

George W. Bush
- en (r)evolution i amerikansk utrikespolitik?

GEORGE W. BUSH

- en (r)evolution i amerikansk utrikespolitik?

FRIDA STRANNE

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR GLOBALA STUDIER

George W. Bush – en (r)evolution i amerikansk utrikespolitik?
Avhandling för filosofie doktorsexamen i Freds- och utvecklingsforskning,
Institutionen för globala studier, Göteborgs universitet

© Författare: Frida Stranne 2011
Omslag: Nathalie Sjögren Törhagen
Tryck: Intellecta Infolog, Göteborg
ISBN: 978-91-628-8326-3
<http://hdl.handle.net/2077/25694>

Abstract

Stranne, Frida (2011) *George W. Bush – a revolution in American foreign policy?* PhD dissertation in Peace and Development Research, School of Global Studies, University of Gothenburg, P.O. Box 700, 405 30 Göteborg, Sweden, Language: Swedish with summary in English. ISBN: 978-91-628-8326-3, <http://hdl.handle.net/2077/25694>

This PhD dissertation sets out to deepen our understanding of American foreign policy and to place the George W. Bush administration, its world view, ideology and war on terror in a historical perspective. The question is if George W. Bush should be regarded as a revolution in American foreign policy or as a continuum of the policies of previous administrations? This is answered by the construction of a historical synthesis, based on a vast amount of literature about American foreign policy, with the addition of primary empirical data such as historical documentation, speeches, policy documents and interviews.

The study finds that there are certain core ideas in American foreign policy that were formulated already when the country was established, and that still are primary driving forces for how administrations in Washington act and react. The absolute core ideas are *exceptionalism* and *self ownership*. These concepts have since evolved and mutually reinforced each other over time, and ideas such as vulnerability, absolute security, manifest destiny and mission have been tied to their essence. These concepts, coupled with the actual economic success and territorial expansion that America experienced during the 19th century, created a *progressive continuity*. This in turn, led to a commonly shared notion among political administrations that they should seize every opportunity to expand American spheres of influence. Major historical breaking points have appeared four times in American history. This has happened during periods when internal and external contexts have gone through changes which have coincided with the evolvement of the core ideas. It is consequently possible to define four different periods in American history where George W. Bush should be regarded as a part of the fourth phase. Much in the same way as previous Presidents have seized the opportunity to expand American power, did George W. Bush seized the opportunity to enlarge America's role in the world system after 9.11 2001. Most of George W. Bush's decisions, actions and ideas are consequently a continuum of previous politics and a part of an evolution in American foreign policy that has expanded - from a political project to secure freedom for the American people - to a global mission of establishing an Imperium Americana. His time in office should therefore be regarded as both a continuum and a revolution: a *r-evolution*.

Keywords: International relations, American foreign policy history, historical synthesis, ideology, Bush doctrine, security, progressive continuity

Innehållsförteckning

FÖRORD	- 13 -
PROLOG	- 17 -
BUSHADMINISTRATIONEN 2001-2009.....	- 19 -
GEORGE W. BUSH BLIR USA:S 43: E PRESIDENT.....	- 19 -
<i>Med inrikespolitiken i fokus.....</i>	- 19 -
BETYDELSEFULLA POLICYDOKUMENT UNDER 1990-TALET	- 22 -
11 SEPTEMBER 2001	- 26 -
UTRIKESPOLITIKEN PLÖTSLIGT I CENTRUM	- 28 -
<i>Omorganisering av den nationella säkerheten.....</i>	- 28 -
<i>"Vedergällningsattack" mot Afghanistan – med blicken riktad även mot andra</i>	- 29 -
BUSHDOKTRINEN – NATIONAL SECURITY STRATEGY 2002 & 2006.....	- 32 -
BUSHADMINISTRATIONENS IDÉVÄRLD – IDEOLOGISKA DRIVKRAFTER	- 36 -
<i>Öde, mission och sårbarhet – allt under Guds beskydd</i>	- 36 -
SADDAM HUSSEIN – DEN FRIA VÄRLDENS FIENDE	- 40 -
<i>Kongressen ger sitt godkännande till Bush att gå vidare med Irakfrågan</i>	- 43 -
<i>FN involveras men ignoreras.....</i>	- 44 -
PASSUS: MISSTAGEN OCH FÖRDÖMANDENA.....	- 47 -
KRIGET FÖRKLARAS ÖVER – PROBLEMEN BÖRJAR	- 49 -
SÄRSKILT FRAMTRÄDANDE KRITIKPUNKTER	- 52 -
<i>USA och (om)världen</i>	- 52 -
<i>Absolut säkerhet och (il)legitima medel</i>	- 53 -
<i>Ekonomiska drivkrafter</i>	- 54 -
<i>Drivande ideologer, hot- och fiendebildsformuleringar</i>	- 55 -
IDÉER, PRAKTIK OCH KRITIK SOM KRÄVER VIDARE STUDIER.....	- 57 -
AVHANDLINGENS SYFTE OCH VETENSKAPLIGA BIDRAG.....	- 59 -

SYFTESBESKRIVNING	- 62 -
<i>Frågeställningar</i> :.....	- 64 -
DET VETENSKAPLIGA BIDRAGET OCH TIDIGARE FORSKNING.....	- 65 -
<i>Bidrag till den svenska samhällsdebatten</i>	- 67 -
ATT GÖRA OCH INTE GÖRA, SÄGA OCH INTE SÄGA, MENA OCH INTE MENA	- 67 -
VETENSKAPLIGA OCH METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN.....	- 71 -
HISTORISK KUNSKAP FÖR EN DJUPARE FÖRSTÅELSE AV SAMTIDEN	- 72 -
KRITISK FORSKNING – BEHOVET AV OCH MÅLET MED	- 75 -
STORA BERÄTTELSE OCH HISTORISKA SYNTESER OM SAMHÄLLET	- 76 -
<i>Varför en systemkritisk analys?</i>	- 80 -
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	- 82 -
MATERIAL OCH KÄLLKRITIK.....	- 84 -
<i>Tolkning av data - och att lita sig mot sekundärkällor</i>	- 84 -
<i>Policydokument, säkerhetsdoktriner, utredningar och artiklar</i>	- 87 -
<i>Att lyfta blicken ovanför litteratur och dokument</i>	- 88 -
<i>Interjuer eller (informella) samtal</i>	- 90 -
<i>Tal/offentlig retorik</i>	- 92 -
<i>Amerikanska tankesmedjor</i>	- 93 -
IDÉER OCH IDEOLOGI I STUDIET AV UTRIKESPOLITIK	- 94 -
<i>Utrikespolitisk ideologi</i>	- 96 -
SYNTESENS- OCH ANALYSKAPITLET DISPOSITION	- 98 -
USA OCH (OM)VÄRLDEN.....	- 101 -
ETT LAND FORMAS MED LÖFTEN OM NÅGOT NYTT OCH UNIKT	- 101 -
UPPRÄTTANDET AV EN KONSTITUTION OCH DESS INNEBÖRD.....	- 106 -
<i>Splittringen mer framträdande än enigheten</i>	- 106 -
SJÄLVÄGARSKAPET OCH DRÖMMEN OM (EKONOMISK) FRIHET.....	- 110 -
AMERIKA SKAPAS I KONTRAST TILL NÅGOT ANNAT.....	- 112 -
<i>"Amerikanismens" otydlighet kräver kontinuerlig "produktion" av patriotism</i>	- 113 -
ETT SÄKERHETSPOLITISKT SYSTEM FÖRTYDLIGAR VAD AMERIKA ÄR	- 115 -
<i>Monroedoktrinen</i>	- 115 -
MANIFEST DESTINY – DET FÖRUTBESTÄMDA ÖDET	- 118 -
<i>Det kanske främsta (idé)argumentet för expansion</i>	- 121 -

IDÉERNAS UTVIDGNING – ATT POPULARISERA EXPANSIONISM	- 125 -
<i>Utvidgning av USA:s makt- och inflytandesfär</i>	- 128 -
<i>En kumulativ process – en utvidgning av idéerna rättfärdigade nya praktiker</i>	- 131 -
IDÉERNAS UTVECKLING UNDER 1900-TALET INLEDANDE DECENNIER	- 132 -
<i>Wilson – ideologiska hot bekämpas under amerikansk ledning</i>	- 134 -
INLEDNINGEN AV EN NY EPOK – USA:S NYVUNNA FÖRMÅGA	- 137 -
EFTERKRIGSTIDEN – ETT TILLFÄLLE ATT UTVIDGA USA:S INFLYTANDE	- 139 -
<i>Att återupprätta exceptionalismen och känslan av ett särskilt uppdrag</i>	- 142 -
<i>Reagans förmåga att formulera det amerikanska ödet och missionen</i>	- 145 -
<i>Den amerikanska exceptionalismens slutgiltiga seger?</i>	- 146 -
SAMMANFATTNING	- 151 -
PASSUS:	- 152 -

ABSOLUT SÄKERHET OCH (IL)LEGITIMA MEDEL - 153 -

ABSOLUT SÄKERHET VIA EXPANSION OCH FÖREBYGGANDE KRIG.....	- 153 -
MYTEN OM ISOLATIONISM.....	- 156 -
<i>Sårbarhet som drivkraft - unilateralism som säkerhetsstrategi</i>	- 156 -
<i>Inga kompromisser – bara vinna allt</i>	- 158 -
ANNEKTERING AV ANDRA LÄNDER – FÖR SÄKERHETS SKULL	- 161 -
AMERIKANSKA INTRESSEN – EN ALLTIGENOM NÄRVARANDE DRIVKRAFT.....	- 163 -
<i>"Amerikas sjö"- utvidgade intressen i Centralamerika</i>	- 164 -
<i>Målet med absolut säkerhet krävde en flexibel självförsvarsrätt</i>	- 168 -
UTVIDGNING AV MONROEDOKTRINEN – ROOSEVELTS TILLÄGG.....	- 169 -
TAFTS DOLLARDIPLOMATI.....	- 171 -
WILSONS HÖGA IDEAL – LIKNANDE POLITIK	- 173 -
OFRIVILLIG INTERVENTION OCH OCKUPATION – FÖR STABILITETENS SKULL	- 174 -
KALLA KRIGETS FÖREBYGGANDE MILITÄRA INSATSER	- 177 -
<i>Amerikanskt överläge – unga nationers underordning</i>	- 179 -
I KÖLVATTNET AV VIETNAM – FÖREBYGGANDE INSATSER FORTSÄTTER.....	- 183 -
KOMMUNISTHOTET – INTE BARA I USA:S INTRESSE	- 188 -
CARTERDOKTRINEN - YTTERLIGARE MANIFEST FÖR FÖREBYGGANDE KRIG	- 191 -
NY VÄRLDS(O)ORDNING – MÖJLIGHETERNAS ÖGONBLICK	- 194 -
EN MANIFESTATION FÖR NYVUNNEN MAKTSTÄLLNING	- 195 -
<i>Att skapa ordning genom att förebygga hot mot USA:s fortsatta dominans</i>	- 197 -
SAMMANFATTNING	- 202 -
PASSUS:	- 202 -

EKONOMISKA DRIVKRAFTER - 205 -

EGENDOMS RÄTTEN OCH DEN AMERIKANSKA KONSTITUTIONEN	- 205 -
<i>Ekonomiska drivkrafter i förhandling med idéerna</i>	- 207 -
TERRITORIELL EXPANSION TAR FART PÅ ALLVAR	- 209 -
<i>Expansiv logik inbyggd i idén om ekonomisk frihet</i>	- 210 -
EXPANSIONISM UTVECKLAS GRADVIS TILL EN FORM AV IMPERIALISM	- 213 -
INBÖRDESKRIGETS EFFEKTER PÅ DEN EKONOMISKA UTVECKLINGEN	- 215 -
<i>Lincolns omformulering av självägarskapet</i>	- 215 -
<i>Idén om the self-made man blir en del av den amerikanska drömmen</i>	- 219 -
EKONOMISK UTVECKLING KRÄVER MILITÄRA INTERVENTIONER.....	- 220 -
DEN ANDRA INDUSTRIREVOLUTIONEN – ÖPPNA DÖRRENS POLITIK	- 222 -
<i>Unik amerikansk utvecklings-ism och dess logika konsekvens att leda andra</i>	- 226 -
ÄNNU STÖRRE FLOTTA, UTVIDGADE INTRESSEN – NYA KRAV	- 228 -
SPANSK-AMERIKANSKA KRIGET.....	- 229 -
<i>En ny form av ledarskap - "imperialism för frihet"</i>	- 230 -
DOLLARDIPLOMATI – STRATEGI FÖR ATT ÖPPNA UPP MARKNADER?	- 231 -
USA:S STEG PÅ VÄG MOT GLOBAL DOMINANS	- 233 -
ATT ÖPPNA DÖRREN PÅ VID GAVEL	- 235 -
<i>Bretton Woods, Marshallhjälpen – USA:s intressen av omvärldens marknad</i>	- 237 -
OLJA: EN EXPANSIV MOTOR OCH DEL AV DEN ÖPPNA DÖRRENS PRINCIP	- 240 -
<i>Oljan blir ett allt tydligare säkerhetspolitiskt dilemma</i>	- 243 -
EN MANIFESTATION AV EKONOMISK ÖVERLÄGSENHET	- 246 -
<i>Den amerikanska livsstilen inte längre förhandlingsbar</i>	- 246 -
CLINTON UTVIDGAR DET AMERIKANSKA UPPDRAGET	- 248 -
SAMMANFATTNING	- 252 -
PASSUS:	- 253 -

DRIVANDE IDEOLOGER, HOT- OCH FIENDEBILDSFORMULERINGAR..... - 255 -

FÄRGSTARKA PERSONLIGHETER FORMAR USA:S HISTORISKA UTVECKLING	- 255 -
KALLA KRIGETS UPPRINNELSE OCH UTFORMNING.....	- 256 -
<i>Kommunism – en ideologisk hotbild – ett ekonomiskt hot</i>	- 256 -
<i>En liten grupp anti-kommunister vägleder Harry Truman</i>	- 258 -
<i>Dominoteorins etablering – containmentpolitikens principer</i>	- 262 -
<i>Ett hot större och farligare än någonsin</i>	- 264 -
SÄKERHETSANALYS PEKAR UT GENOMGRIPANDE HOTBILDER.....	- 268 -

<i>Att använda och påverka skeenden för att motivera ökad militarisering</i>	- 269 -
FRAMVÄXTEN AV EN NEOKONSERVATIV FALANG.....	- 271 -
<i>"Behovet" av att vitalisera och stärka debatten under 1950-talet</i>	- 271 -
<i>1960-talets samhällsomvälvning skapar motstånd</i>	- 274 -
VIETNAM: KRIGET SOM FÖRÄNDRADE ALLT?.....	- 276 -
<i>Krigets upprinnelse - en missuppfattning som blev en lögn?</i>	- 280 -
<i>Pentagon Papers</i>	- 284 -
DE HÅRDFÖRDA KRAFTERNA VINNER TROTS MOTSTÅNDET I OPINIONEN.....	- 286 -
DE NYKONSERVATIVA FORMULERAR SIG OCH FÅR POLITISKT INFLYTANDE.....	- 288 -
<i>En boll sätts i rullning med fokus på det sovjetiska hotet</i>	- 289 -
<i>TEAM B – överdrivna hotbilder för att legitimera ett utvidgat uppdrag</i>	- 290 -
<i>Agenda för att underminera SALT II - avtalet</i>	- 293 -
IRAN OCH AFGHANISTAN - ATT SKAPA SINA FIENDER.....	- 294 -
1980-TALETS (RE)MILITARISERING.....	- 300 -
<i>Många olika lojaliteter skapar problem</i>	- 303 -
<i>Iran-Contrasaffären uppdagas</i>	- 305 -
VÄRLDENS NYA MONSTER – SADDAM HUSSEIN OCH GULFKRIGET.....	- 306 -
<i>Min fiendes fiende är min vän</i>	- 307 -
<i>Bakom och framför kulisserna</i>	- 309 -
<i>CIA uppfattar stora risker och Saddam Hussein blir allt mer pressad</i>	- 312 -
<i>Vem lurar vem – vilka är de egentliga säkerhetsintressena?</i>	- 313 -
<i>Falska informationer och överdrivna hotbilder?</i>	- 315 -
<i>Att vinna opinionen och kongressens medgivande</i>	- 317 -
MILITÄR KIRURGI OCH EN MANIFESTATION I ÖVERLÄGSENHET.....	- 321 -
SAMMANFATTNING.....	- 323 -
PASSUS:.....	- 324 -

GEORGE W. BUSH - EN (R)EVOLUTION?..... - 325 -

1. IDENTIFIERADE KONTINUITETER OCH AVVIKELSER.....	- 326 -
<i>USA och (om)världen</i>	- 327 -
<i>Absolut säkerhet och (il)legitima medel</i>	- 333 -
<i>Ekonomiska drivkrafter</i>	- 337 -
<i>Drivande ideologer, hot- och fiendebildsformuleringar</i>	- 342 -
<i>Kontinuiteter och likheter</i>	- 348 -
2. PROGRESSIV KONTINUITET.....	- 349 -
<i>Exceptionalism och självägarskap som bärande idéelement</i>	- 349 -

Ömsesidigt förstärkande element.....	- 353 -
Fyra faser där USA:s makt- och inflytandesfärer utvidgas	- 356 -
1:a fasen: <i>The United States of America [USA]</i> - 1776 till 1880-talet	- 359 -
2:a fasen: <i>The United Hemisphere of America [UHA]</i> - 1880-talet till 1945	- 360 -
3:e fasen: <i>The United World of America [UWA]</i> – 1945 till 1989	- 362 -
4:e fasen: <i>Imperium Americana [IA]</i> – 1989 och framåt.....	- 364 -
George W. Bush – <i>en r-evolution!</i>	- 365 -
3. USA:S INRE FIENDE.....	- 366 -
Paradox I - <i>exceptionalism</i> – överordning över andra skapar motstånd.....	- 367 -
Paradox II – strävan efter absolut säkerhet skapar osäkerhet.....	- 370 -
Paradox III – den amerikanska drömmen som drivkraft underminerar ekonomin	- 374 -
EVENTUELLA ÖPPNINGAR TILL FÖRÄNDRING	- 379 -
AVSLUTANDE DISKUSSION	- 382 -

EPILOG	- 387 -
---------------------	----------------

BIBLIOGRAFI	- 397 -
--------------------------	----------------

SUMMARY	- 405 -
----------------------	----------------

REFERENSER	- 413 -
-------------------------	----------------

Förord

Frågor om USA, vad som påverkat landets utveckling, vilken politik man bedrivit och vad det innebär, kan fylla flera bibliotek med böcker. Det är därför med viss oro jag närmat mig amerikansk utrikespolitik och försökt mig på uppgiften att förklara *någoting* om den. Den intellektuella resa som detta arbete har inneburit har varit både intressant, berikande och spännande - men bitvis även tungt och omskakande. Det har skapat frustration, ilska och förvåning över oförätter som inte kan försvaras – men också djup respekt och ödmjukhet inför såväl uppgiften, som för de idéer som lade grunden för USA som land och den makalösa historia man skapat. De olika känslor som drabbat mig längs vägen har jag förmodligen inte helt lyckats radera bort från det som här presenteras. Olika värdeladdningar som eventuellt smugit sig kvar i texten är något jag bär fullt ansvar för.

Att få en djupare förståelse för amerikansk politik är dessutom en process som aldrig blir klar och inom vilken man ständigt upptäcker nya saker som förändrar bilden. Under arbetet förändras de egna tolkningarna, men allt kan inte skrivas om hela tiden. Till slut måste man sätta punkt och våga säga *någoting*. Det som presenteras i denna avhandling är att betrakta som min förståelse av amerikansk politik *så här långt*. Jag hoppas och tror att detta bara är början på en lång kedja av ständigt nya insikter och kunskaper. Med detta sagt hyser jag ändå tillförsikt till den process som lett mig fram till resultatet i denna avhandling, det jag har hunnit med och de prioriteringar som gjorts. Det har gjort mig väl förberedd att nu våga och kunna ställa de verkligt intressanta frågorna. De val jag gjort längs vägen har alla präglats av min övertygelse om att vetenskap bör handla om att lära känna ett ämne på djupet, liksom att en av de främsta uppgifterna för samhällsvetenskapen är att granska makten, kritiskt förhålla sig till de system som omgärdar oss och där det krävs, utmana detta.

Osäkerheten i ett sådant här projekt kan däremot tidvis bli övermäktig. Precis när jag som mest tvekade över min avhandlings ”görlighet” och vad jag var i färd med att presentera, intervjuade jag Gary J. Schmitt, en av grundarna till det berömda PNAC-dokumentet, som påstås ha legat till grund för Bushdoktrinen och utformningen av kriget mot terrorismen. När han utropade: *“boy are you going to get in trouble when you write this up!”* som en replik på beskrivningen av min analys av amerikansk politik, kände jag emellertid ett betryggande lugn. Hans tillrop och efterföljande skratt, fick mig inte att känna att jag nödvändigtvis måste ha ”rätt” i mina slutsatser, men väl att det var synnerligen viktiga tankar att lyfta fram!

Den intellektuella utmaning det innebär att få ihop ett sådant här arbete kräver vägledning, stöd och inspiration från handledare som stöttar det man försöker sig på att göra. Jag har haft förmånen att ha haft två handledare som – inte bara kan mitt ämne på djupet och därför ständigt utmanat alla idéer jag presenterat – utan som också har kompletterat varandra på ett sätt som gjort att jag till slut lyckats få ordning på mina spretiga tankar. Tack

Svante Karlsson för att du uppmuntrat mig till att förstå amerikansk politik på djupet – genom snåriga litteraturstudier och resor till Washington – det innebar möjligen en omväg, men jag är övertygad om att det resulterade i en mer gedigen kunskap än vad som annars varit möjligt. Tack även för ditt stöd att hålla fast vid kontinuiteterna! Tack *Mikael Baaz* för att du vid en kritisk punkt i processen gav mig ”syntesen” – det fick saker att falla på plats när jag behövde få klarhet i vad jag egentligen gjorde! Tack även för att du insisterade på förekomsten av revolutionära inslag! Men mitt allra varmaste tack för din övertygande tro på att jag skulle lyckas få ihop det här till slut. Ditt sätt att hantera såväl mina intellektuella knutar som min uppgivenhet och frustration gjorde all skillnad när det som bäst behövdes!

Financial support from *Lars Hiertas Minnesfond, Knut & Alice Wallenbergs stiftelse* and *Halmstad University* – has enabled me to visit Washington DC several times during this research process. These visits have made all the difference to my findings and have helped me establish contacts with valuable persons. In Washington: a sincerely thank you Mr. *Walker Roberts* for sharing some thoughts with me from your vast experience in Washington, but even more so for your generosity and help in introducing me to prominent persons in the field. Thank you Mr. *Abmad Majidyar* for valuable help in connecting me with influential persons at AEI, and for our conversations about your work, experiences and (Afghan) perspective on U.S. foreign policy. An especially warm thank you Mr. *Thomas Donnelly*, Dr. *Gary J. Schmidt*, Dr. *Andrew Parasiliti* and Mr. *Richard Fontaine* for sharing your thoughts and insights on the matters at hand - which indeed have been of enormous value for my understanding of American foreign policy!

Resan hit började i Lund redan 1994. Många lärare har därefter inspirerat mig och skapat lust att ständigt lära mer. Synnerligen avgörande i detta avseende var mötet med *Hans Abrahamsson* som med sin entusiasm och osvikliga tro på förändringsmöjligheter inspirerat mig på alla tänkbara sätt! I kontrast till detta blev *Jørgen Johansen* en viktig ögonöppnare för den ohyggliga verklighet som finns utanför vår trygghet här. Med sina bilder och berättelser från krigens fasa väcktes insikten om att de förfärligheter som finns där ute ovillkorligen måste beskrivas och kontextualiseras utan förskönande omskrivningar! Tack båda!

Ovärderliga synpunkter på utkast, kapitel och tankar under processens gång har *Anna Isaksson*, *Anders Urbas*, *Joakim Berndtsson*, *Hans Abrahamsson*, *Jonas Hansson*, *KG Hammarlund*, *Malin Nilsson*, *Maria Stern*, *Martin Pettersson*, *Thomas Knoll* och *Åsa Bengtsson*, bidragit med, liksom *Michael Schultz*, vars kommentarer i slutfasen fick de sista avgörande bitarna att falla på plats! *Helena Eriksson* och *Suzanne Almgren Mason* har med språkgranskning sett till att texten flyter och *Suzanne* har även översatt sammanfattningen. *Nathalie Sjögren Törhagen* har genom att skapa figurer och bokomslag visualiserat mina tankar på ett sätt som gjorde att jag själv begrep dem till slut! *Annika Forssell* har sett till att allt det administrativa fungerat komplikationsfritt hela vägen. Stort tack till er alla för er fantastiska hjälp med allt detta!

Genom mitt arbete på Högskolan i Halmstad har jag kommit i kontakt med mängder av studenter som inspirerat och på olika sätt utmanat mina tankar. Särskilt viktiga var två magiska klasser i IR hösten 2003 och 2004 som med sin läslust, energi och dynamik skapade oförglömliga minnen! Några studenter från dessa och andra sammanhang har fortsatt spela en viktig roll även senare. Särskilt varmt tack goa *Emma Börjesson - Jenny Svensson - Moa Nyberg* och *Patricia Loreskär* för er glöd och positiva energi, *Rick Grundevik, Suzanne Åkerlund* och *Ulf Sempert* för intressant samarbete och givande kunskapsutbyten!

Oändligt många praktiska saker ska flyta för att en avhandling ska kunna skrivas. Förutom det som redan nämnts vill jag rikta ett särskilt tack till *personalen vid Högskolebiblioteket i Halmstad* som hjälpt till med allt möjligt och omöjligt! Särskilt *Jenny Helmstad* för att du alltid sett till att jag har haft tillgång till nödvändig litteratur, och inte minst *Stefan Bertilsson* som på flera sätt bidragit till att jag har fått tillgång till svårtillgängligt material och som på andra vis räddat mig undan mentala sammanbrott i kritiska stunder!

Min avhandlingsresa har likt många andras varit en berg- och dalbanefärd där jag ibland njutit av höjderna och utsikten men ibland varit nära att kliva av vagnen. Många personer har betytt mycket framför allt för att jag inte hoppat av mitt under färden. Varmt tack *Marita Hilliges, Tommy Svensson* och *Ole Olsson* som genom att ge mig möjligheten att stanna upp och få göra något helt annat under en period, bidrog till att jag såg värdet av att skriva avhandlingen och fokusera på det jag brinner för allra mest – och *Stina Sundling Wingfors* som på flera upptänkliga och avgörande sätt stöttade mig och såg till att skapa nödvändiga förutsättningar för att jag skulle lyckas ta mig igenom det sista, minst sagt turbulenta året!

Tack också hela statsvetenskapliga ämnesgruppen i Halmstad som på olika sätt bidragit till min utveckling som ”vetenskapare”. Särskilt varmt tack *Hans Bengtsson* för att du – inte bara konkret bidrog till att jag blev doktorand – utan även för att du varit en viktig mentor och väglett mig med stort hjärta och visdom! Tack *Anders Urbas* och *Malin Nilsson* – för berikande samtal om allt mellan himmel och jord, kloka tankar och inte minst er sköna humor som förgyller tillvaron såväl på S4 som privat, *Kristina Gustafsson* för din positiva anda och ditt smittande skratt, dina alltid så kloka tankar och härliga vänskap! Vid Göteborgs Universitet tack särskilt till *Malin Nystrand* och *Gunilla Priebe*. Den här avhandlingen hade ärligt och uppriktigt inte blivit färdigskriven utan er! I rätt stund lärde jag känna er båda och upptäckte två enastående personer som hjälpte mig se varför jag skulle fortsätta och hur det skulle gå till. *Stina Hansson* för dina sunda tankar om hur stor plats en avhandling får ta i livet – det hjälpte mig fokusera på rätt saker i slutfasen! *Joakim Berndtson* för kloka ord på vägen och för att du alltid hållit kontakten trots att jag hamnat långt utanför ’Göteborgsmiljön’.

Thomas Knoll – med din enorma belästhets och intellektuella skärpa har du inte bara bidragit konkret till avhandlingens innehåll utan präglat mitt sätt att tänka och att alltid söka vidare efter de obekväma sanningarna. Dina tankar har berikat denna text på alla upptänkliga

ga sätt men också gått långt utöver vad som fått plats häri. Stort tack även för din roll som vän och mentor då du väglett mig genom såväl frustration, uppgivenhet som glädjeyra!

Anna Isaksson – för din vänskap som kom just i rätt tid för att göra detta omöjliga projekt möjligt. Jag är så glad för att vi fått dela upplevelserna av skrivprocessen men också att vi hittade varandra på vägen – det gjorde det hela värt mödan! För ditt härliga skratt i jobbiga stunder och dina kloka och bestämda ord när de som allra mest har behövts – är jag dig evigt tacksam.

Till alla i familjekretsen, släkt och övriga vänner vill jag rikta ett varmt tack för att ni funnits kvar trots all den tid jag lagt på detta besynnerliga arbete – men främst för att ni varit finkänsliga nog att i tid sluta fråga om det skulle bli klart någon gång! Särskilt tack till *Kajsa Lisell* för att du varit där när det behövts och för att du hållit den spetsade glöggen varm – och till *Fredrik Sevandersson* för att du fortsatt vara en del av den innersta familjekärnan trots att våra liv gick åt skilda håll. Det har gjort allt så mycket lättare! Särskilt varmt tack *mamma och pappa* – för hjälp i nödlägen med logistik av barn, pendling och arbete - men allra främst för att ni aldrig hindrat mig från att gå min egen väg - även om jag är säker på att ni sällan förstått vart jag varit på väg eller varför.

Tobbe – mitt intellektuella bollplank, min bäste vän och mitt livs kärlek! Tack för ditt praktiska bidrag i arkiven i Washington, ditt sällskap under museibesök och långa sessioner vid alla krigsmonument – samt för oändliga samtal om amerikansk politik. Men främst för ditt outtröttliga förhållningssätt till det jag försökt göra trots olika hinder på vägen. För dina varma händer som försökt ta bort den fysiska smärtan som allt för ofta tagit kraften ur mig och fått mig att vilja ge upp varje dag – de har i högsta grad bidragit till att jag orkat en stund till och en stund till. Din värme, ditt lugn och ditt tålmod har gjort detta möjligt!

Hanna och Hugo – mina älskade, varma, roliga och kloka barn som fyller mitt liv med mening. Ni har, med er kärlek, er fysiska närhet och ert (förunderliga) intresse för det jag gör, bidragit med ovärderlig energi. Tack för att ni – trots era unga år – alltid stöttat mig och uppmuntrat mig att skriva klart avhandlingen, samtidigt som ni haft styrka och klokskap att sätta gränser och ständigt dra in mig i *er* verklighet och ge mig nödvändiga avbrott och perspektiv i vardagen (såsom Tottenhams målresultat och smakupplevelsen av en Brilliant Savarin). Det finns inga ord för hur mycket jag älskar er!

Men tack allra mest, älskade ni – alla tre – för att vi tillsammans kunnat hitta så mycket glädje och skratt trots hårt arbete och många oförutsedda hinder i vägen i livet – *All because of you – I am!*

Frida Stranne

Halmstad, juli 2011

Prolog

George W. Bushs tid i Vita huset mellan 2001-2009 har beskrivits som en av de mest kontroversiella epokerna i amerikansk historia. USA hade inledningsvis, efter terrorattackerna den 11 september 2001, till stora delar omvärldens sympati och stöd, men kriget mot terrorismen såsom det utformades, rönste efter ett par år omfattande kritik. Journalister, jurister och sociala rörelser riktade skarpa fördömanden mot hur kriget bedrevs och världssopinionen svängde till president Bushs och USA:s nackdel. Även samhällsforskare riktade stark kritik gentemot ”kriget mot terrorismen” och Bushdoktrinen utformning, men också mot Bushs ledarskap och de ideologer som hade inflytande över politiken. Stora delar av den forskning som presenterades uppfattade Bush som en tydlig avvikelse/anomali eller t.o.m. en *revolution* i amerikansk utrikespolitisk historia (se exempelvis: Glad/Dolan 2004; Halper/Clarke 2004; O’Huallachain/Sharpe 2005). Efter några år började däremot en annan skolbildning att formas som talade om Bush som en *kontinuitet* av tidigare politik. Inom denna lyftes delar av politiken fram som förankrad till traditioner och idéer som kan härledas långt bak i tiden (se exempelvis: Gardner 2008; Sylan/Majeski 2009; Walker III 2009).

Denna avhandling ämnar ta sin utgångspunkt i de skillnader som tonat fram kring hur vi bör förstå George W. Bush presidenttid. Genom att inledningsvis beskriva vad som kännetecknade utrikespolitiken under perioden 2001-2009 och lyfta fram de delar som rönt den främsta kritiken, är syftet att sedan analysera om det finns skäl att föreslå en mer nyanserad bild av Bushadministrationen, än att denna kännetecknade antingen en revolution eller en kontinuitet i amerikansk historia. Det ger även möjlighet att bidra till diskussionen om vilka element (idéer) som varit mest framträdandet i utformningen av amerikansk utrikespolitik, samt aktörernas autonomi i förhållande till olika strukturer. Ett utvecklat syfte följer efter de inledande två kapitlen.

Bushadministrationen 2001-2009

George W. Bush blir USA:s 43:e President

Den 20 januari 2001 installerades George W. Bush som USA:s 43:e President. Bush hade under sin valkampanj sagt sig sträva efter att skapa ett mer samarbetsinriktat och gränsöverskridande klimat i Washington och söka lösningar över partigränserna, något han också poängterade i sitt första tal till kongressen (Bush 27 feb 2001). Han hade även som ett överordnat mål att göra USA¹ mindre beroende av utländsk olja, något som indikerade att han ansåg att oljeberoende var kopplat till USA:s säkerhet och att han hade ambitionen att göra landet säkrare genom att begränsa dess beroende till andra stater, främst i Mellanöstern (Bush 3 okt 2000). Bush hade även sökt väljarnas stöd för en återgång till en mer återhållsam utrikespolitik och för att minimera landets inblandning i olika nationsbyggen utomlands:

I don't think we can be all things to all people in the world. I think we've got to be very careful when we commit our troops. The vice president [Al Gore] and I have a disagreement about the use of troops. He believes in nation building. I would be very careful about using our troops as nation builders.

George W. Bush 3 okt 2000

If we're an arrogant nation, they'll [other countries] resent us. If we're a humble nation, but strong, they'll welcome us. [...] Our nation stands alone right now in the world in terms of power, and that's why we have to be humble.

George W. Bush 11 okt 2000

Med inrikespolitiken i fokus

Arbetet som den nytillträdde presidenten påbörjade efter sin installation var också, som utlovat, främst inriktat på inrikespolitiska angelägenheter och Bushs politiska

¹ Såväl ”USA” som ”Amerika” kommer att användas i avhandlingstexten. Delvis för att variera språksammansättningen i en text som med nödvändighet använder orden upprepade gånger men också för att de har lite olika konnotation och innebörd där ”Amerika” ibland betecknar ett mer känslomässigt laddat uttryck för landets identitet. Engelskans ”America” används dessutom ofta av amerikaner själva. Dock kommer Amerika företrädesvis att användas i avhandlingstexten som behandlar landets tidiga historia och ideologi.

manifest om att implementera en “*Compassionate Conservatism*”.² Redan under sin första vecka som president tog han initiativet till att diskutera en nationell utbildningsplan som under 2002 blev till *No Child Left Behind Act* (Bush Education Reform). Han etablerade Vita husets avdelning för *Faith-Based and Community Initiatives* (Executive Order 29 jan 2001) som utgjorde en viktig del av hans ”medkännande konservatism”. Helt i linje med såväl republikanska som neokonservativa önskningsar om att rikta fokus bort från den, i deras mening, pågående och besvärande individualismen (anti-familismen) och det kulturella förfallet. I denna satsning låg fokus dock både på inomnationella problem, såsom ungdomsbrottslighet och på mer internationella angelägenheter, såsom ex bekämpandet av malaria och HIV/AIDS (Innovations in Compassion 2008). Bush införde också omfattande skattesänkningar (Bush 8 feb 2001), som kritikerna anklagade för att vara alltför generösa mot höginkomsttagare och orättvisa till sin form, men som Bush och hans anhängare ansåg vara nödvändiga och menade utgjorde en *central* del av den politiska agenda man förutsatt sig att genomdriva (Woodward 2004:28). I maj 2001 presenterades en ny energiplan, *Energy Legaslitiv Agenda*, som innehöll en rad olika initiativ där det mest omtalade och kontroversiella var att man önskade öppna upp naturreservat i Alaska (Arctic National Wildlife Refuge), för exploatering av oljereserverna. En mängd politiska beslut fattades således som till stora delar var inriktade på inrikespolitiska frågor och Bush visade inget större intresse för den internationella politiska scenen. Åtminstone inte officiellt.

Inofficiellt vet vi idag att det däremot såg något annorlunda ut. Trots sina löften om en mer återhållsam utrikespolitik (som skulle stå i kontrast till Clintons mer internationalistiska och multilaterala politik) så har vittnen från insidan, bland annat dåvarande finansministern Paul O’Neill, berättat att Bush redan under första mötet med det nationella säkerhetsrådet, tio dagar efter sin installation, efterfrågade sätt att komma åt Iraks president Saddam Hussein (O’Neill 14 jun 2006). Vicepresident Richard (Dick) Cheney förde också han Irak på tal i januari 2001 och sammankallade ett möte för att diskutera olika alternativ gällande vilken strategi den nya administrationen skulle kunna tänkas föra mot Irak (Woodward 2004:9). Den dåvarande nationella krisledaren Richard A. Clarke har vittnat om att Irak var uppe på agendan under våren 2001 och att administrationen dessutom ignorerade hans varningar om al-Qaida³ liksom att man även efter terrorattackerna 11.9 2001 (härefter 11.9) vägra-

² Begreppet myntades av historikern och politiska rådgivaren Douglas Wead 1977. 1982 vidareutvecklades begreppets innebörd i en bok av Wead och Ronald Reagans inrikesminister James G. Watt. George W. Bush lär ha kommit i kontakt med uttrycket och tagit det till sig 1987 (Weisberg 2008:92).

³ Bush hävdar dock själv att han hade bett CIA under sommaren att undersöka al-Qaidas möjligheter att slå till mot USA men att de inte kunde bekräfta några konkreta planer (Bush 2010:135).

de inse att Irak inte hade med terrornätverket att göra (Clarke 2005:passim). Bushs pressekreterare Scott McClellan har beskrivit hur Bush från makttillträdet uppfattade Saddam Hussein som ett hot och att Irak och dess oljereserver sågs som ett centralt säkerhetsintresse, samt att man väldigt snart efter 11.9 riktade blickarna mot Irak. Hotet uppfattades vara såpass explicit att Bush initierade Rumsfeld redan 21 november 2001 att uppdatera krigsplanerna mot Irak (McClellan 2008:127; Woodward 2004:30). I kretsen närmast presidenten rådde det föga tvekan om att Bush efter terrorattackerna hade för avsikt att invadera Irak och att detta var oundvikligt, även om han officiellt sa att han önskade en annan utväg (Haass 2009:4ff; McClellan 2008:127). En rad uppgifter från insidan pekar även på att det fanns flera personer runt Bush som var pådrivande när det gällde Irak. Försvarsminister Donald Rumsfeld, som på Bushs uppmaning gav säkerhetsexperter vid CIA order om att utreda möjligheterna att agera mot Irak 1 december 2001, var mycket bestämd över att operationen borde genomdrivas snarast möjligt (Woodward 2004:passim). Även den biträdande försvarsministern, Paul Wolfowitz, hade under våren 2001 tydligt signalerat att han ansåg att Irak utgjorde ett hot mot USA och att han betraktade det som troligt att Saddam Hussein sponsrade terrorism (Clarke 2005:49; Suskind 2004:187). Wolfowitz var efter 11.9 mycket angelägen om att det skulle bli en invasion av Irak och att uppgifter togs fram som skulle leda till ett agerande. Wolfowitz har också själv berättat i en intervju i Vanity Fair 9 maj 2003, att en av hans första tankar 11.9 var att terrorism nu hade gått in i en ny fas som skulle kräva insatser även mot de stater som skyddade dem och utrustade dem. Han hade även, enligt egen utsago, redan dagarna efter 11.9 på Camp David (presidentens officiella fritidshus), diskuterat med ”den innersta kretsen” vilken roll Irak kunde ha spelat:

There was a long discussion during the day about what place if any Iraq should have in a counterterrorist strategy. On the surface of the debate it at least appeared to be about not whether but when. There seemed to be a kind of agreement that yes it should be, but the disagreement was whether it should be in the immediate response or whether you should concentrate simply on Afghanistan first.

Paul Wolfowitz 2003

Utomstående personer med insyn i den innersta kretsens angelägenheter oroades över signalerna från Vita huset. Tidigare säkerhetsrådgivare åt George H. W. Bush, Brent Scowcroft, var bekymrad över att Rumsfeld och Cheney var så fokuserade på att komma åt Saddam Hussein (Woodward 2004:159).

Det är således tydligt att det inom Bushadministrationen ända från det att man tillträdde, funnits ett utrikespolitiskt intresse som var riktat mot Irak, även om det var diffust under Bush första nio månader som president. Det framstår också som att detta direkt efter 11.9 vägledde administrationens arbete. Det mesta av dessa påståenden har även kunnat bekräftas i den officiella utredning som gjordes 2004; *The 9/11 Commission Report* (Commission Report 2004:334ff). Exakt vad som hände efter 11.9 2001 och hur man planerade för det krig man skulle komma att föra mot Irak från mars 2003 har emellertid inte entydigt fastställts. Man kan däremot konstatera att en invasion av ett land som Irak, rent militärt, omöjligt kan genomföras på bara några veckor eller månader, utan kräver omfattande planering. Många frågor måste besvaras före det att en krigsplan kan konstrueras och genomdrivas, vilket också framgår av utsagor från administrationen själv (Woodward 2004:passim). Man kan därför med ganska stor säkerhet säga att Irak hade funnits med i Bushadministrationens diskussioner och handlingsplaner långt före mars 2003. Den 15 oktober 2002 hade Rumsfeld i ett topphemligt dokument sammanställt olika informationer om vad som krävdes och vad som kunde gå fel. Olika strategier hade då redan förhandlats och omförhandlats en gång i månaden under hela året (op.cit:205ff). Vi vet också, att även om stödet för Bush var väldigt högt efter terrorattackerna och under hela 2002 så fanns en stark medvetenhet om att en invasion av Irak inte nödvändigtvis skulle vinna allas gillande, utan att det krävde en omfattande kampanj som började planeras redan före sommaren 2002 (McClellan 2008:120ff). Det går även att klarlägga att det fanns flera företrädare i Bushadministrationen, på framträdande positioner, som ansåg att USA:s roll i världen bland annat inbegrep uppgiften att demokratisera Mellanöstern och agera gentemot Irak samt dominera världsordningen. Bland dem fanns flera av de s.k. neokonservativa ideologer som det riktats stort intresse för under senare år. Man måste dock gå lite bakåt i tiden för att förstå deras roll och de politiska idéer som kom att inspirera Bush efter 11.9.

Betydelsefulla policydokument under 1990-talet

Den 7 mars 1992 hade NY Times publicerat delar av ett hemligstämplat policydokument som läckt ut till en reporter vid tidningen som hade väckt viss uppståndelse. Dokumentet som var undertecknat av Paul Wolfowitz, som då arbetade på försvarsdepartementet, var riktat till höga officiella politiker och tjänstemän på Pentagon (Tyler 8 mar 1992). En av adressaterna av policyplanen var dåvarande försvarsminister Dick Cheney. I dokumentet, som hade namnet *Defence Planning Gui-*

dance for the Fiscal Years 1994-1999, hade man dragit slutsatsen att USA visserligen inte kunde förändra allt som var fel ute i omvärlden, men att det åtminstone borde föreligga en hög prioritet på att ta hand om sådant som hotade amerikanska intressen utomlands och stärka USA:s maktposition. Man ska komma ihåg att perioden närmast efter det kalla krigets slut var en period som karaktäriserades, delvis av en lättnad över att rivaliteten mellan de båda supermakterna och det ständigt närvarande hotet om kärnvapenkrig var över och att det fanns en stor framtidsoptimism, men att det samtidigt också fanns många olösta frågor om vad som skulle kunna komma att hända härnäst, liksom farhågor om att en allt för avslappnad attityd från amerikanskt håll kunde vara farlig. Det fanns även flera aktörer som hade intresse av att USA nu intog positionen som ensam världspolis och förstärkte denna efter hand. I Wolfowitzdokumentet från 1992 framgick också just detta, att USA måste visa ledarskap och etablera en ny världsordning där USA var överordnad och att inga andra länder skulle kunna utmana dem militärt. Ambitionen, menade man, måste vara att se till att avskräcka andra starka industrinationer från att trotsa det amerikanska ledarskapet eller försöka förändra den rådande politiska och ekonomiska ordningen. För detta behövde man avskräcka potentiella konkurrenter från att erhålla en större regional eller global roll (Ibid). För att hindra konkurrensen klagjordes också att USA borde förhindra en framväxande europeisk säkerhetsplan som riskerade underminera NATO och en bibehållen amerikansk roll i Europa. Wolfowitz policyplan argumenterade alltså för en ny militär- och politisk strategi inom ramen för post kallakrigeteran. Inhägnads- eller uppdämningspolitiken (eng: containment) från tidigare, ansågs vara en relik från svunna tider och USA borde nu istället höja rösten och använda sin maktställning [eng: power] för att förhindra spridningen av massförstörelsevapen (hädanefter även WMD från eng: weapons of mass destruction) (Frontline 27 dec 2009).

När NY Times publicerade utdrag ur planen konstaterade journalisterna som granskat den att de strategiska målen i dokumentet tydligt var inriktade på att USA, om nödvändigt, skulle använda militärt våld för att förhindra [eng: prevent] spridningen av kärnvapen och andra massförstörelsevapen. Intresset skulle främst riktas mot Nordkorea, Irak och länder från forna Sovjetunionen (Tyler 1992). När dokumentet kom till allmänhetens kännedom gav dock Vita huset försvarsminister Cheney order om att skriva om det. I den version som sedan följde stod ingenting om USA:s beredvillighet att agera ensam eller om tänkbara förebyggande insatser. Wolfowitz själv har senare sagt att läckan till NY Times baserades på ett dokument han inte själv skrivit eller hunnit granska och revidera (Wolfowitz 9 maj 2003).

Några år efter Wolfowitz policyplan, närmare bestämt 1997, formerades en ny tanke-medja i Washington vars intresse var att utmana President William (Bill) Clintons politik och aktualisera Wolfowitz idéer. *The Project for a New American Century* (PNAC) bestod av en gruppering av kända intellektuella som varit med i Washington under många år och som nu såg faror i att USA nedrustade sitt militära försvar, inte beaktade nya hotbilder och inte tog ledarskapet i världen på det allvar som krävdes för att möta 2000-talet. Ett nytt policyförslag *Rebuilding America's Defenses – Strategy, Forces and Resources For a New Century* formulerades som utkristalliserade vilka åtgärder som utrikes- och försvarsdepartementen borde vidta. Dokumentet var skrivet av Robert Kagan, Gary J. Scmitt och Thomas Donnelly, samtliga kopplade till en annan inflytelserik tanke-medja, *American Enterprise Institute* (AEI). Undertecknade den färdiga policystrategin gjorde bland andra Dick Cheney, Elliott Abrams, Francis Fukuyama, I Lewis "Scooter" Libby, Donald Rumsfeld, Norman Podhoretz och Paul Wolfowitz. Flertalet av dessa skulle efter 11.9 komma att bli kända som de nya "hökarna" i Washington och kopplas till en snäv neokonservativ ideologisk gruppering (Sniegowski 2008). Gruppen har beskrivits som en fraktion eller liten sammansvärjning av personer som "kidnappade" händelserna 11.9 för att implementera sina egenkonstruerade idéer och egenintressen i Bushadministrationen och utnyttja det trauma som amerikanerna kände efter terrorattackerna (Dean 11 aug 2003). Kopplingarna mellan idéerna som presenterades i PNAC-dokumentet 1997 och vad som senare formulerades i Bushdoktrinen⁴ är de facto också till vissa delar tydliga. I dokumentet från 1998 fanns också utfäst att de mål man hade för det amerikanska ledarskapet skulle tvingas genomdrivas med hjälp av en långsam transformation eftersom det saknades en katalyserande katastrofhändelse såsom ett nytt Pearl Harbor som annars skulle kunna få till stånd en mer revolutionär förändring (PNAC 1997:51). Av detta har många dragit slutsatsen att grupperingen välkomnade terrorattackerna och konspiratoriskt sinnade, har till och med dragit det så långt som till att säga att man var inblandade i händelserna (se exempelvis: Loose Change 2006). Den 28 januari 1998 skrev några av medlemmarna i PNAC också ett öppet brev till dåvarande president Clinton där de uppmanade honom att utarbeta en strategi för att avlägsna Saddam Hussein från makten i Irak. De påpekade samtidigt att detta, trots de uppenbara risker som det var förknippat med, var mindre farligt än att undanlåta att agera, eftersom Hussein hade ambitionen att utveckla kärnvapen

⁴ Bushdoktrinen är en benämning på president Bushs utrikespolicy som började formuleras redan före terrorattackerna 2001 och som handlade om en tydlig unilateral utrikespolicy i olika sakfrågor. När man diskuterat Bushdoktrinen efter 11.9 2001 likställs det däremot ofta med den nationella säkerhetsstrategi – *National Security Strategy* (NSS) som formulerades 2002 och sedan utvecklades 2006. När Bushdoktrinen används i denna avhandling avser det också just NSS och den utrikespolitiska utformningen efter 11.9 som bl.a. innebar en formalisering av förebyggande krigföring. Se vidare nedan.

(PNAC C). Bland dem som undertecknade brevet fanns bland andra, John Bolton, Richard Perle, Richard L. Armitage, William Kristol och R. James Woolsey.⁵ Även detta personer varav flera senare skulle kopplas samman med den neokonservativa grupperingen. Den 31 oktober 1998 skrev också Clinton, förmodligen delvis som ett resultat av PNAC-företrädarnas uppmaning, under *The Iraq Liberation Act* som gjorde stödet för olika försök till regimskifte i Irak till en prioritet för USA (Clinton 31 okt 1998). Lagen avsåg, utöver att få tillstånd en regimförändring i Irak, att USA skulle stödja demokratirörelser inne i Irak (Public Law 105-338:3).

I det 90 sidor långa policydokumentet från PNAC är termen terrorist(s) [eng] däremot bara omnämnt vid tre tillfällen (PNAC: 5, 40, 55). Det framgår att det finns nya hotbilder mot USA i form av nya aktörer på den internationella arenan och att man behöver utveckla tekniker för att komma åt detta. Men huvudfokus i policystrategin handlar inte om terrorismhotet utan mer generellt om att USA bör ta ledningen i världen och stärka sitt försvar på ett sådant sätt att man blir den dominerande aktören. Att demokratisera omvärlden uppfattas även vara ett primärt utrikespolitiskt mål (PNAC: se bl.a. förordet). Detta trots att USA hade utsatts för terrorattacker vid flera tillfällen under 1990-talet. Några mindre attacker hade skett mot ambassader, affärsmän och militärer, exempelvis i Peru 1990, Filippinerna 1990, Colombia 1993, Moskva 1995 och Pakistan 1997.⁶ En större och mer uppmärksammas attack skedde 1993 mot World Trade Center.⁷ Rapporten utfäste tydligare oro för och kritik mot, vad man menade var ett förfall av den amerikanska militärmakten, och krav restes på en ny kraftfull ekonomisk satsning på försvaret.

⁵ Paul Wolfowitz och Donald Rumsfeld hade undertecknat även detta dokument.

⁶ På det amerikanska utrikesdepartementets hemsida finns en fullständig förteckning över olika terrorattacker i världen från 1961 och framåt. Värt att notera är att många av de händelser som där beskrivs som terrordåd är tveksamma att beteckna som terrorism. Även om det råder väldigt delade meningar om vad terrorism är och det inte existerar någon enhetlig definition av begreppet, så är vissa kidnappningar och mordförsök problematiska att benämna som terror istället för rättsvidriga och olagliga handlingar och därmed "vanliga" polisiära ärenden. Det är också svårt att inte fundera över USA:s dubbeltydighet i sitt förhållningssätt till dessa frågor. Exempelvis är ett tilltänkt mordförsök på president George H. W. Bush den 14 apr 1993 definierat som ett terrordåd för vilket den irakiska underrättelsetjänsten beskylls. Samtidigt har CIA vid upprepade tillfällen direkt medverkat eller understött avrättningar av officiella personer i andra länder (exempelvis mordet på Lumumba i Kongo 1961 och en rad mord/avrättningar på misstänkta kommunister i Indonesien 1965 se; Blum 1998:passim). Därtill bör noteras att man som svar på mordförsöket på president Bush skickade kryssningsmissiler över Bagdad i juni 1993. På det amerikanska utrikesdepartementets hemsida går att läsa att man "*In retaliation [...] launched a cruise missile attack 2 month later on the Iraqi capital of Baghdad*" (U.S. State Department). Detta är inte förenligt med internationell rätt och kan betecknas som en form av terrorangrepp. Att skicka bomber mot en stad med miljoner civila kan inte få någon annan effekt än att skapa rädsla bland oskyldiga personer för att tjäna ett högre politiskt mål och civila i Bagdad har inte haft något att göra med mordförsöket på den amerikanska Presidenten.

⁷ Först efter PNAC:s policydokument den 7 aug 1998 skulle nya attacker mot ambassaderna i Nairobi och Dar es Salaam komma att ske. Dessa två som kan betraktas som omfattande blodbad krävde flera hundra dödsoffer och tusentals skadade. För många i Washington uppfattades detta som en form av krigshandling och oron ökade bland säkerhetsrådgivare att terrornätverket al-Qaida faktiskt var på väg att vinna terräng och att man skulle komma att på sikt utgöra ett allvarligt hot mot USA (Clarke 2005:219ff).

Ingen analys gjordes kring det som oroade många andra, nämligen att Ronald Reagans upprustningspolitik och stjärnornas krig under 1980-talet hade gjort den amerikanska ekonomin till den mest skuldtyngha i världen och försvagat landets ekonomiska särställning (Kubursi/Mansur 1993).

Även om en fördjupad diskussion om terrorismhotet saknades i PNAC:s policydokument så skulle emellertid terrorism komma att stå i fokus för USA:s säkerhets- och utrikespolitik under inledningen av 2000-talet och USA skulle ta ytterligare ett kliv framåt för att befästa och fördjupa sin dominans på världsarenan. Detta visste inte företrädarna för PNAC när de skrev sina dokument 1998 och George W. Bush visste det inte när han svor presidenteden i januari 2001. Företrädarna för PNAC och andra som ville att USA skulle dominera världsscenen skulle få sitt Pearl Harbor och sin förevändning att fördjupa och befästa USA: roll i världen. Närmare bestämt fick USA en möjlighet att helt förändra världspolitiken och världsordningen mellan kl 08.46 och 10.03 lokal tid 11 september 2001 då fyra kapade flygplan flögs in i olika byggnader eller kraschade i New York och Washington DC.

11 september 2001

Det finns inget sätt på vilket händelserna 11.9 2001 inte redan beskrivits. Det går således inte att framställa det som inträffade med någon ambition på originalitet. Alla minns vad man gjorde när nyheten nådde fram om att ett passagerarplan flugit in i World Trade Center, för att sedan följas av ännu ett. ”Hela världen” stannade upp och nästan oavsett var man befann sig kunde man i direktsändning se eller höra om den katastrof som höll på att utspela sig i USA. Förmodligen hade få kunnat föreställa sig att en sådan spektakulär och skrämmande attack skulle kunna äga rum, allra minst att det skulle kunna riktas mot världens militärt överlägset starkaste nation. Detta även om uppgifter idag tyder på att Bushadministrationen fått indikationer (om än spretiga och otydliga) på att attacker var nära förestående (9/11 Commission Report: 204ff; Clarke 2005) och att vicepresident Cheney hade fått uppgiften att kalkylera med de värsta tänkbara scenarierna (Woodward 2004:28), något som gett ytterligare bränsle åt spekulationerna om att personer inom administrationen visste vad som skulle hända men valde att inte agera.

Krig, förödelse, svält och sjukdomar drabbar människor i världen varje dag, men sällan blir det föremål för den uppmärksamhet som följde terrorattackerna i New York och Washington. Nu kunde man se bilderna på TV om och om igen, förskräckas och räddas för vad som skulle komma härnäst. Att det inträffade inte

liknade ”vanliga” katastrofer och att det riktades mot västvärlden, gjorde händelserna denna dag till något mycket mer skrämmande än allt annat man (här i väst) brukar se på nyheterna. Som icke-amerikaner kan det emellertid vara svårt att förstå vad det innebar för amerikanerna själva, hur dessa händelser skakade om den innersta nerven av den amerikanska folksjälén, vilken rädsla och förundran det föranledde och vilket trauma det innebar. För att förstå det måste man veta en del om den amerikanska historien och vad identiteten att vara amerikan innefattar. Med den amerikanska självbilden för ögonen hade amerikanerna svårt att ta till sig att någon hade velat göra dem så illa trots, som de själva upplevde det, deras ständiga insatser runt om i världen för att värna demokrati och mänskliga rättigheter och hjälpa andra som befinner sig i nöd. Enda svaret som kunde ges till detta illdåd var därför *ideologisk* och slutsatsen kunde bara bli att man nu skulle bli *tvungad* att agera mot denna nya fiende, vars motiv enbart kunde förklaras utifrån ren och skär *ondska*. Eftersom amerikaner själva inte uppfattade sig ha någon egen skuld kunde fienden enbart vara emot landets grundläggande principer och sätt att leva. Något som skulle upprepas i nästan varje tal Bush höll. Ondska stod mot godhet, de ociviliserade stod mot de civiliserade, aggression mot självförsvar. Fega attacker med avsikten att nå civil förstörelse stod mot rättfärdig krigföring för fred och frihet. USA självt var utan skuld och hade oprovocerat drabbats. Det nya kriget hade inletts 08.46 den 11.9 2001 och redan från första stund uppfattade president Bush att kriget mot terrorismen var en ideologisk kamp (Bush 2010:passim; Thiessen 2009:11).

They hate what we see right here in this chamber – a democratically elected government. Their leaders are self-appointed. They hate our freedoms – our freedom of religion, our freedom of speech, our freedom to vote and assemble and disagree with each other [...]. These terrorists kill not merely to end lives, but to disrupt and end a way of life. With every atrocity, they hope that America grows fearful, retreating from the world and forsaking our friends. They stand against us, because we stand in their way.

George W. Bush 20 sep 2001

There can be no neutrality between justice and cruelty, between the innocent and the guilty. We are in a conflict between good and evil, and America will call evil by its name. By confronting evil and lawless regimes, we do not create a problem, we reveal a problem. And we will lead the world in opposing it.

George W. Bush 1 jun 2002

2 973 personer fick sätta livet till i terrorattackerna och flera tusen skadades. Från den dagen var USA i krig mot terrorismen. Även om det nästan omgående var al-Qaida som stod i fokus så innebar det i realiteten att man nu befann sig i krig mot en odefinierad fiende utan klara gränser. Troligen med utgångspunkt i svårigheterna att föra krig just mot en diffus gruppering och inte mot en nation valde Bush att inte göra någon åtskillnad mellan terroristorganisationerna och de som skyddar dem. Han deklarerade samtidigt att varje land nu antingen var för eller emot USA och att man skulle betrakta alla som inte ställde upp på deras sida som sin fiende. Att förklara krig mot terrorismen innebar samtidigt att man inte kunde avgränsa konflikten i tid eller form. Att eliminera en fiende som utgjordes av ett terrornätverk innebär istället krig på obestämd framtid:

Our enemy is a radical network of terrorists, and every government that supports them. Our war on terror begins with al Qaeda, but it does not end there. It will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped and defeated [...] Americans should not expect one battle, but a lengthy campaign, unlike any other we have ever seen [...] we will pursue nations that provide aid or safe haven to terrorism. Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists. From this day forward, any nation that continues to harbor or support terrorism will be regarded by the United States as a hostile regime.

George W. Bush 20 sep 2001

Utrikespolitiken plötsligt i centrum

Omorganisering av den nationella säkerheten

Efter terrorattackerna 11.9 kom de största delarna av de politiska resurserna att riktas mot ”kriget mot terrorismen” och Bushadministrationen vidtog under sin tid vid makten en omfattande mängd beslut rörande hur man skulle kunna eliminera detta hot och göra USA helt säkert. För att på sikt kunna eliminera en så diffus fiende krävdes stora förändringar, vilket inkluderade att reformera den formella organisationen kring den nationella säkerheten (NSS 2002:6; NSS 2006:43ff). Genom inrättandet av *Department of Homeland Security* den 25 nov 2002 skapades och etablerades ett nytt departement för nationell säkerhet inom vilket man slog ihop 22 olika statliga organisationer. Dess syfte och mål var att förbereda, förhindra och svara på olika inrikeskriser med särskilt fokus på terrorism. Man omgrupperade även NATO:s

styrkor och placerade delar utanför Europa för första gången i organisationens historia, skapade ett nytt kontraterrorismcenter, omorganiserade justitiedepartementet och FBI för att fokusera på att förhindra terrorangrepp och skapade ett nytt kontor för terrorism och finansiell underrättelseverksamhet som löd under finansdepartementet (Thiessen 2009:8). Därtill sköt man till medel i en aldrig tidigare skådad omfattning för att stödja verksamheter som upprätthåller lag och ordning, såsom polis, underrättelsetjänst och andra säkerhetsorgan. Omfattande resurser satsades på gränskontroll och flygsäkerhet. President Bush förändrade USA:s underrättelsekapaciteter genom denna omorganisering och arbetade tillsammans med kongressen också fram fyra olika nya och omfattande lagar för att hantera kriget mot terrorismen: (1) *The USA Patriot Act* (2) *The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act* (3) *The Protect America Act* och (4) *Modernization of the Foreign Intelligence Surveillance Act* (op.cit:7). Den mest omtalade av dessa är *The Patriot Act* som gav regeringen och rättsapparaten långtgående möjligheter till att avlyssna telefoner, läsa epost, reglera ekonomiska transaktioner, deportera invandrare som misstänkts för terrorism samt häkta och hålla misstänkta utan rättslig prövning under obestämd tid (Patriot Act). Lagen har kritiserats av motståndare för att den inkräktar på den personliga integriteten på ett sätt som är oförenligt med amerikanska rättstraditioner och att den innebär att man bekämpar fienden med sådana medel som man i andra ändan, genom kriget, försöker bekämpa, samt att man riskerar att skapa en politisk (och psykologisk) utvecklingspiral som kommer att bli förödande (Ackerman 2006). Andra menar att lagen är nödvändig för att kunna hantera de nya hoten, att vår tids förändrade hotbild kräver inskränkningar i liberaldemokratiska principer och att det har inneburit ett bra stöd i kampen mot terrornätverk. The Patriot Act antogs, oavsett hur vi idag tolkar den, med stöd av en överväldigande majoritet i kongressen bland både republikaner och demokrater redan den 26 oktober 2001 och utan någon ingående debatt om dess innehåll. Diskussionen pågår däremot *numera* om huruvida denna lag (och övriga taktiker/lagar/etcetera) har varit nödvändiga, vad det erbjudit för hjälp i jakten på terrorismen, om inskränkningarna på de demokratiska frihetsprinciperna tjänat sitt syfte och huruvida de är förenliga med den amerikanska konstitutionen (se exempelvis Margulies 2006; Posner 2006; Yoo 2005, 2006, 2010).

”Vedergällningsattack” mot Afghanistan – med blicken riktad även mot andra

Som en direkt följd av terrorattackerna förklarade Bush krig mot Talibanregimen i Afghanistan 7 oktober 2001 och påbörjade bombningar av ett land vars politiska utveckling man redan tidigare varit involverat i. Invasionen av Afghanistan skedde med hjälp av några allierade och genom att minst ett 40-tal länder också gav dem

fria luftvägar, möjligheter till att landa på deras flygbaser och delade med sig av sin underrättelseinformation (Bush 7 okt 2001). Kriget som fick namnet *Operation Enduring Freedom* hade stöd i FN och omvärlden stödde i det närmaste enat USA:s krig som en del av självförsvaret och vedergällning för terrorattackerna.⁸ Talibanregimen hade dessförinnan fått ett ultimatum ställt till sig om att överlämna ledare för terrornätverket al-Qaida och stänga igen olika träningsläger som fanns i landet men inte ålytt denna begäran. I sin krigsförklaring menade Bush samtidigt att USA inte var en fiende till det afghanska folket utan till dem som försörjer terrorister och ger dem en fristad. På samma gång utfästes emellertid hot om att detta inte var det enda kriget som skulle komma att utkämpas. Bush underströk också att USA:s intentioner med detta krig, liksom med alla tidigare krig, var att sprida fred och frihet till förtryckta människor. Det amerikanska uppdraget var att försvara friheten överallt:

I'm speaking to you today from the Treaty Room of the White House, a place where American Presidents have worked for peace. We're a peaceful nation. Yet, as we have learned, so suddenly and so tragically, there can be no peace in a world of sudden terror. In the face of today's new threat, the only way to pursue peace is to pursue those who threaten it. We did not ask for this mission, but we will fulfill it. The name of today's military operation is Enduring Freedom. We defend not only our precious freedoms, but also the freedom of people everywhere to live and raise their children free from fear. [...] The United States of America is a friend to the Afghan people, and we are the friends of almost a billion worldwide who practice the Islamic faith. The United States of America is an enemy of those who aid terrorists and of the barbaric criminals who profane a great religion by committing murder in its name.

George w. Bush 7 okt 2001

Kriget i Afghanistan blev emellertid ett krig som skulle visa sig svårt att vinna och är fortfarande (våren 2011) en pågående konflikt som presidentadministrationen efter Bush fått ära och som saknar synliga lösningar. De rent militära problemen är svårbemästrade för de allierade styrkorna, men det mänskliga lidandet och vad som eventuellt väntar befolkningen i ett land som varit scen för stormaktspolitiken de senaste decennierna, är också ytterst oklara. Det förefaller nu som att exempelvis de kvinnor (vars ofrihet) som man hävdade var ett stort skäl för att invadera landet, på

⁸ Att uppfatta detta som en självförsvårshandling var möjligt tack vare att det internationella samfundet (genom att *inte fördöma* bombningarna av Kosovo 1999) hade etablerat en acceptans för och en mer liberal tolkning av självförsvårsrätten. Kosovo var ett brott mot våldsförbudet och hade inget stöd i FN-stadgan, men uppfattades i sitt humanitära sammanhang som *moraliskt* legitimt. Säkerhetsresolutionerna 1368 och 1373 angående anfallet mot Afghanistan innebar att självförsvår från och med nu omfattade även självförsvår mot terrorattacker vilket också skapade ett prejudikat (Baaz 2010: passim).

många håll, är lika ofria som någonsin tidigare.⁹ Krigsinsatserna i Afghanistan utgjorde däremot bara inledningen i Busadministrationens krig mot terrorismen. Irak blev, som vi redan konstaterat, tidigt ett mål i administrationens säkerhetspolitiska strategi och redan i sitt årliga tal till nationen 29 januari 2002, det vill säga bara drygt fyra månader efter terrorattackerna, utvidgade Bush kriget mot terrorismen till att inkludera och definiera Irak, Iran och Nordkorea som sina fiender. Genom att beskriva länderna som “*axis of evil*” breddade Bush, inte bara kriget mot terrorismen till att tydligt kopplas till vissa utpekade stater, utan han implicerade därtill i talet att USA kunde tänka sig att agera förebyggande för att eliminera *tänkbara* hot som kom från stater som härbärgerade eller stödde terrorism eller vars regimer eftersträvade utökad makt genom att skaffa sig kärnvapen. Detta skulle komma att utvecklas i ett nytt säkerhetspolitiskt policydokument, *National Security Strategy* (NSS) som offentliggjordes i september 2002. Men särskilt fokus riktades alltså på Irak och Saddam Hussein redan i januaritalet, liksom förebyggande krigsföring omnämndes som en viktig del av kriget mot terrorismen:

This [Iraq] is a regime that has already used poison gas to murder thousands of its own citizens - leaving the bodies of mothers huddled over their dead children. [...] This is a regime that has something to hide from the civilized world. States like these [North Korea, Iran, Iraq], and their terrorist allies, constitute an axis of evil, arming to threaten the peace of the world. By seeking weapons of mass destruction, these regimes pose a grave and growing danger. They could provide these arms to terrorists, giving them the means to match their hatred. They could attack our allies or attempt to blackmail the United States. In any of these cases, the price of indifference would be catastrophic. [...] America will do what is necessary to ensure our nation's security. We'll be deliberate, yet time is not on our side. I will not wait on events, while dangers gather. I will not stand by, as peril draws closer and closer. The United States of America will not permit the world's most dangerous regimes to threaten us with the world's most destructive weapons.

George W. Bush 29 jan 2002

⁹ Laura Bush påtalade det viktiga uppdrag som USA hade och hur man lyckats förbättra situationen avsevärt genom sina krigsinsatser. Kvinnoförtryck knöts på detta sätt samman med terrorism och användes som legitimerande aspekt för en attack: “*Long before the current war began, the Taliban and its terrorist allies were making the lives of children and women in Afghanistan miserable. [...] Life under the Taliban is so hard and repressive, even small displays of joy are outlawed -- children aren't allowed to fly kites; their mothers face beatings for laughing out loud. Women cannot work outside the home, or even leave their homes by themselves. [...] Because of our recent military gains in much of Afghanistan, women are no longer imprisoned in their homes. [...] The fight against terrorism is also a fight for the rights and dignity of women*” (Laura Bush 17 nov 2001).

Detta tal väckte blandade reaktioner i Washington och var något alldeles unikt genom att det uppfattades mer explicit och aggressivt än något tidigare. Enligt utsagor av personer i Washington som var där, upplevdes det som *“an aggressive speech – never heard anything like it! Never so pronounced – It was in the wake of 9.11 combined with unfinished affairs with Iraq – but the argument for war was differen?”* (Intervju Washington feb 2010). Detta explicita hot som uttalades skulle alltså senare komma att utvecklas och definieras i Bushdoktrinen. Genom det hade en President för första gången formaliserat att man avsåg bedriva förebyggande krig för att nå målet om absolut säkerhet vilket skulle få avgörande konsekvenser för den internationella konfliktdynamiken och internationell rätt (Baaz 2010). Beslutet att föregripa fienden från att kunna genomföra fler attacker, liksom att uppfatta även alla länder som stödjer terrornätverken som fiender till USA, var dock något som Bush hade beslutat sig för redan det inledande dygnet efter 11.9 (Bush 2010:137).

Bushdoktrinen – National Security Strategy 2002 & 2006

När de inledande fraserna om *“axis of evil”* och *förebyggande* insatser senare formellt hade utvecklats till Bushs säkerhetspolitiska doktrin (NSS 2002) hade idéerna från tidigare tal förfinats och konkretiserats. Bushdoktrinen följdes sedan av ytterligare policydokument (a) *National Strategy for Combating Terrorism* (Combating Terrorism sep 2006) 2006 (b) *National Security Strategy, Bushdoktrinen II* (NSS 2006) (c) *National Strategy for Information Sharing* 2007 (Information Sharing okt 2007).

I dokumentet från 2002 går att utläsa att hoten som var riktade mot USA inte längre utgjordes av konkurrerande starka stater utan av svaga sönderfallande stater, inte av starka arméer, utan av avancerade tekniker i händerna på enskilda förbittrade aktörer. Den stora faran för 2000-talet låg i att nya fiender försöker tillförskaffa sig massförstörelsevapen (NSS 2002:passim). Genomgående i doktrinen definieras att det största hotet nu utgjordes av massförstörelsevapen i händerna på icke-statliga aktörer och att detta var ett högst sannolikt scenario. Den enda vägen till fred och säkerhet utifrån denna hotbild beskrevs vara att agera kraftfullt och att en del i detta borde vara att gripa tillfället att aktivt arbeta för att utöka friheten (i form av demokrati och fria marknadsprinciper) för människor över hela världen. Frihetsprincipen, betonades det i Bushdoktrinen, är inte något förhandlingsbart utan en rättighet för alla människor och det var USA:s uppdrag att leda världen i denna riktning. *“Today, humanity holds in its hands the opportunity to further freedom’s triumph over all these foes. The United States welcomes our responsibility to lead in this great mission”* (op.cit:förordet). Man

avsåg stödja [eng: ignite] en ny era av global ekonomisk tillväxt genom fria marknader och frihandel och expandera utvecklingsspiralen genom att öppna upp samhällen och medverka till att bygga en demokratisk infrastruktur (op.cit:1f). Det framgår i dokumentet att USA ska stå upp för alla de friheter och rättigheter som man själv har slagits för att uppnå och se till så att dessa kan tillerkännas så många andra som möjligt, att man aktivt ska motarbeta dem som förtrycker sådana rättigheter och medverka till att skapa miljöer som gynnar mänskliga rättigheter (op.cit:3f). Bushdoktrinen pekade samtidigt på att en stark och öppen världsekonomi stärker USA:s säkerhet. Ökat välstånd ger vanor [eng: habits] som verkar för frihet och USA skulle därför rikta krafter på ekonomisk tillväxt och ekonomisk frihet utanför sin egen kust. Detta avsåg man göra genom att uppmuntra investeringar och entreprenörskap, verka för sänkta marginalskatter för att öka incitamenten för arbete och investeringar, stärka de finansiella systemen och investera i hälsa och utbildning (op.cit:17). “*The lessons of history are clear: market economies, not command-and-control economies with the heavy hand of government, are the best way to promote prosperity and reduce poverty*” (Ibid). Den verkliga friheten uppfattades inbegripa möjligheten att handla på en fri marknad och sälja sina varor på denna för att öka välståndet. USA och övriga västvärlden skulle sätta ett ambitiöst mål att dubbla storleken på världens fattiga ekonomier inom ett årtionde (op.cit:21). Energiförsörjningen kopplades också samman med säkerheten (op.cit:19f).

För att nå sina mål hade man även för avsikt att stärka samarbetet med den ”*koalition av villiga*” [eng: coalition of the willing] som man sedan tidigare hade tagit initiativet till att forma. Reducera regionala konflikter, hindra/föregräpa fiender att hota USA och dess allierade samt hindra dem från att erhalla massförstörelsevapen skulle prioriteras. Avsikten var alltså att söka samarbete med andra länder i vad man definierade som en kamp med många olika strategier. Samtidigt underströks att man inte på något sätt tvekade att agera ensamt om det krävdes för att utöva sin rätt till självförsvar (op.cit:6). Bushdoktrinen befäste också det Bush tidigare sagt, nämligen att man inte tänkte göra någon skillnad mellan terrorister och de stater som skyddar dem eller ger dem någon annan form av hjälp (op.cit:5). Mål som man menade enbart kunde uppnås genom en ökad satsning på militären och militärt samarbete, i synnerhet då ett fördjupat arbete i NATO (op.cit:25ff). Bushdoktrinen explicitgjorde även att kriget i grunden handlade om en kamp om *idéer* och att man skulle strida för de rätta idéerna i världen, för att på så sätt verkligen ha en chans att *vinna* kriget mot terrorismen. I detta ingick att stödja moderata regeringar särskilt i den muslimska världen och att effektivt använda allmän diplomati för att stärka det fria flödet av information och idéer. Allt för att inspirera frihet i de samhällen som styrs av

ledningarna som stödjer terrorism (op.cit:6). *“In the war against global terrorism, we will never forget that we ultimately fighting for our democratic values and way of life. Freedom and fear are at war, and there will be no quick or easy end to this conflict”* (op.cit:7). Kopplat till den ideologiska kampen underströks även att eftersom 2000-talets fiende hotar sina grannar, brutaliserar sina egna medborgare, är fast beslutna att tillförskaffa sig massförstörelsevapen, inte respekterar internationell rätt samt hatar och motarbetar allt som USA är och står för, skulle USA nu tvingades agera i förebyggande syfte för att avväpna sina fiender innan de kan slå mot amerikanska medborgare. *“We must deter and defend against the threat [WMD] before it is unleashed”* (op.cit:14).

United States can no longer solely rely on a reactive posture as we have in the past. The inability to deter a potential attacker, the immediacy of today’s threats, and the magnitude of potential harm that could be caused by our adversaries’ choice of weapons, do not permit that option. We cannot let our enemies strike first.

op.cit:15

Eftersom fienden (2002) ser massförstörelsevapen som ett av sina främsta vapen gjorde detta att traditionell avskräckning- eller inhägnadspolitik inte längre var ett verkningsfullt alternativ, vilket motiverade nya strategier. Genomgående i dokumentet framgår tydligt att det stora hotet gäller kärnvapen i händerna på nya aktörer och att detta är en riskbild som kommer att realiseras såvida USA inte agerar kraftfullt.¹⁰

I den andra säkerhetsdoktrinen från 2006 slås det fast att USA fortsatt måste försvara sina säkerhetsintressen mot de hot som finns riktade mot landet i form av terrornätverk. Möjligheterna att vinna kriget uppfattas endast kunna uppnås genom samarbete med andra men det är också uppenbart att USA måste leda den fortsatta kampen mot sin ideologiska fiende (NSS 2006:förordet). Att få ett slut på tyranniska system runt om i världen och stödja demokratiutveckling hade blivit ett mer uttalat/explicit mål 2006. En rad åtgärder lyftes fram som tänkta att ingå i arbetet för att främja demokrati. Det poängteras samtidigt att detta arbete måste ske med hänsyn till och utifrån olika länders och kulturernas egna förutsättningar och vilja (op.cit:6f). Det återfinns också en tydligare problembeskrivning av terrorism som fenomen i

¹⁰ De olika delar som presenteras i Bushdoktrinen från 2002 (sammanfattat i rubriker) är utöver inledningen och konfliktbeskrivningen: III. strengthen alliances to defeat global terrorism and work to prevent attacks against US and our friends IV. Work with others to defuse regional conflicts V. Prevent our enemies from threatening us, our allies, and our friends with weapons of mass destruction VI. Ignite a new era of global economic growth through free markets and free trade VII. Expand the circle of development by opening societies and building the infrastructure of democracy VIII. Develop agendas for cooperative action with the other main centers of global power IX. Transform America’s national security institutions to meet the challenges and opportunities of the twenty-first-century.

Bushdoktrin II. Terrorism förklaras utifrån brist på demokrati då detta leder till politisk aliering och spridning av desinformation, men det sägs även att det är en ideologi som rättfärdigar mördande av oskyldiga vilken måste bekämpas. Demokrati måste implementeras som motverkar politisk isolering och propaganda från att sprida sig (op.cit:9f). Uppdraget att bygga demokratiska regimer i omvärlden kopplas således tydligt till USA:s säkerhet.

Iran och Nordkorea är fortsatt (2006) definierade som två specifika hot men innehållet i beskrivningen av detta problem har utvecklats ytterligare (op.cit:20f). Risken för en spridning av WMD:s och sådana vapen i händerna på USA:s fiende får också ökat utrymme (op.cit:18ff). Likaså gäller beskrivningen av den fria marknadens principer. Doktrinen slår även fast att man kommer att uppmuntra de parter som vill öka friheten för vanliga medborgare. USA har ett intresse av att regeringar “govern well” därför att historien visar att sådana stater också “behave well” i det internationella politiska systemet. USA har visserligen ingen avsikt att diktera för andra stater vilka val man ska göra, men däremot avser man påverka de kalkyleringar som görs för länder som står inför val av en ny politisk riktning: “*while we do not seek to dictate to other states the choices they make, we do seek to influence the calculations on which these choices are based. We also must hedge appropriately in case states choose unwisely*” (op.cit:36). Man slår också än en gång fast att man måste vara beredd att agera på egen hand och förebyggande om det krävs. Texten om detta är mer utvecklad och mer tydligt preciserad 2006 men till sin form innehåller det inte något nytt. Det sägs inte någonstans i policydokumentet att man har för avsikt att genomföra några “preventive” attacker utan man använder enbart begreppet “preemptive” som har en legal status inom internationell rätt i den mening att det handlar om att agera i självförsvar innan en *nära förestående attack* kan komma från en fiende.¹¹ “Prevent” används i Bushdoktrinerna i meningen att förhindra andra från att utgöra ett hot mot USA vid flera tillfällen. [tio tillfällen 2002 tretton tillfällen 2006].¹² Att man definierar sig själv rätten att agera “preemptively” sker vid fyra tillfällen i dokumentet från 2002 och vid ett tillfälle i 2006.

¹¹ Till att börja med bör noteras att begreppsanvändningen är något av ett ordklyveri och att Bushadministrationen *taler* om föregripande (preemptive) krig men *menar* förebyggande (preventive) våldsanvändning. Det senare finns inget underlag för i internationell rätt. Bushdoktrinen avsåg däremot utvidga självförsvarsrätten till att inkludera rätten till *förebyggande självförsvar mot terrorverksamhet som inte kan tillskrivas en stat*. Detta utmanar FN-stadgans rättsliga regim på flera sätt. Trots tolkningsöppningar angående rätten till våldsanvändning är doktrinen rättsvidrig eftersom den sammanblandar den accepterade självförsvarsformen föregripande med den illegala självförsvarsformen förebyggande. För en mer genomgripande genomgång av FN-stadgans innehåll och Bushdoktrinen se Baaz 2010: kap11 & 2010-11:783-819.

¹² Begreppet förekommer i själva verket 21 resp 17 ggr men övriga tillfällen är inte kopplade till att hindra/förebygga/förekomma terrornätverk från att komma åt massförstörelsevapen eller på andra sätt attackera eller hota USA utan handlar då om helt andra saker.

Bushadministrationens idévärld – ideologiska drivkrafter

Öde, mission och sårbarhet – allt under Guds beskydd

Som en del av den spektakulära attack som 11.9 inneburit och med den massiva mediebevakning som följde, med ständigt nya sätt att visa och diskutera världens nya fara, hamnade västvärlden i en närmast paranoid skräck för nya terroråd. Då den kritiska analysen av konfliktbilden samtidigt uteblev återstod inte mycket annat än en snäv och onyanserad upplevelse av islamister och deras kamp, utan självrannsakan eller problematiserad bild av hur världen och konfliktbilden faktiskt såg ut. Fienden framställdes nu också entydigt som något nytt, farligare och mer ondskefullt än något man tidigare skådat. Terrornätverken hade de facto också nya strategier och möjligheter att slå till när som helst och var som helst, vilket gjorde hotbilden både diffus och skräckinjagande. Ingenstans skulle vi numera vara säkra, fienden fanns överallt och kunde slå till när som helst. En skräckvision bildade delvis framtiden med en värld full av ondskefulla aktörer med tillgång till WMD (Mian 2007:147ff).

The gravest danger to freedom lies at the perilous crossroads of radicalism and technology. When the spread of chemical and biological and nuclear weapons, along with ballistic missile technology - when that occurs, even weak states and small groups could attain a catastrophic power to strike great nations [...] Our enemies have declared this very intention, and have been caught seeking these terrible weapons. We cannot defend America and our friends by hoping for the best. We cannot put our faith in the word of tyrants, who solemnly sign non-proliferation treaties, and then systemically break them. If we wait for threats to fully materialize, we will have waited too long.

George W. Bush 1 jun 2002

Med upplevelsen av en mer skräckinjagande fiende än världen någonsin tidigare skådat och som så tydligt kunde kopplas samman med ren och skär ondskas, kunde amerikansk godhet med enkelhet framställas som en tydlig kontrast. Eftersom godhet traditionellt är något som representeras av Gud, då islamisterna förde sin kamp i Guds namn och George W. Bush dessutom själv är djupt religiös, blev det gudomliga retoriskt involverat i kampen om dagordningen. Bush återkopplade frekvent till Gud och använde mer än en gång biblisk terminologi för att åskådliggöra kampen mellan ondskas och godhet. Så tydligt och frekvent de inledande dagarna efter 11.9 att hans rådgivare fick tona ner den konfliktbild som frammålades, då den annars

riskerades missuppfattas som ett religiöst korståg världen över (Carroll 20 sept 2004). Det som först hade beskrivits av Bush som just ett nytt korståg omarbetades därav snabbt till en utsträckt hand till världens muslimer.¹³ Hur Bush själv upplevt situationen och vilka bibliska kopplingar han gjorde kan man uttyda ur några intervjuer och kommentarer han gjort även om det varit sparsamt med sådana tillfällen. Exempelvis har han berättat för Bob Woodward att han efter att ha givit ordern om en militär attack mot Irak i mars 2003:

[...] walked in the White House garden, praying 'that our troops be safe, be protected by the Almighty' [...] I was praying for strength to do the Lord's will. I'm surely not going to justify war based upon God. Understand that. Nevertheless, in my case, I pray that I will be as good a messenger of His will as possible. And then of course, I pray for forgiveness.

Bush i Woodward 2004:passim

Han har också sagt, enligt den palestinska premiärministern, Mahmoud Abbas, att:

I'm driven with a mission from God. God would tell me, 'George, go and fight those terrorists in Afghanistan.' And I did, and then God would tell me, 'George go and end the tyranny in Iraq,' and I did.' And 'now again', [...] 'I feel God's words coming to me: 'Go get the Palestinians their state and get the Israelis their security, and get peace in the Middle East.' And by God, I'm gonna do it.

Bush i Rupert Cornwell 7 okt 2005

Abbas har i intervjun också berättat att Bush samtidigt talade om för honom att han hade en moralisk och religiös förpliktelse att agera. Vita huset har aldrig kommenterat detta påstående, men president Bush har aldrig på något sätt försökt dölja sin religiösa övertygelse. Han skriver också ingående om den i sin självbiografi där han däremot samtidigt påpekar att han anser att det är viktigt att skilja på religion och politik (Bush 2010:passim). Han beskriver däremot att han under en predikan (som handlade om hur Gud påtalade för Moses att han hade kraften att uppfylla det uppdrag som givits åt honom) uppfattade det som ett tecken på att han skulle kandidera till president (Bush 2010:61). I olika intervjuer har Bush också återgett att hans gudstro stärktes under den pressade tid som följde efter terrorattackerna och att han upplevde att han hade fått en uppgift, som var sanktionerad av den högre makten

¹³ Bush uttalade vid Vita huset inför en samling reportrar 16 sep 2001 att "*we understand, and the American people is beginning to understand, that this this, this, this, crusade, this war on terrorism, is gonna take a while*" (Bush 16 sep 2001).

och att han tror att det fanns en anledning till att han blivit president (Mansfield 2004). För hans närmaste administration var det uppenbart att Bush ansåg att alla människor i världen hade en gudsgiven rätt att leva i frihet. Eftersom han också såg det som USA:s skyldighet att använda sin makt för att leda resten av världen mot en bättre och säkrare framtid och att en ledare måste vara en förkämpe för vissa ideal, så kopplade han gärna samman olika strategiska insatser i en större bild av moral och skyldighet (McClellan 2008:128). Bush rättfärdigade också kriget mot Irak med hänvisning till Gud:

I believe that God has planted in every human heart the desire to live in freedom. And even when that desire is crushed by tyranny for decades, it will rise again [...] The cause we serve is right, because it is the cause of all mankind. The momentum of freedom in our world is unmistakable – and it is not carried forward by our power alone. We can trust in that greater power who guides the unfolding of the years. And in all that is to come, we can know that His purposes are just and true.

George W. Bush 20 jan 2004

Bush kopplade även samman detta med ”det amerikanska uppdraget” i väldigt starka ordalag och knöt det till den amerikanska historien och att man hade ett uppdrag som handlade om att sprida frihet:

America’s vital interests and our deepest beliefs are now one. From the day of our Founding, we have proclaimed that every man and woman on this earth has rights, and dignity, and matchless value, because they bear the image of the Maker of Heaven and earth.

George W. Bush 20 jan 2005

Vid andra tillfällen åberopade Bush en kallelse från ovan om att stå upp för alla människors frihet och menade att den amerikanska friheten inte är USA:s gåva till världen utan Guds gåva till mänskligheten (Bush 2 sep 2004 & 28 jan 2003). I de flesta av sina tal uttryckte han även att USA alltid har varit bärare av ett speciellt uppdrag, en mission att försvara frihet och rättvisa runt om i världen. Målet var att alla människor ska få leva i demokratisk fred och att USA ska se till att hjälpa länder att nå detta och vägleda dem i rätt riktning, inte att bygga ett imperium. Men som bärare av den moderna civilisationen var detta också en kamp mellan civilisation och barbari (Bush 20 sep 2001). Det speciella uppdraget som USA har är dessutom vad historien burit med sig för ansvar åt detta, världens mest enastående land. Ame-

rika var än en gång kallat att leda och att agera för försvaret av mänskligheten. Säkerheten och hoppet bland miljoner människor runt om i världen var, enligt Bush, beroende av USA:s goda vilja att göra världen till en bättre plats (Bush 28 jan 2003 & 2 sept 2004). Som åhörare av talen påminns man om att USA har utkämpat många strider i frihetens namn och att dessa har lett världen mot en ljusare framtid. Den amerikanska flaggan representerar inte bara makt utan frihet och landets uppdrag var enligt Bush större än dess försvarsmakt och menat att utvidga freden i världen (Bush 1 jun 2002). Historien har visat mänskligheten att USA är att räkna med och att landet utgör den demokratiska rösten i världen som också har rätt eller skyldighet att införliva andra länder i sitt system:

History has called us to these responsibilities, and we accept them. America has always had a special mission to defend justice and advance freedom around the world.

George W. Bush 30 apr 2002

America is a nation with a mission, and that mission comes from our most basic beliefs. We have no desire to dominate, no ambitions of empire. Our aim is a democratic peace [...] This great republic will lead the cause of freedom.

George W. Bush 20 jan 2004

Med utgångspunkt i idén om att USA är det land som har blivit kallat att försvara och skapa frihet åt alla människor runt om i världen blev också den naturliga följden i Bushs tal att man är ett land som är överordnat alla andra i sina värderingar och sitt system. Genom den närvarande idén om exceptionalism kunde man inte heller förhandla om denna överordnade position och sina överordnade värdesystem. Det man valde att göra uppfattades ske utifrån osjälviska insatser för världen. Den amerikanska exceptionalismen ifrågasattes inte och den var inte heller förhandlingsbar, vilket fick en rad synliga konsekvenser i Bush retorik och praktiska agerande. *“There is a value system that cannot be compromised, and that is [sic] the values we praise. And if the values are good enough for our people, they ought to be good enough for others”* (Bush i Woodward 19 nov 2002). *“America is a strong nation, and honorable in the use of our strength. We exercise power without conquest, and we sacrifice for the liberty of strangers”* (Bush 28 jan 2003).

I kontrast till detta stod alltså bl.a. Iraks diktator Saddam Hussein som sedan Gulfkriget 1991 gäckat amerikanska administrationer och vars öppna ifrågasättande av och förakt för USA, nu med ny energi betraktades som den värsta av fiender till landets säkerhet och idéer.

Saddam Hussein – den fria världens fiende

I sitt tal till FN den 12 september 2002 hade Irak kommit att bli huvudfokus också officiellt. I detta tal underströk Bush Saddam Husseins tidigare brott och hur han äventyrade säkerheten i världen och sökte efter att utveckla sin makt genom att tillförskaffa sig kärnvapen. I stort sett hela hans tal höll sig till det hot man nu ansåg att Hussein utgjorde mot världsfreden:

And our greatest fear is that terrorists will find a shortcut to their mad ambitions when an outlaw regime supplies them with the technologies to kill on a massive scale. In one place - in one regime - [Iraq] we find all these dangers, in their most lethal and aggressive forms, exactly the kind of aggressive threat the United Nations was born to confront. [...] Right now, Iraq is expanding and improving facilities that were used for the production of biological weapons. [...] [In] 1995, after four years of deception, Iraq finally admitted it had a crash nuclear weapons program prior to the Gulf War. We know now, were it not for that war, the regime in Iraq would likely have possessed a nuclear weapon no later than 1993. Today, Iraq continues to withhold important information about its nuclear program - weapons design, procurement logs, experiment data, an accounting of nuclear materials and documentation of foreign assistance. Iraq employs capable nuclear scientists and technicians. It retains physical infrastructure needed to build a nuclear weapon. Iraq has made several attempts to buy high-strength aluminum tubes used to enrich uranium for a nuclear weapon. Should Iraq acquire fissile material, it would be able to build a nuclear weapon within a year. [...] The conduct of the Iraqi regime is a threat to the authority of the United Nations, and a threat to peace.

George W. Bush 12 sep 2002

Frågan om Irak som ett tänkbart mål var inte bara något som skedde i Vita huset utan hade också kommit fram i det offentliga redan under hösten 2001. Detta inte minst genom en artikel i *Weekley Standard* som 29 oktober 2001, med rubriken "*Why Iraq?*", utgjorde ett av de första initiativen från konservativa led att få med sig det amerikanska folket på idén om att Irak hade kopplingar till terrorattackerna (Schmitt 29 okt 2001). Den officiella hållningen från administrationen var däremot, i över ytterligare ett år, att man inte hade några beslut fattade om "Irakfrågan" liksom att man in i det sista avsåg hitta alternativ till krig. Flertalet analytiker drog dock redan under våren 2002 slutsatsen att det inte rådde någon större tvekan om att Bush beslutat sig för att Saddam Hussein skulle avsättas (Kagan/Kristol 1 apr 2002) och att detta var den enda rätta politiken (Pollack mar 2002).

Bushadministrationens många påstående angående kopplingar mellan Saddam Hussein och 11.9-attackerna samt Husseins påstådda tillgång till WMD:s låg också till grund för den invasion av Irak som inleddes den 19 mars 2003, liksom för opinionens stöd för detta. Såväl presidenten själv, som hans vicepresident, utrikesminister och försvarsminister gjorde kontinuerliga och tydliga uttalande om att Irak de facto hade massförstörelsevapen, att man hade klara bevis för detta, samt att det fanns kopplingar mellan Hussein och al-Qaida. Det gav bilden av att det enbart fanns två alternativ. Antingen kunde Hussein skrota sina vapen eller så måste han avväpnas av andra. Hotbilden av att Irak hade massförstörelsevapen intensifierades under hösten/vintern 2002-03 men hade satt fart redan den 20 december 2001 genom en artikel i NY Times skriven av Judith Miller. Med den artikeln var det första gången som det publicerades ett påstående om att Irak hade vapengömmor och det sades samtidigt att detta kunnat bekräftas från säkra källor i form av insiderinformanter från Irak.¹⁴ En av källorna som åberopades var en man vid namn Ahmed Chalabi. Han skulle senare ifrågasättas som uppgiftskälla eftersom det framkom att han länge arbetat i motståndsgupper till Hussein och att han under lång tid hade haft nära kontakter med inflytelserika personer i Washington, däribland företrädare från PNAC, liksom att det fanns kopplingar mellan honom och oljelobbyister i USA (Roston 3 apr 2008). Spekulationerna om Iraks eventuella tillgång till massförstörelsevapen ökade däremot kontinuerligt efter Millers artikel, men det var inte förrän den 26 augusti 2002 som vicepresident Cheney offentligt hävdade att det inte fanns några som helst frågetecken kring huruvida Saddam Hussein hade några massförstörelsevapen:

Simply stated, there is no doubt that Saddam Hussein now has weapons of mass destruction. There is no doubt he is amassing them to use against our friends, against our allies, and against us. And there is no doubt that his aggressive regional ambitions will lead him into future confrontations with his neighbors.

Dick Cheney 26 aug 2002

I detta tal hänvisar han också till nödvändigheten att agera förebyggande mot personer som Saddam Hussein och han menar att USA givetvis skulle ha agerat förebyggande om man känt till 11.9-attackerna, varpå det är ologiskt att sända signaler till Hussein att han inte har något att frukta. Bushadministrationen pekade därefter vid upprepade tillfällen ut Saddam Husseins ondskefulla historia och åberopade hans beteende under Iran-Irakkriget och Gulfkriget (se exempelvis: Bush tal i FN

¹⁴ I denna artikel preciserades hotbilden genom att det påstods att Hussein hade minst 20 vapengömmor.

12 sept 2002; Bush Radio Address 14 sep 2002; Rumsfeld 18 sep 2002). Donald Rumsfeld hävdade även han i ett tal att: “*as we speak, chemists, biologists, and nuclear scientists are toiling in weapons labs and underground bunkers, working to give the world’s most dangerous dictators weapons of unprecedented power and lethality*” (Rumsfeld 18 sep 2002). Försvarsministern var lika bestämd några månader senare när han lutade sig mot underrättelseinformation och hävdade att: “*the Central Intelligence Agency, and indeed the intelligence community, has massive amounts of information with respect to that subject, which I believe*” (Rumsfeld 23 mar 2003). Bush påstod även han att det fanns bevis för att Saddam Hussein hade kopplingar till al-Qaida: “*we know that Iraq and al Qaeda have had high-level contacts that go back a decade. Some al Qaeda leader who fled Afghanistan went to Iraq [...] We’ve learned that Iraq has trained al Qaeda members in bomb-making and poisons and deadly gases*” (Bush 7 okt 2002).

Den 1 augusti 2002 hade *The White House Iraq Group* upprättats vars uppgift var att sälja Irakkriget till folket och se till att få opinionen med sig för en invasion (McClellan 2008:142). Gruppen fortsatte som strategisk kommunikatör efter invasionen och undersökningar har pekat på att denna grupp medvetet ljög för medborgarna, skrev olika tal och planer för att påvisa att Irak hade WMD:s och på andra sätt konspirerade för att vilseleda världen (Gellman/Pincus 10 aug 2003; Keen 23 jul 2003). Enligt pressekreterare McClellan, som själv var med, så var det däremot inte så att man konspirerade en medveten lögn till folket utan ”bara” utformade den form av propagandakampanj som alltid föranleder krig av detta slag (McClellan 2008:142). Richard Fontaine (tidigare säkerhetsrådgivare åt John McCain bland mycket annat) menar även han att det inte var någon iscensatt lögn:

I was in the executive at the time – I saw cables in person coming in from the CIA that stated the threat – the Bush administration actually believed in the threat from Iraq - other accusations is false – they weren’t lying – this doesn’t mean that the war was actually a good or right war to fight – but they were not lying – I was there and heard the reports coming in.

Richard Fontaine 25 feb 2010

Om *CIA* däremot överdrev hotbilden eller presenterade falska uppgifter kan inte avgöras av deras utsagor. Men ett informationscenter inrättades hur som helst för att sprida den officiella politiken både utomlands och inrikes. Inbäddade journalister skulle följa soldater ute i strid för att visa den överlägsna maktapparat som USA:s armé utgjorde. Informationsbyrån, *Office of Global Communications* som från början var tänkt att vara en temporär åtgärd som skulle motverka desinformation att nå

fram permanentades. Senare fick samma byrå uppgiften att koordinera administrationens utrikespolitiska budskap samt övervaka bilden av USA utomlands. En av strategierna var att framträda i arabiska medier i vad Vita huset anser vara en av de mest framgångsrika åtgärderna för att försäkra arabvärlden om att USA inte har lanserat en global anti-muslimsk kampanj (De Young 20 jul 2002). Pentagon inrättade också direkt efter terrorattackerna en försvarsmyndighet, *Office of Strategic Influence*, med syfte att bedriva kampanjer baserade på desinformation och infiltration (Dao/Schmitt 19 feb 2002). Enligt källor fanns budgetanslag på 10 miljarder dollar för att kunna sprida (des)information till medierna och Internet men också för att dölja kommande operationer i kriget (Ibid). Den nya byrån skulle också koordinera sitt arbete med Vita husets nya avdelning för motverkande av terrorism (Ibid). Man tillsatte även speciella reportrar i Afghanistan för att rapportera därifrån, medan andra journalister inte fick del av amerikanskt beskydd. Journalister och fotografer stoppades även från att göra reportage om amerikanska soldaters skador (Rutenberg 10 dec 2001).

Kongressen ger sitt godkännande till Bush att gå vidare med Irakfrågan

Den 10 oktober 2002 röstade representanthuset med siffrorna 297-133 ja till resolution 107-243 *Authorization for use of military force against Iraq* (Public Law 107-243). Dagen efter röstade senaten igenom akten med siffrorna 77-23 (Senate Vote on Public Law 107-243). Detta var officiellt ingen krigsresolution men gav president Bush friheten att agera mot Irak i den mån han fann det lämpligt och resolutionen uttalade ambitionen att bli av med Saddam Hussein vid makten. Det mottogs i Vita huset däremot som en carte blanc för krigsinsatser ifall administrationen uppfattade detta som nödvändigt. Beslutet om denna resolution föregicks däremot av en genomgripande och lång debatt i USA:s kongress som många gånger var hård och ifrågasättande om huruvida Irak hade med 11.9 att göra, liksom om det var ett säkerhetsintresse för USA att agera mot Hussein, samt hur man i så fall skulle göra. Bland dem som röstade ja till resolutionen hösten 2002 fanns också många skeptiker som gav sitt medgivande med tillägget att Bushadministrationen först skulle *uttömma alla andra möjligheter* än våldsanvändning (Intervju Washington feb 2010). Den första officiella versionen ifrågasattes av senatorerna Joe Biden (Demokrat, Delaware), Dick Lugar (Republikan, Indiana) och Chuck Hagel (Republikan, Nebraska) som till och med skrev om språket i resolutionen för att tona ner målen i denna (Hagel 24 jan 2007). De som var kritiska/skeptiska till konfliktupptrappningen stödde inte heller formuleringen om att Irak utgjorde ett omedelbart hot [eng: em-

minent threat] och man kände sig därför lurade några månader senare när det visade sig att Bushadministrationen faktiskt inte uttömt alla diplomatiska medel.

[The critics] never supported the argument about eminent threat. [Many] argued when they supported the resolution in Oct 2002 that the President should use every diplomatic mean to solve the problem. When Bush held a speech in Cincinnati [oct 7 2002] and told that Iraq was training al-Qaeda everyone was astonished. They didn't believe Iraq was an imminent threat - so why the rush? And it was nonsense to claim the connection with al-Qaeda.

Intervju Wasington feb 2010

I det tal man hänvisar till här sa Bush explicit att Irak hade massförstörelsevapen och hävdade bland annat vidare att: *“we know that Iraq and the al-Qaeda terrorist network share a common enemy, the United States of America. We know that Iraq and al-Qaeda have had high-level contacts that go back a decade. Some al-Qaeda leaders who fled Afghanistan went to Iraq”* (Bush 7 okt 2002). Senatorerna Patrick Leahy (Demokrat, Vermont), John Kerry (Demokrat, Massachusetts) och Chuck Hagel höll långa anförande där de reste många frågetecken kring det riktiga med att ge sig in i ett krig (för deras fullständiga anförande se: Auerswald 2009 Volym II:431ff). Bushs, vad man upplevde forcerade krigsförklaring, har i efterhand skapat frustration bland flera i kongressen som trodde att man varit tydlig med att krig skulle vara en *sista* utväg. Ändå kvarstår faktum att man genom att rösta igenom resolutionen gav presidenten rätten att agera. Många demokrater kände sig förmodligen pressade att agera för att inte verka veka inför hotet eller framstå som opatriotiska (Intervju Washington feb 2010).

FN involveras men ignoreras

Den uppenbara ambitionen att avsätta Saddam Hussein från makten ledde sedan fram till ett massivt påtryckningsarbete från Washington som resulterade i att FN:s säkerhetsråd den 8 nov antog resolution 1441 som uppmanade Hussein att nedrusta eller annars mötas av allvarliga åtgärder [eng: serious consequences] (S/RES/1441 [2002]). Bushadministrationen kom senare också att använda denna resolution som ett legalt rättfärdigande för sin invasion trots att den inte gav något formellt stöd för krig. Den kommission som leddes av Hans Blix och som haft till uppgift att hitta eventuella vapengömmor, hade däremot inte hittat några WMD:s under sina inspektioner. Kommissionen uppfattade visserligen att man inte kunde lämna några säkra besked i frågan, men menade att all information pekade på att några vapen *inte* fanns. Irak uppmanades då av FN att skicka in en dokumentation över sina vapen-

innehav vilket man också gjorde den 7 december 2002 i form av ett tolv tusen sidor långt underlag. Vita huset lät på detta meddela att man avsåg analysera dokumentets trovärdighet. Bush höll samma dag ett tal där han underströk sina förväntningar på att Saddam Hussein skulle samarbeta fullt ut, men klargjorde även sina misstankar om att han dolde viktig information om sina vapenprogram (Auerswald 2009:717; Bush 7 dec 2002). Ett par veckor senare, den 19 december, lät det amerikanska utrikesdepartementet meddela att man avfärdade Iraks dokumentation därför att Irak bland annat inte redogjort för innehavet av en rad ”tuber” som används i uracentrifuger och som den amerikanska underrättelsen menade sig ha bevis för existerade. Utrikesminister Colin Powell sa i ett tal att Irak underminerat trovärdigheten i dokumentet eftersom: *“our experts have found it to be anything but currently accurate, full or complete. The Iraqi declaration may use the language of Resolution 1441, but it totally fails to meet the resolution’s requirements”* (Powell 19 dec 2002). Den information som USA påstod sig vila mot kom däremot senare visa sig vara felaktig. Iraks dokumentation visar sig istället vara det som låg närmast sanningen, även om USA:s kritik mot att uppgifterna var *ofullständiga* fick medhåll av Hans Blix i januari 2003.

I efterhand har det emellertid även framkommit från olika personer som varit involverade i underrättelsearbetet att allt mer också av den egna (amerikanska) informationen vid denna tid pekade i riktning mot att det inte fanns några vapen, men att detta ignorerades av administrationen. Exempelvis fanns inga konkreta bevis för den påstådda handel av uran (s.k. yellow cake) mellan Niger och Irak som proklamerades och användes som skäl för en invasion (Intelligence Report 26 apr 2005). I slutet av januari 2003 hade IAEA fortfarande inte lyckats hitta några underlag för att Irak skulle ha några vapengömmor eller anskaffat påstådda materiel för att utveckla kärnvapen och man menade också att man givits bra tillgång till olika faciliteter i sina utredningar: *“[t]he environment has been workable. Our inspections have included universities, military bases, presidential sites and private residences. Inspections have also taken place on Friday’s, the Muslim day of rest; on Christmas Day; and on New Years Day”* (Blix & ElBaradei 27 jan 2003). Dagen efter detta uttalande meddelar president Bush i sitt årliga tal till nationen, trots inspektionens slutsatser, att brittisk underrättelsetjänst har starka bevis för att Hussein har försökt köpa en ansenlig mängd uran från Niger och att det även stod klart att Irak hade mobila biologiska vapen samt att man byggde upp fler anläggningar för WMD:s (Bush 28 jan 2003). Den 5 februari håller Colin Powell ett numera berömt tal i FN där han lyfter fram olika bevis för att Irak besitter mobila faciliteter av olika massförstörelsevapen och att Irak har varit delaktiga i att träna al-Qaida terrorister med olika vapen (Powell 5 feb 2003).¹⁵ Dagen ef-

¹⁵ I Auserwalds dokumentsamling finns hela talet inklusive de bildbevis som presenterades som underlag.

ter återkopplar Bush till Powells övertygande bevis och menar att det nu står klart att Irak innehar massförstörelsevapen och därför utgör ett hot mot USA och mot den internationella freden. Tveksamheterna från administrationen är officiellt sett därmed bortröjda och man mobiliserar för ett anfall på Irak även om man fortsatt påpekar att man gör allt man kan för att undvika krig. Den 19 mars invaderar de amerikanska trupperna Bagdad och möter initialt inte något kraftigare motstånd utan når flera direkta militära segrar som däremot efterhand kommer att brytas ned av ett nytt framtonat motstånd från olika irakiska grupperingar. Å ena sidan uppfyller man de mål man haft med invasionen genom att Saddam Husseins regim faller, men å andra sidan stöter man på andra problem. Några massförstörelsevapen hittar man inte heller och antalet civila irakiska dödsoffer blir omfattande, liksom efterhand amerikanska militära förluster.

Världsopinionsstödet för Bushs krig mot terrorismen, som inledningsvis varit omfattande, började krackelera under vintern 2003 och motståndet mot Bush eskalerade sedan under hela våren. Detta delvis till följd av en framväxande och effektiv anti-krigsrörelse, men framför allt som ett resultat av att kriget inte lät sig enkelt vinnas och att några massförstörelsevapen inte hittades. Ännu i april 2003 var opinionsstödet på hemmaplan däremot massivt, delvis därför att amerikanerna levde med rädslan för nya terrorattacker och behovet av att motverka terrorismen från att spridas, vilket också effektivt underbyggts av administrationen. Även detta skulle förändras (om än inte i lika stor utsträckning som vi ofta får uppfattningen av i Europa) och Bushadministrationen skulle komma att utstå oerhört stor kritik såväl bland vanliga medborgare som bland politiska meningsmotståndare och egna militära underrättelseverksamheter. Den kritik som kom att riktas mot Bush från politiskt, militärt och framför allt akademiskt håll och som hävdade att Bushs politik kraftigt bröt mot amerikanska traditioner och praxis, kommer nu att presenteras. Denna kritik kan sägas ligga till grund för avhandlingens syfte och frågeställningar, vilket kommer att presenteras ingående i det efterföljande kapitlet.

Passus: misstagen och fördömandena

Under hela krigsupptrappningen som föregick Irakinvasionen hade det funnits sparsamt med kritiskt ifrågasättande i de amerikanska medierna som till största delen snarare stött och till och med i vissa kanaler varit pådrivande för en konfrontativ politik och attack mot Irak (Bennet/Lewrence/Livingstone 2007:passim). Medievetare och journalister har hävdad att journalistiken drevs av en patriotisk anda där ifrågasättande av presidenten jämställdes med en opatriotisk handling (Jensen 17 sep 2004). Många uppfattar att TV-kanalerna hamnade i ett "race-to-the-bottom" scenario där de tävlade med varandra om att stödja presidenten, ensidigt använda krigsförespråkare i debatterna och lägga den seriösa granskande journalistiken åt sidan (Iskandar 2005:168ff). En situation som man menar även höll i sig en bra bit in under Irakkriget. CNN:s korrespondent Christine Amanpour hävdade i en intervju att hennes eget kabelnätverk hade haft en form av självcensur och hon förklarade att hennes station: "*was intimidated by the administration and its foot soldiers at Fox News [sic] that created a climate of 'fear and self-censorship' as far as the type of material that was broadcast out of Iraq [...] It looks like this was disinformation at the highest levels*" (Amanpour i Johnson 14 sep 2003). Under de första tre veckorna av Irakinvasionen hade mindre än en procent av källorna i CBS kvällsnyheter varit emot det militära ingreppet. Ändå hade CBS inte varit ett uttryck för de mest extrema eller subjektiva rapporteringarna, utan dessa kom från FOX News och MSNBC som till och med hade förmedlat en entusiasm för kriget (Solomon 2005:passim).¹⁶ I NBC lade man ner en populär talk-show veckorna före invasionen, troligen för att programledaren Phil Donahue ansågs ha för många gäster som var "anti-Bush" eller var skeptiska till administrationens motiv till kriget (MediaMatters 29 okt 2004). Dehumaniseringen av fienden tog sig flera uttryck (Hart II/Hassencahl 2005:85ff) och sammantaget skapade nyhetsförmedlingen en allmän attityd i USA om att Irak utgjorde ett nära förestående hot mot USA:s säkerhet. I september 2002 trodde 80 % av den amerikanska befolkningen (oavsett vilken kanal man använde som främsta informationskälla) att Irak hade massförstörelsevapen (Mian 2007:153).

¹⁶ Rörande det amerikanska kabel-TV nätet finns fem stora riktstäckande bolag (CBS, ABC, NBC, FOX och The CW). Bland de största dygnetruntända nyhetskanalerna hittar vi MSNBC, CNN, Fox News och Headline News som alla utgör delar av de stora bolagen. Fox News är den kanal som under senare år haft högst tittarsiffror, men alla de stora nyhetskanalerna har populära program som lockar många tittare. I Sverige känner vi exempelvis till CBS 60 Minutes och populära Saturday Night Live i MSNBC, den senare ett exempel på en av många politiska satirprogram i amerikansk media.

Denna mediala medvind hade etablerats trots att Bush direkt efter 11.9, som vi sett i prologen, hade initierat en ganska aggressiv attityd gentemot terrorismen som inte bara föranlett en krigsförklaring mot Afghanistan, utan också en ny säkerhetsorganisation och införandet av Patriot Act som innebar starka ingrepp på amerikaners frihet. Redan i inledningen av kriget den 18 januari 2002 hade han dessutom meddelat att de fångar som internerades på Guantanamo inte skulle omfattas av Genèvekonventionen eftersom de i egenskap av terrorister hade diskvalificerat sig för den formen av skydd. Detta kunde kringgå genom att man uppfann en ny benämning på fångarna, s.k. ”olagliga stridande” [eng: illegal combatants] för att kunna undgå vanliga krigsfångars [eng: prisoners of war] status och rättigheter. Detta förändrade dock inte den mediala riktningen. Man lyckades faktiskt t.o.m. föra en ganska obehindrad kampanj för att legitimera fånglägret och de inskränkningar i olika rättspraxis som föregick tillfångataganden och processen därefter. Den 27 januari 2002 hävdade exempelvis vicepresident Cheney med säkerhet till Fox News tittare, utan att bli tydligt ifrågasatt, att fångarna som man fört till Guantanamo var de värsta av de allra värsta och att de var hängivna uppdraget att döda miljoner amerikaner:

These are the worst of a very bad lot. They are very dangerous. They are devoted to killing millions of Americans, innocent Americans, if they can, and they are perfectly prepared to die in the effort. And they need to be detained, treated very cautiously, so that our people are not at risk. And they also probably have information that we need to prosecute the war on terrorism.

Dick Cheney 27 jan 2002

Cheney menade vidare att några rättsliga principer inte kunde gälla eftersom kriget som nu pågick var något nytt i det internationella systemet som krävde nya åtgärder:

We're all in agreement – Colin, me [Cheney], Don Rumsfeld – that these are not lawful combatants, they're not prisoners of law. There is a legal issue involved as to whether they should be treated within the confines of the Geneva Convention, which does have a section that deals with unlawful combatants, or whether they should be dealt with outside the Geneva Convention. There's another school of thought that says the Geneva Convention does not apply to terrorist attacks. It was set up to deal with a war between sovereign states. It's got provisions for dealing with civil war. But in a case where you have non-state actors out to kill civilians, then there's a serious question whether or not the Geneva Convention even applies.

Dick Cheney 27 jan 2002

När de första inrapporteringarna av tillfångatagna personer i de allierade styrkorna inkom från Irak var man däremot mycket noga med att *dessa* skulle betraktas som krigsfångar och skulle behandlas som sådana. Försvarsminister Rumsfeld skickade tydliga signaler till den irakiska armén och menade att: *“the coalition POW:s that you are holding must be treated according to the Geneva Conventions. And any Iraqi officials involved in their mistreatment, humiliation or execution will pay a severe price”* (Rumsfeld & Myers 28 mar 2003). Dessa och liknande uttalanden fick stå tämligen oemotsagda i mainstreammedia vilket skapade starkt opinionsstöd för nödvändigheten med denna politik. 91 % ansåg i mars 2002 att de åtgärder administrationen vidtagit i jakten på terrorister var bra. I november 2002 sade sig 35 % starkt stödja att man höll fångar på obestämd tid utan rättslig prövning och 43 % ansåg att man fick acceptera det som en lösning (d.v.s 78 % stöttade politiken). 86 % tyckte dessutom i februari samma år att USA skulle ta till militära medel i förebyggande syfte för att hindra andra från att kunna attackera USA med kärnvapen (pollingreport.com).

Självfallet fanns det under hela tiden också kritiska och ifrågasättande röster kring mål och medel med den politik som tog form. Inrättandet av Guantanamo väckte kraftiga reaktioner bland människorättsaktivister och jurister världen över. Men vad gällde kritiken så var det rösterna mot Irakinvasionen som blev mest högljudda och intensiva. Exempelvis demonstrerade mellan 10-15 miljoner människor mot en invasion i Irak runt om i hela världen den 15 mars 2003 (BBC 17 feb 2003; CNN 19 jan 2003; Leupp 25 feb 2003). Många av världens huvudstäder samlade tiotusental och i några fall hundratusentals demonstranter. Men denna kritik stod, fram till senvåren 2003 ändå i bakgrunden av det massiva stöd som framförallt opinionen i USA gav Bush.¹⁷ I takt med misslyckandet i Irak tilltog däremot också kritiken såväl mot kriget som mot fånglägret i Guantanamo och mot USA:s metoder att bekämpa terrorismen i övrigt. När kriget sedan mötte allt större svårigheter och en rad lögnar började uppdraget fick kritikernas röster genomslag i bruset av de mer tongivande krigsförespråkarna och det moraliska och rättsliga anseendet försvagades.

Kriget förklaras över – problemen börjar

Den 1 maj 2003 deklarerar president Bush i ett tal att kriget mot Irak var slut och att de amerikanska trupperna hade gått segrande ur striden (Bush 1 maj 2003). Bush har senare sagt att detta är ett tal han ångrar och att uttalandet inte stämde överens

¹⁷ Mellan 65-71% stödde Bush invasion av Irak i olika undersökningar under perioden 17-27 mar 2003 (pollingreport.com).

med verkligheten utan var överdrivet positivt och främst menat att hylla och uppmuntra trupperna i Irak (Bush 2010:257; Hurwitz 12 nov 2008). Donald Rumsfeld har även han i en intervju erkänt att talet var felaktigt formulerat och att han ville stoppa det och nyansera utfästelserna (Rumsfeld 6-7 jul 2006). Karl Rove ansåg att det var onödigt att man hängde upp en banderoll över presidenten som hävdade att Irakkriget var vunnet då detta gav felaktiga signaler (Roberts 30 apr 2004). Detta tal blev kanske också startskottet för det massiva ifrågasättande av Irakkriget och vilka förevändningar som egentligen hade legat bakom invasionen som följde. Detta eftersom det kort därefter stod klart att man inte hittade några kärnvapen eller kunde bevisa några kopplingar mellan Saddam Hussein och al-Qaida, vilket gjorde det allt svårare att försvara invasionen. Rapporter började dessutom komma fram om att det mänskliga och ”kirurgiskt precisa krig” som Rumsfeld deklarerat att Irakkriget skulle utgöra, i realiteten verkade vara något annat. Hans tidigare ord om att: *“our military capabilities are so devastating and precise that we can destroy an Iraqi tank under a bridge without damaging the bridge. We do not need to kill thousands of innocent Iraqis to remove Saddam Hussein from power”* (Rumsfeld & Myers 28 mar 2003), visade sig vara en lögn.¹⁸

Att Saddam Hussein hade avsatts i Irak beklagades av få, men tycktes inte heller med självklarhet välkomnas på det sätt som de första bilderna från Baghdad gjort gällande. Det visade sig snart att bilderna av glädjeyran då statyn på Iraks diktator revs, i själva verket var iscensatta av amerikanska trupper på plats (Clark 2003:x) och det Irakiska folkets jubel och entusiasm över USA:s närvaro uteblev. Istället ökade oron i Irak och motståndet som väntade hade man inte kalkylerat med i krigsplannerna. Därtill började viktiga aktörer i USA självt och media, både hemma och utomlands, i allt skarpare ordalag ifrågasätta Bushs politik, dess förevändningar och dess strategier.¹⁹ Ovännerna blev fler och fler och enligt många bedömare blev USA snarare osäkrare efter hand som tiden gick då kriget ansågs kontraproduktivt och hade skapat fler fiender än det hade eliminerat. Moraliskt och rent militärt var man kraftigt reducerat, man förlorade kontrollen i Afghanistan, var upptagen med problem i Irak och hade inget fokus på det verkliga hotet som al-Qaida utgjorde (Clarke 2005:322ff). Omvärlden började uppfatta USA:s politik som hycklande och motsägelsefullt. Vilka fångarna på Guantanamo verkligen var blev också allt mer oklart ef-

¹⁸ I juli 2006 presenterade The Lancet en oberoende undersökning som visade på över en halv miljon irakiska dödsoffer. En amerikansk organisation Iraq Body Count (vars finansärer är från England och USA) hävdar 2010 att dödsantalet inte är högre än 105 000 döda. Oavsett vilken av siffrorna som är mest tillförlitlig så var Rumsfelds utfästelser felaktiga.

¹⁹ Även om vi ska ha klart för oss att 58 % av den amerikanska befolkningen fortfarande var för [eng: approved] Bush krig mot terrorismen i juni 2004 och att han fortfarande när han lämnade makten hade ett brett stöd i opinionen för sin hantering av terrorismhotet där enbart runt 40 % i olika undersökningar ansåg att han skött sitt presidentskap dåligt.

terhand som tiden gick. Förutom att väldigt få kunde knytas till några terrorverksamheter så fanns det både minderåriga barn i lägret, liksom gamla och sjuka män. Det framkom också att de medel den amerikanska militären använde sig av, i Guantanamo och i övriga fångelser runt om i världen, handlade om tortyrliknande metoder såsom bland annat waterboarding, en metod som officiellt varit förbjudet sedan Vietnamkriget.²⁰ Effektiviteten i detta, liksom vilka fångar man egentligen tagit fast och använt som uppgiftslämnare i Guantanamo och andra fångläger i världen, över vilka man hade inflytande, ifrågasattes nu från olika håll. Det fanns bland annat en uppgiftslämnare som man i Washington förlitat sig på och som var speciellt intressant. Det var en man vid namn Abu Faraj al-Libbi och som påstods vara en hög al-Qaida ledare. al-Libbi hade under våren 2002 tillfångatagits och skickats till ett fångelse i Egypten, där han enligt rapporter utsatts för olika former av tortyr, varpå han efter två veckor brutit ihop och lämnat en rad informationer som upprepat sedan användes av Vita huset som underlag för beslut att agera mot Irak. Den 1 februari 2003 hade det emellertid kommit en rapport från *Defense Intelligence Agency* som hävdade att al-Libbi troligen var påhittad som tillförlitlig och ”högt uppsatt” källa. Hans information fortsatte ändå att användas som underlag för USA:s agerande mot Irak (hans uppgifter hade använts bland annat som en information om existensen av Iraks biologiska och kemiska kärnvapen). Under våren 2004 blir denna berättelse känd och särskilt obekvämt blir då att al-Libbi tar tillbaka sina uppgifter och hänvisar till att allt han sagt var ett sätt att få stopp på de metoder som användes mot honom (Isikoff 12 maj 2009).

Även kongressen och senaten, som inledningsvis nästan enhälligt hade stöttat alla presidentens beslut, började ifrågasätta kriget i takt med att det visade sig svårt att vinna i Irak och uppgifter om lögnar och överdrifter strömmade in. Inför Bush-administrationens önskan att trappa upp konflikten ytterligare ett steg igen hösten 2007, genom en omfattande utvidgning av trupperna i den s.k. “the surge”, kom diskussionen upp om presidentens maktbefogenheter. Riskerna med att USA skulle hamna i ett nytt Vietnam, men även att man bröt mot sina egna ideal verkade påfallande. Senator Chuck Hagel var tongivande och hävdade att: “*no President can dictate this country, nor should be, this is a constitutional form of government, no President is bigger than*

²⁰ När kriget börjat gick Pentagon också ut och öppet förordade och uppmuntrade till avrättningar av speciella personer inom den irakiska regeringen och militären. Denna strategi presenterades på ett iögonfallande sätt när försvarsdepartementet den 11 april 2003 lanserade en kortlek med de 55 mest eftersökta irakierna. Kortleken var tänkt att vara ett hjälpmedel till soldaterna som befann sig i Irak för att man lättare skulle känna igen och kunna döda/fånga olika personer. Kortleken blev däremot en försäljningssuccé även utanför departementet och normaliserade på så sätt bilden av dessa personer som ondskefulla fiender värda att döda utan rättslig prövning. På försvarsdepartementets hemsida upprättades en speciell sajt där man kan följa hur många av dessa eftersökta personer som tillfångatagits. Av 55 personer är alla utom sex idag döda eller tillfångatagna (U.S Department of Defense – News about the War on Terrorism).

the other two – there are three co-equal branches of government – article one of the constitution is not the President it's the Congress” (Hagel 27 mar 2007). Hagel anklagade också administrationen för att använda rädsla och propagera för krig. Han menade samtidigt att det inte fanns någon militär lösning för konflikten i Irak och att USA nu hade förstört sitt rykte och försatt sig i en oerhört komplicerad och beklaglig situation: “*we have totally destroyed our standing and reputation and influence in the Middle East by what we're doing [...] we are disconnecting the human dynamic, the human element. [...] When people have no hope, when there is despair little else matters [...] Terrorism is not a belief – it's a tactic*” (Hagel i senatsdebatt 25 jan 2007). Hagel menade vidare att det inte fanns någon synlig strategi i Irak utan att det var som en pingismatch med amerikanska liv som insats. Han varnade också för att göra frågan politisk-ideologisk och var oerhört kritisk till de senatorer eller andra politiker som antytt att kritik mot kriget var opatriotiskt och att man inte ska ifrågasätta en president i krigstider. Senator Harry Reid (Demokrat - Nevada) anklagade i början av 2007 den (tidigare) republikanska majoriteten som varit under presidentens första år av krig, för att ha blockerat och hindrat en sund och viktig debatt om de frågor som nödvändigtvis behövde ställas (Reid i senatsdebatt 12 feb 2007). USA:s tidigare ambassadör i Jemen, Barbara Bondine vittnade inför senatens utrikespolitiska utskott och sa där att: “*al-Qaeda is very good at knowing which button of ours to push to try to praude [sic] us into reaction that serves their narratives, provides them with the propaganda potter that will increase their number of recruits*” (Bondine 30 jan 2010). (O)vanan att alltid agera med militära medel var enligt Bondine ett problem som provocerar mer terrorism än det bekämpar.

Särskilt framträdande kritikpunkter

Problemen hopade sig således efterhand som tiden gick och kritiken blev allt skarpare bland såväl journalister, författare, debattörer, politiker som forskare. Om man tittar lite närmare på just forskningen på området och den analys som gjorts de senaste åren så kan man se att några fokusområden framträtt särskilt tydligt i kritiken av Bushadministrationen. Dessa ska kortfattat presenteras nedan för att senare ligga till grund för avhandlingens syfte, frågeställningar och upplägg.²¹

USA och (om)världen

En kritik mot Bush som tonade fram ganska snart efter 11.9 var att han dikotomise-

²¹ Några av de referenser som används här är dock från journalister och politiska meningsmotståndare som antingen själva analyserat politiken eller presenterat andras kritik mot specifika delar av politiken. Företrädelsetvis är det dock forskning som kritikpunkterna bygger på.

rade världen, var aggressiv i sin framtoning och använde onyanserade fiendebilder och svart-vit retorik. Att han utfäste att andra aktörer (stater) antingen var med eller emot USA ansågs av många utgöra ett stort problem. Bush i det närmaste häcklades för sina barnsliga och cowboyaktiga uttalanden som målade världen i ond och god och som kontinuerligt proklamerade faror för USA och för att detta manipulerade det amerikanska medvetandet (Greenwald 2008). Hans ständiga indelning av världen i ond och god skapade inte bara politiska motståndare och nya fiender utan har uppfattats, också av många i väst, vara onödigt provokativt och okunnigt (Singer 2004). Det har också varit iögonfallande att Bush frekvent använt Gud som sin bundsförvant och kopplat det amerikanska kriget till en kamp mellan gott och ont, baserat på retorik med religiösa undertoner, vilket skapat starka reaktioner främst i omvärlden (Kaplan 2004). Till detta har kritiken knutits gentemot den neokonservativa ideologin som påståtts ha väglett Bush. Många har hävdats att dess aggressiva policy bryter mot amerikanska ideal och inte finner någon historisk förankring utan överträder vad Amerika står för och vilka politiska målsättningar som är legitima. I centrum för detta har legat en kritik mot en påstådd *agenda* med målet att demokratisera områden som Mellanöstern, fördjupa Pax Americana eller t.o.m. inrätta ett Imperium Americana²² och om nödvändigt använda militära medel för detta (se exempelvis: Cirincione 2005; Friedman 2005; Halper/Clarke 2004; Sniegoski 2008).

Absolut säkerhet och (il)legitima medel

Den kanske mest uppmärksammade och kritiserade delen av Bushadministrationens politik har blivit gentemot dess policystrategi eller säkerhetspolitiska doktrin som utfäste möjligheten för den amerikanska militären att agera med *förebyggande krig* (Isacra 2005:211ff). Förebyggande krig (preventive war), d.v.s. krig som utkämpas utan att det föreligger något närliggande hot mot ett lands territoriella gränser eller mot dess befolkning, har som vi tidigare varit inne på inget stöd i internationell rätt. FN-stadgan, som definierar ett totalt våldsförbud annat än i direkt självförsvar (artikel 51), har visserligen tolkats, förhandlats och omtolkats i olika kritiska och förändrade kontexter och vissa undantag har gjorts till våldsförbudet. Säkerhetsrådet har i särskilda artiklar angetts beslutanderätt om när undantag kan bli skäliga för att upprätthålla fred- och säkerhet (artikel 39 & 41). Men Bushs utvidgning av krigslogiken till att inkludera förebyggande krig utmanar ändå på flera sätt stadgans innebörd och äventyrar internationell säkerhet (Baaz 2010:passim). Den har därför ansetts skada, inte bara USA:s moral och riskera att vara kontraproduktivt för dem själva, utan

²² Huruvida idéerna bakom och/eller den praktik som följer av Bushs politik handlar om ett Pax Americana (en amerikansk fred utifrån en moraliskt legitim princip) eller ett Imperium Americana (amerikanskt världsherravälde utan de underordnade staternas medgivande) är något som kommer att diskuteras i senare kapitel.

även uppfattats som ett allvarligt slag mot hela den internationella rätten (Rengger sep 2008). Bushdoktrinen 2002 (2006) har ansetts unik i amerikansk historia och har beskrivits som det största misstaget landet någonsin begått (USA Today 18 mar 2008). Många har talat om det som en omformulering av hela den amerikanska utrikespolitiken och betecknat det som det mest kontroversiella dokumentet i historien som kan liknas vid en ”revolution”(Daalder/Lindsay 2009; Glad/Dolan 2004; Doyle/Macedo 2008; Silverstone 2007; Renshon/Suedfeld 2007; Peleg 2009). Kritiken har även gällt att man genom inrättandet av Bushdoktrinen öppnade Pandoras ask, där en ny tid av osäkerhet och generell instabilitet i det internationella systemet kan bli följden. Detta eftersom en norm inrättats som riskerar generera nya mellanstatliga konflikter till följd av att andra mäktiga stater kopierar denna princip (Finlan 2006:158f). Framstående personer har kritiserat Bush för att ha äventyrat USA:s säkerhet genom att man övergivit diplomatin som medel och förlitat sig på militär styrka för sina utrikespolitiska målsättningar (Eisendrath/Goodman 2004).

Inom ramen för den svartvita policy som många menar att Bushdoktrinen utgör har Bush också fått omfattande kritik för att han överträdde olika demokratiska fri- och rättigheter. När det blev känt att den amerikanska militären begick övergrepp mot mänskliga rättigheter i Abu Ghraib väckte det bestörtning i hela världen (Margulies 2005:443; Hutson 2005:553). Bushadministrationen bröt de facto mot exempelvis artikel 38 i *International Court of Justice* (ICJ) i sitt krig mot terrorismen (Paust 2007) och de informationer som kommer fram vittnar snarare om omfattande övergrepp mot mänskliga rättigheter än ett försvar av dessa (Wikileaks 26 jul 2010). Man hade också, som vi sett, missbedömt motståndet i Irak och hade en dålig förberedande strategi för hur övergången skulle se ut efter kriget. Våldet och kaoset i Irak och Afghanistan fortsätter snart ett decennium efter krigsutbrotten, något som rönt omfattande kritik.

Ekonomiska drivkrafter

En ytterligare viktig och allvarlig kritik som riktats mot Bushadministrationen och dess invasion av Irak är de misstankar som förelagat om att det var oljeintressen och andra affärsintressen som låg bakom kriget (Lutz 2005:127ff; Ritter 2005:xix; Klein 2005:187ff; Holt:18 okt 2007; Palast 17 mar 2005; Cockburn 2004; Rotchild 12 okt 2006; Juhasz 2006, 2008; Vidal 2002). Redan under presidentvalet 2000 riktades kritik mot nomineringen av vicepresident Dick Cheney på grundval av hans kopplingar till oljeintressen utifrån hans roll som tidigare VD för Halliburton och hans enorma aktieinnehav i detta bolag (CorpWatch 25 jul 2000). Han påstods också senare driva oljeindustrins intressen när han väl var installerad i Vita huset (Chatterjee 2 maj

2002) och Halliburtons kopplingar till militärindustrin gjorde honom synnerligen ifrågasatt bland kritiker angående vilka intressen som kunde tänkas styra hans politiska beslut (Drutman/Cray 3 apr 2003). Ryktet om att Cheney blev en av USA:s mäktigaste vicepresidenter har givetvis också underbyggt betänkligheterna om hans inverkan på krigets utformning och vilka intressen som kan anses ha drivit administrationen (Dubose 2006; Woodward 2002 & 2008).²³ USA:s hantering av Irak efter invasionen och de företagsintressen som etablerade sig där gav sedan luft under vingarna till de kritiker som hävdade att invasionen var en täckmantel för rena egenintressen. Bush undertecknade bl.a. en exekutiv order, no:13303 22 maj 2003, som garanterade immunitet till alla oljebolag som avsåg medverka vid återuppbyggnaden av de irakiska oljefälten. Denna underströk att det var en amerikansk angelägenhet att säkerställa den utvecklingsfond som man upprättat, samt att amerikanska bolag/staten skulle ha inflytande över denna. Att säkerställa tillgången till och översynen av irakisk olja menade Bush var ett säkerhetsintresse för både Irak och USA. Denna order förlängdes sedan 2007 (White House Press Secretary 30 nov 2007 & 21 maj 2007). Att USA skulle få större inflytande över världens näst största oljereserver kan ha varit en förevändning för Cheney och andra att invadera landet även enligt dem som kände dem personligen (McClellan 2008:145). Men det finns också röster som menar att sådana påståenden är nonsens (Fontaine 25 feb 2010). Det finns redan idag en omfattande mängd material och studier gjorda över kopplingarna mellan oljeindustrin och Bushadministrationen och en lika stor mängd kritiska analyser av dess eventuella incitament att attackera Irak av intresse för de oljetillgångar som fanns i landet (Randall 2007; Vidal 2002 & 2005; Fouskas 2003; Klare 2004). En kritik som visserligen är svår att underbygga då den lider av närheten i tid och de problem det innebär att få tillgång till tillförlitlig information men som därmed inte gör frågan mindre relevant.

Drivande ideologer, hot- och fiendebildsformuleringar

Som redan berörts så har en oerhört framträdande kritik och granskning av Bushadministrationen rört kopplingarna till en neokonservativ ideologi, olika neokonservativa ideologers *inflytande* över Vita huset och hur dessa lyckats implementera sin påstått radikala och ”aggressiva” agenda. Ljuset har då riktats mot att Bush varit osjälvständig och helt i händerna på denna neokonservativa gruppering. Denna ideologi har därtill kritiserats för att vila på visionen om amerikansk dominans och att USA bör implementera demokrati runt om i världen med militära medel där det

²³ Att Cheney skulle ha haft otillbörligt inflytande över Bush eller att denne skulle ha varit osjälvständig i sina beslut dementeras dock av Bush själv i hans självbiografi (Bush 2010:86f).

krävs. Allt för att förverkliga ett amerikanskt imperium (Cirincione 2005; Buchanan 2005:135ff, 2005; Soros 2004; Ryn 2005:63ff; Raimondo 2005:111ff; Wallerstein 2005:387). De har demoniserats och framställts ha obskyra kopplingar till tidigare filosofer som Trotsky och Strauss, som i sin tur påstås ha haft synnerligen radikala idéer om maktutövning och manipulation av medborgarnas uppfattning om omvärlden samt permanenta revolutioner.²⁴ Det faktum att man aldrig hittat några massförstörelsevapen i Irak eller kunnat påvisa några kopplingar mellan Irak och al-Qaida, trots att detta förts fram som de främsta motiven för en invasion (Cheney 26 aug 2002 & Bush 7 okt 2002) har stärkt kritiker som menat att lögner är ett accepterat inslag för neokonservativa (från Strauss idéer om ”nobla lögner”). Det, som man från kritikernas håll uppfattade som vilseledande manövrar i form av ”krigshets”, väckte som påpekats ovan även reaktioner i kongressen där man ifrågasatte detta (se exempelvis: Sen Hagel, Sen Biden och Sen Reid). Flertalet kritiker har alltså menat att Bushadministrationen, inte bara var vilseledd av dålig information, utan att man *medvetet* ljög för att erhålla stöd för det krig man avsåg bedriva, liksom att detta var en del av en neokonservativ plan (Barrett 2004; Isikoff/Corn 2006; Isikoff 12 maj 2009; Lang 2005:249ff; McGovern 2005:277ff; Prather 2005:335ff). Tidigare CIA-medarbetare har också vittnat om att Bush visste att Saddam Hussein inte hade massförstörelsevapen och att han hade blivit underrättad om detta redan den 18 september 2002 av dåvarande CIA chefen George Tenet (Blumenthal 6 sep 2007). Andra källor uppger däremot att så inte var fallet utan att det faktiskt kom in uppgifter från CIA om att Irak hade massförstörelsevapen och att Bushadministrationen vare sig ljög eller överdrev utan var allvarligt oroad över denna information (Fontaine 25 feb 2010). I nuläget är det inte möjligt att entydigt bedöma eller slå fast vad som är sant eller falskt i detta. Även det ligger för nära i tid och när man går igenom olika uttalanden så blir bilden inte enhetlig och ord står mot ord. Några massförstörelsevapen fanns däremot de facto inte i Irak och den 12 januari 2005 meddelade amerikanska officiella källor att USA avblåst sökande efter sådana vapen i Irak (CNN 13 jan 2005). Några kopplingar mellan Baghdad och al-Qaida har inte heller presenterats. Det innebär att vi vet att de förevändningar som man använde för att legitimera sitt krig inte existerade. Vi vet även att man i vart fall valde att *fo-keusera* på information som talade till fördel för en invasion av Irak och bortsåg från information som motsade detta (Sen Wexler lägger exempelvis fram sådana bevis mot Condoleezza Rice 13 feb 2008). Vem (om någon) som överdrev eller till och

²⁴ Exempelvis har NY Times och The Boston Globe haft återkommande artiklar som kopplar samman Strauss med Irakkriget. William Pfaff har skrivit i the International Herald Tribune att Bush utrikespolitik är nära knuten till Trotsky's ”permanent revolutioner” och BBC producerade i februari 2008 en dokumentär i tre delar ”The Power of Nightmares” vars hela syfte var att visa kopplingar mellan Strauss och de neokonservativa.

med ljög om underrättelseinformationen (Vita huset eller Pentagon) kan man inte klargöra, men att det var falska eller överdrivna uppgifter står idag helt klart.

Idéer, praktik och kritik som kräver vidare studier

Dessa fyra kritikpunkter som presenterats ovan är alla aspekter som kritiker menat utgjort brott mot amerikanska ideal och etablerade principer. Detta har skapat bilden av att Bushadministrationens politik på ett djupgående sätt avvikit från tidigare politik. Det har alltså t.o.m., som tidigare nämnts, genererat föreställningen om att Bush tid i Vita huset kan ha utgjort en *revolution* i amerikansk utrikespolitisk historia. Denna bild har sedan utmanats av forskare som istället hävdar att delar av Bushs politik utgjorde *kontinuiteter* av tidigare politik. En polemik vi återkommer till i syftet. Det *dominerande* perspektivet (diskursen) har emellertid fortsatt varit att Bush utgjorde en tydlig avvikelse och var unik i amerikansk politik.

Med den händelseutveckling som varit efter terrorattackerna 11.9 i åtanke och det sätt på vilket kriget mot terrorismen tagit sig uttryck, väcks många frågor om vart amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik är på väg. Genom att närmare ge sig in i att försöka förstå idéerna bakom, praktiken som varit och kritiken som uppstått, inser man att problemen är mångfacetterade och frågorna om vad som skett och vad som eventuellt blivit fel och i så fall varför är åtskilliga. Att studera och analysera amerikansk utrikespolitik är viktigt av en rad skäl. Sett ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv så har USA varit en ledande och dominerande världsmakt sedan andra världskrigets slut och är sedan början av 1990-talet världens enda och ohotade supermakt. USA har idag minst 725 militära baser av varierande storlek i 38 olika länder samt enskilda militära inrättningar i mer än 153 länder (Johnson 2005:181).²⁵ Landet har en militärkapacitet som överstiger de femton efterföljande ländernas samlade militära styrka (SIPRI 2009) och innehar därmed potentiella möjligheter att dominera och kontrollera allt från den minsta lilla ö i ett avlägset hav ända ut i yttersta rymden. Trots denna nästan ofattbara militära förmåga blev landet attackerat den 11.9 2001 vilket demonstrerade att enbart militär styrka inte kan garantera ett lands territoriella eller ekonomiska säkerhet. Enligt många bedömning var 11.9

²⁵ Av dessa är 17 definierade som "stora inrättningar" med ett PRV-värde som överstiger 1,5 miljard dollar, 18 som "medelstora inrättningar" med ett PRV-värde mellan 800 miljoner och 1,5 miljarder dollar. Det fanns i september 2001 254 788 militärer stationerade utomlands. Därtill drivs så många spionbaser i olika delar av världen att man skulle kunna kasta pil på en världskarta och förmodligen inte hamna längre bort än 10 mil från en i tysthet upprättad amerikansk underrättelseverksamhet. USA:s övervakningsverksamhet har därmed tillsammans med alla tekniska landvinningar i form av satellit/internetavlyssning blivit oöverskådligt mäktigt (Johnson 2005:185).

istället ett tecken på att USA:s utrikespolitik varit både kontraproduktiv (man hade skapat sig sina egna fiender genom sitt agerande utomlands) och ett tecken på att landets engagemang i konflikter långt utanför den egna kontinenten hade försvagat dess förmåga att skydda sina egna medborgare hemma (Bacevich 2005; Brown 2003; Layne 2006). Terrorattackerna i sig och kriget som nu förs mot terrorismen har också skapat en instabilitet i det internationella systemet som vi idag inte ser någon ände på. USA utmanas av asymmetriska hotbilder där mindre nätverk kan utmana dess säkerhet och andra nationer växer samtidigt fram som vill spela en större maktpolitisk roll. Med den militärkapacitet som USA har och med historiens goda minne om hur trängda och provocerade imperiemakter tidigare agerat, blir studier av USA:s beteende och diskursutveckling av högsta betydelse. Vad USA gjort och gör samt vart detta leder är i högsta grad relevant även för Europas säkerhetspolitiska överväganden och strategier. Den här avhandlingen ämnar ta sin utgångspunkt just i vikten av att förstå vad som fört landet till den position man har idag och hur man valt och väljer att använda den makt man besitter. Särskilt kommer fokus att riktas gentemot om den politik som förts i inledningen av 2000-talet är att betrakta som så avvikande som den dominerande diskursen kring Bush gjort gällande, eller om det går att hitta historiska förklaringar till den samtida politiken som andra hävdar. Utifrån den inledande prologen om Bushadministrationens tid i Vita huset och den efterföljande kritiken som belysts i detta avsnitt, kommer nu ett syfte att preciseras.

Avhandlingens syfte och vetenskapliga bidrag

Kritiken och anklagelserna mot Bush och hans innersta krets som beskrevs i föregående kapitel kom efter hand som tiden gick efter Irakinvasionen att dugga allt mer tätt. Drevet blev tydligt riktat mot Bush som person, som anklagades för en inkompetent och beklaglig politik. Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz och Karl Rove var bland dem som också fick personifiera ett misslyckat krig mot terrorismen i allmänhet och mot Irak i synnerhet. Diskussionen om den ”neokonservativa agendan” och Bushadministrationens anammande av ett extremt ideologiskt koncept som omformulerade amerikansk utrikespolitik och bröt mot etablerade principer visste snart inga gränser. Howard Dean hävdade exempelvis att Bush kidnappats av neokonservativa personer runt omkring honom (Dean 11 aug 2003) vilket stöttades av en rad debattörer och samhällsanalytiker. Journalisten Seymour Hersh gick till och med så långt att han i en artikel 2005 påstod att USA hade tagits över av en liten extrem grupp (kult) på ca åtta personer som nu kontrollerade regeringen och hade lyckats manipulera kongressen och medierna. Ett litet fåtal män fick således enligt Hersh sin vilja igenom såväl i Vita huset som i kongressen och i Pentagon. Mängder av artiklar och böcker skrevs som styrkte denna bild av Bushadministrationen.²⁶ I den allmänna mediediskursen skapades det, som vi sett i tidigare kapitel, en tämligen konstant och slutna bild av hur just neokonservativa rådgivare hade ett dominerande inflytande över kriget mot terrorismen, vilket gav bilden av att enbart marginella, om ens några, andra politiska idéer eller bakomliggande orsaker och överväganden låg bakom den politik som fördes mellan 2001-2009. När bilden, som gjorde gällande att Bushs presidentskap präglats av en okunnig och oerfaren president med en liten kärna av extrema ideologer bakom sig befästes, etable-

²⁶ Se exempelvis; Patrick Buchanan *“Where the right went wrong”* (2005). Scott Ritter, Wesley Clark, Naomi Klein och Noam Chomsky i två stora verk, *“Neo-Conned”* och *“Neo-Conned again”* från 2004 och 2005 och Senator Chuck Hagel (2008). D.v.s. företrädare från hela det politiska spektrumet, religiösa samfund, militären, akademien och journalistiken. Se även liknande utfästelser från ”insidan” av bl.a. f.d. nationella krisledaren Richard A. Clarke (2005), Pressekreterare Scott McClellan (2008) och Finansminister Paul O’Neil (2006). Michael Moore producerade en uppmärksammad och belönad film *“Fahrenheit 9.11”* (2004). BBC publicerade en dokumentär (2007) *“Power of Nightmares”*, med en skrämmande och mörk bild av en neokonservativ gruppering vars kopplingar till Levi Strauss framvälades som extrema och farliga. Andra böcker med en uttalad och skarp kritik av det neokonservativa inflytandet och idéerna och som också riktat ljuset mot kopplingar till judiska intressen är exempelvis; Sniegowski (2008), Halper/Clarke (2004), Friedman (2005); Cirincione (2005), Hirsh (2004), Soros (2004). Även tidigare politiska rådgivare såsom Zbigniew Brzezinski och Brent Scowcroft har pekat ut kopplingar till Israel. Böckerna beskriver hur neokonservativa företrädare på olika sätt utnyttjade 11.9 2001 till att implementera sin politiska agenda samt hur Bush brutit mot amerikanska idémönster och praktiker.

rades uppfattningen att denna politik utgjorde en helt ny riktning, en anomali eller t.o.m. en *revolution* i amerikansk historia (se exempelvis: Daalder/Lindsay 2009).

Påverkad av den etablerade bilden av Bush närmade jag mig amerikansk utrikespolitik och kriget mot terrorismen i inledningen av mitt avhandlingsarbete med utgångspunkten i att Bush och dennes säkerhetsdoktrin utgjorde en tydlig avvikelse/anomali från tidigare politik.²⁷ Jag hade visserligen kunskap om att USA även tidigare bedrivit en utrikespolitik som mött kritik och medfört heta diskussioner om vägval, mål och medel. Men på många sätt framstod Bushadministrationen som en extrem och kriget mot terrorismen som en ny, svårförståelig och synnerligen problematisk politik som riskerade att vara kontraproduktiv. Bushs politik var provocerande och något som bröt mot moraliska och rättsliga principer. Men: som i så många arbeten av detta slag leder en hermeneutisk process dock fram till en rad förändringar av synsätt och frågeställningar (Gadamer 1975:passim). I takt med att jag närmade mig amerikansk politik mer på djupet, vistades i Washington, gick igenom historiska dokument och samtalande med amerikaner från olika bakgrund, började frågor göra sig gällande om hur mycket av Bushs politik som egentligen var en anomali och vad som faktiskt borde ses som en kontinuitet av tidigare administrations politik. Genom mitt möte med ett brett material uppdagades därtill ett *mönster* som antydde en progressiv utveckling i amerikansk politik som är grundat i en tidig idékärna men som utvidgats över tid. En idébas som ständigt utvecklas men som också formar utrikespolitikens antaganden, innehåll, mål och medel och delvis begränsar handlingsutrymmet för olika presidentadministrationer. Det tonade fram en *motdiskurs* till det dominerande perspektivet som blev allt väsentligare att försöka förstå, eftersom det också vittnade om en allvarlig debatt- och forskningsasymmetri. Den dominerande bilden av Bushadministrationen framstod som både onyanserad och problematisk, varpå intresset för att studera historiska samband och utvecklingar blev allt mer centralt för mitt arbete. Ett viktigt övergripande syfte blev därför att bidra till debatten genom att analysera vad som eventuellt varit en kontinuitet av tidigare politik. På detta sätt modifierades syftet samtidigt från att specifikt avse analysera Bushadministrationens krig mot terrorismen till att bredare studera amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik och förhålla den samtida politiken till historien utifrån vilken den utvecklats. Det blev väsentligt att gå på djupet av hur vi kan förstå Bushs agerande och vad i detta som avviker, vad som kan förklaras utifrån historien, men även *vad det betyder*.

²⁷ Benämningarna avvikelse, anomali och revolution används om vartannat för att det beskriver olika delar av det fält inom vilket man uppfattar att Bushs politik bröt mot tidigare traditioner, praktiker och/eller olika hederkodex i utrikespolitiken. Inom detta fält finns däremot en rad variationer av i vilken utsträckning man uppfattar att Bushs politik avvek, där en del menar att han utgjorde en revolution medan andra inte vill gå så långt.

Den genomlysning och analys som hade gjorts och den kritik som riktats mot Bushs utrikespolitiska agerande, bakomliggande intressen, förebyggande krigföring och de neokonservativas inflytande över politiken etcetera, hade visserligen varit en viktig del av den demokratiska processen att granska makthavare. I detta specifika fall hade det dessutom handlat om att utreda orsakerna till, ett enligt internationell rätt, orättfärdigt och illegitimt krig och de konsekvenser som detta krig har fått i form av mänskligt lidande och fördjupad internationell osäkerhet (se föregående kapitel). När George W. Bush senare lämnade Vita huset överlämnade han till sin efterträdare ett krig mot en odefinierad och oklar fiende i form av terrorismen,²⁸ två invasioner av oberoende stater vars politiska instabilitet accelererat och uppfattades utom kontroll, en ekonomi som befann sig i fritt fall och på väg mot en recession (kanske) utan motsvarighet i Amerikansk historia. En meritlista som givetvis även fortsatt bör granskas och kritiseras där det finns skäl till detta. Men lika viktigt som det är att även fortsättningsvis granska Bushadministrationens politik, uppfattade jag att det var att analysera hur denna politik kunnat uppträda. En massiv anhopning av kritiskt riktade blickar mot Bushadministrationen riskerade annars bidra till att det formades ett onyanserat och okritiskt förhållningssätt till helheten och bristande förståelse för orsakerna till krigets utformning. Det riskerade begränsa kunskapen om vilka *olika* idéer som vägledde president Bush, vilken *historisk förankring* dennes politik hade och vilket *politiskt stöd* som förelegat för en sådan politik, samt vad detta stöd representerat och betytt. På flera sätt riskerade drevet att attackera Bush och de neokonservativa att medverka till att ge en förenklad förklaringsmodell till varför kriget mot terrorismen utformades så som det gjorde. Att entydigt rikta fokus mot aktörsskapet riskerar generellt att förvränga verkligheten och bli *historielöst* på ett sätt som förhindrar en fullvärdig bild. När kritiken fokuserar på enskilda aktörer och lyfter ut enskilda presidentperioder ur en helhet kan den dessutom bli *systembevarande* eftersom ingen hänsyn tas till eventuella (konserverande) strukturer. Kritiken utmanar inte systemets innehåll och riskerar att ständigt vara reaktiv och bli en repetition av kritik mot isolerade specifika handlingar, trots att dessa eventuellt påverkar vart annat i ett komplext system.

Efterhand som tiden gick framträdde dock ny forskning som delade min utgångspunkt om att Bush inte kunde förstås som en entydig anomali eller revolution. Min uppfattning om Bush som en kontinuitet av tidigare politik, som tidigare tett sig uppseendeväckande och unik, stöddes nu av framträdande forskare inom främst amerikansk historia som beskrev Bushs politik som ett arv från historiska idéer och praktiker. Även om den *dominerande* bilden fortfarande gjorde gällande att Bush var

²⁸ Det innebär att man förklarar krig mot ett *medel* och inte en aktör vilket är problematiskt ur flera aspekter.

en avvikelse, så uppstod alltså en utmaning till denna som gjorde gällande, att åtminstone delar av politiken utgjorde en kontinuitet i den amerikanska utrikespolitiska historien (se exempelvis: Gaddis 2005; Gardner 2008; Haley 2006; Hunt 2007; Lynch/Singh 2008; Selden 2004; Sylvan/Majeski 2009; Walker III 2009; Zeliser 2010). Denna litteratur riktade, precis som är avsikten med detta arbete, kritik mot förenklade och entydigt aktörsorienterade förklaringsmodeller kring amerikansk säkerhetspolitik i allmänhet och mot Bushadministrationens politik i synnerhet. Författarna lyfte exempelvis fram att flexibiliteten i hur USA svarar på olika hot de facto är mer begränsad än vad kritikerna mot Bush påstod och att det finns flertalet kända karaktäristika som kännetecknar amerikansk utrikespolitik och praktiker som tenderar att upprepas. I denna litteratur framträder en ideologisk grundstruktur, liksom att politiken drivs utifrån vissa etablerade ideal, värderingar och intressen.

Syftesbeskrivning

Att lyfta fram och synliggöra förekomsten av eventuella kontinuiteter bidrog således inte längre i sig själv till någon ny kunskap. Mina förstudier bekräftade emellertid att det fanns skäl att uppfatta Bushs politik som en kontinuitet av tidigare och att det därför fanns anledning för mig att hålla fast vid min utgångspunkt att göra en djupare historisk analys för att avgöra vilka element i amerikansk utrikespolitik som Bush mynnat ur. Det gick dessutom att urskilja att litteraturen om kontinuiteter var begränsad i sin analys i det avseende att de enbart gav historiska förklaringar till *avgränsade specifika aspekter* av politiken. Det var särskilda delar, exempelvis av Bushdoktrinen förebyggande krig (se exempelvis: Gaddis 2005), neokonservativa idéelement (se exempelvis: Selden 2004), ekonomiska intressen (se exempelvis: Layne 2006; Kolko 2006) eller militaristiska strukturer (se exempelvis: Bacevich 2005; Johnson 2005), som lyftes fram som specifika, avgränsade kontinuiteter. Det uppfattades därför finnas skäl att studera helheten och se vilka eventuella mönster som framträder som inte är synliga i dessa enskilda bidrag. Polemiken mellan å ena sidan revolution och å andra sidan kontinuitet tenderade därtill att främst vara en diskussion om vad som kan uppfattas som kontinuitet respektive revolution snarare än hur vi kan förstå Bushadministrationen i en helhet över tid och *varför* vissa aspekter av politiken eventuellt återkommer eller varför och hur Bush annars kunde bryta mot amerikanska idétraditioner. På samma sätt som ett ensidigt fokus på aktörer hindrar oss att se eventuella konserverande strukturer, hindrar dessutom ett entydigt fokus på strukturer oss att hitta och förstå det manöverutrymmen som kan finnas och vilka

aktörer som väljer, har förmågan och faktiskt griper tillfällen att förändra politiken eller styra den i en riktning som anses gynnsam. En mer öppen historisk analys som sammanförde olika delar uppfattades därför önskvärd. Syftet med denna avhandling blev utifrån detta att analysera om det finns skäl att nyansera kontrasterna mellan å ena sidan revolution och å andra sidan kontinuitet men även att avgöra om det finns ett mönster/logiker i amerikansk politik som går bortom denna uppdelning och kan förklara såväl eventuella kontinuiteter som avvikelser och ge en bredare och bättre bild över hur vi kan förstå Bushadministrationens politik.

Utgångspunkten är (utifrån den inledande materialinsamlingen och närmandet till forskningsområdet) att det förekommer kontinuiteter som bör beaktas, men att det krävs en analys av hur dessa kan *förstås* men också vad som eventuellt *inte* är kontinuitet och hur *avvikelserna* i så fall kan förklaras. På detta sätt riktas uppmärksamhet mot såväl aktörer, institutioner som strukturer eftersom dessa rimligen är delar av en helhet i en ständigt pågående interaktiv process (Baaz 2002:224ff; Lundquist: 1984 & 1987 & 1993; Rothstein 1988). Min utgångspunkt är här att framförallt de idémässiga strukturerna ibland undervärderas i relation till aktörers autonomi och att just idéelement av olika slag är särskilt framträdande i amerikansk politik och även bör inkluderas i studier av dess utrikespolitik (Hunt 1987:1ff & 2009:199ff). Samtidigt som jag uppfattar att det är centralt att analysera när och under vilka omständigheter etablerade strukturer kan utmanas.

En ambition utifrån detta blev att formulera en historisk berättelse (en *historisk syntes*) från ett omfattande sekundär- och primärmaterial som lyfter blicken ovanför enskildheterna.²⁹ Allt för att sammanlänka detta till en helhetsförståelse av olika områden som Bushadministrationens politik kännetecknats av och vilka historiska rötter denna har. Genom en omfattande litteraturstudie tillsammans med egen empiri möjliggörs för en mer övergripande historisk analys som hjälper till att hitta eventuella kontinuiteter men också mönster och logiker som inte annars blir synliga. När man avser studera amerikansk utrikespolitisk historia finns dock en oändlig mängd delar/aspekter som kan brytas ut och studeras. Avgränsningar är därför nödvändiga. I avhandlingen kommer de olika områden av Bushs utrikes- och säkerhetspolitik som jag har identifierat att det riktats särskilt tydlig och allvarlig kritik mot att behandlas och analyseras. Det rör de områden som presenterats i föregående kapitel och då kritik från såväl politiker, säkerhetsanalytiker/rådgivare och journalister, men framför allt forskare. Med utgångspunkt i denna kritik ska Bushpolitiken (som presenterades i första kapitlet) analyseras i relation till amerikansk historia och tidigare administrationers idéer och praktiker. Som en konsekvens av det faktum att fokus i

²⁹ Vad en historisk syntes innebär kommer att presenteras mer ingående i metodkapitlet s.76ff

debatten tidigare legat på Bush som en anomali/revolution kommer analysen av historien att söka efter kontinuitet och mönster i amerikansk politik. Detta för att hitta vad i Bushs politik som går att känna igen från tidigare administrationers politik eller hur den kan förstås i ett vidare sammanhang. Eftersom syftet är att nyansera och vidga en tämligen ensidig bild av Bushadministrationen, bör utgångspunkten vara att leta historiska förklaringar och likheter som kan ifrågasätta detta. Den historiska berättelse som mynnar ut ur ett sådant syfte, skapar nämligen förutsättningar att föra en kritisk diskussion om vad i påståendena om anomali och revolution som är rättmätigt och vad som inte är det. Det vill säga, även om den historiska genomgången avser leta mönster och kontinuitet, blir förutsättningarna bättre att också avgöra vad som faktiskt avviker, eller om någon enskild del av Bushadministrationens politik de facto har revolutionerat amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik. Det som inte går att belägga som en kontinuitet erkänner ju automatiskt avvikelserna och tydliggör dessa eftersom några kontinuiteter inte går att konstruera utifrån ingenting. En historiebereskrivning av idégrunder, kontinuiteter och utvecklingsmönster över tid lämnar därför snarare ännu bättre möjligheter att se vad i Bushs politik som faktiskt avviker. Att genomföra en historisk syntes och jämförelse över tid för att analysera förekomsten av eventuella mönster i amerikansk politik kräver emellertid en rad frågeställningar som vägleder arbetet.

Frågeställningar:

- Den övergripande frågeställningen för avhandlingsarbetet gäller utifrån ovanstående: vad av Bushs politik och dennes säkerhetspolitiska doktrin kan ses som en anomali i amerikansk utrikes- och säkerhetspolitisk historia och vad bör uppfattas som avvikande? Samt: finns det, i händelse av betydande kontinuiteter ändå tillräckligt mycket av avvikelser för att påståendet om Bush som en revolution blir giltigt?
- En viktig följdfråga blir: om likheter/kontinuiteter på ett övertygande sätt kan identifieras, hur kan de förstås och vad betyder det för den amerikanska utrikes- och säkerhetspolitiska utformningen? Samt: Går det att skönja ett mönster och logik i den amerikanska politiken och vad lär oss i så fall detta?
- Därefter följer frågan: om eventuellt existerande kontinuiteter motiverar en mer genomgripande systemkritik och vad det i så fall leder till för resultat och vidare frågeställningar?

Det vetenskapliga bidraget och tidigare forskning

Att lägga samman en omfattande forskning med egen empiri genom att formulera en historisk syntes, utgör i sig själv en del av det vetenskapliga bidraget, då denna sammanför en mängd forskning till en ny helhet. Till formulerandet av en historisk syntes kring amerikansk utrikespolitik finns omfattande forskning att beakta och förhålla sig till. Bidrag inom såväl (idé)historia, säkerhetsstudier, statsvetenskap som internationella relationer har beskrivit och problematiserat den amerikanska (utrikespolitiska) historien. Den forskning som är väsentlig för denna avhandling, är den som rör delar av eller enskilda aspekter av den amerikanska idéhistorien och den utrikespolitiska praktiken angående de områden som presenterades i kapitel två (passus: misstagen och fördömandena) och som ligger till grund för syntesens fokus. Det gäller kunskap om betydelsen av exempelvis: *manifest destiny* och *exceptionalism* (Graebner 1968; Johannsen 1997; Merk 1963; McDougall 1997; Stephanson 1995; Walker 2009), *isolationism/unilateralism* och *absolut säkerhet* (Chace/Carr 1988; Gaddis 2005; Kagan 2006), *rasismens betydelse* (Hunt 1987; Hietala 1997; Weinberg 1958) och *den faktiska expansionistiska praktiken* och *ekonomiska intressen* (Bacevich 2005 & 2010; Boot 2002; Gardner 2008 & 2009; Klare 2004; Kolko 2006; Layne 2006; Rosenberg 1982; Schmitz 1999 & 2006). Dessa har belyst centrala aspekter i den amerikanska säkerhets- och utrikespolitiska utvecklingen som återkommer över tid och som spelat en central roll för den politiska utvecklingen och utformningen. Dessa bidrag är oerhört värdefulla då de innehåller omfattande studier av historiskt material och har med sina respektive fokus analyserat olika delar av politiken på ett både djuplodande och brett sätt. Detta arbete vilar till stora delar på denna samlade kunskap. Avsikten här är emellertid, att gå bortom dessa, sammanlänka dem och försöka hitta ett mönster, eller drivande logiker som blir synliga först när vi studerar hur de relaterar till varandra. Det ger även möjlighet att bidra till diskussionen om vilka av dessa delar/element som har starkast förklaringsvärde för hur vi ska förstå amerikansk utrikespolitik samt utmana tidigare forskning rörande dessa olika elements innebörd. Det är också genom läsning av detta forskningsfält och genom att göra en sammanställning av detta som nya frågor kunnat ställas. Det gedigna material dessa bidrag (och andra) utgjort i mitt arbete har, i kombination med en omfattande egen empiri, alltså möjliggjort för mig att gå bortom de specifika slutsatserna i olika tidigare forskningsbidrag för att analysera och hitta fram till egna slutledningar om hur amerikansk utrikespolitik kan förstås. Syntesen kommer att mynna ut i en modell, där dessa delar bildar en helhet som kan svara på frågan om kontinuitets- eller revolutionsförespråkarna har starkast förklaringsvärde, eller om det finns skäl att nyansera detta. Det blir även möjligt att med hjälp av syntesen göra en systemkritisk analys

som kan synliggöra intressanta motsägelser/paradoxer liksom säkerhetspolitiska problem som går bortom Bushadministrationens politik (se vidare s.80f).

Den syntes som skapas här handlar därtill om förekomsten av en ideologisk kärna och vilka effekter en sådan har på utrikespolitiken över tid. Fokus på idéer och ideologi är delvis kontroversiellt även om det har fått ett starkt genomslag i den historiska forskningen om USA. Utgångspunkten i denna avhandling är, som nämndes ovan, att det finns en ideologisk kärna och att studier av detta är nödvändigt för att förstå amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik. Utmaningen handlar om att bidra till forskningsfältet genom att försöka avgöra vari denna består och vad den eventuellt skapar för strukturer. Flertalet forskare menar att en framträdande del av USA:s utrikespolitiska ideologi består av en känsla av utvaldhet och att detta skapar en storslagen idé om överlägsenhet som påverkar politiken på flera sätt (se exempelvis: Hunt 1987; Feinberg 1983; Ravenal 1978). Andra menar att ekonomisk-politiska idéer effektivt används och ”ideologiserar” av den politiska och ekonomiska eliten för att erhålla socioekonomisk kontroll och/eller behålla den egna särpositionen (se exempelvis: Layne 2006; Mills 1971; Williams 1969). Avhandlingen avser bidra till detta specifika fält genom att i den historiska syntesen samtidigt behandla såväl ekonomisk- som politiskfilosofiska idéer för att analysera dess respektive relevans för kunskapen om amerikansk utrikespolitik. Studier av idéer och ideologi problematiseras vidare i metodkapitlet (se vidare s. 92ff).

Genom detta bidrar avhandlingen sammantaget till en bredare och en mer generell diskussion om enskilda aktörer och övergripande strukturers samverkande funktion för landets utrikes- och säkerhetspolitik. Det breddar således forskningsfältet om Bush som en kontinuitet eller revolution vars olika företrädare företrädelsetvis fokuserar på den ena aspekten av dessa båda. Genom ett försök till en mer djuplodande diskussion om kontinuiteters varande och innebörd, i kombination med en analys kring vart förändringar framträder och hur aktörer påverkar de politiska vägvalen, lämnas möjligheter att diskutera samspel mellan aktörer och strukturer (Baaz/Stranne 2010).

Avslutningsvis handlar bidraget också om att problematisera den amerikanska utrikes- och säkerhetspolitiken generellt. Som fredsforskare uppfattar jag att det finns ett ansvar att synliggöra orsaker till konflikter och inte minst sådana som förblivit dolda genom starka dominerande föreställningar. Det är enligt mig en av ämnets viktigaste uppgifter. Om en tillförlitlig och god syntes kan konstrueras innebär det samtidigt att resultaten blir *teoriutvecklande*, liksom att det synliggör att välunderbyggda historiska kontextualiseringar av vissa områden inom fredsforskningen ibland krävs för en fullvärdig analys av vår samtid.

Bidrag till den svenska samhällsdebatten

Ambition med denna avhandling har delvis även vuxit fram utifrån upplevelsen att samhällsdebatten här i Sverige ofta präglas av historielöshet och ett ensidigt fokus på enskilda administrationer i Vita huset. Diskussionerna om USA utmärks därtill oftast av ideologiskt färgade argumentationer som mer handlar om amerikanism vis á vis anti-amerikanism än om hur man kan eller bör uppfatta olika amerikanska utrikes- och säkerhetspolitiska ställningstaganden, ageranden och motiv. Exempel på en sådan onyanserad, historielös och ideologiserad debatt var den om amerikanska militärbaser under våren/sommaren 2010. Allt ifrågasättande av USA:s närvaro runt om i världen beskrevs då av många som naiv och till och med ”*farlig*” (Linder & Hammarqvist 30 maj 2010), eller som ansvarslost, ”*oseriöst flum*” (Bildt 25 maj 2010). De militära baserna påstods otvetydigt: ”*symbolisera en stark politisk och militär solidaritet*” (Winnerstig 24 maj 2010) liksom att: ”*USA:s internationella trupper ofta utgör garanten för [fred, frihet och stabilitet]*” (Wolodarski 30 maj 2010). Detta trots att det i USA *själv* ständigt pågår en intellektuell diskussion om vad just dessa militärbaser representerar, syftar till och skapar för eventuell säkerhet och/eller osäkerhet i omvärlden. Frågan om huruvida landets baser och dess alltmer militariserade utrikespolitik är viktig/nödvändig eller felaktig/kontraproduktiv är källa till seriös debatt med ett intellektuellt utrymme att djuplodande diskutera säkerhetsstrategiernas tillämplighet (se exempelvis: Bacevich 2005 & 2010; Hagel 2008; Johnson 2002 & 2008; Layne 2006). Bristen på välinformerad debatt här i Sverige, som på djupet kan hantera problembilden, är mycket allvarlig sett till våra egna säkerhetspolitiska intressen och överväganden. Som en del av den europeiska gemenskapen och Sveriges samarbete med NATO har det än mer långtgående konsekvenser. Om vi förhåller oss okritiska och inte genomför genomgripande analyser av säkerhetsläget som också ifrågasätter USA:s militära närvaro i omvärlden och dess praktiska agerande internationellt, äventyrar vi vår egen säkerhet. Sverige och EU riskerar att blint ingå i en konfliktspiral som inte gynnar våra egna säkerhetsintressen. Denna avhandling avser bidra till att mer djupgående diskutera konfliktdynamiken och de mål och medel som USA använder sig av, samt hur det påverkar den internationella konfliktdynamiken och därmed de problem som Sverige nu mer är en del utav.

Att göra och inte göra, säga och inte säga, mena och inte mena

En ambition som denna, d.v.s. att försöka beskriva och analysera amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik i ett historiskt perspektiv och analysera denna, kan sägas

vara ett hopplöst eller i vart fall ett alltför riskabelt projekt som lämnar mer än nödvändigt många öppningar för kritik. Att försöka skapa en djupare förståelse för stora skeenden över tid, leder inte sällan till otydlighet och till en svårhanterlig vetenskaplig process. Kritiker kan exempelvis hävda att det måste finnas en rad variationer som forskaren måste vara öppen inför kan framträda, liksom att man riskerar att få de svar man frågar efter. Genom att primärt söka efter kontinuiteter finns det risk för att man bli blind för variationer eller för sådant som motsäger detta. Men meningen är inte att forma en förklaringsmodell som är statisk, linjär eller entydig i sin karaktär. Syftet är inte att säga att Bushs utrikes- och säkerhetspolitik helt präglas av kontinuitet, utan att avgöra *vad* som är en avvikelse och *vad* som är en kontinuitet, för att sedan dra slutsatser av såväl de avvikelser som kontinuiteter som kan skönjas. En analys som jag uppfattar saknas rörande Bushadministrationens tid vid makten som varit allför polemisk. Kontinuiteterna är därtill intressanta även om det också förekommer skillnader eftersom förekomsten av kontinuitet i sig självt förklarar något väsentligt. Kontinuiteter kan inte heller, som påpekades ovan, konstrueras. Samtidigt skulle det inte vara möjligt att hävda att inte varje administration också fört en egen politik och format denna på nya sätt. För att slutsatserna ska anses trovärdiga är det givetvis avgörande att synliggöra även skillnader. En historisk genomgång värderas av tillförlitligheten i sitt resonemang vilket inkluderar att forskaren är öppen för variationer. Dessa är däremot sekundära om målet med analysen är att avgöra vari eventuella likheter och mönster består. Att söka kontinuitet och analysera betydelsen av sådana, utesluter alltså inte diskontinuitet och avvikelser och tar inte heller sin utgångspunkt i att allt är likt, utan snarare att så mycket är olik att det därför finns risker att man hindras se likheterna. Det väsentliga är att synliggöra likheterna i bruset av allt som är olik. En god historisk analys bör dessutom innehålla en mängd beskrivningar av utvecklingar, meningsmotstånd etcetera som beskriver amerikansk politik på ett komplext sätt för att vara giltig. Det vore nativt att framställa amerikansk politik som statisk över tid, liksom föga trovärdigt. Historien är komplex och full av olikheter och en historisk genomgång som inte också beskrev detta skulle därför inte hålla som vetenskapligt underlag. Men att leta kontinuiteter blir väsentligt för att skapa en tydligare balans i den diskussionen som dominerats av dem som uppfattar Bush som en anomali och som faktiskt *bortsett ifrån likheter över tid*. De likheter vi eventuellt finner ger underlag till att göra mer avancerade analyser om huruvida Bush kan anses vara en kontinuitet eller en revolution.

Kritiker skulle även kunna hävda att det finns flera sätt att tolka historien och enskilda händelser (liksom den litteratur som läses). I en historisk syntes beskrivs inte heller alla tolkningsmöjligheter för varje enskild händelse. Kritiker av den i

denna avhandling framförda historieberättelsen kan därav påpeka att inte olika tolkningar av historiska skeenden förs fram. Viktigt att notera är då att förhandlingen med historien har skett genom en omfattande och tidskrävande förstudie och en hermeneutisk process som mynnat ut i en viss historiebild som jag anser mig ha hittat underlag för att beskriva. Historieberättelsen är således ett resultat av en informerad och analytisk process av ett stort material. Det är sedan upp till andra forskare att motbevisa den bild som presenteras och analysen som görs. Det centrala är genomskinligheten och att redovisningen av källmaterialet tillåter andra att gå in i min analys och avgöra giltigheten av mina tolkningar (se vidare s.84ff). Att enskilda händelser kan tolkas också på andra vis underminerar inte resultatet i denna avhandling. Snarare är det så att jag genom min samlade historiegenomgång och materialinsamling har placerat in olika händelser och processer i en ny helhet som möjliggjort för att tolka enskilda händelser i ett nytt ljus genom att de inordnats i ett större sammanhang. *Med denna helhetsberättelse (syntes) är varje enskild tolkning av olika händelser och av materialet den mest rimliga - och det får sitt sammanhang i denna helhet.* Den historiska syntesen kan avslöja mönster och logiker som kan ge nya perspektiv kring händelser som tidigare beskrivits på annat sätt. Det är trovärdigheten i mina tolkningar som då blir föremål för den vetenskapliga diskussionen som följer.

Andra kritiker skulle kunna understryka att varje administration handlar med hänsyn till, för sin tid specifika omständigheter och omvärldsmiljö och därför också i varierade historiska kontexter. Viktigt är därför att understryka att det varit avgörande i konstruktionen av syntesen att synliggöra de materiella/kontextuella förändringar som sker genom historien. Historien ger oss mycket riktigt flertalet exempel på hur USA:s utrikespolitik har omformulerats och anpassats till nya kontexter. De spänningsförhållanden och kamp om dagordningen som framträtt i olika perioder kommer därför delvis att belysas. Tidigare forskning lär oss en hel del om meningsmotstånd, försök till uppror och organisering för förändring (se exempelvis: Healy 1970; Horsman 1981; Merk 1963; Zinn 1995). Avsikten är att *finna kontinuiteter som går bortanför variationerna* och om möjligt hitta en drivande logik i utrikespolitiken. Den historiska syntesen avser visa skogen och inte enbart enskilda träd eftersom studier av enskilda element lätt innebär att skillnaderna ser större ut än vad de är när de placeras i ett helt sammanhang. Innebörden av historien har dessutom kontinuerligt omprövats och omformats i mitt arbete och materialet har reviderat syftet och frågorna under hela arbetets gång. Det har på detta sätt genomgående varit en process där nya insikter krävt nya frågor och gett nya svar. Hur denna process mer ingående sett ut och vilka vetenskapliga synsätt och metodologiska angreppssätt som styrts arbetet kommer nu att redovisas i ett metodkapitel.

Vetenskapliga och metodologiska överväganden

Om vad vetenskap är och vad som kännetecknar ett gott vetenskapligt arbete tvistar de lärde. För undertecknad är graden av vetenskaplighet inte något som kan värderas i förhållande till vilket vetenskapligt angreppssätt som en forskare använt sig av. Det ena eller det andra vetenskapliga hantverket är inte att betrakta som bättre eller sämre per se. Snarare är god vetenskap något som kännetecknas av att forskaren är öppen med sitt vetenskapliga förhållningssätt, noga med att redogöra för val av metod och material och att denne utför ett grundligt och gediget arbete, med respekt för komplexiteten i de frågor som studeras. Forskaren bör också ha en ödmjukhet inför vilka resultat han eller hon kan sägas uppnå och respekt för att olika metoder är användbara på olika sätt. Detta dock utan att vara rädd för att våga säga något, provocera eller föra fram obekväma antaganden om världen. God vetenskap handlar inte om att välja den ena eller den andra riktningen utan att göra ett gott arbete utifrån de perspektiv och vetenskapliga angreppssätt som man väljer (Lundquist 1993:37ff). Att våga ställa komplicerade frågor, försöka tränga ner på djupet av ett område och utmana rådande föreställningar kan i sig också vara ett viktigt bidrag till det akademiska samhället. Olika forskningsinriktningar och metoder bör därtill ses som komplement till varandra och inte som exkluderande. I alla sammanhang finns det däremot anledning att kritisera det som görs och ifrågasätta delar av de vägval som gjorts och de slutsatser som dragits. En viktig aspekt att beakta är dock att all kritik bör riktas mot forskaren utifrån dennes specifika metodologiska utgångspunkter och i förhållande till vad personen sagt sig vilja göra och hur man lyckats i denna ansats. Man kan således inte bemöta ett kvalitativt vetenskapligt verk med kvantitativa glasögon eller vice versa utan att ha kunskap om den andres perspektiv och därmed en förståelse för vad den andre avser göra. Eftersom all god forskning bygger på samma grundläggande principer, nämligen att göra logiska och systematiska observationer av omvärlden, liksom man delar ambitionen om att vetenskapandet³⁰ ska säga något giltigt om de fenomen som studeras, kan det samtidigt vara viktigt att låta olika forskningsområden och metoder befrukta varandra. En av forskarens främsta frågor bör därav vara att, snarare än att svara på om han eller hon hör hemma i den ena eller den andra disciplinen, avgöra vilka särskilda teorier och metoder (eller kombinationer av dessa) som ska användas i det enskilda specifika fallet

³⁰ Begreppet ”vetenskapande” är hämtat och förstått ifrån Anders Urbas avhandling från 2009.

(Jarrick 2003:225f). I detta avhandlingsarbete har det, till följd av en icke-linjär kunskapsinhämtning och nya upptäckter under resans gång, blivit avgörande att försöka hitta en brygga mellan olika akademiska forskningsdiscipliner och att ge sig in på, för författaren okänd mark vad gäller metodologiskt angreppssätt. Att skapa en sådan brygga mellan olika akademiska fält kan ses som en särskilt viktig ambition i ämnet internationella relationer där målet är att överbrygga kunskapsfragmentering och skapa en systematisk och sammanhållen kunskap som baseras på en helhetssyn av komplicerade samhällsprocesser (Hettne 1991 & 1996:7).

Historisk kunskap för en djupare förståelse av samtiden

Denna avhandling är en kvalitativ analys av och en idékritisk, (eller *systemkritisk*³¹ som jag valt att kalla det) granskning av amerikansk utrikes- och säkerhetspolitisk historia, om hur den historiska utvecklingen har lett USA i en viss riktning och gjort landet till vad det är idag. Av intresse är att avgöra vad i Bushadministrationens politik som varit en anomali och vad som utgjort en kontinuitet samt om det går att skönja ett utrikespolitiskt mönster som når bortom varje enskild administration. Detta kommer att göras genom formulerandet av en *historisk syntes* och genom en systemkritisk diskussion kring resultatet av denna.

I studier av internationella relationer är det centralt med goda historiska kunskaper så länge dessa vilar på gedigna teoretiska antaganden (Bain 2009:149). Historien tillhandahåller en bas med vilken vi kan jämföra samtiden med dåtiden vilket möjliggör för oss att vidga analysen av det internationella systemet. Försök till att hitta historiska förklaringar till samtida politiska och samhälleliga skeenden är därför oerhört viktiga och något som man inte bör avskräckas ifrån. Detta eftersom samtiden reflekterar historiska arv och nutida politik bygger vidare på tidigare idéer och praktiker. Bakom varje (historisk) händelse ligger all tidigare historia (Rystad 1972:87) och faktum är att objektiviteten faktiskt går förlorad när man sysslar med samtiden om man *inte* också inbegriper historien (Weinberg 1958). Historisk kunskap möjliggör för (spekulativa) insikter som ingen logisk deduktiv eller induktiv ansats kan erbjuda (Linklater/Suganami 2006:264ff).³² För att ha en rimlig möjlighet att närma sig den amerikanska politikens nutida kontext och inriktning är därav

³¹ Jag väljer att kalla det systemkritik för det utgör en kritisk analys av ett politiskt system som skapats över tid, som visserligen bygger på idéer om detta men också om praktiker som blivit möjliga utifrån dessa idéer.

³² Som företrädare för denna form av studier uttrycker det så är vi inte intresserade av att mäta kausala samband och effekter mellan A och B, utan av att synliggöra symboliska inbördes förhållanden mellan vad som kan synas vara icke-sammankopplade institutioner men som de facto präglar varandra på flera olika sätt. Detta för att bättre förstå kopplingar som inte är synliga i andra sorters studier.

många forskare överens om att det inte bara är lämpligt utan *nödvändigt* att bättre förstå den amerikanska historien och vad som gjort landet till vad det är idag samt vilka föreställningar, visioner och mål som drivit de olika politiska administrationerna. En rad sofistikerade modeller kan pröva samtida fenomen men blir alltför ofta innehållslösa då de inte placerats i en djupare kontextuell förståelse (Layne ISA 2010). Forskaren bör dock lägga vikt vid att närma sig och förstå sitt ämne på djupet och då även känslor som finns inbäddade i varje samhälle. Man bör även vara medveten om att t.o.m. konflikter och krig reflekterar en uppsättning av institutionaliserade normativa strukturer/normer (Bull 1977). "*Central to the 'system' is a historically created, and evolving, structure of common understandings, rules, norms, and mutual expectations*" (Hurrell 2002). Kvalitén på ansträngningar med att finna dylikt bör värderas efter hur solida, välgrundade och reflexiva argumentationerna blir, samt hur tydligt det framgår hur forskaren har förhandlat med sitt material och kritiskt värderat dess olika delar. Vi måste också skilja på "exakt" historieforskning och den mer inlevelserika förståelsen av det förflutna. I den senare eftersträvar forskaren att förstå idéer och önskemål och vart dessa leder, inte för att ratificera samtiden, utan för att det är den närmaste förståelsen av sanning man kan komma för en djupare kunskap om fenomen som rör exempelvis utrikespolitik (Bain 2009:153; Butterfield 1952:120).

Ett sådant förhållningssätt till säkerhetspolitiska studier finner också stöd i såväl statsvetenskaplig som historisk forskning, inte minst i USA självt. Solida historiska förklaringar, menar många, är det bästa sättet att testa internationella relationsteorier (Walt 1996:viii). Även historisk sociologi har påvisat värdet med gedigna historiska synteser för att förstå samtiden och drivande logiker i våra samhällssystem som rör olika konfliktytor (se exempelvis: Mills 1971; Skocpol 1984; Thompson 1966). Eftersom den verkliga världen är komplex så bör man inte offra riklighet för rigorösa vetenskapliga ramar. Snarare än att vara upptagen av sparsamhet och obevekliga vetenskapliga regler måste vi förstå att studier av en stormakts maktutövande snarare *kräver* att man lägger noga vikt vid historiska kontexter och de utmärkande dragen som följer genom historien. Det finns inte heller någon möjlig flyktväg från komplexiteten när det gäller amerikansk politik. Istället ska komplexiteten uppfattas som fördelaktig eftersom vi: "[...] *multiply the interplay of variables, arouse controversy about their relative importance, and vastly augment the realm for creativity*" (Leffler 1995). Genom synteser skapas unika möjligheter att hantera flera olika variabler såsom makt, politik och staten i kombination med myter, symboler, föreställningar och formandet av en kollektiv identitet. Uptill detta kan tillföras inflytandet från företag, arbetarrörelser och andra organisationer som sammantaget bildar en kom-

plex helhet.³³ Framförallt amerikansk forskning inom statsvetenskap, historia och internationella relationer innehåller ofta ansatser till att formulera historiska synteser, implicit eller explicit och innebär ofta försök att ta stora övergripande ”grepp” om historien för att synliggöra ett visst politiskt fenomen.³⁴ Inspirationen till detta angreppssätt har förmodligen också framträtt genom den läsning av amerikansk forskningslitteratur som varit nödvändig att göra innan syftet till avhandlingen kunnat formuleras.

Det finns givetvis, som påtalats i syftet, risker med detta då det förekommer en bred variation av sätt på vilka man kan presentera och analysera amerikansk historia, amerikansk utrikespolitik och den amerikanska identiteten eller självbilden. Såväl faktiska historiska skeenden som upplevelser av dessa tolkas och förstås genom betraktarens ögon och är därmed öppna för förklaringar av olika slag. Det är därför ett omöjligt uppdrag att försöka fånga en beskrivning som är *sann* eftersom en entydig sanning inte existerar. Skeenden beskrivs dessutom i efterhand och tolkas av människor i ljuset av den egna samtiden. Dessa svårigheter får däremot inte göra att vi avhåller oss från att bättre försöka förstå amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik, undviker att ställa frågor om denna eller analyserar dess innehåll. Om man lyckas överstiger nämligen vinsterna svårigheterna på flera punkter då viktiga begreppslika och empiriska samband som går förlorade i mer specialiserade studier kan upptäckas, liksom nya teoretiskt intressanta frågor kan ställas (Kratochwil 1989:1f). Det bör emellertid göras med respekt och ödmjukhet inför uppgiften och med en acceptans om att det finns en hel del vi inte kan säga något *säkert* om.³⁵ Ambitionen handlar om att delge sin egen tolkning av historisk litteratur och eget empiriskt materiel och diskutera detta. För att förstå amerikansk politik på djupet bör man dessutom inte bara lära om nationens intressen utan också gå bortom detta och in i dess känslor, myter och spåra det historiska ursprunget som en gång i tiden och fortfarande förklarar dess politik och handlande (Gaddis 2005; Hietala 1985; Walker III 2009; Weinberg 1958). Däremot går det inte att ha som ambition att peka ut *exakta* histo-

³³ I *“America in the World – The Historiography of American Foreign Relations Since 1941* (i Hogan 1995) hävdar Leffler att förevändningar för att använda synteser är många och innebär flera intressanta möjligheter varpå de bör spela en central roll för forskning om amerikansk politik. Leffler menar att denna forskning måste uppvärderas då studier av sambanden mellan en mängd faktorer bryter mark och ger upphov till kreativa och intressanta förklaringar. Enskilda teorier kan inte förklara så komplexa problem som amerikansk utrikespolitik varpå en kombination av teorier och metoder ger en mycket rikare forskning (Leffler 1995:65ff). Leffler tillägger att denna typ av forskning däremot kräver att vi läser mer och publicerar mindre. Han tillägger, *“The pursuit of synthesis will not lead to consensus; [but] quit the opposite. Controversy over the relative weight we should assign a multiplicity of variables will open new interpretive vistas. To be persuasive we will need to be more rigorous, more complex, more creative”* (op.cit:72).

³⁴ Se exempelvis delar av den litteratur som används i denna avhandling, företrädesvis Layne 2006; Hunt 1987, 2007; Weinberg 1958; Merk 1963 & 1966; Graebner 1955 & 1968; För resonemang om betydelsen av detta se vidare i Hogan/Paterson 2004; Gaddis 1987.

³⁵ Problemet kännetecknar all forskning men är mer eller mindre synligt beroende på problemområde.

riska händelser, begrepp eller politiska idéer som *entydig* orsak till vilken utrikespolitik som landet för, har fört eller kommer att föra i framtiden. Denna avhandling kan, lika lite som någon annan text i ämnet, göra anspråk på att entydigt presentera en helhetsförståelse och det är inte heller ambitionen.

Kritisk forskning – behovet av och målet med

Den typ av kritisk samhällsforskning som den presenterade ansatsen utgör bidrar med en byggsten som är mycket viktig i alla samhällssystem. För att olika samhällsintressen ska tas tillvara, för att makt av olika slag inte ska missbrukas och för att utveckling ska ske för samhällets bästa, måste det finnas institutioner som kritiskt granskar och värderar maktförhållandena och utövarna av makt. Det är alltså inte minst en demokratisk nödvändighet att synliggöra förhållanden mellan människor och de institutioner som tilldelas medel för att skapa utveckling och för att skydda medborgarna. En kritisk ansats avser synliggöra hur och vilka budskap som skapas och tränger in i människors vardagsliv så att makt och dominansstrukturer reproduceras och befästs. Det innebär att den kritiske forskaren ofta tar på sig uppgiften att uppmärksamma hur vissa diskurser och innebörder knutna till dessa, är förbundna med olika former av formell och ideologisk makt samt hur detta systematiskt överordnas andra diskurser (Alvesson/Deetz 2000:159). Formulerandet av en historisk syntes kring amerikansk säkerhets- och utrikespolitik och systemkritiken av denna bidrar till att synliggöra hur föreställningar om USA och omvärlden formats över tid och vilka idéer och teman som kommit att dominera över andra.

Rent innehållsligt riktar sig den kritiska forskningen mot relationer, händelser, institutioner, idéer och sociala praktiker som kan anses utöva förtryck eller vara präglade av diskursiv slutenhet. Något som (ofta osynligt) växer fram i samhällen över tid. Allt för att öppna upp för nödvändiga demokratiska samtal om huruvida riktningen i samhället är gynnsam eller ogynnsam. Det kan sägas vara de mer subtila aspekterna som är i fokus, d.v.s. sådant som betraktas som naturligt, självklart och ofrånkomligt (resultatet av en diskursiv dominans) men som skulle kunna ses anorlunda. Forskningen bygger sedan på insikten och tolkningen av denna diskurs genom att: (a) uppmärksamma något (b) skapa en gestalt eller en bild av detta något (c) ge en speciell, något ytlig men uppenbar mening åt detta och (d) utforska denna mening eller peka på ytterligare meningar hos detta och en djupare mening som kastar nytt ljus över situationen (op.cit:165). Att forma en syntes om amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik ger möjlighet att uppmärksamma något nytt. Att gestalta

detta på ett eget unikt sätt kan ge en djupare eller vidare mening av detta mångfaceterade problemområde. Här handlar det specifikt om att bidra till förståelsen om kontinuiteter och avvikelser och om olika idéelement har skapat en sammantagen logik och analysera om denna är gynnsam eller ogynnsam för stabilitet och säkerhet.

Tolkningen som görs i en kritisk studie kan vara bred och bestå av enbart lösa teoretiska ansatser eller av en rad distinkta teorier. Utrymmet, syftet med undersökningen och problemet med att uppnå en tillräcklig grad av generalisering från det valda studieobjektet samt svårigheten med att förankra eller belägga många intressanta tolkningar kräver sedan självdisciplin och utövande av gott omdöme (op.cit:166). Kritisk forskning bidrar även med att ge politisk mening till de intresseladdningar som ryms i varje enskilt fenomen. ”Socialt konstruerade fenomen” är även politiskt och moraliskt konstruerade och kritiska studier intresserar sig för och tolkar råmaterial i brett definierade makt- och dominanstemer. Eftersom tolkning och kritik inte kan skiljas åt är det för den kritiska forskaren intressant att utveckla de tolkningar som rör frågor om makt, dominans, tvång, socialt lidande, förlorade handlingsmöjligheter etcetera. Men sådana frågor får inte privilegieras utan även andra frågor bör föras fram i den slutliga beskrivningen och analysen. Viktigt är att försöka fördjupa de insiktsorienterade tolkningarna genom att använda en mer teoretiskt inriktad undersökning av dem. En teoretisk förståelse bildar en tolkningsram från vilken man efterlyser innebörder bortom det rent lokala och handlings- eller meningsnära vid tolkning av ett specifikt empiriskt material. Frågan som uppstår handlar om hur man går från kritik till att skapa en transformativ omvärdering. En möjlighet är att göra de aktuella frågorna till föremål för teoretiska överväganden och analysera och teoretisera om en specifik social konstruktion eller dominerande diskurs. Genom att härleda ursprunget till och peka på sambanden mellan olika ekonomiska, sociala och andra faktorer och mekanismer blir det möjligt att föreställa sig andra utvecklingstendenser och synliggöra dessa (op.cit:169). Systemkritiken som görs av syntesens resultat blir därför det som lyfter avhandlingens bidrag ytterligare en nivå genom att analysera samverkansmekanismer mellan olika intressen och peka ut icke uppenbara samband och synliggöra betydelser av dessa.

Stora berättelser och historiska synteser om samhället

Att formulera en historisk syntes innebär konkret att forskaren gör ett försök att föra samman andra forskares rön, analyser och synpunkter till en helhetsidé som når bortanför de iakttagelser den bygger på (Jarrick 2003:225; Baaz 2009:11). Det hand-

lar om att göra historien nyttig för oss, dra ur mer förståelse av denna än specifika händelser och se specifika delars roll i helheten. En metod som givetvis är en snårskog, men inte desto mindre angelägen om man har ambitionen att historiskt contextualisera och ge tänkbara förklaringar till samtiden. Syntesen ska ur en mångfald skapa en ny helhet och sammanfatta och organisera kunskap inom ett stort område (Myrdal 2003:260). Det krävs emellertid en viss djärvhet att skapa en syntes eftersom författaren till en sådan ska använda andras resultat och placera dem i ett sammanhang som resultatens olika skapare inte själva tänkt sig. Men syntesen kan även bli en tes att driva en anti-tes emot för andra forskare. Ju djärvare och mer nyskapande syntesen är, desto mer utmanande blir den och därmed samtidigt mer angelägen för andra forskare att ifrågasätta. Vilket även kan sägas vara en av de grundläggande orsakerna till att syntesen behövs (Ibid). Organiserandet av kunskap i stora strukturer och rena linjer är en förutsättning för att stimulera ny forskning och för att väsentliga frågor ska kunna ställas, samt för att nya tidigare oupptäckta forskningsfält ska kunna identifieras.

Syntesen måste dock med nödvändighet också bli något annat och större än enbart en sammanfattning av tidigare forskning och/eller en teckning av konfliktytorna och skiljelinjerna inom forskningsfronten. Det får inte bli ett referat eller genomgång av den egna källnära forskningen (op.cit:259). Själva syftet med en historisk syntes är i själva verket att lansera egna teoretiska synsätt. Inom ramen för ambitionen att frambringa ett eget teoretiskt ramverk ligger då att forskaren själv avgör urvalet av stoff och uppläggningsen av den syntes som skapas (Magnusson 2003:248). Kritiken som ofta riktas emot detta är att risken är överhängande att syntesen inte blir ”objektiv” utan att forskaren tecknar sin egen bild och förståelse för historien. En ensidig och subjektivt formulerad syntes vore givetvis bristfällig och i synnerhet inte vetenskapligt formulerad. Samma regeltillämpning som för annan forskning gäller därför självfallet också formulerandet av historiska synteser. Kravet på intersubjektivitet är inte mindre här än för andra traditioner och därmed att andra forskare ska kunna följa och förhålla sig till det material som används och de slutsatser som dras (Lundquist 1993:49ff). Det historiska hantverkets minimikrav måste uppfyllas vilket förutsätter en systematisk och regelstyrd kunskapsinhämtning, källkritiskt förhållningssätt och att syntesen vilar på en bred kunskapsbas. Det blir centralt att forskaren beskriver hur han eller hon har förhandlat med sitt material, hur urvalet har skett och att det syns i syntesen att man reflekterat över nödvändiga frågor såsom historiska kontexter, omskrivningar, tolkningar och tidsanda. Forskaren måste också kunna svara på frågor om sambandet mellan olika samhällsföreteelser, hur förhållandet mellan förändring och stabilitet sett ut och hur man

kan avgöra när en viktig samhällsförändring verkligen skett/sker och att det inte bara är en efterhandskonstruktion. En syntes som inte systematiskt och principiellt diskuterar inflytandet från ekonomiska, sociala, kulturella och politiska faktorer skapar också stor risk för godtyckliga beskrivningar och analyser (Magnusson 2003:250). Förmågan att analysera det material som används med samhällsvetenskapliga "glasögon" blir på så sätt det som hjälper till att fördjupa förståelsen för hur och varför det som syntesen vill synliggöra har kunnat uppstå. I detta avseende hjälper min samhällsvetenskapliga bakgrund mig att tolka det använda materialet och problematisera såväl konstruktionen av den historiska syntesen som analysen av densamma till en högre nivå. Allt materiel, såväl sekundärt som primärt, läses och tolkas med en rad kunskaper om och teorier kring samhället och människors villkor och beteenden i dessa.

Att säga att en syntes inte får formuleras subjektivt är däremot inte detsamma som att den kan nå en renodlad form av "objektivitet" (som detta förstås inom positivistisk metodologi). Det är olyckligt att göra detta till ett motsatspar inom vetenskapen eftersom detta förringar vad som går att uppnå exempelvis med historiska synteser eller annan kvalitativ forskning. Objektivitet i positivistisk mening är i sådana här sammanhang faktiskt inte ens önskvärt. Med den typ av rigida kriterier skulle vi inte kunna säga någonting av djupare värde då kreativiteten skulle gå förlorad till förmån för snävhet. En egen värdering och bild av det man studerar är nämligen högst värdefull. Görs det på ett bra sätt utgör det i vissa fall just det underlag som möjliggör för frågor som inte tidigare ställts. Det riktar då även uppmärksamheten mot förbisedda samband och problem. Det centrala är däremot att de tolkningar som görs handlar om analys och resultat och att det inte påverkar tillvägagångssättet vad gäller systematik, urval och behandling av källor (Lundquist 1993:52ff). Det handlar alltså inte om att vara subjektiv (som en motsats till objektiv) eller godtycklig i sin analys utan om att vara medveten om att komplicerade historiska system inte entydigt kan fastställas utan att sådana anspråk vore oärliga. Att vara medveten om det mått av relativism som måste föreligga vid försök att skapa historiska synteser eller vid försök att presentera historiska samband, kräver istället att man mer noggrant förhåller sig till det material som används och det tillvägagångssätt som man väljer samt öppet redovisar detta. Så trots den relativism som måste erkännas finns i forandet av en historisk syntes, kan man alltså hävda att det är av högsta värde för kunskapssamhället att bedriva denna typ av forskning. Utöver det faktum att *alla* forskare ställer frågor till sitt material utifrån sina egna tolkningsramar och att all fakta tolkas i förhållande till förförståelsen (även i de fall det inte öppet redovisas eller erkänns), så är alltså ett viktigt bidrag med just historiska syn-

teser att det ger underlag för nya frågor att ställas och möjligheten att rikta intresset för samtida fenomen åt nya håll. De är sedan upp till andra att komma med övertygande argument som ifrågasätter denna syntes om frågor väcks kring dess trovärdighet i sin helhet eller delar.

Det är av detta skäl som det inte hade varit meningsfullt att i en syntes presentera *olika* sätt att se på ett speciellt fenomen såvida det inte fyller en direkt funktion. En syntes skulle bli orimlig om den inte vågade ta ställning för vissa innebörder av historiska och/eller sociala fenomen. Likaså om den inte vågade definiera något specifikt och dra slutsatser baserade på det innehåll som den leder fram till. Konkret handlar det alltså om att i en vetenskaplig process hitta viktiga faktorer och grundorsaker till något och formulera trovärdiga argument kring samband som väsentligt kan bidra med förklaringar som inte framkommit i annan forskning. En syntes kan därför kännas auktoritär till sin form, då den beskriver något som forskaren anser sig ha funnit stöd för utan att kontinuerligt resonera om detta *i texten*. ”Förhandlingen” om olika tolkningsmöjligheter och vilka slutsatser som kan dras sker under processens gång och syntesen är ett resultat av denna omfattande inläsning och materialanvändning. Det handlar alltså *inte* om att ”som man frågar får man svar” utan om att genomgående i processen pröva och ompröva sitt förhållningssätt till materialet och låta det leda dig fram till en helhetsberättelse. *Att eventuellt varje enskild del av historieberättelsen kan tolkas på ett annat sätt är underordnat då helheten i syntesen synliggör nödvändigheten av att göra just de tolkningar som gjorts av enskildheterna eftersom forskaren upptäckt specifika betydelser av dessa i ett större sammanhang/mönster*. Det krävs däremot att de argument som förs fram och den berättelse som berättas är väl underbyggd. I detta fall i form av annan forskning som värderats, eget empiriskt material såsom policydokument, tal, säkerhetsdokument och intervjuer som analyserats i förhållande till sekundärmaterialet. Därtill bör kritiker av historiska synteser förstå att ingen historisk syntes av värde skulle kunna skrivas utan användandet av teorier och begrepp som är empiriskt förankrade och accepterade av vetenskapssamhället. Om en syntes hade varit naivt konstruerad och vilade på egenkomponerade antaganden om mänskligt beteende eller samhällsstrukturer skulle den förmodligen inte heller gå att läsa. Graden av vetenskaplighet bedöms därför även utifrån hur forskaren hanterar olika begrepp, hur avancerad analysen av materialet är och hur det framgår att forskaren har möjlighet att tolka innehållet och innebörden på ett kvalificerat sätt. Syftet med en syntes är att väva samman historiska företeelser och skapa sammanhang och djupare förståelse och mening (Magnusson 2003:256).

Kravet på kontrollerbarhet är detta till trots ändå den avgörande svårigheten i ett arbete som gör anspråk på skapandet av stora synteser. Syntesen nödvändiggör (i

sig själv) att forskaren griper över ett helt fält av kunskap och arbetar som en konstnär vilken inte bara avbildar de mest intressanta detaljerna i tavlans fokus utan också antyder omgivningarna (Myrdal 2003:261). Forskarens uppgift blir att identifiera indicier som är essentiella för helheten och därtill klargöra de underliggande tankestrukturerna och värderingarna. Med värderingar avses då inte politiska eller moraliska värderingar utan värderingar av vilka faktorer i historien som är centrala och vilka som är perifera. En del i detta arbete är att bedöma vilka historiska händelser och personer som har haft mer avgörande betydelse för utvecklingen än andra. För att lyckas med att formulera en begriplig och meningsfull syntes som inte tappar fokus, är det därför helt centralt att det finns en rad frågeställningar som styr syntesens uppbyggnad liksom analysen av materialet som föregår detta (Jarrick 2003).

När det gäller formulerandet av en syntes om ett så komplext och komplicerat område som amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik är det angeläget att gå bortom det mest uppenbara för att skapa en grundläggande förståelse för helheten. Att inte bara lyfta ut delar från sin kontext utan placera sakerna i ett sammanhang och beskriva de stora penseldragen samtidigt som man går på djupet och mer noggrant analyserar delar som särskilt lämpar sig för jämförelse. Något som gör syntesen omfångsrik för att de resonemang som förs i analysen ska anses väl underbyggda. Genom avsikten att belysa processer över tid, hitta historiska förklaringar till Bushadministrationens politik och hur olika aspekter samverkar, skapas med nödvändighet en tämligen fyllig text. Om man enbart fokuserade på enskildheter skulle det nämligen inte bli begripligt och det skulle inte bli möjligt att lyfta analysen till en högre nivå eller göra en systemkritisk analys av helheten. Däremot kan inte allting tecknas på samma ingående sätt och delar måste med nödvändighet tas bort från berättelsen eftersom den annars skulle bli ohanterlig. Avgränsningar och val som gjorts diskuteras vidare under rubrikerna ”Tillvägagångssätt” och ”Syntesens disposition”.

Varför en systemkritisk analys?

Att formulera en deskriptiv och okritisk historisk syntes känns inte, som framgått tidigare, meningsfullt för freds- och utvecklingsforskningen. Ambitionen bör istället vara att hitta de svaga punkterna i ett system, bland aktörerna som definierar internationella relationer, eller att synliggöra tidigare okända konsekvenser av ett visst sy-

stem.³⁶ En önskan om att hitta orsaker till konflikter står i centrum för fredsforskningen varpå det nödvändigtvis också blir centralt att hitta svagheter och inneboende motsättningar i det system som beskrivs. Att med en systemkritisk analys gå bortom en beskrivning av en historisk framväxt av idéer och praktiker blir därför mer meningsfullt och den kanske viktigaste delen med avhandlingen.

Idékritik eller som jag valt att kalla det – systemkritik – som denna avhandling till viss del utgör, handlar konkret om att synliggöra: (a) *naturaliseringen av den sociala ordningen och sättet på vilket en socialt/historiskt konstruerad värld betraktas som nödvändig, naturlig, rationell och självklar* (b) *hur universaliseringen av argument, intressen och undertryckandet av motstridiga intressen fungerar* (c) *hur dominerande/hegemoniska diskurser formas på bekostnad av mer resonerande öppenhet* (d) *hegemonin och det sätt på vilket samtycke orkestreras* (Alvesson/Deetz 2000:98). Att plocka isär och analysera socialt historiskt konstruerade verkligheter innebär att man visar *hur* det har vuxit fram historiska privilegier som framstår som samförstånd och konsensus och påvisar hur det finns en mångtydighet och alternativa förhållningssätt samt dolda bakgrunder till den etablerade diskursen om världen. Detta gör metoden synnerligen väl anpassad att förenas med narrativa berättelser och synteser. Föresatsen i detta arbete är att finna dessa hegemoniska föreställningar i den amerikanska självbilden och i de utrikespolitiska idéstrukturerna. Systemkritiken kan därmed inte skiljas från en djupare insikt utan bygger på uppfattningen att de rådande föreställningarna är ofullständiga och behöver kompletteras. Systemkritiken handlar om att förhålla sig till maktförhållanden, sociala asymmetrier, ideologisk dominans och kulturell tröghet som privilegierar vissa sätt att förstå och ordna världen utan möjligheten till övervägande av alternativa diskurser. Genom en kritisk analys av ett system försöker man således synliggöra de strukturella och ideologiska rötterna till ”stelnade” innebörder och visa hur vissa diskurser dominerar och andra marginaliseras (op.cit:160). Systemkritikens roll bör

³⁶ Att hävda detta är inte okontroversiellt. Fredsforskningen i Sverige har traditionellt varit polariserad kring denna fråga. Vissa fredsforskare har ansett att ansatsen alltid är och också bör vara normativ i enlighet med Johan Galtungs perspektiv på god fredsforskning. Han menar att fredsforskning skiljer sig från andra studier av internationella relationer genom att den implicerar värdefrågor och att den utan detta inslag inte skulle skilja sig från övrig samhällsforskning (Galtung 1996). I flera fall kännetecknas fredsforskning även av en interaktion mellan teori och praktik där forskaren inte sällan aktivt deltar i aktioner av olika slag och således inte enbart *iakttar* händelser (Goldstein/Pevehouse 2009). All forskning som utgår ifrån en normativ värdegrund kännetecknas däremot inte av detta inslag av aktivt deltagande. Andra fredsforskare har å sin sida traditionellt hävdade att fredsforskning inte kan och inte bör vara normativt orienterad. Denna uppdelning av synsätt har tidigare varit kopplad till olika forskningsinstitutioner och universitet, något man inte ser lika tydligt idag då det finns en tydligare variation också inom respektive fredsforskningsinstitution. En utveckling som däremot kan vara värd att nämna är att om kritiken mot normativ forskning tidigare kom från positivistiskt håll så återfinns kanske den främsta kritiken mot detta idag bland postmoderna forskare som gör gällande att det inte går att göra annat än att dekonstruera olika samhällsfenomen. Påståenden ovan om vad fredsforskning är och bör vara är författarens egna ställningsstagande *för* normativ fredsforskning, eller i vart fall normativa värdemål. (Se; Baaz 2003).

även vara att belysa vilka problem den rådande ideologin skapar och vilka konsekvenserna är av att den dominerar. På så sätt tar vi oss bortom det postmoderna och riskerar inte att enbart hänfalla till att utfästa kritik och synliggöra ogynnsamma och osunda slutenheter.

Hela arbetsprocessen med denna avhandling har handlat om att analytiskt värdera en stor mängd material för att skönja mönster som inte nödvändigtvis är synliga och leta efter hur den amerikanska utrikes- och säkerhetspolitiken är konstruerad (vilka drivande idéer och logiker som finns) och förstå hur det vuxit fram olika självklarheter i de politiska strukturerna. Analysen av historien har bl.a. inneburit ett sökande efter dominerande intressen och hur olika aspekter eventuellt blivit naturaliserade och diskursivt dominerat över andra, samt skapa en djupare förståelse för vad detta betyder.

Tillvägagångssätt

Arbetet med denna avhandling inleddes med att ett omfattande sekundärmaterial om amerikansk historia bearbetades. Detta mynnade initialt ut i en väldigt omfattande berättelse om landets utrikes- och säkerhetspolitik utan egentliga riktlinjer. Den ”första” beskrivningen prövades och omprövades sedan kontinuerligt i en interaktiv process mellan litteraturen inom området och egen empiri/primärmaterial (se vidare nedan). Genom att i denna inledande process läsa väldigt ”brett” tilläts historien kontinuerligt växa sig allt större vilket så småningom möjliggjorde att från den breda informationsinhämtningen mejsla ut en innebörd av politiken över tid som initialt inte varit synlig. Under denna tid tilläts jag att ställa frågor, inhämta och bearbeta information som ledde arbetet i nya riktningar. Materialet reviderade således under hela arbetet mina egna föreställningar och utmanade mig att ställa nya frågor om innehållet i amerikansk politik. Arbetet med syntesen avslutades när jag uppfattade att nytt material inte längre ledde arbetet framåt eller i någon ny riktning, utan enbart bekräftade de analyser jag gjort och de slutsatser jag dragit.

Därefter blev det viktigaste arbetet att skära i textmassan och få fram en röd tråd samt beskriva och synliggöra den förståelse jag erhållit om amerikansk utrikespolitik och göra helheten begriplig för läsaren. Viktigt är att påpeka att det som tagits bort från den breda berättelsen till den som presenteras i avhandlingen alltså inte hade förändrat berättelsens kärna eller påverkat de slutsatser som dragits eftersom dessa gjordes från *helheten*. Det som presenteras är således resultatet av hela läsprocessen och materialinsamlingen. Det innebär att det som presenteras är den syn-

tes som beskriver de aspekter jag funnit centrala och de mönster jag sett genom hela materialet. I syntesen görs även nedslag i historiska specifika händelser som jag funnit avgörande för den politiska utvecklingen över tid. Det finns givetvis många fler exempel att beskriva och skeenden att belysa men gränser måste med nödvändighet dras. I vissa sammanhang har det däremot varit besvärligt att inte ha utrymme att belysa epoker eller specifika exempel som hade förstärkt slutsatserna som presenteras. Exempel på detta är mer detaljerade beskrivningar av olika interventioner i Mellanamerika under de inledande decennierna av 1900-talet, likaså olika militära inblandningar i konflikter under det kalla kriget, exempelvis händelseförloppen i Korea, Indonesien, Angola, Iran, Nicaragua, Grenada m.fl. Mer detaljerade beskrivningar av ekonomiska aktörers inflytande, Bretton Woodsöverenskommelsen eller det militärindustriella komplexet och oljeindustrins intressen över tid hade kunnat bidra med förtydligande till det resultat som presenteras. Övergripande historiska skeenden såsom inbördeskriget 1860-64, de båda världskrigen och mellankrigstiden samt förföljelsen av indianerna under 1800-talet är komplexa och även de viktiga delar av amerikansk historia men har däremot inte uppfattats ha specifik relevans för de aspekter som är avsikten att lyfta fram i denna avhandling.

Till stora delar är den historiska syntesen berättad med en hög abstraktionsnivå medan det i vissa delar alltså finns mer ingående empiriska nedslag, något som kan skapa upplevelsen av en viss ojämnhet. Det främsta skälet till detta är att det finns en ambition att beskriva och förklara såväl de övergripande drivande idéerna i amerikansk politik i sin helhet (för att hitta mönster som kan förklara Bushs agerande) och mer detaljerat jämföra specifika kritikpunkter som förts fram mot Bush. Det ska givetvis erkännas att tillgången till detaljerad information och dokument är bättre och mer omfattande från perioden efter andra världskriget och framåt, vilket därmed lämnar möjligheter till mer genomgripande analys av primärmaterial under denna period. Men det som avses beskrivas om de inledande 150 åren i amerikansk politik handlar mer om att synliggöra idéernas ursprung, etablering och utveckling, varpå detaljerade nedslag inte heller varit lika centrala, om än det förekommer sådana även under beskrivningen av denna period. Detaljerade analyser av primärmaterial är tydligen i den fjärde delen av den historiska syntesen eftersom denna rör drivande ideologer, hot- och fiendebildsformuleringar som kräver mer specifika jämförelser för att besvara frågorna kring förekomsten av överdrivna hotbilder och drivande ideologer i Bushadministrationen (se vidare s.99f).

Slutsatserna i avhandlingen och diskussionen om Bush som en anomali eller kontinuitet är följaktligen resultatet av två olika analytiska processer. Dels en analys av en stor datainsamling som mynnat ut i en berättelse om amerikansk politik, dels

en analys av resultatet av detta arbete (syntesen) där slutsatser har dragits om hur olika idéer och praktiker hänger samman och vad det innebär. I en sådan studie är ett källkritiskt förhållningssätt kanske det allra viktigaste och att vara öppen för vad materialet lär dig och sätta samman det i en helhet som inte är styrd av den förförelse som finns.

Material och källkritik

Tolkning av data - och att luta sig mot sekundärkällor

All litteratur och annan forskning (sekundärmaterial) som ligger till grund för den historiska syntesen har bedömts på ett kritiskt sätt, där en noggrann genomgång av författarnas respektive forskningsöversikter och källmaterial varit centralt. Riktlinjen har varit att använda etablerade forskare vars egna historiska analyser/synteser har kunnat bedömas som omfångsrika och av god kvalitet samt byggt på ett ansenligt primärmaterial. Det har inte varit svårt att finna litteratur som bygger på gedigna dokumentinsamlingar. Forskning om amerikansk utrikespolitik är omfattande varpå det finns en outsiders källa av viktig forskning på området. Den huvudsakliga ambitionen i formulerandet av syntesen har varit att använda ett brett urval av författare vars ideologiska³⁷ och akademiska hemvister är disparata och vars analyser och slutsatser vilat på olika skolbildningar (teorier) inom samhällsvetenskapliga och historiska studier. Detta för att den historiska syntes som utformas skulle kunna formuleras utifrån olika faktorer, skeenden och kontexter och av olika teoretiker och forskare samt visa på sammanlänkande element i dessa. Det har följaktligen varit en viktig del i det vetenskapliga arbetet med syntesen att finna gemensamma nämnare bland i övrigt väsentligt olikartade forskningsbidrag, samt att spåra en logik och utveckling som bygger på en bredd av aspekter. Som redan nämnts så finner man en omfattande litteratur i ämnet amerikansk historia, men denna litteratur har oftast

³⁷ I ett europeiskt perspektiv kan det möjligen uppfattas som underligt eller problematiskt att tala om forskares olika ideologiska utgångspunkter. Detta för att det inte så ofta är uttalat inom vilket ideologiskt fält en forskare tillhör. Snarare kan det betraktas som en nedgradering av forskarens autonomi och objektivitet att bli placerad i ett ideologiskt fack. I USA gäller inte denna princip utan där är det snarare regel än undantag att forskare i sina karriärer knyts till olika tankesmedjor med uttalade politiska mål eller att universitetens öppet stöds av partipolitiska bidrag (se exempelvis Mills 1971; Yarmolinsky 1971 & 1983). Kopplingarna mellan akademien, politiken och näringslivet är på det hela taget mycket tydligare i USA och det är därför viktigt att beakta forskarens ”hemvist” när man använder vetenskapliga resultat. Det är därav som det i denna avhandling varit särskilt viktigt att se till att ”täcka” in de ideologiska fälten och hitta beröringspunkter mellan forskare oavsett deras i övrigt olika fokus och resultat.

primärt fokus på ett specifikt område, ett problem eller *del av* utrikespolitiken. Målet har därför varit att spåra det som det i denna differentierade litteratur finns en gemensamhet kring, olika gemensamma nämnare men också att sammanlänka olika aspekter (av forskningen) som bidrar till en djupare förståelse av eventuella mönster i amerikansk politik. På detta sätt låter en mängd sekundärmaterial mig presentera ett eget teoretiskt bidrag till förståelsen av amerikansk säkerhets- och utrikespolitik. Detta eftersom den även förstärkts av primärkällor i form av intervjumaterial och av olika dokument, utredningar och tal (se nedan). Den historiska syntesen påvisar således aspekter som inte tidigare varit synliga genom en rekonstruktiv egen tolkning av andras material i kombination med eget primärmaterial. Resultatet har blivit att de författare som använts representerar en mycket varierad del av forskarsamhället och att dessa inbördes har mer olikheter än likheter och som på ett tillfredsställande sätt skapat en bredd i syntesen. För få en transparens av vilka forskningsbidrag som jag uppfattat tydligast har präglat min analys av amerikansk utrikespolitik och mina slutsatser har jag valt att bifoga en bibliografi med en lite mer utförlig information om denna litteratur och författarna till dessa (se s.397ff).

Kritik som vanligtvis riktas mot historiska synteser är dess val av material och tolkning av detta, samt att forskaren försöker gripa efter för stora processer samtidigt som många viktiga delar av historien tas bort. Kriterier för tolkning av historiska data och vad som utgör en ”korrekt förståelse” av såväl sekundär- som primärmaterial är ett komplicerat vetenskapsfilosofiskt område. De flesta texter, dokument och andra historiska data kan oftast ges flera olika tolkningar. Risker med tolkningar kommer vi aldrig helt ifrån eftersom det är innebörden av aktörers handlingar och tankar, som aldrig kan bli *fullständigt* kända för oss, som ska analyseras. När det gäller sekundärmaterial kring mänskliga aktiviteter och resultatet av dessa aktiviteter tolkar vi därtill en redan tolkad historia. Eftersom det mesta kan tydas på olika sätt finns det en form av *tolkningspluralism* i alla sammanhang, varpå målet som samhällsforskare måste bli att nå fram till den bästa av tolkningar (Gilje/Grimen 2007:192). Hur detta uppnås är källa för diskussion, men att alla tolkningar skulle vara *godtyckliga*, eller att vi inte kan nå en tolkning som är bättre (mer underbyggd/sannolikare) än en annan är ett orimligt påstående. Hans-George Gadamer hjälper oss med ett viktigt perspektiv angående ”de bästa tolkningarna” när han beskriver *det holistiska kriteriet*. Med detta menar han att alla detaljernas harmoni med helheten är ett kriterium för verklig förståelse (Gadamer 1975:259). En ”korrekt förståelse” eller tolkning, kan enligt honom varken mynna ur enbart förståelsen av delarna eller av helheten, utan i sambandet mellan delar och helheten. Det handlar således om inre samband och koherens av det studerade materialet. Frågan om vi skapat förståelse

för något är avhängigt av om delarna hänger samman med eller harmoniserar med helheten. Uppnår vi detta, är det ett tecken på att vi tolkat texterna korrekt och bidragit till att skapa en vidare förståelse för helheten. Det är således enligt Gadamer *sambanden mellan delarna* som är utgångspunkten för en korrekt tolkning vilket gör att det är sådana samband vi kan hänvisa till när vi motiverar tolkningarna (Gilje/Grimen 2007:193f). Den kritik mot synteser som ibland presenteras blir problematisk då den utgår ifrån att det existerar icke-tolkad data, liksom att den inte beaktar att konstruktionen av en syntes innefattar en bearbetning av ett bredare material än det som är synligt och att det är från detta en berättelse emanerar som avser förklara något väsentligt nytt.

De tolkningar som har gjorts av en mängd olika enskildheter/delar i denna avhandling har, som påpekades även i syftet, fått sin betydelse i den helhetsberättelse som presenteras. Ett stort material har tolkats och omtolkats i en kontinuerlig process där en berättelse tonat fram som förklarat såväl delarnas innebörd som helheten. Ytterligare material hade inte lett till någon annan slutsats, vilket bl.a. bekräftats av att materialinsamlingen avslutades först när helhetsbilden inte längre förändrades av nytt material. Däremot kan varje enskild del i historien (lyft från sitt sammanhang) tolkas på annat sätt. Det centrala här är emellertid vilken betydelse som varje del har givits när det placerats in i denna vidare kontext eftersom syntesen skapar en (ny) historisk mening av enskildheterna. Med den presenterade helheten som utgångspunkt kan enskildheterna inte ha en annorlunda betydelse.

Däremot är det i princip omöjligt att gardera sig för *alla* eventualiteter av material som skulle kunna ifrågasätta enskilda tolkningar, men också resultatet i sin helhet. Med en sådan utgångspunkt företräder man en annan vetenskaplig grundsyn som helt enkelt inte kan mötas i ett arbete av detta slag. Om man hävdar att ingenting får sägas innan *allting* beaktats, då kan ingenting sägas. Tolkningar av historien kan aldrig *garanteras* vara det absolut korrekta och detta arbete måste därför, liksom alla andra av liknande slag, präglas av en *metodologisk tolerans*, d.v.s. man måste vara öppen för att andra tolkningar än den man själv för fram kan vara viktiga (op.cit:199).³⁸ Avsikten med syntesen är att presentera en övertygande berättelse där tolkningarna är underbyggda på ett tillförlitligt och transparent sätt. Det är sedan upp till andra forskare att motbevisa de resultat som förs fram. Denna avhandling kan därtill inte göra större anspråk än att vara *en del av* forskningen om USA, där föreliggande tolkning av politiken är *en viktig del bland många* att beakta i diskussionen.

I varje enskild tolkning är det eftersträvansvärt att kriterierna om *oberoende* och *tendens* i källkritiska termer beaktas, d.v.s. att minst två uppgifter av samma innebörd

³⁸ Gilje/Grimen har hämtat uttrycket från Imre Lakatos (1982)

bekräftar varandra, att källorna inte är tendensiösa, samt att förstahandskällor i möjligaste mån inhämtas för att bekräfta sekundärkällors slutsatser (Esaiasson m.fl. 2004:314). I föreliggande avhandling har dessa krav efterlevts så långt det varit rimligt och nödvändigt för att säkra trovärdigheten av helheten. Ibland måste man emellertid fokusera på den källkritiska bedömningen av vad annan forskning presenterat och förlita sig på tillförlitligheten det skapar att genomföra denna grundligt.

Policydokument, säkerhetsdoktriner, utredningar och artiklar

Det har av flera skäl varit angeläget att inte bara bygga syntesen kring annan forskning utan att bredda och fördjupa denna med så mycket primärkällor som möjligt. Det finns idag omfattande dataarkiv med material från presidentadministrationer från hela den amerikanska historien som också har sitt material tillgängligt via Internet. Amerikanska forskningsinstitut och statliga arkiv ger tillgång till väldigt mycket av det material som behövs för denna avhandlings ändamål. Exempel på sådana digitala arkiv är *Documents for the Study of American History*, *Teaching American History*, *Library of Congress*, *U.S Department of State Archive*, *Miller Center of Public Affairs*, *The George H.W. Bush Record/Archive*, och andra tidigare presidenters egna bibliotek och arkivsamlingar. Det har således i de allra flesta fall varit förhållandevis enkelt att få fram nödvändiga källor. I några fall har originaldokumenten funnits bifogade i sin helhet i annan litteratur och har då använts men analyserats självständigt. Ibland har sammanfattande memo och protokoll fått tjäna som underlag för analysen vilken då har stämts av mot den praktik som kunnat påvisas utifrån andra källor.

The Declaration of Independence, *The Constitution - Articles of Confederation and Perpetual Union & Amendments*, *Jeffersons Writings*, *The Federalist Papers*, *Lincoln Speeches and Writings* och *Selections from the Correspondence of Theodore Roosevelt and Henry Cabot Lodge, 1884-1918* är exempel på historiska dokument som studerats och analyserats. En rad säkerhetsdoktriner har använts som exempelvis: *Monroedoktrinen*, *Roosevelts Coral-lary*, *Wilsondoktrinen*, *Trumandoktrinen*, *Eisenhowerdoktrinen*, *Carterdoktrinen*, *Reagandoktrinen* och *Bushdoktrinen* för att nämna de mest centrala. Därtill har en genomgång gjorts av ett stort antal installationstal och årliga tal till nationen. Man bör beakta att de allra flesta ”säkerhetsdoktriner” inte är några övergripande strategier eller visioner för USA:s roll i världen, utan att de formuleras främst som unilaterala varningar riktade mot en given situation eller mot en given fiende och för att mobilisera den amerikanska opinionen (Dumbrell 2009:42). De ser också väldigt olika ut till sin karaktär där vissa explicit uttryckts som en administrations säkerhetsdoktrin medan andra har tolkats av analytiker eller genom historiska tillbakablickar som just specifika säkerhetspolitiska utfästelser. Utredningar som föregått utformningen av olika

säkerhetsstrategier har också använts, liksom andra säkerhetspolitiskt relevanta dokument såsom exempelvis: *United States Objectives and Programs for National Security*, 1950 (NSC-68), *Nixons Review of U.S. Foreign Policy Towards Latin America* (NSSM-15), *The Kissinger Study of Southern Africa* (NSSM-39), *Team-B rapporten 1976*, *Pentagon Papers 1973*, *Final Report of the Independent Counsel for Iran/Contras Matters 1993*, *Defence Planning Guidance 1992*, *Iraq; 1990-2006 - A Diplomatic History Through Documents Volym I-II-III*, (en samling av alla offentliga dokument rörande Irak mellan 1990-2006, okommenterade och i sin helhet (4515 sid) allt från mötesprotokoll till föredragningar i senaten, offentliga uttalanden etcetera), *PNAC 1997*, *9/11 Commission Report och Senate Report on Intelligence Activity Relating to Iraq 2008*, för att nämna de viktigaste. Utöver detta har en omfattande mängd artiklar skrivna av ideologer, rådgivare och politiker i tidskrifter som har erkänt inflytande över den politiska dagordningen (varierat över tid) använts. Likaså har YouTube visat sig vara en oerhört värdefull källa då flera tal och debatter från senaten och kongressen återfinns i sin helhet där, liksom olika presidenters, utrikesministrars, försvarsministrars och säkerhetsrådgivares tal och uttalanden från viktiga historiska tidpunkter. Möjligheterna att fördjupa sin kunskap genom att kontinuerligt använda sig av sådana källor, och därmed förutsättningarna att fånga känslor, debatter och meningsmotstånd har under senare år skapat nya dimensioner till forskningen. I detta material fångas mycket som inte nödvändigtvis blir explicitgjort men som skapar bättre förutsättningar för kvalificerade analyser genom att det förhållandevis enkelt nu går att fånga sådant som tidigare inte varit lika tillgängligt.

Att lyfta blicken ovanför litteratur och dokument

Upptill litteraturstudier och studier av olika dokument har jag ägnat en hel del tid åt att konkret närma mig det amerikanska samhället och amerikaners upplevelser av sig själva, sitt land och sin historia. Återkommande vistelser framför allt i Washington D.C. har skapat ett möte med mitt forskningsfält som gett insikter om området som är svåra att konkretisera. Det som framkommit, främst i mötet med amerikaner i Washington, används inte heller i sin helhet, konkret eller systematiserat i avhandlingen, men har influerat arbetet på flera uppenbara sätt och det har som jag ser det, spelat en central roll inte minst för (om)formulerandet av syftet och för en djupare förståelse för den amerikanska identiteten och självbilden. Jag har under avhandlingsperioden varit i Washington vid tre tillfällen, några veckor i okt-nov 2004 och några veckor i okt-nov 2008 samt en vecka i februari 2010. Under mina två första vistelser ägnades veckorna åt att dels sitta i kongressbiblioteket och gå igenom brevkorrespondens, mötesdokumentation, säkerhetsstrategier av tidigare hemligstämplat

material samt mediebilder av olika historiska händelser. Därtill lästes litteratur, artiklar och intervjuer från olika tidsepoker. Även om det vid det första tillfället inte fanns någon systematik i mitt urval av material, var jag noga med att gå igenom sådant som representerade olika tidsperioder, presidentadministrationer, rådgivare etcetera, från tiden före, mellan och efter världskrigen, under Kalla Kriget och därefter. Tiden användes främst till att bli bekant med studieområdet. Jag läste en rad ursprungskällor kring USA:s bildande och inledande utveckling och politiska debatter vid olika krig. Jag gick igenom argumentationer för och emot expansionen västerut under 1800-talet och hur man rättfärdigade olika krig och den utvidgning som resulterade i en fördrivning av indianerna på kontinenten, liksom hur den efterföljande expansionen ut över haven hanterades.

Samtidigt ägnade jag också många timmar åt att diskutera amerikansk historia, självbild och identitet med amerikaner som besökte eller levde i huvudstaden. Jag talade med krigsveteraner och krigsmotståndare, skolbarn och vuxna om hur de uppfattar sig själva och sitt land. Dessa erfarenheter har inte minst kompletterat mina litteraturstudier och skapat förutsättningar att rikta blickarna åt perspektiv och meningsinnehåll som jag annars riskerat att missa. Det har också gett en fördjupad förståelse för vad de texter jag senare läst verkligen representerar och innebär. En ”känsla” om man så vill, kring vad det betyder att vara amerikan och hur man ser på sin historia och sin roll i världen. Genom att jag återkommit till Washington och sådana samtal flera gånger har det gett mig förutsättningar att i en växelprocess pröva de teoretiska perspektiv jag läst med människors föreställningar om USA. Inte heller dessa samtal har utgjort något representativt urval eller systematiserad undersökning men det har varit viktigt att upptäcka att de bilder som taxichauffören, städerskan på hotellet eller den besökande turisten underströk, hade mycket gemensamt med krigsveteranens, säkerhetsrådgivarens eller kända policyutformares. Utan att negligera de skillnader som givetvis finns och variationer i vad man fokuserar på och hur man beskriver USA:s roll i världen, så växte det snart fram en förståelse av ett idékitt som möjliggjort för mig att ställa mer relevanta frågor. Det viktigaste med detta var att jag, framförallt medan jag 2004 fortfarande letade efter det unika med Bush-administrationen och dennes krig, började uppmärksamma förekomsten av kontinuiteter som fick mig att ompröva mina tidigare syften och frågeställningar.

Det är möjligt att hävda att jag genom alla möten och dokumentgenomgångar tvingades att ifrågasätta de utgångspunkter om Bush som en revolution som jag själv hade med mig in i mitt arbete. Såväl under mina timmar som åhörare av amerikaner som diskuterade sin historia vid olika krigsmonument i Washington, som i de policydokument och tidigare hemligstämplat material från Vita huset, Pentagon

och utrikesdepartementet som jag gick igenom framgick det efterhand allt tydligare att bilden av Bush som avvikande var problematisk. Uttrycken i brev skrivna mellan Harry S Truman och George S Marshall, Lyndon B Johnson och Robert McNamara, Ronald Reagan och Alexander Haig, eller mellan Jimmy Carter och Zbigniew Brzezinski beskrev något annat. Protokoll från möten med säkerhetspolitiska rådgivare, kabinetsråd och den innersta kärnan av den politiska administrationen samt historiska dokument om såväl den praktiska politiken som den retorik som använts för att rättfärdiga olika politiska skeenden, vittnade mer om likheter än olikheter. Sakta men säkert tonade en annan bild upp sig och jag började nu istället intressera mig för amerikansk utrikespolitik i ett historiskt perspektiv och för att bättre förstå utvecklingen över tid, vad som driver politiken framåt och hur Bush kan placeras in i ett historiskt sammanhang. Framför allt timmarna vid olika välbesökta historiska platser i Washington har inneburit en form av deltagande observation (Bernard 2000:318ff), d.v.s. ett försök att fördjupa kunskapen kring en annan kultur, lägga undan mina egna preferenser och intellektualisera kring det jag hört och sett för att sedan kontextualisera detta. Det har utgjort en del av en hermeneutisk process att sätta in min tidigare förförståelse och kunskaper i ett nytt sammanhang och i ett nytt perspektiv genom att förbehållslöst lyssna in amerikaners egna föreställningar och upplevelser. Jag vill inte övervärdera detta arbete. Jag använder inte mycket av det material jag gått igenom i Washington konkret i min syntes, men jag uppfattar att dessa månader och de försök att receptivt närma mig amerikaner från olika samhällskikt och studera olika dokument synnerligen har påverkat mitt sätt att läsa historien och närma mig en djupare känsla för hur man tänker och agerar. De hermeneutiska ansatserna har inte heller styrt min metod men resultatet (konstruktionen av syntesen) innefattar tolkning och omtolkning som kontinuerligt skett i takt med att förståelsen förändrats och utvecklats vilket är en del av hermeneutikens kännetecken (Helenius 1990:71ff). D.v.s. att efterhand presentera en mening åt olika aspekter, där dessa placerats in i ett vidare sammanhang och förklarar dess innebörd (Gilje/Grimen 2007:185).

Intervjuer eller (informella) samtal

Senare i processen, närmare bestämt först under våren 2010 genomfördes även några intervjuer, eller *samtal*, med välmeriterade säkerhetsrådgivare och med represen-

tanter för den mycket inflytelserika tankesmedjan AEI.³⁹ Närmare bestämt de personer som formulerat *Project for a New American Century* (PNAC) och tillika framträdande neokonservativa debattörer, Thomas Donnelly och Dr. Gary J. Schmitt. PNAC är det dokument som många menar har legat till grund för Bushdoktrinen och har på detta sätt spelat en central roll under senare år. Möjligheten att träffa och samtala med dessa båda upphovsmän var därför oerhört värdefullt. Jag fick möjlighet att möta dem på deras kontor och bandande ca 1 ½ timmes samtal med dem var som sedan transkriberats. Både Donnelly och Schmitt gav mig möjlighet att använda mig av samtalen såsom jag uppfattade lämpligt liksom att citera dem. Under mötena konfronterade jag dem med min analys av amerikansk utrikespolitik och efterfrågade deras synpunkter på denna. Det blev på så sätt en möjlighet att testa de slutsatser jag dragit av mitt arbete för att stärka eller ifrågasätta dessa, men också en möjlighet att synliggöra en rad motsägelser eftersom jag vid samtalen hade kommit ganska långt i min egen analysprocess. Förutom upphovsmännen till detta omtalade dokument intervjuade jag även Sen. Chuck Hagels tidigare rådgivare och expert på Mellanösternfrågor Dr. Andrew Parasiliti och Sen. John McCains tidigare rådgivare Richard Fontaine. Parasiliti är numera Executive Director vid *The International Institute for Strategic Studies* (IISS) och har tidigare bland annat varit chef för en rad program vid *Middle East Institute* (MEI) där hans arbete inriktats på frågor rörande Iran och Irak. Fontaine är nu Senior Fellow vid *Center for A New American Security* och har tidigare jobbat vid utrikesdepartementet och i det nationella säkerhetsrådet, samt vid senatens utrikesutskott. Dessa samtal fick inte bandas utan genomfördes genom att jag antecknade under samtalens gång. Omedelbart efter våra möten, som också skedde på deras kontor, gick jag igenom samtalen, renskrev dem och antecknade mina intryck från diskussionerna. Jag försökte då fånga hur de reagerat på mina frågor, nyanser jag uppfattat mig höra och se, liksom andra intryck jag fått. Richard Fontaine gav mig sitt medgivande till att bli citerad vilket däremot inte Andrew Parasiliti ville. Svårigheten med att ha en respondent som inte ville bli citerad med namn kunde lösas genom att ytterligare två uttryckligen *informella* samtal genomfördes, för vilka jag inte heller har tillåtelse att citera med namn. De två informella samtalen utgjordes av längre samtal dels med en person, Walker Roberts vid lobbygruppen BGR, som tidigare tjänstgjorde i Reaganadministrationen mellan 1987-89, varit rådgivare i *The House Committee on International Relations* under 17 år, samt varit rådgi-

³⁹ AEI räknas också som en av de viktigaste tankesmedjorna i USA som har haft mycket stor framgång i sin målsättning att få fram sitt budskap via de amerikanska medierna. Forskning om tankesmedjor har visat att AEI har en omfattande utströmning av material och aktiviteter som publicerats i en mängd medier. Analyser, förslag och nyhetsbrev utförda av AEI skickas regelbundet ut till ca 105 tidningar och 300 tv-redaktioner. Forum och konferenser av olika slag bevakas också av de ledande medierna (Carey 1997:99f).

vare åt *The Republican Members of the Committee* som deras ”*Principal Contact to the White House and Department of State*”. Att vi inte genomförde en jämförlig formell intervju eller att Roberts inte vill citeras har att göra med att han utgör den person som varit kontaktperson åt mig till andra respondenter och avser hjälpa mig vidare i presumtiva vidare studier i Washington. En ytterligare person med vem jag hade informella samtal var Ahmad Amidiyar, forskningsassistent vid *American Enterprise Institute* rörande frågor kopplat till Pakistan och Afghanistan. Även Amidiyar har varit min kontaktperson in i AEI varpå våra samtal fick samma status som dem med Roberts. Eftersom vi även samtalade om deras intryck av amerikansk politik och diskuterade mina uppfattningar om den politiska utvecklingen så lämnades ändå en rad bidrag till min analys. De citat som refereras till som [Intervju Washington feb 2010] kan således utgöra vem som av dessa tre personer. Utskrifterna av alla samtal har skickats till respektive respondent och godkänts och finns också bevarade av mig.

Jag har valt att benämna dessa intervjuer som samtal. Detta eftersom de blev möjliga att genomföra först i slutskedet av mitt avhandlingsarbete och för att de därför snarare utgjorde en rad diskussioner inom vilka jag fick möjlighet att pröva mina analyser och teser för att avgöra dess relevans. Det fick utgöra en del i den hermeneutiska processen där jag tog mitt material och min analys av detta och testade mot den erfarenhet som dessa personer besitter. De personer jag fick möjlighet att träffa utgjorde oerhört värdefulla källor som varit med i Washington i flera år och som har en ganska disparat erfarenhet från olika delar av politiken eller policyutformningen. Samtalen kommer däremot bara sparsamt att användas främst i analyskapitlet för att stärka den argumentation som förs eller för att synliggöra motsägelser och paradoxer som framträder.

Tal/offentlig retorik

I denna avhandling används ett stort material av tal och offentliga uttalanden av politiker som vid olika tidpunkter befunnit sig i den innersta beslutskretsen i Washington/Vita huset. Företrädelsevis rör det sig om uttalanden från presidenter, utrikesministrar, försvarsministrar och säkerhetspolitiska rådgivare samt höga företrädare för militären. Utöver detta förekommer uttalanden från mer perifera maktpersonligheter om det har funnits särskilda skäl att använda dessa. De retoriska uttryckens innebörd, sanningshalt och mening analyseras då givetvis samtidigt. En cyniker skulle kunna anklaga denna typ av material för att det inte visar de verkliga intentionerna eller nyanserade och övervägda uttryck. Istället skulle man kunna hävda att retorik snarare är till för att dölja verkliga intentioner och/eller övertala och övertyga publiken på ett övertydligt sätt. Men offentlig retorik är inte enbart en fasad, ett

verktyg eller ornament. Det är också, troligen primärt, en form av kommunikation, rik på symboler och myter och avtvingat vissa regler. För att vara effektiv så måste offentlig retorik spela på värderingar som berör en bred publik och på sådant som uppfattas som grundläggande uppfattningar och som är enkelt att förstå för åhörarna (Hinds/Windt 1991:8). Retorik som ignorerar eller undviker det allmänna diskursiva språket kring de centrala problemen stänger sig själv ute ifrån möjligheten att beröra en bred massa och begränsar därmed sitt eget inflytande (Selden 2004; Hunt 1987:15). Om retorik döljer talarens genuina uppfattningar så löper man risken att skapa falska förväntningar bland åhörarna över tid. Bara för att vi beaktar och använder offentliga tal och skrifter som underlag för en beskrivning av ideologin så innebär inte det att man bortser från att dessa också formulerar andra önsknings och intressen bland eliten. Snarare det motsatta, den utrikespolitiska idén som återfinns i offentlig retorik är ofta strikt funktionell (Hunt 1987:passim). Men för att dölja bakomliggande anspråk och meningar kan det anses särskilt väsentligt att dessa döljs i eller inkorporeras i just den ideologiska kärnan för att kunna erhålla legitimitet. Legitimerande diskurser är inte sällan just detta, ett sätt att dölja eller linda in omoraliska handlingar för att nå en högre moral och idé som måste göra anspråk på ett större mål och en ideologisk helhet som anspelar på medborgarnas samtycke om sin egen roll och framtid.

Amerikanska tankesmedjor

När det gäller amerikansk politik och det amerikanska samhällets maktcentra måste man veta att, utöver de formella politiska institutionerna och samhälleliga domänerna såsom kyrkan och skolan har även olika tankesmedjor s.k. "*think tanks*," en framträdande maktposition.⁴⁰ Tankesmedjor är ett fenomen som figurerat i USA med en tydlig maktfunktion sedan början av 1900-talet. Idén föddes av ledande intellektuellas önskan att skapa ett forum där man skulle kunna diskutera olika världsfrågor med ledare från både offentliga och privata sektorer (Abelson 2002). Tankesmedjornas främsta uppgift är att utveckla och marknadsföra idéer och man ägnar stora resurser för detta ändamål. Hur "lyckade" man är mäts i hur mycket inflytande de har på den politiska utvecklingen och hur man lyckas forma eller påverka den allmänna opinionen vilket gör att man också har ett intresse av att erhålla mediernas uppmärksamhet (Ibid). Det finns mellan 1500-2000 olika tankesmedjor i USA men dess ekonomiska förutsättningar eller politiska status varierar väldigt. Flera av dem är direkt knutna till något universitet och fungerar som en integrerande länk mellan

⁴⁰ Några av de största, äldsta och absolut mest inflytelserika tankesmedjorna är *Council on Foreign Relations*, *RAND Corporation*, *Brookings Institution*, *The Heritage Foundation*, *American Enterprise Institute* och *Cato Institute*.

universiteten och regeringen. Fenomenet med tankesmedjor har dykt upp runt om i hela världen men vad som kvalitativt skiljer tankesmedjor i andra länder från dem i USA är att de i USA de facto har omfattande inflytande över den politiska administrationen i landet (Haass 1994 & 2002). Tankesmedjorna här deltar både direkt och indirekt i utformandet av politiken vilket gör dem högst relevanta som delar av ett primärmaterial. Beredvilligheten hos makthavarna i Washington att vända sig till tankesmedjorna för råd är också unikt för USA och gör att många forskare menar att tankesmedjorna därmed har ett enormt inflytande över politiken (Abelson 2002). Väsentligt att förstå är därför att tanksmedjorna i USA påtagligt genererar tankestoff till amerikanska beslutsfattare, erbjuder experter till kongressen och administrationen, ger beslutsfattare en mötesplats där man kan skapa gemensam förståelse för politiska möjligheter (options), samt ”utbilda” amerikanska medborgare om världen (Haass 2002). Tankesmedjorna var från början avsedda att på ett vetenskapligt vis studera och analysera samhällsproblem och sedan föra fram konstruktiva lösningar. Med åren har de dock blivit allt mer ideologiskt färgade och visionära men med viss bibehållen status som objektiva vilket bidrar till dess starka position (The Economist 1991). Omfattande studier har gjorts kring tankesmedjornas maktposition i säkerhets- och utrikespolitiska frågor som också visat att de har betydande inflytande över inriktningen i politiken och på opinionen (Plischke 1997). Det går ofta att spåra en tydlig korrelation mellan tankesmedjors idédokument och officiella policydokument varpå det är synnerligen befogat och viktigt att använda ledande tankesmedjors uttalanden.

Idéer och ideologi i studiet av utrikespolitik

Den första delen av den historiska syntesen handlar om vilka idéer som präglat amerikansk utrikespolitik sedan 1776 och framåt. Idéer ges emellertid ett stort utrymme i beskrivningen av amerikansk politik genomgående i hela syntesen eftersom ett bidrag, som nämnts, handlar om att avgöra vilka idéer som mest påtagligt präglar amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik. Därför måste man fråga sig vad studiet av idéer tillför analyser av utrikes- och säkerhetspolitik och vilken roll det faktiskt spelar. I den här avhandlingen utgår jag ifrån att varje lands utrikespolitik grundar sig på dess idéer om sig själv (i förhållande till omvärlden) och om andra aktörer i det internationella systemet. De idéer som ett lands självbild och nationalism vilar på blir därför avgörande att förstå innan man kan gå vidare och ställa frågor om praktiken. Möjligen kan man säga att detta är särskilt centralt i studiet av USA. Men idéer

influerar all policyformulering genom att det erbjuder kartor som förstärker olika aktörers syn på vilka mål som ska uppnås och på olika samhällsförhållanden. Idéer påverkar således utfallen och resultaten i strategiska situationer till vilka det inte finns någon unik sanning och idéerna inbäddas därför samtidigt i politiska institutioner (Goldstein/Keohane 1993:3). Skikt av föreställningar och symboler utgör själva grundfundamentet och idealen i en nation vilket påverkar en nations beteende i det internationella systemet (Hogan/Paterson 2004:215ff). Under 1970/80-talet riktades forskningsfokus bort från idéerna och inriktades mer på rationella processer i policyutformningar och det hävdades inte sällan att idéer inte har någon nämnvärd betydelse i policyutformningen (Goldstein/Keohane 1993:4). Ett sådant förhållningssätt är problematiskt eftersom man inte måste förneka att människor agerar i självintresse och med hjälp av olika rationella kalkyleringar (i enlighet med realismen och institutionalismens förståelse av mänskligt agerande) bara för att man hävdar att de handlingar som utförs och de beslut som fattas av policymakare *även* påverkas av och är förankrade i tillgängliga idéer. Eftersom idéer hjälper till att klargöra principer, föreställningar, relationer och begrepp som är till hjälp för att kunna koordinera det individuella agerandet eller ställningstagandet spelar de också stor roll (op.cit:5). En rationalistisk ansats är användbar som en startpunkt för vidare forskning, men det finns också flertalet intressanta analyser att göra genom att tillföra idébakgrundens betydelse för politiken.

Senare arbete kring utrikespolitik har även poängterat hur kollektiva myter påverkar medvetandet och hur självförståelse kan skapas och sedan förstärkas genom socialisering av en viss diskurs in i olika samhällsfärer. Genom att rikta fokus gentemot vilken roll olika idéer har när de delas av en stor mängd människor kan man säga något om olika handlingsmönster (op.cit:7). Idéer definierar vilka handlingsmönster och möjligheter som finns för olika aktörer. Diskurser och världsåskådningar är inbäddade i kulturer och kulturella uttryck och symboler som på djupet påverkar våra tankar. Dessa är inte renodlat normativa utan vilar även på etablerade etiska koder. Världsåskådningar blandas med människors förståelse av sin identitet och utvecklar djupa känslor och lojaliteter. Idéer (myter och identitet) har sin djupaste och bredaste påverkan på människor när de formar världsbilder/åskådningar vilket påverkar såväl stora som små processer (Bloom 1990; Hylland Eriksen 1996; Searle-White 2001). Trots detta så är förhållandet mellan världsuppfattningar och förändringar i den materiella verkligheten komplexa och svårfångade. Med detta synsätt på idéernas värde tas det för givet att människor är aktiva agenter i konstruktionen av sitt eget och sin samtids, sin nations öde och utveckling (Goldstein/Keohane 1993:9). Men också att det finns etablerade tankemönster som är

svåra för att inte säga omöjliga att bryta. Valet av specifika idéer kan dock visa sig enbart reflektera en specifik aktörs förståelse av världen. Det är därför avgörande för forskaren som studerar idéers påverkan på policyprocesser att avgöra hur vissa idéer har inflytande över större sammanhang. Man måste även identifiera vilken inverkan idéerna man studerar har på policyn och den praktiska politiken (op.cit:11).

Utrikespolitisk ideologi

Eftersom delar av den syntes som formuleras i avhandlingen avser fånga någon form av grundläggande ideologi för amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik bör man även avgöra vad som menas med ideologi i ett sådant sammanhang. Ideologi är besvärligt att identifiera precis och vilken ideologisk kärna som finns i en nations *utrikespolitik* är kanske ännu svårare att definiera. Att etablera ett förhållande mellan idéer och utrikespolitik är i själva verket så komplicerat att ganska få historiker har attraherats av uppgiften. Samtidigt är det för betydelsefullt för att lämnas åt sidan (Hunt 1987:xi). Ideologier, som det förstås i detta arbete, utgör ett sammanhållet system av symboler, värderingar och trosuppfattningar och skapas från de socialt etablerade meningsstrukturer som kan associeras till kulturen (Geertz 1973:12). Ideologiska konstruktioner (nationalism, nationers självbild, utrikespolitiska förhållningssätt) vilkas kultur inte bara inspirerar utan också understödjer och begränsar, tjänar som en källa för en upplysande och lugnande känsla av historiskt sammanhang (Bloom 1990; Hylland Eriksen 1996). Det blir en oundgänglig guide till en komplex och i annat fall förvirrande samtid. Det fungerar således som en bas för ”moraliskt” agerande med avsikt att skapa en bättre framtid. För att en övergripande ideologi eller ideologisk (idémassig) kärna i ett samhälle ska kunna befästas så krävs det samtidigt att människor är omedvetna om denna. Däremot måste en utrikespolitisk idékärna reflektera självbilden bland dem som ansluter sig till den och definiera förhållandet till omvärldens överrensstämmelse med den självbilden. Uppsättningarna av idéer måste också vara tillräckligt centralt formulerade utifrån den nationella erfarenheten. De måste kunna betraktas som nyckelfaktorer i utvecklingen liksom de måste vara mäktiga nog att ha fungerat över generationer. Det krävs därutöver att de innehar en essentiell funktion som givit näring åt människors vision om världen och definierat deras plats i denna värld. Med det menas alltså att idéer om nationen bör ha erbjudit, som alla ideologier, en föreställning om världen som är övertygande nog för att stödja den kollektiva och individuella känslan och identiteten (Hunt 1987:14). Vägen till att upptäcka och förstå en sådan ideologisk kärna är att blicka så långt bort i tiden som möjligt, mot attityder och värderingar som funnits bland de grupper som har erbjudit den utrikespolitiska eliten en ideologisk hemvist och som

därmed varit med att forma politiken. Utrikesideologier är nära sammanvävda med nationella myter som binder samman samhällen och de är därför svåra att ge upp men enkla att reproducera då de appellerar på våra känslor. Den amerikanska utrikesideologin är, enligt flera forskare, ganska enkel att spåra då förekomsten av en känsla av ”uniqueness” genomsyrar samhällskroppen och utgör en grandios idé om överlägsenhet och att landets grundvärden kan ändra historien (Hunt 1987; Feinberg 1983; Ravenal 1978).

Att fånga ideologin är trots allt inte omöjligt. Den politiska eliten, tillsammans med andra deltagare i olika policydiskussioner och debatter, efterlämnar alltid rikligt med bevis om hur samhällsdiskurser formats och vilken eventuell ideologisk kärna som skapats, funnits med och utvecklats genom historien. Det är således fullt tillräckligt att studera denna elits privata funderingar och den offentliga retoriken genom vilket man har rättfärdigat sina aktioner och kommunicerat sina föreställningar till varandra och till nationen för att förstå detta. Att begripa en nations ideologi erbjuder däremot inte automatiskt någon insikt i dess beteende, varpå det faktiska handlingsmönstret är fullt lika centralt för förståelsen av en nations utrikespolitik. Ideologier är viktiga för att de bildar ramverket inom vilken policymakare hanterar specifika frågor och inom vilket den uppmärksamma allmänheten förstår dessa frågor, men detta bör förhållas till vad som faktiskt görs. Ideologin klarlägger (både för den politiska eliten och för medborgarna) den komplexa realiteten och reducerar den till något förståeligt och hanterbart. En tolkning av tal och retorik bör därför också blandas med en medvetenhet om komplexiteten av såväl den mänskliga psykologin och politiska beslutsprocesser. Det är även väsentligt att förhålla de ideologiska uttrycken till den praktiska politiken och handlingsmönster och se om och hur de samverkar över tid. Praktiken är viktig för att den synliggör ideologins konsekvenser samt uppvisar faktorer som förstärker ideologin vilka blir ömsesidigt förstärkande delar av den utrikespolitiska helheten. Vi måste även acceptera att förhållanden mellan idéer och handlande inte är fixerat. Idéerna som finns med initialt och som en policy från början kanske måste lämna plats åt diverse ickeideologiska överväganden som tillgången till exportmarknader, råmateriel nationell säkerhet et cetera. Det blir därför avgörande att studera hur dessa intressen och praktiker samverkar med idéelementen som rationaliseras utifrån rådande omständigheter och hur det omformuleras över tid (Weinberg 1958). Det är också därför rättfärdigande av handlingar blir centrala att inbegripa då de ofta försöker hantera denna problematik och dölja de materiella intressena. Kloka tolkningar kräver därför att vi accepterar att ideologiska kombinationer kan uppträda som ett resultat av förändringar inte minst av förändringar i policymakares intressen. Ideologin är givetvis inte fixerad

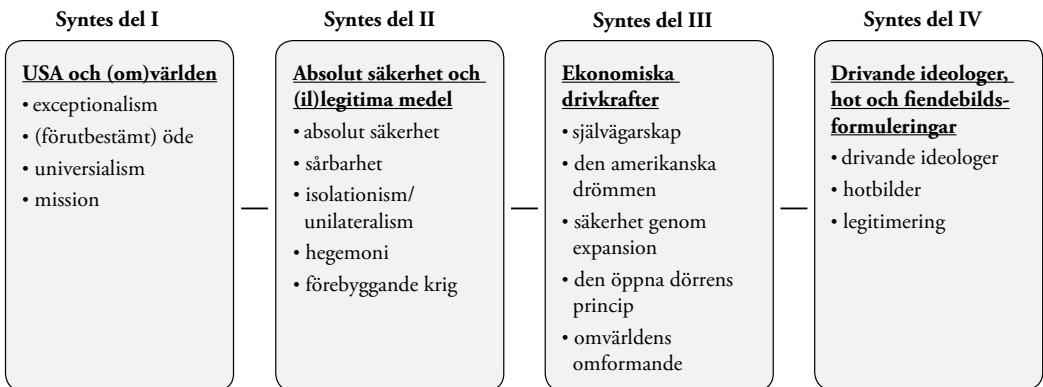
och statisk utan varierar med olika ledare och olika tidsepoker (Hunt 1987:16f). Den innehåller däremot alltid en idékärna som sällan överges.

Syntesens- och analyskapitlets disposition

Syntesen kommer att presenteras som fyra olika kapitel som vart och ett utgår ifrån, och i ett historiskt perspektiv behandlar aspekter av amerikansk politik, som Bush fått särskild kritik för att ha brutit emot. De olika kritikpunkterna (eller områden för kritik) som presenterades i det andra kapitlet (Passus: misstagen och fördömanden) behandlas genom att historiskt försöka spåra ursprunget till olika idéer och praktiker och hur det sett ut över tid. De områden som berörs och presenteras som fyra kapitel är: 1. *USA och (om)världen*. För att förstå men också för att avgöra vad i Bushs retorik som utmärkt sig som annorlunda måste man gå till botten med den amerikanska självbildens utformning och vilka idéer som driver och har drivit amerikanska politiker i deras gärning. Få länder i världen bygger på ett så uppenbart narrativ om vad de själva är och vad deras land representerar och spelar för roll i världen som USA. Om Bush överträtt de uppfattningar som finns, om han utmanat de narrativ som finns, den amerikanska självbilden och därmed samtidigt övergivit eller hotat det genuint amerikanska blir en central del att bedöma ur denna första del av syntesen. 2. *Absolut säkerhet och (il)legitima medel*. Bushs förebyggande krigsstrategi (Bushdoktrinen) anses av många vara det som främst utmärker Bush som en ”revolution” i amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik. Även administrationens överträdelser över eller brott mot demokratiska fri- och rättigheter anses bryta mot amerikanska ideal. I den andra delen av syntesen kommer en historisk genomgång av olika policyprinciper för utrikespolitiskt agerande och förhållningssätt till USA:s rättigheter och skyldigheter att presenteras och problematiseras. Detta för att avgöra vad som avviker i Bushdoktrinen utformning och vad som kan förklaras utifrån historien. Innehållet här kommer dock även bygga vidare på den första delen och integrera de olika delarna (idéer och säkerhetsstrategier) med varandra 3. *Ekonomiska drivkrafter*. Kritiken mot att eventuella olje- och andra affärsintressen har styrt Bushadministrationens politik har också varit omfattande. Centralt för syntesens tredje del är därför att analysera ekonomiska drivkrafter i ett historiskt perspektiv, d.v.s. på vilket sätt ekonomiska incitament framträtt i tidigare konflikter och vad det betytt. Hur detta eventuellt hänger samman med idéerna och säkerhetsstrategierna från del ett och två kommer också att behandlas. 4. *Drivande ideologer, hot- och fiendebildsformuleringar*. Kritik har gjort gällande att neokonservativa har haft ett osedvanligt stort in-

flytande över Bushadministrationen. Kritik har också riktats mot att förevändningarna för krig byggde på överdrifter eller lögnen. Den fjärde delen av syntesen avser göra en historisk genomgång över hur ideologers inflytande och förevändningar för krig har sett ut under andra konflikter.

Centrala aspekter (nyckelbegrepp) som kommer att behandlas i syntesens olika delar presenteras i nedanstående figur. Detta för att ge vägledning i läsningen av syntesen. Begreppen synliggör samtidigt vad tidigare forskning fokuserat på som centrala och framträdande aspekter av amerikansk politik. Här läggs dessa emmellertid, som tidigare påtalats, samman till en ny helhet. Begreppen kommer i analyskapitlet att vävas ihop och mynna ut i en modell som presenterar en drivande logik och ett mönster i amerikansk politik. Det ger då möjlighet att diskutera hur George W. Bushs presidentskap bör förstås och vad som kan betraktas som en anomali/revolution och vad som kan ses som kontinuitet.

Figur 1.

Som diskuterats ovan ser hanteringen av dessa olika områden/begrepp eller de olika synteskapiteln inte helt lika ut i upplägg och struktur. De tre första kapitlen av syntesen tar sin utgångspunkt redan vid tiden för USA:s grundande och följer sedan idéerna, praktikerna och processerna över tid. Den fjärde delen fokuserar mer på perioden mellan 1945 och framåt. Fokus läggs även vid olika tidpunkter i historien och till olika presidentadministrationers inflytande och praktiker. Det finns, som nämntes tidigare, vissa skillnader vad gäller abstraktionsnivå och vissa aspekter hanteras mer ingående och detaljerat än andra. Detta handlar primärt om att frågorna

(från kritikpunkterna) i vissa fall kräver mer historiska stora utvecklingsprocesser medan andra frågor inte kan besvaras utan en mer detaljerad analys av dokumentation från tidigare konflikter etcetera. För att svara på frågeställningarna krävs såväl en begriplig helhetsberättelse som hanterar stora historiska förändringar och övergripande idéer och strukturer, samtidigt som mer specifika jämförelser behöver göras för att analysera utmärkande kontinuiteter över tid. När det gäller synteskapitlens upplägg så finns det inte heller några vattentäta skott mellan olika områden som kapitlen belyser och problematiserar. Eftersom amerikansk politik är ett komplext ämnesområde och olika delar är nära sammanvävda med varandra kommer syntesens olika kapitel till viss del överlappa varandra. Det vill säga det som är relevant i det ena kapitlet är giltigt och förklarar även något i ett annat kapitel. Ambitionen är att på ett så tydligt sätt som möjligt hänvisa mellan olika kapitel för att den historiska berättelsen ska bli begriplig.

Efter de fyra synteskapitlen följer ett analyskapitel som är indelat i tre olika delar. Som ett första steg i detta görs en analys av vilka kontinuiteter och avvikelser som återfinns i historien och som besvarar avhandlingens första frågeställning. D.v.s. belyser vilka kontinuiteter som gått att identifiera och vilka avvikelserna faktiskt har varit. Detta för att också kunna avgöra om det finns giltiga skäl att kalla Bush för en revolution i amerikansk politik eller inte. Syntesens innehåll ställs då mot det som lyftes fram i prologen från Bushadministrationens politik 2000-2009. Som ett andra steg i analyskapitlet besvaras den andra frågan om huruvida det, utifrån den framställda syntesens innehåll, går att finna någon logik och några mönster i amerikansk politik som går att skönja utöver det uppenbara. Som ett avslutande steg i analyskapitlet förs sedan en systemkritisk diskussion som tar sin utgångspunkt i eventuellt funna mönster för att diskutera förekomsten av paradoxer och motsägelser. En kort diskussion om möjliga öppningar till förändring samt en avslutande summering följer därefter och avhandlingen avslutas sedan med en epilog om vad Obamaadministrationens hittillsvarande tid i Vita huset (fram till vintern 2010/11) innebär i relation till de resultat som presenterats.

USA och (om)världen

I detta inledande synteskapitel kommer de idéer som format Amerika och den amerikanska självbilden att beskrivas. Fokus handlar om att synliggöra framväxten av den amerikanska exceptionalismen och vilka andra idéer som tidigt knöts samman med denna och hur det utvecklats över tid. Avsikten är att hitta olika förklaringar till det som Bush formulerade i sin retorik och som rönt stor kritik för att vara svartvitt, exkluderande (med oss eller emot oss logik) och som gjorde att han valde att se det som sitt öde och mission att invadera Irak och befria den irakiska befolkningen. Nyckelbegrepp som kommer att återkopplas till i det avslutande analyskapitel är: **exceptionalism**, (företbestämt) **öde**, **universalism** och **mission**.

Ett land formas med löften om något nytt och unikt

Benämningen United States of America (USA) myntades av en man vars inflytande över den amerikanska nationens tillblivelse inte bör underskattas. Thomas Paine⁴¹ introducerade denna term för det nya landet i sin skrift *The American Crisis II* (Hellmark i Paine 1986:23). Paine skulle dock bli långt mer känd och betydelsefull med sin pamflett "*Common Sense*" som publicerades första gången 10 januari 1776. Denna

⁴¹ Thomas Paine född i England, kom till Amerika först 1774. Paine var en centralfigur även i demokratiutvecklingen i England (Thompson 1966:93ff) och till stora delar också i Frankrike där han medverkade till formuleringen av en ny författning (Paine & Ericsson 1992:18). I England visste spridningen av hans texter inga gränser och trycktes upp också som sammanfattande "billighetsutgåvor" för att kunna nå massorna. Texten lästes högt i klubbar och till gruvdistrikten smugglades mängder med exemplar som kastades ner till arbetarna. I Skottland bildades 1792 sällskapet "Fribetens söner och människans vänner" som träffades för att diskutera Paines idéer, men viktigast av allt var den nya politiska organisationen "London Corresponding Society" (LCS) som var den första arbetarklassorganisationen i England (op.cit:9). Hans bok "*Rights of Man*" som påstås vara skriven som polemik mot Edmund Burke, sågs ha sålt i minst 2 miljoner ex. Paine kom senare att utsättas för förföljelse och ställas inför rätta när hans revolutionära idéer började kännas allt för farliga. Först i England när han kritiserade kungamakterna och nedärvda styrelseskick, senare i Frankrike där han satt fängslad och förmodligen undkom giljotinen av ren tur, samt sist men inte minst när han återvände till Amerika i slutet av 1700-talet och då ägnade sina sista år åt att kritisera religionen som han menade var den värsta formen av tyranni. Han hänades och förkastades då av samma maktelit som tidigare hyllat honom och han dog och begravdes som en förlorare 1809 (Hellmark 1986). Vad Paine formulerade var att bakom samtidens underdånighet till överheten (kyrkan och kungamakten) fanns en längtan efter oberoende och att en ny värld stundade om majoriteten kastade av sig underkastelsens bojor. Han hävdade att alla människor var jämbördiga innehavare av rättigheter som var den radikala moraliska och politiska utgångspunkten för den nya världen där detta inte längre skulle ses som privilegier (Ellis 2007:42f; Paine & Ericsson 1992:31).

skrift måste betraktas som en viktig del i den amerikanska revolutionen och den då stundande frigörelsen från England (Ellis 2007:41ff; Remini 2009:39). Skriftens konkreta betydelse för processen som ledde fram till undertecknandet av oavhängighetsförklaringen den 4 juli samma år saknar förmodligen jämförelse bland historiens politiska publikationer (Paine & Ericsson 1992:14; Hellmark 1986:1; Hunt 1987:20; Kagan 2006:63). Vid tiden för textens publicering var nämligen frågan om självständighet från England för de tretton dåvarande kolonierna ännu inte formulerad. Motståndet mot kolonialmakten hade visserligen börjat gro redan årtiondet innan när England besegrat Frankrike i det s.k. sjuårskriget och säkrat sitt herravälde över Nya England [eng: New England]. Kriget, som hade kostat England stora summor, hade gjort att landet valt att förlägga notan för kriget till kolonierna genom skatter och tullar vilket drabbade människorna i kolonierna hårt. Denna beskattning sammanföll med att klassklyftorna ökade under 1770-talet vilket gjorde att befolkningen politiserades och bildade organisationer som formulerade krav på mer rättvisa. Flera uppror hade också ägt rum för att störta det koloniala styret *lokalt* (Zinn 1995:64). Vreden över Englands, eller snarare den engelske kungamakten och George den III:s politik⁴² gentemot kolonierna hade således redan börjat växa.

Paine introducerade nu föreställningen om att kolonierna varit utsatta för ”ett långvarigt och våldsamt missbruk av makt” från England och han ifrågasatte hela principen om nedärvd makt och menade att det var dags att bygga upp ett helt nytt system. Det låg i Amerikas sanna intresse att hålla sig utanför Europas gräl (Paine 1776:80) och man borde hämma Storbritanniens handel med grannskapet på [sin] kontinent som därmed skulle falla helt i Amerikas händer (op.cit:105). Han beskrev Amerika som något nytt och ljusare än vad världen tidigare skådat och gav innehåll åt tanken om exceptionalitet.⁴³ Världen skulle, enligt Paine, kunna byggas om igen, av folket och på ett sätt som aldrig tidigare skådats. Möjligheten fanns att forma ”den ädlaste, renaste författning jorden känner. Då står det i vår makt att begynna världen på nytt. Ett sådant tillstånd likt det närvarande har ej förekommit sedan Noas dagar [...]” (Paine 1792:123). Paine artikulerade Amerika som en fristad och anspelade på puritanska känslor om en själslig pånyttfödelse och den speciella roll som ett pånyttfött folk (amerikanerna) skulle spela om man levde under Herrens beskydd (Hunt 1987:19f). Redan i mars 1776, d.v.s. mindre än tre månader efter det att *Common Sense* nedtecknats, hade en tredje upplaga av texten sålts i för sin tid för sin tid hisnande 120 000

⁴² Parlamentet hade man däremot inget emot utan kritiken var främst riktad mot kungahuset. Det brittiska parlamentet var på många sätt snarare en förebild för bildandet av den amerikanska republiken. “*The glorious revolution*” i England 1688 var också föregångare till den amerikanska “bill of rights”.

⁴³ Tocqueville var den första som använde begreppet ”exceptional” för att beskriva USA i sitt klassiska verk men idén kan alltså spåras längre bak än så (McCrisken 2003:1).

exemplar och citerats i en rad broschyrer och flygblad på politiska möten och sammanslutningar (Ellis 2007:42; Hellmark 1986:15). Paines formuleringar blev allmän-gods och hans styrka har av historiker beskrivits ligga i hans förmåga att formulera en mission och vision för den nya världen, lyfta fram människornas uppgift i denna och att göra det lättillgängligt för de breda massorna. Vad han dessutom gjorde var att han tecknade en utopisk drömbild om ett jämlikt och demokratiskt samhälle byggt på en politisk *republik* som kunde tilltala människor oavsett klass. Några grundfäder oroadе sig emellertid för att dokumentet uppmuntrade till lite *för* omfattande demokratiska tankar och att Paines brillianta penna skulle kunna göra honom farlig efter revolutionen (Ellis 2007:44; Spiller 2005:8).⁴⁴

Tiden före 1776 hade alltså de tretton kolonierna i Nya England varit helt beroende av moderlandets handel och ekonomi samtidigt som befolkningen drabbades av beskattningen från Storbritannien (Remini 2009:31ff). Flera förutsättningar för en konflikt fanns närvarande i kolonierna som väntade på en gemensam problemformulering och målriktning. Allt fler ifrågasatte nyttan med att tillhöra det brittiska imperiet och satte det i relation till vad det fanns för tillgångar på den egna kontinenten. Några hade också börjat uppfatta sig själva som unika och till och med överlägsna moderlandet (Kagan 2007:37). För många rika affärsmän och landägare, några av vilka senare skulle komma att formulera den amerikanska konstitutionen och leda landet, tenderade det även vara viktigt att vända begynnande klassmotsättningar i kolonierna till en vrede riktad mot engelska kungamakten, och att människor gemensamt anslöt sig till den revolutionära saken (Zinn 1995:passim).⁴⁵ En drivkraft som inte bör underskattas, män med ekonomisk makt hade incitament att i ekonomiskt egenintresse frigöra sig från England. Att skapa sammanhållning utåt mot en gemensam fiende blev oerhört centralt för dessa överklassmän eftersom man på så sätt samtidigt avledde uppmärksamheten för orättvisornas andra ursprung, d.v.s. deras eget maktmissbruk och överdådiga leverne (Spiller 2005:9).

⁴⁴ Paines politiska idéer var givetvis inspirerade av John Locke som redan på 1600-talet hade lagt grunden för liberalismen och genom sina skrifter formulerat revolutionära tankar om frigörelse från kungligt tyranni. Lockes idéer har också mer långtgående inverkan på amerikansk politik än Paine men det var Paine som populariserade och kontextualiserade detta till den amerikanska revolutionen. Lockes vidare betydelse berörs också på s. 108.

⁴⁵ Beskrivningen av klassmotsättningarna i Amerika kan inte göras rättvisa i denna avhandling. Det har kontinuerligt i den amerikanska historien vid olika tidpunkter och på olika sätt funnits motstånd mot de utvecklingsvägar som USA valt att göra. För en fördjupning hänvisas till Howard Zinn ”*Det Amerikanska folkets historia*”.

Thomas Paines pamflett hade också förekommit av några andra politiska utvecklingar av central betydelse, den s.k. ”Tebjudningen i Boston” 1773,⁴⁶ Bostonmassakern 1774 och militära sammandrabbningar mellan koloniernas milissoldater och brittiska trupper i Lexington och Concord den 19 april 1775 och i Bunker Hill den 17 juni samma år (Ellis 2007:20ff; Remini 2009:36ff).⁴⁷ Dessa händelser hade fått ett symboliskt värde och visat möjligheterna till motstånd mot Storbritannien. Den 10 maj 1775 hade också den andra kontinentala kongressen samlats i Philadelphia för att skapa en sammanslutning mellan kolonierna med avsikten att sätta press på England rörande handelsfrågor. Några få, däribland den mest radikale John Adams, kom till kongressen med avsikten att verka för ett amerikanskt oberoende.⁴⁸ En mer moderat agenda var enligt honom redan dömd att misslyckas men merparten av kongressmedlemmarna var till en början inte mogna för några revolutionära tankar (Ellis 2007:25f). När Paines text nu mobiliserade de lite bredare massorna och framför allt företrädare för de tretton kolonierna kring idén om självständighet, utgjorde det således ett centralt led i att oavhängighetsförklaringen kunde författas och undertecknas av bl.a. Thomas Jefferson redan den fjärde juli samma år. Revolutionen var ett faktum och hade med de bevingade orden: “*we hold these truths to be self-evident: that all men are created certain equal: that they are endowed by their creator with inherent and inalienable rights: that among these are life, liberty, & the pursuit of happiness...*” (Jefferson 1774:96 i Appelby/Ball 1999:151) formulerat ett dokument som också utgjorde grunden för ett nytt politiskt system.⁴⁹ Det var även embryot till landets första *utrikespolitiska* dokument. Ofta beskrivs självständighetsförklaringen som en stadga om isolation genom att den bröt med den gamla världen och visst uppfattade amerikanerna sig också som annorlunda, men deklarationen var snarare det motsatta till iso-

⁴⁶ Tebjudningen i Boston var den händelse som ofta utmålas som utlösande faktor för den amerikanska revolutionen och var inledningsvis en protest mot skatten på te. Upploppet som organiserades av Samuel Adams (kusin till USA:s andre president och en av dem som undertecknade oavhängighetsförklaringen) innebar att 50 män vräkte av telasten från tre brittiska fartyg till ett värde av 18 000 pund. Det finns givetvis fler händelser som spelade roll för den revolutionära tanken och bildade upprinnelsen till frigörelsen från England, ex när amerikanska patrioter brände ner det brittiska krigskeppet *Gaspée* i juni 1772. Att koloniala jordägare inte fick tillgång till landet i väster samtidigt som brittiska jordägare och köpmän tilldelades jord var en viktig orsak till missnöje men också Stamp Act (1765) och Sugar Act (1764) som höjde tullar och gjorde varor dyrare för nybyggare hade retat upp stämningarna i kolonierna (Kagan 2006:30; Remini 2009:36; Rider/Liungman 1998:272).

⁴⁷ Dessa tre militära sammandrabbningar som skett strax före den andra kongressens varande blev en konkret anledning för kolonierna att forma en egen armé. George Washington blev överbefälhavare för denna.

⁴⁸ Adams spelade en huvudroll för att självständighetsförklaringen skulle komma till stånd under kongressen. Det var han som erbjöd de mest utvecklade tankarna om varför ett oberoende var nödvändigt och hur det skulle organiseras. Det var också han som redan då presenterade idén om tre grenar (branches) av makt – *lagstiftande – dömande – verkställande* med principen om maktindelning, ett oberoende domstolsväsen och ett lagstiftande organ med två kamrar som de mest framträdande dragen (Ellis 2007:45ff).

⁴⁹ Vilket fortfarande uteslöt kvinnor, vita tjänare, indianer och svarta som vare sig då eller under de åtföljande nästan 200 åren skulle ha något direkt inflytande över innehållet i den amerikanska konstitutionen eller politiken, ett fåtal svarta undantaget.

lering (Kagan 2006:42). Det var ett dokument vars avsikt var att etablera en ny nation genom formandet av en utrikespolitisk policy. Det deklarerade Amerikas rätt som suverän stat att erhålla den legala rätten och möjligheten att forma allianser och etablera handelsvillkor med andra nationer än den brittiska. Utrikespolitiken och den nationella identiteten blev därför redan från början intimt sammankopplade.

Amerikanerna blev nu därtill sammanbundna med varandra genom en *gemensam lojalitet till den liberala republikanska ideologin* och inte som så många andra nationer av gemensam historia och land (op.cit:42). Lika viktigt var att självständigheten utgjorde inledningen för ett nytt politiskt system att ta form. Arvet från europeiska filosofers politiska idéer kunde nu fångas upp och (om)formuleras i en helt ny och ”orörd” kontext på en kontinent med enorma resurser att exploatera, vilket skapade förutsättningar för en för sin tid unik politisk utveckling (Ellis 2007:4; Richards 1988:26). Det som skedde *efter* självständighetsförklaringen, i arbetet med att formulera en ny konstitution, är något av de mest mytomspunna och omtalade politiska processer i världen som binder samman amerikanerna och formar deras identitet och känsla av exceptionalism. Det skapar en livsnerv i den amerikanska nationalismen och, som vi ska se i kommande kapitel, också påverkar mycket av dess utrikespolitiska tänkande och agerande. De förhållandevis små kolonierna lyckades inte bara besegra världens dåvarande supermakt, man etablerade även den första *republiken*,⁵⁰ den första helt sekulära staten och motsade sig och motbevisade den allmänna uppfattningen om att politisk suveränitet per definition måste vara enskild och odelbar (Ellis 2007:8f). Till skillnad från andra revolutioner var denna nämligen inte frukten av någon enskild aktörs despotism utan kännetecknades av mångfald och av en rad personers dynamiska debatt. Det stod genast klart att det var något unikt med Amerika även om känslan av vad Amerika var och vad det innebar att vara amerikan skulle ta flera decennier att nå sin fullständiga form. Det sammanhållande kittet för nationalismen blev på detta sätt *idéerna*. Inte minst de idéer som grundfäderna formulerade, som har en särskild plats i den amerikanska historieskrivningen och som genomsyrar det som följde. Grunden (The Founding) och grundfäderna (The Founding Fathers) skulle däremot, som nämnts, ta några år på sig att formulera innehållet i den amerikanska nationen. I själva verket kan man säga att det finns två *“founding moments”* i den amerikanska politiken. Den första när självständighets-

⁵⁰ Viktigt är att understryka att en republik och den republikanism som styr amerikansk politik inte är detsamma som demokrati och att den demokratiska styrelseform som växer fram i USA på flera sätt skiljer sig från de europeiska. Republikanism understryker personlig frihet och individens omistliga rättigheter där medborgarna är suveräna och oberoende gentemot staten. Systemet går ut på att förhindra ”majoritetens tyranni” gentemot den enskilde eftersom självständighet och frihet är överordnat. Därav bygger det politiska systemet också på en ständig kamp mellan dessa fält, d.v.s. statens makt kontra individens frihet och på en annan nivå delstaternas autonomi gentemot den federala statsmakten.

förklaringen undertecknas 1776, den andra 1787 när den amerikanska konstitutionen undertecknades och skapade den politiska nationen USA (op.cit:9). Absolut avgörande är, att genom detta formas en ”*universell nationalism*” som skapade attityderna gentemot omvärlden. (Marknads)liberalism och republikanism hade nämligen inga territoriella gränser. Tanken var därmed väckt, att på sikt skapa homogenitet i omvärlden för att minska hoten mot det unika USA (Etzold/Gaddis1978:26). USA skulle därav för all framtid, som vi ska se också i nästkommande kapitel, anse att man innehar rätten att kämpa för dessa grundläggande värden var helst dessa förtrycks runt om i världen.

Upprättandet av en konstitution och dess innebörd

För det nya landet skulle det ta hundra år och ett inbördeskrig innan man lyckades hitta fram till en gemensam politisk riktning, starkare enighet kring konstitutionens innebörd, slavsystemets nedmontering och vad USA var och vad det innebar att vara amerikan.⁵¹ Många olika faktorer, makthavare, idébärare och ekonomiska incitament skulle komma att forma och påverka landets utveckling. Men detta sprang alljämt ur grundfädernas tankar och den känsla och de idéer som självständigheten och konstitutionen etablerade. Som vi ska se utvecklades det över tid och förstärktes av andra idéelement men behöll samtidigt en kärna, ett kitt som grundfäderna formulerat.

Splittringen mer framträdande än enigheten

En första utmaning var splittringarna mellan de olika delstaterna som var både praktiska och idémässiga. De flesta identifierade sig tydligare med sin egen stat än med det abstrakta ”Amerika” (Spiller 2005:23). Men en politisk process hade satts i rullning som skulle mynna ut i en sammanhållen nationell känsla. Det första steget för detta var att formulera en gemensam konstitution och bestämma politisk form för den nya världen. Delegaterna från de suveräna och oberoende delstaterna hade varit enade i sin kamp för självständighet gentemot England men visade liten entusiasm för att skapa någon form av kontrollerande central regering (Ellis 2007:89; Remini 2009:40). De följande åren uppstod dessutom en rad (handels)tvister mellan delstaterna samtidigt som det pågående självständighetskriget mot England var utmattan-

⁵¹ Att hitta fram till en definition om vad det betydde att vara amerikan var dock fortfarande vid tidpunkten förbehållet vita män (i stor utsträckning från den rika klassen). Flera forskare har understrukt att denna fråga ännu var obesvarad vid inbördeskrigets slut. Regionala skillnader, klasskonflikter, immigration och de olösta frågorna om de svartas position och kvinnors roll, har enligt andra forskare förblivit olösta (O’Leary 2000).

de. Man drabbades även av en ekonomisk recession i början av 1780-talet som fördjupade konflikterna men som också innebar att många började uppfatta svagheter i unionen och att någonting borde göras. George Washington var övertygad om att den amerikanska republiken utvecklades i riktning mot anarki och uppbrott. John Jay befarade att man inte skulle överleva mycket längre som nation utan en mer sammanhållen makt som höll ihop delstaterna (Ellis 2007:91).

En av grundfäderna, Alexander Hamilton, skrev utifrån rådande situation en rapport där han föreslog delstaterna att samla sina representanter för en speciell konferens i Philadelphia 1787. Avsikten var att denna skulle leda till en omformulering av *Articles of Confederation and Perpetual Union*⁵² och för att skapa en central regering. Även James Madison, också han en av grundfäderna, hade kommit till slutsatsen att det krävdes en tydligare förenad och stark nationsstat för att kunna förverkliga innebörden av revolutionen. Han blev under tiden fram till kongressens möte däremot övertygad om att det skulle krävas en totalt ny grundlagsformulering för att skapa förutsättningar för detta. Han tog själv på sig ansvaret att förbereda en sådan genom att formulera ett innehåll och slipa argumenten för detta inför vad han visste skulle bli en hård kamp i Philadelphia (Beeman 2009:51). 55 representanter från alla delstater utom Rhode Island samlades så i maj 1787. Alla med väldigt varierade ambitioner för vad detta skulle leda till. George Washington valdes till president och förhandlingarna beslutades vara slutna och hållas hemliga (Beeman 2009:68; Remini 2009:48). Den ursprungliga tanken hade varit att hantera den befintliga grundlagen och att de olika delstaterna skulle ratificera denna, något som visade sig omöjligt. Kampen under mötet kom att stå emellan s.k. federalister och anti-federalister. Federalisterna (med James Madison och John Adams i spetsen) presenterade idén om de tre oberoende förgreningarna som man ansåg att den amerikanska makten skulle bestå av – den lagstiftande (delad mellan två kamrar) – den verkställande och den dömande som var och en också skulle kontrollera de andra (Adams 1786). *Balans* var nyckeln till en ny framgångsrik författning.⁵³ Den plan som Madison först lade fram visade sig dock vara alltför radikal och kritiserades för att skapa lika stor makt åt den federala regeringen som man ansåg att man hade kämpat emot under frigörelsekriget (Beeman 2009:passim). Federalisternas idéer om gemensamt universitet, försvarsmakt och bankväsende var en omöjlig tanke för de som lade vikten vid delstaters autonomi (Schama 2008:45ff). Segslitna förhandlingar ledde senare fram till vad som har kallats för "*The Connecticut Compromise*" (Connecticut Compromise Mu-

⁵² Hade antagits av den andra kontinentalkongressen 15 november 1777 och trätt i kraft 1781 då samtliga delstater undertecknat. Dokumentet utgjorde den minsta gemensamma nämnare man vid tiden kunde acceptera.

⁵³ Man löste däremot aldrig helt hur denna balans skulle tolkas och diskussionen om maktfördelningen är kanske till och med hetare idag än vid tiden för dess grundande.

ral 1787).⁵⁴ Washington sammanfattade överrenskommelsen med att säga att: “*It is obviously impracticable in the Federal Government of these States to secure all rights of independent sovereignty to each, and yet provide for the interest and safety of all. Individuals entering into society must give up a share of liberty to preserve the rest [...]*” (Washington: 17 sep 1787). Det skulle dock dröja fram till 29 maj 1790 innan alla delstater hade ratificerat den konstitution som möjliggjorde för den politiska administrationen att hantera kontinentens frågor. Delegaterna skulle återvända till sina respektive delstater för att än en gång ha med sig ett dokument att underteckna. För att påverka processen publicerades mellan november 1787 och mars 1788 en rad artiklar av James Madison, Alexander Hamilton och John Jay, som argumenterade *för* konstitutionen och hur den nya regeringsformen skulle användas. Dessa s.k. Federalist Papers⁵⁵ har blivit ett minst lika viktigt dokument som den amerikanska konstitutionen eftersom det används än idag av domstolar för att tolka lagtexterna (Ellis 2007:117).

Ett konkret resultat av den oenighet som fanns kring konstitutionens utformning och till följd av federalisternas dominans vid formulerandet av denna, var att det bildades en form av hierarkisk republik där presidenten och senaten skulle väljas av elektorer istället för direkt av folket. Man ansåg helt enkelt inte att alla män skulle erhålla rösträtt utan att detta skulle erbjudas den klass som var lämpad för politiska befogenheter (The Federalist No.1:Hamilton). Vad det handlar om är således inte någon renodlad demokrati, som det så ofta framställs som, utom om republikanism. Det senare är automatiskt inte ett demokratiskt styrelseskick utan ett maktbalanssystem som vilar på uppfattningen att det finns naturrättsliga rättigheter och att statens roll är att garantera vissa grunder, inte att ge rättigheter åt folket. I sitt ursprung handlade konstitutionen i USA inte om att utveckla en demokrati likt vi förstår denna idag medan det i historieskrivningen har blivit ett och samma (Ellis 2007:241). Eftersom flertalet av grundfäderna var rika och ägde land, slavar och företag, agerade som privata låneinstitut och hade regeringskopplingar så var en stark

⁵⁴ Delegaterna hade många tvistefrågor att lösa. Problemet med hur en delad kongress (två kamrar), senaten och presidentämbetet (frågan om veto) skulle utformas var oerhört komplicerat. Man diskuterade till och med retoriska utformningar som om man skulle tala om “*we the people*” eller “*we the states*” eftersom det var oklart vad Amerika primärt skulle fokusera på att bygga sin identitet kring. För processen se; Beeman 2009:105ff; Ellis 2007:121.

⁵⁵ The Federalist Papers bestod av 85 artiklar som skrevs med avsikten att motivera nyttan med en enhetlig konstitution. Dessa utgör inte själva konstitutionen men används av domstolarna som tolkningsgrund för hur man ska använda denna. Det författades även s.k. Anti-federalist Papers men dessa har inte uppmärksammats i lika stor utsträckning. Saknades i den version som utgör själva den konstitutionella grunden gjorde exempelvis idén om mänskliga rättigheter (Bill of Rights) som lades till senare till följd av en debatt om konstitutionens brister. Till den Amerikanska Konstitutionen finns 27 tillägg s.k. “*Constitutional Amendments*”. Det senaste tillägget antogs 1992. De mest kända gjordes i december 1791 då 10 tillägg lagstodgades under den gemensamma beteckningen “*Bill of Rights*” innehållande; “*Freedom of religion, of speech, of the press, to petition and to assemble*”, “*The right to keep and bear arms*” och “*the power of the Federal Government*” (se vidare; Berlowitz/Donoghue/Menand 1988).

federalmakt lockande som instrument för att bibehålla höga tullavgifter, kunna öppna upp Indianernas landområden för spekulation och säkra fortlevnaden av slaveriet (Spiller 2005:10). I federalisternas olika artiklar är också det mest framträdande den väldigt skarpa framställan om behovet av en enad nation under en federal regering för att förhindra splittring mellan delstaterna. På så sätt ansåg man stödja ett ekonomiskt välstånd och utveckling genom att man formade gemensamma intressen via den federala makten (se exempelvis: *The Federalist* No. 2; Jay No. 3; Jay och No 10; Madison). Federalisterna bestod främst av män som tidigare hade innehaft diplomatiska eller militära positioner och som genom detta sett federationens svaga punkter och därför hävdade att en stark centralmakt var den bästa garanten för säkerhet, för att överleva i en fientlig värld och för att landet skulle kunna bli starkt och livskraftigt (*Federalist Papers* No. 7-9; Hamilton). Med konstitutionen ville man också säkra framtiden och se till att dörrarna var öppna för expansion, progression och välstånd för att kunna fullfölja löftet om storhet och säkra överlevnaden och spridandet av republikansk frihet.

Anti-federalisterna hade å sin sida efterfrågat större autonomi och rättigheter för respektive delstat utan att därmed bortse från behovet av en gemensam statsmakt. Thomas Jefferson, som skulle bli anti-federalisternas främste företrädare, förordade en svagare federal makt och var för en ny form av politisk frihet och självständighet från staten, någonting helt nytt och unikt. En av de största farorna med federalisternas idéer var enligt honom, att Amerika skulle växa sig svagt och ömskligt. Han menade att medborgarna och dess styre riskerade att förlora nerven i det nya systemet och istället halka tillbaka till gamla och trygga men svaga politiska system. För att förhindra detta föreslog han ett antal strategier där det mest radikala handlade om att varje generation skulle ha sin egen revolution, inte genom våld utan med röstkort och idéer. (Appleby/Ball 1999:20; Richards 1988:26ff). Antifederalisterna var dock inte emot expansion eller att Amerika skulle växa sig starkare, utan tog förgivet att Amerika skulle expandera över kontinenten. De föreställde sig där emot fler och fler stater som anslöt till federationen hellre än att alla skulle sväljas och fångas in i ett imperium (Kagan 2006:69).

När Konstitutionen väl var formulerad hade man trots meningsskiljaktigheter ändå lyckats forma ett dokument som avsåg garantera att självständighetsförklaringens utfästelser om individens frihet, möjligheter till lycka samt ett nytt unikt politiskt system garanterades.

Självvägarskapet och drömmen om (ekonomisk) frihet

Det fanns även några ekonomiska idéer som kom att inlemmas i (den politiska) idékärnan om vad USA är och representerar. Jefferson kämpade nämligen starkt för småborgarklassens intressen (som utgjorde ca 30 % av befolkningen vid tidpunkten) och för de små oberoende jordbrukens självständighet, något som också har kommit att känneteckna idén om den amerikanska (ekonomiska) friheten. För Jefferson (som senare blev USA:s tredje president 1801-1809) blev ett huvudsakligt mål att införa landägarreformer för att alla skulle kunna äga egen mark (Stephanson 1995:16). Tanken om varje individs självständighet från staten och möjlighet att vara sin egen blev också något som konstituerar den amerikanska drömmen och visionen om jämlikhet (*equality*) och som har haft enormt idémässigt inflytande. Jefferson är, när man idag skriver historia, kanske den mest framträdande av alla grundfäder och den av dem som anses personifiera idén om vad Amerika är och står för, samt vad man anser vara landets unika idé om allas lika värde och rättigheter, i kombination med självständighet från staten och friheten att forma sitt eget liv. Det handlar om individuell autonomi och oberoende som definieras genom att äga sin egen försörjning, en form av ”småborgerlig jämlikhet”. Jeffersons jämlikhetsideal om allas rätt till oberoende är därav det som kanske allra bäst preciserar en form av amerikansk identitet och självbild, formar en amerikansk folksjäl som amerikaner är beredda att försvara till varje pris och som även bestämmer mycket av (utrikes)politikens utformning. Det konstituerar en form av exceptionalism på individnivå som löper parallellt med den politiska exceptionalismen som rör samhällsnivån. Hur detta tar sig uttryck återkommer vi till i de två kommande kapitlen, där vi även ska se hur detta bildar en expansiv logik i amerikansk politik i det sista analyskapitlet.

Idéerna om självvägarskap och ekonomisk frihet var tydligt inspirerade av John Locke⁵⁶, (men även av David Hume och Adam Smith), vars betydelse för den ame-

⁵⁶ John Lockes filosofi är således av helt central betydelse för den amerikanska konstitutionens utformning, identiteten och politiska verksamheten. Då det inte finns utrymme att återge Lockes filosofi i denna text hänvisas till ett välskrivet kapitel i Nina Björks avhandling ”Fria själar” från 2008 s.35-80. I stort handlar Lockes texter om frihet kopplat till privat ägande, om hur det människan förvärvar genom arbete tillhör dem själva och att ingen människa ska underkasta sig någon annan jordisk makt om han eller hon inte själv samtyckt till underordning. Även om han vid vissa tider förde fram idéer om att vår privata egendom aldrig får överstiga våra behov (därutöver är det någon annans andel) så kom han så småningom fram till slutsatsen att världens tillgångar (som är naturgivna) inte kan vara jämt fördelade utan att ekonomiska skillnader är berättigade eftersom människor har olika flit och förnuft att bruka jorden. I den amerikanska folksjälen har slutsatsen blivit att privat ägande och den individuella autonomi detta ger (helst i form av att äga sitt eget arbete och inte underordna sig någon annan i en anställning) är den yttersta friheten och en okränkbar rättighet för alla människor. Det är också genom dessa idéer som stora skillnader kan accepteras vilket skapar en dubbelydighet i amerikansk politisk filosofi. I kombination med jämlikheten om alla människors lika värde så äger alla möjligheten att genom flit och individuell utveckling erhålla ett stort välstånd. Uptill dessa idéer är det en variant av den Lockeanska konstitutionalismen som också utgör grunden för den amerikanska konstitutionen (Richards 1998:34).

rikanska idén och identiteten därmed inte heller kan underskattas (Ellis 2007:106). I själva verket uppfattas Lockes idéer dominera amerikanskt politiskt tänkande. Om Paines idéer var avgörande för nationens direkta tillblivelse, så var Lockes betydelse väsentligt från dess grundande och för all tid därefter (Hartz 1991). Det sätt på vilket Jefferson förvaltade detta och amerikaniserade Lockes idéer gjorde det också till en del av en specifik amerikansk exceptionlighet eftersom det formade en ”egenomsdemokrati” som byggde på vanliga människors möjligheter till oberoende. Det nya landet blev mer jämlikt än något annat land dittills hade varit och särskilt en kontrast till det Europa många flytt ifrån. Jeffersons tankemodell förutsatte däremot en någorlunda jämn fördelning av nyttigheter vilket i realiteten skulle komma att bli en shimär. Visionen om självägarskapet såsom det formuleras når aldrig någon egentlig bäring i realiteten och hans tankar kom att omformuleras i takt med att den amerikanska expansionen tog fart. Men visionen och myten (om självägarskapet som en del av ekonomisk frihet och självständighet) blev desto tydligare och befäste det som Jefferson uttryckt redan genom sin formulering av de bevingade orden i självständighetsförklaringen.

Jefferson förordade människors deltagande och insyn i de politiska institutionerna (Jeffersons Writings:153), men var också tydlig med att Förenta staterna var för stort och hade så skiftande intressen att det inte var lämpligt att enbart hanteras av en enskild regering (Jeffersons Writings memo III.7 To Gideon Granger August 13 1800:163). Ett av hans argument för starka delstater inom det republikanska styrelseskicket var den risk för korruption och slöseri med gemensamma medel som han uppfattade följde med en stark federation. En federation skulle, enligt honom, enbart gynna elitens intressen. Jefferson idéer som också var inspirerade av Paine kom dock att få vida större betydelse än hans specifika presidentskap och bidrog till formandet av det amerikanska medvetandet i allra högsta grad även utrikespolitiskt. Han uppfattade landet som utvalt, med ett uppdrag att följa och med oändliga möjligheter. Ett kapitalistiskt bondesamhälle krävde ingen stark centralmakt utan byggde enligt honom på andra principer och friheter. Däremot krävdes en territoriell expansion som skulle skapa förutsättningarna för ett helt nytt samhälle (Stephanson 1995:21f). Ironiskt nog möjliggjorde konstitutionen för Amerika att föra den form av kraftfull expansionistisk utrikespolitik som dess utformare (federalisterna) förordade (Kagan 2006:70). Redan under sin andra presidentperiod förändrade även Jefferson sina retoriska uttryck. Från att tala om Amerika som *“exemplar of liberty”* beskrev han det snart som ett *“empire of liberty”* (Ellis 2007:207; Selden 2004:2). Han skulle också komma att fatta några beslut som *stärkte* presidentämbetet, expandera det amerikanska territoriet samt använda den amerikanska flottan utan kongressens

godkännande till att intervensera i Nordafrikas oroligheter (Boot 2002:21ff), vilket kommer att beskrivas mer ingående i kommande kapitel.

Amerika skapas i kontrast till något annat

En central del av Amerikas tillblivelse och som bör beaktas i varje analys av dess självuppfattning och politiska utveckling är, att *Amerika skapades i kontrast till någonting annat*. Det nya landet kom att uppfattas som exceptionellt för att det utgjorde något nytt och formulerades av människor som flytt undan förtryck i Europa. Det fanns i detta en övertygelse om att Amerika skulle bli den kontinent som på det mest praktfulla sätt skulle ”återställa” världen. Revolutionen fick därav en profan innebörd och ingav hopp om något enastående nytt. Man formade en ny nation, skapad av lagar och inte av män. Man var medveten om att man befann sig mitt i en revolution och att det var den revolution som var den mest kompletta, mest oväntade och mest enastående världen skådat. Inga människor tidigare hade någonsin haft möjligheten att välja regeringsstyre åt sig själva och sina barn. Grundfäderna formulerade också konkret det nya landet som en antites till England och senare till Europa i sin helhet (McDougall 1997). Samtidigt saknade man en forntida/gammal myt att spegla sig i. Man hade ingen kungamakt eller kyrka som tjänade som symboler för den nationella själen. Därför skulle Amerika komma att fylla det tomrummet för all framtid genom att understryka sin identitet i relation till sina värden och sin exceptionalitet (Campbell 1998).

Den nya världen ansågs vara tillflyktsorten för de som älskade civil och religiös frihet som i andra delar av världen förnekades den enskilda människan (Chua 2007:239). Idéerna om exceptionalitet och om en mission i världen kunde på så sätt formas utifrån en antites till traditionella system (Hietala 1985:258). Den nya världen skulle på ett tydligt sätt avgränsas från den gamla och försäkra att Amerika var det fulländade heliga landet (Stephanson 1995:13). Vi måste också komma ihåg att det formades på ”den sista kontinenten”, d.v.s. det fanns inga fler kontinenter att upptäcka utan detta var det yttersta och till den kunde allt gott från det gamla föras, utvecklas och bilda ett ännu högre mål (op.cit:18). Kolonierna som skapades representerade inte bara ett nytt land med den gamla världens måttstock utan var reellt sett en ”ny värld” (McDougall 1997:16). Landets geografiska läge, att det var naturligt separerat från Europa av ett hav, tillsammans med dess extrema bördighet och mängden naturtillgångar fördjupade känslan av exceptionalitet. Tack vare att landet var uppdelat i olika starka/rika delområden tog man för givet en form av självbe-

stämmande som var betydligt större än den man upplevt tidigare. Befolkningen i Amerika vande sig snabbt vid att sköta sina egna affärer och agera självständigt i förhållande till staten. Dessutom erbjöd landet via sin rikedom och egendomsdemokrati en pulserande utvecklingsoptimism, en anti-tes till Europa och till Rousseaus sociala kontrakt. Lockes självvägarskap och naturtillstånd samt Guds försorg om dem som brukar jorden i enlighet med hans plan blev helt centralt. Ägande, utbildning och de individualistiska inslagen i detta var själva kärnan av den amerikanska dynamiken, eftersom alla kunde förvärva sitt eget land och utbildning och på så sätt sin egen försorg och välgång. Människor gavs nu unika möjligheter att förbättra sin egen livssituation och hade eget inflytande över sina liv. Därtill kom religionsfrihet och att man erbjöds politiska tankar om frihet (Chua 2007).

Den nya staten var byggd på en frihetlig bas och dedikerad till mänsklighetens utveckling. När USA började definiera sig själva, sitt land och sin plats och roll i världen skapades en ideologisk bas utifrån föreställningarna om vad Amerika var. De institutioner som skapades formades utifrån vissa föreställningar inom ramen för denna ideologiska bas, som i sin tur förstärkt institutionerna och strukturen. De framträdande ideologerna underminerade samtidigt konkurrerande lojaliteter och vinnlade sig om att erhålla och befästa en ideologisk och konstitutionell struktur (Hunt 1987:17).

”Amerikanismens” otydlighet kräver kontinuerlig ”produktion” av patriotism

Amerika skapades av tidigare européer och upprätthölls av dessa. Den nya världen var en idé som kom från människor som blickade mot Amerika från ett europeiskt perspektiv. Bland europeiska amerikaner blev idén om en enhetlig västra hemisfär till en början svårare att acklimatisera sig till än den mer övergripande idén om ”den nya världen” som var mer begränsad i sin innebörd. Kommersiella och politiska rivaliteter bland europeiska kolonialmakter skapade sprickor. Men idén om den västra hemisfären fick samtidigt sin livskraft ifrån beslutsfastheten att avskärma Amerika från västra Europa och dess ständiga ”bråk”. Paradoxalt nog så finns rötterna till en stark anti-europeisk idé också djupt inbäddad i Amerikas europeiska förflutna (Whitaker 1954:5). Processen därefter, inom vilken amerikanerna upptäckte varandra och utvecklade idén om den nya världen till idén om den västra hemisfären, var inte fullständig förrän ett par decennier in på 1800-talet. Den tiden krävdes eftersom det var komplicerat och inbegrep såväl nya kunskapsförvärv som en ny känsla av amerikanism på kontinenten. Människor behövde börja uppfatta sig själva, inte som kolonisatörer eller kreoler, utan som en del av Amerika.

Det resulterade också i en framtvängd struktur av föreställd gemenskap snarare än en explicit nationalistisk ideologi. Av alla föreställda gemenskaper kan Amerika sägas vara den föreställda gemenskapen *per excellence*.⁵⁷ Definierad mer av frånvaron av än närvaron av något ”amerikanskt”, har USA ända sedan formandet av nationen varit beroende av praktiker som reproducerar dess varande (Campbell 1998:91; McCrisken 2003:1). Eftersom den amerikanska identiteten delvis varit så otydlig blev det nödvändigt att säkra den genom en effektiv och kontinuerlig markering av vad som är *fel* gentemot det definierade idealen, det som finns utanför. Otydligheten till vad det är att vara amerikan har samtidigt gjort att människor ständigt oroat sig över hot från sådant som är ”oamerikanskt” (Marcus 1999:402). Antiteserna gentemot andra blev därav tidigt själva drivkraften för ”självet”. Det har därför funnits en ängslighet, inte minst bland makthavare, kring innebörden av den amerikanska patriotismen/nationalismen ända från början och som följt med genom hela historien (Kagan 2006:144). Det har blivit helt centralt att skapa en stark och djup patriotism för att upprätthålla känslan av det amerikanska och se till att underminera alla hot mot dess idéer. Att hitta retoriska uttryck och idéer som samlar människorna kring ett amerikanskt exklusivt ”vi” blev väsentligt och gjorde det nödvändigt för politiker att se till att upprätthålla detta enade ”viet”. Det handlade om att konstruera en sammanhållande nationell känsla, vilket gjordes med hjälp av en rad idébärande element samt genom en kontinuerlig framställan om hot mot denna föreställda gemenskaps grundvärden.

Upplevelsen av och tron på amerikansk exceptionalism formade denna kärna i den amerikanska nationella identiteten och nationalismen. Termen ”det utvalda folket” var inget nytt utan ingick i nationalstatsbyggandet som princip men gavs en ny innebörd som kopplades till de unika ideal som man utgjordes av. Känslan av det sekulära projektet, en mission av världshistorisk signifikans i en angiven kontinental inramning utan några determinerade gränser blev själva kärnan i nationalismen (Stephanson 1995:28). Den amerikanska nationalismen skiljde sig således avsevärt från de europeiska eftersom dessa byggde på historisk kontinuitet och ett ärofyllt förflutet. Det formades därav en uppenbar paradox i amerikansk politik och ett självmedvetande som var synnerligen speciellt och synnerligen mäktigt, nämligen en *nationalism* som konstituerar sig själv inte bara som profetisk utan som en *universell* nationalism. Detta har mest tydligt kommit till uttryck under de perioder som kännetecknats av utvidgningspolitik eller interventionism och då det funnits ett behov av att analysera agerandet med utgångspunkt i amerikansk godhet och mission

⁵⁷ Nationer/stater har av Benedict Anderson (1993) definierats som en föreställd gemenskap som bygger på en abstrakt upplevelse av samhörighet snarare än en definitivt faktiskt tillhörighet.

(op.cit: xiii). Upplevelsen av att vara en (bättre) kontrast till allt annat är en av de aspekter som drivit olika presidentadministrationer till att återkommande intervensera i andra länders suveräna system vilket vi ska se närmare på i efterföljande kapitel.

När man konstituerat sig själva som ett amerikanskt folk gentemot andra och börjat bli stolta över att kalla sig amerikaner stärkte detta nationalismen och gjorde att man ville bli den absolut starkaste makten i den panamerikanska hemisfären (Remini 2009:75; Whitaker 1954:31). Handelsintressen kom också att styra nationalismen eftersom den dynamiska kapitalismen krävde det (se kapitel om ekonomiska drivkrafter) genom att nationen utgjorde en serie av lösa nätverk som samlades för att samarbeta och försöka att kapitalistiskt förstatliga det geografiska områdets gränser och utveckling. Idéerna om det nya landet, den praktiska politiken och expansionen österut, skulle snabbt bli ömsesidigt förstärkande element. Känslan av “uniqueness” och exceptionalism sammankopplades med självägarskapet, den politiska friheten som konstitutionen erbjöd och den dynamiska ekonomiska utvecklingen. Exceptionalismen och progression blev nationalismens *raison d’être* som inga andra krafter skulle ges möjlighet att hindra.

Ett säkerhetspolitiskt system förtydligar vad Amerika är

Monroedoktrinen

James Monroe, USA:s femte president, var den som på allvar definierade ett ”amerikanskt system” som bestämde Amerikas gränser och en säkerhetspolitisk idé som kom att sätta sin prägel på politiken för all framtid. Monroedoktrinen som formulerades 1823 blev de facto ett av de mest centrala säkerhetspolitiska dokumenten i amerikansk historia och innebar inrättandet av en policy vars grundläggande tanke har levt kvar genom historien, om än i modifierad form. Doktrinen definierade Amerikas särställning i den västra hemisfären och befäste ett kluster av idéer genom vilka amerikaner kontinuerligt fortsatt att se på världen (Boot 2002:40ff; Smith 1994:4). Dokumentet var vid sitt utformande just en unilateral utfästelse som synliggjorde Monroes uppfattning om nödvändigheten av att Amerika skulle agera utifrån sina egna intressen, utan inblandning från andra stater och säkra sin position i området. Det gjorde man nu bland annat genom att betrakta alla försök från stormakternas sida att utvidga sitt politiska utrymme i någon del av den västra hemisfären som farligt för amerikansk säkerhet och som en ovänlig handling mot Förenta Staterna (Smith 1994:21). Man avsåg också agera mot de ständiga piratattacker som

skedde mot amerikanska handelsfartyg i Västindien (Boot 2002:41). Hemisfärisk dominans skulle vara medlet med vilket Amerika etablerade inte bara sitt oberoende från Europa utan också sin status som världsmakt. Att värna den västra hemisfären var ett led i att utvecklas till en starkare makt. Om man bara hade tålamod så skulle man senare kunna välja riktning och leva ut sitt högre syfte (Kagan 2006:128).⁵⁸ Drivkrafter att på sikt skapa ett imperium formulerades nu och innehöll såväl ideologiska som moraliska implikationer. Jeffersons imperium för frihet skulle förena människor under liberalismens flagga och skulle regleras på liknande sätt överallt och med samma lagar. I inledningen av 1800-talet så hade visionerna för Amerika med Washington, Hamilton och Jefferson i spetsen gjort klart att man inte hade för avsikt att vara modesta och återhållsamma utan att man drömde om nationell expansion och att man naturligt borde dominera i området (op.cit:129f). Amerika ansågs utgöra förtruppen för mänsklighetens utveckling och om nödvändigt skulle man civilisera dem som stod i vägen för denna utveckling. Denna lust för dominans gifte sig väl med den transformativa idén om liberalism och Monroedoktrinen skapade förutsättningar för att utveckla landet i denna riktning.

Monroedoktrinen framhöll nu att om USA skulle kunna upprätthålla sitt oberoende och sin frihet hemma, så var man tvungen att manövrera europiska staters konflikter och expansiva ambitioner för att bevara och skydda sin egen frihet. En europeisk merkantilism skulle innebära en reducering av Amerikas möjligheter till fria kommersiella relationer inom sin egen hemisfär, vilket var tvunget att motverkas. Amerikas utveckling fick inte hindras av att europeiska stater fick ökat inflytande (Weinberg 1958:390). Att inte ge sig ut över haven var en del av detta, men också att hindra europeiska stater från att tränga sig ännu närmare den egna hemisfären. En sådan utveckling hade nämligen, vid tiden före Monroes makttilträde, börjat hota amerikanska intressen. Därför ville man nu med de egna begränsade medlen skapa ett unikt amerikanskt internationellt system (McDougall 1997:59). Ambitionen att införliva stora delar av kontinenten i den amerikanska federationen hade också börjat ta form liksom viljan att bli av med Spanien som koloniatör i söder. En fortsatt europeisk kolonialisering skulle uppfattas som ett hot mot bevarandet av den amerikanska formen av politiska och ekonomiska institutioner. Det system som Monroe deklarerade kan därav även förstås som ett tillkännagivande av USA:s bestämdhet att försvara alla sina vitala nationella intressen som man hade eller skulle kunna få i framtiden i den västra hemisfären (op.cit:73). Det var en logisk utveckling av exceptionalismen till ett mer helt amerikanskt system. Man ville inte fortsätta

⁵⁸ Det var de facto en stor bedrift att överleva de första decennierna som en ny nation med alla de hot som fanns runt omkring det nya landet. Monroe explicitgjorde egentligen bara hur man skulle svara på flertalet alarmerande skenmanövrer som hade begåtts mot USA efter 1815.

vara en öppen kontinent samtidigt som man avsåg säkra marknader i sin egen närhet. Även om det vid denna tid inte var realistiskt att konkurrera med Storbritannien, så kunde man på lång sikt önska sig att kunna utöka exporten till Latinamerika (op.cit:65). Det var inte isolationistiskt utan en outtalad/tyst överrenskommelse mellan USA och England att behålla en acceptabel maktbalans (Lippman 1943). I sin linda var innebörden av doktrinen synnerligen defensiv (Karlsson 1996:31; Merk 1966:vii). Som ett operationellt policydokument har Monroedoktrinen däremot använts på ett sätt som varje president valt att uttolka det och ganska snart antog det en offensiv karaktär. Man kan hävda att det var en doktrin för ökad säkerhet men även att det handlade om att etablera möjligheten för USA att själva kunna avancera på kontinenten och i förlängningen att knyta denna samman (Merk 1966:viii). Europeiska stater tilläts behålla de kolonier som man innehade men nya koloniala projekt på kontinenten förbjöds, liksom all expansion av de existerande kolonierna samt överföringar av tillgångar från en koloni till en annan (Merk 1966:4; Smith 1994:22). En ytterligare innebörd av doktrinen var att Amerika inte heller skulle blanda sig i Europas olika krig, vilket var ett av skälen till att många uttolkare uppfattade det som att USA isolerade sig från omvärlden för att göra sig själv starkare. Doktrinen utformades så i ren självbevaringsdrift för den unga och sköra nationen.

Man kan säga att Monroedoktrinen var en logisk och rationell utveckling för den unga nationen och att dess policyprinciper också kan betraktas som den enda möjliga vägen för det nya landet. Med starka europeiska staters närvaro i anslutning till de egna gränslinjerna, som uppfattades som allt annat än fredligt inställda till Amerika (May 1975:19) och med en ambition att själv expandera och skapa ett oberoende politiskt system så var alternativen ganska få (May 1975:ix). Inte minst eftersom Monroe delade uppfattningen med många andra att den amerikanska revolutionen betydde så mycket mer än en revolt för oberoende och att den istället skulle uppfattas som inledningen till en omfattande rörelse mot något stort och att man skulle bli ett exempel för alla andra (May 1975:17f). Monroedoktrinen blev alltså basen för landets utrikespolitiska utveckling även om den mycket snart kom att sammanföras med andra idéer. Inte minst utformades den utifrån rådande föreställningar om exceptionalt och behovet att av särskilja USA från omvärlden för att kunna skapa och fördjupa innebörden av vad det var att utgöra ett unikt nytt land med en uppgift (från Gud) att fylla. Den expansionism som Monroedoktrinen möjliggjorde krävde däremot att man också överträdde de olika frihetsideal på vilket man byggt sin nationella idé. Därför krävdes rättfärdigandeargument som grund för att få detta att bilda en begriplig helhet. Ett sådant var föreställningen om ett förutbestämt öde.

Manifest Destiny – det förutbestämda ödet

Förståelsen av att USA bär på ett förutbestämt öde [eng: Manifest Destiny] har funnits med i historieskrivningen sedan 1840-talet (Graebner 1968:xv; Johannsen 1997:7; Merk 1963:27; Stephanson 1995:xi) och blev det begrepp som skulle rationalisera en ”obegriplig politik” i förhållande till ursprungstankarna och möjliggöra för USA att senare bli ett imperium. Begreppet “Manifest Destiny” myntades av John Louis O’Sullivan i en artikel som publicerades i *Democratic Review* sommaren 1845, och hade då som främsta syfte att rättfärdiga annekteringen av Texas. Det är en överdrift att hävda att begreppet uppfanns av O’Sullivan. Snarare har varje land eller imperium under alla tider på ett eller annat sätt formulerat ett utkristalliserat öde (Chace/Carr 1988:83; Graebner 1968:xv; Merk 1963:24) men O’Sullivans skrift skapade vid tidpunkten för artikelns formulerande en tydlig föreställning om ett ”öde” för det nya landet. Detta öde ansågs samtidigt givet landet från gudomligt håll och Amerika ansågs vara *förutbestämt* att bli ett ansett och framstående land såväl politiskt som territoriellt (Graebner 1968: xv; Johannsen 1997:13). När begreppet lanserades blev det en kombination av ord som under den aktuella tidsandan blev centrala eftersom det skapade en känsla (om än abstrakt) som fick enorm betydelse. Detta kan förstås genom det faktum att responsen var omedelbar och fick en plats i kongressens debatter och underströk den iver som redan fanns i vissa politiska led att expandera det amerikanska territoriet och utvidga de nationella intressena (Johannsen 1997:9). O’Sullivan erbjöd amerikanerna då och därefter en ovärderlig och legitimerande myt för sitt imperium (Hietala 1985:255).

Det är svårt att föreställa sig begreppets uppkomst utan att beakta dess religiösa kärna (Wood 1990:216). Dess ursprung har faktiskt direkta bibliska rötter och användes även under reformationen för att peka ut vägen för det av Gud utvalda folken i det förlovade landet. Om amerikanerna var menade att ockupera och utveckla den nya kontinenten så måste *någon* ha utfäst detta öde, om man var ett utvalt folk måste *någon* ha valt ut dem (op.cit:220). De religiösa övertonerna var tydliga även om den vision som skapades grundades såväl på uppfattningen om den nya världen som Guds utvalda plats, som i mötet med mer sekulära idéer i den nya nationen av frihet och den nya världsordningen som skulle skapas genom dess existens (Stephanson 1995:5). Vad som förenade den sekulära och den heliga innebörden av uttrycket Manifest Destiny var just idén om Amerika som innehavare av ett unikt uppdrag (mission) och projekt som en kontinuerlig given process. Att formulera det som ett naturligt uppdrag legitimerade inte bara företagsamheten utan gav det dess hela mening (Weinberg 1958). För de européer som byggde sitt nya liv i Amerika var allt land som inte beboddes och nyttjades av kristna teoretiskt sett fritt

att inta. De kristna nybyggarna från Europa uppfattade hela kontinenten som helig eller nödvändig att omforma till heligt land. Man utgjorde helt enkelt Guds utvalda folk att erövra territoriet. Inställningarna till nationens framtida gränser varierade och fokus kom mest att falla på *destiny* och att det fanns ett *av Gud* sanktionerat uppdrag (mission) att fullfölja (Johannsen 1997:10). De flesta amerikaner känner också igen sig i antagandet om att frihet är en gåva man blivit given av Gud. Bevisen för att kolonisatörerna trodde att Amerika var det heliga landet är så rikliga att det inte behöver ifrågasättas. Det var inte många som motsatte sig antagandet att religion och medborgerlig frihet existerade i samklang med Guds anmodan till världen.

Kanske kan man säga att uttrycket Manifest Destiny myntades i just rätt tid för att förklara och ge en vision om i vilken riktning landet skulle gå och vad nationen skulle bli i framtiden. O'Sullivan's idé om ett förutbestämt öde föll väl på plats för att rättfärdiga och förklara vad Amerika var och samtidigt att landets öde krävde ett expansionistiskt beteende. Det gifte sig väl med företagar- och bondeklassens intressen, som vi återkommer till ett par kapitel längre fram. Texten tillhandahöll ett slagord som gav en djupare mening åt konceptet "den nya världen" men idén var egentligen lika gammal som nationen själv. På så sätt skapade och formulerade O'Sullivan ett amerikanskt idiom (op.cit:9). Manifest Destinybegreppet blev välkänt, välanvänt och kom att innefatta för flertalet politiskt aktiva en expansion av, ett från himlen förutbestämt öde, klart territorium vars gränser visserligen såg olika ut bland olika uttolkare av detta öde, men ändå hade gemensamma referenspunkter. Uttrycket attraherade därtill tillräckligt många människor för att skapa en rörelse som fick omfattande betydelse (Merk 1963:24f). Tron på ett förutbestämt öde anammades av en mångfald av människor/grupper, såväl nord- som sydstatare, demokrater och whigs tillägnade sig begreppet och gav det sin specifika innebörd med vissa gemensamma beskrivningar. Oavsett hur man uppfattade innebörden av begreppet så bidrog det till formandet av den amerikanska patriotismen och en idé om att man tillhörde ett exceptionellt folk (Johannsen 1997:15).

På flera sätt var detta rasistiskt motiverat med uttalade mål om att den anglosaxiska rasen var ämnad att ockupera och inneha hela kontinenten (op.cit:15). Med exceptionalism och det förutbestämda ödet befästes en föreställning om överordning och vitas begåvning och överlägsenhet gentemot andra. Det postulerar att kristna håller nyckeln till himlen och att enbart republiker som politisk organisation är fria. Forskare som studerat expansionismen och känslan av att USA har en gudomlig uppgift har sedan behandlat uttryckets betydelse för den politiska utvecklingen på lite olika sätt. Flera är dock de som menar att expansionismen och spridandet av amerikanismen just bör kopplas nära samman med rasismen. Betydelse-

fulla personer i Amerika under 1840-talet förställde sig en storartad framtid för landet och människorna som bebodde den nya världen. De såg också de territoriella förvärven som gjordes och som saknade motstycke i historien, som en klar manifestation över såväl nationell som rasmässig överlägsenhet (Hietala 1997:48). Det blev också ett populärt begrepp bland slavägare för att försvara sitt ägande av svarta (Wood 1990:218). För att kunna behålla federationen som något unikt eller för vita förbehållet blev det nödvändigt att utveckla en teori om separata raser och underordning av svarta och på så sätt utvecklades liberalismen utifrån en av de mest *antiliberala* doktrinerna i modern tid (Hartz 1991:166). De rasistiska implikationerna fanns med implicit i föreställningen om exceptionlighet och det förutbestämde ödet liksom explicit i den praktiska politiken som motiverades av detta öde. Amerika och amerikaner var nu formulerade som överlägsna alla andra och detta manifesterades inte minst genom den praktik som följde av detta. Begreppet förenade demokrati med imperium och sanktionerade samtidigt fördrivning av alla icke-vita människor på kontinenten. Det blev nödvändigt att kunna expandera de idéer och principer som landet vilade på och vars öde var att utvecklas (Hietala 1985:255f). Allt tydde på att USA var utvalt att blomstra och växa till ett imperium för frihet (McDougall 1997:18). Problemen är den politik som det resulterade i samt hur man legitimerade paradoxerna mellan å ena sidan idéerna och å andra sidan den faktiska utvecklingen.

Uppdraget har dessutom mynnat ut i innebörden att Amerika ska bli en modell för omvärlden men även omforma denna efter sitt eget mönster (Merk 1963:262f). Detta eftersom USA ses som ett moraliskt överlägset land, vars idéer och politiska institutioner står över alla andra länders. Många förespråkade att sprida den amerikanska drömmen och det amerikanska systemet utomlands och kopplade detta till Manifest Destinyidén. Kopplingen mellan dessa idéer och den våldsamma expansionismen bör därför inte underskattas (May 1997:148). Amerikansk expansion kunde ske genom våld om så krävdes, eftersom underordnade folk ansåg behöva stävjas. Det är till och med möjligt att hävda att den amerikanska utrikespolitiska ideologin faktiskt grundar sig på en rasistisk struktur med tydliga över- och underordningshierarkier och att detta har determinerat den amerikanska utrikespolitiken genom hela dess historia (Hunt 1987 & 2006). Man har genom historiebereskrivningen sedan både triumferat och förtvivlat över den roll som uttrycket kommit att spela i form av en nationell självbild som gudomligt sanktionerat och till och med ordinerat/uppmuntrat landet att expandera över kontinenten, samt fördriva och förtrycka andra folk (Belohlavek 1997:21). Den tydligaste sammanhållande kraften var möjligen den smak av expansionism som Manifest Destiny gav löfte om (Merk 1963:60f).

Det kanske främsta (idé)argumentet för expansion

De första årtiondena av amerikansk självständighet hade mer handlat om att bilda en frihetsnation och låta den blomstra, inte att revolutionärt sprida denna till andra delar av världen. Man ansåg, i ett kort inledningsskede, inte att det var möjligt att driva människor och nationer mot deras vilja att bli fria, utan att man skulle utgöra ett exempel för andra (McDougall 1997:20). Den första kampen hade som vi sett, därför handlat om att definiera vad som var så unikt med USA. Paine hade talat om att börja bygga världen på nytt, Jefferson om att republiken inte skulle bedriva krig och Adams att den amerikanska diplomatin skulle bli det motsatta till den brittiska och istället bli fredlig och ärlig och grunda sig endast på förnuft, rättvisa, sanning och människors rättigheter (op.cit:23f). Men genom föreställningen om det exempel man utgjorde utvecklades alltså under andra halvan av 1800-talet ett hopp om att bli en verkande kraft för frihet även i andra delar av världen. Ödet blev det som knöt territoriell expansion till en amerikansk mission och efterhand blev det omöjligt att separera mission och expansion från idén om ett förutbestämt öde (Johannsen 1997:10). Manifest Destiny hade erbjudit ett ideologiskt paraply som knöt samman expansion och öde samt inbäddade detta institutionellt. Begreppet har kunnat utgöra en *verkligt* tydlig kraft endast vid specifika tidpunkter och då i kombination med andra krafter och på olika sätt, men det har funnits där i bakgrunden som en gemensam känsla och gett landet en politisk riktning (Stephanson 1995: xiv)

Vi måste också ha i åtanke att uttrycket myntades i en orolig och turbulent tid i amerikansk historia som till slut utmynnade i ett inbördeskrig mellan nord och sydstaterna 1861-1865. Diskussionen om vilket öde nationen skulle gå tillmötes var inte entydig. Kanske var det också det som skapade förutsättningar för att idén om ett gemensamt öde sedan blev en gemensam amerikansk ”doktrin” som genomsyrade stora delar av samhället och skapade känslan av ett enat och starkt USA. Känslan av att ”vi” måste stå starka och enade mot omvärlden, men också ”hjälpa” omvärlden blev en del av nationalismen. Uttrycket om ett förutbestämt öde gav energi åt ett folk som levde mitt i en dynamisk tid av politiska, sociala och ekonomiska förändringar och hjälpte till att placera in samtiden och sig själva i ett sammanhang. Det kombinerade en glödande idealistisk och mystisk nationalism med en realistisk och praktiskt utveckling av extraordinärt slag såväl teknologiskt som ekonomiskt (Healy 1970:37; Johannsen 1997:13). Därav måste man erkänna att uttryckets innebörd växte fram genom komplexa system av politik, teknik och ekonomi som vare sig var kompatibla, kom från en källa eller fick en enhetlig innebörd. Snarare gick det över parti- och geografiska gränser. Det kan tyckas nästan ofattbart att föreställningen om ett gemensamt öde och en utkristalliserad framtid lyckades få fäste på det ge-

nomgripande sätt som det faktiskt fick under 1850-talet och framåt (Merk 1963: 60f). Forskare är emellertid inte överens om huruvida begreppet *genomsyrar* hela den amerikanska idén eller om ett sådant förhållningssätt är en överdrift. En nyanserad beskrivning av en ”amerikansk själ” är att man ser sig besitta en form av uppdrag, snarare än ett *bestämt* öde och att denna känsla var närvarande från det att amerikansk historia började skrivas och är det än i dag (Johannsen 1997:10; Merk 1963).

Denna självbild, som byggts kring ett (givet) uppdrag, är idealistisk, självförnekande och sätter sin tilltro till en gudomlig favör för de egna nationella anspråken. Det språkbruk som använts i formuleranden kring detta har varit hängivet de amerikanska värdena och den amerikanska civilisationen. Det intressanta är att de personer som knöt begreppet till expansionism och senare även till imperialism⁵⁹ är de som fick definitionsföreträde. Imperiepolitiken som följde (som beskrivs i kapitlet om ekonomiska drivkrafter) byggde på två skilda ideologiska skolor i det amerikanska samhället och kongressen. Den ena förespråkade territoriell expansion för

⁵⁹ Imperialism är ett laddat begrepp som många avhåller sig ifrån att hantera för att det ofta sammankopplas med politiska eller ideologiska uttryck men är något vi inte bör avhålla oss ifrån att diskutera. Imperialism kan vara nästan ogenomträngligt då det är så införlivat och rationaliserat i vår tankevärld att det kapitalistiska systemet entydigt leder till förbättrande livsvillkor för alla att vi inte kan tänka utanför detta (Magdoff 1978:148ff). I studier av stormakter är det därför avgörande att titta på den internationella strukturen även med sådana glasögon. Imperialism i den mening det förstås i denna avhandling handlar om att överföra ett system på andra som dessa inte själva valt att ingå i eller har jämlika möjligheter att påverka. Det kan handla om att påtvinga andra människor/stater att underställa sig den egna statens konkreta styre men likaväl om ett mer diffust system av idéer eller strukturer som påtvingas andra mot deras vilja eller till och med utan deras direkta vetskap. Vi måste även skilja på den tidiga kolonialismen och imperialismen. Kolonialism handlade om att tvinga andra att underställa sig kolonialmaktens formella politiska styrning - en politisk kontroll och fysisk ockupation av ett folk som dominerar över ett annat och dess land för att gynna sig själva (Crawford 2002:131). När vi talar om imperialism handlar det istället om tvingande strukturer eller påtryckningar som sker gentemot suveräna stater utan formell kontroll. Det innebär konkret att en starkare makt bedriver politiskt och/eller ekonomiskt utbyte med underlägsna/underkuvade nationer/folk, på ett för dem själva strukturellt fördelaktigt sätt. En form av exploatering och herravälde över de svagare (Johnson 2005:39). Denna form av imperialism utvecklades, inte minst genom monopolkapitalismen under senare delen av 1800-talet (Magdoff 1978:117ff). Det globala systemet av dominansstrukturer införlivades i det kapitalistiska systemets logik och utformades på ett nytt och modernare sätt, mer raffinerat, dolt och implicit vilket också gjorde det lättare att dölja. Genom den sociala konstruktionen av rasmässiga, kulturella och klassmässiga skillnader upprätthålls de globala hierarkierna, underordningen och kontrollen av skillnader och ojämlikhet (Spivak 1988). Kapitalistisk imperialism handlar således om att bevara strukturer som möjliggör för exploatering av de svagare och att politiskt och ekonomiskt kunna fortsätta att dominera och få till stånd den utveckling man själva tjänar på (Vanaik 2007:303f). Termen imperialism blir då ett sätt att beskriva de krafter som motiverar stater att kontrollera sitt öde genom att erhålla en överlägsen position i det internationella systemet (Gardner 2008:7). I Amerikas fall handlar imperialismen lika mycket om möjligheterna att etablera militärbaser på olika strategiska platser som att upprätta säkerhetsstrategiska positioner, vilka också kan sammankopplas med ekonomiska institutioner som gynnar marknadskapitalismen och säkrar amerikanska av-sättningsmarknader för fördelade varor och därmed Amerikas säkerhet (Gardner 2008:8). Det handlar om att dra fördelar ur ojämlika (asymmetriska) förhållanden som oundvikligen uppträder ur rumsliga utbytesrelationer. Imperialism framträder ur dessa ojämlika villkor/utbyten med maktmonopol och inom vilket rättvisa villkor hindras (Harvey 2005). Därtill handlar det inte bara om att exploatera utan också om att ”västernisera” och t.o.m. inkorporera andra folk i detta system som det inte är helt säkert att de vill ha på det sätt som det formas (Galtung/Heiervang/Ruge 1979:1f).

att öka landets rikedomar och makt medan den andra traditionen hävdade att det var USA:s mission i världen att utgöra ett mönster för demokrati och frihet (Merk 1963:228ff). De olika idéerna har vid olika tidpunkter dominerat i den amerikanska idédebatten, men i den praktiska politiken har expansion öppet/formellt eller dolt/informellt ständigt varit drivande. Territoriell expansion var dominerande fram till spansk-amerikanska kriget och därefter gick man över till en imperiepolitik som istället baserades på expansion av den liberala marknaden eftersom man kunde nå samma strategiska mål med andra förevändningar och medel. Den geografiska avskildheten eller avståndet till Europa medverkade till att forma en mäktig känsla av exceptionality som fått amerikanerna att uppfatta sig själva som något skilt från övriga västvärlden. Och trots en dramatisk utveckling och transformation på alla områden, teknologiskt, ekonomiskt och kulturellt, så har sättet på vilket amerikaner definierar sig själva och sitt land bevarats förvånansvärt intakt fram till idag (Hietala 1985:viii).

Tre decennier efter begreppet Manifest Destiny myntats så samma man att den mexikanska rasen måste sammanföras med den vita överlägsna rasen eller så måste "*they utterly perish just like the Indians*" (Kagan 2006:132). Frågan bland dem som hade makten att definiera amerikanska intressen och formulera politiska doktriner, rörde mer *hur* överlägsna amerikanerna var och om andra människor var möjliga att omvända och fostra till samma högststående kulturella och civiliserade nivå.⁶⁰ Många amerikaner blev nära på besatta av idén om frihetens utvidgning och i kombination med övertygelsen om att de amerikanska institutionerna var överlägsna andra och att man hade ett uppdrag att fylla så släpptes expansionismens alla krafter fram. Amerikanska principer ansågs universellt överförbara till alla, universellt fördelaktiga och universellt efterfrågade (op.cit:155). Vi kan därför datera expansionen fram till 1850-talets mitt som något mer "mänsklig" än den som följde, d.v.s. den hade inte främst skett i en anda av girighet utan mer genom ett tillvaratagande av möjligheter som gavs när man såg dem komma. Med president Franklin Pierce (1853-57) som förespråkare av kraftig expansion ändrades detta och förstärktes sedan ytterligare av hans efterträdare James Buchanan (1857-61). Manifest Destinyidén behövde dock stärkas med andra rättfärdigandedoktriner för expansion. Bl.a. presenterades funktionalistiska modeller som hävdade att varje ung organism var determinerad att expandera (Weinberg 1958:192ff). Det växte fram en biologisk funktionalism baserad på vetenskapliga teorier om staten som en organism. Lagen om tillväxt/expansion blev en form av vetenskaplig version av Manifest Destinyidén där teologin ersattes

⁶⁰ Att ifrågasätta utgångspunkten i antagandet att amerikaner var överlägsna ursprungsbefolkningen vad gällde handel, teknik och kultur var inte lätt, men gjordes av vissa grupper, vilka också blev "farliga" för den politiska och ekonomiska eliten.

av en populariserad evolutionism⁶¹ (op.cit:218). Förenta staterna som den unga organism man utgjorde ansågs därav till naturen bestämd att expandera (op.cit:194). Den obegränsade expansion som i praktiken skedde blev däremot orimlig och krävde nya förevändningar eftersom den var svårare att rättfärdiga som ”naturlig”. Nya rättfärdigandeargument fick återigen formuleras för att en expansion som sträckte sig hur långt som helst skulle bli möjlig. En administrering av indianernas områden skulle också garantera amerikanernas *säkerhet* (op.cit:34ff). Doktrinen som etablerades lät påskina att Amerika hade naturliga rättigheter till territorier som var väsentliga för dess säkerhet och att detta måste överskugga rätten till självbestämmande för de invånare som gjorde anspråk på att först ha varit där. I och med det etablerades idén om att ”våra rättigheter” inte får förstöras vilket ledde till att undergräva en hörnsten i nationalismens rättighetsfilosofi, nämligen den *universella* rätten till politisk och ekonomisk frihet (Kagan 2006:41). Medborgarna behövde däremot övertygas om att vissa människor inte var mogna att styra sig själva och att det låg i dessa människors egenintresse att underkasta sig amerikanerna tills de lärt sig att hantera ett samhälle och leva i enlighet med de amerikanska idealen. Beredvilligheten att er hålla egna rättigheter på bekostnad av andra ökade kontinuerligt och visste så småningom inga gränser. Möjligen var det inte menat från början att få så dramatiska konsekvenser som det sedan fick för ursprungsbefolkningarna men eftersom det inte fanns några objektiva kriterier för att avgöra hur man skulle väga olika rättigheter mot varandra blev man tvingad att övertyga sig själva om att man innehade överlägsna rättigheter. Diskussionen handlade även om vad som utgjorde en naturlig gränslinje för USA vilket ackumulerades över tid och aptiten ökade hela tiden med ätandet (Weinberg 1958:44). De ”naturliga gränserna” flyttades således kontinuerligt i takt med att ekonomiska incitament fanns för att införliva nya territorier. Det fanns en progression såväl i praktiskt handlande som i argumenten som förklarade vad som borde innefattas i de naturliga gränserna (Kagan 2006:140; Weinberg 1958:passim). Det handlade alltså om att påtvinga andra de egna värderingarna och levnadsmönstren (först indianerna och senare andra folkslag). Att få andra att inse sitt eget bästa, att hjälpa dem och omvända dem är som Jefferson uttryckte det: *“an attempt to convert the Barbary states to liberal principles and an appreciation of the virtues of legitimate trade could at least be rationalized as an effort to make them see their own best interest”* (Jefferson i Kagan 2006:101).

När Manifest Destinytanken hade formulerats så hade man fått en bekräftelse på att den politik som fördes hade en legal grund. Givna de överlägsna värderingar som följde med demokratiutvecklingen i Amerika så var det naturligt att utveckling-

⁶¹ Uppmärksamma dock att detta är före Darwins evolutionslära.

en för andra också skulle tillfalla det mest eminenta folket (Weinberg 1958:39f). Logiskt följer slutsatsen för alla som ser sig själva som en överlägsen bidragsgivare till andras behov, att de rättigheter som är grundläggande för dem själva först måste tillhandahållas och vägas mot behoven för andra. Logiskt följer också slutsatsen att sprida de amerikanska värdena till övriga mänskligheten och att detta kan gynna alla. Doktrinen om naturliga rättigheter kunde därför med tiden utvecklas från en demokratisk nationalism (som gav USA rätten att expandera över kontinenten) till en imperialistisk doktrin långt senare (som gav USA rätten att dominera utanför den egna kontinenten). Den egna nationens rättigheter har favoriserats i alla lägen och gjorts till en unik kod som inte handlat om universella rättigheter utan om speciella *amerikanska* rättigheter. Förändringen och övergången från universalism till fokus på amerikanska intressen var däremot osynliga och långsamma, men redan på 1850-talet hade det erhållit en status som en naturlig rättighet för den vita (amerikanska) rasen att regera världen (Weinberg 1958:42).

Till allt detta ska även tilläggas att känslan av sårbarhet och strävan efter absolut säkerhet också ska definieras in i den amerikanska idékärnan som på alla tänkbara sätt präglar den utrikes- och säkerhetspolitiska utvecklingen under 1800-talet. Sårbarhets känslan skulle få betydande implikationer på hur amerikanerna agerar internationellt och uppfattar sig själv och andra och vad som anses nödvändigt och viktigt att utforma praktiken från. Sammantaget bildar detta en helhet som är central att beakta, där delarna ömsesidigt förstärker varandra. Sårbarhet och absolut säkerhet kommer att beskrivas i nästa kapitel för att senare vävas samman i den systemkritiska analysen i sista kapitlet.

Idéernas utvidgning – att popularisera expansionism

Visionerna och idéerna om den amerikanska drömmen sammanlänkades senare med visionen om *global* social progression. Ökad amerikansk export skulle bidra till en generellt ökad levnadsstandard, större jämlikhet och individuell frihet överallt. Att ge sig in i andra länder utlovade visserligen ekonomisk utveckling särskilt för svaga stater, men det skapade samtidigt ett ekonomiskt, kulturellt och/eller politiskt beroende till USA som skulle tjäna amerikanska intressen ytterligare. Detta hängde samman med ekonomiska egenintressen och logiker som kommer att ägnas särskild uppmärksamhet i kapitlet om ekonomiska incitament för krig. Ekonomi och idéerna här gifte sig således väl och skapade ömsesidigt förstärkande processer som vi återkommer till även i systemkritiken. Amerikanska investerare uppfattade sig dock själ-

va bara erbjuda utveckling och inget beroende. De ansåg sig vara strikt moderniserande och inte exploaterande och genom att blicka mot USA:s historiska utveckling så kunde man argumentera för att privata utländska investeringar bara var ett steg i en transformationsprocess för världänderna precis som det hade varit för USA självt (Rosenberg 1982:26). USA:s framgång skulle nu bli allas framgång (även om amerikanerna skulle tjäna mest på det). Det blev därav viktigt att fokusera på hur man bidrog till andra samhällens utveckling både genom ekonomisk och militär närvaro. Amerikanerna skulle framöver visserligen komma att intervensera ekonomiskt och politiskt i andra länder och ibland forcera förändring med militära medel, men man påstod sig alltid göra detta med de bästa intentioner.

Jämsides med militära medel byggde man upp sanitet, kommunikation och välstånd i form av mat, medicin och utbildning samtidigt som man hjälpte länder att bli av med förtryckande regimer (Boot 2002:passim). Något som genomgående i historien, av amerikanerna själva, har tagits som intäkt för dess godhet och välmening. USA anses alltid handla för andras väl och utan egenintresse. Liksom amerikanska investerare och affärsmän utvecklade en världssyn som kopplade samman deras egna expansionistiska intressen med ”upprustningen” av mänskligheten, så började även andra privata grupper göra egna försök att ”lyfta världen”. Protestantisk missionsverksamhet erbjöd en kulturell motvikt till den ekonomiska invasionen amerikanerna hade börjat bedriva, något vi återkommer till och utvecklar i nästa kapitel. Många ansåg i slutet av 1800-talet att det var ett kristet uppdrag att nu vidga ambitionerna utanför det egna territoriet och förändra utländska bakåtsträvande kulturer och reformera dessa. En inflytelserik debattör, Josiah Strong⁶² var en av dem som tydligast formulerade sambandet mellan imperialismen, darwinismen och behovet av att ”kristna” världen och att detta utgjorde den slutgiltiga kampen mellan raser samt att USA var utsett av Gud att leda hela världen (Gamble 2003:73f; McDougall 1997:105; Williams 1972:60f; Wood 1990:220). Puritanerna hade ansett att det nya Amerika skulle rena världen och vara en del av en biblisk profetia, med möjligheter att börja om på nytt och rena det som förfallit. De olika förgreningar som skapats och som expanderat på icke-kristna kulturens bekostnad kunde nu överföra alla expansiva teman och traditioner till att gälla mission till andra folk som inte nått religiös upplysning (Wright 2009:73ff). Man hade så utvidgat innebörden av den amerikanska exceptionalismen och ödet. Kommersialisering, kristen mission och USA:s öde gifte sig väldigt bra med varandra och de religiösa ledarna kopplade på ett effek-

⁶² Hans bok *“Expansion”* från 1900 skrevs främst för att rättfärdiga interventionen av Filippinerna och gjorde där en åtskillnad mellan oberoende och frihet. Verklig frihet var bara möjligt under den anglosaxiska lagen som var den mest effektiva. Att sprida denna till andra områden borde uppmuntras även om det krävde att man kränkte deras nationella självständighet och blev tvingat att använda koloniala principer (Rosenberg 1982:44).

tivt sätt samman missionsrörelsen med ekonomisk expansionism (Stephanson 1995:95; Williams 1972:61). Kristna missionärer som Strong kunde i slutet av 1800-talet enkelt knyta kristen fromhet till de rasistiska idealen om den anglosaxiska överlägsenheten och den protestantiska missionen (Grandin 2007:18; Wood 1990:224). Man talade också om den amerikanska triumfen och dess skyldighet att föra frihet, social progression och vetenskap till andra, men utan att knyta detta till någon pacifistisk lära. Snarare uppmuntrade man militära interventioner för mänsklighetens framåtskridande och predikade både fred och krig på samma gång. Man strävade alltså efter den ultimata freden men motsade sig inte ”nödvändiga” krig för att nå fram till målen utan uppmuntrade krig som utkämpades för fredens och mänsklighetens skull (Gamble 2003:74). Här etablerades ett viktigt idéelement i amerikansk utrikespolitik som skulle omformuleras från tid till annan där *krig för fred* blev och förblev ett nödvändigt inslag. För väldigt många jämsides med Strong, såsom exempelvis Albert J Beveridge, Alfred Thayer Mahan och Lyman Abbott,⁶³ så var 1800-talets sista decennier en tid i historien med en speciell mening som de på olika sätt artikulerade och populariserade. En ny epok stod för dörren. En av de mest inflytelserika senatorerna vid tiden, Orville H Platt,⁶⁴ talade också han om kopplingen mellan idéerna om civilisationer och annekteringen av tropiska folkslag. Dessa annekteringar såg han som en av Gud given skyldighet och menade att det vore syndfullt att inte följa detta uppdrag (Healy 1970:131). Pennsylvanias guvernör vid tidpunkten, Gifford Pinchot, tilldelade Amerika ett överordnat uppdrag i världshistorien när han hävdade att: “[a]mong the first duties of every man is to help in bringing the Kingdom of God on earth. The greatest human power for good, the most efficient earthly tool for the future uplifting of the nations, is without question the United States?” (Pinchot i Gamble 2003:76). Sådana här idéer fortsatte att hitta sin legitimitet i rasistiskt hierarkiska tankegångar. James Anthony Froude, en av sin tids mest kända historiker, var bland de mest explicita när han 1880 förklarade förekomsten av olika sektioner av människor i världen där alla var ojämnt begåvade. Frihet var enligt hans förmenande enbart möjligt för de svagare och mer obegåvade att erhålla om de mer begåvade folken styrde med mäktig men rättvis hand.

Idén var att amerikanska köpmän skulle medföra mer varor till ett större antal människor, investerare skulle erbjuda inhemsk utveckling, missionärer och filantroper skulle utrota barbariska kulturer och komma med underhållning och informa-

⁶³ Beveridge var historiker och framgångsrik senator från Indiana som drev frågan om imperialism framgångsrikt. Mahan var officer i flottan, historiker och författare till en betydelsefull skrift om att etablera amerikansk makt över haven. Abbott var författare, redaktör och teolog med en övertygelse i kristen evolutionism.

⁶⁴ Senator från Connecticut vars namn blivit känt främst genom att kongressen i mars 1901 röstade igenom den s.k. “Platt Amendment” som innebar att Kuba enbart hade begränsad rätt att styra sin egen utrikespolitik och som gav USA en öppen dörr att intervensera i Kubas angelägenheter.

tion till massorna utanför Amerika, som därmed skulle homogeniseras i smak och tycke och klasskillnaderna skulle brytas ned. En värld öppen för amerikanska influenser var en värld på väg till utveckling (Rosenberg 1982:37). Det är alldeles nödvändigt att beakta denna känsla av övertygad exceptionalitet och att denna grundade sig i Amerikas *faktiska* unika utveckling för att förstå hur Amerikas politik går från en begränsad utrikespolitisk aktivitet till en form av imperialistisk politik under senare delen av 1800-talet och sedan utvecklades vidare till en global dominans under 1900-talet. Många olika framträdande personligheter påverkade utvecklingen men parallellt med och i samklang med den ekonomiska progression som skedde vid denna tid. *Idéer och praktik stärkte varannat*. Sammantaget skapades en ideologisk resonansbotten i amerikansk utrikespolitik som vilade på föreställningen att USA:s uppgift var att styra utvecklingen och rädda andra samt att landets interventioner bringar utveckling, stabilitet och välstånd.

Utvidgning av USA:s makt- och inflytandesfär

Som en följd av en rad nya attityder till världspolitiken och eftersom behovet av marknader kopplades till säkerhet så skulle USA under senare delen av 1800-talet och i inledningen av 1900-talet komma att annektera en rad öar i Stilla havet och också gå i krig med Spanien och kolonialisera Filippinerna. Förhållningssättet vad gäller annektering av områden utanför hade förändrats förhållandevis snabbt. Under Senatsvalen 1900 försvarade Albert J Beveridge annekteringen av nya avlägsna territorier (Filipinerna, Puerto Rico, Guam och Hawaii) med hjälp av att återkoppla till historiska traditioner i amerikansk politik (McDougall 1997:101). Grover Cleverlands⁶⁵ hållning 15 år tidigare hade gjort gällande att bästa sättet att upprätthålla den amerikanska utrikespolitiken var att *inte* göra anspråk på nya avlägsna landområden. På bara 15 år hade det alltså utvecklats en känsla av och idéer om Amerika som en tänkbar imperiemakt. En logisk utvidgning av idéerna när man ser hur den ekonomiska utvecklingen sett ut under perioden (se vidare i kapitlet om ekonomiska drivkrafter).

⁶⁵ Cleveland var USA:s 22:a (1885-1889) och 24:e (1893-1897) president.

USA hade nått en fas där imperialism nu införlivades i det amerikanska uppdraget (missionen), som en plikt och ett högre öde.⁶⁶ Med det historiska motstånd mot Europas kolonialism och imperialistiska tendenser som funnits i Amerika skulle det däremot bli nödvändigt att förstå det amerikanska agerandet med andra ögon än som just kolonialism eller imperialism. Detta var ju nämligen som president McKinley uttryckte det hela: “*alien to American sentiment, thought and purpose*” (Stephanson 1995:90). Därav blev det nödvändigt att kalla det för och linda in det i annan retorik (se nedan). Att regera i Stilla Havet och annektera nya områden, var hur som helst början på möjligheten att dominera framtidens globala ekonomi (op.cit:94). På detta sätt hade man tolkat och omtolkat sina idéelement i förhållande till den faktiska politiken och fått all form av expansion att framstå som en del av denna ideologiska grundföreställning. Exceptionalitet, det förutbestämda ödet och rasismen hade förfinats men samtidigt utvecklats till en mer omfattande idé och praktik. USA hade av flera skäl nu möjlighet och *skyldighet* att utvidga sina inflytandesfärer ytterligare och stärka sin maktposition samt hindra/minimera andras ekonomiska inflytande i omvärlden. Detta skulle också ske med argument om att förhindra andra att utvecklas i fel riktning eller i en riktning som hindrade eller hotade Amerikas utveckling vilket kommer att utvecklas närmare i nästa kapitel.

USA påbörjade alltså i slutet av 1800-talet en utveckling av att intervensera, annektera, skapa protektorat och till och med kolonialisera omgivande länder och öar men detta var inte något avstamp i amerikansk politik som överskred Monroedoktrinen utan snarare hade det allt att göra med denna. I skenet av unilateralism, det amerikanska systemet och expansionismen så var den imperialism som växte fram ingen avvikelse utan summan av de initiativ som ansågs nödvändiga för att försvara USA:s traditionella hållning (Kagan 2006). Det utvecklades till en del av grundidén även om den skulle förkläs i olika skepnader över tid. Det förklarar också varför USA övergav kolonialismen som policy efter så kort tid. Så fort man hade skapat de internationella baser som man ansågs behöva samtidigt som andra länder hindrats från att erövra viktiga baser, så krävdes inte något mer för att säkra den amerikanska positionen i världen. Ändamålet blev inte att kolonialisera utan att dominera världen och säkra sina egna marknader och skapa en för USA säkrare omvärldsmiljö. Ambi-

⁶⁶ Man var principiellt emot kolonialism eftersom det innebar en uppdelning av land där kolonierna utgjorde en del av kolonialmaktens territorium vilket Amerika var emot eftersom det hindrade frihandel. Öppnandet av den kinesiska marknaden aktualiserade denna fråga eftersom USA insåg att en begränsad tillgång till landet skulle hindra amerikansk handelsdominans i framtiden. En annan notering som bör göras är att det funnits en mkt stark diskussion (och gör fortfarande) om värdet av att vara en imperiemakt. Ett imperium kräver nämligen en mkt stark stat vilket de allra flesta amerikaner är emot varpå imperialistiska tendenser av olika slag måste lindas in i annan retorik och praktiskt utövas på annat sätt än att formellt styra andra länder. Se vidare diskussionen om den öppna dörrens princip i kapitlet om ekonomiska incitament för krig.

tionerna var således vidare än de europeiska, även om det ibland har beskrivits som mer modesta (Ibid). Med den amerikanska flaggan följde nu samma impuls av ”välgörande” som hade inspirerat de reformer som den progressiva eran i USA skapats utifrån. Lärare, läkare, missionärer och investerare, alla ansågs medverka till att utveckla de koloniala ekonomierna (Filippinerna) och till att befria människorna från det spansk-katolska arvet. Imperialismen som följde blev nödvändig att kallas eller lindas in i någonting annat såsom *“the imperialism of righteousness”* eller *“an imperialism against imperialism”* (McDougall 1997:119; Weston 1972:257). Lyman Abbot skrev att USA skulle omvandla den ortodoxa imperialismen till den nya formen av imperialism, nämligen ”frihetens imperialism” (Gamble 2003:75). Man avsåg forma en *moraliskt överlägsen imperialism* som var till för att skydda och ta ansvar för underlägsna och ociviliserade folkslag (Weinberg 1958:290). Vad man gjorde var alltså att man beskrev samtidens imperialism som något som stod i motsatsförhållande till den traditionella europeiska imperialismen. Man hittade vägar att använda idén om exceptionalism till att passa in i en ny kontext. Det påstods att den tidiga amerikanska historien hade förberett USA för att nu på ett humanitärt sätt leda världen rätt. Senator Platt skrev, med utgångspunkt i detta, ett brev till president McKinley där han påvisade att: *“God has placed upon this Government the solemn duty of providing for the people of these islands a government based upon the principle of liberty no matter how many difficulties the problem may present”* (op.cit:290). I New York Tribune kunde man samtidigt läsa att det var Amerikas plikt och att det innefattades i det förutbestämda ödet att skydda och leda barbarerna till civilisation och visa vägen till kristendom. De samhällen som var omogna var inte menade till självstyre och att avkräva dem detta skulle vara en grym dom som skulle innebära att de var dömda till undergång. Filippinerna förnekades, enligt denna doktrin, inte rätten till självstyre utan detta ”togs bara hand om” av USA till dess att de skulle bli redo att utöva sitt eget styre. Senator Nelson sa att man skulle ge Filippinerna sitt oberoende när de var redo för det (op.cit:298). Valet att föra krig mot Spanien och kolonialisera Filippinerna hade blivit det första steget mot imperialism som samtidigt väckt en nationell aptit för vidare inflytande i regioner som befann sig öppna för imperialistiska ambitioner (Hunt 2007:45). De nya baserna man nu hade tillförskaffat sig etablerade USA som en kommersiell och strategisk kraft över hela Stilla havet och idéerna som hade fördjupats skulle några årtionden senare leda USA till att anta rollen som världsledande supermakt med inte bara rätten, utan *skyldigheten* att sprida de amerikanska värdena och institutionerna. Det omformades för att passa den amerikanska expansionismen och idén om frihet. En viktig rättfärdigandedoktrin för expansion var härav föreningen mellan och sammansmältningen av krigisk expansionism och humanitära

principer (Weinberg 1958:284). Att man började föra en mer aggressiv politik gentemot omvärlden nödvändiggjorde för politiska företrädare och ideologer att hitta lösningar som sammankopplade inbördes motsatta saker och paradoxer till en rättfärdig helhet och gjorde dem logiska.

En kumulativ process – en utvidgning av idéerna rättfärdigade nya praktiker

Imperialismen bröt eller överträdde alltså inte någon isolationistisk tradition eftersom isolationism aldrig existerat utan var en myt. Inte heller bröt man mot det amerikanska systemet genom att ta imperialistiska initiativ. Historiker har ibland beskrivit den förändring i amerikansk politik som kriget mot Spanien innebar, som att situationen ”kidnappades” av expansionister och imperialister som enbart representerade ett fåtal intressen. Att det var resultatet av en ”irrationell hysteri” som gjorde avsteg från tidigare amerikanska traditioner. Men i själva verket följde politiken logiskt av den amerikanska självbilden och de idéer som väglett dem under hela 1800-talet (Kagan 2007:414f). 1898 års imperialistiska ”fest” var mer av en konstant än en dissonans från tidigare politik och USA grep här möjligheten att utvidga sin makt och inflytandesfär. Amerikanska intressen i Karibien svarade väl till de principer som Monroe deklarerat och USA föregick alltid de europeiska intressena i området. Uppfattningen om att haven angjorde en skiljelinje för Amerikas gränser var däremot något som upphörde (McDougall 1997). Den politik som fredsfördraget med Spanien resulterade i var på det sättet en självmedveten progression som fötts ur en amerikansk känsla av sekulär och religiös mission. Det var en tydlig del av en kumulativ process, inte ett ologiskt resultat av allt som föregått det. Imperialismen (dominansen) följde logiskt på känslan av exceptionalitet och öde. Det var snarare en produkt av olika historiska händelser och krafter som sträckte sig bak till nationens grundande samt en produkt av den universalistiska ideologi som artikulerats i självständighetsförklaringen och som hade fått amerikaner att se på sig själva som civilisationens främsta väktare som skulle leda världen bort från barbariska nationer och imperier. Sett från ett nationellt egenintresse visade sig däremot Filippinerna mycket snart vara ett misstag, men USA hade tagit in på en väg på vilken man senare skulle fortsätta sin resa.

Efterföljande presidenter kom att sända fartyg, soldater och officiella representanter för att slå ner civilt motstånd och anti-amerikanskt våld eller för att förebygga finansiell kollaps i bl.a. Honduras, Haiti, Nicaragua, Costa Rica, Dominikanska Republiken och Mexico, för att säkra fortsatta amerikanska marknader men med förvändningen att stabilisera och utveckla dessa länder (Grandin 2007:20; Johnson 2005:221). Det Spansk-amerikanska kriget hade dessutom uttryckligen föranlett

USA att börja bygga upp militärbaser utomlands bland annat på Kuba, Hawaii och Panama (Johnson 2005:222). Imperialism var redan antingen en accepterad tradition av amerikansk utrikespolitik, ett naturligt uttryck av äldre traditioner eller möjligen en kombination av båda (McDougall 1997:114).

Idéernas utveckling under 1900-talets inledande decennier

När president William Howard Taft några år in på 1900-talet introducerade sin dollardiplomati [eng: dollar diplomacy] som skulle känneteckna en mindre militaristisk policy till förmån för ekonomisk hjälp (se vidare i kapitlet om ekonomiska drivkrafter) så gjorde han inte detta med några undergivande kommentarer till Amerikas ställning, utan var snarare lika tydlig som sin föregångare om att Amerika helt enkelt var en världsmakt och att man inte kunde hjälpa det. Han uppfattade att man borde använda denna makt för: *“the betterment of mankind, for the uplifting of our unfortunate fellow-creatures, for the maintenance of peace, for the encouragement of trade, for the promotion of morality and civilization* (Taft i Ninkovich 1994:20). Taft knöt de ekonomiska faktorerna och spridandet av amerikanska värden och marknadsintressen till en vidare global uppgift och till idén om det amerikanska uppdraget. Det som skiljde honom från föregångarna var att han trodde att civilisationen hade nått den punkt där det inte var nödvändigt att använda militär makt längre, vilket gjorde att hans företrädare, president Theodore Roosevelts besatthet av krig och personlig heroism (se vidare i nästa kapitel) hade blivit orealistiskt och inte längre stod i samklang med tiden. Taft ansåg istället att det var fel att ignorera handelns verkningar eftersom detta utgjorde den expansiva sidan av en intensiv industrirevolution. Om man inte tog hänsyn till detta missade man huvudfåran av modern världshistoria. Handeln och dess bieffekter uppfattade Taft som de praktiska grunderna för civilisationers framsteg (op.cit:21). Han ansåg att den moderna diplomatin var kommersiell, en uppfattning som utgjorde själva kärnan av hans dollardiplomati vars idé var en reflektion av nationens nyvunna ekonomiska makt och av den status som denna medförde (se vidare i kapitlet om ekonomiska drivkrafter). En logisk följd av landets nationella tillväxt och av antagandet om att USA åtnjöt en central position vid förhandlingsborden och därmed en helt logisk progression som vilade på idégrunden om överlägsenhet, öde och mission. Tafts praktiska politik var däremot inte lika mild som hans retoriska framtoning om kapitalets möjligheter. I själva verket blev den ett exempel på fortsatt interventionistisk politik som hade påbörjats långt tidigare men som nu lindats in i en annorlunda retorik. Idéerna förvaltades och utvidgades men lindades in i

för sin tid passande utfästelser om mål och medel. Tafts presidenttid blev däremot reellt sett ingen återhållsam period.

När Woodrow Wilson tillträdde efter Taft 1913, förväntades han därför förändra den interventionistiska trend som Roosevelt och Taftadministrationerna hade inneburit. Det fanns en mängd skeptiker i Washington till en allt för stark involvering långt utanför Amerikas gränser och eftersom Wilson varit kritiskt till den nya imperialismen i opposition, fanns goda förutsättningar för att han nu skulle lyssna lite mer till de återhållsamma företrädarna. Hans val av utrikesminister gav ytterligare hopp om förändring eftersom han (William Jennings Bryan) också hade varit en av de mest framträdande kritikerna av amerikansk imperialism. Men långt ifrån att avstå/avsäga sig den interventionistiska policyn och de storslagna idéer om Amerikas uppdrag som företrädarna utfäst skulle Wilson istället under sin tid vid makten *utvidga* detta (McDougall 1997:121ff). Detta kom sig dels från hans uppfattning om att USA hade en plikt att exportera demokrati utomlands och hans fasta förankring i föreställningen om amerikansk exceptionalism och att USA hade Guds uppdrag att förverkliga mänsklighetens progression (op.cit:128). Genom att fylla i detaljer till en konturlös och dunkel värsta-falls scenario blev Wilson en stark framställare av vad som skulle komma att utvecklas till dominoteorins mardrömsscenario. En vision om en kedja av händelser som börjar med begränsade/lokala och obetydliga incidenter som sedan utvecklas till en avgörande global kamp av vilken utkomsten avgör huruvida USA:s liberala institutioner överlever (Ninkovich 1994:53). En värld utan en form av kollektiv säkerhet skulle därför, enligt honom, vara en sprängkälla. Antingen skulle man komma att garantera civilisationens överlevnad eller så skulle man överge den. Hoten blev nu *ideologiska* och kunde på sikt underminera den amerikanska styrkan och på sikt dess fysiska frihet genom att orsaka social oro och upplopp. Det amerikanska systemet var sårbart för idéer utifrån som kunde hota grundvalarna för dess unika innehåll. Dessa utvidgade hot möttes nu genom att man utvecklade ett säkerhetstänkande som handlade om att sprida en motvikt till dessa nya hotande system och *sprida demokrati*. Det lade också grunden till den genomgripande rädsla för olikhet eller utmaningar från vänster (den röda faran) som skulle karaktärisera Kalla Kriget men som inleddes redan under 1920-talet (Theoharis/Cox 1988:35ff; Schott 1975). Internationellt skulle USA därefter aldrig acceptera vänsteregeringar utan uppfatta dem som ett hot mot den nationella säkerheten, mot idén om vad USA var och representerade (Zinn 1995). Amerikas grundläggande utrikesideologi kunde inte acceptera olikheter. Med dess exceptionalitet i åtanke sammanblandat med vad vi ska se i form av ekonomiska intressen och den öppna dörrens politik, kom spridandet av marknadskapitalism och demokrati att bli en hörnsten i

amerikansk politik. Allt vilande på en fördjupad övertygelse om ett uppdrag, att man utgjorde världens ljus och att det amerikanska politiska systemet var överlägset alla andra, men sårbart.

Wilson – ideologiska hot bekämpas under amerikansk ledning

Wilson ansåg inte att han presenterade en idealistisk reform när han formulerade idén om nationernas förbund eftersom han var blind för maktaspekterna i ett liberalt system. Han talade om att göra världen säker för demokratiutveckling vilket implicerade existensen av en ständig fara. Bara USA:s inträde i kriget hade fått historiska bitar att falla på plats vilket Wilson återopade vid varje tänkbart tillfälle. Amerika blickade nu mot framtiden i form av en ny era av amerikansk dominans (Ninkovich 1994:55ff). Men det som formades var ett interventionistisk beteende utan motsvarighet i historien (Chace/Carr 1988:14). Expansionismen ändrade nu ansikte och en lika central del som att expandera sina marknadsfördelar blev att sprida sina *idéer* och *politiska struktur* till andra länder och föra en mer implicit (outtalad) imperialistisk politik. Man var helt enkelt stark nog att påverka utan att bedriva kolonialism. Wilson avsåg bl.a. lära underordnade länders medborgare att välja rätt regeringar vilket kom att föranleda honom att driva igenom en rad militära interventioner (McDougall 1997:131). Något som också hängde samman med strävan efter absolut säkerhet och den öppna dörrens politik som kommer att utvecklas i de två härpå efterföljande kapitlen. Enligt Wilson hade första världskriget visat världen det dysfunktionella med det gamla systemet och öppnat upp för amerikanska åtaganden att rädda den gamla världen från sig själv (Hunt 2007:58). När han vände sig till det amerikanska folket och talade så gjorde han det med en ton av altruism. Vad amerikanerna skulle offra sig för var att göra världen säkrare för alla fredsälskande nationer som liksom USA självt ville leva sina egna liv och bestämma över sina egna institutioner. Man skulle således förhindra orättvis behandling av människor runt om i världen och vara en kraft mot själviska aggressionsuttryck (op.cit:61). Wilsons stor slagna ideologiska policy betydde att det inte längre fanns några gränser för det amerikanska engagemanget och för en aktiv internationell utrikespolicy i namnet av nationell storhet och frihet för *mänskligheten*. Man blickade framåt mot en era av det anglosaxiska kulturella ledarskapet med Amerika i frontposition. En koalition av demokratier, fredsälskande stater organiserade i nationernas förbund skulle sätta stopp för terror, tyranni och aggression i världen och istället skapa rättvisa (Hunt 1987:134; Layne 2006). En fortsättning av Manifest Destinyidén och hjärtat av tanken om exceptionalitet som nu tagits ett ytterligare steg.

Centralt för Wilsons program var alltså främjandet av frihet som från och med nu blev en grundbult såväl retoriskt som i all utrikespolicy framöver. Detta inbegrep öppen handel över haven och nedmonteringen av alla ekonomiska barriärer (implicit att öppna kolonierna för handel) utöver politisk frihet och demokrati. Demokratiska regeringar och fredlig handel skulle vägleda det nyinrättade nationernas förbund (NF). Wilson lanserade sitt program i en tid då självträffärdigandet och självförtroendet i USA hade vuxit sig starkt och det underblåstes ytterligare av denna nya hållning. Wilson återkopplade till O’Sullivans fraser när han hävdade Amerikas storhet, liksom att man hade en uppgift att rädda människor runt om i världen. Sina idéer om liberalism kombinerade han med det kristna ödet och kollektiv säkerhet. USA:s öde var att utgöra ett exempel för öppenhet och att vara en fredsmäklare (Stephanson 1995:passim).

Wilson kan sägas personifiera idén om exceptionalitet och trodde helhjärtat på att: “*the force of America is the force of moral principle*” och att: “*the idea of America is to serve Humanity*” (Wilson 5 jun 1914). Därigenom befäste han olika över- och underordningsprinciper, men gav det sin egen prägel och blev med tiden fast övertygad i sin föreställning att en bestämd utrikespolitik var nyckeln till nationell storhet. Wilson hade accepterat kolonialiseringen av Filippinerna som en oundviklig del av den amerikanska historien, som en del av Amerikas mognad som nation och som ett sätt för USA att komma i fas med världshistoriens frammarsch. Han såg det som en möjlighet att släppa lös kraften hos de novisa raserna mot utveckling (Ninkovich 1994:39). Nu behövde man däremot transformera de råa impulserna till en mer kreativ impuls. Det var uppenbart att USA höll på att bli en världsmakt som hela världen måste lyssna på och man kunde därför ställa in siktet på att bli en ledare och fredsmäklare i de internationella affärerna. På samma gång befann man sig samtidigt i en kapplöpning med andra stormakter inom vilken Wilson ansåg att man skulle sammanlänka sina intressen med andra engelskspråkiga folk (op.cit:41). Wilson tillhandahöll så de intellektuella grunderna för en interventionistisk utrikespolitik men lyckades retoriskt framställa dessa som humanitära och demokratiska (Johnson 2005:61). Världen ansågs ha dragits in i en gemensam marknad, en sammanlänkande kraft, vilket innebar att fred blev en fråga om överläggningar och förbindelser. Kultur och diplomati mellan engelskspråkiga länder skulle knyta samman världen i en internationell förståelse. Men en sådan gemensam föreställning krävde att andra förstod vikten av detta och att amerikanerna involverade sig i omvärlden. På Filippinerna hade man enligt offentligt utsago demonstrerat att man bara hade andra människors välbefinnande i åtanke och i hjärtat. En kvarts miljon filippinska liv hade varit ett pris värt och nödvändigt att betala. Wilson tog även med sig en form av paternalism

och överlägsen attityd gentemot svarta in i Vita huset och vägledades av tanken att frihet var något som låg utanför de svartas möjligheter (Hunt 1987:130).⁶⁷ Alla människor ville enligt honom ha frihet men om de var kapabla att erhålla och bevara det, var beroende av ras. Den anglosaxiska rasen befann sig överst i hierarkin och skapade de mest inflytelserika och betydelsefulla bidragen till samhällsutvecklingen. Wilsons övertygelse om främst USA:s, men den generellt sett vita mannens kulturella överordning, hade stort inflytande över den politiska idéutveckling som han skulle formulera och som präglade amerikansk politik fram till idag.⁶⁸ Bilden som oftast presenteras är däremot en annan. Den amerikanska diskursen om att sprida ljus och goda institutioner och välstånd till andra genom att demokratisera och öppna upp marknader implicerade över- och underordnade strukturer som blev nästan osynliga. President Wilson insåg också efterhand att USA behövde nya marknader och eftersom världen samtidigt krympte började han allt mer attraheras av idén om en expansiv amerikansk utrikespolitik och lät med tiden också allt mer lik Theodore Roosevelt (op.cit:129). Wilson delade dock inte Roosevelts fixering vid stormaktsrivalitet. Istället lade han tonvikten vid moralen och hur de starka skulle hjälpa de svagare och nödlidande, vilket utgör en annan form av över- och underordningstänkande. Insatser utomlands skulle testa den politiska karaktären, landets kapacitet och politiska principer.

Wilson var övertygad om att en öppen ekonomisk tillgänglighet, en växande amerikansk ekonomisk kraft och internationellt samarbete *under vägledning av USA* skulle frammana välstånd och utveckling, fred och demokrati till nästan alla människor. Amerikanskt inflytande och global utveckling gick enligt Wilson hand i hand (Johnson 2005:60). Det var hans dröm att göra Monroedoktrinen universell, d.v.s. europeiska maktens inflytande skulle minska överallt (Harvey 2005:47). Med sin starka övertygelse om att den amerikanska republikanismen och att den amerikanska modellen skulle sprida sig över världen i bakgrunden, så fanns inte mycket andra alternativ för Wilson än att världen, via Nationernas Förbund, skulle styras utifrån dessa grunder. Han kunde inte se varför det skulle vara svårt att sammanlänka en in-

⁶⁷ För en redogörelse och analys av såväl Wilsons som Roosevelts rasistiska uppfattningar och dess betydelse/utfall för deras respektive politik (se exempelvis: Cooper Jr. 1983:210ff).

⁶⁸ Exempelvis avvisade han en begäran från Japan om en förändring i en av Versaillesfördragets artiklar som skulle erkänna principen om rasmässig jämlikhet. Men det rörde också Wilsons uppenbara uppfattning att hans punkt om självbestämmande för alla folk enbart gällde människorna i de österrikisk-ungerska och ottomanska områdena men till och med där enbart för de vita människorna (Johnson 2005:63f). 1901 skrev Wilson att man behövde ”kodifiera” en anglo-saxisk politisk moral och metod för politisk verksamhet som kunde överföras till underutvecklade människor. Dessa människor var, enligt honom, som barn i sin utveckling och behövde därför väldigt mycket hjälp (Weston 1972:19). Föreställningen om den vita rasens överlägsenhet gentemot andra samhällen präglade givetvis även bilden av den svarta befolkningen och vad som var möjligt att göra mot dem i form av diskriminering (op.cit:35).

telligent, unilateral policy, bara man fick andra att inse värdet med en rationell multilateral modell. Utländska ”oliktänkare” (de som inte uppfattade det som Wilson själv) var helt enkelt bara oupplysta (Rosenberg 1982:85). Man trodde på en harmonisering av intressen och på ett objektivt närmande till vetenskaplig analys av samhällsproblem. Faktabaserad samhällsforskning uppfattades som värdeneutral och det fria informationsflödet (västs journalister) skulle sprida sådan faktabaserad information vidare vilket skulle tjäna amerikanska intressen och öka dess kulturella inflytande i områden i världen som inte förstod bättre (op.cit:113). Den kulturella expansionen tog sig många uttryck under 1920-talet och framåt men vilade helt på idén om amerikansk överlägsenhet som gav en naturlig rätt att sprida allt amerikanskt vidare. Det som kyrkan och missionärerna exporterade (i praktiken i flera fall påtvingade andra) till befolkningar före första världskriget blev nu istället affärsmännens domän. Att sprida sin egen lovsång om amerikanismen blev nu dessas uppgift. Amerikanska affärsvärderingar var receptet för förändring och välstånd (op.cit:108). Detta gällde både organisationer som Rotary, filantroper som Rockefeller Foundation och Röda Korset som på olika sätt arbetade för och påverkade amerikaniseringen av omvärlden och där rena affärsintressen knöts till dessa olika arenor. Om Roosevelt hade haft uppfattningen att USA skulle leda med stark hand och erbjuda amerikanerna och människor i andra delar av världen inspiration och resolut visa hur utvecklingen bör ske, så ville Wilson utbilda och upplysa andra om hur världen bör skötas under ledning av USA. I grunden är det samma attityd vad gäller amerikansk överlägsenhet rörande dess moral och principer och idéer om att andra bör lyftas upp som skapats ur rasistiska ideal (Cooper Jr. 1983:214).

Inledningen av en ny epok – USA:s nyvunna förmåga

Som en följd av detta synsätt och den politiska utvecklingen skulle Wilson morgonen den 5 januari 1918 underteckna sitt fjortonpunktsprogram som avslutade arbetet med att rita om kartan som han ville ha den. Detta innebar början för en ny amerikansk era och upprinnelsen till ett nytt internationellt system helt dominerat av USA, som dock inte skulle ta verklig form förrän efter andra världskriget, något vi ska återkomma till längre fram. Wilsons ambition var att rekonstruera den internationella ordningen och omforma det system som han menade hade dominerats av maktfullkomlighet, expansion utåt och förtryck inåt och som drivits fram krigsorienterade europeiska stater. Ambitioner och idéer som fick McKinleys initiativ att kolonialisera Filippinerna och annektera Kuba i slutet av 1800-talet att se blygsam-

ma ut. Redan 1905 hade Wilson etablerat dessa tankar om Amerikas storhet och hyste inget tvivel om att hans lands öde var utstakat: “*I suppose that in our hearts we know that we shall rule the world*” (Wilson 19 dec 1905 i Link 1994:268). Amerika hade intagit en starkare position i världen som en verklig stormakt vilket öppnat möjligheter för ett nytt tonläge. Landet hade passerat en historisk punkt utan återvändo inom vilket försvaret för neutrala rättigheter inte längre var giltigt eftersom den moderna världens struktur hade gjort neutralitet omöjligt (Ninkovich 1994:51). Världskrig skulle även hädanefter uppstå varje gång stormakter involverades i krig.

Trots sin retoriska gåva misslyckades Wilson under sin tid i Vita huset med att övertyga amerikanerna om värdet av sina idéer. De ville helt enkelt inte ha med Nationernas Förbund att göra eftersom det just då inte passade in i den amerikanska föreställningen om vad landet var, eller hur man skulle bedriva sin utrikespolitik. Ett sargat Europa med en växande nationalism, kolonial aptit och en sviktande global storhetstid gjorde idéerna om NF omöjliga vid sin tid. 70 % av amerikanerna ansåg dessutom att inblandningen i första världskrigets Europa hade varit ett misstag. Amerikanerna ville leva sina egna liv och låta Europa och övriga världen hantera sina problem (op.cit:102). Unilateralism var tvingat att hitta sin plats inom den globala världsordningen eftersom Amerika inte agerar i samarbete med andra på det sätt som förbundet skulle kräva. Upplyfta av det växande missnöjet stärktes de grupper som var kritiska mot en alltför påstridig och expansiv utrikespolitik. Det amerikanska engagemanget i omvärlden skulle, enligt dessa gå för långt och bli för kostsamt om Wilsons idéer implementerades. Man förordade istället en begränsad inblandning med andra länder och ett bevarande av Monroedoktrinen om att officiellt knyta säkerhetsfrågan till den västra hemisfären. USA skulle nöja sig med att utgöra ett moraliskt exempel och begränsa förbindelserna till Europa (detta gällde enbart retoriskt då den reella politiken var allt annat än modest och återhållsam vilket kommer att beskrivas i senare kapitel). Huvudsakliga uppgiften för USA ansågs vara att säkra handel och vapenkontrollen och i övrigt låta andra gå sin egen väg (Hunt 1987:136). Möjligen formulerades principen om att merparten av USA:s militära engagemang skulle ske mindre öppet under denna period. Framöver skulle hur som helst oerhört många militära operationer ske runt om i världen men allt oftare förtäckta eller dolda via den amerikanska underrättelsetjänsten som också efterhand utökade sitt uppdrag med en progression av såväl idéerna som skulle vägleda detta som till sin omfattning och mängd.

Internationalism av den sorten som Wilson förordade skulle därav ta ytterligare en generation på sig för att sjunka in och även då skulle det vara svårsmält för många. Först efter upplevelsen av ytterligare ett krig skulle det komma att imple-

menteras som en del av den amerikanska politiska kulturen (Ninkovich 1994:66f). Wilson blev hur som helst grundfadern till den moderna formen av amerikansk internationalism. Han betonade hoten mot världens politiska miljö, förtviningen av den europeiska maktbalansen, makroperspektivens påverkan på mikrokonflikter samt det globala kontraktet av moderna krig och de revolutionära farorna som hotades komma därur. Inte bara uppstod de basala dominotemana för första gången genom hans tankar, de framstod som en obeveklig historisk bedömning av en modern geopolitisk realitet som vanligtvis inte förknippas med den man som eftervärlden ser som den som förkroppsligar idealismen (op.cit:68). Wilsons idéer var långt mer komplexa än vad som brukar framkomma och bestod inte alls enbart av någon utopisk idealism. Så trots att Wilson 1924 dog som en förlorare och som en man vars idéer lidit stort nederlag så kom hans förslag att ha stort inflytande över amerikansk politik och dess framtida väg mot dominans. Att Wilson förutsett att ett nytt världskrig skulle förmörka världen om inte vissa grundläggande frågor löstes skulle efter andra världskriget framstå som en helig profetia och gjorde honom till en profet för en mer självsäker global policy (Hunt 2007:66). Inte minst gällde detta hans syn på att det globala systemets framgång var beroende av ett amerikanskt ledarskap. Wilsons principer skulle komma att vägleda kommande presidenters utrikespolitik, konstruktionen av en ny världsordning och försvarandet av de amerikanska värderingarna utomlands. Hans idéer och fundamentala tro på frihet som en universell rättighet och hans distinktion mellan “*bad rulers*” och “*good people*” samt hur totalitära regimer ska bekämpas av USA har väglett landet under hela 1900-talet och fram till våra dagar.

Efterkrigstiden – ett tillfälle att utvidga USA:s inflytande

Liksom inför första världskriget så hade USA även i inledningen av andra världskriget skickat ut en tydlig signal om att man inte tänkte blanda sig i kriget. Försvarsbudgeten på \$853 miljoner skars ner med 10 procent av kongressen 1939 och den militära styrkan utökades enbart marginellt. Detta bidrog till att ge Hitler känslan av att han kunde göra som han ville utan motstånd från USA. Till och med när Churchill uttryckligen bad USA om hjälp i maj 1940 vägrade F.D.R. att assistera med rädsla för att dra in USA i kriget och upprepa Wilsons misstag och riskera att förlora amerikanska soldaters liv i ”onödan” (Ambrose/Brinkley 1997:4). Även när Frankrike föll i Tysklands grepp och situationen förvärrades i Europa förblev Ame-

rika avhållsamt.⁶⁹ Först efter anfallet mot Pearl Harbor och USA:s inträde i andra världskriget blev man en aktiv part i konflikten, men trots detta framstod USA efter krigets slut som räddaren i nöden och som den supermakt som drivit bort ondskan utan att begära något i gengäld, vilket förstärkte känslan av exceptionalism.⁷⁰ Detta är oerhört centralt eftersom det tydliggör idéernas kraft i det amerikanska medvetandet och den amerikanska nationalismen. Därefter gick man in i en ny tidsepok med en, i stort sett universell konsensus, om att USA var det land som utan egenintresse kämpade för rättvisa, frihet och demokrati (op.cit:50f). Ekonomiskt öppnades samtidigt nya möjligheter och Amerika utvecklades nu i en aldrig tidigare skådad takt vilket snart gjorde landet till världens största och mest framgångsrika ekonomi. Framtidsoptimismen visste inga gränser och ambitionerna växte i takt med styrkepositionen. Allt detta kunde användas till att effektivt framhålla och utvidga de tidiga idéerna om exceptionalism, öde och mission. Det skulle efter etablerandet av USA som en supermakt (av det stora flertalet) inte ifrågasättas men väl retoriskt utnyttjas och ständigt bekräftas i politiska utspel, som legitimitet för krig och för ekonomiskt och politiskt intrång i andra länders interna angelägenheter (se vidare del tre och fyra av syntesen). Redan i Life Magazine 1941 hade man kunnat läsa i en artikel att det 20:e århundradet tillhörde Amerika. Där frammanlades en vision om ett Amerika som följde den långa traditionen av exceptionallitet med ett särskilt öde och uppdrag i vilket amerikanerna skulle: *“accept wholeheartedly our duty and our opportunity as the most powerful and vital nation in the world and in consequence to exert upon the world the full impact of our influence”* (Luce i Life Magazine 17 feb 1941). Sammanvävt med känslan av exceptionalism så hade den faktiska ekonomiska utvecklingen skapat goda förutsättningar för USA att utvidga sina maktambitioner. Man hade också fördelen av att redan vara en regional hegemon vilket gjorde att man kunde rikta sina resurser utåt, vidga sina ambitioner och leta nya inflytandesfärer. Vem som än definierade ambitioner om expansion (militären, företagen eller politikerna), så fanns nu få gränser för de amerikanska idéerna. De mest inflytelserika ideologerna menade att amerikanerna ledde en kamp för frihet som skulle vara slutgiltig först när alla hade uppnått frihet överallt. Detta krävde ett fördjupat internationellt system med USA som tydlig ledare och agendasättare. Så trots det förödande användandet av atomvapen över Japan, liksom frågetecken kring dröjsmålet med att intervensera i utrotningen av judar, hade utfallet av andra världskriget på alla möjliga sätt stärkt

⁶⁹ Man sträckte sig till att bistå med materiel till England, Sovjetunionen, Kina och Frankrike i de s.k. lend-lease programmet som påbörjades 18 månader efter krigsutbrottet och syftade till att skydda USA. Inte heller detta program uppskattades dock av de som ville förverkliga idén om isolering från omvärlden. De menade att utlånad materiel var förbrukat och försatte USA i en riskfylld situation.

⁷⁰ Detta trots att alla allierade parter hade betalat ett högt pris och gjort heroiska insatser i kriget. Inte minst Ryssland hade fått lida enorma förluster på slagfälten och spelat en avgörande roll för krigets utfall.

känslan av exceptionalitet och öde och satte amerikansk utrikespolitik i starkt och ytterligare expansiv rörelse (McCrisken 2003:20). Detta skulle snart komma att sammanvävas med en tydlig konfliktbild mellan dem som motverkade frihetsidealet (kommunismen) och västvärlden (med USA i spetsen) till vilket de amerikanska grundvärdena (ideologin) knöts och spelade en viktig roll och som var en direkt konsekvens av Wilsons konfliktbild och idéer. Idékärnan och den amerikanska nationalismen kunde effektivt användas av ”hökar” i Washington vilket kommer att beskrivas i syntesens sista del.

Genomgående under Kalla Kriget skulle olika politiska företrädare bekräfta och förstärka USA:s position, exceptionalism och öde. Detta trots de förödande krig man skulle bli en del av och driva mycket hårt mot länder som exempelvis Korea och Vietnam. Hela kallakrigslogiken och alla de presidenter som vägledde USA framåt i denna säkerhetspolitiska ordning framhöll landets uppdrag i världen, dess unika och allmängiltiga politiska system och vikten och skyldigheten man hade att sprida detta till omvärlden.

And so shall America, in the sight of all men of good will, prove true to the honorable purposes that bind and rule us as a people in all this time of trial through which we pass [...] The American experiment has, for generations, fired the passion and the courage of millions elsewhere seeking freedom, equality, and opportunity. And the American story of material progress has helped excite the longing of all needy peoples for some satisfaction of their human wants. These hopes that we have helped to inspire, we can help to fulfill

Dwight D. Eisenhower 21 jan 1957

Do not believe that any of us would exchange places with any other people or any other generation. The energy, the faith, the devotion which we bring to this endeavor will light our country and all who serve it—and the glow from that fire can truly light the world.

John F. Kennedy 20 jan 1961

Our destiny offers, not the cup of despair, but the chalice of opportunity. So let us seize it, not in fear, but in gladness, and, "riders on the earth together," let us go forward, firm in our faith, steadfast in our purpose, cautious of the dangers; but sustained by our confidence in the will of God and the promise of man.

Richard Nixon 20 jan 1969

Den amerikanska exceptionalismen har över åren således befästs och blivit en allt tydligare del också av den moderna amerikanska identiteten. Till och med bland kritiker av olika krig såsom Vietnamkriget har amerikansk exceptionalism bestått. Alla hittar sina argument och sina förevändningar i exceptionalismen och övertygelsen att det är något speciellt med Amerika (McCrisken 2003:35). Inte ens de mest drivande (vänster)kritikerna under 1960/70-talen övergav tron på de grundläggande amerikanska värdena, snarare återupptog de gamla deviser om individualism och frihet och att USA måste återgå till sina verkliga värdegrunder (op.cit:35). Liksom motståndarna till kolonialiseringen av Filippinerna 1898 så hänvisade anti-krigsmotståndarna just till den amerikanska exceptionaliteten och det unika som USA representerade och skulle återgå till att framhärda. Liksom annekteringen av Hawaii och Filippinerna 1898 hade Vietnam varit en del av den öppna dörrens politik vars strategiska intresse gick ut på att få tillgång till nya marknader och investeringar i Östasien och hindra kineserna från att växa på Amerikas bekostnad (Herring 1996:8). Men detta uppfattades vara *enskilda aktörers missbedömningar och överträdelser över det amerikanska uppdraget*, inte som en del av det system som skapats. Trots detta innebar den samhällsomvälvning som 1960/70-talen bar med sig och erfarenheterna av Vietnamkriget att man tappade viss fart i sin framtoning och dämpades i sin forna stolthet och känsla av att man var överordnat allt annat. Vad som hände under den perioden och vad det innebar för den säkerhetspolitiska utvecklingen ska vi återkomma till i syntesens sista del, men när det gäller att återupprätta den förlorade hedern efter Vietnam och återta initiativet och ge ny luft under exceptionalitetens vingar skulle delvis Gerard Ford men senare Ronald Reagan spela en viktig roll. Däremellan intog president Carter den politiska scenen vilket dock skulle bli lite mer turbulent.

Att återupprätta exceptionalismen och känslan av ett särskilt uppdrag

Carter kom till Vita huset övertygad om att han skulle kunna göra världen mer öppen och gästvänligt inställt till USA och dess värderingar efter flera år av kritik. Han uppfattade den nya verkligheten som en värld där andra länder återigen, om USA återgick till sin historiska roll och sina principer, skulle vara öppna för amerikanskt ledarskap. Utrikespolitiken skulle på nytt baseras på ärlighet och trofasthet gentemot landets grundläggande värderingar och vägledas av en optimism utifrån sina historiska visioner. Liksom Wilson var hans ambition att forma en policy för att tjäna mänskligheten och göra sina landsmän stolta över att vara amerikaner och han var lika snabb att moralisera och predika för världen som sin föregångare (Sherry 1995:342). Carter antog därför principen om rättigheter som en ledstjärna för ame-

rikansk utrikespolitik. Alla människor hade rätt att leva sina liv i enlighet med sina önskemål (Wilson's idealism) och att förneka mänskliga rättigheter (MR) i utrikespolitiska sammanhang vore otänkbart. Tidigare misslyckanden grundade sig på att man inte hade lagt så stor vikt vid just MR vilket nu behövde förändras. Carter återopade amerikanska idéarvet och landets uppgift:

We've been filled with the words of Thomas Paine and Thomas Jefferson, Benjamin Franklin and George Washington, and others – that all men are created equal, that we are endowed with certain inalienable rights, and that we have a government designed not to control us but to guarantee our rights. So Human rights are part of the American consciousness. [...] make[s] it almost inevitable that our country will be a leader in the world standing up for the same principles on which our Nation was founded

Jimmy Carter 21 jul 1977

Carters altruism stötte däremot på kritik och många menade att det fanns andra säkerhetsintressen för USA som Washington måste ta hänsyn till. Mänskliga rättigheter kommer ju ofta i konflikt med kulturella normer vilket kan skapa många motsägelsefulla situationer, något Carter erkände. Han ansåg trots detta att USA:s politik måste implementeras på ett sätt som inriktades på att kunna uppvärdera MR åtminstone på sikt. Han klargjorde att så länge han var president så skulle USA:s arbete gå ut på att främja mänskliga rättigheter eftersom man var: "*a nation founded on an idea of human rights*" (Carter 6 dec 1978). Det innebar samtidigt att han också var tvungen att dölja/gömma undan hur USA tillgripit olika hemliga avtal och hemliga operationer som hade befläckt nationens rykte och utmanat kampen för mänskliga rättigheter (se vidare i syntesens sista del). Han hoppades på att hans politik skulle återställa den amerikanska policyn i allmänhetens ögon och skapa ökad legitimitet på hemmaplan, putsa till den vingbrutna nationella prestige utomlands och ställa in styrkorna i riktning mot att bli en oemotståndlig kraft för frihet och utveckling överallt (Hunt 1987:185). Händelser i omvärlden liksom det politiska trycket i Washington skulle dock komma att tvinga fram en policyutveckling han inte önskat.

Innan detta blev nödvändigt höll Carter fast vid sin beslutsamhet att återupp-
rätta den nationella hedern och samtidigt ändra kursriktning i politiken. Gerald Ford hade visserligen fått uppgiften att försöka återkoppla den amerikanska nationalismen till känslan av exceptionlighet före Carter. Under sin korta ämbetsperiod hade Ford spelat en viktig roll när han framhärdat i sina uttalanden att uppgiften som låg framför USA nu var att åter väcka liv i den långa tro på att Amerika var en speciell

nation med ett speciellt öde, oavsett nederlaget i Vietnam (McCrisken 2003:44). Fords presidenttid kan sägas ha varit en lyckosam period vad gäller att återupprätta den nationella hedern och påverka känslan av exceptionalism i positiv riktning. Under sin tid i Vita huset hade han försett nationen med vad den behövde, känslan av gedigenhet, mod, sunt förnuft och ära vilket var ett välkommet lyft jämfört med ett årtionde av modfällighet (op.cit:54). Ford hade gett en rad viktiga tal som var rika på retorik om den amerikanska exceptionaliteten och redaktörer för betydelsefulla tidningar beskrev dessa som en central faktor att återskapa hoppfullhet och stolthet. När president Carter tog över rodret i Vita huset kom samma sak (åberopandet av exceptionalitet) något märkligt till uttryck i hans mest berömda tal till nationen, *“Crises of Confidence”* den 15 juli 1979. Carter underströk där att amerikanernas livsstil och materialism skapade ett så stort behov av olja att det på sikt hotade amerikansk säkerhet då man hade blivit allt mer beroende av andra länders tillgångar. Han uppmanade därför i sitt tal nationen till mer återhållsamhet, att ändra kursriktning och att landet samtidigt skulle ta ett större politiskt ansvar och satsa på andra energikällor än olja. Carter påvisade samtidigt en fundersamhet över meningen med livet och vad han menade var en förlorad känsla och uppgift för USA som hotade den sociala och politiska grunden och som hade vänt människor bort från det som verkligen räknades i livet. Han fortsatte genom att hänvisa till att amerikanerna nu kunde välja att hålla fast vid: *“a mistaken idea of freedom [which was based on] fragmentation and self-interest”* men att detta skulle leda dem till ett oundvikligt kaos och orörighet. Eller så kunde man välja den sanna friheten vilket han beskrev som: *“the path of common purpose and the restoration of American values”* (Carter 15 jul 1979). Han vidhöll att den amerikanska historien byggde på progression och att man var en garant för fred och utveckling. *“Our progress has been part of the living history of America, even the world. We always believed that we were part of a great movement of humanity itself called democracy, involved in the search for freedom; and that belief has always strengthened us in our purpose”* men att det nu fanns en brist på tilltro till framtiden och möjligheterna (Ibid). Om man valde att hitta vägar för en ny energiförsörjning skulle detta göra så att man återfick kontrollen över sitt öde. Bördan lade Carter till stor del på det amerikanska folket (köra mindre bil, ändra vanor, konsumera mindre) och uppoffringar skulle betraktas som en patriotisk handling. Carter uppfattade ett minskat oljeberoende som en väg undan nya krig. I hans vision var det inte främst militära lösningar på säkerhetsproblemen som det handlade om. Roten till nya konflikter låg inom det amerikanska systemet snarare än utanför. Talet var helt unikt i amerikansk historia och gjorde honom inledningsvis lite mer populär men detta vändes ganska snart till en form av

klaustrofobisk känsla bland amerikaner. Den amerikanska idékärnan kopplad till den amerikanska livsstilen och drömmen kunde inte ifrågasättas.

Reagans förmåga att formulera det amerikanska ödet och missionen

Carter hade, trots sin efterföljande utfästelse av oljan som ett säkerhetsintresse,⁷¹ blivit anklagad för att agera med vekhet gentemot problemen i Iran och Afghanistan (vilket i praktiken inte var helt sant vilket vi återkommer till i syntens sista del). Detta banade väg för Ronald Reagans valseger. Amerikanernas bild av sig själva som oöverbinnerliga och en god supermakt hade delvis återigen krackelerat efter gisslandramat i Iran (se vidare s. 291f & 300f) och man efterfrågade nu på nytt en tydlig, kraftfull och målinriktad politik. Det fanns behov bland amerikanerna att vända förnedringen från Teheran till en återupprättad känsla av exceptionalitet och öde. Många ville ha en försäkran om att ännu en gång stärka USA:s roll och tydliggöra landets uppgift i världen och Reagan var redo för att tillmötesgå detta. Som president skulle Reagan bli den som kanske tydligast av alla presidenter under det kalla kriget talade om USA:s storhet och dess speciella roll i historien. Han hade lärt sig under den stora depressionen att när det är hårda tider vill amerikaner höra att det inte finns något att frukta och att de behöver tilltalas av någon de hyser förtroende för, inte höra hur dåligt allting är vilket han spelade på som en motsats till Carter i valrörelsen 1979. Han hade också vidlyftiga planer för USA och presenterade stort hopp för dess framtid: *“It is time for us to realize that we’re too great a nation to limit ourselves to small dreams. We’re not, as some would have us believe, doomed to an inevitable decline [...] we have every right to dream heroic dreams”* (Reagan 20 jan 1981). Istället för att lyfta fram sin egen tro på den amerikanska exceptionaliteten refererade han ofta till andra stora tänkare och lät ofta som Woodrow Wilson. Han citerade Thomas Paine i sin kampanj genom att säga att: *“we have it within the power to begin the world over again”* (Reagan 24 sep 1981). Han använde Tocqueville och beskrev USA som *“a land of wonders”* (Reagan 15 okt 1981) och John Winthrop *“we shall be a city upon a hill”* (Reagan 29 nov 1982). Han trodde helhjärtat att USA hade en speciell historisk uppgift att fullfölja och såg det som ett nobelt, osjälviskt ledarskap på marsch för mänsklig progression mot en större frihet och demokrati för alla människor (Cannon 1991). Samtidigt var han motsägelsefull. Han hävdade å ena sidan att USA inte predikade något Manifest Destiny för att nästan i samma andetag säga att USA hade: *“a destiny and a duty, a duty to preserve and hold in sacred trust mankind’s age-old aspirations of peace and freedom and a better life for generations to come”* (Reagan 18 feb 1983). Han berömde upp-

⁷¹ Carter gjorde en politisk helomvändning efter en rad händelser i arabvärlden och deklarerade i sin säkerhetsdoktrin att tillgången till olja i persiska viken var en amerikansk säkerhetsangelägenhet som kommer att beskrivas i syntens sista del.

repade gånger det välbekanta konceptet om ett amerikanskt avtal med ödet och talade i sitt andra installationstal om Amerikas expansion västerut och dess ändlösa expansion av drömmen om en nation med en obegränsad framtid (Gardner 2008:62). Som sina företrädare uppfattade han sitt land som exceptionellt, något som fötts ur den enda sanna revolutionen i mänsklighetens historia. USA hade enligt honom blivit en ö av frihet på uppdrag av och med Guds försyn att inneha rollen i världen som försvarare av fred och frihet.

Reagan tydliggjorde samtidigt Sovjetunionen som den mörka kraften i världen, som den mest ondskefulla fienden som mänskligheten hade stått inför och menade att Moskva var upptaget av krig och av motvilja till frihet (se exempelvis: Reagan 8 jun 1982 & 23 mar 1983). Han berömde också Vietnamkriget och vägrade skjuta det i bakgrunden i den amerikanska historieskrivningen. Han lovprisade det som “a noble cause” och ett rättmätigt försök att besegra den fruktansvärda plan som kommunismen hade för att besegra hela världen (Reagan 18 aug 1980). På detta sätt implementerade han även ståndpunkter i sin retorik från en (nybildad) falang av neokonservativa. USA skulle återigen stärka sin maktposition, konfrontera hoten, upprusta massivt och använda sig av ekonomiska och diplomatiska påtryckningar samt intervensera med kraftfullhet för att assistera frihetskämpar runt om i världen. Reagan skulle föra landet tillbaka till den verkliga stormakt man var, lägga den skamliga och dumdristiga politiken som Nixon och Carter stått för bakom sig. Han var även en ivrig förespråkare av kärnvapen och att USA skulle rustas upp för att hamna i ledningen. Det tjänade enligt honom inte bara egenintresset utan även mänsklighetens intresse (McCrisken 2003:97). Han sjösatte därför stora militära utvecklingsprojekt som pressade den federala budgeten (Hunt 1987:187). Allmänheten tog emot Reagans visioner med öppna famnen. Man var angelägen om att känna sig väl till mods igen och lyckligt inbäddade i nostalgi kring en tidigare era i amerikansk politik som karaktäriserats av nationell stormakt, klara gränsdragningar kring moralfrågor och en nationell sammanhållning. Fyra av fem amerikaner i mitten av 1981 ansåg att USA hade en speciell roll att spela i världen och mer än hälften ansåg att dess bästa tid ännu låg framför dem (op.cit:189).

Den amerikanska exceptionalismens slutgiltiga seger?

Reagan betydde oerhört mycket för att åter stärka och fördjupa den amerikanska exceptionalismen och ödesberättelsen. Trots att han lämnat Vita huset med en av de största utrikespolitiska skandalerna i form av Iran-Contras bakom sig, så blev hans moraliska eftermäle enormt. Han ansågs inte bara ha vunnit Kalla Kriget utan även lyckats visa Amerikas överlägsenhet i Granada och framgångsrikt blandat in ameri-

kanska intressen i Iran-Irakkonflikten. Enligt många hade Nicaragua också varit värt priset eftersom det varit nödvändigt för att kommunismen skulle hindras i Amerikas bakgård. Vad dessa konflikter hade egentligen inneburit och hur den amerikanska inblandningen sett ut kommer att diskuteras i syntesens kommande delar för att sedan vävas samman med vilken roll USA:s självbild och andra idéelement spelat.

När muren föll i Berlin den 9 nov 1989 så var det ett symboliskt slut på det kalla krigets successiva avveckling även om det skulle ta ytterligare ett par år innan det kunde läggas till historien. För de allra flesta var det bipolära systemets sammanbrott en stor överraskning och det skapade förvirring över hur det internationella systemet nu skulle formas. Ett par år in på 1990-talet var dock optimismen stark och det talades om ”historiens slutpunkt” där alla samhällen nu skulle mogna fram till demokratier eftersom det västerländska systemet ansågs ha segrat över alla andra (Fukuyama 1992). Liksom efter andra världskrigets slut framstod det också nu som att USA varit den kraft som genom resolut kamp för frihet och demokrati med diplomati och påtryckningar hade lyckats besegra tyranni och ondska. Stödet till diktaturer, krig och oegentligheter var förlagda till historien, åtminstone i de politiska och mediala rummen. En rad kriser på oljemarknaden, en gigantisk utlandsskuld bland annat till följd av Reagans kraftiga militarisering kombinerat med sänkta skatter och avregleringar av statligt inflytande över marknaden, hade visserligen lämnat USA mer sårbart ekonomiskt, men detta till trots var man nu de facto världens i särklass starkaste ekonomi och världens enda och helt överlägsna militärmakt. Något som gjorde USA till en ohotad hegemon med ett självförtroende som följer på en sådan position. Att USA var en exceptionell nation, den starkast lysande stjärnan på himlen, stod nu helt klart. Man var beredd att leda världen och forma den i enlighet med sina egna intressen, vilket Bush utfäste i sin nationella säkerhetsstrategi:

In the aftermath of World War II, the United States took on an unaccustomed burden, the responsibility to lead and help defend the world's free nations. This country took bold and unprecedented steps to aid the recovery of both allies and defeated foes, to provide a shield behind which democracy could flourish, and to extend its hand in aid of global economic progress. [...] In this historic endeavor, America has succeeded - brilliantly. [...] It is our steadfastness over four decades that has brought us to this moment of historic opportunity. We will not let that opportunity pass, nor will we shrink from the challenges created by new conditions. Our response will require strategic vision - a clear perception of our goals, our interests, and the means available to achieve and protect them.

George H. W. Bush 1990

I över två decennier hade den amerikanska ekonomin samtidigt blivit allt mer beroende av utländska marknader och slutet på det kalla kriget såg ut att accelerera denna trend. Fria marknader, frihandel och global ekonomisk integration skulle gynna hela den amerikanska ekonomin enligt Bush som därför sökte, trots sin framtoning som realist, en form av neo-Wilsonianisk idé om en expanderande zon av demokratisering och fred där USA var den legitima ledaren (Melanson 2005:222). Med den nya världsordningen hade det öppnats upp möjligheter för den amerikanska demokratimodellen att befästas överallt och därmed för en ny utvidgning av dess makt och inflytandesfär. Idékärnan om exceptionalism och den amerikanska styrelseformens överlägsenhet hade nu givit förutsättningar för ett *globalt* ledarskap. Av rädsla för att vissa element i Washington skulle förmå vända USA inåt och inte ta detta globala ansvar upprepade Bushadministrationen hela tiden att USA hade både den materiella makten och den moraliska skyldigheten att skapa en rättvis och internationellt stabil ordning. Han påminde också om hur man tidigare missat möjligheter att inta denna roll vilket lett till några omfattande misslyckanden (som Vietnam) (op.cit:222). Men man stod också utan en klar fiende, vilket är problematiskt för en stark militärmakt. För att bibehålla sin exceptionalism behövs en kontrast till den egna överordningen och något som motiverar en fortsatt militär kapacitet. Gulfkriget 1991 innebar ett ytterligare steg i USA:s utvidgning mot Pax Americana och skulle också definiera den nya tidens fiendebild och landets överlägsenhet:

[It] does mean leadership, economic, political, and, yes, military, when our interests are at risk, and where we can make a difference [...] We underscored one key security principle with a line in the sand: Naked aggression against our vital interests will be answered decisively by American resolve, American leadership, and American might. Our victory in the Gulf, in the Persian Gulf, was more than a blow for justice; it was a reminder to other would-be aggressors that they will pay a price for their outlaw acts. We've been committed to building the basis for sustained international economic growth for ourselves and for those nations of what were once the so-called second and third worlds. The heart of our efforts has been the creation of a stronger and freer international trading market.

George H. W. Bush 15 dec 1992

Delvis till följd av segern man fick i Gulfkriget, kunde man sedan lägga Vietnam-syndromet bakom sig eftersom man manifesterat en ny överväldigande militär maktposition och hittat tillbaka till den amerikanska känslan av exceptionalism. Helt centralt är att den militära makten därmed samtidigt hade sammanlänkats med den

amerikanska identiteten. Militärens överlägsenhet blev nu en integrerad del av exceptionalismen och efter Gulfkriget försvann på detta sätt även alternativen till att vara världens militära supermakt (Bacevich/Inbar 2003:passim). Försvarsdepartementet och Pentagon utvecklade en ny idé för sitt utländska engagemang som handlade om att forma människors åsikter om USA. När omvärlden blickade mot USA skulle de se dess makt, dess professionalism och patriotism och inte lämnas några alternativ annat än att uppfatta att USA var ett land man ville samarbeta med (Försvarsminister Cohen i Bacevich 2003:159). När Clinton vann valet 1992 så var det också ett val av en tydlig och driftig globalist som trodde på ett starkt amerikanskt ledarskap i världen. Han utgjorde på flera sätt en logisk följd av och förstärkning av Bush retorik om att USA:s livsstil inte var förhandlingsbar samt av allt det som etablerats genom Washington Konsensus (se vidare i syntesens tredje del). Saddam Hussein hade med sin invasion av Kuwait dessutom erbjudit svaret på det huvudbry som funnits i Washington om hur man skulle kunna manifesteras sin maktställning och ta ytterligare kliv i sina maktambitioner. Det hade löst ett gammalt problem som inte bara handlade om oljetillgång eller makt att påverka viktig oljetillförsel och priser, utan främst om det Carter och Reagan delvis misslyckats med, nämligen att etablera strategiska landningszoner/baser i Mellanöstern för att skydda sin tillgång till och kontroll över persiska vikens oljefält (Gardner 2008:63f). Den internationella ordningen hade förändrats till USA:s fördel och dess värden hade vunnit universellt genomslag. Nu var Amerikas tid!

It is clear that we live at a turning point in human history. Immense and promising changes seem to wash over us every day. The Cold War is over. The world is no longer divided into two armed and angry camps. Dozens of new democracies have been born. It is a moment of Miracles.

Bill Clinton 27 sep 1993

Clinton skulle visserligen under resterande delen av 1990-talet öppna upp för en mer multilateral approach men detta utifrån den grundläggande idén om exceptionalism och uppdrag samt ur vetskapen att det var USA som höll i ordförandeklubbans och styrde riktningen. Hans agerande utrikespolitiskt, men även hans retoriska framtoning skulle tydligt komma att handla om att demokratisera omvärlden i enlighet med Wilsons anda, vilket egentligen samtliga presidenter under efterkrigstiden gjort när de talat om Amerikas roll i världen som en garant för demokratiutveckling. Men det blev mer explicit genom Clinton. Att Clinton så explicit nu kunde återkoppla till Wilsons retorik hade att göra med att det kalla krigets uppbrott hade fått

många i Washington, däribland de neokonservativa ideologerna (se syntesens sista del) att uppfatta att man fått de bevis som krävdes för att fortsätta kampen för ett Pax Americana. Det fanns en bred acceptans för en politik som tillät USA att verka för demokratisering av omvärlden eftersom de amerikanska idealen ansågs ha segtrat. Vad de neokonservativa (vars företrädare på inget sätt var isolerade till ett parti eller någon enskild gruppering utan vars ”agenda” omfamnades av personer från vitt skilda samhällspositioner och politiska preferenser) särskilt lyckats med under 1980-talet, var att de återupprättat och fördjupat idén om den amerikanska exceptionalismen och förnyat det amerikanska uppdraget med allt vidare målsättningar. Clinton skulle bli den president som kanske mest tydligt lyfte in dess visioner i politiken. Det ekonomiska uppsving som blev i kombination med teknologitvecklingen och kommunikationsmöjligheterna med Internet och annat gjorde dessutom amerikanerna efter hand mer säkra i sin internationella överlägsenhet. Det fanns till slut inte längre någon diskussion om det egna imperiets eventuella nedgång (decline) utan unipolaritet och överlägsenhet ansågs vara ett faktum. Händelsen i Somalia⁷² hade visserligen satt sina spår och oenigheten i administrationen (1996) var påtaglig om vilken väg man skulle välja, men flera saker höll dem samman. En av sakerna man var *enig* om var att den amerikanska utrikespolicyn måste vara mer övertygande i sin ambition att verka för mer nobla humanitära målsättningar. Att utvidga möjligheterna för demokratier uppfattades även under Clintons andra presidentperiod, trots det som inträffat i Somalia, som högsta prioritet, liksom skyddet och främjandet av mänskliga rättigheter. Man var också överrens om att militär styrka inte skulle vara begränsat att använda för att skydda vitala intressen utan också utvidgas till att intervensera för moraliska principer. Det saknades däremot enighet om hur långt man var beredd att gå för detta (Hyland 1999: 21). Det fanns givetvis de i administrationen som ansåg att man måste ha vissa begränsningar i den amerikanska maktutövningen men den nyttillträdde utrikesministern (1997) Madeleine Albright, var av uppfattningen att det primära problemet var *hur man skulle motivera* användandet av sin makt. Hon ansåg att man skulle erhålla den legitimiteten genom att mer aktivt använda FN och att detta skulle utgöra början på en ny era. Ur detta växte det fram en sorts pragmatisk neo-Wilsonianism baserad på idéer om humanitära interventioner och statsbyggnadsoperationer och kollektiv säkerhet (Haley 2006:77; Hyland 1999: 32). Att gå via FN handlade alltså om legitimitet men att operationerna skulle ledas av USA rådde föga tvekan om. Viktigt att förstå är att detta utgjorde själva kärnan i en ny utvidgningstanke. Den amerikanska exceptionalismen hade ta-

⁷² I ett försök att störta regimen i Mogadishu (Mohammed Farah Aidid) förlorade den amerikanska militären 18 soldater när två helikoptrar (Black Hawk) blev nerskjutna.

git de första större stegen mot global dominans där man inte skulle ursäka sig för något. Albright hävdade att USA hade blivit: *“the organizing principle of the global order”* och att man om man måste använda militärt våld så var det: *“because we are America; we are the indispensable nation. We stand tall. We see further than other countries into the future”* (Albright 19 feb 1998).

Embryot till detta utrikespolitiska förhållningssätt hade formulerats redan i Clintons årliga tal till kongressen 1994 där han formulerade några utfästelser om det han kallade *“engagement and enlargement”*. Med *“engagement”* menade han främst upp-lyst engagemang och med *“enlargement”* (eller demokratisk utvidgning) åsyftades en hängivelse för expansion av den fria marknaden och demokratifrämjande åtgärder väl i linje med Wilson (Dumbrell 2009:42). USA:s intressen internationellt var att utveckla demokratier och fria marknader världen över. Parallellt med konceptet etablerades också idén om ”skurkstater” och ”bakåtsträvande stater”. Clinton beskrev explicit Nordkoreas, Irans och Iraks ledare som aggressorer. På ett sätt kan detta uppfattas motsägelsefullt till den wilsonska demokratispridningsidén eftersom skurkstatsepitetet var en komponent i ett realistiskt tänkande som rättfärdigade unilateralt amerikanskt agerande mot regimer som hotade amerikanska intressen. När man tittar närmare på det hela så var det emellertid snarare nära sammanlänkat med marknadssidén där skurkstaterna blev de som stod i vägen för/gjorde motstånd mot den fria marknaden, globalisering och politisk frihet (op.cit:43). Tillsammans med Bushs *”nya världsordning”* blev detta en referenspunkt för de amerikanska nya maktsträvanden. En signal om att de som står emot idén om demokrati och marknadskapitalism bör oroas för amerikansk makt vilket synnerligen var mer (explicit) expansionistiskt än någonsin tidigare. Men detta var väl förankrat i hela det idémässiga arv som vuxit fram under den amerikanska historien, omformulerats, förfinats och anpassats till nya tider och kontexter, men som bevarat sin kärna.

Sammanfattning

En förståelse för det amerikanska politiska projektet (bildandet av världens första och mest enastående republik), de idéer som formade landet (exceptionalism och självägarskap) som sedan förstärkts och fördjupats av en rad andra idéelement såsom exempelvis föreställningen om ett förutbestämt öde och mission, är helt avgörande att inbegripa i studier av landets utrikespolitiska beteende. Den känsla av överordning som exceptionalismen och upplevelsen av frihetsidealet medför, den livsnerv som binder samman amerikaner i vad som upplevs som en uppgift man har

att fylla i världen, påverkar politiska makthavare och ger underlag åt medborgarnas legitimitet för sina ledares olika utrikespolitiska strategier. Expansion och expansionism växte också tidigt fram ur detta som en logisk följd av allt Amerika står för och representerar under Guds beskydd. Vi har kunnat se hur dessa olika idéelement har utvecklats och förstärkts över tid och gjort det amerikanska uppdraget allt mer vidlyftigt. Det har rättfärdigat allt mer offensiva strategier gentemot omvärlden och skapat förutsättningar för att amerikaner upplever sig ha rätten att intervensera i andra länders interna angelägenheter. Känslan av överordning, att vara världens ljus med möjligheter att bringa frihet också åt andra har tagit bort gränser för vad som annars skulle bli politiskt omöjligt, nämligen att ge sig själv rätten att också avgöra andra människors framtid och livsvillkor. Genom att se sig själv som bärare av en universellt giltig nationalism har man gett sig själv mandat att bedriva en aktiv utrikespolitik och också se sig själv som en moralisk ledare i världen. Olika saker som ideologiskt hotar detta unika amerikanska system har efterhand blivit nödvändigt att bekämpa. På så sätt har man skapat en av de mest motsägelsefulla politiska grundvalarna, nämligen den, att enbart genom att förhindra andra människors frihet att avgöra riktningen för sin framtid kan man skapa verklig frihet för alla överallt.

Passus:

Dessa idéer om exceptionalism, öde, universalism och mission som format den amerikanska identiteten och nationalismen, skulle däremot också knytas till en rad andra grundläggande idéelement i amerikansk utrikespolitik, vilket kommer att presenteras och analyseras samt knytas samman i en helhet i nästkommande kapitel. De olika styrande och drivande idéerna och principerna har därtill förstärkts över tid vilket också kommer att beskrivas. Idéerna som presenterats i detta kapitel kom också att användas för att begripliggöra den ekonomiska delen av expansionen liksom det kom att användas av framträdande ideologer för att tydliggöra olika konflikt- och hotbilder, något som kommer att beskrivas i kapitlet därefter.

Absolut säkerhet och (il)legitima medel

I detta andra synteskapitel kommer olika säkerhetspolitiska principer som styr USA att presenteras och analyseras. Det handlar då om att beskriva hur det unga nybildade landet formulerade sin säkerhet och hur detta utvecklades över tid, vilka system och policys som formulerades, vari dessa bestod och vilka utrikespolitiska konsekvenser som det fick. Avsikten är att bidra till förståelsen av Bushs handlingsmönster och då främst Bushdoktrinen utformning och strategin med förebyggande krig samt dess unilaterala och villkorslösa hållning som rönt omfattande kritik. De idéer och utvecklingsprocesser som speglas här hänger samtidigt nära samman med det som beskrevs i det första synteskapitlet. Nyckelbegrepp som kommer att återkopplas till i det avslutande analyskapitel är: **absolut säkerhet, sårbarhet, isolatism/unilateralism, hegemoni och förebyggande krig.**

Absolut säkerhet via expansion och förebyggande krig

Om det inledningsvis varit svårt att skapa en entydig nationell känsla för Amerika och för rollen av att vara amerikan, så kom en öppning för den amerikanska nationalismen när Washington D.C. den 24 augusti 1814 attackerades av brittiska styrkor i ett överrumplande anfall.⁷³ Anfallet mot huvudstaden upplevdes som enormt fördmjukande, inte minst för att briter lyckades bränna ner Vita huset och Capitolium. Effekterna av denna attack kan inte undervärderas eftersom det skulle få amerikanerna att på allvar börja känna tillhörighet i nationen Amerika men även omedelbart utvidga sitt uppdrag till att handla om att helt på egen hand sörja för sin egen trygghet och säkerhet (Chace/Carr 1988:37). Begreppet utvidga är särskilt viktigt eftersom det exempel som skapades genom denna nästan bortglömda historiska händelse var något som bestått och fördjupats i amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik sedan dess, nämligen att säkerhet kommer genom utvidgning. Amerikaner

⁷³ Brittiska styrkor marscherade in i den nyligen inrättade huvudstaden och brände ner Vita huset och Capitolium. Antalet dödsoffer var relativt lågt vid denna attack och överskuggades av att Andrew Jackson snart därefter lyckades besegra de brittiska trupperna i New Orleans. Redan på julafton 1814 kunde dock *The Treaty of Ghent* undertecknas som inte erkände segern till någon part men innebar ett status quo som kändes tillfredsställande (Gaddis 2005:10f).

har generellt sett svarat på hot och särskilt på överraskande attacker, genom att bli offensiva, mer tydliga, genom att konfrontera, neutralisera och om möjligt överrumpla källorna till fara snarare än att fly från dem. *Expansion* har ansetts vara vägen till säkerhet (Gaddis 2005:13). Det innebar även att man nu definierade sin säkerhet genom utfästelser om att sträva efter absolut säkerhet och bekräfta att man inte kunde lita på någon. Redan före attacken 1814 hade en oerhört framträdande känsla i den amerikanska idékärnan varit upplevelsen av sårbarhet, utsatthet och hot från omvärlden. Vid tiden för nationens skapande och de första årtiondena var känslan också rättmätig då det unga landet de facto var mycket sårbart. Att nationen överlevt revolutionen och lyckats hålla emot stormakterna i Europa hade varit en bedrift, men omständigheterna hade inte lämnat någon omedveten om hur riskfylld omvärldsmiljön var. USA hade dessutom vidsträckta gränser att försvara och det stod klart att det inte skulle vara möjligt att förutse eller skydda alla de ställen där nästa attack skulle kunna komma. Uppfattningen om att omvärlden var en farlig miljö som avser hota Amerika eller amerikanska intressen blev därför en drivande logik i amerikansk politik (Kagan 2006:65). Attacken mot Washington fördjupade denna uppfattning. Dessutom fanns det även vid denna tid vad vi idag kallar för ”icke-statliga aktörer” i form av ursprungsbefolkning, pirater och andra fria grupperingar som var beredda att försvara sina positioner mot amerikansk expansion. Ett av de första problemen med att söka säkerhet genom expansion, var däremot att hindra expansionen själv från att generera ny osäkerhet (Gaddis 2005:16). En balansakt som man försökt parera sedan dess.

Amerikanerna blev snart besatta av att eftersträva absolut säkerhet liksom politisk och territoriell integritet som skulle vara oberoende av andra (Chace/Carr 1988:12). Kriget mot England 1812-15 och attackerna mot Washington innebar att politiken som följde av detta och framledes, utöver att kännetecknas av en ängslighet över olika säkerhetshot, också kom att präglas av uppfattningen att man måste föregå/föregripa dessa hot. Dels genom att expandera och dels genom att agera *förebyggande*, något som också kunde sammankopplas och legitimeras med självförsvarsrätten. De olika presidentadministrationerna blev väldigt känsliga för riskerna om externa hot och därför helt upptagna av nationell säkerhet och *tänkbara* hot mot nationen. Denna känsla av sårbarhet, hot och strävan efter absolut säkerhet skapade således legitimitet för att aktivt och förebyggande agera mot tänkbara – *framtida* hot. Visserligen hade detta inletts redan av George Washington när han gått över Delawarefloden och överfallit de då högst förvånade hessianska soldaterna i Trenton

den 26 december 1776 i en förebyggande offensiv,⁷⁴ vilket hade gjort förebyggande aktioner till en strategi som den amerikanska militären favoriserat. Offensiva aktioner ansågs nödvändiga för att garantera den egna säkerheten genom att förhindra andra från att agera först. Washington menade exempelvis att: “*offensive operations oftentimes are the surest, if not in some cases the only means of defence*” (Washington 25 jun 1799, i Washington Writings 1836 Vol XI:443). Den amerikanska traditionen har ända från början alltså gjort gällande att defensiva strategier enbart utgör förberedelse till att ta nya aktiva initiativ (Bacevich 2005:186). En strategi som inte är unik för den amerikanska militären (inte heller ska principer och militära strategier automatiskt sammanblandas), men väl viktig att uppmärksamma av det skäl att man retoriskt genom hela historien legitimerat sina attacker genom att hävda att dessa utgjort svar på andra parters aggression och aldrig erkänt några offensiva ambitioner. Åberopandet av självförsvarsrätten kunde även effektivt dölja de bakomliggande förevändningarna i de expansionistiska anspråken genom att expansion och säkerhet kopplades samman. John Quincy Adams hittade senare inspiration i en händelse i spanska Florida där USA hade avvärjt hot om upplopp genom våldsanvändning mot tänkbara kollaboratörer. Han försvarade denna handling med att hävda att USA inte borde be om ursäkt för det som hänt utan istället borde dra fördel av det genom att hänvisa till nödvändigheten att agera förebyggande i liknande situationer för att föregripa hot (Gaddis 2005:17). Förevändningen i Florida hade också varit förebyggande. Eftersom området tillhört ett försvagat Spanien hade man ansett att det fanns stora risker att landsändan skulle övergå till något ännu starkare europeiskt land som då skulle hota Amerikas säkerhet. Madison hade noterat detta 1811 i sin *no-transfer doctrine*. Eftersom alla länder ansågs söka strategiska positioner för att expandera så var det väsentligt för Amerika att föregripa hoten genom att hindra andra från expansion (Weinberg 1958:387).

⁷⁴ Det tyska regementets soldater som tjänade det brittiska imperiet och uppfattades som motståndare till den amerikanska revolutionen. Washingtons 2,400 man starka pluton attackerade den 1,400 starka divisionen som en förebyggande överraskningsattack för att hindra de tyska trupperna från att senare utgöra ett hot

Samma tanke användes sedan i den utvidgning som skedde på indianernas bekostnad inte minst genom president Jackson vars hantering av Indianerna var synnerligen brutal (Remini 2009:99ff).⁷⁵ Hans argument hämtade näring i idén om att en expanderande civilisation hade rätten att agera förebyggande även i dessa sammanhang. Detta var en utvidgning av Adams tankar som därmed blev en mäktig doktrin med vilken man för lång tid skulle rättfärdiga förflyttningar (och massakrer) av indianer, olika invasionskrig och att agera mot länder som man misstänkte annars skulle falla i händerna på England eller Frankrike (Gaddis 2005:18). Tydligast artikulerades detta genom att man 1830, efter en debatt i kongressen (19 maj 1830), drev igenom *The Indian Removal Act* som betraktade alla urinvånare som ett hot mot den amerikanska säkerheten och innebar att alla indianer skulle förflyttas till områden väster om Mississipi för att förhindra att Amerika hindrades att utveckla sin makt (Remini 2009:99f).

Myten om isolationism

Sårbarhet som drivkraft - unilateralism som säkerhetsstrategi

Känslan av sårbarhet, omvärldens hotfullhet och strävan efter absolut säkerhet har föranlett människor att uppfatta Amerika som avskilt eller till och med isolerat från andra. Som vi kunde se i föregående kapitel så skapades Monroedoktrinen för att avgränsa Amerika från europeiska länders maktkamp för att den unga nationen skulle kunna skapa sig ett utrymme att växa sig starkt. Liksom utifrån uppfattningen att man var en nation som själv måste stå sig stark gentemot andra och inte lita på någon. Och *idén* om isolering är visserligen central i amerikansk politik, vilket däremot inte är detsamma som att den praktiska politiken präglats av principen. Det ska istället uppfattas just som en markering om att USA står över alla andra och att

⁷⁵ Mellan 1810 och 1850 fördrevs indianerna bort från hela landet öster om Mississipi. Därefter fortsatte jakten på indianer även väster om Mississipi andra halvan av 1800-talet. Det fåtal indianer som fanns kvar och kämpade för självständighet inhägnades och avkrävdes att civiliseras enligt kristna värden. Många krävde deras totala utrotning (Hunt 1987:55). Även autonomi över de få reservat som fanns kvar förnekades dem 1871. Genom Dawes Act 1887 så fulländades processen med att hindra ursprungsbefolkningen att erhålla någon makt och inflytande över sin egen situation. Indianerna kunde nu "hanteras" som ett utrikesproblem och därmed hindras att agera inom ramen för inrikespolitiken. Hela landets välstånd byggdes så upp på förföljelse av människor som bebott området under århundraden. Idén om att alla människor var födda lika med jämlika rättigheter var därför tvunget att omdefiniera begreppet "alla människor" (Weinberg 1958). Frågan blev hur man skulle klassificera om indianerna stod på insidan eller på utsidan av Amerikas förenta stater. Deras status som oberoende nationer förändrades kontinuerligt men innebar aldrig inkludering i det amerikanska samhället eller medborgarstatus. Redan när man 1831 definierat indianerna som; "*domestic, dependent nations*" så kunde de hanteras som subjekt och inte som medborgare (Stephanson 1995:91).

man därmed inte bör samarbeta med andra eftersom detta skulle riskera att man gav upp sin exceptionalitet och riskerade att bli mer sårbart. Det handlade *inledningsvis* om att Amerika skulle bygga sin säkerhet genom att isolera sina utrikesambitioner till den västra hemisfären och hindra andra från inflytande där.⁷⁶ Mer specifikt utgör det en del av själva den politiska idékärnan som stammar från George Washington och dennes tal om att USA är sig själv nog och utgör en exceptionell faktor i världen, att Amerika inte behöver eller bör samverka med andra utan enbart lita till sig själv. Med detta formulerade han en del av den innersta nerven i amerikansk politik genom att knyta samman exceptionaliteten med att man har rätt att agera i enlighet med sina egna intressen utan samverkan eller hänsyn till andra (Kagan 2006:7). Men ”isolationism” i den kontexten kan enbart uppfattas som och innebar i realiteten enbart rätten för USA att definiera sina egna spelregler, inte om att *isolera* sig från världen. I sitt avskedstal 1796 uppmanade George Washington sina landsmän att inte sätta något stort förtroende till sina allierade, speciellt inte de som var starkare, eftersom de som bäst skulle komma att göra Amerika till en bricka i sitt eget spel. Han menade vidare att:

The Great rule of conduct for us, in regard to foreign Nations is in extending our commercial relations to have with them as little political connection as possible. So far as we have already formed engagements let them be fulfilled, with perfect good faith. Here let us stop. Europe has a set of primary interests, which to us have none, or a very remote relation. Hence she must be engaged in frequent controversies, the causes of which are essentially foreign to our concerns. Hence therefore it must be unwise in us to implicate ourselves, by artificial ties, in the ordinary vicissitudes of her politics, or the ordinary combinations and collisions of her friendships, or enmities: Our detached and distant situation invites and enables us to pursue a different course.

George Washington 19 okt 1796

John Adams hade formulerat liknande tankar 1793 när han skrev om att verkligt oberoende kräver avskildhet från alla europeiska intressen (Bemis 1949:62f). Franska och brittiska provokationer under 1790-talet hade stärkt beslutsamheten att skapa en egen form av säkerhet och kriget mot England 1812-15 sågs, som redan nämnts, som ett bevis på att man inte kunde lita på någon annan än sig själv och att nationen var hotad. Däremot har *isolationism* faktiskt aldrig existerat som explicit idé och framför allt inte som praktisk politik förrän (möjligen) på 1930-talet och perio-

⁷⁶ Tankar om ”isolation” (eller tolkningen av dessa) går tillbaka till John Winthrop och de puritanska nybyggarna som kom till kontinenten i början av 1600-talet. Winthrop’s utfästelse om att; “*we shall be as a City upon a Hill*” bidrog till den amerikanska självbilden sedan den formulerades 1630 (McDougall 1997:17).

den mellan de båda världskrigen (Gaddis 2005; McDougall 1997; Mead 2001:59; Kagan 2006).⁷⁷ Den starka önskan om att stärka säkerheten, utveckla utrikeshandeln och få tillgång till utökade resurser har fått Förenta Staterna att frekvent kompromissa med idén om isolation (Hietala 1985:viii). Nybyggarna karaktäriserades dessutom inte av isolationism utan av aggressiv expansion, materialism och en ideologi som uppmuntrade och rättfärdigade båda delar (Kagan 2006:10). Vad som sattes i rullning genom inrättandet av Amerikas förenta stater var i själva verket en gränslös kapitalism som i sig självt krävde andra strukturer än isolering vilket vi ska komma närmare in på i nästa kapitel. Under perioder som betecknats som Amerikas mer oskuldsfulla tid och avskildhet hade man styrkor stationerade på nästan alla kontinenter i världen, dess flotta befann sig på nästan varje hav, dess trupper utkämpade strider i varje världsdelen och dess utrikespolitiska relationer var i ett mer eller mindre permanent stadium av kris och tumult (Mead 2001:26). Utrikespolitiken och den nationella politiken var djupt sammanvävda från allra första början. Frågan om det nationella oberoendet var en aspekt av internationella relationer och den kontinentala kongressens oförmåga att hantera utrikespolitiken under konfederationens artiklar. Det var den största anledningen till att en ny konstitution kunde formuleras och ratificeras, där maktbalansen mellan federationen och delstaterna till stor del avgjordes genom behovet av en nationell regering stark nog att hantera en effektiv utrikespolitik. “*My idea is that we should be made one nation in every case concerning foreign affairs, and separate ones in that is merely domestic*” (Jefferson 1787 i Mead 2001:26). Amerika har därmed lyckats med att erhålla en *bild av en* ”oskyldig pojke som springer barfota ovan vid de stora hajarnas spel och listigheter när man i själva verket inte alls är oskyldig utan är den part som spelar det högsta spelet” (Mead 2001:27 min översättning).

Inga kompromisser – bara vinna allt

Termen isolation överdrivs således när man beskriver den amerikanska utrikesidén under 1800-talet och sammanblandas med vad det egentligen handlade om, nämligen *unilateralism* (Boot 2002:39; Gaddis 2005:23f; McDougall 1997:40). Att agera unilateralt, utan inblandning eller hänsyn till andra stater, återfinner vi, som vi sett, redan i början av 1700-talet genom formulandet av målet att separera Amerika från Storbritannien. Därefter genom det att man avhöll sig ifrån att bilda allianser med några stormakter i Europa men också från andra stormakters konflikter och rivaliserande intressen (Smith 1994:23). Man var i själva verket inte stark nog att er-

⁷⁷ Före och efter mellankrigstiden har det handlat mer om en återhållsamhet till samarbete och allianser. USA har alltid haft ett vakande öga på handelsavtal och annat för att sådana inte skulle leda till för nära och långvariga samarbeten och man uppmuntrade istället mer kortvariga allianser utan förpliktelser. Att 1920/30-talet var en tid av isolation är inget annat än ännu en historisk myt (Mead 2001:58).

bjuda något motstånd till någon av parterna i Europa och gjorde därav klokast i att distansera sig. Att öppna upp för ett krig mot Spanien i söder skulle försvaga försvaret i norr och vice versa. Vad som krävdes var att på klokast möjliga sätt manövrera mellan olika intressen (Kagan 2006:63). Amerika hade under de första årtiondena inget att välja på annat än att vara återhållsamma och försiktiga och definiera sina inledande intressen på kontinenten utifrån detta. Något som förändrades så snart man var starka nog att ange en mer offensiv ton. Men den återhållsamma hållning man inledningsvis valde var alltså inget annat än självbevaringsdrift och var den enda pragmatiska riktningen att inta. Landets geopolitiska position var dessutom så fördelaktigt att kombinerat med idén om exceptionalism innebar det att man tolkade det som att ”neutralitet” skulle tjäna friheten och den nationella tillväxten. Att distansera sig från Europa blev helt enkelt nödvändigt för att göra den nya världen fulländad. Drivkraften att expandera bortom den egna hemisfären var inledningsvis begränsad även till följd av att kontinenten själv erbjöd ett enormt rikt land av naturresurser och ständigt ny arbetskraft, något som beskrivs mer ingående i nästa kapitel. De resurser som fanns i Amerika var till stor del tillräckliga för att landet skulle erhålla en ojämförlig ekonomisk tillväxt vilket hade en återhållsam effekt på att rikta de expansionistiska blickarna utanför kontinenten under de första hundra åren (Hietala 1985:263).

Men Amerika höll sig på inga sätt utanför världspolitiken eller världshandeln. Hela 1800-talet innebar snarare att Amerikas inflytande kontinuerligt expanderade över världen, främst i Stillehavsområdet och Karibien. Utan att utmana de europeiska stormakterna satte man sig i respekt i olika områden av intresse för Amerika såsom Falklandsöarna, Formosa (nuvarande Taiwan), Sumatra, Samoa, Hawaii, Tahiti och Chile för att nämna några. Ibland för att få ökat handelsutbyte men ofta bara för att skapa rädsla för fartygen med amerikansk flagg (Boot 2002:38f). Bortglömt är idag ofta att det tidigt blev en väl etablerad tradition i amerikansk politik att bedriva *småskaliga* krig. Mellan 1800-1934 skulle amerikanska flottan komma att landstiga vid 180 tillfällen i andra länder och armén organiserade några småskaliga attacker också på egen hand (op.cit:xiv). Det finns således all anledning att fokusera också på lågintensiva och mindre militära operationer när man studerar amerikansk utrikespolitik och när man påstår att Amerika agerat isolationistiskt. Men också när man analyserar användandet av förebyggande militära strategier. De krigsinsatser man gjorde handlade om att straffa tidigare attacker mot amerikanska medborgare eller intressen, försvara amerikanska intressen, ockupera utländska områden eller att tillförskaffa sig nya handels- och/eller territoriella fördelar/områden (op.cit:xvi). Dessa olika krig/attacker var allt annat än uttryck för isolation utan bör betecknas

som tidiga ”imperiekrig” eftersom det passar väl in för att beskriva det amerikanska agerandet utomlands som startade redan i början av 1800-talet och därefter fördjupades. Isolation har däremot tjänat som en sammanhållande idé om Amerika och Amerikas plats i världen.

Riskerna som beskrevs när idéerna om isolationism formulerades rörde farhågan att om USA skulle snärja in sig i de krig som bedrevs mellan Europeiska stater. Detta riskerade innebära ett behov av stora arméer och därmed tvinga fram en ökad beskattning av befolkningen vilket i sin tur skulle innebära att man skulle bli tvungen att kompromissa med den inrikespolitiska friheten och exceptionalismen, själva nationens *raison d’être*. Dessutom skulle man som den svagare parten riskera att förlora sikten gällande de egna nationella intressena. Inblandning med andra riskerade splittra olika delstater i USA och korrumpiera det egna systemet samt utsätta USA för risken att förlora territorier till länder i Europa och göra det sårbart eftersom det var väldigt svårt att manövrera som en neutral part och agera unilateralt mellan aktörerna (McDougall 1997:43). Klart är dock att USA aldrig de facto isoleerar sig från omvärlden, även om det givetvis fanns många ideologer, politiker och författare som företrädde en sådan linje och som velat se USA som ett lysande exempel för andra att blicka emot. Oavsett vilken teoretisk slutsats man drar av amerikansk ”isolationism” så bör man inte sammanblanda idén om isolation med en tillbakahållen eller restriktiv utrikespolitik. Det förklarar en etablerad skepsis till att underordna sig andra och att inte lita på internationella överrenskommelser.

Sammantaget skapade detta unilaterala förhållningssätt ett implicit absolut mål, nämligen att aldrig låta USA:s säkerhet undermineras av beteenden hos andra stater. En logik som också skapade incitament för att svara militärt på allt man uppfattat som hot. Ett land som behandlar alla faror, såväl faktiska som potentiella som mindre än vitala lever med risken att se andra makter öka sitt geografiska eller politiska inflytande, vilket vore en stor fara. På grund av denna ständiga hotbild ansåg sig Amerika, från dess att federationen tagit en ”fast form”, bygga ett unilateralt försvar och försvara sina egna gränser eller regioner som man uppfattat som vitala (Chace/Carr 1988:12). Strävan efter *hegemoni* blev därför samtidigt ett viktigt tillägg till den amerikanska unilaterala säkerhetsstrategin. Det fanns dock gränser för den kontinentala expansionen. Tidiga försök att expandera även till Kanada återupprepades aldrig efter överrenskommelser mellan USA och England om att de inte skulle överskrida den etablerade gränsen (Gaddis 2005:27). Men någon maktbalans har det aldrig blivit tal om i Nord- och Sydamerika. Amerikansk hegemoni var ett faktum redan i mitten av 1800-talet och fördjupades därefter. Detta gifte sig också väl med övriga idéelement som beskrivits i föregående kapitel. Sammantaget bildades

ett ömsesidigt förstärkande idé- och praktikkitt som etablerade en tydlig utrikes- och säkerhetspolitisk agenda för att motverka allt som kan hindra Amerikas utveckling.

De tre delarna förebyggande/föregripande militära insatser, unilaterialism och hegemoni blev på detta sätt efter hand införlivade i hela det nationella medvetandet (op.cit:31). Amerika skulle därefter gå i krig av flera olika anledningar. För att expandera sitt territorium eller för att erhålla ekonomiska vinster, för att besvara förölämpande handlingar mot sig och den territoriella integriteten eller, något senare, för att iklä sig rollen som försvarare av frihet och demokrati. Men genomsyrande blev att svara mot det artikulerade behovet av säkerhet och välstånd genom att agera unilateralt som det enda säkra sättet. Militära maktmedel blev samtidigt den enda utvägen att hantera konflikter. Att förhandla med andra parter skulle inneburi att man måste kompromissa men med absolut säkerhet som ett mål och en känsla av exceptionalitet som grund, kan man inte förhandla utan bara vinna allt. Den faktiska politiken innebar därefter att man förklarar krig mot andra stater och intervenserade i andra parters angelägenheter, inte sällan i förebyggande syfte (Chace/Carr 1988:12f). Amerika åtnjöt däremot privilegiet att ha en viss ”fri” säkerhet (Jefferson) genom sin geografiska position. Man var av naturen separerat av hav vilket utgjorde en välsignelse för landets utveckling. Men ingen president, inte ens Jefferson själv har någonsin varit beredd att uppfatta detta som en garant för Amerikas säkerhet eller att man kan förlita sig på detta. Militära interventioner uppfattades från första stund som nödvändiga i den egna hemisfären och senare också långt utanför denna för att skapa trygghet åt det amerikanska folket (op.cit:13).

Annektering av andra länder – för säkerhets skull

Känslan av sårbarhet och hot var konstant och präglade den expansiva politiken över kontinenten under hela 1800-talet. När man nått fram till början av 1890-talet så ansåg både officerare och politiker i kongressen att USA var tvunget att expandera också för att säkra Nordamerika från andra länders flotta. Hawaii, Kuba och Puerto Rico misstänktes ligga i andra kolonialmaktens intressesfär vilket inte kunde tillåtas. 1895 inträffade dessutom något som (på sikt) skulle omformulera och utvidga Monroedoktrinen och formalisera USA som en mer imperialistisk stat. 1895 var nämligen året då en konflikt trappades upp mellan Storbritannien och Venezuela över gränsen mellan Venezuela och Brittiska Guyana. I Washington oroades man återigen över att britten skulle få ökat inflytande och hänvisade till Monroedoktrinen samt krävde att en internationell medlare skulle lösa konflikten. Lord Salisbury,

Englands dåvarande premiärminister, hade länge motsatt sig Monroedoktrinen på grund av att den aldrig hade blivit accepterad som internationell lag av någon annan än USA självt. Han avslög därför kravet från Washington. Britterna hade sedan länge utmanat gränslinjen mellan Brittiska Guyana och Venezuela vilket provocerat USA och dessutom stod guld och andra tillgångar på spel. Farhågorna växte nu om att britterna inte förstod allvaret i Amerikas ambition att hindra andras inflytande i regionen. I ett brev från London 10 augusti 1895 beskrev Henry Cabot Lodge Sr., senator från Massachusetts, hur han oroades över att engelsmännen inte förstod att Amerika menade allvar med Monroedoktrинens giltighet och att det verkade som att engelsmännen trodde att man inte skulle bry sig så mycket om Venezuelafrågan (*Selections of Correspondance* 1925:161–164). Dåvarande utrikesministern (1895-97), Richard Olney, menade att faran var överhängande att Latinamerika skulle bli nästa kontinent för europeiska imperialister om britterna tilläts ta Venezuela. USA måste antingen hålla fast vid Monroedoktrinen och se britternas agerande som en fientlig handling eller överge dokumentet. Föreställningen handlade om att *eventuella* framtida hot måste *förebyggas* och bekämpas innan de uppträder. Rädsla hade således tidigt byggts in i systemet och levde kvar som en mäktig drivkraft att föregå hot mot den egna nationen.

Den efterföljande diplomatiska kris som uppstod mynnade ut i att Monroedoktrinen (som delvis legat i träda) befäste en stark position och underströk att USA var berett att konfrontera och riskera krig för att försvara sina intressen. För många betydde detta att amerikaner också var beredda att offra sina liv för andra människors rätt till frihet från förtryck, d.v.s. att föregripa att utvecklingen i andra länder gick i en för Amerika icke-önskvärd utveckling. En utvidgning av idén om förebyggande krig kopplat till exceptionalismen. Olney skrev ett kraftfullt uttalande om den amerikanska positionen och förmedlade detta till den amerikanska utsände i London där han talade om att USA förutom att vara suverän, civiliserad, vis, rättvis och jämlik, även tack vare sina obegränsade resurser i kombination med sin isolerade position var herre över alla situationer – och osårbara (Chace/Carr 1988:121). Det han formulerade i sitt brev var något av en sensation eftersom USA under flera årtionden hade haft begränsat (officiellt) deltagande i internationella affärer. Nu hade man plötsligt bestämt sig för att formellt återinträda på den internationella scenen på ett sätt som påminde om både Washingtons Farwell Adress och Monroedoktrinen (op.cit:122). 1896 gick Salisbury med på internationell medling, primärt eftersom det tyska imperiet hade börjat hota England. Det amerikanska folket trodde däremot att det var Olneys tuffa förhållningssätt som fått England att vika ner sig och stärktes av detta.

Olika personer av betydelse i slutet på 1800-talet såsom Alfred Thayer Mahan och Theodore Roosevelt hade möjligen lite olika drivkrafter och motiv för sin politik men de delade och utgick alla ifrån samma föreställning, att progression och välstånd hemma var beroende av expansion av Amerikas ekonomiska och militära makt utomlands (Grandin 2007:23f). Absolut säkerhet ansågs nu enbart kunna uppnås genom tillförskaffandet av nya marknader och ekonomisk expansion, samt att hindra andra från inflytande i områden av amerikanskt intresse. Detta innebar att idén om absolut säkerhet från och med nu blev bekräftat beroende av marknader *långt utanför den egna hemisfären* (Chace/Carr 1988:122). Venezuelakrisen satte igång varningsklockor även hos Theodore Roosevelt som 1897 blev “assistant secretary of the navy” en kort period för att sedan 1898 bli guvernör i New York och därefter president 1901-09. I ett brev som publicerades i Harvards egen dagstidning, *The Harvard Crimson*,⁷⁸ argumenterade han för att om USA skulle ha tolererat en brittisk expansion skulle det ha inneburit att Monroedoktrinen inte existerade och att ett sådant europeiskt självförhållande skulle innebära att man gav upp Amerikas principer. När han senare tillträdde som president så upprepade han att Monroedoktrinen och dess gränser för utomstående parter skulle vara den vägledande principen för amerikansk politik i området (Gould 1991:43). Men han kom att utvidga doktrinen med egna tillägg som även utvidgade den amerikanska makt- och inflytandesfären. Hur de ekonomiska aspekterna införlivades i hela säkerhetslogiken i slutet av 1800-talet i form av inrättandet av den öppna dörrens princip kommer att behandlas ingående i nästa kapitel.

Amerikanska intressen – en alltigenom närvarande drivkraft

Känslan av sårbarhet och att världen utanför USA hotade landets existens och/eller intressen av ekonomisk expansion var alltså en drivande logik i amerikansk säkerhetspolitik från allra första början och fick de politiska administrationerna att agera enligt vad som har beskrivits ovan. Denna idé har sedan följt med amerikanska politiska administrationer och påverkat deras agerande och förhållningssätt till omvärlden på olika sätt. Ekonomisk expansion, sårbarhet och sökandet efter absolut säkerhet har fått amerikanska presidenter att uppfatta sig ha rätten att intervensera i andra länders angelägenheter för att garantera den egna utvecklingen och säkerheten. Allt har vävts samman i ett komplext system som vi återkommer till i systemkri-

⁷⁸ Harvardsuniversitetets egen dagstidning som grundades 1873.

tiken. Nedan ska vi emellertid främst fokusera på det som handlat om att förebygga och föregripa eventuella hot mot USA.

"Amerikas sjö"- utvidgade intressen i Centralamerika

Som en del i strategin att säkra amerikanska intressen och utvidga dess maktsfär har Kuba ständigt gäckat administrationerna i Washington. Som en spansk koloni var ön ett problem på flera sätt, men som en konsekvens av kriget mot Spanien 1898, kunde USA:s armé styra Kuba mellan åren 1899 och 1902 liksom de politiska administrationerna i Washington direkt och indirekt för lång tid därefter. Kubanerna hade inte i någon större utsträckning kämpat emot att Amerika hade övertagit makten eftersom man genom *The Teller Amendment* hade blivit lovade att det amerikanska styret skulle vara högst temporärt. Enligt Washington gjorde man en god gärning/insats på Kuba genom att städa upp efter spanskt förtryck samtidigt som man bidrog till ett bättre och stabilare samhälle genom att dela ut mat och bygga upp sanitet vilket blivit något som kommit att känneteckna amerikanska interventioner (Boot 2002:132). För att demonstrera USA:s goda vilja på Kuba initierades även ett val 1900 med intentionen att skapa en konstitution för att på sikt etablera ett oberoende land (Smith 1994:219). En konvention skapades samtidigt som hade för avsikt att garantera framtida stabilitet genom att den nuvarande militära ledningen skulle ersättas med ett amerikanskt protektorat. Idén kom ifrån britternas politik i Egypten där man officiellt drog sig tillbaka men behöll den moraliska kontrollen. Under detta tillägg säkrade man konstitutionella rättigheter som tvingade Kuba att få den amerikanska kongressens godkännande innan man skrev under några utländska avtal och gav amerikanska trupper rätt att intervensera med militär makt när som helst för att, som man sa, rädda liv, frihet och egendomar. D.v.s. i praktiken varje gång Washington ansåg att det fanns skäl, vilket gav USA rätten att etablera flottbaser på ön samt intervensera mot alla externa och interna hot (Gaddis 2005:21; Rosenberg 1982:46). Havana gick med på detta av det enkla skälet att man inte hade något val (Beede 1994:433; Boot 2002:132). Alternativet var att den militära ockupationen fortsatte. Schemat för förändringarna utarbetades av en kommitté i senaten som leddes av Senator Oliver Sykes från Connecticut. En ny resolution formulerades av dåvarande krigsminister Elihu Root⁷⁹ och godkändes av kongressen i mars 1901. Den s.k. *Platt Amendment* befäste Amerikas roll på Kuba för lång tid (Smith 1994:220). Lagändringen innehöll åtta artiklar vars syfte var att definiera framtida relationer mellan USA och Kuba. Den mest kända och kontroversiella var den tredje artikeln som gav USA rätten att utöva sin makt genom att intervensera på Kuba för att säkra att landet

⁷⁹ Blev senare utrikesminister mellan åren 1905-1909. Tilldelades Nobels fredspris 1912.

behöll en regering som var adekvat för att skydda livet, ägodelar och individuell frihet (Beede 1994:432ff). Kuba fick inte heller ingå avtal med andra länder och USA skulle inneha en stor amerikansk bas på ön (Guantanamo Bay). Makten överlämnades formellt till Tomás Estrada Palma 20 maj 1902 som var en övertygad pro-amerikan.

Platt Amendment var alltså i realiteten ett substitut för en annektering av ön och gav Kuba en viss självständighet, men ön blev med detta istället ett amerikanskt protektorat (op.cit:433). Root insisterade på att lagförslaget skulle införlivas i den kubanska konstitutionen vilket visade, inte bara hans mycket knappa tillit till legalistiska system, utan också den stereotypa bild som många amerikanska politiker och militären hade om att kubaner var oförmögna till verkligt självstyre (Smith 1994:221). Den konstitutionella rätten att intervensera erbjöd den bästa tryggheten för att ön inte skulle falla samman i en politisk riktning som USA inte kunde acceptera. Platt Amendment blev populärt bland amerikaner eftersom det lovade framtida stabilitet i regionen. Kuba var därmed bara formellt självständigt och blev på det sättet en form av laboratorieverksamhet för en metod att influera, på ett sätt som inte öppet handlade om kolonialism. Med Platt som modell kunde man senare ”förhandla” också med andra stater av strategiskt intresse (Panama 1904, Dominikanska Republiken 1905, Nicaragua 1916 och Haiti 1916) och upprätta olika former av inflytande (Rosenberg 1982:47). Ökad amerikansk makt hade förändrat landets betende. Vad ett svagt Amerika hade tolererat kunde ett starkt Amerika inte längre tillåta och man ansåg att man hade gjort rätt som inte tillåtit Spanien att brutalisera Kuba. Under kriget mot England 1812 hade man försvarat sin heder och sina egna rättigheter. Efter 1898 definierades heder som ett försvar av moraliska principer och det blev nu USA:s speciella plikt att försvara olika länder även utanför sina egna gränser (Kagan 2006:410). Detta kom sig ur de idéer som hade tagit form under perioden och som vi sett i föregående kapitel, nämligen sammanvävningen av idén om det förutbestämda ödet, den kristna missionen, och att exceptionalismen förstärktes av den faktiska utvecklingen som även gjort Amerika till en stormakt.

Interventionen av Kuba 1898 hade upptill andra förevändningar rättfärdigats med att man skyddade amerikanerna från europeiska kränkningar och brott. Intressant är hur interventionismen sedan utvecklades från doktrinen om att liberalisera andra till en doktrin för underordning. Genom kriget mot Spanien hade det uppstått möjligheter att påstå sig befria Kuba och Filippinerna men detta skulle snabbt utvecklas till en idé om krig för att *underkasta* sig de folk som man ockuperade. Plötsligt hade en princip vuxit fram som tvingade Washington att undertrycka den filippinska revolten som uppstod, vilket medverkade till att omformulera och utvidga

ideologin om imperialistisk intervention till att inkludera underordning snarare än befrielse även i de fall där folk uppenbart inte ville bli befriade. En ursäkt blev då att man måste framtvinga civilisation och demokratiska institutioner för att man hade en mission att rädda dessa människor och förhindra att utvecklingen gick i en för amerikansk del fel riktning. En ”humanitär intervention” blev själva legitimeringen vars idéer snart inte visste några egentliga gränser. Föresatsen var att hitta en ”universell ordning” men det var, som vi ska se i nästa kapitel, den växande industriella överproduktionen och behovet av nya marknader som fanns i bakgrunden (Pater-son 1998:7). När Kuba väl hade frigjorts från amerikanskt territorium och åter blivit självständigt⁸⁰ så var det med inskränkningar i dess frihet eftersom man blev en form av semiprotektorat till USA (Weinberg 1958:425). Man hade samtidigt idémäs-sigt och retoriskt rört sig från att ha skyldigheter gentemot olika folk och vissa *länder* (som det fanns ett egenintresse i) till att i slutet av 1800-talet eller början av 1900-talet ha en skyldighet gentemot hela regionen. Det handlade om att utöka och befästa sin egen makt i hemisfären och att positionera sig för att säkra investeringar och handel med kubanerna men också om att föregripa risken för att länder som Tyskland eller Japan skulle få ökad roll i området till följd av ett försvagat Spanien. Precis som president Polk hade argumenterat för att expandera Amerikas territorium till att inkludera Texas och Kalifornien några decennier tidigare för att hindra fientliga européer från att äventyra amerikansk säkerhet drevs nu president William McKinley av samma idé om förebyggande krig (Gaddis 2005:19). Att man gick i krig hade också att göra med att det var just Spanien som utgjorde motståndet. Spanien uppfattades nämligen som en mer ociviliserad kultur som behövde bekämpas. Det var även en konsekvens av Amerikas utökade makt i kombination med Spaniens försvagning som gjorde att man hade möjlighet att faktiskt vinna (Kagan 2006:408f). Den omedelbara konsekvensen av spansk-amerikanska kriget var att Spanien, i Parisavtalet 10 december 1898, förlorade grundbulten i sitt latinamerikaimperium.⁸¹

När det gällde USA:s politik gentemot Filippinerna så beslutade McKinley alltså att USA skulle ersätta Spanien som den suveräne makten över öriket. På samma sätt som man hanterat Kubafrågan efter kriget vägrade man att erkänna närvaron av en självständig filippinsk regering. Inte heller tillfrågades det filippinska folket vad de hade för uppfattning eftersom de ansågs bakåtsträvande som ras och som några

⁸⁰ Kuba administrerades av USA till 1902 men 1906-1909 ockuperade USA ön på nytt. USA ingrep med vapenmakt vid tre tillfällen i Kubas inre angelägenheter mellan åren 1907-17. Inte förrän 1934 skrevs Kubas författning om så att USA inte längre hade formell rätt att ingripa i landets inre angelägenheter (Johnson 2005:53).

⁸¹ Fredsavtalet går att läsa i sin helhet på: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/sp1898.asp

som borde behandlas som barn (Fisher 2005:80; Smith 1994:222).⁸² Deras individuella rättigheter behövde skyddas men oberoende skulle inte kunna erhållas innan man hade uppvisat förmåga till självstyre. Amerikanerna som befann sig på Filippinerna behandlade lokalbefolkningen som underlägsna och militären refererade oftast till dem som "niggers" medan Washington förnekade alla anklagelser om att man hade för avsikt att agera som kolonial förtryckare. "Den vite mannens börda" hade däremot etablerat sig som idébas och var framträdande i politiken. Parallellt med detta gjordes flera (lyckade) försök att manipulera pressen till att piska upp en folklig krigsfeber och hindra illdåd och krigsförbytelse som begicks från att komma fram (Johnson 2005:50). Man tog här de första initiativen till att med hjälp av propaganda forma en verklig militaristisk idébas bland befolkningen för USA:s rätt och intresse av att bedriva krig mot andra. Filippinernas hårda motstånd gjorde att kriget varade i mer än tre år, men kunde vinnas av amerikanerna p.g.a. deras överlägsna vapenkapacitet, trots ett överraskande motstånd från gerillakrigare på landsbygden.

Trots försök att hindra information om olika övergrepp från att nå ut så började emellertid rykten spridas om en rad amerikanska illdåd och grymheter. Det mest upprörande kom från en brigadgeneral som hade gett order till sina undersåtar att skjuta alla filippinska män under *tio* år (Boot 2002:120; Smith 1994:223). Amerikanerna försvarade sig med att filippinierna var grymma barbarer som terroriserade civila och massakrerade amerikanska soldater på det mest otäcka sätt. McKinleys kontinuerliga försäkran om att USA:s insatser var upplyftande och civiliserande fortsatte dock undermineras av rapporter om den amerikanska armén som grym, vilket fick presidenten att skicka en utredningskommission till Filippinerna (under ledning av William Howard Taft). Utredningen gjorde gällande att motståndet mot USA utgjordes av en minoritet av det filippinska folket och att det stora flertalet föredrog ett amerikanskt styre. Kommissionen menade också att filippinierna fortfarande var oförmögna till självstyre men rekommenderade att de fick etablera begränsade lokala regeringar och ha representation i den amerikanska ministären med en rådgivande funktion (Smith 1994:224). Resultatet av kriget var 4 234 dödade amerikaner och 2 818 skadade och över 200 000 döda filippinier. Kostnaden för kriget uppgick till mer än 400 miljoner dollar (op.cit:225).

⁸² Genom detta bröt man omgående mot den s.k. "Lieber's Code" som hade ställts upp för att bringa in mer humanitära villkor för militära och civila under krig. Denna kodex hade den 24 apr 1863 introducerats som "Order 100" och kallats "*Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field*". Det bestod av 157 artiklar och kritiserades av somliga som en olämplig/orättfärdig åtgärd av president Lincoln utan kongressens godkännande. Artiklarna var menade som ett underlag för en krigsribunal för att förhindra orättfärdigheter och otillbörlig grymhet i krig. Något som president McKinley beslutade sig för att nonchalera (Fisher 2005:passim).

Målet med absolut säkerhet krävde en flexibel självförsvarsrätt

USA:s uppfattning om att man hade rätt att föregripa utvecklingen i länder som motarbetade amerikanskt intrång låg bakom den utveckling som följde och kopplades effektivt samman med självförsvarsrätten. Det påstods vara Amerikas rätt att försvara sig mot olika faror som barbarerna i olika länder utgjorde, vilket blev en del av diskursen om självförsvar som varit så framträdande på grund av landets ständiga upplevelser av hot. Expansionen har alltid påståtts ske genom s.k. defensiv aggression, alltså att expansionismen har gällt självförsvar mot omedelbara säkerhetshot och strävan efter evig absolut säkerhet. Det har således ofta motiverats, legitimerats och försvarats genom att sägas vara reaktioner på tidigare aggressioner (Karlsson 1996:20). Självförsvar har samtidigt motiverat sig självt och fungerat som överordnat olika skyldigheter vad gäller internationell rätt och moral. Det har funnits en internationell konsensus om att självförsvar är en rättighet. Det viktiga är dock att flertalet av de gånger som Amerika påkallat att deras agerande varit nödvändigt för landets fortlevnad och överlevnad och att man agerat i självförsvar, så har detta inte stämt överrens med olika legala kriterier som finns för självförsvarsprincipen (Weinberg 1958:383). Denna gäller när det finns ett allvarligt förestående hot från ett annat land. Men det som från början handlade om att försvara sina gränser och att utöka dessa utifrån självförsvarsprincipen utvidgades när öarna i Stilla Havet blev intressanta av andra anledningar. Detta föranledde ytterligare en ny fas och en ny och utvidgad självförsvarsdoktrin. Det betraktades plötsligt som självförsvar att införliva öarna i Karibien till det amerikanska territoriet. Begreppet ”närbelägenhet” breddades också och havet ansågs inte längre i sig själv skapa säkerhet utan det var säkerhetsskäl som krävde naturliga utposter allt längre utanför landsgränserna (op.cit:392). Självförsvar har snarare använts för att rättfärdiga faktiska eller *förväntade* expansionistiska handlingar från andra stater, *möjliga* attacker av fiender, *möjliga* framtida dispyter med mäktiga grannstater, *riskan* att en svag granne inte ska kunna försvara sig mot en annan starkare stat, *riskan* för attacker av indianer som försvarar sig mot förvärvandet av deras land, skador på Amerikas generella välfärd på grund av att europeiska makter *kan komma* att dominera andra marknader, *riskan* att förlora andelar på marknaden och så vidare (op.cit:407). Den nationalism och logik som styrjt självförsvarsdoktrinerna har vilat på övertygelsen om den politiska nödvändigheten som följer logiskt med ett förutbestämt öde att leva upp till. Amerika har ständigt omdefinierat och utvidgat sin utrikespolitik utifrån samtliga dessa idéer.

Utvidgning av Monroedoktrinen – Roosevelts tillägg

Kuba åtföljdes av annekteringen av Puerto Rico vilket signalerade att USA nu hade som ambition att göra Karibien till ett amerikanskt vatten. Ett önskemål som växte sig ännu starkare så snart Panamakanalen var på väg att realiseras. Amerikanska trupper hade varit närvarande i Panama redan tidigare, närmare bestämt tretton gånger mellan 1856 och 1902, men Columbias suveränitet över området hade förblivit intakt. Detta skulle ändras 1903 då regeringen i Columbia motsade sig amerikanska villkor för kanalbygget och ville ha mer pengar. Med Amerikas nyvunna maktställning i regionen blev president Roosevelt rasande över vad han uppfattade var en korrumpierad och vedervärdig regering i Bogotá som hade för avsikt att hindra projektet från att flyta på. Även om Roosevelt och dennes utrikesminister John Hay inte direkt uppviglade en revolution i Panamaområdet så visste de båda att det fanns konspiratörer mot regeringen i Bogotá vilka man uppmuntrade. När regeringen störtats såg man också till att det ordnades så att den nya regeringen undertecknade avtal som gav USA tillstånd att bygga en kanal under extremt generösa villkor och gjorde på så sätt kanalzonen till amerikanskt territorium (Boot 2002:134). Kanalen som färdigställdes 1914 gav USA ett ovärderligt strategiskt övertag med möjligheten att enkelt och snabbt röra sig mellan väst- och östkusten, Stilla Havet och Atlanten. Genom sina baser på Kuba och Hispaniola (kontroll över Puerto Rico) och med den nya fartygsflotta som var färdig 1906 så blev man herre över området. Roosevelt var dock inte nöjd med landets nyvunna förmåga utan genomförde en ytterligare storsatsning på Amerikanska krigsfartyg som fick benämningen *Great White Fleet*. Denna blev en bidragande orsak till att man lyckades befästa en form av regional Pax Americana. (Mead 2001:4).⁸³

Trots Amerikas ökade makt i närområdet såg man annalkande hot nära nog överallt (Boot 2002:13). Framför allt från Berlin som man sedan några år tillbaka varit rädd hade intentionen att etablera baser i Västindien och Sydamerika vilket inte var en helt felaktig analys om än överdriven. Känslan av hot från Tyskland var en kraftigt bidragande orsak till att USA avsåg få verklig kontroll över hela Karibien. Upplevelsen av hot därifrån hade ökat genom en kris i Venezuela 1902-1903 då regeringen i Caracas hade vägrat att betala tillbaka sina skulder till Tyskland, England och Italien som då sände krigsfartyg dit och blockerade kusten. De europeiska staternas närvaro irriterade (eller oroade) president Roosevelt som omedelbart sände en stor militär delegation till Venezuela. Han skrev samtidigt ett brev till Berlin om

⁸³ Great White Fleet bestod av 16 fartyg av olika storlek som alla namngivits efter amerikanska delstater/städer. President Roosevelt initierade detta för att fullfölja en "circumnavigation" runt jorden mellan 16 dec 1907 och 22 feb 1909. Världsomseglingen med dessa nya fartyg initierades för att demonstrera Amerikas växande militära styrka och kapacitet över havet.

att han skulle använda våld om inte Tyskland gick med på att lösa konflikten via internationell skiljedomstol, något Tyskland motvilligt gick med på. Denna aktion hade föga med Venezuelas framtid att göra utan iscensattes för att göra klart att Amerika inte längre tolererade europeisk intervention i Latinamerika. Det innebar även att man i ett enda svep gav nytt liv åt, men framför allt utvidgade, Monroedoktrinen. Några månader efter händelsen deklarerade presidenten detta i kongressen:

If a nation shows that it knows how to act with reasonable efficiency and decency in social and political matters, if it keeps order and pays its obligations, it need fear no interference from the United States. Chronic wrongdoing, or an impotence which results in a general loosening of the ties of civilized society, may in America, as elsewhere, ultimately require intervention by some civilized nation, and in the Western Hemisphere the adherence of the United States [may force us], however reluctantly, in flagrant cases of such wrongdoing or impotence, to the exercise of an international police power

Theodore Roosevelt 6 dec 1904

Detta tal blev känt som *Roosevelts Corollary to the Monroe Doctrine* och skulle vägleda USA:s politik fram till mellankrigstiden. Vad Roosevelt gjorde var att vidga intervention till att gälla alla tillfällen och tillstånd till vilka USA misstycker och påstå att alla interventioner genomfördes för civilisationens främjande och mot barbari. Han hänvisade till att barbari inte hade någon plats i en civiliserad värld och att det var de civiliserades skyldighet att se till att lossa dessa människor från sina bojor och lyfta dem (Weston 1972:40f). Monroedoktrinen hade som vi tidigare sett klargjort att Amerika inte skulle tolerera någon inblandning av europeiska stater i den västra hemisfären och hade därmed lagt grunden till alla efterkommande utrikesdoktriner. Amerika var till för amerikaner och Monroedoktrinen sammanlänkat med Manifest Destiny utvidgade dess innehåll (Secunda/Moran 2007:13). Som en naturlig utveckling av denna doktrin i kombination med USA:s nyvunna position i världen gjorde Roosevelt nu en markering om förstärkta intressen i Latinamerika. Utöver att exkludera de europeiska staterna från kontinenten tillades att USA reserverade sig rätten att använda våld för att försvara sina ekonomiska och politiska intressen i Latinamerika (Watson/Gleek/Grillo 2003:4). Samtidigt stod det klart i Washington att om man nu hindrade europeiskt inflytande i hela Centralamerika så skulle man bli tvingad att vara polis i sin egen bakgård. *“If we intend to say ‘hands off’ to the powers of Europe, then sooner or later we must keep order ourselves”* (Roosevelt till utrikesminister

Root maj 1904 i Boot 2002:136). Roosevelts tillägg rättfärdigade sedan en rad interventioner i andra länder.

I Dominikanska Republiken hade oroligheter uppträtt 1899 och en ny regering 1903 visade prov på samma motstånd som Venezuela vad gällde att betala sina skulder och Roosevelt var rädd att situationen skulle utvecklas på samma sätt. Han nekade till att ha några vidare ambitioner att annektera Dominikanska Republiken men för att upprätthålla ordningen och mota européerna köpte han ut landets skulder. Detta blev ett exempel på en modell som amerikanerna därefter vid upprepade tillfällen försökte sig på. D.v.s. att med ekonomiska (påtrycknings)medel etablera stabilitet i Karibien. När det inte fungerade var man emellertid beredd att använda militärt våld. Men ingen Latinamerikansk regering gjorde Washington mer upprörd än den Nicaraguanska diktatorn, José Santos Zelaya, som hade kommit till makten 1893. Problemet för Washington var att han var fientligt inställd till amerikanerna och försökte få närmare kopplingar till Tyskland och Japan, som han försökte förstå att bygga en konkurrerande vattenfarsled till Panamakanalen. Han gjorde också andra saker som hotade ordningen som Amerika försökte skapa (Boot 2002:141f). Amerikanska trupper landsteg därför till slut i Nicaragua 1912 och skulle stanna ända fram till 1933. En överrensommelse undertecknades 1916 som gav USA exklusiv rätt till att bygga en kanal över Nicaragua som skulle förbinda oceanerna och gjorde landet mer eller mindre till ett amerikanskt protektorat (Merrill 1993). Nicaragua och övriga länder i regionen hotade inte det amerikanska territoriet, däremot hotade eller riskerade de att hota amerikanska möjligheter att ekonomiskt etablera sig i hela området och detta hade behövt föregripas.

Tafts dollardiplomati

Taft hade som vi sett i tidigare kapitel med sin idé om ”dollardiplomati” sammanlänkat den amerikanska idékärnan med marknadsintressen och ett vidare globalt uppdrag. Handeln var enligt honom garanten för civilisationen vilket gav USA vidare underlag att föregripa och styra utvecklingen i andra länder i sin egen riktning. Taft medgav dock att USA ännu inte hade nått dithän där det räckte att uttrycka en åsikt för att åstadkomma något. Han delade Roosevelts uppfattning om nödvändigheten av en nationell maktapparat för att nå en position där man kunde upprätthålla sin värdighet och framhålla sina åsikter. De som kritiserade dollardiplomatin och hävdade att en bestämd kommersiell framfart skulle dra in USA i intressekonflikter avfärdade han med argumentet att pengar kunde ersätta kulor och att marknaden

minskade krigsviljan (Ninkovich 1994:23). Realpolitiskt följde dollardiplomatien dock amerikansk tradition. USA blandade sig i andra länders inrikesangelägenheter och försökte styra deras politiska utveckling i den riktning man avsåg vara bra för amerikanska affärer med utgångspunkt i att det gynnar amerikansk säkerhet. Tafts dollardiplomati (som en del av Roosevelts tillägg) innebar att man involverade sig utrikespolitiskt genom att sända krigsfartyg och trupper till länder i den västra hemisfären vid upprepade tillfällen. Allt för att undvika hot som för Washington uppfattades som ovälkomna politiska förändringar, vilket var en form av “preemptive policy” (Kolko 2006:11). Den amerikanska utrikespolitiken kom på så sätt fortsatt att handla om att förebygga hot mot dem själva och detta blev en kärna i dess policy även på 1900-talet. Washington tillät inte omgivande länders politiska utveckling att ske på egen hand då eller senare. Det finns nyansskillnader i de retoriska utspelen för att rättfärdiga interventionism och dominans gentemot andra, men i praktiken var och är det en kontinuerlig progression av amerikanska intressen som styr i relation till en ständig anpassning till kontextens förändrade möjligheter.

President Taft ville med sin politik hitta ett legitimt stöd åt amerikanska ekonomiska intressen överallt. Han avsåg därför placera olika ekonomiska funktioner i hela Centralamerika eller låta dem stå under amerikanska institutioners övervakning genom att ge stöd åt amerikanska ekonomiska intressen. Vad som gällde var att få anti-imperialistisk filosofi att gå ihop med imperialistiska handlingar. Man gjorde detta genom att få det att framstå som fördelar för de underordnade och att underordningen var för deras eget bästa samt att de måste skyddas från sig själva. Eftersom imperialism bara kan accepteras om det framstår som en fördel för de underordnade att vara just underordnade och att det av dem som ska legitimeras detta uppfattas vara för en god sak som tjänar det allmänna bästa var detta avgörande. Vi ska se i nästkommande kapitel hur detta effektivt införlivades i den öppna dörrens princip just för att dölja över- och underordningsproblem. Som vi redan i föregående kapitel har sett, var det också en del av idén om ett förutbestämt öde. Rättfärdiganden för att göra gällande att allt skett för de svagares bästa har genomsyrat varje politisk, militär eller ekonomisk intervention i andra länders intressen genom hela den amerikanska historien och inte minst varit framträdande under de senaste decennierna. Den kanske allra bästa på att dölja den amerikanska dominanssträvan och linda in det i vackra ord var däremot, som vi såg i föregående kapitel, president Wilson. Under sin tid i Vita huset tog han de första stegen till ett verkligt Pax Americana och möjligen t.o.m ett Imperium Americana när hans idéer så småningom förvaltades av såväl neokonservativa som andra neo-wilsonistiska ideologer.

Wilsons höga ideal – liknande politik

I mitten av 1910-talet hade det vuxit fram en oro i Washington över den växande makt som olika extremistiska politiska grupper och rörelser i världen börjat få (Kumm 2002:59ff). Det var utifrån den kontexten som Wilson, den 27 oktober 1913, lade fram en utrikespolitisk plan för sin nya administration och den vision han såg för Amerikas beteende i världen men främst i Latinamerika. Hans mål var att utveckla konstitutionell frihet i hela världen. Mänskliga rättigheter, nationell integritet och möjligheter för förbättrat välstånd formulerades nu som den nya utmaningen, bortom imperialism. Wilson ville ta tillfället i akt att understryka att USA var tvunget att visa de latinamerikanska länderna att man var deras vän och att målet var att nå jämlikhet och att det därför var nödvändigt att visa att man avsåg möta deras intressen även om de inte var helt kompatibla med de amerikanska. Men USA skulle nu välja en ny väg och: *“never again seek one additional foot of territory by conquest”* (Wilson 27 okt 1913). *Handel* skulle istället bli det nya vapnet att sprida den amerikanska demokratin med och något som skulle skapa svallvågor över hela världen, vilket bör ses som en förlängning av Tafts dollardiplomati. Att bryta ner handelsbarriärer skulle skapa ett aldrig tidigare skådat välstånd och fred mellan människor. Alla människor i världen som gavs möjlighet till ekonomisk och politisk frihet skulle, om de fick möjlighet, välja den liberala demokratimodellen. Wilson upprepade detta budskap i merparten av sina stora tal.

Oroligheter i Mexiko samma år satte dock omedelbart Wilson på realpolitiskt prov. Han uppfattade kaoset som rådde i landet som en oemotståndlig frestelse för utländska intressen att öka sitt inflytande där (och i Latinamerika generellt) vilket han ansåg oacceptabelt (Chace/Carr 1988:159). Han vägrade samtidigt erkänna den nya regeringen eftersom den erhållit sin ställning genom våld och för att den var icke-konstitutionell till sin form. I realiteten innebar det att de nationer som inte anammade ett system av representativ demokrati inte skulle erkännas av USA. Det var också detta som fick Wilson att komma fram till slutsatsen (som togs upp i föregående kapitel) att han skulle lära: *“the South American republics to elect good men!”* (Wilson nov 1913 i Sicker 2002:76). När det kom till hans kännedom att fartyg var på väg till Mexiko från Europa och Japan var han säker på att det var ett tecken på försök att underminera Monroedoktrinen. I april 1914 bad Wilson därför kongressen om stöd att agera i Mexico för att försvara den amerikanska hedern. Då beslut dröjde valde Wilson att sända trupper till Veracruz och ockupera staden utan kongressens godkännande, vilket hade blivit något av en regel för amerikanska presidenter (Wolffensberger 2004:9). Att skydda de oljetillgångar och de investeringar som amerikanska företag gjort i Mexiko påstods inte ha med saken att göra. Det handlade en-

bart om att störta en icke-konstitutionell och illegitim regering (Rosenberg 1982:64). Wilsons försvar av detta är viktigt då han nu antydde att det fanns en distinktion mellan ”militära aktioner” och faktiska krig/formella interventioner vilket skapade en utvidgad idégrund för amerikanskt beteende. Att internera i andra länders inre angelägenheter var som vi sett inget nytt, men det sätt på vilket Wilson rättfärdigade detta var däremot annorlunda från tidigare och utvidgade de amerikanska idéerna på många sätt (Johnson 2005:59). Wilson sa sig vilja ge mexikanerna chansen att lösa sina interna stridigheter och komma fram till en demokratisk konsensus själva men han uppfattade att *andra länder* inte var villiga att vänta ut en sådan process. Han hade således tvingats in i en situation han önskat undvika. Detta var den stora paradoxen i Wilsons utrikespolitik. Bara genom att aktivt lägga sig i andra länders affärer kunde USA styrka sitt hävdande av alla folks rätt till självbestämmande (Wolfensberger 2004). Genom att isolera (vad USA definierade som) korrupta och/eller förtryckande regimer från inflytande utifrån, så trodde han också att man skulle framtvinga reformer och inrättande av demokrati som en följd av att de förlorade makt. Att detta skulle kräva att USA blandade sig i och ibland till och med intervernerade i suveräna stater för att skapa förutsättningar för sådana system att kunna etableras störde inte Wilson. Hans enda mål var att lära omvärlden fördelen med “good government” och skulle under sin presidenttid fatta beslut om interventioner bl.a. i Nicaragua, Haiti, Kuba och Dominikanska Republiken av samma skäl samt involvera amerikanska trupper i ”ryska frihetskriget” (Beede 1994:passim). Men detta skulle även (kanske för första gången på allvar) skapa en betydande anti-amerikanism i länder som Nicaragua, Santo Domingo, Haiti, and Mexico när Wilson påstod att de var nödvändiga att rädda från sig själva och sin egen inkompetens (Wolfensberger 2004). Den policy som Wilson utvecklade visar oss även att unilateralism som princip gällde trots hans predikande om samverkan mellan nationer.

Ofrivillig intervention och ockupation – för stabilitetens skull

Wilson stötte upprepade gånger på problem i sina ambitioner att implementera amerikanska institutioner i andra länder och agerade helt i motsats till sina altruistiska ideal. Den 28 juli 1915 blev han exempelvis ”tvungen” att landstiga med amerikanska soldater i Port-au-Prince och ockupera staden, en ockupation som skulle vara i 19 år (Boot 2002:156). Wilson uppfattade att han hade dragits in i Haiti av samma skäl som i Veracruz, nämligen på grund av politisk oro i Haiti vilket var ett mönster som skulle upprepas flertalet gånger i Karibien och Centralamerika. Det

hade utvecklats en logik som gjorde gällande att ju mer instabilt ett land var ju större var sannolikheten att Amerika skulle intervensera. Amerikansk nationell säkerhet kopplades nu helt samman med stabilitet i andra länder, vilket givetvis kräver en mängd engagemang som annars inte skulle behövas. Detta, som vi ska se i nästa kapitel, delvis för att den öppna dörrens ekonomiska princip tagit form, som gjorde gällande att Amerikas utveckling och inomnationella stabilitet var beroende av marknader utomlands.

Oroligheter på Haiti hade allt som allt föranlett nitton landstigningar på ön av amerikanska trupper mellan 1857-1913 (op.cit:159). Det amerikanska intresset för Haiti hade vuxit fram i takt med Panamakanalens tillkomst eftersom Haiti (och Kuba från andra sidan) strategiskt dominerade en passage som ledde fram till kanalens mynning. USA levde fortfarande med en ständig rädsla att någon europeisk makt skulle försöka etablera en bas på Haiti som därmed skulle hota USA:s särställning i området. Detta kändes särskilt akut eftersom Haiti hade en omfattande handel med tyska köpmän som också kontrollerade 80 procent av haitiernas utrikeshandel. De amerikanska handelskamrarna krävde nu mer militärt engagemang för att skydda deras (om än små) intressen och investeringar. Wilson försökte att skapa stabilitet genom att påtvinga amerikansk kontroll över regeringsfinanserna på det sätt som hade provats i Dominikanska Republiken med framgång, men Haiti vägrade gå med på något sådant. Ökade kontakter mellan Haiti och Tyskland och en ökad oro nationellt i Haiti bekymrade nu Wilson. När ett blodbad uppstod i huvudstaden i augusti 1915 såg Wilson tillfället att intervensera. Även denna gång beskrevs invasionen medföra många goda saker och det framhölls att man medförde mat och medicin. Även om det fanns motståndare till sådana invasioner så kunde man därför rationalisera bort detta genom att låta förstå att amerikanerna räddade folket på Haiti och skapade en bättre framtid. Förebyggande militära insatser hade således sammanlänkats med idén om exceptionalism och att USA:s roll och mission var att rädda andra. Utrikesminister Lansing skrev till Wilson att:

I confess that this method of negotiation, with our Marines policing the Haitian capital is high-handed [...] It does not meet my sense of a nation's sovereign rights and is more or less an exercise of force and an invasion of Haitian independence. From a practical standpoint, however, I cannot but feel that it is the only thing to do if we intend to cure the anarchy and disorder which prevails in that Republic.

Lansing i Boot 2002:162

USA hade på detta sätt hindrat Tyskland från att befästa sig på Haiti och därmed förebyggt vad man uppfattade, ett hot mot amerikanska intressen.

På Haiti fanns regeringsföreträdare som var pro-amerikanska och andra som var pro-tyska. När ”Amerikas man” Juan Isidro Jimenez jagades ut ur huvudstaden och en pro-tysk ledning kunde ta makten fick marinen order om att intervensera för att återsätta Jimenez. Han ville dock ha garantier om att inte behöva vara beroende av USA. När något sådant inte utlovades avsåg han sig viljan att åter regera. Amerikanska trupper intog då staden och ockuperade landet fram till 1924. Just som man etablerade sig på Haiti så tonade nya oroligheter upp även i Dominikanska Republiken som skulle få Wilson att agera även där. Wilson köpte även Jungfruöarna från Danmark 1917 och den amerikanska flaggan vajade nu över stora delar av Centralamerika och Karibien. I Wilsons sätt att bedriva krig införlivades således en selektiv idé om när och hur man kunde använda våld. Han integrerade på olika sätt användandet av militär makt i sin utrikespolicy och stödde sina egna krigsinsatser på olika sätt med olika logiker på ett sätt som passade in i varje tillfälle. För en man som förknippas med fred var det ett märkvärdigt sätt att integrera våld med diplomati. Förebyggande insatser, understöd till regimförändringar och att påtvinga demokrati på andra länder befästes och utvidgades snarare som idé av denne till synes samarbetsinriktade och demokratiföreprätkande president. Han blev också den som lutade sig mot (förebyggande) militära våldsmetoder mer ofta än någon annan (Calhoun 1993:129ff).

Som vi såg i föregående kapitel blev Wilson genom sin konturlösa värsta-fallsscenarioidé, den som skulle komma att lägga grunden för dominoteorins tanke-mönster. Uppfattningen om att lokala och begränsade incidenter riskerade utvecklas till en avgörande global kamp, av vilken utkomsten avgör huruvida Amerikas liberala institutioner skulle överleva, smög sig nu in i de politiska institutionerna (Ninkovich 1994:53). Hoten hade blivit *ideologiska* och kunde på sikt undergräva Amerikas nyvunna styrkeposition och på sikt dess hela frihet. Det amerikanska systemet ansågs vara sårbart för idéer som kunde hota grundvalarna för dess unika innehåll. Wilsons bidrag till Amerikas säkerhetstänkande var även att landets uppgift var att sprida en motvikt till nya hotande system och sprida demokrati, vilket alltså lade grunden till den paranoida rädsla för olikhet eller utmaningar från vänster som skulle karaktärisera Kalla Kriget (Theoharis/Cox 1988:35ff; Schott 1975). En värld utan en form av kollektiv säkerhet skulle vara som en sprängkälla och eftersom Amerika representerade det exceptionella undantaget hängde civilisationens överlevnad på att man tog på sig ledarrollen. Resultatet blev att Amerikas grundläggande utrikesideologi inte längre kunde acceptera system som inte var öppna för ameri-

kanskt ekonomiskt och politiskt intrång. Det tog ett världskrig till innan Wilsons idéer vann genomslag, men genom den konfliktupptrappning som skedde mellan öst och väst efter kriget kom Washington att tolka situationen utifrån Wilsons glasögon. Allt som hotade det amerikanska systemet skulle därmed bli nödvändigt att stävja eller eliminera. Hur dessa tankegångar implementerades på bred front i Washington och i allmänhetens ögon ska vi återkomma till i syntesens sista del.

Kalla Krigets förebyggande militära insatser

Även om många säkerhetsrådgivare i inledningen av Kalla Kriget hävdade att man mycket begränsat skulle använda vapenmakt för att avskräcka framtida fiender så lade dominteorin grunden för en helt annan policy. Washington hade av skäl vi tidigare varit inne på dessutom väldigt svårt att acceptera olika former av uppgörelser och förhandlingar framför allt med aktörer man definierade som potentiella hot. Detta gjorde att man upprepade gånger skulle komma att intervensera militärt (utan officiella krigsförklaringar) på ett eller annat sätt i olika konflikter. Problemet var att detta skedde utan att någon egentlig säkerhetsdoktrin i bakgrunden som definierade villkoren för olika militära operationer. Inledningsvis och på kort sikt lyckades man i många fall stävja konfliktutvecklingar med hjälp av ny teknologi och *hot om* våldsanvändning. Hotet om amerikanskt våld skapade många gånger officiellt förutsättningar för diplomati vilket trovärdigheten också hängde på för Amerikansk del eftersom man uppfattade sig själva som den goda kraften i världen. Att skapa rädsla för att USA skulle kunna gå i krig för sina mål (för att kommunismen inte skulle kunna expandera), upptog nu Washingtons utrikespolitiska idé (Sherry 1995: passim). Det skapade en öppen och icke tidsbegränsad diplomatisk och militär policy vilken samtidigt var sårbar och öppen för överraskningar. Efter Koreakriget (1950-53) var dock ambitionen att undvika nya situationer som skulle kunna utvecklas på samma sätt och kräva stora trupper i tredjevärldens länder, men utan att minska de vidgade maktambitionerna. Detta problem löstes genom att man valde att förlita sig på (till USA) vänligt inställda ledare och deras arméers förmåga att hantera lokala rebeller. Man gav dem utrustning, träning och medel för att leda dem i en riktning som gynnade amerikanska intressen, vilket gjorde USA involverat i länder där politisk instabilitet och oro var ett permanent tillstånd (Kolko 2006:7). Mellan 1955-61 sände man utrustning till minst 38 länder och många människor från dessa länder skickades till USA för att få militär träning. Än mer påtaglig var den omfattande expansion som skedde av hemliga aktiviteter utförda av det ganska nyinrättade (1947)

CIA.⁸⁴ Ett mycket flexibelt system som tillät USA att intervensera i oräkneliga krig i oräkneliga länder och samtidigt förneka allt ansvar vid misslyckanden (Blum 1998; Kolko 2006:7).⁸⁵ Man använde sin militära makt eller underrättelseoperationer i bl.a. Iran, Guatemala, Brasilien, Kongo, Dominikanska Republiken, Indonesien och Chile och intervenserade i ytterligare andra länders politiska val (Harvey 2005:53f). Framgångarna i några av dessa operationer gav USA ett självförtroende som ledde dem in i allt mer öppna och problematiska situationer men som också blev allt mer egala i försvaret av den egna säkerheten (Layne 2006). Att detta stred mot internationella konventioner, var oetiskt och på andra sätt problematiskt var i Washington av underordnat intresse och omvärlden tycks ha glömt det mesta av denna sida av historien. Att visa musklerna genom militär närvaro i tredje världen ägde rum, både i områden där Sovjetunionen och Kina var närvarande, men också där detta hot inte stod för dörren (faktiskt i mer än hälften av situationerna). Från Washington formulerades aldrig någon politisk-militär strategi för att rättfärdiga de många riskfyllda, slumpmässiga (och djupgående) aktioner som genomfördes. Många av ”insatserna” tjänade faktiskt snarare till att *upprätthålla* en spänning mellan kommunism och liberal kapitalism och således befästa en kallkrigskonsensus som dominerade inrikespolitiskt. Idén bakom blev så sammanhängande och monolitisk att det inte skapades utrymme att agera på något annat sätt (Kolko 2006:8f). Det bör inte underskattas eller glömmas bort vilka oerhört omfattande inkräktande som USA gjorde i andra länder under hela Kalla Kriget. Inte heller vilka metoder man var beredd att använda för att nå sina mål om att hindra (förebygga) socialism/kommunism från att spridas eller vilka oegentligheter man förbisåg bland de politiska ledare man stöttade. Genom modern krigföring, förbättrad underrättelsetjänst och nya kommunikationer samt USA:s växande ekonomiska särställning tog USA sin exceptionalism, strävan efter absolut säkerhet, unilaterala policy och förebyggande krigföring till nya dimensioner. Förutom de ovan nämnda ingreppen i andra länder etablerades privilegierade handelsrelationer, beskyddarverksamheter och andra olagliga medel som kontrollvapen (Harvey 2005:54).

Inom ramen för detta tänkande definierade man också alla former av ”extrem nationalism” som ett kommunistiskt verktyg oavsett om verkligheten snarare var

⁸⁴ The National Security Act (1947) placerade CIA under NSC (presidentens säkerhetsorgan) regi som var sammansatt av medlemmar som inte tillsatts av eller svarade inför kongressen. CIA gavs fem funktioner varav ett väldigt vagt formulerat direktiv som tillät CIA att genomföra olika underrättelseverksamheter som rörde den nationella säkerheten. Det blev en personlig och hemlig förlängd arm för presidenten att agera med militära styrkor utan kongressens medgivande (Johnson 2008:93).

⁸⁵ Exempel på militära eller CIA-ledda insatser under denna period är Syrien (1956-57), Indonesien (1957-58), Italien (1950-70-tal), Laos (1957-73), Haiti (1959-63), Guatemala (1960), Kongo (1960-64), Brasilien (1966-64), Peru (1960-65), Indonesien (1965). Ghana (1966) för att nämna några – se Blum 1998 för en utförlig beskrivning av respektive konflikt och USA:s roll i dessa.

den att nationalisterna ofta var konservativa latinamerikaner eller asiatisk borgarklass. Man hade en väldigt ambivalent och otydlig hållning till nationalism och kommunism och hur man skulle särskilja dessa. I jakten på kommunister drevs man snarare till att agera på ett sätt som förmodligen stärkte de kommunistiska frihetsrörelserna mer än det hindrade dess framfart (Fulbright 1967: 85). Det vitala intresset som stod på spel var i realiteten inte att politiskt hindra kommunismen från att spridas utan att få ekonomiska utvecklingsmöjligheter att blomstra (Layne 2006:passim). Med en extremt expansiv ekonomi fortsatte USA att vara beroende av såväl råvaruimport som av avsättningsmarknader. Landets eget beroende av råvaror såsom mangan och nickel hade även blivit betydande och det uttalades också explicit en farhåga för Amerikas överlevnad (som stormakt) om dess tillgångsmarknader för sådana råvaror föll i händerna på fientligt inställda människor som ville förgöra USA (Kolko 2006:10). De ekonomiska, sociala och demografiska dimensionerna av tredje världens kriser och deras relation till i-världen är så kända att de knappt behöver nämnas. Ändå tycks det falla bort i många analyser och politiska diskussioner. Med en historisk ärlighet kan man däremot se att dessa länders problem inte främst drevs fram av vänsterradikalas försök till makt eller av krig, utan att det ofta var USA som genom processen med att vidga sina egna intresseområden på flera sätt bidrog till att olika ekonomiska, sociala och demografiska krafter sattes igång som underminerade fredsmöjligheterna (op.cit:34). Man gömde och/eller glömde också gärna bort det faktum att det fanns många länder som efter andra världskriget utvecklades i positiv riktning. I själva verket var den generella trenden i många regioner en sakta *uppgång*, något som inledningsvis alltid är en långsam process. Vad man gjorde från amerikanskt håll var att man riktade in sitt engagemang mot de länder som ansågs hotas av instabilitet utan att se till de positiva trender som faktiskt fanns. Man lade inte heller någon större vikt vid de ekonomiska ojämlikheter som uppdagades i det internationella ekonomiska systemet eller att de egna handelsvillkoren för de rika länderna i många fall hindrade fattiga länders utveckling. Man byggde nu ett amerikanskt imperium som kunde lindas in i finare retorik och utformning än tidigare imperier. Ett "*empire by consent*" som man hävdade inte hade ambitionen att bli ett dominant imperium utan en stark kraft för allas möjligheter och demokrati (Sherry 1995:125). Man fortsatte så på förfädernas väg och det som utvecklats där efter.

Amerikanskt överläge – unga nationers underordning

Skräckbilderna över kommunismens utbredning påverkade alla administrationer under efterkrigstiden och gav underlag för att aktivt förebygga dess spridning. De

idéer om exceptionalism och mission som diskuterats i föregående kapitel och som implicerar överordning låg till grund för den policyutveckling som följde. Djupt rotade föreställningarna om andra människor/kulturer som underordnade, mindre utvecklade och omogna gav nödvändig legitimitet att använda våld mot och internera i länder såsom det passade amerikanska självintressen. Amerikansk utrikespolitik gentemot tredje världen fortsatte därav genom hela 1950/60- och 70-talen att formas utifrån föreställningen att icke-vita människor var mindre politiskt mogna och i vissa lägen oförmögna till självstyre. På grund av det stöttade USA pro-västerländska diktatorer som man uppfattade kunde erbjuda stabilitet och som stärkte USA i det kalla kriget genom att vara vänligt inställda till amerikanska affärsintressen. Alla oroliga nya stater (forna kolonier) befärades vara extra känsliga för kommunistiska inspel (Schmitz 2006:10). Resultatet blev att USA erbjöd ekonomiskt och militärt skydd för de ekonomiska och militära eliterna i utbyte mot att dessa implementerade en pro-amerikansk kursriktning. Detta inkluderade att militärt, politisk och ekonomiskt hindra/motverka Sovjetunionens inflytande (Harvey 2005:52), något vi känner som policyn om containment [svenska: inhägnad eller uppdämningspolitik]. Inte minst genom människorättsrörelsens intåg blev det däremot inte längre möjligt för politiker att offentligt uttala eller retoriskt använda den formen av explicit rasism som förevändning för politiska intrång i andra länder. Moderniseringsteorin tillät däremot de rasistiska narrativen att fortleva men införlivas i en annan retorik. Övertygelsen om att USA borde leda andra och att västvärlden var överlägsen andra folkslag präglade fortsatt merparten av politiken gentemot utvecklingsländerna (Schmitz 2006:11). Moderniseringsteorin (främst känd genom Walt Rustow⁸⁶) uppfattade att det var nödvändigt att överföra västerländska system och värderingar för att få igång ekonomisk tillväxt i fattigare länder. När väl utvecklingen började skulle också de västerländska idéerna spridas till hela samhället. För detta krävdes dock den rätta vägledningen och understödet och framförallt att hindra kommunismen att spridas. Det var utifrån denna tankelogik som diktatorer kunde utgöra ett nödvändigt inslag i vägen mot demokratisering och utveckling. Kommunismen var en sjukdom i unga sköra länder som behövde hanteras, vilket bäst kunde göras med starka militära ledningar. På detta sätt gifte sig den öppna dörrrens politik med militarisering och containment vilket kommer att utvecklas mer ingående i nästa kapitel.

Av de många konflikter/krig som utkämpades i tredje världen under det kalla kriget var USA det land som ojämförligen mest frekvent intervenerade i andra länder (Yoon 1997:580). Afrika hade inte varit av primärt intresse för Amerika efter

⁸⁶ Också medlem av Kennedy's säkerhetsstab och senare säkerhetsrådgivare åt president Johnson.

andra världskriget men blev ett signifikant sådant en bit in på 1950-talet när frigörelseprocessen från de forna kolonialmakterna började ta fart. En indikation på detta var att president Eisenhower skickade sin vicepresident Richard Nixon med en delegation till Afrika 1957. Resan kan ses som en markering från amerikanskt håll att även de afrikanska staterna nu var av intresse och att man avsåg spela en tydlig roll för dessa länders framtid, samt att se till att säkra sina intressen där. Särskilt uttryckte utrikesminister John Foster Dulles att framtidens konflikter skulle utkämpas på den afrikanska kontinenten och att USA skulle hamna i stora bekymmer om man förlorade Afrika. Risker var nämligen överhängande att man då skulle öppna upp för Sovjetunionen att ta kontroll över länderna, något som man därmed blev tvungen att förhindra/förebygga. 22 maj 1959 presenterades en rapport *Political Implications of Afro-Asian Takeovers* som klargjorde att de unga nationerna inte var redo för självstyre. Uppfattningen var att Afrika nu stod inför "premature independence" med allt vad det innebar, vilket blev en vägledande princip för Eisenhowers policy. Man stödde målet om självständighet men var rädd för omognaden och att Sovjetunionen skulle inkludera dem i sina imperialistiska målsättningar (Schmitz 2006:13). När man går igenom slutsatserna av utredningen ser man att man från amerikanskt håll explicit var beredd att omförhandla sina idéer om demokrati och mänskliga rättigheter. Lärdomar från Latinamerika föranledde slutsatsen att:

[a]uthoritarianism is required to lead backward societies through their socioeconomic revolutions; that if the break-through occurs under non-Communist authoritarianism, trends toward democratic values emerge with the development of a literate middle class [...] military autocrats do not necessarily threaten U.S. interests if they are effective leaders of their developmental revolution, or if they can be influenced to balance security considerations against developmental necessities. They can benefit U.S. interests by maintaining stability, introducing reforms from which civilian politicians would shirk, and symbolizing national unity during times of hardship and crisis.

Memorandum for NSC Political Implications of
Afro-Asian Military Takeovers 22 maj 1959:1-11

Officiellt hävdade man att USA egentligen skulle ha föredragit politisk erfarenhet samt befolkningens stöd till sina regimer men att man nu var "tvingade" att underordna dessa intressen eftersom sådana ledare inte fanns tillgängliga. Man fick därför acceptera situationen och ta det näst bästa vilket innebar att man inte behövde utmana sin princip om att använda högerorienterade diktatorer eftersom de verkade

ofrånkomliga och mest praktiska för de uppställda målen (Schmitz 2006:15). Utrikesdepartementet ansåg att det fanns tre skäl till att stödja militärregimer: (1) real security threats from communism existed [and] in that context 'officer groups are often the most pro-Western, disciplined, and educated institution-in-being on which backward societies can draw in time of crises' (2) military intervention in government 'will continue to be necessary to supplant ineptness, corruption or slippage toward Communism' (3) military guidance [is] necessary because it would take decades for the newly independent nations 'to develop those institutions which established in more advanced countries civilian control of the military' (Memorandum 22 maj 1959).

Både Eisenhower och de efterföljande Kennedy- och Johnsonadministrationerna var medvetna om de faror som policyn med att stödja högerdiktaturer innebar. Ändå var antagandena om containmentprincipen (att amerikansk säkerhet och välstånd stod inför en global utmaning/hot från kommunismen och att det var Amerikas skyldighet att skydda friheten runt om i världen) så etablerade att inga ledare kunde se några alternativ. Världen var bipolär, alla regeringar föll in på den ena eller andra sidan och ingen mittfåra existerade (Schmitz 2006:19). Hoten som uppstod var många och dök upp överallt. För Eisenhower var det främst situationen i Kongo (stöd till Mobuto), Grekland,⁸⁷ Indonesien (stöd till Suharto)⁸⁸ och Vietnam (1954) som orsakade förevändningar för militära interventioner och/eller andra former av understöd från amerikanskt håll. Kaos som uppstod i nybildade stater riskerade sedan ständigt enligt varje analys från Washington att falla i händerna på kommunismen. När man välkomnat Suhartos regim i Indonesien (genom att medverka till likvideringen av president Sukarno och 500 000 indonesier: Blum 1998:253ff) och såg en politisk förändring som gick i amerikanska intressens riktning så uppfattade Johnsonadministrationen några år senare detta som ett rättfärdi-

⁸⁷ Andreas Papandreo uppfattades som ett hot eftersom han utmanade kungen, inte var övertygat positiv till NATO och ansågs ha arbetat nära kommunistiska grupper. Statskuppen mot honom rönt en hel del kritik i USA där många uppfattade att man frångick några av sina grundläggande principer och att det öppnade upp för frågor gällande strävan efter demokrati.

⁸⁸ De olika brott som Suharto begick under sin regeringsperiod är vida kända. General Suharto tog kontrollen över regeringen och påbörjade med det amerikanska utrikesdepartementets egna ord "*a wholesale roundup and slaughter of Communist Party members*" och ändrade kursriktning för utrikespolitiken i Amerikans favör, för att stärka och försvara privata investeringar i landet (Schmitz 2006:37). Sukarno som störtades var inte kommunist men inte heller USA -vänligt inriktad utan hade deklarerat sig neutral i kalla kriget. Priset för regeringsförändringen var mellan ½- 1 miljon döda indoneser i vad som beskrivits som en av världens mest barbariska masslakter. 25 år efter händelsen har amerikanska diplomater avslöjat att CIA medverkade till att sammanställa omfattande listor över kommunister som man överlämnat till indonesiska armén, vilket har bekräftats av källor som menar att det var ett pris värt att betala (Blum 1998:253ff). Eisenhoweradministrationen motsatte sig möjligheterna att vara neutral. Utrikesminister Dulles gick så långt att han kallade neutralitet för omoraliskt och att alla nationer som *inte motsatte sig* Sovjetunionens kommuniststöd var för dem (Schmitz 2006:39). Det innebär att synen om att "ni är antingen med oss eller emot oss" var tydlig och fick konsekvenser för USA:s utrikespolitik.

gande för utvecklingen och ytterligare inblandning i bl.a. Vietnam. Utrikesdepartementet producerade rapporter i maj 1966 som gav stöd åt amerikansk beslutsamhet och eskalering av kriget i Vietnam utifrån segern i Indonesien (Schmitz 2006:53f). Johnsons beslut att sända trupper till Vietnam i juli 1965 hade brett stöd i opinionen som en del av containmentpolitiken och för att förhindra/förebygga kommunismens spridning. Konsensusen i det amerikanska samhället och i det politiska skiktet visas inte minst på ledarsidorna vid tiden. Life och Time Magazine ansåg båda att det var ett rätt krig i rätt tid och att det var bättre att attackera direkt än vänta (op.cit:58). Men USA skulle i och med det ge sig in ett mycket långt, segdraget och på flera sätt regelvidrigt krig. Vietnamkriget bör uppfattas som ett preventivt krig för att hindra en eventuell framryckning av kommunismen i Sydostasien, något som kommer att beskrivas mer ingående i syntesens sista del. Problemet var att kriget startades på lösa och tvivelaktiga grunder som byggde på överdrivna hotbilder. Den politiska eliten i Washington hade valt att inte lyssna på signaler från frihetsrörelsen i Vietnam som gjort gällande att man egentligen var intresserad av USA:s stöd. Ekonomiska intressen eller den öppna dörrens principer har delvis legat bakom invasionen och det långa kriget. När Johnson 1967 samtidigt stödde en militärkupp i Grekland som faktiskt störtade *demokratin* i landet blev detta samtidigt den kanske första indikationen på att Amerika var ute på hal is (op.cit:36).

I kölvattnet av Vietnam – förebyggande insatser fortsätter

Eftersom myten om Amerikas godhet var så etablerad så blev det kalla krigets olika erfarenheter, inte minst Vietnam, väldigt svåra att ta in. Oskulden (som man själva upplevde) behövde så långt det var möjligt bevaras och insikterna om verkligheten var därför svårhanterbara (Mead 2001:63). Detta visste Nixon när han 1969 hade blivit USA:s 37:e president liksom han visste att det var ett krigstrött land fullt av motsättningar som han fick i uppgift att regera. Till följd av en rad frågetecken bland allmänheten kring det rättmätiga i krigsstrategierna mot kommunism och stödet för högerdiktaturer som en del av containmentpolitiken, förstod Nixon och hans utrikesminister Henry Kissinger att en förändring var nödvändig. Kostnaderna för amerikansk del behövde minska även om beslutsamheten att stå emot kommunismen inte kunde göra det (Schmitz 2006:72). Nixondoktrinen utformning måste förstås i ljuset av detta. Den utfäste nämligen att länder nu skulle få driva sina egna krig men med stöd av amerikanska militärmateriel. Nixon hade redan 1967 lagt fram vad som skulle bli Nixondoktrinen i en artikel i Foreign Affairs med titeln “*Asia af-*

ter *Viet Nam*”, men officiellt presenterades doktrinen den 25 juli 1969 vid en konferens i Guam. I denna underströk visserligen Nixon att Vietnamkriget hade varit nödvändigt genom att man hindrat kommunismen (Nixon okt 1967:1) och att Kina utgjorde ett hot i regionen, men att länder nu i vart fall skulle få sköta sina egna krig utan amerikanska trupper som stöd.

If another friendly country should be faced with an externally supported communist insurrection [...] there is serious question whether the American public or the American Congress would now support a unilateral American intervention, even at the request of the host government. [...] I am not arguing that the day is past when the United States would respond military to communist threats in the less stable parts of the world, or that a unilateral response to a unilateral request for help is out of the question. But other nations must recognize that the role of the United States as world policeman is likely to be limited in the future.

Richard Nixon 1967:4f

När Nixon fick frågan om vilka länder man skulle stödja underströk han emellertid att det kanske inte skulle handla om länder som passade in i den västerländska demokratimodellen, eftersom det krävs flera decennier att utveckla demokrati. Därför kunde det komma att röra sig även om länder i tidigare stadier av utveckling. Vad som var primärt enligt Nixon var stabilitet och att hindra kommunismens spridning (Schmitz 2006:75).⁸⁹ Med stabilitet menades i realiteten fortsatt stöd till högerdiktaturer och flertalet småskaliga militära konfrontationer. Samtidigt konfronterades man med en ny situation i Mellanöstern och sexdagarskriget som skapade nya spänningar. Britternas tillbakadragande från området gjorde att Washington befarade att länder som Kuwait, Qatar, Bahrain och Oman var sårbara och instabila och Iran blev en fortsatt viktig part som stabilisator och som garant för västerländskt inflytande i regionen. Att stödja iranska militärstyrkor blev därav en central del av politiken då dessa ansågs kunna ersätta England. Ökad vapenförsäljning sågs som en central aspekt av Irans modernisering och Shahens utlovande av ekonomiska reformer för att starta en progressiv ekonomisk utveckling välkomnades och stöttades (op.cit:81). För att Iran skulle kunna tjäna som stabilisator lovades Shahen att få köpa vilka vapen han ville (förutom kärnvapen) och mellan 1970-75 uppgick denna handel till 12,1 miljarder dollar och gjorde på så sätt landet till en sköld mot Sovjetunionen för att förhindra landets expansion.

⁸⁹ Nixon bombade däremot i hemlighet Kambodja mars-69 för att sända en signal om vad han var kapabel till för att stoppa kommunismen.

Nixon hade också redan från början varit fast besluten att välja en ny väg i relationerna till Latinamerikanska länder men detta utan att äventyra Amerikas intressen. Den 3 februari 1969 initierade han därför *National Security Study memorandum 15* (NSSM 15) för att göra upp USA:s framtida policy gentemot Latinamerika. Nixon skickade Nelson Rockefeller till regionen på ett speciellt uppdrag för att: “*analyze the situation in Latin America and examine U.S. interests in the region and the conceptual premises which should underpin U.S. policy, as well as alternative strategies to implement it*” (NSSM 15 3 feb 1969). Rockefeller och hans grupp kom fram till (efter en relativt omfattande och analytisk diskussion om en rad frågor av vikt i Latinamerika såväl som ett problematiserande av Amerikas tidigare politiska brister gentemot länderna) att:

[a]ll of the American nations are tempting targets for Communist subversion. In fact, it is plainly evident that such subversion is a reality today with alarming potential [...] clearly, the opinion in the United States that Communism is no longer a serious factor in the Western Hemisphere is thoroughly wrong [...] and [we] must be alert to and concerned about the ultimate threat it poses to [us]

Rockefeller Report dec 1969:506

Hotbilden låg fast och det som främst behövdes var stabilitet och nationell ordning i länder som för tillfället var instabila. En växande frustration bland fattiga ökade riskerna att USA skulle utpekas som syndabock och som medskyldig till detta vilket skulle leda människor i händerna på kommunism (Rockefeller Report dec 1969:507). Det framhölls samtidigt att: “*there is no other system in all of history better than our own flexible structure of political democracy [...] it works with people and for people – it has no other justification*” (op.cit:508). Utifrån den rådande situationen så befarades flera auktoritära regimer bli en realitet varpå USA måste förhålla sig till hur man skulle bemöta icke-demokratiska regeringar. USA:s säkerhet och ekonomiska utveckling stod på spel och det var viktigt att andra länder inte följde i Kubas fotspår (op.cit:506). Man enades om att det inte gick att göra någon enkel distinktion mellan civila (goda) regimer och militära (dåliga) regimer utan man måste istället avgöra huruvida en militärregim möjligen kunde erbjuda modernisering och progression. Man tänjde därmed på mänskliga rättigheter genom att hävda att auktoritära regimer på flera sätt var naturliga på kontinenten som en del av dess nuvarande utveckling. Under 1960-talet hade 13 militärregimer ersatt konstitutionella regeringar i Latinamerika vilket Rockefeller försvarade med att det krävdes stabilitet för att få igång en radikal förändring och utveckling. Det hela var legitimt eftersom militären traditionellt har betraktats som en garant för en nations välstånd och de hade bara räddat

länderna från inkompetenta regeringar eller ohållbara ekonomiska eller politiska situationer (Schmitz 2006:89). På detta sätt följde man de principer som vägledde policyutformningen gentemot den afrikanska kontinenten och avsåg fortsatt ingripa i länderna för att hindra/förebygga kommunism. I många fall handlade det i verkligheten däremot om *socialism* och utan direkta kopplingar till Sovjetunionen.

Militärregimerna i LA ansågs enligt utredningen inte heller vara repressiva i traditionell bemärkelse utan påstods arbeta för att snabbt utveckla sociala, ekonomiska och politiska förändringar. Militärregimerna var således nödvändiga för att förflytta länderna på utvecklingsstegen som så småningom väntades utvecklas till pluralistiska regeringsformer som skulle möjliggöra för individualistiska initiativ. De uppfattades även vara en motståndskraft mot de kommunistiskt omstörtande element som hotade ordningen. Kritikernas röster om att kommunismen inte längre utgjorde ett påtagligt hot ansågs felaktigt. Det fanns snarare tendenser till att kommunistiska krafter uppviglade till starka anti-amerikanska stämningar som hotade säkerheten. USA stod på så sätt inför ännu ett vägskäl: *“this cross roads, this challenge, to our system of democracy and to the very survival of our values and ourselves, is not rhetorical, it is factual. Either we meet this challenge, or the prospect is for revolutionary changes leading we know not where”* (Rockefeller Report dec 1969:514). Rapporten fastställde även att demokrati är något komplicerat och att i avsaknad av demokratiska traditioner så är människorna inte vana vid regeringar i västlig mening och har inte heller nått till ett tillräckligt starkt ekonomiskt och socialt utvecklingsstadium för att vara redo för demokrati i västerländska mått. Demokrati menade Rockefeller, var något som tar tid att etablera. Detsamma gällde däremot inte Castros Kuba eller andra länder som antog *vänster*inriktade strategier. I relationen till dessa länder fanns ingen tolerans för att politisk mognad tar tid eller att de på sitt eget sätt skapade ”ordning” (Schmitz 2006:90f). För Washington handlade det i dessa fall om att moraliskt ta ansvar för att hindra dem från makt om de valde en vänsterorienterad (fel) väg. Vid ett möte den 15 oktober 1969 behandlade NSC-rådet rapporten och återgav i sina slutsatser i stort sett rapportens innehåll. Vänsterrörelser hotade kontinenten, Sovjetunionen befarades exploatera oron och USA borde därför fortsätta sitt stöd till olika militärregimer för att bibehålla ordningen och förebygga kommunistiskt intrång. Nixon-administrationen drog slutsatsen att detta måste motverkas, att det militära stödet skulle öka och att man skulle intensifiera sina ansträngningar på både de politiska, sociala och ekonomiska områdena (op.cit:91). Detta (ökat stöd till militärdiktaturer) tystades dock ner i den årliga beredningen/rapporten till kongressen eftersom det kunde väcka onödig debatt framför allt bland allmänheten (op.cit:92). Dessa impli-

kationer och de medel man skulle komma att använda var en form av förebyggande våldsanvändning för att säkra att hot mot USA inte skulle uppträda i framtiden.

Inblandningen i tredje världen avstannade alltså inte i realiteten. Amerikanska ekonomiska och ideologiska intressen fortsatte att styra trots all kritik och trots Nixon/Kissingers offentliga avspänningsretorik. Kissinger stödde under sin tid som utrikesminister ovillkorligen militärdiktaturerna i Brasilien, Uruguay, Paraguay, Bolivia, Argentina och Ecuador trots att dessa regeringar mördade, torterade och kidnappade sina egna och andras medborgare (Johnson 2005:92). Hängivenheten till stabilitet fick därför stödet för högerdiktaturer att i realiteten förstärkas. I länder som Indonesien, Grekland, Iran och Kongo ökade man också tillförseln av support till kritiserade ledare och blandade sig i Chiles politiska utveckling genom att stötta en militärkupp mot Salvador Allende (Schmitz 2006:73). Afrika var inte lika centralt för Nixon som Latinamerika men han var känd för sin rasistiska inställning till svarta som han ofta refererade till som "niggers" "jigs" eller "jigaboos" (op.cit:82). Nixon intensifierade därför även kontakterna med regimen i Sydafrika och initierade *Southern Africa National Security Study Memorandum 39* (NSSM-39). Ett policydokument som stakade ut ett nytt sätt att hantera den vita minoritetsregeringen där och som utgick ifrån antagandet att de vita var där för att stanna och utgjorde den enda säkra vägen för konstruktiv förändring i landet (Schmitz 2006:85).

Washingtons fortsatta vidhållande av Kalla Krigets logik krävde att man var beredd att intervensera i stort sett överallt, vilket krävde att man samtidigt fortsatt gav olika tvivelaktiga ledare i tredje världen assistans av olika former. Under hela 70-talet fanns det kritiska röster till stödet av militärdiktaturer men också en vilja att hindra politisk instabilitet att utvecklas som skulle underminera amerikanska investeringar etcetera. Relationerna till Brasilien och Chile är exempel på denna ambivalens i vilken amerikanska ekonomiska överväganden kontinuerligt segrade. USA:s exakta roll i statskuppen i Chile 1973 är fortfarande inte uppklarad trots omfattande undersökningar, men vad som är klart är att man upprätthöll nära kontakter med Chiles militärledare och att man visste om kuppen i förväg. Man välkomnade störtandet av Allende och stödde Pinochet omedelbart efter hans tillträde trots att man visste vilka metoder som användes eftersom det ansågs nödvändigt för att hindra kommunistpartiet att behålla makten. Förmodligen frustrerade över misslyckandet i Vietnam gick man även in i en långdragen konflikt med Angola 1975 för att försöka utmana Sovjetunionen. Underrättelsetjänsten fick i uppdrag att stötta en aktion för den angolaisiska frihetsrörelsen med väldigt lite information bakom sig och Angola kom att bli ytterligare en destruktiv konflikt som varade i flera decennier och som

byggde på diffusa och problematiska konfliktanalyser (Kolko 2006:47; Stockwell 1979:43).

John Stockwell, tidigare CIA-agent, hävdar att det som USA (mer precist CIA) gjorde under denna period var att bedriva ett tredje världskrig mot utvecklingsländerna, det tredje största kriget i form av mänskliga förluster i världshistorien. I operationer runt om i hela världen användes medel som helt strider mot amerikansk lag, vilket fick ske utan något direkt motstånd. Det rörde sig under perioden om ca 3000 större operationer och mer än 10 000 mindre operationer, merparten olagliga enligt internationell rätt. Operationerna omkullkastade fungerande demokratier, något som det finns gott om dokument som bevisar men som sällan diskuteras. Enligt beräkningar dog ca 6 miljoner människor till följd av dessa operationer runt om i tredje världen. Allt i länder där vare sig befolkningen eller deras regeringar har haft möjligheten att på något sätt skada Amerikas säkerhet. Det var inte sovjetiska fiender utan människor som kämpade för sin självbestämmanderätt och rätt till välstånd på det sätt de själva ville organisera detta (Stockwell I/II).

Kommunisthotet – inte bara i USA:s intresse

Det var inte enbart USA som såg faror i Sovjetunionen och kommunismens spridning efter andra världskriget. Saudiarabiens kungadöme var under perioden nästan lika upptaget av det kommunistiska hotet som USA vilket gjorde att länderna även hittade gemensamma intressen som gick bortom oljan. Bland annat iscensattes i samarbete med Saudierna det s.k. "red pig program" som en del av Amerikas approach gentemot den politiska islam och som gick ut på att framställa Sovjetunionen som religionsförföljare och med hjälp av propaganda ställa den religiösa friheten och mångfalden i USA mot Sovjetunionens ateism (Dreyfuss 2005:86). Parallellt med detta försökte mer moderata krafter i Mellanöstern etablera sekulära regeringar som byggde på en starkare arabisk nationalism. Panarabiska rörelser växte fram i länder som Egypten, Libyen, Palestina, Irak och Sudan med anspråk på frihet och rättvisa. Amerika valde dock att systematiskt slå ner eller hjälpa till att undergräva alla försök att skapa maktstrukturer som på något sätt lutade åt socialistiska håll. Något som flertalet logiskt gjorde vid tiden för frigörelsen från franska och brittiska intressen som skapat ojämlikhet i de forna kolonierna. I jakten på olika konspirationer mot USA samarbetade CIA kontinuerligt med en rad personer och grupper i Mellanöstern för att etablera pro-västerländska regimer och hindra pan-arabiska moderata element att erhålla makt för att på så sätt undergräva Sovjetunionen

(op.cit:146). Islamister blev som en konsekvens av detta vid flertalet tillfällen Washingtons svärd mot Sovjetunionen. Redan Eisenhower hade dock befäst detta i sin doktrin 1957 där han gjort Mellanöstern till en permanent inflytandesfär för USA:

In the situation now existing, the greatest risk, as is often the case, is that ambitious despots may miscalculate. If power-hungry Communists should either falsely or correctly estimate that the Middle East is inadequately defended, they might be tempted to use open measures of armed attack. If so, that would start a chain of circumstances which would almost surely involve the United States in military action. I am convinced that the best insurance against this dangerous contingency is to make clear now our readiness to cooperate fully and freely with our friends of the Middle East.

Dwight D. Eisenhower 5 jan 1957

Kungen i Saudiarabien stödde doktrinen fullt ut och man hjälptes åt att knyta starka band till framför allt Muslimska Brödraskapet i Egypten för att kunna underblåsa motståndet mot de regeringar man fann olämpliga. Det nära samarbetet med brödraskapet initierades av Eisenhower men skulle följa med andra administrationer flera årtionden framåt (Dreyfuss 2005:131).

Under 1950-talet (och även därefter) hade USA kommit att uppfatta nationalisterna i Mellanöstern som den största faran mot stabilitet i regionen. Detta hade bland annat föranlett dem att medverka till att störta Egyptens kung Farouk i juli 1952 och hjälpa Abdul Nasser till makten (Kolko 2006:41). Allt för att hindra kommunismens spridning d.v.s. förebygga eventuella hot mot marknadsordningen. I Iran där britterna fortfarande hade inflytande över Anglo-Iranian Oil Company (AIOC) försökte man samtidigt med olika ekonomiska styrmedel att underminera britternas framtida inflytande. De var emellertid båda motståndare till nationalisten Mohammad Mossadegh (Irans ende demokratiska premiärminister) eftersom han 1951 drev igenom en lag om att nationalisera oljebolaget i landet. Mossadegh var därtill villig att använda sig av det kommunistiska partiet om nödvändigt i sin kamp om makten i Iran vilket fick USA att stötta en person som var motståndare till Mossadegh. Trots detta kom Mossadegh till makten vilket Washington (liksom 10 Downing Street i London) fruktade skulle innebära att Moskva fick ökat inflytande (Kolko 2006:42; Painter 1987:76f). Med anledning av en fördjupad ekonomisk oro i Iran det efterföljande året och till följd av att kommunisterna stärktes blev amerikanerna ännu mer fientligt inställda till regeringen. Mossadegh fruktade för ökad oro i Iran men trodde samtidigt att han skulle lyckas spela ut britterna och amerikanerna mot varandra ef-

tersom de båda hade stora oljeintressen i landet. Istället valde president Eisenhower att låta CIA samarbeta med britterna för att genomföra en kupp mot Mossadegh den s.k. “Operation Ajax”⁹⁰ som även hade den icke uttalade ambitionen att också bryta britternas inflytande och hämta tillbaka Shahan från sin landsflykt (Fisk 2007:117). Mossadegh ersattes genom en statskupp och Shahan Mohammad Reza Pahlavi kunde, till priset av några miljoner pund, vapen och cirka femtusen människoliv återinstalleras vid makten (op.cit:117f). Olika amerikanska bolag ägde då redan delar av det iranska bolag (NIOC) som tog över oljeproduktionen och amerikanerna hade således vunnit påaktionen eftersom Shahan dessutom var Amerikavän (Dreyfuss 2005:114f). USA attackerade på detta sätt Irans enda sekulära regim för att man befارade att Premiärministern *möjligen* skulle kunna komma att överlämna landet till ryssarna. USA visade på detta sätt att man tänkte använda all sin makt (militär, täckta operationer och ekonomisk påtryckning) för att se till att länder av strategiskt intresse öppnade sig för ovillkorlig marknadsekonomi enligt amerikanskt intresse (Harvey 2005:53). Man hade inga problem med att kompromissa bort rätts-säkerhet och demokrati eller att själva begå övergrepp mot mänskliga rättigheter.

USA fick således stort inflytande i regionen men var inkonsekvent avseende vem man stödde och hur. Man expanderade helt enkelt sina egna intressen oavsett vem som stod i vägen. USA stödde islamistiska och rojalistiska regimer mot deras sekulära utmanare vars moderniseringsförsök därmed undergrävdes även om de i vissa fall diskrediterade sig själva. De strategiska val man gjorde i Mellanöstern innebar emellertid att man banade väg för rebeller och missnöje som började ta islamistiskt fundamentalistiska uttryck (Kolko 2006:43). Utvecklingen i dessa länder gick därför inte heller i riktning mot demokrati, öppenhet eller ekonomisk utveckling och jämlikhet utan snarare det motsatta, samtidigt som oppositionella fängslades. I Egypten stödde man inledningsvis Nasser främst för att han var uttalat anti-sovjetisk.⁹¹ När Nasser tog Suezkanalen i besittning och nationaliserade denna så hotades britternas livlina i regionen att skäras av, vilket föranledde ett krig där också Frankrike och Israel deltog. Problemet för Nasser var att han vägrade bli kontrollerad och försökte skapa lojalitet mellan olika arabländer att bygga sin egen regionala styrka (Dreyfuss 2005:98f). England drog sig dock snart ut ur Egypten och den dominanta brittiska rollen var därmed avslutad vilket skapade ett politiskt vakuum. I

⁹⁰ Britterna kallade samma operation för “Boot” men dessa var alltså inte helt samordnade (Fisk 2007:117f).

⁹¹ Washington hade haft för avsikt långa ut pengar för byggandet av Assuandammen men under våren 1956 hade man officiellt börjat ifrågasätta om Egypten skulle kunna betala tillbaka en sådan skuld. I realiteten var det däremot det faktum att Nasser hade börjat handla vapen av Sovjetunionen som föranledde Washington att dra tillbaka sina lånelöften. Detta trots att det var Washingtons vägran att sälja vapen till Nasser som ”tvingat” fram en affär med Moskva. Att långa pengar från regimen i Moskva var däremot inget alternativ för Nasser som därmed bedömde det nödvändigt att nationalisera Assuandammen.

januari året därpå (1957) förklarade Eisenhower genom sin säkerhetspolitiska doktrin att USA var berett att försvara alla länder som bad om hjälp mot en uppenbar aggressionshandling från någon annan nation. Detta var en väldigt vag formulering som skapade nya problem för USA självt. Hela Mellanösternregionen och då speciellt Libanon, Syrien och Jordanien var destabiliserat och USA:s militär fann sig själv intervensera i regionen totalt 39 gånger fram till 1975. Vissa interventioner var storskaliga medan andra var betydligt mer modesta. Det innebar dock i praktiken en tydlig förebyggande politik för att avvärja/förhindra hot från att uppkomma som skulle kunna utmana amerikansk säkerhet via stabilitet i oljeförsörjningen (Kolko 2006:44). Det innebar även att Washington bekräftat policyn att ”ni är antingen emot oss eller med oss” eftersom Mellanösternländerna (hela tredje världens länder) hade att välja mellan att tillåta amerikanska militärbaser, samarbeta i olika allianser, skapa ekonomiska förutsättningar för att implementera frimarknadsprinciper eller ha USA som motståndare (Dreyfuss 2005:108). En policy som väglett Amerikas framfart över den egna kontinenten sedan nationen bildades och genom kanonbåtsdiplomatin gentemot latinamerikanska länder. Man hade än en gång också visat att det inte var mänskliga rättigheter och demokrati som i praktiken styr amerikansk politik. Övergreppen mot andra människors frihet och demokratiska beslut att välja sina egna regeringar, beskars snarare som regel, genom USA:s inblandning i områden där man befارade att länder skulle välja en socialistisk/kommunistisk väg. Olja och andra intressen som delvis styrde denna politik och som senare skapade olika militära interventioner i Afghanistan och Irak behandlas mer ingående i nästa kapitel men bör förstås också som en del av dessa förebyggande strategier och brott mot mänskliga rättigheter.

Carterdoktrinen - ytterligare manifest för förebyggande krig

Så länge Mohammad Reza Pahlavi var statsöverhuvud i Iran hade USA en bundsförvant i regionen som gav viss trygghet åt Amerikas säkerhetsintressen. Detta skulle däremot abrupt förändras genom den iranska revolutionen 1979. Även händelseutvecklingen i Afghanistan förändrade radikalt förutsättningarna för Nixondoktrinen relevans och ”tvingade” president Carter att formulera en helt ny och mer offensiv säkerhetsdoktrin. Carterdoktrinen utfästes 23 januari 1980 och implicerade att USA ämnade säkra flödet av olja från persiska viken och att denna olja var ett vitalt intresse för USA. Han gick därmed delvis emot sin egen tidigare hållning som han deklarerat i sitt *Crises of Confidence* tal som behandlades i föregående kapitel.

Därmed hade man även ytterligare utvidgat sin makt- och inflytandesfär. Doktrinen var ett direkt svar på att Sovjetunionen invaderat Afghanistan i december 1979 och nu hotade amerikanska intressen i regionen. Upprinnelsen till Sovjetunionens invasion har i efterhand visat sig vara en annan än den officiella bilden och visar att USA delvis själva medverkade till att provocera fram Sovjetunionens inmarsch vilket kommer att beskrivas i syntesens sista del. I sitt utspel hävdade däremot Carter att Sovjetunionens aggression i Afghanistan var ett centralt skäl att ändra riktning för säkerhetspolitiken: *“now the Soviet Union has taken a radical and an aggressive new step. It’s using its great military power against a relatively defenseless nation. The implications of the Soviet invasion of Afghanistan could pose the most serious threat to the peace since the Second World War”* (Carter 23 jan 1980). Särskilt intressant var att han med detta (även om fokus låg på det sovjetiska militära hotet) explicitgjorde att detta äventyrade amerikans tillgång till olja och att: *“our position [must] be absolutely clear: An attempt by any outside force to gain control of the Persian Gulf region will be regarded as an assault on the vital interests of the United States of America, and such an assault will be repelled by any means necessary, including military force”* (Carter 23 jan 1980). Alla utomstående stridskrafter som hädanefter försökte få kontroll över den persiska gulfregionen hotades alltså av en ospecificerad men hur som helst möjlig atomvapenattack från USA. I ett tidigare hemligstämplat dokument NSC-63 som utgjorde presidentens direktiv går att läsa hur man nu avsåg prioritera att bygga upp sin militära kapacitet för att kunna försvara oljeregionen och: *“assisting countries in the region: to deter and diminish internal and external threats to stability”* (Presidential Directive/NSC-63 15 jan 1981). En tydlig öppning också för ytterligare förebyggande våldsmöjligheter. Vid denna tidpunkt hade dock USA enbart ett fåtal styrkor närvarande i gulfen och begränsad kapacitet att sprida och omgruppera trupper i regionen. Därför inrättades en ny styrka, *Rapid Deployment Joint Task Force* (RDJTF) med syfte att etablera sig i området. Tre år senare omvandlade president Reagan denna styrka till *Central Command* då regionen betraktades som ett centralt intresse. Carter hade på det sättet lagt grunden för något som Reagan och Bush kunde bygga vidare på och utvidga (Gates 1996:113; Klare 2004:4). Amerikanska politiker har allt sedan dess kontinuerligt expanderat landets militära engagemang i regionen och haft en genomgripande uppfattning att man kan påverka utvecklingen i hela Mellanöstern genom användandet av och hot om användandet av militär makt (Bacevich 2005:182).

Carterdoktrinen formulerades således i realiteten utifrån en situation man själv påverkats i den riktning man ville även om den officiellt påstods vara ett svar på händelseutvecklingen i Iran och Afghanistan. Mujahedin fick därefter stöd av USA fram till 1984 när Pakistan och Saudiarabien övertygade USA om att Sovjetunionen

nu kunde drivas ut ur Afghanistan helt och hållet. Sammanlagt försåg CIA de afghanska rebellerna med militärt stöd till ett värde av ca tre miljarder dollar. CIA gav också stöd i form av underrättelseinformation, satellitdata, träning och sofistikerad utrustning för att kunna attackera Sovjetunionen inifrån (Unger 2004:104). Pakistans underrättelsetjänst hade hand om att distribuera militärmaterialet i den ditillsvarande största hemliga operation i amerikansk historia (Kolko 2006:54). Pakistan såg till att de islamistiska fundamentalisterna och pashtunerna fick det mesta av stödet eftersom de ville stödja de grupper som befann sig vid de existerande gränserna mellan de båda länderna. Osama bin Laden, talibanledarna och deras rådgivare samt deras underlydande (15-30 000 utländska krigare) fick därmed sin militära erfarenhet i kampen mot Sovjetunionen som USA och Saudiarabien betalade. Det etablerades rekryteringskontor i trettiofem olika länder och trettio kontor i olika amerikanska städer. Detta nätverk blev grunden till inrättandet av al-Qaida några år senare (Kolko 2006:54). Saudiarabien betalade ungefär lika stora summor som USA under Afghanistankriget för att finansiera motståndsgrupperna. Det officiella stödet graderades dock ner de sista åren och privata saudiska finansiärer trädde in i dess ställe, ett exempel på en miljardär var Osama bin Laden (Cooley 2002:168).⁹² Amerika hade på detta sätt några årtionden bakom sig av provokationer mot människor som kämpat för sitt självbestämmande och strävat efter vänsterinriktade politiska system. Man hade samtidigt stöttat islamistiska fundamentalister som ville undergräva kvinnors rättigheter och högerdiktaturer som ville allt annat än att skapa jämlika samhällen. Därtill hade stödet (oavsiktligt) öppnat upp också vägar för droghandel liksom vapenhandel som skulle finansiera den kommande kampen mot USA (Unger 2004:107). 1983 började detta stå klart för företrädare inom CIA. Vid en direkt fråga till Mujahedin om att man upplevde att inte alla vapen man levererat till dem dök upp på fältet utan att man istället oroade sig för att de sålts vidare fick man svaret att visst, självklart gjorde man det: *“we do sell some of your weapons. We are doing it for the day when your country decides to abandon us, just as you abandoned Vietnam and everyone else you deal with”* (op.cit:109). USA hade med sin förebyggande strategi att hindra kommunismen och i jakten på absolut säkerhet beväpnat grupper som senare skulle komma att bli deras värsta fiender.

⁹² *Bank of Credit and Commerce* (BCCI) hade stor betydelse för krigets framgång. Dess grundare Agha Hassan Abedi hade relationer till framträdande statsmän inklusive Carter. Banken etablerade sig så småningom i den amerikanska bankvärlden och stora ansträngningar har gjorts från åklagare att bevisa kopplingen mellan amerikanska finansiella intressen, BCCI och Afghanistankriget men utan framgång då nyckelpersoner från Pakistan har framträtt och erkänt konspiration och betalat böter/skadestånd som därmed kunnat lägga locket på vidare åtal. För utförlig redogörelse för bankens förehavanden, politiska och finansiella kopplingar till USA se vidare: Cooley 2002:168ff. För vidare läsning om banken och dess kopplingar till Bushfamiljen (se; Unger 2005: kap7).

Ny världs(o)ordning – möjligheternas ögonblick

När Ronald Reagan flyttade in i Vita huset efter Carter förvaltade dennes utrikespolitik och förstärkte på flera sätt dess relevans trots att han i presidentvalskampanjen varit oerhört kritisk till Carters politik. Hela hans presidenttid präglades sedan av en jakt på kommunister genom en konfrontativ agenda. Reagans utrikespolitiska agerande kommer mer ingående att presenteras i syntesens sista del men nämnas bör att även hans presidenttid kom att kännetecknas av en rad föregripande militära insatser för att hindra eventuella hot och utmaningar mot det amerikanska systemet. Inblandningen i Iran-Irakkriget, Nicaragua och Grenada utgjorde exempel på detta. Hans presidenttid avslutades dock med att Kalla Kriget upplöstes och Amerika föreföll varit oerhört lyckosamt och effektivt i sin kamp mot kommunismen. Man närmade sig 1990-talet som en ideologisk och maktpolitisk segrare. Under senare delen av 1989 ersatte rader av länder i forna öst sina diktaturer med demokratiska ledare och marknadsekonomi (Melanson 2005:200). Världen gick in i en ny tid och utmaningen var att förstå vad man skulle dra för slutsatser om det nya världspolitiska läget. Mycket av det första året gick för den nytilträdde president George H.W. Bush därför åt till att forma en strategi för en värld som vänts upp och ner (op.cit:202). Bush utrikespolitik var, kanske just på grund av detta, något otydlig och oklar när han flyttade in i Vita huset 1989 och det är inte så konstigt att hans tid vid makten också var något mindre explicit i vilken roll USA nu skulle spela (Haley 2006:6). Trots den osäkerhet som rådde kring världsläget, uppfattades det faktum att han lät sitt nationella säkerhetsråd genomgå en 90 dagar lång systematisk granskning av utrikespolitiken och olika försvarsfrågor, dock som att han hade bristande initiativförmåga. Att det framstod som om han inte visste vad han ville göra ogillades skarpt i Washington och osäkerheten kring världsläget ansågs av vissa fördjupas i och med detta (McCrisken 2003:134). Bush var inte oerfaren utrikespolitiskt utan tvärtom var han en av de mest erfarna personerna i Washington och hans frekventa möten med säkerhetsrådet tydde snarare på att hela teamet var rådvilla i sitt sökande efter svar på nya och problematiska frågor (Hess 2001:155). Säkerhetsrådgivare Brent Scowcroft tyckte för sin del att det var dumt att förklara Kalla Kriget över innan man visste vad som skulle ske i Ryssland. När demonstrationerna på himmelska fridens torg slogs ner av den kinesiska regeringen, menade många med honom att det fanns anledning till återhållsamhet. Samtidigt började röster höjas i kongressen för att det var dags att skära i den enorma militärbudgeten. Bush var då tydlig med att han ansåg att det var nativt att skära bort USA:s ”försvarsmuskel” och att han ansåg att det var överilnat att entydigt lita på ryssarnas reformer (Washington Post 13 jan och 8 feb 1990 i Blum 1998:420). Han underströk också i sitt årliga tal till natio-

nen 1990 att man inte kunde vara säker på att Gorbachev inte skulle göra en ”Jalta” och att USA därför inte skulle äventyra sin inflytandesfär och den frihet som nu hade öppnat sig (Gardner 2008:71). Senatens försvarsutskott röstade trots detta för en kraftig nedskärning av försvarsbudgeten. Kuwaitkrisen skulle på detta sätt uppkomma helt i rätt tid för att visa den nya tidens behov av militär styrka och ge expansionisterna (hökarna) underlag när de hävdade att det var naivt att tro att USA inte längre behövde rusta eller behålla ett tydligt militärt överläge. NATO:s roll i Europa och en bibehållen militärbudget kändes också fortsatt angeläget även om Gorbachev allt tydligare visade en västlig inriktning av sin politik. Det blev angeläget att knyta de nya staterna till det västerländska systemet och NATO ansågs som en viktig del i detta politiska arbete. Att Kalla Kriget var över föranledde därav ingen reträtt från baserna eller amerikanska styrkor i Europa. Erfarenheterna av att ha fått träda in under två världskrig tidigare hade lärt Washington bättre (Haley 2006:22). Avvecklingen av Kalla Kriget innebar att man stod utan en balanserande makt men också med en rad tänkbara problem och risker mot stabiliteten. Svaga stater med olika resurs- och maktkamper på sin agenda liksom andra utmanande icke-statliga element var potentiella hot för USA:s stabilitet. I Washington växte det fram en övertygelse om att man var kapabel att ta på sig eller i vart fall leda arbetet med att rätta till allt som var fel i världen och se till att förhindra en negativ utveckling genom att leda världen i rätt riktning. Gulfkriget 1991 hade gett USA en fördjupad maktställning och vidgat landets inflytandesfär. Upprinnelsen till det kriget och dess betydelse kommer ingående behandlas i syntesens sista del men vi ska se lite till dess betydelse för världsordningens omformande och vad det kriget och andra betydde för den fortsatta principen att försöka föregripa olika hot redan här.

En manifestation för nyvunnen maktställning

Bush bar med sig arvet från sina föregångare vad gällde föreställningen om amerikansk exceptionalitet och att USA:s enastående makt förpliktigar till att ta ansvar för demokrati och rättvisa i omvärlden samt att det alltid är en kamp mellan det goda och det onda, vilket visade sig i det krig han förde (Haley 2006:12). Han var också övertygat för globalisering och marknadsliberalisering och av uppfattningen att detta skulle få ökad betydelse för USA:s utrikespolitik efter Kalla Kriget. I takt med att det bipolära systemet transformerades stod det klart att USA var världens enda supermakt och det nya läget som uppstod genom Gulfkrisen innebar ett tillfälle för honom att artikulera en ny världsordning liksom hoten mot denna (Melanson

2005:209). Men Bush skulle få anledning att visa sin beslutsamhet kring ett amerikanskt ledarskap redan innan dess och hans första militära ingripande blev i Panama, ett land som inofficiellt styrdes av en general, Manuel Noriega, med stort inflytande över de olika politiska ledningarna. Ett problem var dock att Noriega sedan en längre tid hade varit en allierad samarbetspartner till amerikanska utrikesdepartementet och CIA till vilka han mot betalning lämnat informationer om en mängd regionala frågor (Blum 1998:402). Noriega hade även givit Shahan av Iran en fristad efter revolutionen, hjälpt USA i dess krigföring mot rebeller i El Salvador och Nicaragua samt varit behjälplig i Iran-Contras affären (op.cit:403f). Det innebar att Noriega också erhållit medel från CIA under tiden George H.W. Bush var dess chef 1976-77. Noriega var på flera sätt en tämligen hänsynslös militärdiktator men det var först när hans inblandning i droghandel och trafficking blev känt i amerikanska medier som han blev obekvämt för myndigheterna i Washington. Att han därtill vägrade erkänna valresultatet i maj 1989 för att han uppfattade att hans motkandidat hade stöd av USA, och då det framkom en rad informationer och bilder om att han använde orättfärdiga metoder mot sina motståndare, gjorde det att Bush fick hård kritik för att han inte hjälpte till att avsätta honom. Olika väldigt oklara händelser liksom motsägelsefulla uttalanden om bakgrunden till en amerikansk invasion ledde hur som helst till att Bush kom till slutsatsen att han hade klara strategiska och politiska anledningar att intervensera. Orsakerna till invasionen är fortfarande idag något oklara och dolde flera problematiska relationer till Manuel Noriega, men att skydda amerikanska investeringar i kanalzonen och säkerhetsöverväganden kring detta spelade med all sannolikhet stor roll. Den officiella versionen från Bush var till stora delar lik vad Reagan angivit sex år tidigare vid sin invasion av Grenada. Amerikanska liv skulle skyddas och en illegitim regering skulle ersättas av en demokratisk och operationen fick namnet *Operation Just Cause* (Secunda/Moran 2007:126).

Den mediepool som upprättats till följd av CIA:s granskning av mediernas roll under Vietnamkriget, provades nu i praktiken för första gången, med relativt stor framgång (op.cit:125ff).⁹³ Bush kunde därför relativt obehindrat säga sig ha en skyl-

⁹³ Redan Reagans attack på Grenada i okt 1983 var en indikation på att USA:s militär hade avsikten att helt kontrollera vad amerikanerna fick veta om dess insatser utomlands. Inga korrespondenter fick komma i närheten men några fick efter anfällen tillgång till begränsade zoner som stod under stark censur av militären. Inte förrän trettio dagar efter invasionen fick reportrar fullt tillträde. I och med detta etablerades en ny standard för krigsreportagen som skulle bli framgångsrik. Det amerikanska folket lärde sig vad som hände genom ett filter av regeringskontrollerad information (Secunda/Moran 2007:123). Medierna höjde sina röster mot denna utveckling som ju är en allvarlig inskränkning av den granskande journalistiken (och en viktig funktion i ett demokratiskt system) vilket föranledde en kommission ledd av Generalmajor Winant Sidle som kom fram till slutsatserna att det skulle formis en särskild grupp av korrespondenter som skulle erbjudas viss tillgång till bevakning som man kunde förmedla vidare till andra vid alla tillfällen då amerikanska militären inte ansåg att fri tillgång var möjligt/önskvärt (op.cit:124).

dighet att försvara amerikanska intressen vid Panamakanalen utan närmare granskning. Journalister hindrades helt enkelt tillträde. Han förstärkte sin redan 35 000 starka trupp i regionen med ytterligare 13 000 man och förklarade att han tänkte ge order om en militär attack eftersom han måste försvara amerikanska liv (McCrisken 2003:138). Operationen som gick snabbt och orsakade väldigt få amerikanska döds-offer blev ytterligare ett exempel på USA:s nya styrka. Men kongressen hade inte varit i arbete tiden före invasionen beslutades så krigsinsatsen blev ännu ett exempel på att det var presidenten ensam som beslutade om invasion (op.cit:139). Källor från Panama har insisterat på att dödsiffrorna vid militärattackerna var flera tusen medan officiella amerikanska källor angett ca 500 döda civila (Blum 1998:401). Men då detta var en manifestation i amerikansk överlägsenhet höjdes inte många röster om att granska förevändningarna för krigsinsatsen eller konsekvenserna av denna.

Att skapa ordning genom att förebygga hot mot USA:s fortsatta dominans

Panama och några andra utrikespolitiska händelser såsom exempelvis Somalia, var viktiga för hur USA kom att definiera sin nya särställning efter det kalla krigets slut. Operation Just Cause hade visat att USA uppfattade sig ha rätt att intervensera i andra länders inrikespolitiska angelägenheter om de inte mötte amerikanska krav (Gardner 2008:73). Men det var Gulfkriget som skulle etablera Amerikas nya utrikespolitiska hållning och konfliktbild för det sista decenniet av 1900-talet och som också manifesterade en fortsatt förebyggande säkerhetspolicy från Washington. Vad man inte visste då var att detta även skulle innebära att USA ett decennium in på 2000-talet skulle leva med ett kaotiskt Irak som man till delar själv skapat. Genom att hitta (alt skapa) sin nya fiende i Saddam Hussein i sitt sökande efter en ny världsordning, att förhindra en utveckling man trodde skulle hota amerikanska intressen och manifestera sin nya maktposition, hade man visserligen etablerat möjligheten till sin egen dominans, men också möjligen tagit det första spadtaget till sin egen nedgång (decline). Hur vi bör betrakta detta kommer att diskuteras i det avslutande analyskapitlet.

Av rädsla för att vissa element i Washington skulle förmå vända USA inåt och inte ta ett globalt ansvar upprepade Bushadministrationen hela tiden att USA hade både den materiella makten och den moraliska skyldigheten att skapa en rättvis och internationellt stabil ordning och påminde också om hur man tidigare missat möjligheter att inta denna roll vilket lett till några omfattande misslyckanden (som Vietnam) (Melanson 2005:222). På detta sätt artikulerade Bush explicit ett utvidgat amerikansk uppdrag där USA:s framtida utveckling och möjlighet att behålla sin roll vävdes samman med en hälsosam global ekonomi. Gulfkriget tjänade som katalysa-

tor för en total globalisering av öppna dörrrens politik. USA intog positionen av ohotad global hegemon och kunde utvidga sina mål till att inkludera hela världen:

For the first time, turning this global vision into a new and better world is, indeed, a realistic possibility. It is a hope that embodies our country's tradition of idealism, which has made us unique among nations and uniquely successful. And our vision is not mere utopianism. The advance of democratic ideals reflects a hard-nosed sense of our own, of American self-interest. For certain truths have, indeed, now become evident: Governments responsive to the will of the people are not likely to commit aggression. They are not likely to sponsor terrorism or to threaten humanity with weapons of mass destruction. Likewise, the global spread of free markets, by encouraging trade, investment, and growth, will sustain the expansion of American prosperity. In short, by helping others, we help ourselves.

George H.W. Bush 15 dec 1992

Det gällde fortsatt att förhindra att länder utvecklades i instabil riktning eftersom detta kunde hota amerikanska intressen av marknadsstabilitet. Icke-demokratiska makter som hade intentionen att dominera regionalt känsliga eller vitala områden utgjorde det största hotet mot detta och blev därför viktiga att motverka som en del av säkerhetsstrategin för det stundande 2000-talet. Med nya diffusa hot krävdes en militärkapacitet som kunde motverka dessa utan allt för stora kostnader i form av amerikanska liv (Melanson 2005:223f).

För Clinton var det bara att följa denna utveckling. Med USA:s nyvunna styrka efter Gulfkrigets manifestation i överlägsenhet kunde han ytterligare skruva upp tonläget och under sin valkampanj utlovade han att USA nu skulle inta en kursriktning i linje med amerikanska principer och med dessa transformera den globala ordningen (Henriksen 1996:4). Framtiden var fortfarande ett oskrivet blad och borta var de strukturer som reglerat och hållit tillbaka USA:s globala maktambitioner. Kalla Krigets hot om kärnvapenkrig var över och fältet öppet för den enda kvarvarande supermakten att leda världen i sin egen riktning (op.cit:3). Bush något trevande försök att omskapa världsordningen under inledningen av 1990-talet byttes nu ut mot en mer bestämd framtoning. Under valkampanjen 1992 skapade Clinton höga förväntningar bland dem som uppfattade sig som neo-Wilsoniter (såväl demokrater som neokonservativa) när han talade om att försvara demokratin runt om i världen och att återupprätta Wilsons idéer om att världen skulle gå samman mot olika potentiella aggressorer. När han sedan vunnit valet sa han i sitt installationstal att:

To renew America, we must meet challenges abroad, as well as at home. [...] Clearly, America must continue to lead the world we did so much to make. While America rebuilds at home, we will not shrink from the challenges nor fail to seize the opportunities of this new world. [...] When our vital interests are challenged or the will and conscience of the international community is defied, we will act with peaceful diplomacy whenever possible, with force when necessary. [...] our greatest strength is the power of our ideas, which are still new in many lands. [...] Our hopes, our hearts, our hands are with those on every continent who are building democracy and freedom. Their cause is America's cause.

Bill Clinton 20 jan 1993

Genom denna världsbild ansåg han sig nu tillsynes förpliktigad att agera som världens polis.

Clinton beskrivs ofta som en sann idealist och en president som var för multilaterala samarbeten och positivt inställd till FN. Men man måste närmare analysera vad denna approach representerade för att förstå dess verkliga innehåll och innebörd. Clinton hade till att börja med inte några invändningar till att agera unilateralt när det krävdes. Faktum var att han tidigt öppnade upp för att USA skulle agera unilateralt om det behövdes, vilket han kontinuerligt sedan återkom till i sina tal: “[t]ogether when we can, on our own where we must” (Clinton apr 1992 i Haley 2006:71) och: “*In those specific areas where our vital or survival interests, those of broad, overriding importance to the survival, security and vitality of our national entity are at stake, our use of force will be decisive and, if necessary, unilateral*” (Clinton juli 1994). Det som skulle avgöra hur Amerika agerade var dess egenintresse och vad som kan anses fungera bäst. Ibland var det multilaterala samarbeten, ibland var det på egen hand (Lake 21 sep 1993). USA hade nu fått positionen att leda: “[a]round the world, America's power, authority and example provide unparalleled opportunities to lead” (Ibid). “*In such a world, our interests and ideals compel us not only to be engaged, but to lead*” (Ibid). Många som knöts till administrationen var därtill aktivt positiva till att använda Amerikas militära överlägsenhet för att implementera demokrati och marknadsekonomi i andra länder. Ett tankesätt som alltså implicerar rätten att agera i föregripande syfte att hindra utvecklingar från att gå i ”fel” riktning. Flertalet i Clintons administration hade exempelvis gett sitt medgivande till att bistå Contras under 1980-talet (Dumbrell 2009:20). På så sätt var många sedan tidigare hängivna ett amerikanskt uppdrag, att med militära medel påtvinga eller pådriva andra länder i deras demokratiseringsprocesser. 1990-talet var därtill en era då det inte fanns några större anledningar att tro att någon skulle utmana det amerikanska ledarskapet och konflikter framstod därför som osannolika.

Alla talade om globaliseringens möjligheter och marknadsekonomins triumfer och det genomsyrade på många sätt hela den prism med vilken man såg världen och fattade sina beslut (Haley 2006:111). Många levde med övertygelsen att det amerikanska systemet hade segrat, vilket lämnade öppet för USA att helt på egen hand välja geopolitiska strategier. Gulfkriget hade utgjort en odiskutabel uppvisning i Amerikas överläge och att 1900-talet skulle sluta lyckligt under ledning av USA rådde föga tvekan om (Bacevich 2003:163). Om USA ville och tjänade på att samarbeta så skulle man det, annars avstod man. Men Clinton hade samtidigt, som nämndes ovan, signalerat att USA tänkte agera unilateralt när det behövdes och man ansåg det skäligt. I juni 1995 skrev han också under *Presidential Decision Directive 39* som trots att det mesta fortfarande är hemligstämplat har läckt ut att det innehöll sanktionering av förebyggande krig om det ansågs nödvändigt (Leffler 2004). Nya hot skulle också tona upp i horisonten som föranledde USA att agera.

Inget av dessa hot mot det fria samhället var tydligare än det Saddam Hussein utgjorde, vilket efterhand uttalades alltmer tydligt (Clinton 17 feb 1998). Om man "lät" Hussein bygga arsenaler av kärnvapen skulle detta rucka på stabiliteten i världen. Upprinnelsen till detta var den kommission som tillsats efter Gulfkrigets slut och som hade för avsikt att avväpna Hussein efter dennes långa maktmissbruk och användande av kemiska stridsmedel mot civila och mot sin egen befolkning. Under hela tiden från krigets slut uppfattades Hussein ha motarbetat upprättandet av UNSCOM och hindrat deras arbete. Clinton tvekade inte om huruvida Irak utvecklade kärnvapen eller hade gömmor av olika biologiska och kemiska stridsmedel. Han hävdade däremot att USA gjorde alla försök att hitta diplomatiska lösningar. Han hävdade samtidigt att man varit tålmodig under lång tid och nu kommit till en punkt då man gav fel signaler som gjorde att Saddam Hussein kände sig säker i sina försök att erhålla större vapenmakt. Detta eftersom det internationella samfundet verkade ha förlorat sin vilja att agera kraftfullt. Det var därför tid att se över möjligheten till att eventuellt agera med våld mot Irak:

Let me be clear: A military operation cannot destroy all the weapons of mass destruction capacity. But it can and will leave him [Hussein] significantly worse off than he is now in terms of the ability to threaten the world with these weapons or to attack his neighbors [...] We will continue to enforce a no-fly zone from the southern suburbs of Baghdad to the Kuwait border and in northern Iraq, making it more difficult for Iraq to walk over Kuwait again or threaten the Kurds in the north.

Bill Clinton 17 feb 1998

Enligt Clinton var den nya konfliktbilden som stod för dörren ett ökat antal liknande länder/fall som skulle vilja utmana den internationella stabiliteten (läs amerikanska intressen). Detta gav USA ökade skäl att försöka ta initiativet och framför allt agera för att förhindra att Irak skulle kunna bli ett konkret hot samt skicka signaler till andra att inte utmana USA:

If we fail to respond today, Saddam and all those who would follow in his footsteps will be emboldened tomorrow by the knowledge that they can act with impunity, even in the face of a clear message from the United Nations Security Council and clear evidence of a weapons of mass destruction program. But if we act as one, we can safeguard our interests and send a clear message to every would-be tyrant and terrorist that the international community does have the wisdom and the will and the way to protect peace and security in a new era. That is the future I ask you all to imagine. That is the future I ask our allies to imagine.

Bill Clinton 17 feb 1998

16 december samma år genomförde president Clinton en fyra dagar lång bombkampanj mot olika irakiska mål i en operation som kallades “*Operation Desert Fox*”. Operationens mål var att slå till mot olika säkerhetsstrategiska mål i Irak för att hindra landets förmåga att producera, lagra, upprätthålla och leverera massförstörelsevapen. Man avsåg också visa Hussein vilka konsekvenser som följer av att bryta internationella överrenskommelser.⁹⁴ Clintons agerande med denna operation mötte en hel del kritik såväl i USA som i övriga världen då många menade att han avsåg rikta bort fokus från den pågående s.k. Monika Lewinsky-affären. Stödet för operationen var däremot omfattande och utrikesminister Albright noterade sin tillfredsställelse med detta stöd i en intervju samma dag som operationen inleddes (Albright 16 dec 1998). Clinton lät meddela till de amerikanska medborgare när han annonserade de inledda attackerna mot Irak att: “*the international community had little doubt then, and I have no doubt today, that left unchecked, Saddam Hussein will use these terrible weapons again*” (Clinton 16 dec 1998). USA (i samarbete med Storbritannien) behövde därför förebygga hoten och agera innan dessa blev en realitet. Clinton, liksom presidenterna före honom under Kalla Kriget, hade således förvalt det amerikanska idéarbetet och föreställningen om att landet ständigt är hotat, att man måste föregripa allt som utmanar dess system för att uppfylla det uppdrag man har. Målet med absolut sä-

⁹⁴ Något som man däremot inte rapporterade om utan med olika medel försökte dölja för allmänheten var de olika kemiska och biologiska vapen som använts i Gulfkriget och som antingen var USA:s egna eller som USA tidigare såld till Saddam under 1980-talet. Under hela 1990-talet uppdagades en rad hälsoproblem bland soldater som deltagit i kriget 1991 (Eddington 1997).

kerhet var också fortsatt sammanvävt med föreställningen om att det var nödvändigt att skapa universella förutsättningar att implementera sitt överlägsna system på alla andra.

Sammanfattning

Med idéarvet om exceptionalism och ett förutbestämt öde uppfattades det unika system som USA representerade ständigt hotat av aktörer som ville förgöra dess frihetliga principer. För en ung och skör nation var det nödvändigt att distansera sig från Europas stormakter och skapa sitt eget säkerhetspolitiska system för att kunna växa sig starkt. Att inte lita på någon annan, agera unilateralt, utvidga sin inflytandesfär, använda offensiva strategier och förebyggande insatser blev därav en drivande logik för att försvara och utveckla det unika med Amerika. I takt med att Amerika blev en stormakt fördjupades dessa principer och legitimerade allt mer vidlyftiga ingrepp i andra länders frihetliga utveckling. Med förevändningen att ideologiska utmaningar till det amerikanska systemet hotar hela dess säkerhet och existens har man gett sig själv rätten att föregripa och förhindra sådana hot från att uppträda. De unika idéer som USA bygger på har även försvarat att man lagt sig i andra nationers utveckling, eftersom detta samtidigt anses göras för att hjälpa dem framåt i utvecklingen. Förebyggande militära insatser har effektivt sammanlänkats med idén om exceptionalism och att USA:s roll och mission är att rädda andra. I namnet av exceptionalism och frihet har man kunnat begå en mängd övergrepp mot andra människors demokratiska fri- och rättigheter. Under Kalla Kriget utvecklades principen om förebyggande militärt våld och vilka övergrepp mot mänskliga rättigheter som var möjliga eller nödvändiga att göra till en synnerligen vidlyftig och raffinerad princip som kunde döljas i underrättelseverksamhet istället för att föras genom formella krig. Detta har gjort att förebyggande våldsanvändning (även i omfattande skala) effektivt har kunnat döljas.

Passus:

Såväl de idéarv som presenterades i föregående kapitel som föreställningen att USA är sårbart och hotat och att målet är att söka absolut säkerhet genom att föregripa hot, inte lita på någon och sträva efter hegemoni, har också effektivt knutits samman med föreställningen att landets unika system enbart kan garanteras genom

ständig ekonomisk tillväxt. Idégrunden om självägarskapet, som kan ses som en del av exceptionalismen, var i sig självt en drivande kraft för den ekonomiska utveckling som tog form redan i början av 1800-talet. Så småningom knöts detta också samman med säkerhetspolitiken och upprättandet av den öppna dörrens princip. Upprätthållandet av den amerikanska drömmen blev en motor för säkerhetspolitiskt tänkande och agerande. Samtliga dessa delar bildar ömsesidigt förstärkande drivkrafter i amerikansk utrikespolitik men de ekonomiska aspekterna av detta kommer i nästkommande kapitel att presenteras och analyseras närmare.

Ekonomiska drivkrafter

I detta tredje synteskapitel kommer de ekonomiska drivkrafterna för USA:s utveckling och expansion att presenteras och analyseras. Det handlar då om att synliggöra den faktiska ekonomiska utvecklingen men samtidigt knyta detta till de idéer som presenterats i tidigare kapitel och då främst dem om ekonomisk frihet i form av självägarskap och den amerikanska drömmen. Allt för att tydliggöra de processer som gjort USA till världens ledande ekonomi och hur det påverkat landets utrikespolitiska agerande. Avsikten är att bidra till förståelsen av eventuella ekonomiska intressen och incitament att invadera Irak 2003, som Bushadministrationen rönt kritik för skulle ha varit bakomliggande dolda skäl. Nyckelbegrepp som kommer att återkopplas till i det avslutande analyskapitel är: **självägarskap, den amerikanska drömmen, säkerhet genom expansion, den öppna dörrens princip och omvärldens omformande.**

Egendomsrätten och den amerikanska konstitutionen

Amerikaner framhäver inte sällan sitt ursprung som världens första (och främsta) verkliga demokrati och stoltserar gärna med de jämlikhetsmoraliska principer som formulerade självständighetsförklaringen och konstitutionen. Den dåvarande tidens syn på nedärvd makt som fanns i Europa tog visserligen också slut genom Amerikas grundande och samhällets olika maktsfärer omformulerades på flera sätt av grundfäderna via konstitutionen i en mer demokratisk riktning. Men det är inte en korrekt historieskrivning att hävda att principen om alla människors lika värde och rättigheter var styrande i konstitutionen eller för den politiska utveckling som följde. Demokrati såsom vi känner det var inte ens ett mål med revolutionen för de grundfäder som initierade den (Ellis 2007:241). Det var i realiteten *egendomsrätten* som man hade i åtanke och konstitutionen formades snarare för att skydda rätten till ägande än i syfte att främja demokratiska fri- och rättigheter. De ekonomiska incitamenten för frigörelse var minst lika viktiga som de politiska (Rider/Liungman 1998:269) och skulle också bli en framträdande kraft för att expandera det nya landets gränser. Konstitutionen var ett dokument som försäkrade de personer med stora egendomar

fortsatt och ökat inflytande över det nya systemet, även om sådana anspråk inte uttrycktes explicit. Att egendomsinnehav eller rikedom skulle ligga till grund för tillträdesmöjligheter i kongressen var något mer implicit (Spiller 2005:21; Kagan 2006:105). Det går knappast att överdriva i vilken utsträckning amerikanska ledare vid tiden för dess grundande (men även efterkommande makthavare) därmed även hade ett direkt och personligt intresse också av territoriell expansion (Kagan 2007:17). Så även om den nya konstitutionen var den mest demokratiska för sin tid så var framröstningen av presidenten och senaten indirekt snarare ett tydligt försök att försvaga allmänhetens inflytande. Även om nobla titlar som tillträdesfaktorer till de politiska rummen begravdes genom inrättandet av konstitutionen så hindrades inte eliten från att koncentrera den politiska makten till sig själva. Den första regeringen med George Washington som president och Alexander Hamilton som finansminister kom även att starkt arbeta för att regeringen lerade sig med samhällets rikaste för att göra landet starkt och de föreslog en rad lagar som också antogs som gav uttryck för denna filosofi (Zinn 1995:101).⁹⁵ De ekonomiska, politiska och militära institutionerna var nära sammanlänkade och de enskilda medlemmarna från dessa olika eliter kunde enkelt gå från en roll till en annan bland institutionernas toppnivåer (Mills 1971:299).

Grundfäderna var alltså inte bara välbärgade utan extremt rika och ägde stora landområden i de tidigare kolonierna och/eller betydande företag och banker. I själva verket så karaktäriserades denna första period av att de ledande politikerna (grundfäderna) var män vars status inte främst byggde på politisk ställning utan på ekonomisk dominans och att försvara äganderätten (op.cit:300). Konstitutionen var således inte ett verk av intellektuella män som försökte etablera en hedervärd social ordning, utan ett verk av en speciell intressegrupp som försökte bibehålla sina privilegier och sociala ställning och gjorde detta genom att ge precis så mycket makt och frihet åt vanliga medborgare att de kunde erhålla ett brett folkligt stöd (Zinn 1995:98). Alltså kom ingen ny klass till makten genom den amerikanska revolutionen. De som kom till makten härrörde ur den styrande koloniala eliten. Att man lyckats skapa en regeringsmakt som skulle införliva allas behov och intresse visade sig felaktigt och Tocqueville pekade ut det som en shimär i sin berömda bok ”*Om demokratin i Amerika*”. Ändå så sveptes människor med i utfästelserna om ”folket” och ”förenta staternas folk”, vilket skapade en betydande stödgrupp och nationell

⁹⁵ George Washington var den vid tiden rikaste mannen i Amerika och hade före revolutionen tillförskaffat sig tusentals tunnland mark (Kagan 2006:16; Josephson 1962:13). I själva verket var Amerikas första president såväl överbefälhavare, president som Amerikas rikaste man vilket gjorde att han personligen utgjorde toppen av såväl den militära, politiska som ekonomiska eliten. I slutet av 1700-talet var flertalet av grundfäderna upptagna av att köpa land och kunde göra så till väldigt föredelaktiga priser, vilket tillförskaffade dem ännu mer makt (Josephson 1962:22).

samstämmighet kring nationen Amerika. Delvis blev det möjligt på grund av den gemenskap som skapades via militärtjänstgöringen, revolutionens retorik och genom tilldelning av lite jord som införlivade förställningen om självständighet och frihet (op.cit:86). Även den upplevda känslan av sårbarhet och kriget mot England 1812-14 medverkade till att forma idén om ett Amerika (nationalism), som vi såg i föregående kapitel. Men enligt Tocqueville berodde det också på att man hoppat över det feodala systemet och att amerikaner var födda fria och utan någon riktig aristokrati, vilket gjorde att man kunde åtnjuta någorlunda jämlika villkor samt att man inte identifierade sitt välstånd med privilegier utan med arbete och idén om naturliga rättigheter. Eftersom egendom betraktades som kompatibelt med demokrati så underminerades samtidigt alla klasskamper. Detta var, menade Tocqueville, en del av den amerikanska exceptionalismen (Diggins 1984:passim). Allt en del av Jefferson självägarskapstanke och egendomsdemokrati som knöts till idékärnan om Amerika som vi sett i den första syntesdelen.

Ekonomiska drivkrafter i förhandling med idéerna

De *ekonomiska* incitamenten för att ytterligare ena landet (stärka federationen) växte sig med tiden starkare och de demokratiska fri- och rättigheterna fick även stå tillbaka för den ekonomiska expansionen. Utvidgningen av det amerikanska territoriet påbörjades också mycket snabbt efter självständigheten. Från de inledande tretton kolonierna på den östra sidan av kontinenten skulle Amerikas förenta stater efterhand utvidgas och till slut innefatta hela landområdet söderut och västerut. En ekonomisk och militär kontroll över hela den västra hemisfären skulle bli en realitet. Ett av de viktigaste landområdena att först införliva i unionen var dåvarande Louisiana vars väldiga jorดยta sträckte sig mellan Mississippis vatten och Klippiga bergen med New Orleans som viktigt centrum för handelsvägarna på Mississippifloden. Ett hårt ekonomiskt trängt Frankrike gav president Jefferson tillfälle att köpa landområdet 1803 vilket var upprinnelsen till den omfattande expansion västerut som sedan ägde rum (Ellis 2007:208; Hunt 2007:13; Mjöberg 2003:196).⁹⁶ Det nyförvärvade området var faktiskt dubbelt så stort som det dåvarande förenta staterna tillsammans. Övriga landtytor västerut från Louisiana utgjordes av spanska och brittiska kolonier och be-

⁹⁶ Triumfen Jefferson kände över detta var mer än välmotiverat. Området köptes för 15 miljoner \$ (4 cent/tunnland) vilket gjorde det till den mest lukrativa affären i historien (överträffar till och med förvärvet av Manhattan för 24\$) eftersom man nu ägde det mest rika och bördiga landområdet på kontinenten. Enligt Joseph J. Ellis var detta förvärv det politiska beslut från den exekutiva makten som fått störst konsekvenser i historien jämsides med Harry Trumans beslut att släppa atombomben 1945. Det ironiska i sammanhanget är att Jefferson var den president som såg varje handlingskraftig maktutövning från presidentämbetet som en kunglig (förkastlig) handling. Trots det fattades beslutet utan kongressens medgivande (Ellis 2007:207f; Boot 2002:12).

boddes till största delen av mexikaner och olika indianstammar som skulle komma att fördrivas eller mördas (Wilson 2001).

Efter det att Jefferson genomdrivit köpet av Louisiana så initierade han ”*Lewis & Clark expeditionen*” vars syfte var att utforska Missourifloden och dess kommunikationsvägar med Stilla Havet eller andra vattenleder som kunde leda till Stilla Havet (Sandweiss/O’Connor/Milner 1994:155). Denna expedition utgjorde upprinnelsen till den aggressiva expansion som följde även om expeditionen inte direkt gav det resultat som Jefferson avsett eller skapade några konkreta förbindelser över kontinenten. Däremot gjordes upptäckter om den rika miljö som fanns i områdena. Förvärvet av Louisiana föranledde därtill 60 000 bosättare mellan 1808-1818 att ta sig över Mississippifloden. Dessa människor vägledades av materialism, företagsamhet, handel och tillgång till välstånd vilket spred sig i befolkningen i stort. För många amerikaner blev pengar allt och ingen i Amerika skulle behöva vara fattig eller förpassas till längre fattigdom. “*Go ahead – go ahead!*” var parollen för denna tid (Remini 2009:77).⁹⁷ Forskare har ägnat förhållandevis lite utrymme åt den kraftiga expansion som sedan ägde rum från USA:s grundande och fram genom 1800-talet, och därmed inte avgjort vilken betydelse detta har haft för den fortsatta *politiska* utvecklingen. Men expansionismen som tog fart måste uppfattas som av största relevans även för den utrikespolitiska utvecklingen. Denna expansion bör förhållas till den kulturella, sociala och politiska kontext som motiverade de kommande politiska administrationerna och som formade politiken för all framtid. Genom sitt sätt att erövra och förvärva nytt land och nya marknader skulle man nämligen också på alla tänkbara sätt komma att överträda det sätt på vilket den europeiska fientligheten och brutaliteten gentemot andra folk hade tagit sig uttryck, samtidigt som man höjde sig själv över allt annat. Genom att hänvisa till exceptionalism lyckades man hitta legitimitet för att förneka alla andra nationer rätten att förvärva något land på kontinenten (se första syntesdelen). Om rivaliserande nationer/grupper var för starka så ansågs de hota den amerikanska säkerheten och om de var för svaga så bevisade det dess underlägsenhet och blev en förevändning att underordnas det amerikanska (Hietala 1985:261). ”Louisianafrågan” var dessutom det som gett upphov till en ideologi om självförsvar (legitimering av expansion som säkerhetsstrategi) och före-

⁹⁷ Förflyttningarna av indianerna som förordades och genomfördes legitimerades med hänvisning till att policyn var gynnsam för dem själva. Genom att ge upp områden nära Mississippi och flytta västerut så skulle indianerna erhålla nya möjligheter och bli fria från vita mäns handelsinflytande (Sandweiss/O’Connor/Milner 1994:162). Denna förflyttningpolicy gynnade tveklöst jordbruksexpansionen österut, särskilt efter kriget mot England 1815 då bomullsriket etablerades i södern. Amerikanerna förklarade därmed att inga naturliga rättigheter för andra nationer eller människor kunde anses stå i konflikt till deras egna omistliga och överordnade rättigheter (Weinberg 1958:37). Hela utvecklingen mot expansionism uppstod på så sätt genom att beredvilligheten att erhålla nationella rättigheter på bekostnad av andra människors rättigheter ökade. För en berättelse ur indianernas perspektiv (se exempelvis; Cooper 1852; Brown 2009).

byggande ingripande/ våldsanvändning som diskuterades i föregående kapitel och som på några sätt var djupare än själva revolutionen.

Territoriell expansion tar fart på allvar

Efter förvärvandet av Louisiana, utvidgades USA:s territorium genom köp av landområden, fördrag med kolonier, annektering eller krig. Ett par årtionden med expeditioner västerut, många år av inflyttning av vita bosättare i områdena och nya affärsförbindelser hade gjort både Texas och Oregon till amerikanska angelägenheter. Texas var den första provinsen som annekterades och var ett frestande mål för amerikanska bomullsodlare och jordspekulanter under 1820-talet. Efter en konfrontation med Mexico (eller snarare en offensiv invasion av Texas) blev Texas oberoende 1836 och området öppnades upp även för slaveri, en snabb tillväxt tog fart och populationen ökade dramatiskt (Stephanson 1995:33). 1845 blev man officiellt en delstat i USA bland annat som en konsekvens av att O'Sullivan formulerat att det var Amerikas öde. President James K. Polk skulle sedan komma att bli den som genom att artikulera "frågan om Oregon" också markerade ett övergripande tema för sin tid, nämligen en än mer aggressiv expansion österut, d.v.s. mer villkorlös, våldsam och utan hänsyn till andra intressen än de amerikanska. Den ekonomiska utvecklingen hade gett mersmak. Genom administrationerna Polk (1845-49) och Zachary Tyler (1849-50) i Vita huset kom USA att fördubbla sitt territorium, öppna Kina för den amerikanska marknaden och driva det första längre kriget på utländsk mark (Hietala 1985:vii; Johnson 2005:219). Efter det misslyckade försöket att ta delar av Kanada under kriget med England 1812-15 hade uppmärksamheten och blicken istället riktats väster- och söderut. Det hade även utvecklats en tydlig koppling mellan militära styrkor och nationens ekonomiska och teknologiska utveckling. Arméns Harpers Ferry och Springfield Arsenal var först ut med standardiserad massproduktion och nya bepansrade fartyg gav liv åt järnindustrin (Sherry 1995:2). USA var därför också efter 1830-talet mer rustat att möta de hinder som kunde stå i vägen för utveckling. Dess reella styrka avgjorde/omförhandlade ambitionerna. Känslan av sårbarhet förblev däremot intakt. Olika idéer om det amerikanska uppdraget och ödet gav samtidigt luft under vingarna för vidare ambitioner (Sandweiss/O'Connor/Milner 1994:166).

Expansiv logik inbyggd i idén om ekonomisk frihet

Utvecklingen hade varit logisk och förblev logisk och förklarlig utifrån möjligheterna och drivkrafterna som fanns. Från 1845 och de närmst följande åren började man hoppas att Amerika skulle kunna sträcka sig ända bort till Stilla Havet. Redan annekteringen av Texas hade format önsknings om Kalifornien och Oregon. Plötsligt var drömmen om hela kontinenten (ocean-bound republic) inom räckhåll vilket stimulerade de nationella känslorna (Graebner 1955:84).⁹⁸ Expansionismen under 1840-talets senare del fick också sin näring från den väldiga migration som skedde västerut. Amerikanska emigranter förde med sig krav på sin nya tillvaro. Det uppfattades som en civiliserande mission av många att amerikanerna genom sin förflyttning bidrog till samhällsutveckling med modernt jordbruk, skolor och entreprenörskap (op.cit:90ff). Om hoten mot den aggressivare expansionismen kom från de oberoende områdena som man närmade sig eller från brittiska och spanska ambitioner så krävdes hur som helst möjligheter att svara mot dessa. En transkontinental järnväg blev en av lösningarna för att komma tillrätta med olika svårigheter. Inte minst band det ihop de olika delarna av det nya landet och skapade förutsättningar för fördjupat samarbete och en nationell känsla. Kaliforniens kommersiella kraft och de vattenvägar det öppnade mot Asien var en enormt viktig del av den amerikanska växande styrkepositionen som följde, liksom dess agrara möjligheter (op.cit:95ff). Att växa var och förblev en drivkraft.

Kombinerat med Oregonavtalet så hade USA nu expanderat sitt territorium på ett makalöst sätt. Det fanns dem som ansåg att Amerika inte skulle nöja sig med detta avtal utan fortsätta sin erövring och införliva hela Mexiko till Unionen.⁹⁹ Rassistiska argument gjorde dock att företrädare för en sådan linje fick ge vika. Exempelvis senatorn John C. Calhoun påpekade att en sådan utveckling skulle leda till att rasblandningen skulle bli alltför omfattande och varnade för att ett Amerika som innefattade Mexiko skulle bli ett första steg att inkorporera indianerna som ras i nationen: “*I protest against such a union as that! Ours is the Government of a white race*” (Sandweiss/O’Connor/Milner 1994:168). Calhoun vann också stort gehör för sin hållning. De federala myndigheterna förvärvade gärna nya landområden men var inte alls villiga att omfamna de människor som bebodde dessa. Mexiko ansågs vara så rasmässigt oattraktivt att landet inte blev värt mödan. En uppenbar känsla av rasmässig hierarki som baserades på den vita rasens överlägsenhet, ledde genom hela 1800-talet, dessutom fram till en politik som legaliserade en social exkludering av

⁹⁸ Kalifornien blev en officiell delstat 1850, Oregon 1859.

⁹⁹ Tilläggs bör att det inte rädde någon enighet i USA vid tiden om huruvida expansionen var av godo eller av ondo för landets framtida utveckling (Hietala 1985:7).

minoriteter. De rättigheter som varje enskild man enligt grundlagarna ansågs berättigade inkluderade inte de människor som inte var vita amerikaner. När anti-imperialister eller kritiker uttryckte oro över icke-vita så ifrågasatte de inte det grundläggande rasistiska systemet utan enbart hur svarta behandlades av sina ägare eller det rättmätiga i att mörda indianer. Några alternativ till över- och underordningssystemet som sådant fanns däremot inte (Hietala 1985:262). Anti-imperialister argumenterade å sin sida för att rasblandning skulle avhålla USA från vidare expansion eftersom kolonialism och imperialism ansågs ha en degraderande effekt på det nationella sinnelaget och att det inte gynnade amerikanska intressen (Healy 1970:passim). Andra grupper oroade sig mer över att landet skulle bli omöjligt att styra och utsatt för tyranni om det blev för stort (Kagan 2006:141).

Efter första halvan av 1800-talet hade landområdet ökat med 66 procent och utvecklingen bara fortsatte. En nation som hade vuxit så mycket på förhållandevis kort tid och samtidigt grundade sig på en federation av stater med egen autonomi, hade givetvis en besvärlig uppgift framför sig med att enas kring målsättningar för landet i sin helhet. Expansionen beskrevs av samtida observatörer som så hastig ”*att man aldrig vet om ej en eller två stater någonstades skjutit upp från den ena dagen till den andra*” (Laboulaye 1867:40). Det ansågs orimligt att ett land som spände över så stora landområden skulle kunna känna samhörighet och sympati med varandra i olika landsändar (op.cit:34). Oenigheten om slavfrågan splittrade därtill delstaterna och hotade faktiskt i flera omgångar federationen som sådan. Splittringarna överskuggades däremot ännu av ekonomiska incitament för sammanhållning.

Vad gäller de ekonomiska och materiella aspekterna av detta så bör man tillskriva upptäckten av guld i Kalifornien 1848 en stor betydelse för utvecklingen mot ett mer enat och framför allt ett rikt Amerika. De västra områdena var genom guldet en angelägenhet för hela landet och folkförflyttningarna från öst till väst blev till följd av detta ännu mer omfattande.¹⁰⁰ Även ett blomstrande jordbruk med majs och bomull i de södra regionerna och en industriutveckling i norr både splittrade och enade inledningsvis Amerika som nation, men där de enande krafterna efter inbördeskriget gick segrande ur striden då de ekonomiska fördelarna med ett starkt gemensamt land blev mer uppenbara. Guldfyndigheterna och senare upptäckten av olja innebar att området väster om Mississipi förändrades från ett agrart samhälle till en blomstrande och modern kapitalistisk ekonomi som integrerades på världsmarknaden (Bryant 1994:195). Oljan, som skulle komma att bli en av de främsta amerikanska näringarna och utgöra en grundpelare för den ekonomiska utveckling-

¹⁰⁰ Dagen då guldet hittades i San Francisco 1848 hade Kalifornien mindre än 14 000 invånare. Redan fyra år senare hade invånarantalet ökat till över 250 000 personer.

en, gav möjligheter för stora företag att växa fram och för ny teknikutveckling att blomstra. Något som i högsta grad medverkade till att göra den amerikanska ekonomin världsledande (Karlsson 1992).¹⁰¹ Gränslösa resurser av kött, skinn och grödor skapade även en längtan för miljontals människor att slå sig ner i södra och mellersta Amerika (Bogue 1994:275). Kombinationen av obegränsat med land, rikliga naturresurser, en anda av entreprenörskap och de sociala och politiska institutionerna gynnade ekonomisk tillväxt. Förutsättningarna för en glänsande framtid och välstånd var flera liksom förutsättningarna för USA att relativt enkelt övergå till ett urbant och rörligt samhälle eftersom det utvecklades en ansenlig teknologisk och utbildad medelklass. Immigranterna (som var miljontals mellan 1820-1870) var generellt offensiva, kyliga och osentimentala. Efter att ha korsat Atlanten och riskerat allt fanns det inget som hindrade dem från att ta för sig och bygga sin framtid inom jordbruk eller olika företag (Josephson 1962:21). Flera framträdande affärsmän blev extremt framgångsrika och kunde bygga stora affärsverksamheter och enorma förmögenheter men också använda sin ställning till att tillförskaffa sig politisk makt. De personer som erhöll viktiga maktpositioner var alltså inte nödvändigtvis de briljanta och lärda, utan efterhand som tiden gick var det dem som kunde manövrera sig på marknaden och tillförskaffa sig stora tillgångar (op.cit:passim). Den ekonomiska utvecklingen var vid tiden inte unik för västra Amerika. De starka nationerna i väst expanderade och utvecklades globalt men det som var speciellt i USA var hastigheten med vilket utveckling skedde som saknade jämförelse (Bryant 1994:233). Dessutom var det exceptionellt att mycket av de tillgångar som krävdes för utveckling fanns tillgängliga i det egna närområdet (Rider/Liungman 1998:266ff). Export av guld möjliggjorde för import av stål till järnvägsnät och av maskiner till gruvor och fabriker (Bryant 1994:198). Guld och andra metaller hittades på fler och fler platser och välståndet visste inga gränser. 1863 hade guldruschen nått ända upp till Idaho och Montana vilket ledde till andra fynd av silver, zink och bly (op.cit:205). Upptäckten av en av världens största fyndigheter av koppar gjorde senare Montana till en av de mest attraktiva staterna som erbjöd ekonomiskt oberoende till många entreprenörer.

USA blev på detta sätt, utifrån sin exceptionalism och idé om självägarskapet (egendomsdemokrati) den första moderna kommersiella och liberala republiken i världen och själva dess konstituerande grunder och utrikespolitiska element vilade

¹⁰¹ Det företag som kommit att förknippas med oljeindustrins framväxt är Standard Oil Company. Det grundades av John D. Rockefeller 1870 vars affärsmetoder skapade monopol på den amerikanska marknaden fram till slutet av 1900-talet då oljefyndigheter hittades i Texas och Texas Oil Company (TEXACO) och Gulf Oil Company bildades. Detta innebar att oljeindustrins centrum försköts från Pennsylvania men också att användningsområdena förändrades och monopolet undergrävdes. Den allra viktigaste innebörden av denna förändring var dock att kontroll över råoljeproduktionen blev avgörande för att kontrollera marknaden (Karlsson 1992:6ff).

på marknadsexpansion som motor. Nationens liberala ideologi och dess utrikespolitik blev på flera sätt också sammanvävda. Det överordnade målet med utrikespolitiken var inte främst att skydda nationen och dess folk utan att bevara och skydda dess unika institutioner och dess exempellösa (ekonomiska) frihet (Kagan 2006:72). Tillförskaffandet av ny egendom och nya marknader var en del av det amerikanska frihetsidealet liksom möjligheterna att stärka och förbättra de egna livsvillkoren, vilket skulle garanteras inte minst genom möjligheterna att äga och bruka egen jord samt utveckla företagsamhet och industri. Den liberala idén om livet befäste varje mans rätt att förbättra och öka sina tillgångar och därmed sin frihet. I det nya landet med alla dess tillgångar fanns land och resurser nog för en omfattande mängd människor att förverkliga denna idé. Den ekonomiska delen av den amerikanska liberalismen skapade därav en typ av grundföreställning som passade väl in med landets enorma tillgångar. Den banbrytande individualismen, jämlika möjligheter och autonomi kunde i mitten av 1800-talet och framåt blomma ut i full blom i det unga landet. Ingenstans i världen fanns tillgång till ett sådan oberoende eller möjligheter som där. Verkligheten bekräftade så de styrande idéerna om ett förutbestämt öde, mission och överordning. Ett grundelement i USA hade blivit *entreprenörskap* och *företagsamhet*, vilket i sig själv har en inneboende drivkraft för vidare expansion och att hela tiden lyfta blicken längre bort och mot nya mål. Liberal marknadskapitalism blev en kraft för att sprida idéerna om exceptionalt. Det är svårt att se någonting som skulle kunna ha hindrat dessa idéer från att sprida sig, utvecklas, fördjupas och etableras som grundläggande kraft såväl inrikes- som utrikespolitiskt och på detta sätt blev inrikes- och utrikespolitiken sammanvävd till en beständig enhet (op.cit:76f). Amerikanska handlingar utomlands såväl som på hemmaplan dikterades på ett ojämförligt sätt av viljan hos tiotusentals människor och grupper som influerades av den liberala världsåskådningen och marknadskrafterna. Därav fick marknadskrafterna genast inflytande över den amerikanska politiken och kunde via det politiska systemet hålla en fast hand över detta och inordnas i hela den politiska idékärnan.

Expansionism utvecklas gradvis till en form av imperialism

Det är möjligen en plattityd men inte desto mindre giltigt i internationell politik, att de svagare tolererar många saker av nödvändighet som de starkare inte accepterar eftersom de inte behöver. Det kan också gälla för en sanning att ökad makt skapar ökade ambitioner och ökad intolerans mot allt som kan tänkas stå i vägen för ändamålet (op.cit:34). Den territoriella expansionen i USA blev också så effektivt ra-

tionaliserad under varje konflikt att det för många amerikaner blev omöjligt att utmana. Det amerikanska folket kunde hävda en naturlig rätt till gränsdragningar som tillfredsställde deras önskemål om säkerhet och handel.¹⁰² Expansionen forcerades mot områden som beboddes av nästan utblottade befolkningar, vilket innebar att man kunde dra slutsatsen att man bara fullföljde påbudet om ett förutbestämt öde och mission. Doktrinen om exceptionlighet och ett förutbestämt öde undvek därmed helt den väsentliga frågan om vilka medel som var skäliga att använda. Det var delvis på grund av frånvaron av en mäktig opposition i nordstaterna som framfarten tilläts. Att ockupera vildmarken skapade illusionen att makt var underordnat moraliska framsteg och att expansion var en *civiliserande* och inte en erövrande process (Graebner 1968:xxiii).

Frågetecknen om möjligheterna att bygga ett stort imperium var dock många. Men gränser som tenderade att vara naturliga för en generation förkastades som inadekvata av nästa eftersom det alltid gick att blicka än längre ut och längre bort. Men demokratisk idealism tjänade i mindre utsträckning som en guide till nationellt agerande än idén om ett geografiskt förutbestämt öde. Redan 1845 uppfattades målet om att nå till vattengränsen kring Stilla Havet alldeles för blygsamt och begränsande för de mer entusiastiska företrädarna av den nya expansionismen. Horisonten vidgades för varje dag och övertygelsen om att man skulle civilisera världen fördjupades. Texas hade blivit en katalysator som förenade alla element av Manifest Destiny till en nationell rörelse. Expansion som sådan krävde ingen egen doktrin eftersom det var lika mycket en spontant driven kraft från folket som det var en regeringspolicy. Expansionismen däremot var en ideologi om nationell tillväxt som är nära sammanlänkad med den karaktäristiska och märkvärdiga doktrinen om ett förutbestämt öde liksom med strävan efter absolut säkerhet som vi sett i tidigare kapitel. Decenniet efter O'Sullivan's artikel om Amerikas förutbestämda öde hade också blivit det mest expansionistiska i amerikansk historia, vilket innebär att det inte är så konstigt att man givit O'Sullivan ett stort inflytande över detta även om hans retorik mer var ett symptom av något redan pågående än något helt nytt (McDougall 1997).

¹⁰² Få amerikaner var bekymrade över vilken inverkan den senare expansionismen skulle få på friheten hemma. Vissa oroade sig över att om man blev allt för stort så skulle den federala myndigheten inte klara att hålla ihop. Den moraliska frågan om hur man skulle rättfärdiga strävan efter frihet när det hindrade andra människors självbestämmande var dock ett problem. Expansionen skedde uppenbart på bekostnad av andra. Rättfärdiganderetoriken hade börjat med revolutionen för att motivera den nya nationens varande, men när man efter ett par årtionden började expandera på främmande människors bekostnad, krävde detta med nödvändighet att än tydligare motiveras (Weinberg 1958:11). Expansion påstods då vara en "naturlig utveckling" och rättighet för det nya landet som till slut blev så rationaliserat att det togs för en sanning. Genom att koppla samman (ekonomisk) frihet med *säkerhet* i början av 1800-talet, så skapade man logiskt mer flexibilitet i förhållande till vad som är tillåtet (op.cit:22). Se vidare i syntesens första del.

Eftersom inledningsfasen av idén om ett förutbestämt öde inte gav några motiv eller förklaringar till varför USA skulle expandera och också ignorerade sambanden mellan mål och medel så erbjöd det mer en känsla än en utrikespolitisk policystrategi. Expansion uppfattades snarare som en naturlig konsekvens av vad Amerika var och det öde man gick till mötes, nämligen ett folk hängivet frihet, baserat på tro och som hade börjat historieskrivningen på nytt i den nya världen. Utan frihet att vidga sina territoriella intressen skulle nationen inte vara fri alls (op.cit:78). Många amerikaner uppfattade på så sätt tidigt varje hinder att expandera som oacceptabla angrepp på deras frihet. Landet skapades genom att bosättare slog sig ner överallt och byggde upp samhällen och rancher. Ett Amerika utan sådana möjligheter skulle inte vara Amerika.

Livfulla debatter i kongressen om krigen om Texas, Oregon och Mexico hade resulterat i tydliga argument för de oändliga möjligheter som denna mäktiga nation snabbt gick mot och som var ödesbestämd att snart överstiga de europeiska makterna. Anklagelser om att expansion stred mot de frihetliga grunderna skapade passionerade genmälen. Enbart genom handling ansågs Amerika kunna bevara sin självständighet och frihet. *“Let us expand to our true and proper dimensions, and our liberty will be eternal; for, in the process, it will increase in strength, and the flame grow brighter, whilst it lights a more extensive field”* (NY Sen C. Ellis 1848 i Campbell/Kean 1997:237). Ny teknologi för vapenslag, fartyg och kommunikation kom i slutet på 1800-talet att innebära att världen var mindre och samtidigt mer hotande. Darwins teorier om konkurrerande etniciteter stärkte senare uppfattningen att omvärlden pressade sig in mot USA. Man upptäckte samtidigt att man var i stort behov av nya marknader för landets framtida välbefinnande. Industrialiseringen, urbaniseringen och ankomsten av miljoner immigranter skulle komma att skapa ett internt tryck (eller åtminstone en ängslan bland eliten) som kom till uttryck i nya utrikesspekulationer under 1800-talets senare del.

Inbördeskrigets effekter på den ekonomiska utvecklingen

Lincolns omformulering av självägarskapet

Om vi backar tillbaka något i tid så kan vi också se att själva idékärnan som Jefferson formulerat rörande (ekonomisk) jämlikhet och egendomsdemokrati effektivt hade omformulerats i samband med upprinnelsen till den andra industrirevolutionen

nen¹⁰³ och transformationen av den amerikanska ekonomin som skedde runt 1870.¹⁰⁴ Det vill säga för att få de grundläggande idealen att anpassas till en ny verklighet. Lincoln som också skulle bli den president som jämstides med grundfäderna skulle komma att erhålla den största platsen i Amerikas historieskrivning, var den som tydligast och mest explicit omformulerade den amerikanska drömmen från Jeffersons idé om jämlikhet (equality) till att istället handla om lika möjligheter (equal opportunity). Han utvidgade således innebörden av Jeffersons ord om jämlikhet till att handla om allas lika möjligheter att gå vidare och utvecklas i livet (Boritt 1978:158). På detta sätt gjordes självvägarskapet om (från att ha handlat om att äga din egen försörjning och vara din egen herre) till att även kunna införlivas i att sälja sin arbetskraft till andra för att *på sikt* kunna bygga sig ett kapital och förverkliga sina drömmar och bli sin egen. Hans övertygelse handlade om att utveckla det ideal som han ansåg var det centrala i idén om Amerika – nämligen att alla män skulle ges möjligheten att erhålla en bra och tilltagande belöning för sitt arbete så att man gavs chansen att förbättra sin status och position (op.cit:IX). Denna amerikanska dröm om att resa sig från ingenting kännetecknade både Lincolns politiska visioner och hans personliga liv. Men detta hade inte varit något självklart. Lincoln hade haft en ambivalent inställning till att sälja sitt arbete och bli beroende av en arbetsgivare och ansåg i grunden att det liknade slaveri: “*labor is the source from which human wants are mainly supplied [...] capital is the fruit of labor and could never have existed if labour had not first existed*” (citat Lincoln i Guelzo 2003:121ff). Alla försök att inte låta arbetare få ut det fulla värdet av sitt arbete var därför enligt Lincoln att betrakta som rån. Vad marknadsekonomin nu utlovade var däremot att den sålda arbetskraften skulle kunna reglera sig själv genom att arbetare kunde välja att byta arbetsgivare om villkoren var för dåliga:

It has so happened in all ages of the world, that some have labored, and others have, without labor, enjoyed a large proportion of the fruit [which is] wrong. But the remedy of

¹⁰³ Kallas även ”teknikrevolutionen” (skedde mellan 1871-1914) då nya tekniker uppfanns som möjliggjorde för flera ytterligare framsteg och effektiviseringar inom produktion och kommunikation. Dateras till lite olika tidpunkter beroende på hur man definierar själva innebörden.

¹⁰⁴ Inbördeskriget 1861-65 hade öppnat upp för en kapitalistisk utveckling att ta fart på allvar och en ny ekonomisk struktur att formas. Detta genom att unionen nu garanterades och hölls samman (vilket var ekonomiskt gynnsamt för kapitalismen) och för att det hade givit upphov till en modernisering av jordbrukskonomin i södern och lagt grunden för en ”hel” industrikapitalistisk struktur. 1872 drabbas man sedan av en djup ekonomisk kris vilket föranleder olika ekonomiska aktörer och politiska institutioner att vidta åtgärder för att etablera handels- och finansiella system som skulle generera bättre stabilitet och tillväxt. Krisen då och efterföljande depressioner skulle även ligga till grund för att blicka utanför den amerikanska kontinenten för att garantera ekonomisk tillväxt eftersom förändringar krävdes från flera håll vilket vi ska återkomma till.

market offered to wage laborers was simply to withdraw their labor from such a situation and take it elsewhere [...] workers who's wages fall below the value they impart to commodities can strike. [...] then you can better your condition, and so it may go on and on in one ceaseless round so long as man exists on the face of the earth.

Lincoln i Guelzo 2003:123

I ett marknadssystem kunde:

[t]he prudent, penniless beginner in the world, labors for wages awhile, saves a surplus with which to buy tools or land, for himself; than labors on his account another while, and at length hires another new beginner to help him is the just and generous, and prosperous system, which opens the way for all, gives hope to all, and energy, and progress, and improvement of condition to all.

Lincoln i Guelzo 2003:123

Lincoln uttalade också ett motstånd till ett förlegat jordbrukssystem som han menade hade en för begränsad horisont och som man måste befrias ifrån (liksom att detta var kopplat till slaveriet) (Guelzo 2003:121). Allt detta var en naturlig och nödvändig utveckling av den industrialisering som börjat se dagens ljus och som krävde förändringar (se fotnot 101). Det blev en *motor* i amerikansk politik som inte får underskattas och som för alltid skulle skapa ytterligare behov av expansion för sitt upprätthållande. Om och om igen talade Lincoln om att det fanns en klar väg för alla, en väg av hopp som visade sig i form av entreprenörskap och industriernas framväxt. Det utlovade välstånd som nu också kom att falla väl på plats med kapitalägarnas och industriägarnas intresse. Nationens välstånd bevisade att det amerikanska experimentet var en succé och klargjorde att det fanns en väg för alla. För Lincoln var demokratins utveckling kopplad till den ekonomiska verksamheten (Borritt 1978:159). Mer än någon annan formulerade han idén om den amerikanska drömmen och institutionaliserade den (op.cit:160f).

För Lincoln hade det länge stått klart att slaverisystemet på sikt inte skulle vara konkurrenskraftigt eller föra Amerika i topp i den framväxande industrialiseringen eller för att hålla den amerikanska drömmen vid liv (op.cit:155).¹⁰⁵ Lincoln och många med honom var övertygade om att unionen på sikt inte var möjlig att bibehålla in takt om slaveriet fortlevde (op.cit:162). Argumenten mot slaveriet var i grunden strikt ekonomiskt även om det fanns betänkligheter kring det rättfärdiga i ett system som baserades på en sådan uppenbar hierarki (Guelzo 2003:viii,163; Marx 25 okt 1861).¹⁰⁶ Inbördeskriget skulle (inte genast och givetvis inte smärtfritt) ena nationen och skapa förutsättningar att forma en tydligare politisk idé om en hel och kraftfullare nation. En nation som också måste positionera sig och stärkas i konkurrensen med andra då man uppvisat en extrem utveckling och nu var ett land att räkna med. Kapitalismens egna inre drivkrafter frammanade en ny expansionism men politiskt följdes detta av att man skaffade sig en stark position och samtidigt hindrade potentiella hot från att komma i dess väg. Inbördeskriget och Lincolns politiska verk släppte loss de återhållande krafterna för en verklig industrialisering och befriade slavarerna från dess livegenskap, vilket skapade nya incitament för industrikapitalismen och lönearbetet eftersom väldigt många nya medborgare behövde kunna försörja sig själva. Man kunde också härefter tydligare införliva föreställningen att Amerika var ett land för alla även om det i realiteten inte var det och (formell) jämlikhet mellan svarta och vita skulle ta ytterligare hundra år. Det var också i atmosfären av det nationella enandet som imperialismen föddes (Weston 1972:7). Det här-

¹⁰⁵ I kongressen hade det sedan USA:s grundande ansetts väsentligt att det rädde en balans mellan slaveriförespråkarna och de som motsatte sig slavsystemet. I takt med att nya delstater införlivades i unionen aktualiserades frågan om slaveriets fortlevnad eftersom nya delstater valde bort eller inte erkände slavsystemet. Balansen rubbades därigenom vilket då skapade upprörda stämningar och diskussioner om delstaternas autonomi och federationens makt. Kampen blev explosiv och slavfrågan blev en kamp mellan dem som företrädde den starka eller den svagare federala staten. I takt med att motsättningarna fördjupades ville sydstaterna bryta sig ur unionen. Samtidigt började det agrara idealet som Jefferson etablerat (självägande av land) att ifrågasättas av industrimagnaterna. Industrialiseringen krävde nya riktningar för politiken och den svarta befolkningen behövdes plötsligt som konsumenter på den inhemska marknaden. De svarta blev således intressanta som konjunkturreglare när överskotten växte. I och med det fanns ytterligare incitament att avveckla slavsystemet eftersom de som livegna inte hade någon köpkraft. Kapitalismen som system motsade på detta sätt själva logiken i slavsystemet. I efterhand kan man uppfatta att det nästan ter sig som om inbördeskriget utkämpades för att stärka kapitalisternas och därmed kapitalismens roll i det amerikanska samhället (Josephson 1962:32).

¹⁰⁶ Lincoln är i historieskrivningen den politiska ledare som främst fått representera upplösningen av slaverisystemet och personifiera ett motstånd mot detta. Men det var alltså inte rasismen i systemet som föranledde honom att verka för dess upplösning utan ekonomiska aspekter. *“He was pre-eminently the white man’s President, entirely devoted to the welfare of white man. He was ready and willing at any time during the first years of his administration to deny, postpone, and sacrifice the rights of humanity in the colored people to promote the welfare of the white people of this country”* (Douglass 14 apr 1876:5). Lincoln hade t.o.m försvarat slaveriet i sin senatsvalkampanj 1958 och i sitt första installationstal som president var han försonlig mot sydstaterna inställning till slaveriet (Zinn 1995:179f). Det var först när kriget brutit ut och fördjupats som han började agera mot slaveriet. Det var då främst inte det omoraliska som var en drivkraft, inte heller för de vita nordstatsborna, utan det ekonomiska expansionsmöjligheterna (Ibid).

rörde ur en kombination av enorma naturresurser, kapitalöverskott och överskott av tillverkare, territoriell expansion och en känsla av mission som också kopplades till ”den vite mannens börda” (op.cit:6).

Idén om the self-made man blir en del av den amerikanska drömmen

Det var däremot en annan man som formulerade och populariserade begreppet ”self-made man”, ett begrepp som skulle knytas samman med Jeffersons och Lincolns idéer och göras till en devis inom ”den amerikanska drömmen”. En tidigare slav vid namn Frederick Douglass skulle bli den som myntade begreppet och gav det ett innehåll som inbegrep även de svarta.

Self-made man are the men who, under peculiar difficulties and without the ordinary helps of favoring circumstances, have attained knowledge, usefulness, power and position and have learned from themselves the best uses to which life can be put in this world, and in the exercise of these uses to build up worthy character. They are the men who owe little or nothing to birth, relationship, friendly surroundings; to wealth inherited or to early approved means of education; who are what they are, without the aid of any of the favoring conditions by which other men usually rise in the world and achieve great results [...] there is genuine heroism in his struggle and something of sublimity and glory in his triumph. Every instance of such success is an example and a help to humanity.

Douglass, Frederick, 1872:6ff

Den nya affärsklassen formulerade även den nödvändigheten med ett industrikapitalistiskt samhälle och hur dess rikedom tjänade det allmänna bästa, hur detta skulle bli en del av den amerikanska drömmen och hur det var en oundviklig och naturlig utveckling. Men det handlade också om hur välstånd är en eftersträvansvärd sak om den tjänas genom hårt arbete:

We accept and welcome therefore, as conditions to which we must accommodate ourselves, great inequality of environment, the concentration of business, industrial and commercial, in the hands of a few, and the law of competition between these, as being not only beneficial, but essential for the future progress of the race. Having accepted these, it follows that there must be great scope for the exercise of special ability in the merchant and in the manufacturer who has to conduct affairs upon a great scale. That this talent for organization and management is rare among men is proved by the fact that it

invariably secures for its possessor enormous rewards, no matter where or under what laws or conditions [...]

Andrew Carnegie juni 1889

”Allas” intressen kunde därav vävas samman och forma det system som kännetecknar det amerikanska samhället även idag. Nämligen att människor äger sina egna tillgångar och frihet består i allas lika möjligheter att skapa sig ett gott liv och alla kan lyckas med detta genom hårt arbete. Staten ska inte heller beskatta mer än för det allra nödvändigaste eftersom den personliga friheten är överordnat allt annat. Fördelning sker via att de bättre belevade skänker av sitt överflöd till de med mindre tillgångar. Kärnan i detta och som påverkar utrikespolitiken är: att för att upprätthålla idén om den amerikanska drömmen (skapa social/politisk stabilitet) måste marknadsekonomin hållas igång och ständigt expandera för att kunna gälla fler och fler, eller ett tillräckligt stort antal människor för att myten om allas lika möjligheter ska upprätthållas.

Ekonomisk utveckling kräver militära interventioner

Amerikas första hundra år hade inte enbart präglats av expansion över den egna kontinenten, utan hade också inneburit att man engagerat sig i en rad interventioner i andra länder. Fram till 1870-talet hade amerikanska styrkor *exempelvis* landstigit i Haiti 1799, 1800, 1817-21, Tripoli 1815, Spanska Florida 1806-10, 1812, 1813, 1814, 1816-18, Argentina 1833, 1852, Peru 1835, Nicaragua 1852, 1853, 1854, Uruguay 1855, 1858, 1868, Panama och Colombia 1860, 1873 och Mexiko 1870 (Boot 2002:60; Mead 2001:24). Länder som skulle komma att få erfara ännu fler amerikanska interventioner under slutet av 1800-talet och inledningen av 1900-talet men då med långt vidare ambitioner. Dessa tidiga militära invasioner av främmande länder hade utvecklat ett system i amerikansk politik som gick ut på att: (a) varhelst en ”revolution” eller upplopp uppträdde kände sig amerikanska handelsmän och diplomater hotade: (b) amerikanska krigsfartyg inställde sig utanför kusten: (c) trupper landsteg och patrullerade städerna under några dagar och stävjade upploppen för att sedan ge sig av igen (Boot 2002:60). De interventioner som förekommit under de första hundra åren hade således varit begränsade på det sättet att de inte lett till konkreta annekteringar av andra länder utan fokuserat på att garantera amerikanska (affärs)intressen fortsatt inflytande i olika länder (Ibid). Detta skulle förändras efter inbördeskriget när flottan väl återhämtat sig efter en period av eftersatt utveckling.

Landstigningar på främmande mark halverades visserligen mellan åren 1861-1881 jämfört med tidigare tjuoårsperiod som en följd av inbördeskriget. Resurser krävdes för att återuppbygga södern och industrialisera mellanvästern och nordöstra Amerika. När återuppbyggnadsprocessen framgångsrikt var ”avslutad” runt mitten av 1880-talet riktades blickarna utåt mot vidare expansion. Intervention, annektering och en ny form av kolonialisering skulle bli Amerikas nya policy (op.cit:57).

Men även om man varit mer återhållsam utrikespolitiskt på grund av intern splittring under ett par decennier så hade Amerika som vi såg i föregående kapitel, fortsatt befara att Europa skulle använda minsta lilla tecken på svaghet som en förvändning att hota amerikansk integritet. Under åren direkt efter inbördeskriget hade man visserligen varit så försvagt att man inte kunnat ta några direkta initiativ i utrikesrelaterade frågor, men trots det hade utrikesminister Seward, som fortsatte att tjäna under president Andrew Johnson efter det att Abraham Lincoln blivit mördad, försökt och faktiskt lyckats förvärva två geografiska nyckelplatser. Det handlade om ryska provinsen Alaska¹⁰⁷ och Midway Island¹⁰⁸ vilka båda var viktiga för att stärka Amerikas närvaro i Stilla Havet när Kina hade blivit en allt viktigare marknad. Förvärvet skulle få stor betydelse för en förändring av den politiska utvecklingen. Men även om det förekommit ett visst engagemang över haven under 1860/70-talet så kan Panama 1885 sägas utgöra storskottet för en ny riktning i Amerikansk politik. Bakgrunden till invasionen var att Colombia 1846 hade undertecknat ett avtal med Washington som gav USA fri passage över Panama. Området var en strategisk central region som användes för rika affärsmän i New York. Dessvärre hade regeringen i Bogotá ett grepp om panamaprovinsen och ville inte alltid följa de amerikanska affärsmännens intressen. 1885 försökte fristående grupperingar att inta panamaregionen och hotade att döda alla amerikaner. Den nyligen tillträdde presidenten Cleveland bestämde sig omgående för att agera då man uppfattade att avtalet från 1848 hotade brytas och han beordrade därför styrkor att bege sig till området. Utökade möjligheter (ett starkare USA) hade gett upphov till en landstigning i Panama som därav skulle komma att bli annorlunda mot tidigare interventioner, styrkorna som landsteg var större och de amerikanska strategiska intressena i Panama var mer omfattande än någon annanstans i Latinamerika (op.cit:60). Ambitionerna i Panama var inte vid detta tillfälle att etablera något långvarigt engagemang. Men väl ett steg i en

¹⁰⁷ Alaska är den i särklass största delstaten, rik på naturtillgångar. Området köptes av Ryssland 1867 för 7,2 miljoner dollar efter påtryckningar från Seward men fick inte officiell status som delstat i USA förrän 1912.

¹⁰⁸ Midway Island eller ”Atoll” är en ö i Stilla Havet som ligger ungefär en tredjedels väg mellan Hawaii och Japan och ingår fortfarande i det amerikanska territoriet. Det blev en viktig bas för handelsvägarna till Asien i början av 1900-talet. Ön spelade en stor roll under Koreakriget och Vietnamkriget och under Kalla Kriget blev det en utpost för att lyssna efter sovjetiska ubåtar.

ny riktning där USA nu hade både intresse och möjligheter att engagera sig på nya sätt och intressena var tydligt ekonomiskt orienterade.

Den andra industrirevolutionen – öppna dörrens politik

Det var även många andra saker som förändrades i USA på 1870-talet och möjliggjorde för en snabb återhämtning och nya ambitioner efter inbördeskriget. USA blev en världsmakt bara decenniet efter att kriget avslutats, populationen ökade kraftigt och landet blev en av världens största producenter av kol och stål. Under den andra industrirevolutionen, som bland annat baserades på elektricitet, kemi och olja, gjorde uppfinnare och entreprenörer landet världsledande inom en rad områden (Josephson 1962:passim). Amerika hade dessutom en makalös och exceptionell historia bakom sig som inte bör undervärderas eller ignoreras och som man nu kunde validera sina idéer utifrån och därifrån hitta förevändningar för att fortsätta sin expansion. Man hade snabbt avancerat från att inneha en perifer position i världsekonomin till att bli en av de dominerande ekonomiska aktörerna och i slutet mot 1800-talet hade man utvecklat den största industriproduktionen i världen (Dowd 1974:87f; Hunt 2007:23f).¹⁰⁹ När USA möter 1900-talet så gör man det som en stormakt med en blomstrande ekonomi och teknologisk utveckling, vilket skapar ytterligare förstärkta drömmar och upplevelser av att man är ett *särskilt* folk med ett *särskilt* uppdrag. Tillväxttakten man erfor i landet övergick allt vad som tidigare varit möjligt, både som en konsekvens av de resurser som fanns på kontinenten och tillgången till den tillströmning av arbetskraft och kunskap som kom från Europa (Chua 2007). Den amerikanska drömmen lovade mer och mer och Amerika fortsatte därmed att vara något enastående och unikt som särskilde landet från andra länder och kulturer. Många var de som artikulerade det stora med Amerika och dess öppenhet för nytillkomna medborgare och alla de möjligheter som fanns för dem att berika sig av och vad det betydde:

The Americans were once scattered all over Europe; here they are incorporated into one of the finest systems of population which has ever appeared, and which will hereafter become distinct by the power of the different climates they inhabit [...]The immigrants were once

¹⁰⁹ Landets totala produktionsvärde (GDP) hade mellan 1820-1913 vuxit fyrtio gånger. 1919 var man den största ekonomin i världen och stod för nästan en femtedel av världens totala produktion. Sett till BNP/capita utgjorde man redan 1913 världens rikaste och mest välmående befolkning (Hunt 2007:23). Amerikas extraordinära utveckling gäller också oavsett vad man jämför; produktivitet, balansen mellan “*consumer and capital goods production*”, totalproduktionen eller skalan av “*plant production*” (Dowd 1974:87).

poor, nameless, and insignificant in Europe, but they are now regarded as “citizens” of America. They now have a way to provide for themselves.

Hector St. Jean de Crevecoeur 1881

Immigranternas ankomst berikade den urbana kulturen men skapade också mångkulturella bakslag, samtidigt som den starka urbaniseringsvågen och förändringarna mellan jordbruk och industri skapade konflikter och nya spända klassindelningar. Man får alltså inte bortse ifrån att de omvälvande frågorna som uppstod frammanade ett större klassmedvetande, organisering i fackföreningar, anarkistiska rörelser, frikyrkoförbund och annat (Healy 1970:160). Tanken om möjligheternas *allmängiltighet* var nämligen inte något annat än en myt. Men denna myt och verkligheten hade (och har fortfarande) under tillräckligt många perioder gått hand i hand för att kunna etablera sig som sanning även om ett mycket stort antal människor i USA stått helt utanför dessa upplevda möjligheter.¹¹⁰ Under stora delar av den amerikanska historien har nämligen utsikter till rikedom och självbestämmande (att vara sin egen) funnits och realiserats för ett tillräckligt stort antal människor för att USA har kunnat uppfattas som ”möjligheternas land”. I realiteten kan vi däremot tala om detta i termer av en ”gigantisk illusion” som införlivats och levt kvar i den amerikanska diskursen. Redan i mitten av 1800-talet hade ekonomin utvecklats till en monopolkapitalism med ett extremt ojämnt fördelat egendomsägande och ett omfattande fattigdomsbaserat utanförskap som inte var förenligt med Jeffersons idéer. Det skapades istället djupare och djupare klasskonflikter. Dessa kunde emellertid stävjas politiskt på ett annat sätt än i Europa där arbetarrörelser vuxit fram som en betydande kraft (Thompson 1966). "*Även fattiga i [sic] Amerika tröstar sig med - eller låter sig luras av [...] – föreställningen om att den ekonomiska kakan, hur orättvist den än fördelats, hela*

¹¹⁰ Viktigt är att understryka att välgången och välståndet inte på långt när gällde *ens en majoritet* av befolkningen. Det amerikanska samhället kännetecknades av stora skillnader mellan människor där delar av befolkningen levde i fattigdom. Däremot fanns en betydande och växande medelklass som var tillräckligt stor för att etablera myten om ”möjligheternas land” och som höll utvecklingshjulen och optimismen i rullning och skapade ett betydande välmående för många. Frihetsidealet och individuellt oberoende enligt Jeffersons modell – att du inte kan vara fri om du inte äger medel för din egen försörjning hade dock förutsatt en form av jämlik spridning av mark. Men en jämt fördelad egendom var som Lincoln insett inte förenligt med kapitalismen. Som tidigare beskrivits är det enormt viktigt att förstå att idén om självägarskapet trots detta utgör en del av den amerikanska själen/identiteten vilket innebar att den motsägelse som uppstod genom expansionen och kapitalismen (kapitalismens struktur slår ut de små till förmån för de stora godsen/industrierna) fordrade att idén om självägarskap med nödvändighet behövde *mytologiseras* – det krävdes att det skapades föreställningar om att denna dröm (ägande) fortfarande kunde gälla alla varpå det omformades till möjligheten att starta och driva din egen verksamhet. Majoriteten av amerikanerna jobbade inte för sig själva ens i slutet av 1800-talet utan var anställda (osjälvständiga) men levde på myten om möjligheterna för alla.

tiden växer och att det en dag blir deras tur att kamma hem storvinsten, att de inte är ett utnyttjat proletariat utan – [...] 'miljonärer i tillfällig penningknipa'" (Wright 2009:87).¹¹¹

Även om Lincoln omformulerade självägarskapet till idén om allas lika möjligheter att skapa sig en förmögenhet och the self-made man etablerades så krävdes ändå något mer än bara ord. Liksom något konkret för att upprätthålla myten. Fördjupade klassklyftor som uppstod i samband med depressionen (1893) fick den ekonomiska eliten att uppmärksamma fördelar med utländska marknader och att underkonsumtionen i hemlandet kunde kompenseras genom att sälja varor utomlands för att på så sätt också undvika nya klassmotsättningar i framtiden (Zinn 1995:276). *Singer, General Electric, Heinz* och *Guggenheim Brothers* är exempel på företag med snabb internationell etablering och ekonomisk utveckling som uppfattade de utländska marknadernas fördelar (Rosenberg 1982:25). Senator Albert J Beveridge förtydligade denna idé och kopplade senare samman det med ödet när han 1897 hävdade att: ”*Amerikanska fabriker tillverkar mer än det amerikanska folket kan använda och amerikansk jord producerar mer än de kan konsumera. Ödet har utstakat vår politik, världens handel måste och skall bli vår*” (Rosenberg 1982:22; Zinn 1995:278). Hemmamarknaden ansågs av experter vid slutet av 1800-talet inte längre kunna fylla behoven. “*We cannot remain wholly dependent for an active industrial life upon home demand [...] and the markets of the world are open to us, ready to absorb the surplus products of our utmost manufacturing capacity*” skrev därför Charles R Flint 1897 i NY Times (Flint 25 jan 1897). Deras åsikter delades av många vilket inte minst visade sig när man skapade ett nationellt förbund för tillverkningsindustrin med krav på att staten såg till att öppna upp för marknader utomlands. Europa var visserligen fortfarande den största marknaden men då kontinenten själv genomgick en omfattande industrialisering så låg inte framtidens marknad där utan bland ”ociviliserade” områden (Healy 1970:160ff). Ju längre tiden gick desto tydligare blev det att det fanns flera skäl att blicka utåt mot nya marknader:

The Pacific is our ocean. [...] Where shall we turn for consumers of our surplus? Geography answers the question. China is our natural customer. [...] the Pacific is the ocean of the commerce of the future. Most future wars will be conflicts for commerce. The power that rules the Pacific, therefore, is the power that rules the world. [...] China's trade is the mightiest commercial fact in our future. [...] We ought to have 50 percent, and we will. And China's foreign commerce is only beginning [...] We will not abandon our opportunity in the Orient. We will not renounce our part in the mission of our race, trustee, under God,

¹¹¹ Den sista meningen i citatet är hämtat från John Steinbeck och citeras i Wrights bok där han menar att detta är ett ex på Steinbecks insiktsfulla uppfattning om varför socialismen inte fick fäste i Amerika.

of the civilization of the world. And we will move forward to our work, not howling out regrets like slaves whipped to their burdens, but with gratitude for a task worthy of our strength, and thanksgiving to Almighty God that He has marked us as His chosen people, henceforth to lead in the regeneration of the world

Beveridge 9 jan 1900

De stora företagen i USA hade samtidigt vuxit sig allt starkare och talade med gemensam och kraftfull röst. Olja¹¹² hade blivit en exportvara under 1880- och 1890-talen och enbart ett fåtal företag var involverade i konkurrensen kring denna. Plantageägarna som odlade bomull och jordbruksprodukter var drivande i expansionen av (globala) marknadsfördelar. Under 1890-talet startade många av de stora affärsbolagen upp verksamheter i Latinamerika. De etablerade sina bolag, köpte upp olika viktiga naturresurser och amerikanska banker från New York och Boston blev de helt dominerande finansörerna för stora delar av utvecklingsatsningarna såsom oljeborrning, järnvägsbygge och storjordbruk. Kriget mot Spanien 1898 öppnade upp Karibien helt för stora amerikanska affärsintressen och i början av 1900-talet gjordes exempelvis mer än en fjärdedel av de utländska investeringarna i Mexiko. 1911 ägdes den mesta av Mexikos olja av amerikanska bolag. Företag (personer) som Guggenheim, Rockefeller, Carnegie och J. P Morgan kontrollerade snart många områden.¹¹³ Den dynamiska kapitalism som växte fram i Karibien skedde parallellt med och som ett led av en rasmässig överlägsenhet och tron på förpliktelsen att civilisera världen (Grandin 2007:16). Man var däremot inte främst ute efter kolonier

¹¹² Redan 1859 hade Edward L. Drake kommit på en ny teknik för att utvinna olja vilket var startskottet för möjligheten att exploatera oljefyndigheter på kommersiell väg. Oljeindustrin utvecklades därefter i mycket snabb takt till att bli den mest expansiva industrin i världen (Karlsson 1992:5). Av de 35.704.000 fat som utvanns 1882 kom allt utom 5.000.000 från Pennsylvania (Miller 1980:5). 1890 var man den största oljeproducenten i världen och bara Ryssland utmanade denna position. Under de inledande 20 åren av 1900-talet kom sedan olja att utvecklas till en av de viktigaste handelsvarorna och mellan 1892 och 1914 exporterade USA halva sina oljetillgångar utomlands (Ibid). Jakten på nya oljereserver sammanföll också med den övriga ekonomin och med makt. Med Standars Oils industriella utveckling i spetsen (sporrade av nya utvinningstekniker) blev Amerika världsledande på området och fortsatte dominera långt in på 1900-talet.

¹¹³ De var alla män som skulle bygga upp enorma förmögenheter genom att etablera sig inom de mest lukrativa branscherna såsom oljeindustrin, järnvägsbyggen, malm och järnbrytning etcetera. De skulle bygga upp sina imperier genom samarbete med varandra, genom sina intressen i bankvärlden och till följd av att de hade omfattande inflytande över politiska beslut i kongressen. Det senare möjliggjorde för dem att för små summor köpa landområden och få bidrag till att bygga upp järnvägsnätet under inbördeskriget och därefter. Likt feodalherrarerna i Europa erhöll en liten grupp på detta sätt tillgångar som egentligen tillhörde folket såsom land, skog, mineraler och rättigheter till hamnar. Dessa ”baroner” ägde sedan dessa naturresurser inte för att de producerat eller skapat det utan helt enkelt genom diffusa förvärv. De kunde dessutom dra nytta av depressionen 1893 och exploatera arbetskraften samtidigt som de givetvis även byggde upp infrastrukturen i USA (Josephson 1962:kap 13-18). Personer som Carneige, Morgan och Rockefeller kan däremot, även om de använde sig av olagliga metoder och på flera sätt betedde sig oetiskt också sägas ha bidragit till att bringa ordning i industrialiseringens kaotiska utveckling (Nevins 1940).

eller att bedriva erövringskrig, utan efter fritt tillträde till marknader. Att öppna upp dörren till utländska marknader var mer tilltalande som politisk princip än kolonialism men i realiteten var den inget annat än ett mer sofistikerat sätt att se på imperialism än det tidigare europeiska imperiebyggandet (Kagan 2006; Zinn 1995:280). Affärsmän, intellektuella och politiker började nu förespråka en öppen dörr ut mot världen genom vilken Amerikas överlägsna ekonomiska styrka skulle ge sig in och dominera alla underutvecklade områden.

Samtliga sektorer av ekonomin hade alltså vuxit, men med detta även den politiska korruptionen som uppstod av de ofattbara förmögenheter som fanns att erhålla på kontinentens alla hörn. Särintressen fick tillgång till maktens korridorer kanske först under president Grant (1869-1877) men hans administration var inte alls den enda som var i händerna på dessa välbärgade grupper. Nepotism trängde snart igenom det politiska systemet genom vilka politiskt aktiva män med förmögenhet belönades med regeringsutnämningar för sig själva och sin närmsta krets. Detta blev öppet erkänt som det nationella sättet att göra affärer. De stora industrimagnaterna stödde därtill öppet en kristen mission och dess argument för ett utökad amerikanskt uppdrag, (Gamble 2003:70) och de var alla stolta och stoltserade om sin roll nära regeringen. De menade att de hade gjort landet rikt och utvecklat det och för dessa män var politisk kontroll en rättvis belöning för deras insatser inom näringslivet. På 1870/80-talet blev det knappt möjligt att skilja industrins intressen från regeringens (Chace/Carr 1988:118f). Theodore Roosevelt samarbetade exempelvis med J.P. Morgan gentemot Columbia när man ville frigöra Panama från colombianskt område (Grandin 2007:20). Majoriteten av små affärsmän hade också accepterat den oundvikliga rörelsen mot monopol i ekonomin även om man ansåg att det i princip inte var önskvärt. Flera betraktade det som en naturlag där konkurrens följdes av monopol, en syn som delades också av många intellektuella och journalister även om de var kritiska till monopolen som växte fram (Kolko 1963:12ff). Hårda fakta om industrialiseringen och teknologiutvecklingen ansågs helt enkelt gynna framväxten av stora företag och lite kunde göras för att begränsa denna utveckling.

Unik amerikansk utvecklings-ism och dess logika konsekvens att leda andra

Den fortsatta expansionen av amerikanska affärsintressen resulterade sammantaget i att det under den senare delen av 1800-talets industrialiseringsboom och företagsutveckling skapats en form av liberal utvecklings-ism i USA som skulle komma att mogna till nya nivåer under 1900-talet. Denna ”ism” uppstod ur den egna erfarenheten av Amerikas unika historiska exempel och de omständigheter man uppfattade skapade utvecklingslagar som var överförbara överallt. Utvecklings-ismen bestod av

en tro på att (a) andra nationer kunde kopiera Amerikas utveckling (b) privat och fri företagsamhet (c) fri och öppen tillgång till handel och investeringar (d) ett fritt flöde av information och kultur samt (e) en ökad acceptans för statliga aktiviteter som hade för avsikt att stimulera amerikanskt deltagande i internationellt ekonomiskt och kulturellt utbyte (Rosenberg 1982:7). För de flesta amerikaner var landet en rollmodell som fördjupade känslan av en amerikansk mission. Lincoln hade under sitt presidentämbete även artikulerat ödeskonceptet och övertygat många om nödvändigheten att låta världens ljus och frihet blomstra och *spridas* (Johannsen 1997:17) något som skulle fångas upp av administrationerna McKinley, Roosevelt, Taft och Wilson och institutionaliseras på olika sätt. Helt centralt är att man själva inte upplevde denna liberala utvecklings-ism eller den amerikanska kulturen som något värde-drivet eller ideologiskt. Det ansågs vara allmänt lockande och uppfattades fullt ut demokratiskt (trots att monopol hade utvecklats och klassklyftorna ökat). Det har visserligen funnits gott om dispyter i USA om olika vägval för ekonomiska frågor men dessa har aldrig gällt den grundläggande utvecklings-ismen vilken det alltid funnits en konsensus kring (Rosenberg 1982:13). *Andra* länder var ideologiska, drivna av maktintressen och av viljan att omvända andra mot deras vilja, men USA var drivet av en naturgiven sanning som var till för allas bästa. Dess institutioner var alltid välvilliga och för det gemensammas bästa. I de fall man överträdde någon annans frihet var det av säkerhetsskäl, vilket vi sett i föregående kapitel. Denna utvecklingstanke blev också grunden för den öppna dörrens princip då de icke-ideologiska element som krävde expansion var universella, överförbara överallt och uppfattades ha som mål att skapa välstånd överallt till alla. Det gav således också underlag till ytterligare expansion. Ekonomiska principer och idéer vävdes således in i idékärnan om vad Amerika var och vilken uppgift man hade.

Eftersom tillverkare, finansiärer och politiker samtidigt börjat tala mer explicit om behovet av utländska marknader för sin produktion kan man förklara den expansion och form av imperialism som växte fram under senare delen av 1800-talet som en hoppfull jakt på nya avsättningsmarknader (McDougall 1997:103). Ekonomisk oro och recession kan däremot inte ha utgjort det enda incitamentet för den expansion som skedde eftersom ekonomiska nedgångar likväl kan leda till återhållsamhet och inåtblickande. Det krävdes personer som artikulerade behovet av att vända sig utåt och omformade det amerikanska idékittet till att passa in i sådana ambitioner. Flertalet centrala personligheter åtog sig detta uppdrag och argumenterade för att driva USA mot att inta en frontposition i världssystemet. Man kopplade idéerna om exceptionality med ekonomisk utvidgning och handel och hävdade att detta samtidigt krävde militär upprustning, inte minst av förmågan att regera haven

(Boot 2002:63). Förändringar utanför USA hade också inneburit skäl att omvärdera den egna utrikespolitiken. Efter 1870 hade nämligen en ny våg av imperialism svept över Afrika och Asien från europeiska länder. Teknologitveckling gjorde imperialismen billig och rasistiska forskningsrön gjorde det försvarbart att kolonialisera ”lägre och ociviliserade folkslag”, vilket föranledde denna uppfattning att sprida sig och fördjupas. Darwinismen gav underlag för amerikansk övertygelse om sin egen överordning. Imperialism och/eller kolonialism behövde därför inte inlindas i fin retorik eftersom många inte ansåg att det stod i kontrast till demokratin på hemmaplan (Stephanson 1995:91).

Ännu större flotta, utvidgade intressen – nya krav

Förvärvslystnaden hade tagit fart genom W.H. Swards förvärv av Alaska och Midway Island, men tankarna på att dominera haven och nya marknader gav sedan upphov till fler och fler visioner om ”nödvändiga” mål för USA att bemästra. Henry Cabot Lodge Sr. hade lyft fram nödvändigheten med att annektera Hawaii genom att påvisa att även om öarna var bebodda av infödingar utan civiliserade manér, så kunde man inte ifrågasätta dess relevans som baser för att trygga den amerikanska säkerheten. Ökningen av amerikansk handel, skapade en etablering i Hawaii, vilket hade kulminerat i upprättandet av Pearl Harbor 1887 då Hawaii hade gett USA tillåtelse att använda hamnen som en strategiskt viktig utpost i Stilla Havet. Amerikas fördjupade engagemang på Hawaii reflekterade dess växande orientering mot Asien. Redan 1875 hade en kongressledamot kallat Stilla Havet för ett ”amerikanskt hav” och även om detta var överdrivet så var det uppenbart att man då och därefter försökte att säkra sina intressen överallt man kom över. När president McKinley kom till makten 1897 hade handeln och exporten ökat dramatiskt. För att möta behoven hade man byggt en större handels och militärflotta med moderna ångkraftsfartyg varpå tillgång till stora mängder kol och moderna faciliteter för underhåll och reparation ökade. Behovet av kolstationer hade sedan en tid redan varit en drivande faktor i den europeiska kolonialismen och skulle (utöver de incitament som beskrivits ovan) nu också bli en drivande faktor för den amerikanska annekteringen av områden runt om i världen som nu skedde (Boot 2002:63). 1898 hade man intagit Puerto Rico och Filippinerna som kolonier, Kuba som ett protektorat och etablerat en serie andra kolstationer och baser runt om i Karibien (Grandin 2007:20; Turse 2008:48f). Kanske mer än något annat var Samoa, en kedja av 14 olika öar lokaliserade mellan Hawaii och Australien, ett uttryck för detta. Öarna hade under 1860/70-talen varit

föremål för en väldigt smutsig tävlan mellan USA, Tyskland och Storbritannien där man till slut kom överrens om att dela upp öarna (Boot 2002:64). Den största och viktigaste förändringen som skedde med annekteringen av Samoaöarna var att USA från och med då stannade i flertalet av de områden/länder som man invaderade för att manipulera deras politik och ibland för att explicit annektera dem (op.cit:66).

Spansk-Amerikanska kriget

De nya expansiva, imperialistiska tendenserna i USA i slutet av 1800-talet skulle alltså så småningom leda USA att gå i krig med Spanien (25 apr – 12 aug 1898) för att därefter kolonialisera Filippinerna. Upprinnelsen till spansk-amerikanska kriget var USA:s vilja att köpa Kuba, men händelserna som ledde fram till en militär konfrontation var fyllda av tvetydigheter. Det centrala här är att kolonialiseringen av Filippinerna markerade framväxten av en helt ny typ av kontroll som t.o.m. överskred den gamla koloniala ideologin (Karlsson 1996:42). Den resolution från kongressen som låg bakom president McKinley intervention av Kuba hade, som vi sett i föregående kapitel, fått benämningen Teller Amendment, och var formulerat med målet att skapa fred och frihet åt det kubanska folket. När man väl vunnit över Spanien, utfäste Teller Amendment att presidenten skulle utropa ett självständigt republikanskt Kuba och dra undan de amerikanska trupperna från ön. Den *verkliga* intensionen från Vita huset visade sig däremot inte vara ett oberoende Kuba utan om att säkra Amerikas intressen i närregionen. USA använde segern till att utfästa sig själv som stormakt och visa sin förmåga att diktera villkoren för regionen. Det var således Amerikas hegemoniska ambitioner i den egna hemisfären som nödvändiggjorde kriget mot Spanien för att man skulle få kontroll över utvecklingen speciellt över Kuba men också generellt i regionen och det var löftet om att uppfylla det förutbestämda ödet som kunde sälja det till allmänheten (Secunda/Moran 2007:11). Det handlade om att utöka och befästa sin egen makt i hemisfären och att positionera sig för att säkra investeringar och handel med kubanerna men också om att föregripa risken för att länder som Tyskland eller Japan skulle få ökad roll i området till följd av ett försvagat Spanien. Den strategiska vinsten med att inta Filippinerna, var däremot länge oklar och omdebatterat men örriket kom så småningom att bli en viktig hörnsten i den amerikanska inringningspolitiken gentemot Sovjetunionen (Karlsson 1996:43ff).¹¹⁴ Om man inte agerat mot Spanien vid denna tid så hade sannolikheten däremot varit stor att öarna i området själva krävt och erhållit självständighet från

¹¹⁴ Guam, Jungfruöarna, Puerto Rico och Samoa lyder ännu 2011 under federala regeringen i Washington.

Spanien. Även om det sades att självstyre ”inom en snar framtid” var målet så etablerades amerikanskt styre över områdena med förevändningen att människorna i dessa länder inte hade förmågan att styra sig själva. Spansk-amerikanska kriget var därtill direkt instrumentellt för den politiska eliten. Det gällde att skapa en vision av ett amerikanskt imperium även bortanför haven inför det nya århundradet som stod för dörren (Smith 1994:216). Idéelementen (om exceptionalism öde och mission), sårbarhets känslan, strävan efter absolut säkerhet, att bara lita på sig själva och föregripa olika hot mot Amerikas expansion samt de ekonomiska idéerna och faktiska intressena hade således effektivt knutits samman till en (säkerhets)politiskt helhet.

McKinley ansåg utifrån detta att USA även behövde större tillgång till Hawaii för att säkra sin position i den egna hemisfären och för sina expansionistiska ambitioner. För att hindra spansk kontroll över Filippinerna menade han att det inte fanns något annat alternativ för USA än att även ta hela det Filippinska öriket. Genom att utbilda, civilisera och kristna befolkningen där skulle man rädda dem undan spansk-katolskt inflytande även om McKinley påstod att detta var ett beslut som var svårt att fatta.

I walked the floor of the White House night after night until midnight and I am not ashamed to tell you, gentlemen that I went down on my knees and prayed to the Almighty God for light and guidance more than one night. And one night late it came to me this way [...] that there was nothing left for us to do but to take them all, and to educate the Filipinos and uplift them and civilize and Christianize them, and by God's grace do the best we could by then, as our own fellowmen for whom Christ also died.

McKinley i Boot 2002:105

En ny form av ledarskap - "imperialism för frihet"

Genom ”förvärvet” av Filippinerna och sin växande roll i Kina hade USA etablerat sig själv som en betydande makt i Asien. Dock bara en bland många. Det vara bara i Karibien och Centralamerika som man hade erhållit hegemoni eller en form av regional Pax Americana. USA hade spelat en aktiv roll i Karibien under hela 1800-talet men det var efter 1898 och framåt som dess ställning där fördjupades på allvar. Nu skulle amerikanska soldater landstiga för att hantera interna politiska utvecklingar i olika länder och stanna under långa perioder. Skälen var såväl ekonomiska, strategiska som ideologiska och det är därför centralt att se till hela den komplexa bilden. Amerikas makt hade redan fyllt hela Nordamerika och med ökat självförtroende och utan konkurrerande makter stod nu ingenting i vägen. Främst ville man utöva

makt genom diplomatiska och ekonomiska processer och ibland i en kombination av dessa, men när detta inte gick så fanns det alltid militär styrka bakom (Boot 2002:129). Även om det rådde delade meningar om hur lyckad annekteringen och kolonialiseringen av Filippinerna var så stod det klart att Amerika inte var så intresserat av att följa med i kolonialismens klappjakt utan var mer intresserat av att driva sina intressen på andra sätt. Bland annat genom att formellt etablera den öppna dörrens princip, d.v.s. implementera marknadskapitalistiska och USA-vänliga regimer runt om i världen (en ny form av imperialism). Denna fråga kom formellt upp 1899 och 1900 genom den dåvarande utrikesministern John Hay som skrev några numera berömda "Open Door notes". Detta för att förmå Tyskland, Ryssland och Storbritannien men också Japan, Frankrike och Italien att komma överrens om att inte etablera några fler egna "inflytandesfärer" i Kina, utan att den kinesiska marknaden skulle vara öppna för alla, d.v.s. inte kolonialiseras utan få behålla sin territoriella integritet (Hay 6 sep 1899:129f). Samtidigt hade USA nu tillförskaffat sig en kedja av flottbaser i Karibien och Stilla Havet och var de asiatiska territoriet började eller slutade hade aldrig definierats. Den öppna dörrens idé skulle härfter komma att bli helt central i amerikansk politik.

Dollardiplomati – strategi för att öppna upp marknader?

President Roosevelt, som efterträtt McKinley, hade gjort sig känd som en hårdför geopolitisk strateg som var besatt av nationell heder och som ansåg att USA:s roll var att bli en storslagen nation som dominerade i världen och tjäna sin plikt som internationell polismakt (Johnson 2005:221). Enligt Roosevelt ansågs områden som USA annekterade vara en framgång och om USA drog sig tillbaka så skulle man lämna efter sig kaos och förödelse då dessa människor inte var förmögna att upprätthålla ordning och demokrati. Därtill skulle det riskera att man öppnade upp möjligheter för andra starka stater att gå in och ta över och därmed hota amerikansk dominans. Trots sin fasta övertygelse om Amerikas storslagenhet som civiliserad nation hade han däremot inte sett någon anledning till att alla folk inte så småningom skulle kunna bli civiliserade. Han hade visserligen ofta uttryckt rasskillnader i nedsettande och föraktfulla termer och han trodde verkligen på genetiska skillnader men hans lamarckistiska syn lämnade alltid möjligheten öppen för gradvisa förbättringar och han menade att: "*warlike intervention by the civilized powers would contribute directly to the peace of the world [...] every expansion of great civilized power means a victory for law, order, and righteousness.*" (Ninkovich 1994:8).

Den efterföljande presidenten, William Howard Taft som tog över makten i Vita huset 1909 efter Roosevelt ville, som vi tidigare sett, förändra inriktningen på utrikespolitiken genom att tona ner militär aggression och använda ekonomiska styrmedel i första hand. Skillnaderna mellan de båda presidenterna har därför ofta framställts som väldigt stora men i praktiken var likheterna fler som vi också såg i föregående kapitel. Detta till trots så var Taft mer av en globalist som såg världspolitiken mest i kommersiella termer, vilket formulerades genom hans dollardiplomati (Boot 2002:138). Skillnaden mot tidigare var främst att han inte delade Roosevelts övertygelse om att fred enbart kunde frambringas i världen med hjälp av krigsmakten hos ett civiliserat samhälle. Tafts administration formaliserade på så sätt policyn om ekonomisk expansion som en del av den övergripande säkerhetsstrategin och kopplade detta till områden även utanför den egna hemisfären. Dollardiplomati baserades på teorin att internationell tillväxt av privata ekonomiska band skulle öka både strategiska positioner och ekonomisk välbefinnande för USA (Rosenberg 1982:58). Taft ansåg att stora lån till skakiga regimer, om detta samtidigt stöttades av en viss finansiell guidning för att säkra investeringarna, skulle skapa regeringar som attraherade ytterligare amerikanska investeringar och djupare politiska band till USA (op.cit:59). En förskönad omskrivning av imperialistiska ambitioner där amerikanska affärsintressen skulle skyddas (Johnson 2005:221). Som en del i sin strategi uppmuntrade Taft länderna i Latinamerika att ta lån från Wall Street istället för hos europeiska banker samtidigt som han uppmuntrade amerikanska affärsintressen att göra investeringar i regionen med hopp om att en tillväxt där skulle göra revolutioner mindre sannolika. Vissa kritiker menar att denna policy var ett uttryck för Washingtons underordning gentemot företagsintressena på Wall Street och att det var marknadsimperialism som var styrande. Taft och andra såg det själva lite annorlunda. I deras ögon utgjorde amerikanska medborgare och egendom utomlands samma skydd för den amerikanska säkerheten som polisen gjorde på hemmaplan. När Amerikanska styrkor landsteg i andra länder för att skydda amerikaner från revolutionärt våld betraktades detta inte som en subvention för exploaterande utan som ett skydd av egendomsrätten som ansågs vara en hörnsten för civilisationen som helhet (Boot 2002:139). Med största sannolikhet trodde man också att man genom att skapa större amerikansk handel och mer omfattande investeringar, skulle göra gott både för USA självt och för de mindre utvecklade länderna. Detta eftersom man uppfattade sig själv vara bärare av överordnade idéer och system. Oavsett hur centrala föreställningarna om amerikansk exceptionalism var, så går det inte att förneka att ekonomiska intressen i sig själv spelade en stor roll i USA:s militära interventioner men också att dessa båda kunde förstärka varandra gång på gång. Tafts

presidentskap bröt på allvar ner den traditionella regionala synen som amerikansk utrikespolitik hade baserats på. Skillnaden mellan Roosevelts och Tafts politik hade också varit att medan den förres politiska agerande drivits igenom med spänningar och motsägelser som skapade vissa svårigheter, hade den senares känslighet för framväxande globala strömningar gjort hans diplomati mer relevant för att handskas med de nya förhållandena (Ninkovich 1994:20).

Wilson's politik följde sedan på denna inslagna väg som vi sett i tidigare kapitel. Hela Wilson's politiska idé handlade om att öppna världen för demokratisk styrelseform och marknadsekonomiska principer. Att Amerika hade direkta ekonomiska intressen i den västra hemisfären går inte att motsäga och att även sådana övervägande påverkade Wilson's utrikespolitiska (interventionistiska) handlingar ter sig uppenbart även om några ekonomiska incitament aldrig artikulades från Washington under dennes presidenttid.

Amerikas steg på väg mot global dominans

När Franklin D. Roosevelt 1933 höll sitt installationstal lanserade han ”den goda grannens policy” som deklarerade att man sakta men säkert skulle nedmontera sin involvering i länderna i närregionen. Plötsligt såg det ut som att USA ändrade kursriktning från Wilson's tämligen aggressiva utrikespolitiska inblandning som beskrivits i föregående kapitel, till en mer lågmäld politik. Man övergav till och med vissa av sina egna fördelaktiga överrenskommelser med länder i Karibien, upphävde Platt Amendment och därmed USA:s rätt att intervensera på Kuba. Man började även tolerera en viss ekonomisk självständighet i olika länder som man tidigare knutit hårt till sig (Grandin 2007:27). Detta var en omsvängning också av Roosevelts egna principer om förhållandet till Latinamerika eftersom han tidigare omhuldat ockupationerna av Mexiko, Dominikanska Republiken och Panama och till och med påstod sig ha författat Haitis konstitution. Det som föranledde en (till synes) omsvängning från imperialist till internationalist kan förstås utifrån den stora depressionen som plötsligt lett till en förminskad amerikansk maktställning, vilket föranlett något av panik inrikespolitiskt. Affärsrörelserna hade nämligen börjat oroas över att upplopp i olika länder skulle innebära att man skulle ta deras egendomar eller hindra dem från ytterligare tillväxt. Stärkta relationer med Latinamerika visade sig ha positiv effekt på återhämtningen och exempelvis läkemedelsindustrin drog enorm nytta av stabilare förhållanden till de latinamerikanska länderna (op.cit:35f). Roosevelts politik skapade således nya förutsättningar för amerikanska företag att dominera re-

gionen. Japan och Tyskland uppfattades återigen hota amerikanska intressen och om länderna i Karibien skulle vända sig emot USA, skulle detta kanske öppna upp för de europeiska länderna på nytt (Bucklin 2006:6; Grandin 2007:31).

På grund av att den utrikespolitik som bedrevs av USA mellan 1898 och fram till 1920 var så explicit och till stora delar aggressiv sett till territoriell och ekonomisk expansion, och det faktum att Roosevelt lanserade sin ”goda grannar policy” har det resulterat i att mellankrigstiden ofta uppfattats som isolationistisk. En sådan tolkning misslyckas dock med att se helheten och hur USA:s roll förändrades under perioden samt hur det skedde en transformation som så småningom kunde göra USA till en ledande världshegemon (Hunt 2007:78). Amerikanerna hade under 1900-talets inledning vunnit en framskjuten ställning på bred internationell front som hade försatt dem i en mycket stark global ställning. En tidigare perifer makt hade etablerat en centrumställning i utrikes- och handelsrelationerna, något som man befäste efter första världskriget. Eftersom man också demonstrerat sin styrka via annektering av andra länder och genom kolonialisering samt utökat sin intressefär och vidgat sitt inflytande hade man fått ökat självförtroende och omformulerat sin politik utifrån denna nyvunna styrkeposition. Snarare än att bli isolationistiska så kunde Amerika under mellankrigstiden därför manövrera i det internationella systemet, dra nytta av sin nyvunna position och bli ännu starkare än tidigare (Ibid).

Ett av de fält inom vilket man började blicka mer aktivt utåt under mellankrigstiden var olja. Amerika var och hade länge varit sin egen främsta oljeproducent och lyckades hela tiden expandera sin egen oljeborrning med ny teknik och genom nya fynd. Bara mellan 1900 och 1914 ökade man sin produktion från drygt 63 miljoner fat/år till närmare 267 miljoner fat/år (Miller 1980:6). Visserligen hade utländska oljetillgångar sedan lång tid tillbaka föranlett amerikanska affärsintressen att etablera sig i länder runt om i Latinamerika och gjort stora investeringar i bland annat Peru, Argentina och Colombia, men 1910 ägde man bara knappt tre procent av utländska reserver. Första världskriget förändrade USA:s inställning och skapade mer intensiva satsningar på att öka sin utländska andel. Framför allt ökade Washingtons ängslighet över vad andra länders oljetillgångar skulle innebära och då särskilt tyska och brittiska intressen i Mellanöstern. Men även Mexico hittade större oljereserver under kriget vilket gjorde att så gott som alla större oljeföretag i USA efter 1919 investerade stort där (op.cit:6ff).

När man återhämtat sig från depressionen i slutet av 1930-talet, vilket USA gjorde först av alla med undantag av Tyskland som var det land som istället lyckades mobilisera kraft genom depressionen (Galbraith 1998:113ff), så väntade den stora tillväxteran, framväxten av masskonsumtionssamhället och en blomstrande ekono-

mi för flertalet av de amerikanska medborgarna. Hela samhället förändrades i grunden, bort från jordbrukssamhälle och till en extrem urbanisering. En ny (internationalsiserad) kultur skapades där USA blev världsledande på flera områden med ett flertal extremt framgångsrika företag och industrier såsom Ford, GM, Halliburton för att nämna några. Amerikanska varor, kultur (Coca-Cola, McDonalds, Hollywood m.fl.) och idéer började sprida sig runt världen och landets förutsättningar att exportera och också låna ut pengar till andra samt sprida sina drömmar och visioner genom nyvunna medier gjorde att man fick genomslag på alla områden. Amerika var den starkast lysande stjärnan och dess exceptionalitet och det utstakade ödet hade visat sig vara sant. Givetvis skapade detta en ytterligare förstärkt självkänsla och sammanhållning kring de grundläggande idéelementen om USA som exceptionellt, utvalt och överlägset andra, men också vidare ambitioner för den egna ekonomiska utvecklingen. Den amerikanska modellen uppmärksammades globalt och amerikanerna var oerhört stolta över sin modernitet och utveckling av välstånd och trygghet och över att de var beundrade av andra (Hunt 2007:86). 150 år av konstant utveckling och ekonomisk, social, kulturell och samhällelig progression var ett bevis på landets storhet och (förutbestämda) öde. En position som skulle stärkas än mer efter andra världskriget och leda USA till en särställning i världspolitiken, såväl ekonomiskt som politiskt och militärt.

Att öppna dörren på vid gavel

Det skulle inte vara korrekt att säga att USA, efter andra världskrigets slut, sökte kontroll över länder utanför den egna regionen på samma sätt som man gjort exempelvis under kriget mot Spanien och annekteringen av olika öar i Mellanamerika under 1800-talets senare del. Utvidgningen (av marknadsfördelar) ändrade karaktär, men maktambitionerna och inflytandesfärerna avtog därmed inte utan vidgades och fördjupades men med nya medel och strategier. Den informella imperialism som börjat utvecklas i slutet av 1880-talet och fram till mellankrigstiden fördjupades och övergick i en mer aktiv expansionspolitik i takt med att nya möjligheter utvecklades. Ekonomin kom också ännu hårdare att knytas till säkerhet då de ideologiska hoten mot marknadskapitalism blev kärnan i hotbilden mot USA. Innehållet i den öppna dörrens expansionspolitik ändrades inte minst när USA etablerades och befästes som en stormakt. Visst fanns tydliga geopolitiska ambitioner i detta men de *ekonomiska* intressena blev en viktig katalysator för att utöka också USA:s strategiska räckvidd och dess ideologiska ambitioner (Layne 2006:33). Privat ägande och stöd

till det kapitalistiska systemet ingick i hela den kallakrigslogik som kom att utvecklas och gjordes till en del av FN:s deklaration om mänskliga rättigheter (Artikel 17: ”*var och en har rätt att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra*”) varpå det därmed även blev en legitim universell kraft (Harvey 2005:40). I detta fanns inbegripet att rusta USA starkt vilket i praktiken innebar att man militariserade ekonomin, något som satt fart redan under slutet av andra världskriget men sedan fördjupades kontinuerligt. Den ekonomiska boom som man upplevde hade inte minst sin upprinnelse i F.D.R:s mobilisering av resurser för nationell säkerhet i vapenindustrin, flygutveckling, marinen etcetera. Flera amerikanska städer hade snabbt kunnat lägga om sin produktion till att tjäna militärindustrin, vilket också gjorde stora delar av ekonomin beroende av krig (Dowd 1974:105ff; Sherry 1986:passim). I och med det kalla krigets uppkomst växte en professionell militärklass fram och vapenindustrin växte med enorma proportioner. Det innebar också att det som av Eisenhower i sitt avskedstal skulle definieras som ”det militärindustriella komplexet”¹¹⁵ spelade en central roll i landets ekonomiska verksamheter, vilket gav dess företrädare betydande politisk makt som knappast kan överskattas (Kolko 1969:30f). Koreakriget skulle komma att generera den första militära inköps/produktionsboomen men endast en del gick till själva kriget. Det mesta av resurserna avsattes till produktion av kärnvapen. Försvarsutgifterna ökade sedan i snabb takt - från ca \$150 miljarder 1950 (i 2002 års dollarvärde) till ca \$500 miljarder 1953 (Johnson 2005:69).¹¹⁶ Under hela efterkrigstiden och fram till våra dagar skulle detta komplex utveckla avancerade och vittomfattande nätverk av företag, bolag och tankesmedjor vars samlade resurser och därmed intressen vida överstiger vår fattningsförmåga (Turse 2008).¹¹⁷

Det förelåg nu, både i USA och i omvärlden, en beslutsamhet om att skapa en ny världsordning, en ny idégrund för de internationella relationerna att reducera nya konfliktrisker. Få historiker med inriktning på kalla kriget, skulle idag förneka att USA under denna tid sökte efter möjligheter att dominera världsscenen och forma den i enlighet med sina intressen, och att man gjorde detta långt *före* Sovjetunionen

¹¹⁵ I sitt avskedstal populariserade Eisenhower begreppet och varnade samtidigt för att militärindustrin hade vuxit sig oproportionerligt stark och influerade nästan alla samhällsfärer och att detta kunde leda till stora problem (Eisenhower 1961).

¹¹⁶ Vietnamkriget innebar sedan en ytterligare boom med skyhöga utgifter. Reagan inledde en tredje omfattande militariseringsfas genom att satsa på ny teknologi och tillföra stora medel till den dolda svarta budgeten som ingick i presidentens strategiska försvarsinitiativ. Lika viktigt är att nämna att ingen gång mellan dessa militariseringsfaser har nivån för försvarsutgifterna minskat till en nivå som gällde före Kalla Kriget (Johnson 2005:70).

¹¹⁷ Turse redogör i sin omtalade bok för de affärsintressen som finns inbegripet i amerikansk militärindustri och vilka intressen som finns och driver på en bibehållen militarisering. Allt från stora städer (militärbaser) som byggs i olika länder och som försörjs med olika varor till de krigsfartyg som cirkulerar runt världen, vapenindustrin, teknologi och mycket annat. Även Harry Magdoff (1969) ”*The Age of Imperialism*”, diskuterar kopplingen mellan kapitalistiska drivkrafter och militarismen efter andra världskriget och belyser viktiga aspekter av detta.

hade framträtt som en tydlig antagonist (Gaddis 1972 & 1997; Leffler 1992 & 2007). Förutom att upprätta FN och ett juridiskt system för att ställa krigsförbrytare inför rätta¹¹⁸ så handlade det om att utveckla en ny ekonomisk-politisk ordning. Från amerikanskt håll innebar det att man ville se till att etablera fria marknadsprinciper (för handel och finansflödet). Idéer som tog form redan under senare delen av kriget och formades av dåvarande utrikesminister Cordell Hull, finansminister Henry Morgenthau Jr. och president Roosevelt som blev de främsta förespråkarna och sponsorerna för ett sådant system att utvecklas. 1944, när krigsslutet var i sikte och den amerikanska ekonomins utveckling var överväldigande positivt, så initierade Rooseveltadministrationen ett möte i Bretton Woods som skulle sätta upp riktlinjerna för ett nytt ekonomiskt system (Abrahamsson 2003; Harvey 2005:54ff; Hunt 2007:162). Utgångspunkten för det amerikanska näringslivet var att man knappast kunde bygga en ekonomi som var självförsörjande. Det krävdes tillgång till nya marknader och då särskilt de brittiska koloniernas. Eftersom USA inte var självförsörjande på råvaror uppfattades det nu samtidigt som en säkerhetsangelägenhet att man tillförskaffade sig större inflytande på den internationella marknaden. Dessa politiska och ekonomiska perspektiv sammanfattades i ett Memorandum (E-B34) av *Council of Foreign Relations* 1946 och kallades då för "*The Grand Arena*" vilket i praktiken handlade om att *formalisera* "den öppna dörrens politik" på bred basis (Abrahamsson 2003:47f).

Bretton Woods, Marshallhjälpen - USA:s intressen av omvärldens marknad

Det var självklart inga jämlika parter som kom till förhandlingsbordet i Bretton Woods. Europa var svårt sargat av krig och hårt ekonomiskt skuldsatt. USA å sin sida var stärkt av ekonomiska och militära framgångar. Olika näringslivsintressen (som senare etablerade mäktiga lobbygrupperingar) reste krav på amerikanskt ledarskap. Skulle USA spela en stor roll i återuppbyggandet av Europa så skulle det ske på USA:s villkor. I bakgrunden fanns även oljeintressen, militära- och andra stora företags intresse av expansion. Däremot var det inte enbart näringslivets behov av att öka det amerikanska engagemanget utomlands för att skydda företagens intressen som drev på utvecklingen. Det handlade även om det säkerhetspolitiska intresset av att befrämja och bevara västerländska värden och institutioner och att implementera de idéer som Wilson tidigare hade formulerat och som nu kopplade samman spridandet av demokrati och marknadsekonomi med stabilitet i USA på allvar. Mer konkret handlade det dessutom om att garantera försörjningen av de råvaror

¹¹⁸ Amerikanska krigsbrott skulle däremot aldrig komma att ställas inför någon sådan brottmålsdomstol och amerikanerna skulle heller aldrig komma att skriva på några åtaganden som skulle kunna äventyra den egna militaristiska strukturen eller den politik som förts. Inte ens atombomberna över Japan har behandlats.

som behövs för att upprätthålla den fulla sysselsättningen och garantera politisk stabilitet på hemmaplan (op.cit:51). På detta sätt förstärkte politik och ekonomi vartannat och frammanade en expansion av intressesfärer och logiken: *“unless there is security here at home there cannot be lasting peace in the world”* etablerades på allvar (Roosevelt State of the Union 11 jan 1944). Detta innebar att säkerhet sades gälla, inte bara fysisk säkerhet utan *ekonomisk* säkerhet vilket kräver tillgång till expansion och marknader (Sherry 1995:79). Förutom upprättandet av IMF och WB, som blev ett resultat av Bretton Woodsförhandlingarna, så kom New York att bli världens finansiella centrum när avtalet slutits och dollarn knöts till guld. OECD formades för att koordinera ekonomisk tillväxt i de starka kapitalistiska ekonomierna med att överföra kapitalistisk utveckling till resterande delen av den icke-kommunistiska världen (Harvey 2005:55). Det handlade om att nedmontera den europeiska imperialismen men även att sprida den amerikanska modellen till andra. Amerikanska värden skulle bli universella och omvärlden skulle ytterligare öppnas för amerikanskt ekonomiskt intrång. Det centrala är att amerikansk säkerhet nu var helt sammanlänkat med landets fortsatta ekonomiska utveckling. Den inomnationella stabiliteten var därtill beroende av upprätthållandet av den amerikanska drömmen vilken i sig krävde ständig tillväxt. Allt detta var dessutom väldigt effektivt och raffinerat sammanvävt med de idéer och principer som vi sett i syntesens båda inledande kapitel rörande ex öde och rättfärdigande av förebyggande våldsanvändning. Alla delar hade och kunde fortsätta att ömsesidigt förstärka varandras relevans.

Marshallhjälpen som initierades av utrikesminister George Marshall 1947 utgjorde en del av detta. Programmet ställde motkrav på de europeiska staterna då minst 70 procent av de tio miljarder dollar som USA bidrog med skulle användas till att köpa amerikanska varor. Kommunistiska partier skulle dessutom motarbetas och Europa behövde bli mer öppet till marknadslösningar som den bärande idén till välstånd och utveckling. På så sätt försökte man motverka en lång tradition i Europa av statligt ägande i strategiska sektorer och minska arbetarnas krav på höga löner och välfärd (Hunt 2007:167f). USA kunde i och med det skapa sig en särställning i Europa som innebar att man därefter kunnat reglera och påverka den politiska utvecklingen även där. USA:s avsikt var alltså att dominera och skapa sig en politisk och ekonomisk dominans utanför den egna hemisfären långt innan Sovjetunionen framställdes som ett ”hot” (Layne 2006). Att öka sin egen makt var centralt men målet blev också att minimera andras. Genom Marshallplanen såg man således till att rekonstruera Europas ekonomier samtidigt som man omorganiserade deras inrikespolitiska förutsättningar. Själva essensen av planen var att få fart på den fria företagsamhetens kapitalistiska ekonomi och forma en politisk konsensus kring mark-

nadsliberala värderingar (Schurmann 1974:117). Man kopplade även samman Marshallhjälpen med oljan och såg till så att 10 procent av pengarna återinvesterades i olja från amerikanska bolag samtidigt som man passade på att dubbla oljepriset. Man tillät inte heller några europeiska länder att bygga egna raffinaderier (Engdahl 2004:88f). På så sätt ska Marshallhjälpen ses som en del av den nya imperialismens doktrin och expansionen av inflytande och makt. Amerika grep tillfället att fördjupa sin maktposition. Än en gång mycket framgångsrikt.

Det amerikanska välstånd som skapades efter andra världskriget blev på detta sätt direkt sammankopplat med Europas ekonomiska återhämtning. Ett säkert, demokratiskt och välmående Europa ansågs vara den bästa garanten för fred och säkerhet i den västra hemisfären (Karlsson 1992:51). Om vi ska förstå den amerikanska efterkrigspolitiken så måste vi därför förstå de intressen som landet hade av att Europa återhämtade sig och hur detta kopplades till den öppna dörrens marknadslogik och politik (Layne 2006:72). Det politiska intresset av att hindra kommunismens spridning samt att hindra europeiska stater från att återigen vända sig inåt mot en nationalistisk slutenhet skulle förhindras med den ekonomiskt vidöppna dörren. Det var ingen hemlighet att USA behövde nya och stora marknader också för att kunna sälja och köpa varor. Om Sovjetunionen tilläts få ett större inflytande över Västeuropa så skulle det riskera att exkludera USA från den europeiska marknaden, vilket skulle få förödande konsekvenser för den amerikanska ekonomin, d.v.s. hindra dem från att bli helt dominerande. I Washington fruktade man därför att ett Europa som inte var en öppen marknad för amerikanska intressen också skulle hota stabiliteten på hemmaplan. Den amerikanska livsstilen som börjat utvecklas stod på spel och för att försvara dessa värden så var det nödvändigt att Europa förblev öppet till amerikanska institutioner och principer, både ekonomiskt och ideologiskt (op.cit:77). Washingtons målsättning att hindra kommunismen från att få fotfäste i de europeiska länderna visar hur angelägna man var om att utveckla sin maktpolitiska position och hur sammankopplade de politiska och ekonomiska intressena var. Enligt gängse amerikansk (och oftast även europeisk) historieskrivning så var Amerika en räddare i nöden under och efter andra världskriget, ett land som osjälviskt hjälpte Europa att återhämta sig. Verkligheten är emellertid något mer komplicerad än så. Marshallplanen var, samtidigt som den stärkte Europas återhämtning, speciellt utformad för att ge politiskt balsam åt högerregimer och för att hindra vänsterregimer från att nå politiska fördelar. En riktning som också skulle ge legitimitet åt förebyggande militära operationer och övergrepp över demokratiska fri- och rättigheter som vi såg i föregående kapitel (op.cit:78f).

De europeiska staterna behövde, enligt Washington, byggas upp kring en mer solid bas än vad som varit fallet före världskrigen. Detta kunde inte göras helt på egen hand utan det var avhängigt av att det skapades en mer integrerad politik på kontinenten. En geopolitisk stabilitet var nödvändig också för att den öppna dörrens politik skulle fungera. Mycket viktigt att notera är att man nu hade vidgat sitt strategiska säkerhetsområde till att inkludera hela västvärlden och inte enbart den egna hemisfären. Ambitionen att nå absolut säkerhet krävde att USA blev stabilisator i världen och garant för att marknadsinstitutioner kunde inrättas och upprätthållas. Inrättandet av kol- och stålunionen var exempelvis lika mycket, eller mer en amerikanskt styrd process som det var en europeisk (Baaz 2010:95ff; Layne 2006: 87). Givetvis så hindrade en ekonomisk integration samtidigt Tyskland från att använda sin ekonomi till att återigen utveckla sin militära styrka, en inte oviktig del av sammanhanget, men USA var inte intresserat av att de europeiska staterna blev allt för starkt sammanvävda. Det var istället helt avgörande för USA att vara en central aktör i Europa för att hindra sammanslutningar som hotade det amerikanska systemet eller att den öppna dörrens politik på sikt inte skulle styras från USA. NATO blev grundbulten i den amerikanska strategin för att hindra en europeisk multipolaritet som skulle riskera mynna ut i nya nationalistiska splittringar.¹¹⁹ Nationalistiska säkerhetsstrategier bland de europeiska staterna skulle även riskera att skapa nya rivaliteter som i sin tur skulle hota den öppna dörrens politik och amerikanska intressen (Harvey 2005:59f; Layne 2006:92).

Olja: en expansiv motor och del av den öppna dörrens princip

I bakgrunden till allt detta fanns alltså också oljan och USA:s allt större behov av *utländsk* oljetillgång (eller att kontrollera denna), ett behov som hade blivit allt mer uppenbart under andra världskriget. Den 14 februari 1945 hade president Roosevelt och Kung Ibn Saud därför träffats i ett historiskt möte på ett amerikanskt fartyg som lagt till i södra Suezkanalen. Detta möte som pågick i över fem timmar vare sig dokumenterades eller sammanfattades på något skriftligt sätt. Dess resultat förblir därför en gåta och analyser till stor del spekulativa. Roosevelt berättade emellertid

¹¹⁹ Långt ifrån alla förordade ett sådant militärt samarbete utan menade att det försatte USA i en situation som stred mot dess grundläggande hållning om unilateralism (kallas ofta neo-isolationister) och att detta äventyrade snarare än stärkte USA:s säkerhet. Framträdande bland kritikerna var personer som tidigare president Hoover och Senator Robert Taft från Ohio. De som såg hotet av att olika länder skulle kunna vända sig österut använde detta framgångsrikt. Truman som var med och inrättade NATO utsåg senare president Eisenhower till överbefälhavare för de amerikanska NATO-styrkorna i Europa. Han kom således in i Vita huset några år senare fast övertygad om Europas strategiska roll för amerikansk säkerhet (Fraser 2008:5).

strax före sin död, att samtalet rört kungens syn på upprättandet av en judisk stat i Palestina och ländernas framtida förhållande rörande säkerhetsfrågor. Även om det är oklart vad som sades och bestämdes under mötet så ligger det nära till hands att dra slutsatsen att USA tog på sig ansvaret att garantera Saudiarabiens suveränitet och oberoende i utbyte mot att landet uppehöll sina oljereserver till amerikanska bolag. Om detta är sant eller inte kommer aldrig att komma fram men klart är att alla amerikanska och saudiska ledare genom åren har agerat som om så var fallet (Bacevich 2005:180; Klare 2004:36; Miller 1980:130f). I en exekutiv order den 18 februari 1943 hade F.D.R. dessutom proklamerat att han nu mer fann försvaret av Saudiarabien som ett vitalt försvarsintresse för USA, en politisk policy som skulle bekräftas av varje amerikansk president därefter, inte minst genom Eisenhowerdoktrinen 1957 och Carterdoktrinen 1980 (Dreyfuss 2005:passim).

Redan när Truman efter F.D.R:s död öppnade upp för ett djupare samarbete med Saudiarabien började man oroas över Sovjetunionens framfart och närmandet även till denna region. Sovjetunionens försök att göra politiska inspel i Grekland och Turkiet kopplade Truman till Moskvas ambitioner att komma nära Persiska viken. Inrättandet av pro-sovjetiska regioner i länderna runt om Mellanöstern ansågs hota amerikanska intressen och den egna tillgången till Mellanösterns olja. Något som föranledde Vita huset att försöka hitta på en ny form av Lend-Lease hjälp med målet att skapa vänskapsrelationer med olika regeringar genom att bistå med militär assistens, inte minst till Saudiarabien (Miller 1980:107f). Men det var inte främst tillgången till oljan som styrde amerikansk mellanösternpolitik efter andra världskriget. USA hade fortfarande egna oljereserver och importerade bara ca åtta procent av sin olja (Miller 1980:200). Men genom framväxten av Pax Americana som världsekonomiskt system och de grunder denna vilade på blev det efter hand helt avgörande att kontrollera och *dominera* oljemarknaden för amerikansk del. Världskriget hade inte bara visat vikten av att kontrollera oljetillgångarna utan också på behovet av att kunna begränsa andras (Karlsson 1992:44). I USA var man väl medveten om den maktfaktor som Mellanöstern på sikt utgjorde. Koreakriget lärde därtill amerikanerna hur viktigt det var för USA att ha tillgång till flygbränsle också utanför sitt eget territorium, vilket än tydligare knöt oljetillgångar till säkerhetspolitiken (Karlsson 1992:77; Klare 2004:11). På grund av att militären till stor del är beroende av olja så är den militära effektiviteten beroende av en stabil oljemarknad. Det stod därför snart klart att USA med oljan som verktyg skulle kunna reglera det internationella systemet och fördjupa den egna maktpositionen. Oljepolitiken gifte sig således väl med den öppna dörrens politiska principer och blev ett av de främsta vapnen med vilket man kunde bygga upp en global hegemoni (Painter 1987:75ff). I takt med den

moderna teknikutvecklingen och masskonsumtionssamhällets progression blev oljan samtidigt en allt viktigare faktor för den amerikanska livsstilen och ett vitalt intresse för landets säkerhet (Karlsson 1992:10). Faktum är att oljan håller igång hela det amerikanska systemet, vilket gör att upprätthållandet av denna också är beroende av oljan. Amerikanerna som utgör ca fem procent av jordens befolkning använder idag hela tjugofem procent av oljetillgångarna i världen (Klare 2004:passim) varpå det finns en helt grundläggande sprängkraft i kontrollen av oljan. Bara Pentagon är på egen hand världens enskilt största energikonsument och USA:s enskilt största oljekonsument. Pentagon har således enorma behov av olja för sin existens (Turse 2008:47). Ett faktum som varit drivande länge men kontinuerligt utvidgats till icke överblickbara proportioner.

Direkt efter andra världskrigets slut hade oljetillgångar på detta sätt blivit naturligt ekonomiskt intressanta men även av intresse för ökad militär och politisk närvaro i länder som traditionellt dominerats av brittiska och franska intressen. Oljetillgångar krävde även militära baser utomlands¹²⁰ för att kunna utvidga och permanenta krigsmaskineriet och mobiliseringsmöjligheterna (Sherry 1995:43f). Ett ökat fokus på oljetillgångar i mellanösternregionen efter första världskriget hade ineburit början till att också på allvar utmana den brittisk-kontrollerade världsordningen och att etablera den öppna dörrens politik på bred front. USA hade inledningsvis inget intresse av att undergräva den brittiska ekonomin, snarare tvärtom. Eftersom man hade lånat ut stora summor pengar till dem så ville man att de efter kriget skulle bli en seriös handelspartner och en tydlig barriär mot Sovjetunionen i Europa. Truman hade velat att britererna skulle ha en fortsatt roll som stabilisator/polis i regionen eftersom han visste att USA annars skulle bli tvingat att ta på sig den rollen själv. Denna ordning höll fram till 1956 då ländernas intressen drog åt olika håll (Kolko 2006:40). Amerikanska oljebolag, sionistlobbyn och den amerikanska öppna dörrens principer sammantaget gjorde att man efterhand inte längre ville att britererna behöll en stark roll i regionen utan blev mer av rivaler. När man kommit till den slutsatsen hade England dock inte längre en chans att svara upp mot USA. Amerika skulle också många gånger komma att involvera sig militärt för ekonomiska skäl och inte minst för tillgången till olja.

¹²⁰ Sedan andra världskrigets slut har amerikanska baser utomlands ökat väldigt till antal och ansetts nödvändiga för att ”*mota kommunismen*”, ”*avvärja dominoeffekten*”, ”*bekämpa etnisk rensning*” eller ”*förhindra spridning av massförstörelsevapen*”. Skälen har varit många och etablerat det amerikanska imperiet på ett tydligt sätt (Johnson 2005:216). Bara i Tyskland upprättades under Kalla Kriget 47 stora militärbaser (800 mindre enheter) med som mest 285 000 soldater stationerade i landet. 1995 hade detta sjunkit till 94 000 soldater på 260 platser men logiken kvarstår (op.cit:225). Detta var en av de främsta delarna i militariseringen under 1950-60-talet (Sherry 1986).

Oljan blir ett allt tydligare säkerhetspolitiskt dilemma

Problemen i Mellanöstern hade däremot, parallellt med regionens ökande relevans för USA, med tiden vuxit. Huvudskälet till det var att regionen är så extremt komplex och komplicerad att det omöjliggjorde för USA att ”bemästra den”. USA:s politik under 1950/60-talen och framåt skulle bl.a. därför bli inkonsekvent och utan tydlig strategi. Eftersom politiska och ekonomiska intressen sammanvävdes så tydligt blev det hela än mer komplicerat. För att kunna garantera ekonomisk utveckling och tillgång till nödvändiga resurser för sig själva motarbetade man nationalistiska strömningar i bland annat Egypten, Iran och Afghanistan eftersom dessa ville förstatliga sin olja, vilket behandlats i föregående kapitel. I praktiken handlade det om en tydligt förebyggande politik för att avvärja/förhindra hot från att uppkomma som skulle kunna utmana amerikansk säkerhet via stabilitet i oljeförsörjningen (Kolko 2006:44). Hela idén om att hindra kommunism/socialism handlade också om att stärka marknadsekonomi och det egna inflytandet över denna. Även politiken gentemot den afrikanska kontinenten var till stora delar präglad av ekonomiskt intrång och styrning. I den hemligstämplade rapport från NSC 1969 som presenterades i föregående kapitel såg vi hur Henry Kissinger analyserade ”den afrikanska situationen” och gav en rad olika förslag som skulle spela stor roll för hela 70-talets politik gentemot länderna där. The NSC I Memorandum 39 delgav USA särskilda intressen i varje enskilt land i regionen där det utmärkande var de ekonomiska förbindelserna, investeringar i olika näringar, och behovet av viktiga råvarutillgångar. Exempelvis guld från Sydafrika, krom från Rhodesia, koppar från Zambia (NSSM: 39:117ff). Även Vietnamkriget var, som vi sett, i grunden ett krig för att garantera USA en stark ekonomisk och politisk ställning i Asien. Retoriskt var däremot all militär inblandning enbart till för att värna mänskliga rättigheter och utveckling i de aktuella länderna.

I januari 1969 började USA, till följd av ett ökat palestinskt motstånd och våldsanvändning, att massivt stödja Israel med vapen och pengar. 1971 handlade det om 600 miljoner dollar men bara två år senare om militär utrustning för motsvarande 2 miljarder dollar. Israel blev därefter den ledande mottagaren av amerikanskt militärt stöd, vilket också skulle förändra den politiska utvecklingen och göra detta till en central faktor för alienering och motstånd mot USA i Mellanöstern. Detta i en tid då man samtidigt var djupt involverat militärt i Vietnam och kriget där kostade enorma summor. Under 1970-talet blev Israel, Iran och Saudiarabien Washingtons närmast allierade och också dess viktigaste strategiska intresse. Fem amerikanska bolag kontrollerade vid tiden ungefär halva oljetillgången i regionen, vilket sammanföll med den tidpunkt då både efterfrågan och priset var stadigt uppåtgående. Oljan

i områden och därav också den politiska utvecklingen i dessa länder var därmed helt och hållet inbäddat i den amerikanska säkerhetspolitiken. Vi bör komma ihåg att det inte fanns några kommunistiska regimer i regionen vid denna tid (endast en kommunistregim etablerades i Sydjemen och hade också sovjetiskt stöd) utan att det i själva verket var panarabismen och nationalismen som för Washington utgjorde det verkliga hotet. Oljeembargot mot USA 1972-73 skapade därtill en panikkänsla eftersom det innebar väldiga konsekvenser på den amerikanska ekonomin och visade dess sårbarhet och beroendet av resurserna i Persiska viken (Clarke 2005:56; Engdahl 2004:139). Genom nästa oljekris 1979 skapades återigen stor frustration i Washington (Kolko 2006:46). I takt med att beroendet av utländsk olja ökade så tilltog därför också oron bland amerikanska ledare. 1950 hade tio procent av oljan varit utländsk, 1970 var det en bra bit över 20 procent och i takt med att det kontinuerligt ökade innebar det att sårbarheten ökade i samma takt (Bacevich 2005; Klare 2004:10ff; Kolko 2006:40). Ett dilemma hade således uppstått med tiden eftersom olja gör USA till ett starkt land, medan beroendet till andra försvarar dem. Inte någon amerikansk ledare har heller ännu lyckats med att lösa energi och säkerhetsdilemmat, frågan försätter snarare alla presidentadministrationer i problematiska situationer. Istället för att reducera landets behov av utländsk olja för att minimera landets sårbarhet vad gäller utländsk leverans så har man ”säkerhetsiserat” oljan genom att göra det till en nationell säkerhetsfråga som ska garanteras och skyddas genom användandet av militär makt (Klare 2004:12). När man 1998 passerade 50 procentgränsen för sitt utlandsberoende hade man nått en psykologiskt svår punkt i oljehistorien. I dagsläget är USA dock inte närmre en lösning av problemet än Roosevelt var 1944. Behovet av olja ökar stadigt medan den egna reserven kraftigt minskar. Detta problem skulle inte minst president Jimmy Carter komma att tvingas konfrontera liksom hans efterträdare som mer aktivt kom att bedriva explicita och implicita, öppna och dolda krig för tillgången till olja och knyta det allt hårdare till den amerikanska säkerheten och därmed successivt utvidga amerikanska inflytandesfärer men även sitt militära engagemang.

Som vi sett i tidigare kapitel ifrågasatte Carter i ett berömt tal USA:s beroende till oljan men fick mycket snart skäl att göra en politisk omsvängning i och med händelseutvecklingen i Iran och Afghanistan och för att hans utfästelser inte gillades av det amerikanska folket. Hans säkerhetsdoktrin som presenterades i januari 1980 underströk och fördjupade (även om talet främst var riktat mot Sovjetunionens agerande i Afghanistan) istället oljan som ett säkerhetsintresse och som något som USA ansåg vara legitimt skäl att använda sin militära styrka emot: *“an attempt by any outside force to gain control of the Persian Gulf region will be regarded as an assault on the vital*

interests of the United States of America, and such an assault will be repelled by any means necessary, including military force” (Carter 23 jan 1980). Alla utomstående stridskrafter som hädanefter försökte få kontroll över den persiska Golfregionen hotades alltså av en ospecificerad men hur som helst möjlig attack från USA. Amerikanska politiker har allt sedan dess också kontinuerligt expanderat landets militära engagemang i regionen och haft en genomsyrande uppfattning att man kan påverka utvecklingen i hela Mellanöstern genom användandet av och hot om användandet av militär makt (Bacevich 2005:182). President Reagans politik gentemot Latinamerika och Iran-Irak under 1980-talet lär oss också hur ekonomiska intressen och att garantera marknadskapitalismens spridning styrde Washington även under Kalla Krigets slutskede. Reagan som hade varit ytterst kritisk mot Carter under valkampanjen och anklagat honom för utvecklingarna i Iran och Nicaragua, skulle till fullo stödja och fortsätta grunderna i Carterdoktrinen. Om något, bör Reagan faktiskt betraktas som den som ännu mer determinerat implementerade dess innehåll (Klare 2004:46; Schmitz 2006:194). Samtidigt följde han också Nixons policy att fullt ut understödja USA:s vänner med militär utrustning till en omfattning som aldrig tidigare skådats, något som inte heller var lätt att få stöd för vare sig i senaten eller i kongressen. Reagan fick igenom stora delar av sina krav men blev också snart varse hur beroende USA blivit av Saudisk olja. Saudiarabien började ställa stora krav på avancerad vapenutrustning och då USA var helt beroende av det fortsatta handelsutbytet fick Reagan se sig förödmjukad och ge efter för saudiernas krav. Med denna teknik följde också stora personella styrkor för utbildning etcetera. Saudiarabien gav dock något mer än olja i utbyte. De bidrog med finansiellt stöd till CIA:s kampanj att slå ut och störta de sovjetvänliga regimerna i Afghanistan och Nicaragua. När risken började uppdragas att också Saudiarabien skulle utsättas för en revolution med sikte att störta kungahuset uttalade Reagan samtidigt att USA aldrig skulle tillåta ett sådant scenario: *“[Saudi Arabia] provide the bulk of the energy that is needed to turn the wheels of industry in the Western World, there’s no way that we could stand by and see that taken over by anyone that would shut off that oil”* (Reagan 1 okt 1981).

Carterdoktrinen hade underligt nog med tanke på Carters tal om återhållsamhet och hans tidiga idéer mynnat ut i försvarandet och bevarandet av den amerikanska livsstilen genom att säkra USA:s oljetillförsel från andra länder. Vad amerikaner ville ha och vad de krävde av sin president var mer frihet, definierat som mer valmöjligheter men framför allt mer överflöd vad gällde materiella aspekter. Den amerikanska livsstilen skulle inte vara förhandlingsbar, något som president George H.W. Bush senare också utfäste under FN:s miljökonferens i Rio 1992. På så sätt var den (vid)öppna dörrens principer implementerade fullt ut. USA skulle inte heller

be om ursäkt för sin politik utan med stolthet bära rollen som världens ljus och försvarare av förnuft, frihet och goda ideal. Detta oavsett vilket priset var i form av mänskligt lidande eller inskränkningar i andra människors frihet. Utöver det lär oss händelseutvecklingen från Gulfkriget 1991 att tillgången till olja styrde Vita husets politik och att det inte lämnades några alternativ annat än att attackera Irak. Både som en del av en förebyggande säkerhetsstrategi och som en del av rent och skärt ekonomiska intressen. Denna konfliktutveckling, liksom USA:s engagemang i Iran-Irak kriget och Nicaragua kommer att presenteras i syntesen sista del.

En manifestation av ekonomisk överlägsenhet

Den amerikanska livsstilen inte längre förhandlingsbar

När så Kalla Kriget sakta avvecklades i slutet på 1980-talet och inledningen av 90-talet var det än en gång möjligt för USA att validera historien utifrån en enorm framgång och gripa tillfället att utvidga sitt uppdrag och expandera sina inflytandefärer. Optimismen efter andra världskriget hade visserligen varit stor, men grusades delvis av kampen mot kommunismen och osäkerheten som den skapade. Nu fanns det däremot inga återhållande krafter. USA hade brett ut sitt språk, kultur och produkter över hela världen, den amerikanska dollarn var den internationella finansmarknadens medel och dess kultur dominerade stora delar av världen (Mead 2001:10). Den amerikanska ”konsumismen” som blivit en så central del av dess identitet som nation, var nu helt sammanvävt med tillgången till hela den globala marknaden. Att fullt ut kunna leva den amerikanska drömmen var så rationaliserat att det inte kunde ifrågasättas. Carters försök att dämpa detta hade varit dömt att misslyckas och Reagans initiativ hade återtagit riktningen och tydligt fördjupat den öppna dörrens princip. Eftersom det amerikanska sättet att leva, enligt Reagans efterträdare George H.W. Bush inte var förhandlingsbart så befastes konsumismen som den gyllene regeln för nationell stabilitet och fred (Harvey 2005:70). Bush hade än en gång utvidgat det amerikanska systemet eftersom man inte var beredd till några eftergifter utan ansåg sig kunna dominera den världsekonomiska utvecklingen. Detta hade delvis kunnat befastas genom *Washington Consensus* som formades 1990 då makten och sammanvävningen mellan Wall Street, det amerikanska finansdepartementet och de stora instituten IMF, VB och WHO ökade ännu mer (Harvey 2005:73). Det handlade om en marknadsfundamentalistisk avregleringspolitik, vilket senare skulle visa sig få katastrofala följder för många utvecklingsekonomier men

som tjänade amerikanska (och andra utvecklade marknadsekonomier) affärsintressen och landets ekonomi (Serra/Stiglitz 2008:42ff).¹²¹ Reagans presidentämbetsperiod hade öppnat möjligheter för en sådan politik att börja ta form i mitten av 1980-talet men det formulerades explicit av John Williamson och etablerades som tankestruktur i början av 1990-talet.¹²² Washington konsensus innehöll föreskrifter om en extrem liberalisering av samtliga marknadsområden, importliberalisering, privatiseringar, avregleringar och nedskärningar i de offentliga finanserna för att bara nämna något (Williamson 1990). Dessa idéer stöddes av de institutioner i Washington (IMF, VB och USA:s finansdepartement) inom vilka USA gavs vetorätt och utgjorde den i särklass starkaste rösten. Det innebar att programförslagen kunde implementeras och genomdrivas till stora delar på USA:s villkor. Det innebar även i realiteten att USA:s imperieställning förstärktes. Centralt var att det också medförde att man i flera av de lägen, där det tidigare skulle kunna ha blivit aktuellt, nu inte nödvändigtvis behövde intervensera med militära medel där man hade intressen att försvara. Man kunde nu med ekonomiska maktmedel forma det ekonomiska systemet till sin egen fördel. Det tvingade utvecklingsekonomierna att bygga upp institutioner som passade USA:s intresse. Den öppna dörrens princip hade på detta sätt institutionaliserats globalt.

Kalla Krigets nedmontering öppnade således nya möjligheter och Bush och hans efterföljare skulle nu samtliga återknyta till Wilsons komplexa interventionistiska/icke-interventionistiska politik. De skulle skilja sig lite åt i sina bedömningar om när och vilka interventioner som säkrade den amerikanska dominansen och stärkte säkerheten utomlands men inte i sitt sätt att se på nödvändigheten att USA:s roll var att säkerställa en fortsatt demokratisering av omvärlden (Haley 2006:5). Det som skiljde dem åt var främst när och i vilken kontext de innehade sina presidentämbeten. Den enas politik lade grunden för den andres och i takt med Kalla Krigets avveckling öppnade sig nya möjligheter för USA att framkalla förändring i andra delar av världen. Bush hade på flera sätt markerat redan i inledningen av sin presidentperiod att amerikanska ekonomiska intressen även fortsatt skulle föranleda militära interventioner. I december 1989, bara några månader efter sin installation, gick han som vi såg i föregående kapitel in militärt i Panama med förevändningen att av-

¹²¹ Det är i dagsläget svårt att hävda att denna förstärkta allians var enbart positiv för amerikansk ekonomi men dess intentioner när det utformades var en ambition att befästa USA:s ekonomi som motorn i världen och se till att garantera dess säkerhet och inflytande.

¹²² Williamson formulerade en ny princip för ekonomisk organisering i ett paper som presenterades på en konferens 1989 om hur utvecklingsekonomierna borde hantera sin ekonomi och hanteras av de stora Washington-baserade instituten (IMF,VB,WTO och USA:s finansdepartement). Tio punkter kring liberalisering och stabilitet som när det mottogs av andra beskrevs vara det nya ekonomiska styrdokument som ersatte gamla utvecklings-ekonomiska idéer (Serra/Stiglitz 2008:3; Williamson 2008:16ff).

sätta en illegitim regering för att skydda amerikanska liv och främja demokratisk utveckling. Operationen, “Juste Cause” avsåg dock egentligen skydda amerikanska investeringar i kanalzonen (Secunda/Moran 2007:126) vilket än en gång visade att USA såg sig ha rätt att intervensera i andra länders inrikespolitiska angelägenheter om de inte mötte upp amerikanska krav (Gardner 2008:73). Gulfkriget skulle därefter, som vi återkommer till i nästa kapitel, ytterligare komma att stärka USA:s maktställning i världen och visa att oljeintressen fortsatt var kopplat till amerikansk säkerhet och att man fortsatt avsåg leva upp till utfästelserna om att man var beredd att intervensera för att säkra tillgången till dessa. Men trots sina militära framgångar fick Bush inte behålla makten i Vita huset. Istället vann Bill Clinton presidentvalet 1992 och tillträdde i en tid av medvind och framtidsoptimism och skulle också bli en president som lyfte amerikansk ekonomi till nya höjder.

Clinton utvidgar det amerikanska uppdraget

Clinton var först och främst en president inriktad på inrikespolitiska frågor och saknade både erfarenhet, kunskap och verkligt intresse för att på allvar etablera en utrikespolitisk strategi. Inledningsvis skapade det viss förbistring såväl bland hans närmaste rådgivare som i Pentagon där man upplevde både frustration och förvirring (Haley 2006:66; Henriksen 1996:6; Melanson 2005:233ff; Patterson 2003). Trots att ekonomi och inrikespolitik var hans fokus skulle hans utrikespolitiska initiativ däremot bli omfattande och detta på grund av att hans politik hängde samman med och följde den öppna dörrens logik och principen om att USA:s inrikesutveckling och upprätthållandet av den amerikanska drömmen var beroende av utvecklingen utomlands. Utrikesinvesteringar och exportmarknader var enligt Clinton helt centralt för USA:s ställning i världen och för dess välbefinnande och säkerhet (Melanson 2005:240). För Clinton handlade det även om att återställa landets ekonomi vilket han skickligt knöt till öppna marknader och konkurrenskraft, något som fördjupade den öppna dörrens princip som knöts till ett globalt uppdrag. Detta blev särskilt tydligt och fick utrikespolitiska implikationer framförallt under hans andra presidentperiod (Haley 2006:70). Clinton gjorde flera uttalanden om att Amerikas styrka och säkerhet till stor del var *ekonomisk* och att landets ekonomiska position måste vara centrum för hur man definierar sin nationella säkerhetspolicy och att detta inte bara gjordes i begränsade militära termer (op.cit 2006:71).

Under presidentvalskampanjen 1992 hade Clinton därtill klargjort att han var kritisk till president Bushs mjuka hållning gentemot länder som Kina och på Balkan,

liksom till dennes återhållsamhet att stötta irakierna i kampen för demokrati. Han hävdade att han nu skulle utmana dessa länders ledarskap och verka för frihet och demokrati: *“from Eastern Europe to Southern Africa, and in our own hemisphere in Haiti and Cuba”* (Dumbrell 2009:26; Henriksen 1996:5). Clinton hade även fått stöd av en rad neokonservativa företrädare och hade använt flera poänger retoriskt mot Bush som hade neokonservativ slagsida. Bland annat kritiserade han Bush för att han misslyckats med att erbjuda en bred vision för Amerikas roll i världen och att han misslyckats i forna Jugoslavien (Hyland 1999:16f). Han sa också i ett tal 1993 att USA måste vända sig utåt mot världen och omfamna utmaningar och ekonomisk konkurrens samt se till att ingå i den konstanta kampen för innovationer (Dumbrell 2009:28). Realpolitiskt handlade detta om frihandel och att få igenom NAFTA och GATT samt förhandla fram en mängd bilaterala frihandelsavtal. Egentligen var skillnaderna mellan Bush och Clinton inte så stora. De tyckte båda att USA måste leda och hålla emot frestelsen av isolering. Clinton hävdade att USA därför måste ta tillfället som skapades i den förändrade världsordningen, att det behövdes en ny roll för USA i en dynamisk värld (Hyland 1999:18). Clinton blev utifrån detta tämligen inriktad på att se till att aktivt engagera sig i omvärlden, stärka marknadsekonomin samt befrämja demokrati i andra länder och hans policy innehöll fyra olika delar som var inriktad på ekonomiska aspekter av utrikes- och säkerhetspolitiska överväganden och strategier: (1) US would strengthen the community of major market democracies including [their] own (2) US should help foster and consolidate new democracies and market economies where possible (3) the administration must counter the aggression and support the liberalization of states hostile to democracy and markets (4) pursue [its] humanitarian agenda not only by providing aid but also by working to help democracy and market economies take root in regions of greatest humanitarian concern (Lake 21 sep 1993). Policyn stärktes av retorik om exceptionellitet och mission. Att expandera marknadsekonomin och demokratin underströk Clinton, var väl förankrat i amerikanska värderingar, principer och institutioner som hade universell lockelse (McCrisken 2003:161). Både inrikes- och internationella ekonomiska intressen var på detta sätt centrala för att bevara amerikansk makt. 1995 bekräftade utrikesminister Warren Christopher ekonomins betydelse för säkerheten när han sa att: *“I make no apologies for putting economics at the top of our foreign policy agenda”* (citerad i Dumbrell:181 American Foreign Policy).

Clintons fyra inledande år som president blev dock inte så tydligt inriktade på att med amerikanska militära styrkor genomdriva olika demokratiseringsprocesser som det retoriskt emellanåt utfästes. Efter ett misslyckat försök att tillfångata Aidid i Somalia 1993, där en förnedrande förlust av 18 amerikanska soldater hade kablats ut

i amerikansk media, hade Clintons ambitioner blivit starkt vingbrutna. Händelserna i Mogadishu blev, som vi såg i föregående kapitel, ett hårt slag i den nyvunna känslan av överlägsenhet. Framför allt blev det inledningsvis en signal om att amerikanska liv inte var värda att offras för politiska mål som inte var av direkt säkerhetsintresse för USA. Förnedringen i Somalia blev den direkta orsaken till att man senare inte agerade i vare sig Bosnien eller Rwanda trots tydliga informationer om folkmord och brott mot mänskligheten i dessa länder. På det sättet framstod det som att Clinton som president tidigt börjat se begränsningar i sina egna politiska visioner om aktiv demokratisering, liksom att han agerade mer utifrån pragmatism än något annat eftersom hans inledande år inte alls levde upp till hans retoriska visioner. Men detta ändrades efter det att han omvalts 1996, främst till följd av att han hade fått en väldig ekonomisk uppgång till stånd som skapade positiva effekter på viljan till internationalisering och ett medföljande gott självförtroende. Dessutom vann republikanerna stort genomslag i kongressen och senaten i mellanvalet, vilket gav nya förutsättningar för Clintons utrikespolitik och gjorde att han inte behövde be om ursäkt för, eller utkämpa så långa politiska debatter om att bekämpa anti-demokratiska krafter (Dumbrell 2009:29). Det ekonomiska uppsving som blev, i kombination med nya teknologi- och kommunikationsmöjligheter med bl.a. Internet, gjorde amerikanerna mer säkra i sin överlägsenhet. Det fanns till slut inte längre någon diskussion om det egna imperiets eventuella nedgång (decline) utan unipolaritet och överlägsenhet ansågs vara ett faktum. Som vi såg i föregående kapitel formulerade Clintonadministrationen 1995 dessutom en policy som gick under benämningen "*engagement and enlargement*", där "*enlargement*" just åsyftade expansion av den fria marknaden och demokratifrämjande åtgärder väl i linje med Wilson (Dumbrell 2009:42). Clinton upprepade med denna vad andra före honom hade hävdat: att för att vara starkt internationellt måste landet vara ekonomiskt starkt hemma och att detta i sin tur hängde samman med och var beroende av tillväxt och tillgång till den internationella marknaden (Haley 2006:72). Tillsammans med Bushs "*nya världsordning*" blev detta en referenspunkt för den amerikanska moderna imperialismen. En signal om att de som står emot idén om marknadskapitalism bör oroas för amerikansk makt vilket synnerligen var mer (explicit) expansionistiskt än någonsin tidigare:

The expansion of market-based economics abroad helps expand our exports and create American jobs, while it also improves living conditions and fuels demands for political liberalization abroad. The addition of new democracies makes us more secure because democracies tend not to wage war on each other or sponsor terrorism [...] These dynamics lay at the heart of Woodrow Wilson's most profound insights; although his moralism

sometimes weakened his argument, he understood that our own security is shaped by the character of foreign regimes. [...] we must promote democracy and market economies in the world – because it protects our interests and security and because it reflects values that are both American and universal. Throughout the Cold War, we contained a global threat to market democracies; now we should seek to enlarge their reach, particularly in places of special significance to us. The successor to a doctrine of containment must be a strategy of enlargement.

Anthony Lake 21 sep 1993

Utifrån Clintons marknadsekonomiska perspektiv blev rekommendationerna att i första hand ge bistånd till och uppmuntran till demokratiska krafter utomlands och frihandel, samt att verka för dollardiplomati. Icke-demokratier skulle isoleras (Hyland 1999:25). Expansionen av marknadsekonomier utomlands skulle samtidigt hjälpa till att expandera USA:s export och skapa amerikanska jobb (Lake 21 sep 1993). Tidigare administrationer hade enligt Clintonadministrationen också misslyckats med att reflektera de amerikanska idealen och inte stöttat mänskliga rättigheter utomlands. Washington konsensus menade man nu, föll väl in i detta synsätt och bidrog till att skapa goda förutsättningar för en sådan riktning i politiken. Med en fullt etablerad marknadsekonomi och en värld omgärdad av demokratier skulle amerikansk inblandning utomlands framöver inte vara nödvändigt. Innan detta kunde realiseras behövde USA:s engagemang utomlands dock förstärkas för att säkra Amerikas intressen och samtidigt hjälpa andra människors strävan efter frihet och välstånd. Clinton drog några slutsatser från detta. (a) USA och NATO var tvingat att stanna i Europa och utvidga sitt engagemang för att bevara stabilitet (b) USA hade möjlighet och skulle använda sin ställning som en påtryckning på Kina att demokratiseras (c) USA skulle fortsätta att inhägna Saddam Hussein och andra länder vars ledning avsåg utveckla kärnvapen såsom Nordkorea (Haley 2006:73). När det gällde NATO var han extra tydlig. Organisationen uppfattades vara den viktigaste militära alliansen i världshistorien och dess roll behövde nu ytterligare uppvärderas och utökas (Lake 21 sep 1993). NATO:s dörrar skulle också hållas öppna för nya demokratiska medlemmar och dess uppdrag skulle gå utanför att bara skydda dess egna gränser och även inkludera att möta utmaningar i andra delar av världen (Clinton 26 feb 1999). Clinton var kritisk till dem som menade att NATO inte längre behövdes för att det inte fanns några övergripande hot och han var övertygad om att ett av skälen till att det inte fanns något större hot mot USA var just att NATO hade förstärkts och han menade att: *“NATO should be our sharpest sword and strongest shield”* (Clinton 31 maj 1997). Vad NATO gjorde för USA var att garantera att den

öppna dörrens principer kunde fortleva och utvidgas till de forna öststaterna och fortsatt hindra Europa från att definiera en egen säkerhetspolitik.

Baksidorna blev efterhand flera och påtagliga de avslutande åren av 1900-talet och problemen började hopa sig. Finansiell kollaps i vissa utvecklingsländer, etnisk rensning, terrorattacker i New York och föga framgång i Nordkorea samt risker för spridning av massförstörelsevapen mellan icke-statliga aktörer och framväxande protester kring globaliseringens baksidor skulle överraska administrationen. Därtill kom Clintons egna personliga problem som enligt många kritiker fick honom att rikta fokus på problem utomlands. Pressen ökade också från sina håll om att avsätta Saddam Hussein i Irak. Oron i vissa läger att Clinton skulle missa tillfället att befästa USA som världshegemon började växa och den ideologiska kampen om hur man skulle gripa det unipolära tillfället blev tydlig. Ekonomiska drivkrafter för utrikespolitiska överväganden och ingripande skulle däremot bestå och skulle delvis vara det som ledde USA till att starta två för landets ekonomi, utarmande krig. Och detta i en region i vilken man redan varit involverad i flera decennier. Vad dessa krig (Afghanistan och Irak) därmed innebar för Amerikas ekonomiska särställning och därmed säkerhetspolitiska överläge blir en fråga att återkomma till i slutdiskussionen.

Sammanfattning

Amerika expanderade snabbt över kontinenten. Med hjälp av idén om självägarskap och ekonomisk frihet, faktiska enorma resurser, en anda av entreprenörskap och nybyggarnas styrka och orädda hållning, blev man omgående en dynamisk kapitalistisk ekonomi. Idéerna tillsammans med människors önsningar om ett bättre liv och de resurser som fanns *krävde* samtidigt en expansion utan egentligt slut liksom upprätthållandet av den amerikanska drömmen fordrade gränslös tillväxt. En expansiv logik som skulle göra att man lyfte blicken allt längre och längre bort och till slut införlivade den öppna dörrens princip i hela sitt politiska tänkande vilket krävde att omvärlden markandliberaliserades i en för USA gynnsam riktning. Idén om självägarskap omformulerades visserligen till att passa in i den nya kapitalistiska strukturen. Själva dess kärna, rätten att äga din egen försörjning, vara din egen och att koppla frihetsidealet till möjligheten att äga, levde däremot kvar som en del av den amerikanska myten. Expansionens drivkrafter blev av flera skäl sammanvävt med säkerhetspolitiken och när man lämnade 1800-talet var det så förenat att det blev svårt att särskilja. Upprätthållandet av den amerikanska drömmen har sedan inte bara varit en motor för att stävja social oro internt i USA, det blev också en kraft att

agera utrikespolitiskt för att säkra Amerikas dominerande position i världen. Ekonomiska incitament för att involvera sig utomland har således blivit en tydlig del av Amerikas utrikespolitik. Det vi i föregående kapitel såg etablerades genom Kalla Krigets containmentpolitik för att förhindra kommunismens spridning hade således klara ekonomiska implikationer liksom de efterföljande strategierna att möta 2000-talet. Att förbli starkt och kunna dominera kräver ett ekonomiskt övertag vilket nu utmanas av andra aktörer. Den säkerhetspolitiska innebörden av detta är både intressant och viktig och något att återkomma till i slutkapitlet.

Passus:

Idéerna om exceptionalism och öde som väglett den amerikanska nationens utveckling och utvidgning, dess känsla av utsatthet och sårbarhet samt de principer man i namnet av frihet hade implementerat, sammanfördes alltså omgående med ekonomiska drivkrafter. Alla delar förstärkte därtill varandras varande och legitimitet och många aspekter av den imperialism som skapades blev så naturliga att det blev i det närmaste osynliga. Den öppna dörrens princip blev så effektivt sammanförd med övriga idéelement att USA:s allt ökande maktsfärer föreföll naturliga och som en del av alla människors och kulturers bästa. Därtill stärktes kopplingarna mellan olika maktsfärer. Ekonomiska, politiska och militära delar av samhällssystemet har på flera sätt sammanvävts genom historien och deras gemensamma intressen fördjupats över tid. För att dölja olika bakomliggande egenintressen eller mindre smickrande orsaker till landets utrikespolitiska agerande har det krävts en effektiv diskursutformning och i vissa fall propaganda. Det är detta vi nu ska gå närmare in på i syntesens sista del. Det vill säga hur man använt idékärnan och de säkerhetspolitiska grundsatserna för att legitimera olika krig och utnyttjat olika tillfällen till att formulera hotbilder som krävt amerikanskt engagemang utomlands.

Drivande ideologer, hot- och fiendebildsformuleringar

I detta sista synteskapitel kommer förekomsten av olika pådrivande och framträdande ideologer och dess roll för den utrikespolitiska utformningen att presenteras och analyseras. Särskilt fokus riktas också på eventuella överdrivna hotbilder eller faktiska lögnar som legat till grund för olika militära operationer i den amerikanska historien. Avsikten är att bidra till förståelsen av de processer som föregått olika krig och framträdande personers betydelse för olika konfliktutvecklingar. Denna syntes skiljer sig från de övriga då fokus ligger på perioden efter andra världskriget och framåt. Detta delvis för att primärkällor varit lättare att erhålla vad gäller krig så nära i tid men främst för att efterkrigsperioden inneburit en ny form av kommunikationssamhälle, militär utveckling och en globaliserad ekonomi, som gör att det blir mest meningsfullt att på djupet jämföra Bushs politik med olika militära ingripanden som skett i hans närtid. Nyckelbegrepp som kommer att återkopplas till i det avslutande analyskapitel är: **drivande ideologer, hotbilder och legitimering.**

Färgstarka personligheter formar USA:s historiska utveckling

Som vi kunnat se i tidigare kapitel var hela tillblivelsen av den amerikanska nationen ett verk av starka och drivande ideologer och samhällsdebattörer. Män med visioner om ett nytt land och nya möjligheter för de människor som valde att bosätta sig där.¹²³ Även om det var en lång och utdragen kamp om konstitutionens innehåll så drog man åt samma håll, att skapa en ny och enastående nation med det uttalade syftet att göra det nya landet starkt. Dessa idéer och visioner har sedan utvecklats och givits ett utvidgat innehåll genom historien av en rad färgstarka personer. Under historiens gång har framträdande personer tagit plats i de politiska rummen och satt tydliga avtryck på utvecklingen. I avgörande brytpunkter har starka ideologiska krafter positionerat sig och vunnit kampen om dagordningen. Något som är tämligen

¹²³ Givetvis är historien full av kvinnor vars tankar och praktik påverkat USA:s utveckling. I historieskrivningen är dessa däremot sorgligt osynliga och en rättvisande bild av dess inflytande därmed svår att ge. Det är dock inte uppgiften för denna avhandling att beskriva genusobalanser men det bör understrykas att avsaknaden i litteraturen av redogörelser kring kvinnors inflytande över diskursutformningen är ett stort problem.

okontroversiellt eftersom politiken i alla länder har drivits på av personer som tagit initiativet att formulera framtiden och satt praktiska avtryck. I USA kunde vi genomgående under 1800-talet se sådana personer framträda på den offentliga scenen, Polk, O'Sullivan, Lincoln m.fl. i mitten av århundradet och i slutet av 1800-talet kom personer som Josiah Strong, Orville H Platt, Albert J Beveridge och Lyman Abbott m.fl. att spela stor roll för Amerikas vägval. Alfred Thayer Mahan nådde masspublik med sin bok *The Influence of Sea Power on History* och därpå följande artiklar om flottan, internationella baser och kolstationer som han menade skulle säkra amerikanska kostnader i Karibien och skapa välstånd och ökad makt (Boot 2002:60f; Chace/Carr 1988:123; Healy 1970:171; McDougall 1997:104). Henry Cabot Lodge och Theodore Roosevelt som då var verksam i New York var några av få som inledningsvis delade Mahans analys och upptagenhet vid konkreta och förväntade hot mot den amerikanska säkerheten. Växande stormakter som Tyskland och Japan, ansågs exempelvis kunna utmana USA om man inte rustade upp sin flotta. Mahan ansåg att USA måste förebygga detta genom att rusta sig starkare och erbjuda konkurrens på haven (Chace/Carr 1988:125). Trots hårt motstånd från *American Anti-Imperialism League* under ledning av bl.a Mark Twain så fick ”hökarna” igenom sina idéer och kunde driva den faktiska politiska utvecklingen (Weston 1972:37). Som vi också sett har den politiska och ekonomiska eliten med bl.a. Carnegie (som dock var emot *kolonialiseringen* av Filippinerna), Rockefeller, J. P Morgan i spetsen, varit bland dem som hade explicit inflytande över den politiska utvecklingen. Genom hela den amerikanska historien och inte minst under 1900-talet har olika tankemedjor också spelat en avgörande roll i politiken. Vid varje historiskt skede har de avgörande vägvalen gjorts utifrån de synpunkter för vilka det funnits övertygande företrädare och vid varje brytpunkt tenderar det att ha föregåtts av framträdande visioner, oftast baserade på hot om vad som ska hända ifall inte USA agerar kraftfullt. Viktigast i detta avseende, när det gäller att förstå Bushs politik i inledningen av 2000-talet är dock att fokusera på utvecklingen efter andra världskrigets slut eftersom de omgivande omständigheterna ser mer lika ut än under 1800-talet.

Kalla Krigets upprinnelse och utformning

Kommunism – en ideologisk hotbild – ett ekonomiskt hot

Direkt efter andra världskriget präglades relationen mellan USA och Sovjetunionen av en vänlig och samarbetsinriktad attityd. Roosevelt hade faktiskt under hela andra

världskriget haft goda förhoppningar om att utveckla en god relation mellan länderna och att båda parter skulle kunna utvecklas på sitt sätt, parallellt, sida vid sida (Ninkovich 1994:129). En sådan samarbetsinriktad politik mellan de båda var inget nytt utan hade präglat relationen genom den tidigare historien. Anledningen till detta hade varit en ömsesidig beredvillighet att tolerera samexistensen mellan stater med olika sociala/politiska system (Gaddis 1987:4f), men också som en följd av att det fanns många amerikanska diplomater och rysslandskännare som ansåg att det fanns goda möjligheter för Ryssland att röra sig mot ett västerländskt system (Foglesong 2007:47ff). Relationen hade däremot förändrats runt 1917 och efter första världskriget hade förhållandet mellan länderna påtagligt försämrats.¹²⁴ Trots detta hade kontakterna informellt öppnats upp mellan Roosevelt och Litvinov i början av 1930-talet.¹²⁵ När andra världskriget bröt ut såg man officiellt fortfarande på varandra med viss fientlighet och det krävdes en gemensam geopolitisk fiende i Tyskland för att de båda länderna skulle realisera den överrenskommelse som Roosevelt

¹²⁴ Största ansvaret för detta var USA:s eftersom dess attityder och policy hade förändrats. (1) teknologiska utvecklingar samt ett maktvakuum i östra Asien innebar att USA kommit i konflikt med ryska geopolitiska intressen (2) den amerikanska regeringen kopplade mer tydligt samman inrikespolitik med utrikespolitik genom den öppna dörrens politik vilket gjort att ekonomiska intressen i Kinas närhet skapade konflikt med Ryssland som redan hade ekonomiska relationer med dem. Genom den öppna dörrens politik samarbetade man därtill implicit med England då länderna fått gemensamma intressen. Detta innebar att USA och Ryssland kom längre ifrån varandra trots att handeln mellan dem hade blomstrat som aldrig förr 1914-17. Tsarregeringen beställde krigsmaterial från USA och amerikanska finansärer lånade ut pengar till Ryssland som de kunde köpa amerikanska vapen för (Gaddis 1987:6ff). Detta mönster av separation mellan politiska och ekonomiska relationer blev ännu mer uppenbart på 1920-talet vilket förvånade det sovjetiska ledarskapet. Ryssarna trodde att om man började handla med USA så skulle det få till resultat att de diplomatiska relationerna skulle normaliseras. USA handlade med Sovjetunionen men fortsatte distansera sig politiskt. Sovjetunionen hade hoppats på att använda ekonomiska incitament för att få slut på amerikanska interventioner i ryska inrikesaffärer. Harding, Coolidge och Hoover-administrationerna avfärdade gång på gång Moskvas försök att bygga upp en politisk relation byggd på denna lovande ekonomiska bas. Det fanns dock en rad aktörer också i Washington och affärsvärlden i övriga USA som hade stort intresse av en fortsatt nära handel och handelskontakter med sovjetiska företag som inte vann politiskt genomslag (Hoff 1974:131f). Vissa menar att detta hade att göra med att rena ekonomiska överväganden inte drev den amerikanska officiella utrikespolitiken utan att ideologin segrade över ekonomin (Hoff 1974). Då missar man att se hur ekonomi och ideologi, genom den öppna dörrens princip, är nära sammanlänkade och att det var andra incitament som drev USA när det gällde relationen såsom behovet av en fiende och av att hindra det sovjetiska systemets utveckling för att det riskerade att hindra USA:s expansiva utveckling.

¹²⁵ Det finns en rad mycket viktiga och intressanta aspekter/händelser under denna period som kontinuerligt omtolkats till USA:s och västvärldens fördel i efterkrigshistorien. Detta är beklagansvärt inte bara för att det innebär att vi konkret har en felaktig och berättelse om de olika parterna i Kalla Kriget utan också för att man därmed missat att uppfatta vissa politiska möjligheter till förändring. Omöjligheten i att kunna ifrågasätta den allmänna bilden eller öppna för en mindre svart-vit bild utan att anklagas för extremism är i sig problematisk. Här finns flera olika saker av vikt att studera vidare i en ärligare riktning för att bättre förstå drivkrafterna till Kalla Kriget. För utförlig läsning se David S. Foglesong (2007) "*The American Mission and the 'Evil Empire'*".

och Litvinov faktiskt hade undertecknat 1934 (Gaddis 1987:15ff).¹²⁶

Den förbättrade relationen mellan Sovjetunionen och USA under andra världskriget och tiden direkt efter förändrades emellertid ganska snart till en konfrontativ och senare fientlig relation som mynnade ut i Kalla Kriget. Upprinnelsen till detta kan till viss del tillskrivas situationen och utvecklingen i Polen och dess territoriella gränser. Redan i januari 1945, under mötet på Jalta¹²⁷ insisterade Churchill och Roosevelt på att Polen skulle få hålla fria val. Stalin gick till mångas förvåning med på detta men situationen skulle komma att utvecklas i en annan riktning. För Sovjetunionen utgjorde Polen nämligen ett mycket viktigt säkerhetspolitiskt område. Landet hade varit en form av korridor genom vilken tidigare angrepp mot Ryssland genomförts och uppfattades därför i Kreml som en form av fiendelinje. Två gånger, bara under de senaste 30 åren, hade man blivit angripna av Tyskland via Polen. Från västmakternas sida var Polen däremot en utpost för den västerländska civilisationen att sprida sig österut och att öppna dörren dit var centralt. Ett Polen som föll i kommunismens händer ansågs utgöra ett enormt hot. För att demokratiska val skulle genomföras i Polen ville Stalin i gengäld ha utökade gränser för Polen in i Tyskland och att delar av de östra områdena skulle bli ryska, önskemål som kan anses var helt rimliga (Ambrose/Brinkley 1997:54ff). Eftersom knutarna inte löstes höll Stalin inte sina första utfästelser utan begränsade de demokratiska principerna i Polen efterhand och västmakterna kände sig lurade. Stalin å sin sida hänvisade till säkerhetsproblemet.

En liten grupp anti-kommunister vägleder Harry Truman

När Harry Truman 12 april 1945 mottog beskedet om Franklin D. Roosevelts bortgång var han illa förberedd för att ta över och väldigt lite insatt i Roosevelts egna tankar kring vad som skulle följa på detta ohyggliga krig. Inledningsvis föll Truman tillbaka på Wilsons idealistiska retorik som inspiration och guide. Andra världskriget hade gett Wilsons idéer en andra chans och Truman ansåg att USA hade en uppgift att följa (Hunt 2007:122). Han var också fast övertygad om att USA var Guds land och att de amerikanska värdena var överlägsna allt annat (Leffler 2007:39). Men Truman hade samtidigt alltid varit anti-kommunist och deklarerade omgående att

¹²⁶ Överrensommelsen gällde upprättandet av diplomatiska kontakter mellan de båda länderna och att inrätta ambassader. I brev mellan Roosevelt och Litvinov kan man läsa att de båda är mycket nöjda över att de påbörjat en dialog och att de hoppas att det ska leda till framtida fredliga samarbeten och vänskapliga kontakter. I brev dem emellan upprättas ömsesidig respekt för respektive lands territoriella gränser och politiska system. Ordväxlingen är daterad till den 16 nov 1933 (se Roosevelt-Litvinov correspondens).

¹²⁷ Stalin-Roosevelt-Churchill samarbetade *informellt* (också med Kinas Chiang Kai-Shek) under kriget. De möttes tre ggr för att lägga upp krigsplaner för hur man skulle besegra axelmakterna, Kairo 1943, Teheran 1944 och Yalta 1945 (se vidare; Karlsson 1995).

han personligen ansåg att en ”fast hållning” mot Moskva var nödvändig. Den starka tron på samarbete dog därför med president Roosevelt (Alperovitz 1973:26f). Osäker och oerfaren sökte Truman hjälp från sina rådgivare, vilka skulle spela avgörande roll för utvecklingen som följde (Leffler 1992:25). George Kennan, som skulle komma att förknippas med Kalla Kriget, uppfattade inte inledningsvis Sovjetunionen som ett speciellt allvarligt hot. Han ansåg att landet inte hade ambition eller möjlighet att expandera västerut varpå USA borde erkänna dess maktsfär. Man hade alltså möjligheten här att göra eftergifter mot Moskva och uppfatta utvecklingen i Polen och Tyskland med realistiska glasögon (Ambrose/Brinkley 1997:57). En sådan ”do-nothing” policy hade också kunnat implementeras i Vita huset som ett försök att samarbeta med Ryssland, men krafterna *mot* detta var många och starka. För framträdande personer som USA:s dåvarande ambassadör i Moskva Averell Harriman, kunde inte sovjetisk dominans i Östeuropa accepteras utan måste motarbetas på alla sätt. Något som även bör förstås i ljuset av de ekonomiska grunder som beskrevs i föregående kapitel. Han ansåg därtill att Sovjetunionens utarmade ekonomi skulle göra dem samarbetsvilliga på USA:s villkor (Alperovitz 1973:18ff; Leffler 2007:42). Harrimans närvaro i Trumanadministrationen under de första veckorna efter Roosevelts död blev helt central och stimulerade i högsta grad en anti-sovjetiskt och oförsonlig attityd (Alperovitz 1973:25). Men även flera andra av Trumans närmaste rådgivare var av uppfattningen att en konfrontation skulle innebära små risker vilket lämnade få öppningar till en annan utveckling än den som väntade.

Med atomvapnet i bakfickan var Washington dessutom stärkt i sin övertygelse om att kunna driva utvecklingen i egen riktning. I slutet av april börjar dåvarande krigsminister Henry L. Stimson diskutera förekomsten av bomben med Truman och förvissa honom om att inga diplomatiska eftergifter borde göras med någon part förrän bomben hade prövats. Den ansågs nämligen få ett avgörande inflytande på USA:s framtida utrikespolitik och bli ett kraftigt tillskott till diplomatin (op.cit:59). USA skulle nu, enligt bedömarna runt Truman, kunna stärka sin inflytandesfär och påverka den framtida utvecklingen såväl politiskt som ekonomiskt. Tillgången till atomvapnet kan inte underskattas för den utveckling som följde. Atombomberna stärkte då och fortsättningsvis Washington på det sättet att det inte krävdes något vidare militärt engagemang eller inblandning i direkt krigföring för möjligheterna att bedriva en tuff politik. Med atombomben kunde man utkämpa

Kalla Kriget utan att offra sina soldater och det gav en utökad känsla av att man nu kunde forma världen som man ville.¹²⁸

I flertalet historieskrivningar utmålas Sovjetunionen oförbehållslöst som den aggressiva icke-samarbetsvilliga parten under denna period och USA som tålmodig och god. Vad man då glömmer bort är att det var de mer hårdförda krafterna i Washington, de som menade att en mjuk attityd på sikt skulle hota USA, som hade starkast inflytande över utvecklingen. Eftersom många runt Truman uppfattade att Moskva var i beroendeställning till USA och dess ekonomi, gav det USA möjligheten att sätta hård press på och diktera villkoren i relationen. Som vi såg i föregående kapitel växte det även fram ett samförstånd kring hur geopolitiska ambitioner och den öppna dörrens ekonomiska implikationer sammanföll (Layne 2006:54). Att utestängas från möjligheten till en tydlig ekonomisk position på den europeiska kontinenten var det största hotet mot den nyvunna ställningen. Den fria marknadsekonomin var därav tvunget att segra i Europa och så lite som möjligt av tillgångarna som fanns i de östeuropeiska delarna skulle tillfalla Sovjetunionen (op.cit:55). En utgångspunkt som gjorde det omöjligt att acceptera Stalins krav eller mötas i någon

¹²⁸ Benägenheten att använda massivt våld (också mot civila om det anses krävas) har följt med amerikansk politik där atombomberna över Japan 6 och 9 aug 1945 får ses som det ultimata exemplet på detta. Amerika manifesterade sin överlägsna styrka och detta hyllades brett även om man var medveten om ansvaret det medförde. Men man var tydlig med att det var bra att kunskapen kommit till USA först och inte till andra. "*We thank God that it has come to us, instead of to our enemies; and we pray that He may guide us to use it in His ways and for His purpose*" citerades presidenten i Life Magazine 20 aug 1945. Förklaringarna till att man valde att släppa dessa bomber trots vetskapen om dess förödande konsekvenser har varit många genom åren. Att det varit ett icke-beslut, d.v.s att ingen egentligen fattade ett definitivt beslut utan omständigheter ledde fram till att det hände är en vanligt förekommande föreställning (Alperovitz/Tree 1995:631ff). Det finns dock alldeles för många dokument som visar på olika diskussioner och beslut längs med vägen för att en sådan tes ska hålla (op.cit:656). Olika alternativ var tillgängliga och övervägdes. Förslag och tänkbara scenarior presenterades så gott som varje dag och av olika rådgivare. Det finns också bevis på att Japan hade signalerat att man var på väg att ge upp och republikaner i senaten hade signalerat till Presidenten att man kunde tänka sig att stödja fredsförhandlingar (op.cit: 630ff). Många är de som har hävdade att bomberna krävdes för att få slut på kriget då japanerna tänkte slåss till sista droppen och att bomben därmed avsågs rädda över en halv miljon andra från att dö i ett konfrontationskrig. Detta är en bild/myt som många amerikaner än idag lever med. Opinionsmätningar visar att amerikaner tror att hundratusentals liv (upp till en miljon), varav flertalet amerikanska, räddades genom att atombomberna stoppade kriget (op.cit:627). Detta trots att det fanns bevis för att Japan var så kraftigt försvagad och sårbar att det troligen skulle ha givit upp före en sådan invasion. De amerikanska ledarna var väl medvetna om att kriget kunde avslutas före en invasion och utan atombomberna (op.cit:645ff). Ytterligare andra har hävdade att det var rasistiska motiv bakom men man behöver inte förneka att rasismen var vida spridd för att hävda att det inte var *motivet* till bomberna. Det är viktigt att särskilja attityder och kausalitet i denna fråga (op.cit:655f). Däremot är det helt centralt att förstå att det arv av rasism och över- och underordningsföreställningar som genomsyrat det amerikanska samhället möjliggjorde för beslutsfattarna att finna det möjligt att använda denna typ av våld. Man lät inte heller japanerna bli förvarnade om någon attack och därmed gavs civila aldrig möjligheten att fly områdena. Bomberna släpptes över städer och inte över militära anläggningar vilket visar att man kalkylerade med och ansåg att civila var värda att offra vilket är ett minst sagt moraliskt problem (op.cit:636). Det har framkommit från dokument och brev skrivna av President Truman att han uppfattade att bomben var fruktansvärd och att det kändes hemskt att döda unga människor men att verkligheten krävde att man bemötte fienden som det monster det var (Sherry1987:349).

överrenskommelse. Med Washingtons och affärsvärldens gemensamma intresse av den öppna dörrens principer var det otänkbart att etablera ett fredligt samförstånd och Truman var fast inbegripen i föreställningen att Amerikas välstånd var beroende av en viss marknadsutveckling internationellt (Leffler 1992:passim).

Den 24 april 1945 möttes Truman och Sovjetunionens utrikesminister Vjatjeslav Molotov i Washington. Ett ödesdigert möte som mynnade ut i att Truman följde sina mest hårdhudade rådgivare och satte hård press på Sovjetunionen.¹²⁹ Vid förhandlingarna valde USA med sin nyvunna position och inställning till Kreml att hålla en hårdför linje och kräva 85 % av sina egna anspråk och bara ge efter för 15 % av Stalins önskemål. Detta skapade stor upprördhet i Moskva och man ifrågasatte hur man kunde uppfatta övriga länders säkerhetsintressen som så viktiga och förståeliga medan man vägrade inse vilken strategisk betydelse Polen hade för Sovjetunionen (Ambrose/Brinkley 1997:60). Skälet var just Amerikas föreställning av oöverbommelighet och att man var den starkaste nationen i världen. Det gav känslan av att man hade rätten att dirigera utvecklingen enligt den modell man själva ville, nämligen en demokratisk kapitalistisk modell. Under 1945 var ändå den dominerande uppfattningen i Washington att Kremels agerande till största delen var *defensiv* och inte hotade USA:s nyvunna position och möjligheter. Gradvis utvecklades det dock en kallkrigskonsensus i Washington som dramatiskt förändrade förhållningen till Moskva som inte kan förstås genom någon objektiv beteendeförändring i Kreml. Det kan istället förklaras med de intentioner som den öppna dörrens fördjupning skapat bland den politiska eliten i Amerika självt (Layne 2006:56). USA ökade sina försök att forma kursriktningen i Östeuropa och dominera även detta område, trots att det låg långt utanför dess egna territoriella gränser. Önskan var att sprida de amerikanska idealen och influera världens utveckling. Truman hade uppfattningen att han inte kunde ange mindre krav än detta med tanke på landets ställning och överlägsna institutioner och moral. Han formade ett handelsembargo gentemot Sovjetunionen och hindrade vidare handel med länder som inte samarbetade med USA, vilket gjorde Stalin rasande. Man vägrade också låna ut pengar till Sovjetunionen om landet inte godtog att följa amerikanska krav i Europa. Därtill begränsade man även låne- och uthyrningshjälpen och stoppade viktiga leveranser (Alperovitz 1973:34f). Flera händelser i denna riktning gjorde att Sovjetunionen delvis ”tvingades” finansiera sin politik på bekostnad av den egna befolkningen och att mjölka ur alla tillgångar man kunde i närområdet som man ockuperade (Ambrose/Brinkley 1997:66f). Sovjetunionens territoriella förstärkning och dess spirande ekonomiska

¹²⁹ Molotov har senare sagt att han aldrig blivit tilltalad på ett så förolämpande sätt i hela sitt liv (Alperovitz 1973:31).

makt var en bakomliggande faktor som underblåste den paranoida förställningen i USA som skapade Kalla Kriget (Harvey 2005:51). Ekonomiska och ideologiska (idémassiga) drivkrafter liksom oförmågan eller oviljan att låta andra själva definiera sina styrelseformer och visioner gjorde att USA än en gång fann skäl att expandera sina inflytandesfärer och ge sig själv rätten att styra utvecklingen.

Dominoteorins etablering – containmentpolitikens principer

1946 blev man därtill provocerade av att Stalin i ett tal hävdade att kommunism och kapitalism var oförenliga, något fick många att dra slutsatsen att dessa (system)skillnader skulle sluta i krig (Ninkovich 1994:135f).¹³⁰ Churchill talade om en järnridå och syftade då på att Sovjetunionen allt mer tog överhanden i östra Europa och att det på detta sätt inrättades skarpa kontraster mellan öst och väst. Men det var *befarade* ryska intentioner långt mer än dess *faktiska* förmåga som var det som drev konfliktutvecklingen mot ett kallt krig. Ängsligheten var påfallande i Washington och många frågade sig, inte utifrån objektivt fastställda kriterier om risker för krig, utan utifrån subjektiva antaganden, huruvida Sovjetunionen skulle respektera icke-sovjetiska stater i framtiden. Denna rädsla och dessa uppförstorade och subjektivt formulerade farhågor gjorde att man lade särskild vikt vid det tal som Stalin höll i februari 1946, där han hävdade att kapitalistiska motsägelser oundvikligen skulle generera konflikter som på sikt också skulle dra in Sovjetunionen i krig. Även om många analytiker ansåg att detta mer var ett tal för sovjetisk *försvarspolitik* än ett aggressionstal så tolkades det av flertalet andra bedömare (hökar i Washington) som en ren krigsförklaring. Washingtons okunnighet om de sovjetiska motiven vid denna tid var påfallande. Inte bara var man villrådig om vad den sovjetiska marxismen stod för, man var än mer oklar över hur man skulle förstå ”ideologi” och hur mycket vikt man skulle lägga vid det. Ideologi framställdes i Washington som en form av religion och övertygelse som inte var förhandlingsbar utan hade ultimata/fixerade målsättningar (Foglesong 2007:61ff). William O. Douglas i Högsta Domstolen, valde att tolka Stalins tal som en inledning till ett tredje världskrig.¹³¹ James T. Forrestal menade (i april 1946, d.v.s. året före han blev utrikesminister) att den fundamentala frågan nu var: *“whether we are dealing with a nation or a religion”* vilket kan betraktas som ett viktigt uttalande eftersom det reste följdfrågor huruvida risken fanns att Sovjetunionens mål var att *sprida* denna ideologi ifall man fick fortsatt och ökat inflytande. *“If the tenets of Marxism and Leninism continue to be the lodestar of Soviet foreign policy, the suc-*

¹³⁰ Samtidigt var man både irriterade och oroade över att Sovjetunionen inte drog sig ur Iran.

¹³¹ Douglas är den domare som innehaft sitt ämbete i Högsta domstolen längst av alla och beskrivs som en inflytelserik person. Denna utfästelse om ett tredje världskrig gjordes under ett tal 27 feb 1947 och publicerades i Joint Strategic Survey Committee report (Ninkovich 1994:136).

successful development of such a military instrument [the Red Army] will provide military means for supporting the spread of socialism abroad” (Ninkovich 1994:137). Skräckbilderna över den kommunistiska ideologin kom snart att byggas upp på bred front. En kommission, ledd av Edward Willett, tillsattes med uppdraget att titta närmare på Sovjetunionens mål. Denna rapport som undertecknades av Willett 14 januari 1946 gjorde bland annat gällande att “*Violent conflict between Soviet Communism and Capitalistic Democracy seems inevitable*” (Willett 1946:1, 31). Detta berodde enligt utredningen på själva grunden i den kommunistiska ideologin och dess oförenlighet med kapitalistisk demokrati och att man var beredd att använda alla medel för att omvända övriga världen via revolution (op.cit:3ff).

En hypotes från denna rapport som kom att vägleda Washington var föreställningen att om en ”sann kommunist” fick möjligheten att trycka på en knapp och förinta USA så skulle han göra så (op.cit:34). Det presenterades en övertygande bild av en relation mellan marxistisk ideologi och den sovjetiska statens intressen och man drog slutsatsen att USA måste hantera detta hot dels med att rusta för krig och med målet att hindra kommunismen från att spridas (op.cit:32f). Det var i denna miljö och med dessa analyser som George Kennan 1946 omprövade sina tidigare ställningstaganden och skrev ett långt telegram från Moskva där han vid tiden tjänstgjorde som “*Deputy Head of U.S. Mission in Moscow*”, i vilket han presenterade en politisk linje om containment. Kennans telegram utgjorde en nyckel till inrättandet av ett kallt krig mellan stormakterna och måste därför betraktas som ett av de mest centrala dokumenten i amerikansk nutidshistoria. Telegrammet publicerades som en artikel “*The Sources of Soviet Conduct*” i Foreign Affairs i juli 1947 under pseudonym X och definierade containmentpolitikens innehåll och gjorde samtidigt Kennan vida känd. I denna artikel verbaliserades en ytterligare förstärkt policyidé för Truman-doktrinen som skulle dominera amerikansk politik för lång tid. Kennan underströk nämligen att det fanns en inneboende expansionistisk idé i den sovjetiska ideologin, att man i Kreml ansåg att det socialistiska systemet var oförenligt med det kapitalistiska och att man därför riskerade att tolka olika situationer som kunde komma att uppstå som en del av två antagonistiska intressesfärer som inte kunde förenas (Kennan 1947:I & II). Han menade att det krävdes en skicklig och vaksam politik gentemot Sovjetunionen eftersom de var flexibla och oberäknerliga i sina (politiska) strategier. Den kommunistiska regimen hade enligt Kennan, likt kyrkan, dessutom ett långt perspektiv, tålmod och tid att invänta rätt tidpunkt för sina idéer att få fullt genomslag (op.cit:II). Viktigt att beakta var att ryssarna såg framför sig en varaktig kamp mot kapitalismen och redan ansåg sig ha nått stora framgångar. USA var därför tvingat att uppfatta Sovjetunionen som en rival på den politiska arenan

(op.cit:III & IV). I sin artikel öppnade Kennan däremot också upp för att det sovjetiska systemet inte var stabilt utan i sig själv bar fröet till sitt eget förfall och att USA kunde möta detta med beslutsamhet genom att influera en förändring inifrån (op.cit:IV).

Kennans artikel tolkades dock av många entydigt som att de styrande i Moskva var beräknande och skulle skapa konflikt på konflikt världen över eftersom det fanns en rysk ”master-mind-konspiration” som ville införa kommunism i varje liten vrå av världen. Containmentpolitiken såsom man i Washington valde att tolka det innebar således en nödvändighet att bygga upp en omfattande militär styrka som kunde klara av denna uppgift. Det krävdes också en vilja från det amerikanska folket att stå upp mot kommunismen (Ambrose/Brinkley 1997:96). USA knöt, som en konsekvens, en rad allierade till sig på den europeiska kontinenten vilket i Sovjetunionen uppfattades som en provokation. Amerikanska baser inrättades i flera olika länder och militariseringen var därmed också ett faktum (Johnson 2005; Bacevich 2007). Den amerikanska policyn gentemot kommunism (i realiteten även socialism) har alltsedan dess präglats av en stark fientlighet som ofta tagit sig uttryck i en form av panik. Trots att amerikaner kan känna sympati med idéer om att värna de svaga och öka jämlikheten mellan människor så har man blivit totalt fientlig mot alla former av sociala revolutioner oavsett om de är fredliga, ärliga och frivilliga. Sovjetunionen blev också själva symbolen för revolution och har förblindat amerikaner i deras analys av olika rörelser som socialistiska samhällsmodeller (Fulbright 1967:80). Detta trots att man själv bildades utifrån en revolution och en expansion som var både blodig och smärtsam. *Andra* människors revolutioner och strävan efter autonomi var dock aldrig legitima.¹³²

Ett hot större och farligare än någonsin

Motståndet i kongressen till en omfattande utrikesinblandning var dock stor vilket gjorde att Truman blev tvingad att framställa situationen i apokalyptiska termer, som en global kamp mellan det onda och det goda, mellan frihet och tyranni för att motivera både Washington och det amerikanska folket om vilket hot Sovjetunionen faktiskt utgjorde. För detta behövdes ett dramatiskt problem vilket uppstod genom utvecklingen i Grekland eftersom landet (i den officiella versionen) stod och vägde mellan att luta sig mot väst eller öst. Den 26 februari 1947 diskuterade Truman, ut-

¹³² Några saker är väl värda att notera retropektivt. Kennan's idéer och containmentpolitiken definierade de nationella intressena utifrån mål och inte medel. Det som stod på spel var bevarandet av det amerikanska samhället. Man beaktade inte nationens fysiska kapacitet, man erkände inte att väldigt lite är vunnet med att projicera sina intressen på ett sätt som överstiger den kapacitet som finns att försvara dem. Vänner och fiender delades in mellan dess förmåga att påverka amerikanska intressen inte utifrån dess interna struktur eller regeringsmakt (Etzold/Gaddis 1978:28).

rikesminister George Marshall och Dean Acheson frågan om att ge landet ekonomiskt stöd. Om Grekland gick förlorat till kommunismen så skulle Turkiet och andra länder också följa efter enligt Acheson, som därmed presenterade embryot till vad som senare skulle kallas dominoteorin (Ambrose/Brinkley 1997:79). Det krävdes att USA handlade kraftfullt och snabbt.¹³³ Truman som senare har sagt att han uppfattade att han stod inför att fatta ett större beslut än någon tidigare president gjort, valde att lyssna på hotet och bad kongressen om bistånd i form av hjälpprogram i Grekland och Turkiet med ekonomiskt och militärt stöd (Hunt 1987:158). Truman ville att det klart skulle framgå att detta var: “*America’s answer to the surge of expansion of Communist tyranny [and that] it had to be clear and free of hesitation or double talk*” (Ambrose/Brinkley 1997:81). Han krävde därför att Acheson förberedde hans tal till kongressen i hårda ordalag som klart definierade att frågan inte bara gällde de båda aktuella länderna utan var en del av ett världsomfattande program för frihet. Kennan blev, trots att han var själva fadern till containmentpolitiken, rasande över detta och den politik som följde. Han såg Kalla Kriget som först och främst ett politiskt krig och som skulle vinnas genom politiskt samarbete och ekonomiskt stöd och att det inte skulle framställas som ett globalt krig eller involvera militärt bistånd (op.cit:81f).¹³⁴ Truman däremot förstod att han för att övertyga kongressen inte bara kunde be om stöd för ekonomiskt bistånd till kungen i Grekland utan att framställa situationen som det goda mot det onda och som en universell kamp för det rätta och som ett steg för containment. I sitt tal 12 mars 1947 formulerades *Trumandoktrinen* då presidenten i kongressen meddelade att han uppfattade: “*that it must be the policy of the United States to support free peoples who are resisting attempted subjugation by armed minorities or by outside pressure*.” (Truman 12 mar 1947). Talet var ett eko tillbaka från Wilson. Hela världen var införlivat i en kamp mellan två olika sätt att leva och USA hade den moraliska skyldigheten att stödja fria människor i deras motstånd mot för-

¹³³ Den verkliga politiska utvecklingen i Grekland var dock en annan och utgör en i mängden av skandaler i kölvattnet av Kalla Kriget. Det är ingen hemlighet att den sittande regeringen i Grekland var korruperad och begett flertalet övergrepp mot MR. Så många att det till och med fick ”inbitna anti-kommunister att förskräckas”. Ända var regeringen känd i USA som ”demokratisk” och motståndsgруппerna (vänsterorienterade) som försökte störta regeringen och skapa bättre livsvillkor kallades för ”terrorister”. Storbritannien hade signalerat i början av 1947 att man inte kunde upprätthålla ordningen i Grekland. På så sätt föll den historiska uppgiften att upprätthålla allt det som är ärbart och bra i den västerländska civilisationen i USA:s händer. Det finns ingenting som i efterhand tyder på att Ryssland uppviglade motståndsrörelsen, snarare var Stalin emot att hjälpa grekerna som fick söka stöd bland andra vänterorienterade grannar, helt i motsatt till den officiella versionen. Amerikanska trupper omgrupperade befolkningen och kommandotrupper utbildades, skapade en hegemonisk ställning i Grekland och styrde nästan helt politiken i landet några år in på 1950-talet (Blum 1998:50ff; Schmitz 2006).

¹³⁴ Kennans kritik mot politiken som fördes gentemot öst växte efter hand och han menade att hans artikel misstolkats och överdrevs samt att det fanns goda möjligheter att nå diplomatiska lösningar på de konflikter som uppstod. När Dean Acheson blev utrikesminister 1949 och tonen mot Moskva ytterligare intensifierades blev konflikterna inom administrationen uppenbara och Kennan lämnade utrikesdepartementet 1950.

tryck (Hunt 2007:123; Sherry 1995:128f). För Truman hade utfallet av andra världskriget gett USA ett ansvar i världen vilket vägledde honom när han formulerade doktrinen och utvidgade det amerikanska uppdraget. Eisenhower hade dessförinnan (som general i den amerikanska armén) också uttalat att ödet hade lagt ansvaret på USA att leda den fria världen. Utifrån detta blev det följande Kalla Kriget en kamp mellan ont och gott och inget annat (McCrisken 2003:21).

Man hade nu gjort klart att USA skulle assistera alla nationer som hotades av kommunism (Klare 2004:40). I en enda mening hade Truman därmed definierat den amerikanska utrikespolicyn för den kommande generationen och expanderat ambitionen vad gällde landets utrikespolitik. En utrikespolicy som innebar att närhelst och varhelst en anti-kommunistisk regering var hotad, av en inhemsk revolt eller av diplomatiskt tryck, skulle USA stödja den anti-kommunistiska falangen såväl politiskt som ekonomiskt och militärt. Säkerheten var inte längre främst kopplad till den egna hemisfären utan global. Kommunistskräcken genomsyrande snart de politiska rummen och hotbilden förstärktes av farhågan att inga samhällen (inte ens mogna demokratier) var immuna mot totalitära tankegångar (Hunt 2007:124). Trumandoktrinen stängde dessutom dörren till alla revolutioner då termen ”fria människor” kopplades samman med ”anti-kommunistiska sympatier”. Allt en regering behövde göra vara att hävda att dess motståndare var kommunister så skulle USA träda in och hjälpa. Trumandoktrinen inrättade innebar också att landet tog ett av de sista stegen för att definitivt etablera sig som en europeisk makt och också vara involverad i den europeiska säkerheten (Karlsson 1995:19). Truman inrättade i ljuset av detta den mest omfattande formella organiseringen och integreringen av amerikanska säkerhetspolitiska institutioner. Han undertecknade en ny lag, *National Security Act* och formerade det nationella säkerhetsrådet (NSC) 1947 som tillsammans med en ny militär organisation (en militär enhet/komplex) skapade ett nytt maskineri i den amerikanska regeringen. Alla utrikespolitiska områden skulle därtill sammanlänkas, diplomati – bistånd – militär, vilket också skulle integreras i den federala budgeten (även om militärutgifterna alltid även därefter haft tillgång till diffusa ofinansierade/lånade medel). Aldrig i fredstid hade det formats ett sådant operativt program och nu dessutom i en omfattning som var enorm och bara växte i takt med att Kalla Kriget ”tog fart”. Det skapades samtidigt en bred konsensus bland de politiska lederna om Kalla Krigets giltighet. Man var oenig om delar av dess utformning men generellt sett var man eniga om att den internationella kommunismen under ledning av Moskva, konstituerade ett fundamentalt hot mot de vitala intressena och till och med överlevnaden för USA, samt att en policy baserad på global uppdämning var det bästa sättet att möta detta hot (Mead 2001:264). De tidiga kallakrigsivrarna var

därtill angelägna om, och väldigt framgångsrika i, att bygga starkt allmänt stöd för hotbilden från Sovjetunionen och strategin att bemästra dem (op.cit:65).

När Kina föll under Maos kommunismregim 1 oktober 1949, uppdagades en ny attityd i USA. Många uppfattade det som ett misstag av administrationen i Washington och att man tillät Kina att bli kommunistiskt och inte gjort tillräckliga insatser för att hindra detta. Med andra ord så uppfattade amerikaner överlag att USA *kunde* kontrollera utvecklingen överallt om man bara fattade snabba och kloka beslut. Det var således aldrig ett alternativ att förklara utvecklingar som den i Kina i termer av att man i andra delar av världen faktiskt inte ville acceptera det amerikanska levnadssättet eller systemet som sådant. Denna utrikespolitiska attityd vilade även vid denna tid på rasistiska element om den vita mannens överlägsenhet. Även om det inte sades explicit så var det underförstått den vite mannens uppgift att civilisera underutvecklade områden (Ambrose/Brinkley 1997:107). Utvecklingen i Kina befarades sätta marxistiska krafter i rörelse även i andra delar av världen, exempelvis vietnamesernas kamp mot franska kolonialmakten, och i latinamerikanska länder (Hunt 2007:195ff). Få ifrågasatte containmentprincipen eller uppfattningen att om den kinesiska makten inte hindrades så skulle icke-kommunistiska länder falla som dominopjäser i dess våld. Det gjordes inga kritiska analyser av länders olika kulturella, nationella eller historiska skillnader (Williams 1989:216). Eftersom det var en omöjlig tanke att inte alla människor runt om i världen ville vandra mot en öppen demokratiskt kapitalistisk modell så måste förklaringarna till en kommunistisk utveckling i Kina bero på något fel i de politiska lägren i USA.¹³⁵

¹³⁵ Joseph R McCarthy hittade ett av svaren när ”fann bevis för” att det fanns kommunister i USA som konspirerade mot landet (Ambrose/Brinkley 1997:108). Påståendet kom lägligt i tid då Sovjetunionen och Kina några veckor tidigare skrivit under ett samarbetsavtal liksom det hade avslöjats att Klaus Fuchs (tyskfödd britt som anställdes i USA:s kärnvapenprogram *Manhattanprojektet* 1943 och jobbat med konstruktionen av atombomben) hade funnits skyldig till att ge information till Moskva. McCarthy fick inte majoriteten av amerikanerna med sig i sin hetsjakt men många höll med om hans grundantagande; att USA höll på att misslyckas i Kalla Kriget på grund av inrikespolitiskt landsförräderi. Truman fick därför plötsligt försvara sig mot anklagelser om att han var för vek. Först hade han skrämt upp alla amerikaner och sedan hade han inte handlat kraftfullt nog (op.cit:109). Antikommunismen hade dock satt fart långt före McCarthy. Den röda faran hade artikulats redan på 1920-talet. 1947 hade FBI chefen J. Edgar Hoover beskrivit kommunismen som en sjukdom som sprider sig som en epidemi, som redan fanns överallt i det amerikanska samhället och att regeringen måste hindra fortsatt spridning (Theoharis/Cox 1988:221f). Få ville däremot gå i krig med Sovjetunionen utan valde istället att stödja metoden att jaga förrädare inifrån och förstärka öppna dörrns princip. Hoover var både extremt inflytelserik, långvarig vid sin maktposition men också helt utan förbarmande för något som hade med kommunism/socialism att göra. Han ägnade sin karriär åt att jaga alla sådana element. I hans värld fanns inga vägar åt vänster och hans mål var att krossa alla vänsterelement (Schott 1974; Theoharis/Cox 1988).

Säkerhetsanalys pekar ut genomgripande hotbilder

Vare sig det amerikanska folket eller den politiska eliten lät sig emellertid helt övertygas om den nya hotbildsbeskrivningen som utfästes genom Trumandoktrinen. Som orubblig anti-kommunist såg Truman faror med Sovjetunionens intentioner och ansåg att det krävdes vidare åtgärder. Den 30 januari 1950 gav han, utifrån rådande läge, fullmakt åt justitiedepartementet och utrikesdepartementet under ledning av Paul Nitze att göra: *“an overall review and re-assessment of American foreign and defense policy in the light of the loss of China, the Soviet mastery of atomic energy and the prospect of the fusion bomb”* (Hammond 1962: II the origins of NSC-68). Den 12 april samma år var rapporten klar och skickades till det nationella säkerhetsrådet NSC. Rapporten kom tillbaka i form av ett policydokument *NSC nummer 68* (härefter NSC-68) och betraktas idag som ett klassiskt säkerhetsdokument från Kalla Kriget som utstakade hoten och strategierna för USA. NSC-68 var faktiskt det första detaljerade och vittomfattande uttalande om en nationell strategi som hade gjorts. Vad som förordades var en omedelbar och omfattande upprustning av militären med intentionen att förändra maktbalansen till USA:s fördel och ändra riktningen av den sovjetiska politiken. Idéerna var till stora delar inspirerade av Arthur Schlesinger¹³⁶ som hade fått stor uppmärksamhet kring sina uppfattningar om att totalitarism och demokrati aldrig skulle kunna leva sida vid sida och att ett övergrepp över friheten på ett ställe är ett övergrepp på all frihet (Schlesinger 1949). Hur upprustningen mer exakt skulle utformas var dock oklart men man avsåg inte i första hand att bedriva krig utan att på andra sätt hindra expansion av kommunismen och samtidigt försvara och stärka den icke-kommunistiska delen av världen. Man hymlade inte med vilka kostnader det skulle innebära för USA att inta rollen som dominerande världspolis men ansåg att det fanns goda möjligheter att använda 20 procent av BNP till detta ändamål och att det skulle vara värt den kostnaden (NSC 68).

Den hemligstämplade rapporten (och senare säkerhetsdokumentet) vilade på förställningen att (1) Sovjetunionen utgjorde ett stort hot mot den fria världen och skulle komma att dominera och ta över ifall inte USA agerar och rustar upp sin militära styrka (2) kommunismen behövde hindras från att spridas och det amerikanska systemet/den fria världen måste vara det som istället spreds världen över, vilket innebär att man också förordade att stärka de europeiska staterna i enlighet med de amerikanska intressena (3) amerikanerna ansågs inte vara medvetna om denna ideologiska kamp utan behövde övertygas om hotbilderna och förstå att man måste stäl-

¹³⁶ Schlesinger var historiker och skrev 1949 boken *“The Vital Center”* och formulerade med denna en falang (mitten/centrum) inom det demokratiska partiet som kom att stå för ett försvar för det fria samhället och hindra kommunismen från att tränga in i detta. En enormt inflytelserik debattör och också Kennedys speciella assistent 1961-63 som författat en rad artiklar och böcker som var ideologiskt vägledande för Kalla Kriget.

la sig bakom denna politik oavsett vad som skulle komma att krävas (NSC 68:1). I dokumentet återfinns däremot inte någon adekvat presentation av verkliga hotbilder utan det byggde på antaganden och *förfäntningar*. Sovjetunionen beskrevs inledningsvis som en stormakt som till skillnad från andra stater som aspirerar på hegemoni var påverkat av en ny form av fanatisk trosföreställning och som försökte pådylva sin absoluta auktoritet på resten av världen (motsatt till USA:s egen). Konflikter hade därav kommit att bli endemiska och drivna med både våld och ickevåldsmetoder (Ibid). Om Sovjetunionen tilläts bli ännu starkare så hotades hela den civiliserade världen att besegras av dessa totalitära krafter. I beskrivningen av konfliktens natur framgår det att angreppen på de fria institutionerna var världsspännande och att varje förlust för de fria institutionerna också skulle bli ett nederlag för hela den fria världen (op.cit:6f). Allt måste därför bekämpas överallt eftersom det hängde samman. Inget annat värdesystem var så fullständigt oförenligt med det amerikanska, så kapabelt att använda och vända amerikanska svagheter till sin egen fördel som kommunismen i Kreml och ingen annan hade ett så intensivt växande system av militär makt. Vad Kreml nu utmanade var inte bara riktat mot det amerikanska värdesystemet utan till hela dess fysiska kapacitet att försvara sin omgivning. Därför var USA tvingat att: (a) Förstärka sin egen styrka (b) Leda och bygga framgångsrika och funktionella politiska och ekonomiska system i den fria världen (det var enbart genom praktisk bekräftelse utomlands såväl som hemma som deras grundläggande värden kunde bevaras) (c) Stödja en fundamental förändring i det sovjetiska systemet (op.cit:7). I policydokumentet slogs det fast att USA var tvunget att agera för att stärka och uppmuntra liberala institutioner och att den enda vägen att förgöra det kommunistiska systemet var att blotta dess svaghet och underminera dess institutioner (op.cit:9) och att konflikten hade blivit *pålagd/påtvingad* USA utan att man hade velat ha en konflikt (op.cit:10). Man hade inte något val annat än att bekämpa hoten från Kreml genom att visa hur överlägsna de egna institutionerna och principerna var samt avskräcka dem med militärstyrka som skulle kunna användas om motståndaren gjorde aggressiva närmanden (op.cit:11). USA:s motståndare ansågs använda militärmakt i aggression medan USA själv gjorde det i försvar för sina värderingar och sitt system som inte skulle få äventyras av någon.

Att använda och påverka skeenden för att motivera ökad militarisering

Truman insåg att det skulle vara svårt att sälja in analysen och slutsats(erna om nödvändigheten att upprusta) från NSC-68 till kongressen eftersom det skulle innebära den största upprustningen i fredstid i landets historia. Det skulle behövas ännu en stor kris för att få ett godkännande. Alla olika behov möttes, liksom möjligheten att

sälja in NSC-68, i samma stund som Nordkorea enligt den officiella versionen, gick över den 38 breddgraden mot Sydkorea den 25 juni 1950. Truman tolkade situationen i Korea som en global kampanj för Sovjetunionens expansionsplaner (McCrisken 2003:24.) I och med händelsen kunde NSC-68 (den 30 sept) undertecknas och implementeras. Truman hade dock valt att handla utan kongressens godkännande vilket gjorde att USA än en gång hamnade i ett krig för vilket det inte fanns en konstitutionellt erhållen krigsförklaring. Truman hade inte heller rådfrågat sina europeiska eller asiatiska allierade innan han valde att förklara krig. Den officiella versionen av Koreakriget kan ifrågasättas på flera punkter. Sovjetunionen och USA ockuperade sedan andra världskrigets slut ön efter att gemensamt ha motat bort japanerna. Det hade då upprättats en demarkationslinje som inte hade avsikten att etablera två separata länder men återkommande sammandrabbningar hade pågått en längre tid längs gränsen. Det som hände 25 juni 1950 kan därför i bästa fall kallas för en upptrappning av en pågående konflikt. Om det ens var så att Nordkorea gick över 38 breddgraden först råder det dessutom många tveksamheter kring (Blum 1998). USA fick hur som helst FN (som man vid tiden nästan själv styrde) att fördöma Nordkoreas ”oprovocerade” aggression. Egypten föreslog att provocerad skulle strykas eftersom det förekommit långvariga stridigheter sedan tidigare och Jugoslavien ansåg att det fanns brist på information. Den 27 juni förslög säkerhetsrådet ändå att FN:s medlemmar skulle hjälpa Sydkorea för att driva tillbaka det väpnade angreppet. Militär från 16 länder deltog men styrkorna var underordnade USA. Stödet till Sydkorea var problematiskt att rättfärdiga även av andra skäl. Rhee var en rå diktator som var ovillig att hålla ärliga val, tillgångar i landet föll i händerna på de som samarbetade med Rhee och han kränkte flertalet medborgerliga rättigheter och använde brutala metoder även mot sina egna landsmän under kriget. Hans politik skapade djup förbittring och motstånd vilket avfärdades som ”kommunistinspirerade” utan att någonsin underbyggas (Blum 1998:65ff). Det officiella uttalade målet med kriget var däremot att återta gränslinjen men så småningom utvidgades uppdraget och Truman hävdade att koreanerna hade rätt att vara fria, oberoende och enade, vilket betydde mer än bara uppdämning (Ambrose/Brinkley 1997:116ff).

Under Koreakriget växte, som nämnts i tidigare kapitel, den amerikanska militären kolossalt och flera stora företag fick mer eller mindre monopolställning på tillverkning av vapen, flygplan etcetera. Situationen hade återigen ökat risken för krig samtidigt som det gjort kriget mer farliga. Containmentpolitiken ifrågasattes och många amerikaner uppfattade att deras uppgift i världen var större än att enbart hindra kommunismens spridning. Det kristna uppdraget inte minst var att befria de förslavade folken i världen. Andra ville förgöra kommunismen av andra skäl, ofta

marknadsekonomiska och säkerhetspolitiska. Om man accepterade Kalla Krigets logik så skulle man leva under ständigt hot och involveras i krig utan att nå ett högre mål. Syftet ansågs därför av många istället vara att *förgöra* kommunismen så att man kunde implementera kapitalismen globalt och därmed också säkra en egen stark ekonomi. Dessa krafter växte sig allt starkare och skulle längre fram forma en neokonservativ falang i den amerikanska politiken. Samtidigt utvecklades Kalla Kriget till att bli ett väldigt varmt krig i områden långt utanför den amerikanska gränsen.

Truman lämnade politiken efter en mandatperiod och överräckte makten till Eisenhower som under sin kampanj hade lovat att USA aldrig skulle vila: *“until the enslaved nations of the world have in the fullness off freedom the right to choose their own path, for then, and then only, can we say that there is a possible way of living peacefully and permanently with Communism in the world”* (Eisenhower 1952). Ett av skälen till att han senare vann tillsammans med utrikesminister John Foster Dulles var just att de var emot containmentpolitiken och hade ett mer utvidgat mål om att USA skulle *befria* världen från kommunismen. I praktiken gjordes däremot inte några större förändringar när man väl installerat sig i Vita huset och när man i juli 1953 gick med på ett status quo i Korea var det många i Washington som blev rasande och ansåg att man borde slutfört kriget och inte gett upp förrän Nordkorea fallit. En anledning till att man höll fast vid containmentpolitiken var att USA mellan 1953-55 ökade sin kärnvapenarsenal till en nivå som nu kunde ödelägga hela Sovjetunionen. Detta skedde däremot samtidigt med att Sovjetunionens kapacitet även ökade dramatiskt vilket gjorde att det snart fanns en ömsesidig förstörelsestyrka mellan parterna som Eisenhower accepterade. Det krävdes inte, enligt honom, att man var överlägsen i militär styrka för att kunna förstöra Sovjetunionen (se exempelvis; Eisenhower 9 jan 1958). Andra faktorer kunde kompensera detta och underminera Sovjetunionen inifrån. Denna ”mjukare” linje skapade förbittring i breda led i Washington och var upphovet till att formera mer tydliga anti-kommunistiska strategier.

Framväxten av en neokonservativ falang

”Behovet” av att vitalisera och stärka debatten under 1950-talet

I kölvattnet av Koreakriget rådde en relativt bred konsensus kring anti-kommunismen under 1950-talet, men det fanns också ett betydande ifrågasättande av dess grundprinciper i vissa läger som snart skulle växa sig allt starkare. Skepsisen fanns främst inom det demokratiska partiet även om partiet var djupt splittrat i frå-

gan. När denna mjukare falang inom partiet fick ökat genomslag föranledde detta formerandet av den s.k. vitala mittfåran (The Vital Center)¹³⁷ i ett försök att återta kommandot över opinionen. Något årtionde senare, men parallellt med den pågående diskussionen inom det demokratiska partiet, skapades ett par tidskrifter som fått betydande inflytande på den politiska utvecklingen och till vilken personer bidragit som varit inflytelserika på olika sätt, såväl realpolitiskt som idémässigt. Magasinet *The Public Interest*, som kom i tryck första gången 1965, formade embryot till vad som senare skulle bli den neokonservativa falangen inom amerikansk politik. Irving Kristol¹³⁸ som blev dess chefredaktör och flera med honom började av olika anledningar uppfatta sig själva som desillusionerade (vänster)liberaler som insett att liberalismen hade fallit i händerna på en vänsterradikalism som ”tillät allt” (Kristol 1995:30f). Kristols främsta kritik riktades mot vad han menade misslyckade sociala reformer som New Deal och senare Great Society programmen. Dessa välfärdsprogram påstods medverka till en social oro och till att fler och fler grupper nu krävde revolutionära förändringar. Vad sådana olika välfärdssatsningar också gjorde var att det utmanade den amerikanska drömmens logik om att det är varje enskild individs personliga ansvar att förvalta de möjligheter som ges och att samhället inte bär ansvar för enskild motgång. Något man inte ska underskatta och som vi återkommer till i systemkritiken.

Kritikerna till detta som nu växte fram betraktade sig själva som samhällsintellektuella utanför (den vänstervridna) universitetssfären (Moynihan1973:3ff). *The Public Interest* men även *Commentary*¹³⁹ ville skapa en intellektuell infrastruktur för nykonservativa tankar (Halper/Clarke 2004:46) dit intellektuella som stod utanför den traditionella och låsta ideologiska diskussionen kunde bidra med att hitta nya vägar

¹³⁷ Hela tidsepoken från det USA gick in i andra världskriget och fram till mitten av 1970-talet var turbulent för de amerikanska liberalerna/demokraterna på flera sätt. Från början fanns ett samförstånd mellan liberaler, progressiva och mer tydliga vänsterfalanger. Det fanns också stort hopp om att USA och Sovjetunionen skulle hitta fram till ett positivt samarbete efter kriget. Efter ett par år grusades dock dessa förhoppningar och kritiken mot vänstern blev allt mer tydlig. Schlesinges bok "*The Vital Center*" formulerade målet att utrikespolitiken skulle riktas in sig på att hindra kommunismens spridning. Begreppet "vital center" blev därmed ett begrepp som beskrev liberala antikommunister. De personer som kommit att förknippas med neokonservatismen såsom Kristol, Podhoretz m.fl. tillhörde vid tiden denna vitala mittfåra (Ehrman 1995:3).

¹³⁸ Vida erkänd som neokonservatismens grundare. Satt i styrelsen för Wall Street Journal och var medlem av bland annat AEI och livstidsmedlem i *Council on Foreign Relations*. Har spelat en viktig roll i att forma neokonservativa nätverk och skapa samarbeten med viktiga institut och tankesmedjor för att öka inflytandet för neokonservativa idéer. Det har framkommit uppgifter om att Kristols tidskrifter sponsrats med medel från CIA men för detta finns inga konkreta bevis (Steinfels 1980:83ff). Han frekventa närvaro bland makthavare i Washington och Vita huset under långa perioder är däremot vida känt (Steinfels 1980:89ff).

¹³⁹ En annan tidskrift av betydelse för nykonservativa. Norman Podhoretz blev redaktör för tidningen. Till sammans med Irving Kristol är han brett erkänd som banbrytande och en av grundarna för en neokonservativ falang. Han blev senare medlem av PNAC (founding signatory) och *Hudson Institute, Committee on the Present Danger* och *Council on Foreign Relations* och *Committee for the Free World* (se vidare; Podhoretz 1979).

och medel för att skapa ett bättre samhälle (Bell/Kristol 1965). Det var däremot inte någon ”neokonservativ rörelse” eftersom inga försök till organisation gjordes (Kristol 1995:31f). Anti-kommunismen och krav på en tydlig amerikansk utrikespolitik blev framträdande liksom idéerna om exceptionalism och ett amerikanskt uppdrag som knöts till utvidgade tankar om Amerikas roll i världen. Kritiken mot en alltför soft inställning till kommunismen var dock inte ny. I en artikel i *Life Magazine* hade Joseph och Stewart Alsop redan sommaren 1946 hävdade att liberalerna hade idealiserat Sovjetunionen under lång tid. Kommunismen behövde bekämpas både utanför USA och inom landet, Sovjetunionens expansion behövde hejdas och toleransen mot totalitarism som fanns bland de progressiva likaså (Ehrman 1995:11). Efter en resa till Europa samma år hade även Reinhold Niebuhr¹⁴⁰ skrivit en artikel som nu kom att bli betydelsefull och påverka diskussionen i både *Commentary* och *The Public Interest*. Han hade där formulerat flera, vad han uppfattade felaktiga, som liberalerna stod för och hävdade att man i själva verket medverkade till att skapa en rad problem som kunde undvikas. Som det varit, så hade man hindrats att agera mot en aggressiv fiende i sin utopiska vision om samförstånd. Irving Kristol har senare sagt att han i och med Niebuhrs tankegångar fick alla skäl att tänka om och inte trilla djupare i fällan av utopism (op.cit:12). Den nykonservativa utvecklingen hade även att göra med att anklagelserna mot USA som korrupt och amoraliskt hårdnade såväl på hemmaplan som utomlands i takt med att Vietnamkriget växte (Friedman 2005:124).

Albert Wohlstetter¹⁴¹ var en annan mycket inflytelserik person som framträdde i slutet av 1950-talet i en känd artikel där han ifrågasatte kalla krigets grundpremiss om ömsesidig förstörelsekapacitet som han menade var ett omoraliskt och ineffektivt förhållningssätt (Baaz 2010:140). Han hävdade att förödelse låg framför USA om man inte gjorde ytterligare satsningar för att *hanna steget före Sovjetunionen* som var på väg att överträffa amerikansk kapacitet (Sherry 1995:223). Wohlstetter slog håll på vad han menade var myten om att det förelåg en vapenkontroll och att Sovjetunio-

¹⁴⁰ Teolog och filosof som gjorde sig känd för att försöka relatera kristen tro/etik till modern politik och diplomati. Såväl liberaler som konservativa gör anspråk på hans politisk-filosofiska bidrag och han används än idag från många håll som referens och bakgrund till politiska tal. Niebuhr var med sina böcker *Moral Man and Immoral Society* från 1932 och *The Children of Light and the Children of Darkness* från 1945 en inspirationskälla för många i den neokonservativa falangen. Optimismen om den mänskliga naturen som liberaler företrädde var orealistiska och skulle kunna underminera demokratin på sikt (Ehrman 1995:7).

¹⁴¹ Wohlstetter arbetade för Rand Corporation under 1950-talet men gick senare över till universitet i Chicago. Enligt honom gjorde en utvidgad avskräckningspolitik USA sårbart och utsatt för risken att Sovjetunionen skulle agera först. Han etablerade ett koncept om ”första och andra tillslaget” som blev en hörnpelare i Kalla Krigets senare avskräckningsteori. Hans andra fokus rörde atomvapenspridning. Han var skeptisk till icke-spridningsavtalet från 1968 som gav rätten till civil kärnenergiutveckling. Problemen med icke-spridning och utvidgad avskräckning var sammanlänkade då det som först kan framstå som bra (en ömsesidig förstörelseprincip) kommer vara verkningsslöst innan det finns en ”second-strike” strategi (Baaz 2010:140; Fukuyama 2007:32f).

nen bara agerade med det amerikanska hotet som målbild. Han menade att de drevs av en annan agenda (Zarate/Sokolski 2009:14). Idag vet vi att hotbilden var starkt överdriven men vid denna tid uppfattades Wohlstetters beräkningar fullt rimliga och användes av Eisenhower och Kennedy i deras kampanjer och politiska administrationer för hur man hanterade Moskva (Bacevich 2005:153). Konsekvenser för detta bör inte underskattas. Den inverkan som Wohlstetter (m.fl.) hade på den amerikanska säkerhetsstrategiska utvecklingen är påtaglig och vände fokus bort från dem som direkt efter andra världskriget hade menat att militärt våld borde undvikas. Han menade istället att passivitet i kampen mot kommunismen var farlig och att man snarare än att undvika militär makt skulle hitta effektiva och bra sätt att faktiskt använda våld och att det bara var genom att handla som man kunde undvika en katastrof (Bacevich 2005:154). En säkerhetspolitik som än en gång utvidgade och befäste idén om ”förebyggande” (preventive) krig som en hörnpelare för den amerikanska strategin. Det gällde att mota fienden innan de vuxit sig starkare. 1963 hade Wohlstetters idéer fått fäste i försvarsdepartementet. Upp på agendan kom vad man skulle göra med utvecklingen i södra Vietnam och McNamara och hans kollegor drog slutsatsen att man borde starta ett begränsat krig där för att stoppa kommunismen (op.cit:156).

1960-talets samhällsomvälvning skapar motstånd

1960-talets Amerika var även utöver det utarmande kriget i Vietnam, oerhört omvälvande politiskt och socialt på ett sätt som kanske saknar motstycke i USA:s moderna historia. Fyra stora personligheter mördades,¹⁴² kapprustningen om rymden pågick för fullt, omfattande upplopp och social oro kantade städerna runt om i landet och framförallt bland medborgarrättsrörelserna och nya grupper formades en kamp mot fastlåsta sociala positioner. (Som alltså därmed utmanade idén om the self-made man). Mellan åren 1964-68 förekom det 329 upplopp i 257 olika städer. Kulmen nåddes på våren 1970 efter president Nixon beordrat en invasion av Kambodja vilket skapade den största demonstrationsvågen i landets historia med 1785 demonstrationer med studenter från 400 olika universitet varav 313 husockupationer (Zinn 1995:452ff). Det fanns således en rad tecken på en ökad ”revolutionär” anda och att stora grupper nu inte gav sitt stöd till en konfrontativ anti-kommunistisk politik eller till idén att Amerika var ett land höjt över alla andra, vilket därmed utgjorde första tillfället då exceptionalismen problematiserades. Detta

¹⁴² John F Kennedy sköts till döds vid ett besök i Dallas Texas den 22 nov 1963, Medborgarrättskampen och muslimen Malcolm X mördades 21 feb 1965 i NY, Människorättsaktivisten och medborgarrättsrörelsens förgrundsfigur Martin Luther King sköts på sin balkon i Memphis Tennessee den 4 apr 1968 och Robert F Kennedy mördades under sin presidentvalsnomineringskampanj den 6 jun 1968 i Los Angeles Kalifornien.

sammantaget med en växande våg av dissidenter och soldater som vägrade inställa sig till tjänstgöring för att åka till Vietnam skakade om det politiska etablissemang och skapade oro. Färgade befolkningsgrupper hittade också stöd i andra delar av världen för det förtryck man upplevde i Amerika. Det rasade en allt mer omfattande kritik mot Israels politik gentemot palestinierna vilket fick judiska samfund i USA att reagera och oroa sig över en ny våg av anti-semitism (Friedman 2005:100ff).

I samhällsdebatten restes nu frågor om huruvida den aggressiva anti-kommunistpolitiken som drivits fram av Truman/McCarthy och sedan följts av Kennedy/Johnson/McNamara, verkligen var en framkomlig strategi för den amerikanska utrikespolitiken. Containmentpolitiken ansågs ha militariserats så till den grad att man tappat fokus. I senaten hade J William Fullbright redan med början 1965, lett en attack på vad han menade var en farlig amerikansk maktarrogans. Han hade varnat för att sätta upp en så tydlig dikotomi mellan gott och ont och för tanken om att USA skulle kunna *seggra* över kommunismen (op.cit:108). William Appelmann Williams tog senare täten i kritiken av USA:s intentioner och skrev öppet om att USA:s utrikespolitik vilade på en önskan om att få tillgång till utländska marknader som en outlet för sitt eget överskott vilket, enligt hans mening, hade lett till inrättandet av ett informellt imperium. USA bedrev enligt Williams ett korståg för den fria världen. Han anklagade också företrädare för NSC och andra för att ha överdrivit hotbilderna från Sovjetunionen som han menade hade varit medvetna om Sovjetunionens svaghet men iscensatt en ”*bata din fiendekampanj*” för att etablera bilden av Sovjetunionen som en ond fiende som måste bekämpas. Williams skyllde delvis Kalla Kriget på USA självt och påpekade hur den öppna dörrens politik och dess implikationer drev fram containmentpolitiken gentemot kommunismen.¹⁴³ Att Williams fick inflytande över diskussionen visade att den vitala mitten inte hade lyckats med att befästa sina idéer och i takt med att problemen i Vietnam ökade så fick Williams och andra ökad betydelse.¹⁴⁴ Washingtons moraliska överlägsenhet över Moskva började alltså ifrågasättas. President Johnsons bristande utrikeserfarenhet blev därtill en börda för honom då hans agerande utomlands, ansågs försvaga USA (Ehrman 1995:20ff). Flera liberaler som exempelvis McGeorge Bundy

¹⁴³ Se bland annat: Williams 1961, 1972, 1969.

¹⁴⁴ Viktigt att notera är dock att även om tron på USA:s moraliska arv och den moraliska legitimiteten för agerandet i Vietnam, kärnan i idén om den amerikanska exceptionalteten skakades om genom kriget och senare Watergate så förblev mycket av Amerikas självbild och vad man trodde gjorde landet exceptionellt relativt intakt. Få ifrågasatte ideologins kärna (McCrisken 2003:40; Williams 1989:216). Ekonomisk frihet, individualism och politisk frihet var centrala delar där Amerika ansågs vara överlägsna andra. Det ansågs inte finnas något behov av en institutionell förändring. Det konstitutionella ramverket uppfattades ha fungerat utmärkt då dessa hade hanterat kriserna på ett tillfredsställande sätt. Det var de *personer* som suttit vid makten som gjort sig skyldiga till ett moraliskt förfall som var ”oamerikanskt”. Politiker i USA och dess representanter utomlands hade antagit mål och medel som var oförenliga med de Amerikanska grundvärdena (McCrisken 2003:41).

(Kennedys säkerhetsrådgivare) betvivlade effektiviteten att hela tiden bedriva en utrikespolitik som baserades på svart-vitt tänkande och en kamp mellan kommunism och liberalism (Schmitz 2006:137ff). Han och andra hade dock lite att erbjuda vad gäller kursriktning och många andra inflytelserika liberaler höll inte med. Oenigheten bland liberalerna var dessutom djup och man nådde inte någon konsensus kring hur man skulle möta den uppkomna situationen. Diskussionen i *Commentary* och *The Public Interest* hade tidigare legat i linje med den politik som fördes mot kommunismen och mot Sovjetunionen vilket gjort att större fokus legat på de socialpolitiska frågorna men nu förändrades detta helt och mitten/höger falangerna grep chansen att återta initiativet i diskussionen. Debatten hårdnade och dessa mer hårdförda, antikommunistiska krafter som uppfattade USA som världens moraliska kraft skulle tillsammans med det militärindustriella komplexet och den kristna högern bli en allt högre röst. Det ansågs också opatriotiskt att kritisera USA under en period när man befann sig i krig. Men de som var frustrerade (och rasande) över Vietnamkriget skulle få vatten på sin kvarn vilket kom att skapa en ännu tydligare polarisering i amerikansk politisk debatt. Vi får däremot backa något i tiden för att se vad med Vietnamkriget som skapat så omfattande motstånd och kritik.

Vietnam: kriget som förändrade allt?

USA hade sedan inledningen av 1950-talet varit involverat i utvecklingen i Vietnam som då var en fransk koloni som kämpade för sin självständighet. Landets nationalistiske ledare Ho Chi Minh hade delvis stöd av kommunisterna i sin kamp men han var inte själv uttalat kommunist utan faktiskt amerikavänligt inställd, något som man i Washington emellertid valde att ignorera.¹⁴⁵ För såväl Trumanadministrationen som Eisenhoweradministrationen hade riskerna för ännu en kommunistregim i Asien varit överhängande. Man hade därför skickat assistans till Frankrike eftersom man inte ville att Frankrike skulle förhandla fram en lösning som gjorde att Vietnam fick makten i norra Vietnam. Utvecklingen där, tillsammans med interventionen i Korea hade uppfattats som en viktig del i kampen att ”tygla” Kina.

¹⁴⁵ Truman till och med ignorerade åtminstone åtta brev från Ho Chi Minh där denne vädjade om amerikanskt stöd för Vietnam i deras kamp för självständighet från Frankrike. Minh ville ha en rättvis lösning och erkänna Vietnamesernas mänskliga rättigheter. Trumans nonchalans mot Minh var något underlig då hans organisation öppet mer sade sig lita på USA än Sovjetunionen och att de arbetat nära amerikanska OSS (föregångare till CIA) under världskriget (Blum 1998:163). Minh till och med använde Thomas Jeffersons berömda ord; “*We hold these truths to be self-evident. That all men are created equal*” när han förklarade Vietnam självständigt från Frankrike 2 sept 1945 (Herring 1996:3; Young 1991:10). Att breven existerade bekräftades i Pentagon Papers Department of Defense, U.S. – Vietnam Relations, I, c-1-c-7 “summary”. Inga dokument finns som tyder på att USA svarade på Minh's upprepade förfrågningar (Gravel Edition, Chapter 1, Section 4 1971:8)

Det var risken för ett eventuellt franskt nederlag som fick USA att agera i Vietnam första gången 1950 med rädsla för att vietnameserna annars skulle förstärka samarbetet med Moskva. Frankrike hade varnat USA för att om man inte fick militär assistans från USA så skulle man inte orka hålla emot de vietnamesiska motståndsrörelserna (Herring 1996:14). Washington hade även dragit slutsatsen att man inte kunde låta vietnameserna styra sig själva då de ansågs för omogna för detta och att just en sådan omognad gjorde dem mer sårbara för sovjetiskt inflytande. De långa banden till Moskva som Minh ansågs ha skrämde Washington även fast diplomater i Saigon inte kunde hitta några bevis för att dessa kopplingar (fortfarande) existerade. Den paranoida uppfattning som styrde de amerikanska administrationerna vid denna tid vände detta till att det förmodligen var så att Minh på egen hand var anförtrodd att föra Stalins planer vidare till sitt eget land och inte behövde assistens. Detta trots att upprepade rapporter från utsända i regionen lät göra gällande att Minh främst var nationalist med en stark drivkraft att göra landet självständigt och att han ville ha bistånd, lån och teknisk assistans för att bygga ett starkt Vietnam (Young 1991:22f). USA ansåg sig emellertid inte ha råd med att tolka situationen på annat sätt än att Minh samarbetade med Kreml och vägrade se några öppningar för samarbete (Herring 1996:13). De argument som kom upp som försvar av amerikansk inblandning byggde på den etablerade upplevelsen av överordning som hade rotat sig i Amerika i dess relation till andra kulturer (op.cit:12). När Ho Chi Minh hade bett om stöd från USA i flera år utan framgång vände han sig till Kina. USA hade då missat möjligheterna till en fredlig utveckling i områden på grund av sin ovilja att kompromissa på några punkter. Så det ”kommunistiska monster” som målades upp och som därefter bevarats i allmänhetens föreställningsvärld, var egentligen en nationalist som med fredliga medel ville skapa en ny chans för sitt land och sitt folk. Något som det idag finns gott om bevis för men som föga omprövat de efterföljande hotbilder på andra ledare som senare formulerats.

Men detta var även sammanvävt med återuppbyggnaden i Europa och de ekonomiska kopplingar amerikanerna hade dit som diskuterats i föregående kapitel. Om franska intressen i Indokina hotades skulle landets återhämtning försvåras och därmed också stabiliteten i Europa. De nya nationerna i Burma, Malaysia och Indonesien skulle också, om fel signaler skickades ut, riskera falla i kommunismens händer (op.cit:15). De olika faktiska viktiga tillgångar som dessa länder besatt (ekonomiskt) var givetvis en viktig aspekt men de ideologiska elementen var sammanvävda med detta. Rädslan för en dominoeffekt om Vietnam skulle släppas var lika stor som riskerna att förlora tillgången till viktiga resurser (op.cit:17). Upptill detta hade man lärdomar från Koreakriget som enligt Washington visade vilka lömska intres-

sen som styrde Sovjetunionen och Kina. Det amerikanska stödet till Frankrike växte efterhand och uppgick snart till 1 miljard dollar per år. 1954 var det uppe i 1,4 miljarder och utgjorde 78 % av fransmännens hela krigsbudget (Blum 1998:162). Man passade samtidigt på att bygga upp olika militärbaser, flygfält och hamnar i området för att underlätta olika krigsinsatser och befästa strategiska positioner i Östasien.¹⁴⁶ Frankrike led dock stora nederlag mot Vietminh som fortsatte att kämpa för sin självständighet. En direkt militär intervention från USA ansågs däremot inte rimlig då man uppfattade att man saknade möjlighet till samverkan med andra länder i en sådan aktion. Eisenhowers utrikesminister John Foster Dulles klagade öppenhjärtligt över vad han menade var ett olycksaligt öde där de flesta andra länder inte delade USA:s uppfattning att en kommunistisk regim i ett enskilt land utgjorde en fara eller hot i sig själv. Utredningar fortsatte emellertid att sammanställas över vilka tänkbara alternativ som fanns för amerikansk aktion vilket också inkluderade kärnvapen (op.cit:164).

Överdrifter, hotbilder och lögner duggade sedan tätt från CIA för att erhålla stöd för åtgärder i Indokina och smutsiga kampanjer iscensattes för att få situationen att se ut som något annat än den verkliga var.¹⁴⁷ USA var helt enkelt inte på minsta sätt villiga att acceptera en förändring någonstans i tredje världen som lutade åt ett socialistiskt håll och Vietnam skulle bli det ultimata beviset för vad man var beredd att göra för att hindra människor från att själva definiera sin politiska frihet.¹⁴⁸ Man uppfattade också att inget område i världen var mer sårbart inför en eventuell kinesisk intervention. Robert S. McNamara (som vid tiden arbetade för FORD, men under andra världskriget varit överstelöjtnant i USA:s armé och senare

¹⁴⁶ I inledningen av 1950-talet riktade man in sina resurser på Sydvietnam för att stärka den sköra regeringen med Ngo Dinh Diem i ledningen för att hindra kommunistisk seger i landet. Det var dock ett problematiskt område att experimentera nationsbyggande i tidigare kolonier. Diem var därtill ingen demokrat utan barn av det franska kolonialstyret och hade föga stöd bland befolkningen i motsats till nordvietnamesernas Minh. Trots varningar från sina egna på plats valde man att utrusta syd med vapen och utbildning för att stärka dess militära kapacitet med hänvisning att man inte bara kunde ta på sig demokratiseringsuppdrag i områden som var ”enkla”. Man pumpade också in bistånd till den sydvietnamesiska ekonomin mellan 1955-1960 (underminerade på så sätt nord) för att rädda dess statsskuld och samtidigt få ekonomin att blomstra genom det s.k. ”*commercial-import program*” som gick ut på att undvika en skenande inflation genom att pumpa in amerikanska dollar i systemet och låta Sydvietnam importera varor som Washington sedan betalade räkningarna för (Herring 1995:passim).

¹⁴⁷ Mer ingående beskrivning finns i kapitel 19 i Blum (1998). Bland annat fick man nordvietnameser att fly söderut efter en effektiv psykologisk propagandakampanj som gjorde gällande att Ho Chi Minh avrättade och torterade folk. När ett stort antal människor flydde så använde man senare detta som bevis för att folket i norr inte ville ha sin ledare. Se även Herring (1995:56f) där det framgår hur amerikanerna därefter erbjöd massiva ekonomiska insatser till Diem för att ta hand om alla immigranter så att det verkade som att han var en ledare som brydde sig om sitt folk.

¹⁴⁸ Trots detta köpte USA magnesium för ett värde av två miljarder dollar av Sovjetunionen vilket var en viktig metall för flygplansindustrin. Man köpte även flera tusen ton stål av Kina för sina nya flyg och armébasen i Syd-vietnam samtidigt som USA upprätthöll en bojkott mot kinesiska produkter och ett handelsembargo mot kommunistiska länder (Washington Post 12 feb 1967 i Blum 1998:170)

skulle bli försvarsminister 1961-68) skrev i ett dokument 1954 att neutralitet inte kunde vara ett alternativ för länderna i Östasien eftersom detta skulle leda till kinesiskt intrång och maktövertagande (McNamara 22 jan 1968). Under senare delen av 1950-talet och inledningen av 60-talet planerades och genomfördes olika operationer som skulle få det att framstå som att NFL (National Front for the Liberation of South Vietnam, svenska: FNL) fick stöd utifrån parallellt med propagandakampanjer som gjorde att journalister beskrev bilden av händelseutvecklingen i enlighet med vad USA ville utan att veta att det byggde på lögn (Blum 1998:169).

Av olika skäl valde Washington att förhålla sig något återhållsamma till utvecklingen i Vietnam under Kennedyadministrationen. Man assisterade Diem med vapen och bistånd men avhöll sig från direkt militär inblandning. När Diem avrättades 2 nov 1963, stod Sydvietnam i ett nytt läge och för USA:s del var det ett misslyckande att man nu stod inför en eskalerande konflikt i Vietnam med stora risker för amerikanska intressen.¹⁴⁹ Det har talats om att Kennedy var vek och obeslutsam om Vietnam och att han hade intentionen att lämna området men för Kennedy representerade Vietnam: “*the cornerstone of the Free World in Southeast Asia, the keystone in the arch, the finger in the dike*” och han varnade för att: “*the red tide of Communism*” hotade att välla in i Vietnam och därmed i hela Sydöstasien (Kennedy 1 aug 1956). Eftersom Vietnams ekonomi var själva navet i regionens ekonomiska utveckling så menade han att Vietnams politiska frihet (om den upprätthölls) skulle inspirera de länder som sökte erhålla och behålla sin frihet i hela Asien (Herring 1996:47). Samma dag som Kennedy blev mördad uttalade han sig också om frågan genom att säga att inblandning i tredje världen är: “*painful, risky and costly [but] we dare not weary of the test*” (op.cit:118). Johnsonadministration som tog över efter mordet på Kennedy underströk genast att USA skulle stanna i Vietnam vilka krafter som än behövdes för en seger. Kennedy hade som alla andra vid tiden drivits av övertygelsen om att Amerika visste vad som var bäst för Vietnam och fattat sina politiska beslut utifrån den föreställningen. Med Diems död följde sedan ovillkorligen, med utgångspunkt i hur man formulerat sig kring Vietnam, inget alternativ annat än att USA tog på sig visst ansvar för hur regeringen i Sydvietnam utformades. Johnsons engagemang gick därför inledningsvis ut på att assistera ett oberoende och icke-kommunistiskt Sydvietnam och motverka NFL som var en kommunistisk organisation i Sydvietnam som vuxit fram som protest mot Diems styre.

Spänningarna eskalerade i Indokina och Johnsons politiska implikationer var mer komplexa än enbart det direkta hotet från kommunismen i området. Nationellt ville han nämligen driva igenom sitt Great Society program för att fullfölja F.D.R:s

¹⁴⁹ För utförlig redogörelse av utvecklingen 1950-53 se Herring (1995 kap3).

New Deal-löften om att låta minoriteter, fattiga, äldre och sjuka få bättre förutsättningar. Han visste att en sådan reform hade små möjligheter att passera kongressens godkännande om han förlorade Vietnam till kommunisterna. Högerkrafterna skulle förgöra hans administration och därmed hans inrikespolitiska planer precis som Truman fallit till följd av att Kina blev kommunistiskt 1949. På detta sätt blev Johnsons inrikespolitik sammanvävd med operationen i Vietnam (Herring 1996:126f; Williams/McGormick/Gardner/LaFeber 1975:218). Men kriget blev långt och kostsamt och i takt med att kostnaderna för Vietnam ökade fick Johnson överge sitt program på hemmaplan. Det var i denna kontext som de anti-amerikanska strömningarna börjat växa fram. Parallellt med en skarp ton från Castro på Kuba och socialistiska element i Europa började många uppfatta att situationen höll på att rinna USA ur händerna och hota stabiliteten i världen, vilket gjorde Vietnam allt viktigare för Johnsonadministrationen eftersom en förlust där skulle skicka fel signaler och uppmuntra en massa revolutionära stämningar (Herring 1996:129).

Kriget upprinnelse - en missuppfattning som blev en lögn?

Vietnamkriget startade inte officiellt förrän 1964¹⁵⁰ och då som ett svar på en av de mest problematiska händelserna i denna konflikt, nämligen attacken mot amerikanska jagare i Tonkinbukten. Denna händelse blev startskottet för det verkliga kriget eftersom det föranledde Washington att inleda omfattande flygräder mot Nordvietnam (op.cit:135).¹⁵¹ 1964 års Tonkin Gulf Resolution gav president Johnson möjlighet att svara på eventuella attacker mot amerikanska trupper för att hindra framtida aggression. Vad som egentligen hände den där natten är däremot fortfarande en källa för diskussion även om det står klart att Nordvietnam inte anföll båtarna utan att det förmodligen var fel på motorerna på de egna jagarna som skapade ljud i skrovet som tolkades som beskjutning. Om de militära befälhavarna ville forcera fram en krigsförklaring eller om fördröjningarna i möjligheterna att korrigerera sina egna iakttagelser gjorde att man inte lyckades avvärja situationen är inte helt klarlagt. Men faktum kvarstår att de i bästa fall är så att händelsen var en missuppfattning i kommunikationen mellan militärstyrkan i Tonkinbukten och i värsta fall en direkt iscensatt lögn från CIA, militären eller administrationen. Det omfattande materialet från Pentagon visar dock att presidenten inte hade med någon komplott att göra, men väl att kriget initierades utifrån en ”icke-händelse” och att det fanns

¹⁵⁰ En uppgift som beror på hur man definierar det. Konflikten hade börjat redan 1959 och USA hade trupper närvarande i landet och deltog i stridigheter på sydvietnamsernas sida hela tiden.

¹⁵¹ Herring menar här att personer som McNamara och andra inte avsiktligt ljög om Tonkinincidenten men väl överdrev och misstolkade det hela förmodligen utifrån sina föreställningar om fienden och situationen.

krafter inom Pentagon som välkomnade detta (Pentagon Papers).¹⁵² Kongressen godkände resolutionen med antagandet att man skulle förhindra att USA blev in-draget i en större konflikt. Det fanns en bred uppfattning bland kongressledamöter att de med denna resolution *inte* hanterade en krigsdeklaration. Resolutionen visade det sig, hade däremot givit Johnson en blank check att öppna vilket krig han än uppfattade som nödvändigt i Vietnam och kongressen tillfrågades aldrig igen om någon utvidgad auktorisering av kriget (McCrisken 2003:28; Herring 1996:137).

USA:s stöd för en korrupt och odemokratisk regim i Sydvietnam började dock snart resa flera frågor om huruvida det verkligen var demokrati som drev Washington och om inte Vietnam i själva verket var ett inbördeskrig. Efter de första utvidgade bombattackerna följde därför en ny återhållsamhet men då det politiska läget förvärrades i Vietnam påbörjades nya flygbombningar och konflikten eskalerade. Denna upptrappning bidrog starkt till det växande motståndet. FN:s Generalsekretäre U. Thant, hade i flera månader försökt att arrangera privata möten mellan USA och Nordvietnam vilket administrationen i Washington hade ignorerat och istället initierat bombningar utan försök till samtal. Thant anklagade därför Washington för att undanhålla hela bilden från den amerikanska befolkningen (Herring 1996:148). Johnson mötte detta med en massiv kampanj med seminarier på olika universitet och genom att bjuda in tidningsredaktörer till Vita huset för att ”förklara” situationen. Han talade vid John Hopkins Universitetet där han sa att han var redo för ovillkorliga diskussioner och mångmiljonprogram för att hjälpa Nordvietnam i sin utveckling, man till och med gjorde ett uppehåll i bombningarna under fem dagar för att visa sin välvilja (op.cit:149). Dessa initiativ under våren 1965 var främst avsedda att stilla opinionen. Om Johnson var ärlig i sin upprepade önskan om fred så var han i vart fall inte beredd till några större eftergifter eller för att inle-da några seriösa diskussioner med Ho Chi Minh eller FNL. Johnson eskalerade istället sina insatser under sommaren som följde utan att vända sig till kongressen för en krigsförklaring. Detta eftersom han trodde att en sådan skulle provocera Sovjetunionen och Kina att gå in i konflikten och för att hans chefsjurist hävdade att han inte behövde vända sig till kongressen. För att hindra onödiga reaktioner på sina ökade krigsinsatser fortsatte han att vilseleda senatorer som han misstänkte skulle vilja söka andra lösningar vad gällde hans beslut. Han till och med ljög om

¹⁵² Daniel Ellsberg var den som såg till att rätt personer fick ta del av hemlig information. Han menar att det som föranledde ett militärt anfall var lögnen. De amerikanska fartygen patrullerade inte heller på internationellt vatten. Man var medvetna om att Nordvietnam inte erkänt gränslinjen och man utförde på så sätt en rad provokationer. En reell attack som skett två dagar före den officiella hade inte varit oprovo-cerad eftersom amerikanska trupper hade bombat två mindre öar utanför kusten i slutet av juli något som McNamara och utrikesminister Rusk förnekade och hävdade var sydvietnamesiska attacker. Detta visade sig vara en lögn eftersom räderna var initierade av CIA (Ellsberg 2002:12ff).

hur stor trupp han skickade till Vietnam och uppgav bara 50 000 man när det i själva verket var det dubbla och annonserade sitt beslut om truppförstärkning på en presskonferens istället för i ett annonserat tal (op.cit:155).

Missräkningarna över vilket motstånd Vietnam skulle komma att erbjuda är svåra att överdriva. Det verkade som att man helt enkelt inte kunde föreställa sig att ett litet (omogt) land kunde stå emot den amerikanska krigsmaskinen. NLF skulle bekämpas snabbt och man räknade således med ett relativt smärtfritt krig som inte skulle väcka någon större anstöt bland andra. Dessa föreställningar var också skälet till att man under det första året av regelrätt krig koncentrerade sig på massiva bombanfall och inte på marktrupper och man slog urskillningslöst på allting i ett land som redan led av underutveckling.¹⁵³ Det civila lidandet på marken var omfattande och signaler kom hela tiden in till administrationen om detta (op.cit:162). Sovjetunionen och Kina började givetvis intressera sig för att hjälpa Nordvietnam och plötsligt var det ett krig också mellan stormakterna. 1967 var kritiken mot kriget massiv och Johnson visste att det krävdes än mer intensiva insatser för att försöka vända opinionen och man organiserade därför på nytt en rad kommittéer och centra för (des)information att nå kongressledamöterna, media och allmänheten.¹⁵⁴ Han beordrade ambassaden och de militära cheferna i Saigon att söka efter alla framgångar i kriget och presentera detta hem till USA. Ambassadör Westmoreland kallades hem i november 1967 och lät då meddela att han var väldigt uppmuntrad av vad han sett i Vietnam och att man gjorde stora framsteg (op.cit:199). Kriget i Vietnam föreföll dock omöjligt att vinna. Kostnaderna ökade hela tiden och det drabbade den amerikanska ekonomin extremt hårt.¹⁵⁵

Även president Nixon fortsatte med massiva operationer under inledningen av sin presidentperiod 1969 och ökade antalet militära interventioner i Laos och Kambodja men utan framgång. Efter krigets slut kunde kommunisterna ta över Vietnam vilket även skedde i Laos och Kambodja där röda khmererna tog makten för att tre år senare invaderas av Vietnamesiska styrkor. USA hade inte bara varit indraget i ett långt och blodigt krig, som iscensatts på falska grunder utan hade också förlorat kri-

¹⁵³ Bombningarna var dock utan egentlig framgång annat än att det orsakade stort mänskligt lidande. Eftersom det riktades mot Nordvietnam i första hand så kunde deras resurser och politiska mobilisering flytta söderut och bombningarna mobiliserade också nya grupper som blev beredda att strida för sitt lands räkning till varje pris. Detta innebar inte att man inte bombade syd, med det riktades mot mål som misstänktes härbärgera gerillan.

¹⁵⁴ Committee for Peace – Vietnam Information Group

¹⁵⁵ Det kom kontinuerligt nya vädjanden från militären om förstärkta trupper. Den mest omfattande blev i samband med "Têt-offensiven" i januari 1968 som överrumplade Washington. Denna aktion krävde en förstärkning på över 200 000 amerikanska soldater något som när frågan ställdes chockade Johnson (Williams 1989:223). Skräckbilderna från Vietnam om att Ho Chi Minhs förmåga att strida inte minskat gjorde däremot att han gick med på förstärkningen. Offensiven blev ett nederlag och bilder från kriget började nu nå allmänheten i form av versioner som inte stämde överrens med de officiella från Vita huset.

get (Williams/McGormick/Gardner/LaFeber 1975:230). Man hade därtill omintetgjort alla möjligheter att få en lugn demokratiutveckling att komma till stånd, liksom hindrat de faktiska öppningar som funnits att möta de progressiva krafter som funnits i Vietnam före kriget och som kunde mynnat ut i en för amerikansk del gynnsam riktning. När USA 27 februari 1973 i Paris undertecknade en överenskommelse att avsluta kriget i Vietnam och upprätta fred utlovades samtidigt att USA skulle bidra till att krigsåren skulle läkas. Den 1 februari skickade Nixon meddelande till Nordvietnams premiärminister med upprepade löften om att man utan politiska villkor skulle bidra till återuppbyggnaden efter kriget. Några sådana löften infriades däremot aldrig. Det USA lämnade efter sig var tonvis med gifter så skadliga för människan att den sista generationen med skador från dessa ännu inte är födda (Blum 1998:172). Kostnaderna för kriget var omätbara vilket också konstaterades i senatens utrikespolitiska utskott 1971. De direkta dödsoffren var mellan 2-5 miljoner vietnameser och 58 502 amerikaner men därutöver fanns så många fysiska och psykiska skador både bland vietnameser och amerikanska militärer att det var oöverblickbart. De ekonomiska kostnaderna var enorma och hade gjort bättre verkan vad gäller demokratiutveckling både på hemmaplan och utomlands om de använts på andra sätt (Fulbright hearings 1971).

We found that not only was it a civil war, an effort by a people who had for years been seeking their liberation from any colonial influence whatsoever, but also we found that the Vietnamese whom we had enthusiastically molded after our own image were hard put to take up the fight against the threat we were supposedly saving them from [...] We rationalized destroying villages in order to save them. We saw America lose her sense of morality as she accepted very coolly a My Lai and refused to give up the image of American soldiers who hand out chocolate bars and chewing gum. We learned the meaning of free fire zones, shooting anything that moves, and we watched while America placed a cheapness on the lives of Orientals.

John Kerry 22 apr 1971¹⁵⁶

Man skulle kunna tro att USA efter dessa insikter skulle bli mer återhållsamt med att använda sin vapenmakt och vietnamsyndromet präglade visserligen varje administration efter krigets slut och återkom som en akilleshäl för olika interventioner. Men detta föranledde flera militära inblandningar att istället ske i det fördolda. Att USA hade blivit mer återhållsamt efter Vietnamkriget är däremot inte sant. I själva verket

¹⁵⁶ För de rättsliga aspekterna av Vietnamkriget (se; Falk 1976).

ökade landets militära insatser därefter (Yoon 1997:passim).¹⁵⁷ I stort sett alla amerikanska strateger har understrukt vikten av att använda sig av lokala allierade. Förhoppningen har varit att använda goda krafter men inte sällan handlade det, om oheliga allianser som i Angola, Namibia, Afghanistan, Iran och på andra ställen (Kolko 2006:53). Flertalet av dessa lokala allierade har sedan blivit stora bördor för USA och i flera fall deras egna fiender. Anledningen till denna politik har varit oviljan att återupprepa misstagen från Vietnam och de enorma förluster av amerikanska liv som detta krig innebar.

Pentagon Papers

1967 hade Robert McNamara initierat en kommission för att utreda Vietnamkriget eftersom han själv hade kommit att ifrågasätta delar av de förevändningar som initierat kriget och hur det utvecklats. Den rapport som det genererade, var en enorm mängd data och analyser vars slutsats var att kriget byggt nästan uteslutande på lögn, myter och överdrifter och avslöjade således en rad obehagliga sanningar om USA:s verkliga utrikespolitiska ambitioner, överväganden och sätt att bedriva krig. En av de anställda vid Pentagon, Daniel Ellsberg, kopierade i hemlighet materialet och gav det till NY Times som publicerade delar av rapporten i juni 1971. Publikationen var oerhört kontroversiell och skapade olika läger i USA huruvida det var bra (patriotiskt) eller dåligt (opatriotiskt) att avslöja detta. De s.k. "*Pentagon Papers*" visade att de underrättelseinformationer som legat till grund för de första stegen av intervention i slutet av 1950-talet, nämligen att Ho Chi Minh tog order från Moskva, faktiskt inte var sanna utan att han snarare värdjat om hjälp från USA och FN om bistånd för att kunna göra Indochina självständigt (Gordon 1971:2). Daniel Ellsberg påtalade också att incidenten i Tonkinbukten som påstods vara ett aggressionsuttryck från kommunisterna i norra Vietnam och som utgjorde starten på kriget, var en amerikansk initierad provokation (Ellsberg 2002:7ff). I en deklARATION från NSC 1952 framgick det att det reella intresset i Sydostasien rörde tillgången till resurser såsom naturgummi och tenn, regionens möjlighet att framställa bensin och andra strategiskt viktiga varor samt den viktiga produktionen av ris som försörjning till Indien, Japan och andra länder i området och den dominoeffekt som en förlust av landet skulle innebära (Gordon 1971:3). Mike Gavel som utredde avslöjandena för senatens räkning menade senare att amerikanerna hade blivit införlivade i föreställningen att dess militär kämpade för att bevara frihet och självständighet i Sydostasi-

¹⁵⁷ Undersökningen visar också att USA intervenerar mindre under valår och när landet är inne i en ekonomisk nedgång. Det finns inte heller några större regionala skillnader i vart man väljer att intervensera vilket implicerar att enskilda ekonomiska eller strategiska intressen inte kan förklara USA:s engagemang utomlands, d.v.s. exempelvis olja enskilt skulle inte kunna förklara amerikansk militär konfrontation (Yoon 1997:696f).

en mot en aggressiv fiende som man annars skulle få bekämpa på hemmaplan - men att Pentagon Papers visade att de goda intentioner som man använt som förevändning inte existerade i verkligheten (Gravel 1971). Upprinnelsen till kriget var en lögn liksom förevändningarna för varför man genomdrev det. Krig utkämpades enbart för att öka Amerikas styrka på en annan kontinent och befästa sina egenintressen. Därtill hade man hindrat den lokala befolkningen i Vietnam att kämpa och vinna sin egen frihet för att eliminera århundraden av kolonialt förtryck. Beslutsfattarna i Washington hade levt i en skyddad och isolerad dehumaniserad värld av *“surgical air strikes”* utan att förstå konsekvenserna på marken (Gravel 1971:introduction). Amerika förnekade Sydvietnam rätten till självbestämmande och bröt således mot Genèvekonventionen när man intervenerade. Kriget bröt sedan mot Nürnbergöverenskommelsen. Officiella källor i Washington hade under kriget också framställt det som sydvietnamesernas önskan att inte falla under kommunistiskt styre och tog sig därmed rätten att definiera ett annat folks vilja utan stöd i någon reell opinion. När Kennedy hade utökat styrkorna och insatserna 1961 hade han beslutat detta utifrån underrättelseinformation som gjorde gällande att stora delar av södra Vietnam var under nordvietnamesisk kontroll och att situationen var kritisk för Saigon. Johnson fattade därefter beslut om utökade trupper med förevändningen att NLF rekryterade från syd och för att vinna mot en kommunistisk konspiration trots att man visste att de främsta kommunistiska elementen i syd var ”inhemska” grupper som kämpade för självständighet från Frankrike (Gordon 1971:8). *“The war was in actuality an American invasion of South Vietnam. The massive mythology concerning defense of an ‘independent’ South Vietnam against aggression ‘from its northern neighbor’ was an essential legal cover”* (op.cit:9). Robert S. McNamara har också senare erkänt att man överdrev hoten från Sovjetunionen, att oroligheterna i Vietnam hade varit ett inbördeskrig och inte ett kommunistiskt aggressionskrig samt att oegentligheter hade skett som i onödan lett till ett långdraget krig (McNamara 1996:320).¹⁵⁸

¹⁵⁸ Se även bandupptagningar, intervjuer angivna i referenslista under McNamara - bandupptagningar. Allt detta föranledde ett initiativ till revidering av processen som föregår krig i kongressen, vilken mynnade ut i War Powers Act 1973. Konstitutionstillägget var avsett att göra kongressen starkare i förhållande till presidentämbetet. I stort sett inga krig eller militära interventioner hade föranletts av en officiell krigsförklaring från kongressen under landets nästan 200-åriga historia vilket man avsåg förändra. Ellsbergs avslöjande föranledde Nixon att genomdriva massiva avlyssningskampanjer mot anställda i kontorsbyggnaden Watergate. Nixon var rädd för nya avslöjanden mot honom själv. Watergateskandalen blev en av de mest kända politiska händelserna i amerikansk historia. En rad bandupptagningar mellan Nixon och bl.a. Christopher Haig finns tillgängliga att lyssna på där oron över Pentagon Papers artikuleras liksom diskussioner om hur man ska gå tillväga för att stoppa mediedrevet (se referenslista: Övriga källor; Nixon-Haig bandupptagning).

De hårdförda krafterna vinner trots motståndet i opinionen

Efter kriget stod alltså samtidigt en grupp nykonservativa (som ännu inte var formulerade) tillsammans med andra hökar i opposition till radikala vänsterintellektuella som attackerade det amerikanska systemet, kapitalismen och som anklagade USA för imperialism (Sniegoski 2008:25; Friedman 2005:195ff). Med avsky och oro såg man riskerna uppdragas att USA skulle förlora initiativet i Kalla Kriget. Allt det motstånd som vuxit fram mot dominoteorins kärna och som ifrågasatte kampen mellan kommunism och kapitalism ansågs vara extremt farlig eftersom den samtidigt ifrågasatte själva idén om att kommunismen måste bekämpas och slås sönder. Demoniseringen av de kommunistiska ledarna kunde inte upprätthållas om sådana åsikter fick mer genomslag. Självrättfärdigandet av amerikansk politik hotades därmed vilket av många ansågs nödvändig göra en motrevolution mot alla dem som uttryckte en skepsis mot det amerikanska agerandet i världen (Friedman 2005:112). Vietnamkriget hade traumatiserat det demokratiska partiet och fått dem att vända sig inåt, ovilliga att försvara USA från det kommunistiska hotet (Ehrman 1995:105).¹⁵⁹ De nykonservativa skulle i inledningen av 1970-talet därför ges tillfälle att definiera sig som en reaktion mot den pågående politiska utvecklingen. Vietnamkriget ansåg man var ett misslyckande på grund av en rad olyckliga *omständigheter* och inte på grund av motiv eller moral såsom den radikala vänstern hävdade. Insatser för att stävja olika revolutionära krafter¹⁶⁰ hade inte lyckats stoppa motståndet mot kriget men det mest oroväckande var hur de amerikanska värdegrunderna hotades då USA av många representanter i FN utpekades som det farligaste landet i världen (Kirkpatrick 2007:236). Många hade börjat se USA som fiende (bl.a. Sverige och Australien) vilket enligt de nykonservativa utmanade hela det fundament på vilket FN vilade. FN uppfattade man, hade blivit en institution som hade öppnat scenen för en rad företrädare som attackerade de värden och institutioner som innefattas i hela den liberala grundidén och demokratin och hade blivit en organisation som i mångt och mycket dominerades av uppfattningar som var fientligt inställda till USA (op.cit:237). Rösterna som nu höjdes i FN var, menade de (ny)konservativa, inte liberala såsom organisationens stadgar om mänskliga rättigheter utan istället hade

¹⁵⁹ Även detta inåtblickande brukar anges som ett ex på isolationism men bortser då ifrån vad som praktiskt skedde även under denna period.

¹⁶⁰ FBI hade under flera år riktat sina insatser mot alla tänkbara grupper som ansågs hota stabiliteten, inklusive människorättsrörelserna och Vietnamrörelserna. Detta i operationer som helt strider mot demokratiska principer. I en rapport från 1976 går det att läsa hur dessa insatser riktats genom en organisation COINTELPRO som var en akronym för *Counter Intelligence Program* som utgjordes av en serie hemliga och ofta illegala projekt av FBI att utreda och störa politiska organisationer i USA mellan 1956-1971. Bland de grupper man infiltrerat och stört fanns kvinnoorganisationser, människorättsorgan och personer som Martin Luther King (se vidare: COINTELPRO Final Report part III).

kommunism/socialism uppnått en hegemonisk ställning. Även om dessa krafter inte uppfattades kontrollera allting så gick utvecklingen i fel riktningen vilket gjorde att diskursen rörde sig allt närmre kommunistiska föreställningar än Amerikanska, något som radikaliserade det intellektuella livet även i USA (op.cit:238f). Förolämpningarna som riktades mot USA under denna period är enligt flera neokonservativa företrädare själva grunden till varför det formades en neokonservativ riktning. De framhärddade i sin uppfattning att kommunismen och Sovjetunionen utgjorde det stora hotet i världen och de vägrade erkänna att USA skulle ha blivit moraliskt undergrävt av sin inblandning i Vietnam (Friedman 2005:115).

Därtill hade Nixon/Kissingerduon i inledningen av 70-talet angett en ny ton i utrikesdebatten som skapat en avspänningspolitik och ett närmande gentemot Sovjetunionen (dock inte inofficiellt som vi sett i föregående kapitel). 1972 hade Nixon genomfört sin första resa till Moskva samtidigt som det skedde en dramatisk allmän attitydförändring bland det amerikanska folket. Från att ha förordat en konfrontation med Sovjetunionen anammades en mer återhållsam attityd där många nu såg en möjlighet att till och med samarbeta med Kreml. När SALT I-avtalet undertecknades 26 maj 1972 var detta det första avtalet om vapenbegränsning mellan de två rivalerna, vilket skapade en avspänning även i medborgarnas attityd. När Sovjetunionens ledare, Leonid Brezjnev sedan gjorde ett officiellt besök i Washington 1973 hade en stor majoritet amerikaner börjat tycka att USA skulle fortsätta sina försök att förhandla med Moskva samt försöka få till en minskning av militärkapaciteten på båda sidor (Hessing Cahn 1998:1).¹⁶¹ Allmänheten gav således sitt gillande till Nixonadministrationens nya avspänningspolicy (détente). Enligt de nykonservativa innebar det däremot att fienden höll på att vinna utan strid (Halper/Clarke 2004:56). *“The Vietnam Syndrome was eating away at the American self”* (Gerson 1997:180). Avspänningspolitiken ska förstås som en del av att USA under senare delen av Vietnamkriget hade försvagats samtidigt som Sovjetunionen hade stärkts. Nixon och utrikesminister Kissinger ansåg att det låg i USA:s intresse att närma sig Sovjetunionen (Hessing Cahn 1988:2) och att det var dags att ge upp den ideologiska kampen i världen och samverka för ett globalt samhälle där olika principer levde parallellt. Kissinger trodde inte på en värld byggd på gott och ont. Trots olikheter så menade han att det förelåg ett gyllene tillfälle att komma samman och skapa ett mer kreativt och bättre system om USA handlade klokt (Kissinger i Tv-intervju 1975). Nixon menade att tidsåldern som byggde på rädsla var över. Nyss hemkommen från en resa till Moskva uppfattade han att något nytt väntade (Nixon 1 jun 1972).

¹⁶¹ Enligt opinionsundersökningar var 78% av amerikanerna positiva till att USA skulle gå vidare i förhandlingarna med Sovjet vid en mätning samma dag som Brezjnev anlände till USA 1973 (Hessing Cahn 1988:7).

Together with the rest of the world, let us resolve to move forward from the beginnings we have made. Let us continue to bring down the walls of hostility which have divided the world for too long, and to build in their place bridges of understanding, so that despite profound differences between systems of government, the people of the world can be friends.

Richard Nixon 20 jan 1973¹⁶²

De nykonservativa formulerar sig och får politiskt inflytande

Kissingers officiella hållning om ett nytt globalt samhälle blev de nykonservativas främsta mål, jämsides med CIA:s underrättelseverksamhet som man också var skarpt kritiska till (se nedan). De ansåg sig, på grund av hans offentliga hållning mot Sovjetunionen, tvingade att bekämpa och vinna över hans idéer och politiska inflytande som vid tiden var omfattande. Målet blev att förändra amerikanernas världsbild och synen på Sovjetunionen som den såg ut enligt Nixon/Kissinger, något man grep första bästa tillfälle att göra när den politiska makten i Washington kollapsade genom Watergateskandalen. Man allierade sig då med två ”hökar” i den nytillträdda Fordadministrationen, Donald Rumsfeld dåvarande försvarsminister och Dick Cheney presidentens Chief of Staff. Rumsfeld börjar mycket snart efter han inrättats som utrikesminister att hålla tal som gick ut på att anklaga Moskva för att ignorera Kissingers avtal och i hemlighet bygga upp sina vapensystem med intentionen att attackera USA (Rumsfeld 1976). De nykonservativa förblev däremot med några få undantag trogna det demokratiska partiet under lång tid. De som skrivit i *Commentary* och *The Public Interest* umgicks inte ens i några republikanska kretsar (Kristol 1995:32). När Nixon 1972 hade vunnit en jordskredsseger över McGovern hade det tagits som intäkt för att den nya form av liberalism som hans motståndare George S. McGovern representerat, hade föga genomslag i den amerikanska opinionen. Man hoppades därför på att partiet nu skulle kunna återgå till en mer ”nykter” hållning och till tidigare idéer (Podhoretz 1979:86). Man lade sin tilltro till senator Henry M “Scoop” Jackson och Patrick Moynihan som man såg som sina bundsförvanter inom partiet (Sniegoski 2008:35). Mot bakgrund av denna utveckling formerades en ”koalition för en demokratisk majoritet” med avsikten att räta upp partiet igen för ett ”nyktert och själsligt antagande om att Amerika hade ett speciellt ansvar i världen” (Ehrman 1995:61). Koalitionen var dock inte särskilt framgångsrik vid partiets mellanvals-

¹⁶² Tre dagar senare undertecknas ett fredsavtal med Vietnam av Henry Kissinger (Nixon 23 jan 1973).

konvent 1974 utan anklagades internt för att ha vänt sig högerut och kallades inledningsvis därför för “new-conservatives” vilket senare blev till “neo-conservatives” som ett samlingsnamn för att beskriva en tidigare liberal (op.cit:34).

Religiösa samfund, delar av den judiska lobbyen och militären delade också utgångspunkterna med de nykonservativa vilka så småningom också skulle göra gemensam sak kring flera grundläggande frågor. Den kristna högerrörelsen som formades under 1960-talet härrörde även den ur en reaktion på de liberala vänsteridéer och fredsrörelser som beskrivits ovan. Denna s.k. ”kristna höger” fick snabbt en nära relation till falanger inom det republikanska partiet som favoriserade militära lösningar och konfrontationer med kommunistiska hot. Evangelikaner möttes därtill av respekt i de militära leden som började influera organisationen. U. S Military Academy gav exempelvis den 1 maj 1972 Billy Graham priset som årets medborgare för hans sätt att vara en förebild och stå upp för goda ideal rörande plikt, ära och landet (Bacevich 2005:140). I och med denna utveckling skapades det en (ohelig) allians mellan militären, det politiska rummet, kristna högern och judiska lobbyen som skulle få stor betydelse för den politiska utvecklingen. De ödesmättade förklaringarna om konfliktbilden i världen och behovet av ett Amerika som ledde riktningen och tog hand om de onda krafterna följde visserligen gamla traditioner, men behövde få nytt genomslag i det ”allmänna” amerikanska medvetandet igen. Det militära systemet tilltalade evangelikaner eftersom det krävde respekt för traditioner och självdisciplin vilket stod i kontrast till den nya vänstervåg som drog fram och som släppte på alla tidigare restriktioner för mänskligt beteende (op.cit:124). Säkerhetspolitik och militärstrategier handlar dessutom ofta om svart-vita perspektiv och rätt och fel, gott och ont vilket tilltalade dessa kristna rörelser. Grupper började nu organisera sig runt starka ledare som bland andra Jerry Falwell, Pat Robertson och Tim LaHaye. Sovjetunionens ockupation av Amerika före århundrades slut framställdes som en trovärdig risk och denna sårbarhet förklarades med USA:s moraliska förfall och demokraternas inflytande (op.cit:129). Svaret blev återigen att bygga upp ett starkare försvar. En rad intressen sammanföll således här rörande säkerhetspolitik, ekonomisk utveckling, affärsintressen och ideologi som ömsesidigt förstärkte varandra och som efterhand skulle få politisk betydelse.

En boll sätts i rullning med fokus på det sovjetiska hotet

Som en konsekvens av allt detta samlades kvällen 4 juni 1974 en grupp intellektuella för en privat middag i Santa Monica, Kalifornien. Gruppen kallade sig själva för “*strategic thinkers and worriers*” och värd för kvällen var James Digby, forskare på RAND Corporation, samt ett medhjälpande värdpar, Mr och Mrs Wohlstetter. En

av gästerna var Paul Nitze som nyligen hade lämnat in sin avskedsansökan till Nixon med begäran om utträde som medlem av SALT I-avtalets förhandlingsteam (Herring Cahn 1998:9). Morgonen efter middagen med dessa och ytterligare ca fyrtio personer, deltog fler av gästerna som talare och deltagare vid seminarier på en konferens, “*Arms Competition and Strategic Doctrine*” som sponsrades av Kaliforniens “*Arms Control Seminar*”. Albert Wohlstetter som var huvudtalare inledde konferensen med att deklarerat att den pågående uppmjukade debatten om kapprustningen baserades på myter och då särskilt på myter som överskattade motståndarnas (Sovjetunionens) goda intentioner samtidigt som man underskattade deras kapacitet. Han riktade också kritik mot att USA självt inte byggde upp sitt försvar på ett tillförlitligt och motsvarande effektivt sätt (op.cit:11f). Två veckor efter detta möte publicerades sedan den första av två artiklar författad av Wohlstetter med dessa synpunkter som kan sägas blev början på en ny, mycket kraftfull och avgörande debatt som också på sikt kom att åter rikta in den amerikanska utrikespolitiken i en mer konfrontativ riktning men med utvidgad intensitet och utvecklade idéer om exceptionalism och globalt ledarskap. Innehållet i hans artiklar ifrågasattes delvis av forskare och politiker men vann ändå genomslag och rörde om i de politiska leden. Att Paul Nitze stöttade Wohlstetter i dennes analys stärkte argumentationen eftersom han författat NSC 68 dokumentet och i många år arbetat för CIA och därmed hade insyn i underrättelsetjänstens arbete. Wohlstetter nämnde aldrig CIA i sina artiklar men alla visste att hans uppgifter kom från *National Intelligence Estimates* (CIA:s årliga hemligstämplade underrättelserapporter och dess beskrivning av hotbilden mot USA). Wohlstetters anklagelser blev öppningen för en rörelse som var bestämd i sin föresats att förgöra avspänningspolitiken och forma den amerikanska utrikespolitiken tillbaka till en mer militant hållning mot Sovjetunionen (op.cit:15). I denna kritik fanns en bred koalition av människor med olika bakgrund: desillusionerade liberaler, mänskliga rättighetsaktivister, överlevande judar från Sovjetunionen, neokonservativa och flyktingar från Östeuropa. Committee on the Present Danger II inrättades 1975 och de tillsammans med The Atlantic Council och andra spelade nu stor roll i det ideologibevarande fältet som fick inflytande. Det ansågs vara hög tid att se till att återfå initiativet i utrikespolitiken och leda USA i rätt riktning.

TEAM B – överdrivna hotbilder för att legitimera ett utvidgat uppdrag

Anklagelserna som Wohlstetter artikulerade ledde så småningom fram till etablerandet av ett särskilt inrättat hemligt organ “Team B”. I sin artikel “*Is there a Strategic Arms Race?*” hade Wohlstetter dragit slutsatsen att USA tillät Sovjetunionen att er hålla ett militärt övertag genom att man inte stängde det “missilgap” som han me-

nade hade uppkommit. Många konservativa började utifrån detta attackera CIA:s årliga bedömning av Sovjetunionen. Det var i denna kontext som den då nyutträdde (1975) försvarsminister Donald Rumsfeld höll sitt tal där han hävdade att Moskva ignorerade utrikesminister Kissingers avtal och i hemlighet byggde upp nya vapensystem med intentionen att attackera USA. Rumsfeld använde därefter sin ställning för att övertyga president Ford om att sätta upp en oberoende undersökning. De nykonservativa hade därmed hittat en bundsförvant inom den politiska administrationen i Washington, vilket banade väg för en ny era och för dess idéer att få konkret politiskt inflytande. Rumsfeld och Paul Wolfowitz deklarerade nu sin vilja att skapa en oberoende undersökning av Sovjetunionen och dess intentioner. Organisationen som utsågs av Fordadministrationens "*Foreign Intelligence Advisory Board*" (PFIAB) skulle utmana CIA:s interna underrättelseanalys. Därför bad 1975 PFIAB den dåvarande CIA-chefen William Colby att ge sitt godkännande för en sådan utredning. Colby ifrågasatte dock hur och varför en ad hoc sammansatt grupp av analytiker skulle kunna komma upp med en bättre och mer tillförlitlig utredning än underrättelsetjänsten själv. Colby fråntogs då sin position i vad som kallats för "*Halloweenmassakern*", en beteckning för Fords omorganisering av sitt kabinett i nov 1975 där några moderata republikaner blev utbytta mot mer konservativt orienterade personer (Herring Cahn 1998:16).¹⁶³ Ford hann aldrig, under sin presidentperiod, få igenom Team B men med George H. W. Bush som nyutträd CIA chef ställde PFIAB än en gång frågan om tillgång till (hemligstämplat) underrättelsematerial för att kunna upprätta en alternativ bild av sovjethotet och kontrollera CIA:s metoder, analyser och slutsatser. Bush godkände detta önskemål den 26 maj 1976 och gruppen kunde därefter inrätta sitt arbete.¹⁶⁴

Team B var alltså en konkurrerande analysgrupp utanför CIA som sattes samman för att analysera det sovjetiska hotet mot USA. Gruppen bestod av en samling experter sammansatt från "utsidan" vars syfte var att ge en motbild mot den officiella underrättelsetjänsten inom CIA som var känd under beteckningen Team A. Detta eftersom man misstänkte (och sedan "visade" i sin rapport) att Team A undervärderade hotet från Sovjetunionen och missbedömde dess strategiska intentioner. Team B:s "upptäckter" som presenterades i rapporten, "*Intelligence Community*

¹⁶³ Kissinger avskedades som National Security Advisor (behöll däremot sin post som Secretary of State), och ersattes av General Brent Scowcroft. William Colby avskedades som Director of Central Intelligence och ersattes av Ambassador (och blivande President) George H.W. Bush. James Schlesinger avskedades som försvarsminister och ersattes av Donald Rumsfeld. Rumsfelds ställföreträdare och skyddsling, blivande vicepresident Dick Cheney, befordrades till Chief of Staff (G.R. Ford Presidential Library – Reorganization of Cabinet).

¹⁶⁴ Team B bestod av "teamleader" Richard Pipes (professor vid Harvard och senare känd neocon), Associates: prof William Van Cleave, Lt Gen Daniel Graham, Dr Thomas Wolfe (RAND corporation), Gen John Vogt, Advisory Panel: Ambassador Foy Kohler, Paul Nitze, Ambassador Seymour Weiss, Maj Gen Jasper Welch och Dr. Paul Wolfowitz.

Experiment in Competitive Analysis – Soviet Strategic Objectives an Alternative View, Report of Team B” undertecknades i december 1976 och hemligstämplades. Innehållet läckte dock ut till pressen strax efter Jimmy Carter hade blivit vald till president för att försöka uppmärksamma anti-kommunister i båda partierna om nödvändigheten med en ny hållning gentemot Sovjetunionen. Gruppens rapport blev det intellektuella underlaget för idén om “*the window of vulnerability*” (d.v.s. att Sovjetunionen, teoretiskt sett skulle kunna komma att slå till först och slå ut viktiga amerikanska försvarssystem) och den massiva militärupprustning som tog sin början i slutet av Carteradministrationens tid vid makten och som accelererade under Reagan.¹⁶⁵ I efterhand vet vi med hjälp av andra CIA-utredningar att så gott som allting i Team B:s rapport visade sig vara felaktigt medan CIA:s regelmässiga årliga rapporter (Team A) visade sig stämma på de flesta punkter (Kaplan 9 jul 2004; Hartmann 7 dec 2004; Fareed 16 jun 2003). Ändå ändrades kursriktning på försvarsarbetet i enlighet med Team B:s rapport.¹⁶⁶ En slutsats som Team B drog var att CIA länge hade bortsett ifrån själva det *ideologiska fundamentet* i det kommunistiska politiska systemet. Man menade att analyserna som var gjorda baserades på hårddata som inte inbegrep intentionerna, idéerna och motiven bakom Sovjetunionens politik. Författarna menade att underrättelsetjänsten hade en spegelbild av sig själva för ansiktet när de analyserade intentionerna bakom Kremls politik och därför missade att förstå dess verkliga syften (Team B Report 1976:2,4,9).

As one reads the NIE:s issued over the past fifteen years; one finds underlying their assessments a whole set of unspoken assumptions about Russian national character and goals that in all essential respects corresponds to the idealized image the United States has of itself but bears very little resemblance to anything that actually relates to Soviet Empire.¹⁶⁷

Team B Report 1976:10

¹⁶⁵ Detta var en politiserad underrättelseverksamhet – CIA ska stå för objektiv granskning av risker och hot.

¹⁶⁶ Det finns många som hävdar att det oavsett om kritikerna (TeamB m.fl.) hade fel vid tillfället så är det alltid bra att övervärdera en hotbild - eftersom USA vann Kalla Kriget så kan man inte heller i efterhand påstå att det var fel att överdriva hotbilden eftersom man inte har råd att ha fel. Men att USA satte sig i en ändlös skuldfälla för att kunna bygga upp ett försvar som saknar motstycke i världshistorien - och detta för att möta en fiende som senare gick under på grund av sina egna svagheter - menar andra gör att det finns all anledning att ompröva eller förhålla sig till säkerhetspolitiken och hotbilderna som presenteras.

¹⁶⁷ NIE (National Intelligence Estimate) är en rapport från underrättelseorganet CIA. De årliga (finns egentligen ingen regelbundenhet i hur många ggr sådana rapporter presenteras/frekvensen har varierat över tid) rapporterna ligger till grund för policyprinciper som formuleras av presidentadministrationen. Rapporter har skrivits sedan 1951 och är ett formellt underlag för säkerhetsdoktrinernas formuleringar (CIA – The Making of NIE).

Agenda för att underminera SALT II - avtalet

Kritikerna (de nykonservativa) fortsatte med stöd av Team B:s rapport sin massiva kampanj mot hela idén om avspänning och det annalkande andra kärnvapenavtalet med Sovjetunionen det s.k. SALT II (Ehrman 1995:111). Upprörd och oroad över Team B:s upptäckter återupprättade Nitze *The Committee on Present Danger*¹⁶⁸ med avsikten att återställa en informerad och objektiv diskussion om nationella säkerhetsintressen och att hjälpa till att få fram en bättre förståelse för de huvudsakliga problemen som landets utrikespolitik stod inför (op.cit:112). SALT II-avtalet ansågs problematiskt ur flera aspekter vilket föranledde en hård kampanj mot en annalkande överrenskommelse. I februari 1979 skrev E Rostow som var medlem av CPD att Sovjetunionen inte var intresserat av någon ömsesidig avskräckning utan för dem var nukleär överlägsenhet det ultimata vapnet. I sin kritik mot Carter och SALT II förordade de nykonservativa nu en alternativ policy som byggde på en rigorös instängning men menade också att ytterligare expansiva ambitioner från Moskva borde mötas med tvång/våld och om möjligt, försök att mota tillbaka kommunistiska förvärv (op.cit:114). De systemskillnader som förelåg mellan USA och Sovjetunionen var oförenliga och kunde inte existera sida vid sida i tillförlitliga överrenskommelser. Dessa åsikter hittade inte enbart sin hemvist bland s.k. neokonservativa utan var något som vann brett stöd i det republikanska partiet, delar av det demokratiska partiet och inom stora delar av CIA (Gates 1996:108). Man bör därför känna till att också ledande demokrater oroades över den uppmjukade hållningen från Vita huset. I ett tidigare hemligstämplat brev från Zbigniew Brzezinski till Avverell Harriman daterat 27 mars 1975 initierar Brzezinski ett möte med en liten grupp ”oroade individer”. Han delgav där att oron gällde: *“the growing breakdown in effective policy-making in the U.S. government, the facturing of the existing international system, and the current political upheavals in Europe and Middle East”* (Brzezinski 24 mar 1975). Det internationella systemet höll, enligt Brezinskis not på att brytas upp såväl ekonomiskt som politiskt, USA riskerade att välja en isolationistisk hållning där opinionen och ledarskapet i Washington inte längre avsåg aktivt leda utvecklingen i tredje världen och att Moskas inflytande ökade överallt (op.cit:2). För första gången på 45 år leddes USA av en svag president och den amerikanska utrikespolitiken var diffus, dåligt koordinerad

¹⁶⁸ Grundades första gången 1950 som en gruppering/kommitté under Kalla Kriget med en anti-sovjetisk inriktning men lades ner när dess idéer blivit en implementerad del av kallakrigets policy. Nitze återupprättade således en tidigare framgångsrik kommitté. 2004 sker samma sak då en grupp ”hard-liners” inom utrikespolitiska policyfrågor som inkluderade en rad neokonservativa företrädare som varit medlemmar redan under 1970-talet än en gång tog upp CPD med målet att stödja ett aggressivt krig mot terrorismen. CPD har således vid tre tillfällen samlats för att skapa en manifestation för frågor som de reagerat över.

och farlig. Man skulle därför söka samförstånd över partigränserna och synliggöra farorna med den pågående riktningen (op.cit:3).

Inför valet 1980 gjorde neokonservativa gemensam sak med de religiösa högerledarna för att få dem att förmå sina anhängare att faktiskt rösta för att få ett slut på den liberala degraderingen av samhället. Genom att mobilisera denna väljarkår kunde Ronald Reagan efter en hård kamp komma till makten 1981 och flera neokonservativa därmed få politiska positioner direkt i administrationen (Wolfowitz, Pipes, Perle, Leeden). Den neokonservativa falangen var fast besluten om att övertya Reagan och de amerikanska medborgarna om den fara man ansåg att Sovjetunionen utgjorde och implementera tanken om att USA måste bekämpa ondskan i världen och förändra den i enlighet med amerikanska intressen. Michael Leeden (konsult till en säkerhetsrådgivare) hade tagit intryck av en nyutkommen bok 1981, *The Terror Network* som var skriven av Clair Sterling och som anklagade Moskva för att ligga bakom all form av terrorism och revolutionära uppror runt om i världen. Sterling hävdade att grupper såsom IRA, PLO och Bader-Meinhof alla var en del av en koordinerad sovjetisk strategi att ta över världen. Leeden tog denna teori till dåvarande CIA-chefen William Casey som hyste sympatier med de neokonservativa idéerna. Casey mötte emellertid hårt motstånd inom den egna organisationen när han tog upp boken av Sterling som underlag för anklagelser mot Sovjetunionen. CIA-tjänstemän kände nämligen igen det material som använts i boken som sin egen hopdiktade propaganda och underkände dess resultat (Goodman i BBC Part I 54:40). Casey valde att ignorera detta och skrev en dossier som pekade ut att ett sådant nätverk faktiskt existerade och gav det till Ronald Reagan som valde att agera genom att tilldela mer medel i kampen mot kommunismen och Sovjetunionen (op.cit 55:00). Än en gång vann de mer hårdförda hotbilderna politiskt genomslag. Det fanns således en rad hårdförda ideologer (från olika hemvist) som hade ett oerhört starkt inflytande på den politiska utvecklingen under 1970/80-talet. För att förstå dess diskursiva och förmodligen även rent praktiska inflytande över den säkerhetspolitiska utvecklingen behövs en bild av händelseutvecklingen i Afghanistan, Iran och Irak som också låter oss förstå varför SALT II avtalet aldrig ratificerades.

Iran och Afghanistan - att skapa sina fiender

När Jimmy Carter hade kommit till makten 1977 var det trots all kritik från konservativt håll med inriktningen att stärka kampen för mänskliga rättigheter. En del realpolitiska aspekter, främst relationen till Iran och utvecklingen i Afghanistan, skulle

däremot komplicera intentionerna. USA hade, som diskuterats i föregående kapitel, länge haft en fungerande relation till Iran och ett uppenbart intresse av att påverka den politiska utvecklingen i landet för att gynna sina egna säkerhetspolitiska intressen i regionen och garantera sin oljeförsörjning. Ett av de strategiska val man gjort under 1970-talet hade, som vi också sett i tidigare kapitel, varit att medverka till att eliminera sekulära medelklassgrupperingar (nationalister). I och med det hade man tillintetgjort de krafter som var positiva till modernisering och istället samarbetat med muslimska fundamentalistiska grupper. Fattiga och utsatta människor (som utgjorde majoriteten av det iranska folket) hade därför vänt sig till dessa. Shahan var fullt medveten om USA:s strategiska intressen i Iran och Washington var under hela 1970-talet beroende av fortsatt kontakt med Iran. Shahan kunde listigt spela ut dem genom att bland annat hota med att vända sig till Sovjetunionen om USA inte sålde vapen till honom. 1973 hade plötsligt Shahan annonserat att han inte tänkte förlänga oljeöverrenskommelsen från 1954 utan att han tänkte förstatliga Irans oljereserv. En extrem fördjupning av klasskillnaderna i Iran i mitten av 70-talet skapade samtidigt ökad oro men CIA förutspådde ändå att Shahan satt säkert vid makten och att man skulle kunna utöva inflytande över hans nationalisering av oljan. Detta visade sig emellertid vara en fatal felbedömning och snart var situationen utom kontroll (Kolko 2006:48f). 1978 tog motståndsgupper över gatorna och Shahan flydde i januari 1979. Den iranska revolutionen blev ett stort nederlag för USA när Khomeini vände sig emot dem och blev en av dess största och djupaste antagonister. Att Iran inte längre var vänligt inställt till USA utmanade USA:s tillgång till olja. Efter den iranska revolutionen i januari 1979 och utropandet av den islamska republiken erbjöd Carter den sjuklige Shahan att komma till USA för medicinsk behandling. Som ett svar på detta, vad man i Iran trodde, var ett försök av USA att planlägga att återföra Shahan till makten, togs sextiosex amerikanska ambassadanställda som gisslan i Teheran den 4 nov. Detta paralyserade Carteradministrationen vars indragning av oljeimport från Iran, ekonomiska sanktioner och diplomatiska initiativ endast lyckades rädda en handfull av gisslan. Carter initierade CIA att försöka frita gisslan i operation *Eagle Claw* 24 april 1980 (Bacevich 2005:104). Försöket misslyckades dock och dramat varade i hela 444 dagar innan det var över.¹⁶⁹ USA upplevde sig i och med detta förnedrat vilket skapade tryck på en förändrad attityd i Washington.

Parallellt med utvecklingen i Iran tonade problem upp sig också i grannlandet Afghanistan som blev ett av de länder som fick tjäna som krigsscen både för Kalla Krigets fortsatta utveckling och för oljeintressen kopplade till amerikansk säkerhet. Under tidigare delen av 1970-talet var Afghanistan inte av något särskilt intresse för

¹⁶⁹ Gisslan släpptes först den 20 jan 1981 och då var Ronald Reagan President.

vare sig USA eller Sovjetunionen men under senare delen av årtiondet hade landet blivit en strategisk nyckelplats för båda supermakterna och ett av centren för Kalla Krigets stridsscen. Utvecklingen hade sin upprinnelse i att Afghanistans ledare sedan 1973, Mohammed Daoud, den 27 april 1978 dödades tillsammans med merparten av sin familj, vilket förde partiet PDPA (av USA och andra västmakter identifierat som kommunistiskt och prosovjetiskt) till makten i Afghanistan (Cooley 2002:28; Kolko 2006:52). Partiet hade på sin dagordning att förbättra kvinnors ställning och införa landreformer i Afghanistan och var därför illa sedda av olika islamistiska grupper. Dessa grupper fick nu stöd av Iran och Pakistan och efter en maktkamp kunde Daud Hafizullah Amin ta makten från den uppfattade kommunistledaren Noor Mohammed Taraki som blivit president efter Doud. När Amin började uppfatta tecken på att CIA, Iran och Pakistan uppmuntrade till agitation bland islamistiska stamledare försökte Amin emellertid övertala Moskva att det var nödvändigt att sända en begränsad men ändå ansenlig signal om sitt stöd till honom genom att skicka några sovjettrupper. I juni 1979 bad man uttryckligen om att sovjetarmén skulle sätta in två eller tre bataljoner för att skydda vissa strategiska platser (Cooley 2002:29). Eftersom de islamistiska fundamentalister som börjat få inflytande i Iran efter Shahens fall i januari 1979 hade vänt sig mot USA så hade Afghanistan fått ökat geopolitisk betydelse. I slutet av mars började man därför diskutera i Washington om det fanns ett värde att se till att oroligheterna i Afghanistan fortsatte så att Sovjetunionen skulle tvingas in till ett eget Vietnam. *“There was value in keeping the Afghan insurgency going, ‘sucking the Soviets into a Vietnamese quagmire”* hävdade Robert Gates som då arbetade för CIA (Gates 1996:144f). I ljuset av detta fick dåvarande säkerhetsrådgivaren Zbigniew Brzezinski president Carter att 3 juli under teckna ett hemligt direktiv om förtäckt stöd till den uppkomna motståndsrörelsen Mujahedin (Gates 1996:150; Unger 2004:97).¹⁷⁰ I själva verket provocerade alltså USA själva sovjetiska trupper att intervensera i Afghanistan med utgångspunkt i sina egenintressen.

According to the official version of history, CIA aid to the Mujahedeen began during 1980, that is to say, after the Soviet army invaded Afghanistan, 24 Dec 1979. But the reality, secretly guarded until now, is completely otherwise. Indeed, it was July 3, 1979 that President Carter signed the first directive for secret aid to the opponents of the pro-Soviet regime in Kabul. And that very day, I wrote a note to the President in which I ex-

¹⁷⁰ Under mars/april hölls möten där planer hade gjorts om hur man skulle kunna stödja anti-sovjetiska element i Afghanistan och Pakistan och hur man skulle kunna blåsa upp en mindre propagandaapparat för synliggöra sovjetiska aktiviteter i Afghanistan. I ett memo från 6 april kan man utläsa att man där gav tillåtelse till indirekt finansiellt stöd, vapensupport och militär utbildning av anti-sovjetiska styrkor (Gates 1996:145f).

plained to him that in my opinion this aid was going to induce a Soviet military intervention.

Zbigniew Brzezinski jan 1998

Under tiden gjorde en afghansk arméenhet med uppmuntran från CIA och Pakistan den 6 augusti myteri och försökte ta kontrollen över en fästning i Balahisar i Kabul (Cooley 2002:30). Sovjetunionen gjorde utifrån denna händelse bedömningen att Amin stod i vänskapligt band till USA och att han hade som ambition att bli landets diktator med samverkan från amerikanerna, vilket föranledde Sovjetunionen att invadera Kabul. Vid konferenser, intervjuer och analyser över denna tids händelseutveckling har Carter officiellt påstått att han blev oerhört provocerad av Sovjetunionens inmarsch i Afghanistan och att det lärde honom att de hade onda avsikter och att SALT-II avtalet därmed måste bordläggas. I verkligheten var det något han själv varit med att initiera. Denna hemliga operation fick långtgående och viktiga konsekvenser. Med den öppna dörrens princip som införlivad logik var man inte förmögen att se de eventuellt kontraproduktiva riskerna man utsatte sig för. Det system som skapats hade börjat förblinda USA för riskerna med dess eget agerande. Man var oroad över sin försvagade ställning i regionen till följd av nederlaget i Iran (Gardner 2008:6). Även Brzezinski själv, som hade regisserat den hemliga USA-hjälpen till mujahedin i månader har tidigare förnekat USA:s egen inblandning och hävdade att den officiella berättelsen var den riktiga. Hans plötsliga avslöjande 1998 att CIA:s hemliga stöd till afghanska motståndsmän skedde hela sex månader före (!) den sovjetiska invasionen, var därför häpnadsväckande men har rönt bekymmersamt lite diskussion om USA:s beteende utrikespolitiskt. Brzezinski menade i intervjun 1988 att han inte precis hade velat provocera Sovjetunionen till att starta ett *krig* men att man medvetet ökade sannolikheten att de skulle göra detta (Cooley 2002:38; Bacevich 2005:188). Något han inte heller alls beklagar:

Regret what? That secret operation was an excellent idea. It had the effect of drawing the Russians into the Afghan trap and you want me to regret it? The day that the Soviets officially crossed the border, I wrote to President Carter. We now have the opportunity of giving to the USSR its Vietnam War. Indeed, for almost 10 years, Moscow had to carry on a war unsupportable by the government, a conflict that brought about the demoralization and finally the breakup of the Soviet empire.

Zbigniew Brzezinski jan 1998

Hans plötsliga ”erkännande” bör ses i ljuset av att den f.d. säkerhetsrådgivaren uppfattar sig själv som en nyckelperson till att Kalla Kriget fick ett slut. I historieskrivningen är det däremot centralt att även konstatera vad det verkligen var, nämligen en amerikanskt initierat konfliktupptrappning som ledde till ett långt och blodigt krig men vars verkliga bakgrund inte var allmänt känd. En ytterligare positiv effekt med Amerikas agerande ansågs enligt den sittande administrationen vara att en sovjetisk intervention i Afghanistan skulle underblåsa muslimers motstånd mot Sovjet även i andra länder (Gates 1996:145). Fred var således aldrig ett mål tills Sovjet var tillräckligt försvagat, något som var avgörande för de amerikanska strategierna. Konsekvenserna av att beväpna islamistiska fundamentalister var inte heller kritiskt värderade. Att afghanerna var tvungna att betala ett fruktansvärt pris i form av mänskligt lidande i processen spelade därtill uppenbarligen ingen roll. Sovjet gick i fällan, uppmuntrade av sina bundsförvanter i Kabul, vilka de såg som oansvarliga äventyrare som inte skulle kunna hålla sig kvar vid makten särskilt länge då talibanernas motstånd började hårdna. Först hade ryssarna inte tänkt skicka trupper men de oroades över risken att USA skulle ersätta deras förlorade strategiska positioner i Iran och installera sig i Afghanistan (Kolko 2006:54). När amerikanernas mål hade uppnåtts i början av 1990-talet drog man omedelbart tillbaka alla resurser och visade inget vidare intresse för landet och dess utveckling. *“It was a great victory. Now the Afghans could resume fighting among themselves – and hardly anyone cared”* (Gates 1996:433).

Det dog ca 1 miljon afghanska medborgare under kriget som samtidigt lämnade landet djupt splittrat och i det närmsta i ett tillstånd av anarki. Efter några år av politiskt vakuum bestämde sig Pakistan för att få ett slut på detta och hjälpte till att skapa och betala Talibanrörelsen varav många hade tränats och utbildats i religiösa skolor i Pakistan med amerikanskt stöd (Unger 2004:108).¹⁷¹ 1996 tog de över större delen av Afghanistan och implementerade islamistiska lagar (Kolko 2006:55f). USA hade genom sitt agerande skapat sin egen fiende (Johnson 2002:3ff). Inblandningen i Iran-Irakkriget och händelseutvecklingen i Gulfen drevs dessutom till stor del utifrån det faktum att man medverkat till att skapa en rad problem som behövde lösas men som man istället grävde sig allt djupare ner i. Ett politiskt klimat där man ifrågasatte den uppmjukade policyn gentemot Sovjetunionen, intressen att vända denna riktning och direkta lögner hade alltså legat bakom utvecklingen.

¹⁷¹ Det amerikanska stödet till Jihad i Afghanistan kom till största delen från Pentagons s.k. ”svarta budget”. Denna budgetpost (som alla länder har) är inte offentlig och ingen publicerar någonsin några uppgifter om denna men det läcker ofta ut information om dess centrala roll för finansieringen av olika militära krigsinsatser. Den svarta budgeten hade instiftats under andra världskriget av F.D.R. som tillfört 100 miljoner dollar för att utveckla ”Manhattanprojektet” (Sherry 1995:45, 215). Därefter flödade ständigt pengar till denna budget även om de stora posterna gick till de nyinrättade CIA och NSC (1948) som var ett resultat av National Security Act. Vad gällde Afghanistankriget var denna budget av särskild betydelse då Ronald Reagan efter sitt makttillträde fyrdubblade anslagen till 36 miljarder om året (Cooley 2002:163f). Pengarna användes till stora delar för att finansiera det hemliga kriget i Afghanistan men också till den situation som uppstått i Centralamerika samt till hemliga operationer i Iran. För att kunna leda nya hemliga krig på det här sättet tilläts Pentagon att bilda en ny avdelning för speciella operationer, *Intelligence Support Activity* (ISA). Från början grundades denna för att rädda och betala lösen för amerikanska gisslan i Libanon men förmodligen även för verksamheten i Afghanistan. De olika ”projekt” som initierades från ISA (däribland ”Operation gul frukt” som hade för avsikt att undanhålla kongressen och medierna om de hemliga operationerna) har aldrig bekräftats officiellt av Pentagon. Kissinger hade förfinat denna metod väldigt skickligt under sin tid och sett till att få andra att göra det man själva ville ha gjort och samtidigt undvika skuld och klander ifall operationen misslyckas. Han hade skapat bundsförvanter i den s.k. ”Safariklubben”, en hemlig och effektiv operationell verksamhet som innehöll en osannolik samling personer som rangordnades efter dess värde för USA (bland andra Anwar-Sadat, Shahan av Iran och kung Hassan av Marocko). Den egyptiske författaren och publicisten Muhammad Haseeinine Haykal (som gett klubben dess namn) upptäckte denna 1979 när han efter tillstånd av ayatolla Khomeinis revolutionärer grävde i Teherans arkiv från dess kejserliga era. Han stötte där på formella skriftliga avtal undertecknade av olika underrättssetjänster. Det framgick i dokumenten att Afrika var av särskilt intresse och att alla parter hade mycket att förlora på om kommunismen fick fäste där. Stora investeringar hade också gjorts till Sydafrikas Apartheidregim (op.cit:46f). Klubben spelade stor roll för att hindra Sovjetunionen ibland annat Angola, Etiopien, Zaire, Yemen, Somalia, Uganda men också händelseutvecklingen i Asien och Latinamerika följdes och erhöLL stöd av klubbens medel. Huvuduppgiften var att utföra uppdrag som gynnade anti-kommunistiska grupper för ”de godas sida” i Afrika och andra delar av utvecklingsvärlden. Denna ”klubb” hade nu också visat sig behjälplig i Afghanistan (op.cit:46). Safariklubben var som en ”spökorganisation” inom CIA och gjordes upp bland annat av en av dåvarande CIA-chefen George Bush närmaste medarbetare Theodore Shackley (Packalert Press 29 sep 2009). Observera att med i klubben var också Agha Hasan Abedi, grundaren av BCCI banken (se vidare not 92).

1980-talets (re)militarisering

Carter fick bara en period i Vita huset bl.a. till följd av händelserna i Iran och för sitt "crises of confidence" tal som vi sett i tidigare kapitel skapade negativa reaktioner bland allmänheten. Ronald Reagans seger var inte självklar men han lyckades mobilisera konservativa väljare och gav uttryck för en form av neokonservativ idé och blev därför ideologiskt det svar man behövde från deras håll i början av 1980-talet (Schmits 2006:194). Reagan blev också den person som till slut fick majoriteten av dem att gå över till det republikanska partiet (Ehrman 1995:99). Neokonservativa kunde under valkampanjen erhålla olika positioner i partiet och senare direkt i Reaganadministrationen eftersom många hade den intellektuella bakgrund som saknades i partiet och för att Reagan trodde att dessa tidigare liberaler (som han själv också var) kunde locka över väljare om de fick en framträdande plats. Reagans presidentvalsseger förändrade på så sätt den politiska kartan för de neokonservativa som hoppades på att de skulle få allmänt stöd för sin utrikespolitiska hållning. De började aktivt i artiklar och genom lobbyverksamhet begära att utrikespolitiken skulle handla om att *segra över* kommunismen. Podhoretz, Kristol, Tucker och Laqueur var mest tongivande i denna argumentation. Det fanns ingen medelväg i kampen över kommunismen som Podhoretz menade var en konflikt mellan civilisation och barbari. Kommunismen var en förbannelse och smitthärd och Sovjetunionen kunde liknas vid Hitlers Tyskland (Podhoretz 1979:92f).¹⁷² Midge Decter¹⁷³ tog samtidigt initiativet till att skapa en "kommitté för den fria världen" som officiellt annonserades i februari 1981. Kommittén bestod av författare, artister, redaktörer, forskare, fackföreningsföreträdare, lärare och förlagschefer som hade för avsikt att arbeta för att försvara och stärka den fria världen mot det uppkomna hotet från totalitarism och barbari. Via böcker, artiklar och tv-sändningar skulle man segra över opinionen. Kommitténs stadga undertecknades av 400 intellektuella och aktivister från USA och Europa och fick tillgång till Reagans innersta krets och administrationen runt honom. Delar av de neokonservativa visionerna hade därmed fått inflytande på flera sätt (Ehrman 1995:141). Under en konferens 1983 kunde så även Podhoretz konstatera, att det som för bara 5-10 år sedan hade ifrågasatts från vänsterhåll nu om-

¹⁷² Efter en tid blev dock Podhoretz besviken och anklagade Reagan för att svika sina löften - att han inte hade antagit en tillräckligt stark policy gentemot Sovjetunionen. För Podhoretz fanns inga alternativ annat än en total seger över kommunismen. Kirkpatrick och Abrams gick till Reaganadministrationen med ambitionen att återbygga landets styrka i den fortsatta kampen och att försvara den liberala demokratin och om det var möjligt expandera dess inflytande i världen.

¹⁷³ Grundare av Committee for the Free World. Har varit en journalistprofil och redaktör för Basic Books, Legacy Books, Harpers Magazine och assisterande redaktör för Commentary. Kritiker av feminismen och av FN som hon ser som ett hot mot Israel. Gift med Norman Podhoretz, svärmor till Elliott Abrams. Medlem av PNAAC, Heritage Foundation, Committee on the Present Danger.

famnades, respekterades och på flera sätt till och med betraktades som konventionell visdom (Podhoretz 1983:111f).

Reagandoktrinen utfäste också tydligt att USA var berett att förse kommunismens fiender med vapen, pengar och träning. Detta var egentligen inte något nytt eftersom Washington hade gjort så under flera decennier, senast i Afghanistan. Men Reagan var explicit i detta och förklarade öppet och ogenerat att han skulle stödja alla antikommunistiska krafter (Krauthammer 1 apr 1985).¹⁷⁴ Doktrinen markerade att stöd till olika ”frihetskämpar” mot kommunism därtill skulle uppfattas som självförsvar för amerikansk del och att detta var förenligt med internationell rätt. Ett sådant självförsvar bör betraktas som förebyggande då några direkta hot mot Amerika inte går att koppla till frihetsrörelser på andra sidan jorden. Det rättfärdigades moraliskt genom att man hänvisade till att brott mot mänskliga rättigheter var en integrerad del av kommunismen (Schmits 2006:195). Reagan gav också mycket nya pengar till Pentagon för vapeninköp och hans retoriska attacker på kommunismen eskalerade efter hand.¹⁷⁵ Reagan blev en budbärare för en återupprättad amerikansk storhet och garanten för en militärstyrka som Amerika skulle vara stolt över. Han gav officerskåren en återupprättad status. Officerarna var, enligt honom, landets bästa och mest briljanta försvarare av den amerikanska patriotismen (Bacevich 2007:242). Han var mycket skeptisk till détente och ville istället konfrontera det ondskefulla imperium (the evil empire) som Sovjetunionen utgjorde. Han höll återkommande patriotiska tal och engagerade amerikanerna genom ett frekvent och ogenerat användande av patriotiska symboler. Han missade inte många tillfällen att hedra de amerikanska trupperna eller att upphöja deras överlägsna moral vilket återupprättade deras prestige och öppnade vägen för en förstärkt militarism. På detta sätt återupprättades tron på militär makt som medel att nå politiska mål efter några år av mer återhållsamhet till detta *officiellt* (Bacevich 2005:106). Att fira män och kvinnor i uniform fungerade som en del av Reagans vidare politiska agenda (att öka försvarsbudgeten och tydligare konfrontation med Sovjetunionen). Hans sätt att manipulera olika symboler hjälpte honom med att forma en romantiserad bild av den amerikanska krigsapparaten. För Reagan var det självklart att Vietnamkriget skulle betraktas som en hedersvärd sak och något vars historieskrivning borde omprövas. Men lärdomarna från Vietnam var också att utrikespolitiken skulle bli mind-

¹⁷⁴ Reagandoktrinen formulerades av Charles Krauthammer i Time Magazine. Detta var hans tolkning av Reagans årliga tal till nationen men erkänns som den text som explicitgjorde doktrinen (Krauthammer 1985).

¹⁷⁵ Tidigare (28 nov 1984) hade försvarsministern Caspar Weinberger presenterat en doktrin som gick ut på att USA bara skulle använda sina styrkor om nationens vitala intressen stod på spel, om det fanns tydliga intentioner och möjligheter att vinna, att man endast skulle ge sig in i strider som hade tydliga politiska och militära mål och en kapacitet att nå dessa mål, samt att man hade stöd för detta i den allmänna opinionen och i kongressen (Weinberger 28 nov 1984).

re öppen för demokratisk insyn. Nationella säkerhetsbyråkratier skulle få agera utan närmare medial granskning och utan att övervakas av kongressen för att slippa stå till svars inför en engagerad allmänhet (Johnson 2005:75).¹⁷⁶ En omfattande grupp hemligstämplade professionella militarister skapades som också verkade i militära tankesmedjor.

I sitt första installationstal var Reagan noga med att understryka att USA skulle vara återhållsamma med att gå in i direkta konflikter men att detta inte skulle missförstås med någon brist på vilja. Han underströk däremot att:

Americans resort to force only when we must. We have never been aggressors. We have always struggled to defend freedom and democracy. We have no territorial ambitions. We occupy no countries. We build no walls to lock people in. Americans build the future. And our vision of a better life for farmers, merchants, and working people, from the Americas to Asia, begins with a simple premise: The future is best decided by ballots, not bullets.

Ronald Reagan State of the Union 1984

USA uppmuntrade, enligt egen utsago, bara till självbestämmande för alla människor. Trots denna utfästelse skulle Reagan konsekvent realpolitiskt avfärda möjligheten för människor i olika delar av världen skulle kunna välja att leva under ett system som gick emot amerikanska ideal. Han skulle inte acceptera att befolkningen i Nicaragua och El Salvador valde att leva under en vänsterledd regering (McCrisken 2003:90). I realiteten fanns föga återhållsamhet. USA skulle komma att ta till vapen mot alla som uppfattades rikta sin aggression emot deras system. För Reagan gällde snarare att det var dags att ge ny energi åt beredvilligheten att möta nya utmaningar överallt i världen där det krävdes (op.cit:105). Han var mycket mån om att lyfta sin tro på att USA borde hjälpa Centralamerika att komma över vad han ansåg var extern sponsrad aggression från Sovjetunionen och för honom var hoten i Nicaragua och El Salvador lika allvarliga för stabiliteten i världen som de varit i Turkiet 1947 (op.cit:109). Men med några år av händelser som stärkt Kreml blev fokus för den nya Reaganadministrationen att handla mer offensivt. Utvecklingen i Nicaragua menade man, höll på att bli ett nytt Kuba och riskerade släppa in Sovjetunionen i den egna hemisfären på allvar. De behövde hindras ifrån att närma sig USA:s gränser ef-

¹⁷⁶ Kontrollen av medierna hade börjat redan med Koreakriget under 1950-talet. När okontrollerade uppgifter började komma till allmänhetens kännedom som ansågs degraderande för den amerikanska stridsandan och ifrågasättande av uppgifter inrättades ett system för censur och en koppling mellan medierna och militären som bestått men fördjupats och förfinats ända sedan dess (Secunda/Moran 2007:80ff).

tersom detta skulle öka landets sårbarhet (Friedman 2005:163ff).¹⁷⁷ I en artikel i *Commentary* beskrev man läget som att USA till och med höll på att förlora kontrollen över hemisfären (Singer juli 1986). Efter ett intensifierat retoriskt tonläge mot Moskva och en upptrappning av kärnvapenarsenalen under Reagans första period vid makten visade det sig att Kreml hade misstagit en NATO-övning för en eventuell attack mot Sovjetunionen. Händelsen fick Reagan att inse att hans hårda linje mottogs som hotfulla närmanden och att detta upptrappade läge faktiskt kunde leda till ett regelrätt kärnvapenkrig. En anledning till att han svängde i sin hållning gentemot Moskva var alltså även hans insikt om att kapplöpningen och det hårda tonläget var direkt farligt för säkerheten (McCrisken 2003:passim).¹⁷⁸

Många olika lojaliteter skapar problem

Utvecklingen i Afghanistan och Iran skulle nästla in Reagan i en situation som så småningom mynnade ut i en stor rättskandal i USA 1986. Reagans förhållningssätt till Sandinisterna i Nicaragua hade redan från början varit kontroversiell och gått emot den då demokratiskt kontrollerade kongressen som var skeptiska till den grupp som Reagan ville stödja, Contras (*Nicaraguan Democratic Resistance*). Contras var en antikommunistisk gerillarörelse som hade för avsikt att störta den sittande socialistiske regeringen (Sandinisterna). Sandinisterna hade å sin sida störtat presidenten/diktatorn Somoza i juli 1979 efter år av förtryck och kämpade för rättvisare villkor för fattiga varpå det var kontroversiellt att USA stödde gerillagruppen. Men Contras antikommunistiska agenda passade väl in i Reagans större utvidgade satsning på att förgöra kommunismen. Diskussionen om huruvida Contras skulle stödjas av USA eller inte, resulterade 1982 i ett konstitutionstillägg det s.k. *Boland Amendment* som förbjöd CIA att stödja organisationen i syfte att störta regeringen i Nicaragua (Final Report Iran/Contras Matters Volym I: Part I). Reagan fortsatte dock sina försök att få tillgång till mer medel till Contras men utan resultat. Reagans säkerhetsrådgivare Robert C. McFarlane förslög då till den innersta kretsen av ad-

¹⁷⁷ Redan Carteradministrationen hade uppmärksammat och oroats över utvecklingen i Grenada, Nicaragua och El Salvador och uppfattat att länderna med hjälp av Kuba "invaderades" av och understödde marxistiska grupperingar att komma till makten. En mängd underrättelseinformation inkom om olika upprustningar i dessa länder vilket skapade en stor ängslighet i Washington. Några bevis för direkt sovjetisk inblandning utanför Kuba fanns däremot inte utan det mesta stödet till de Latinamerikanska länderna såg ut att komma från Kuba (Gates 1996:150ff). Aktiviteterna på Kuba skakade allt mer om Washington efterhand som tiden gick och upprustning- en där medverkade till att ifrågasätta fortskridandet av SALT II avtalet (Gates 1996:157).

¹⁷⁸ Vid fyra olika tillfällen skulle Reaganadministrationen finna skäl att använda militärmakt i den muslimska världen. Libanon (som kulminerade i bombningarna av Beirut), Libyen 1985-86, det s.k. "*Tanker War*" 1984-88 som ledde till att amerikanska styrkor försvarade oljeflödet från den persiska viken genom hela 1980-talet via assistans till de afghanska "frihetskämparna" (Bacevich 2005:187). Det viktigaste kännetecknet för Reaganadministrationen var annars att man fortsatte det etablerade mönstret att anlita ombud för att eliminera hot utomlands och föra fram sin politik vad det nu än kunde behövas och stödja högerdiktaturer (Schmitz 2006:195ff).

ministrationen ett alternativt sätt. Om man bara kunde förmå andra länder att skicka pengar istället för att USA gjorde det själva skulle man kunna komma runt Boland Amendment. Dåvarande CIA-chefen William J Casey stödde denna idé och föreslog olika länder som kunde bli aktuella. Bland annat Saudiarabien som skulle tillföra 1 miljon US dollar/månad. McFarlane instruerade sin assistent i NSC, Oliver North¹⁷⁹ att arrangera ett hemligt bankkonto för att föra över Saudiska medel till Contras. *The National Security Planning Group* (NSPG) informerades om situationen den 25 juni 1984. Bland dem fanns bland andra Reagan, vicepresident Bush, CIA-chefen Casey, McFarlane, utrikesminister George Schultz, försvarsminister Caspar Weinberger och FN ambassadören Jeane Kirkpatrick. Gruppen varnade för att åtgärderna skulle kunna vara åtalbara och ville därför ha en juridisk åsikt av chefsåklagare W.F. Smith. Han menade att det hela skulle kunna vara juridiskt hållbart förutsatt att de tredje parterna (bidragsgivarna) använde sina egna medel och att dessa inte heller längre fram ersattes av amerikanska. Med detta godkännande vände sig hädanefter Contras direkt till NSC istället för CIA för råd och hjälp. Oliver North höll i alla kontakter. Han engagerade även personer utanför regeringen/NSC i kontakter med Contras och överförde uppgifter från CIA direkt till Contras. Vicepresident Bush träffade samtidigt avtal med Honduras om assistans till dem på 15 miljoner dollar om de upplät möjligheter för Contras att vistas i Honduras och ha vapengömmor där. Utvecklingen som följde i Nicaragua (som ju berodde på hemliga amerikanska operationer) fick så småningom kongressen att intressera sig för att ta bort hindren mot att hjälpa Contras och Reagan gav sina rådgivare i uppdrag att utarbeta ett 100-miljonerdollarsprogram som han hoppades skulle kunna passera kongressen under våren 1986. Programmet godkändes i juni 1986 vilket signalerade till andra givare att deras stöd inte längre behövdes. President Reagan hade alltså undanhållit en rad informationer för kongressen och fått dem att stödja ett program vars direkta implikationer innebar stort mänskligt lidande som helt igenom kunde ske med amerikanskt stöd som genomfördes med lögn.

Parallellt med denna olagliga verksamhet i Nicaragua initierades ytterligare oegentligheter i Iran. 1985 hade flera amerikaner tagits som gisslan av Hizbollah i Libanon som hade nära relationer med Iran. Reagan ville inte ha en ny situation som den på den amerikanska ambassaden i Teheran 1979-81 och han var pressad också av andra händelser såsom bombningarna av USA:s ambassad i Beirut och militärläggningen i Libanon, 18 april och 23 oktober 1983 som hade krävt 17 respektive

¹⁷⁹ Oliver North är idag politisk sakkunnig i den amerikanska TV-kanalen Fox News där han också har haft ett eget historiprogram "*War Stories*" som är inriktat på olika krigsteman (se: FoxNews Warstories). Han är även kolumnist på kanalens hemsida. Utöver detta är han idag också författare av såväl militärromaner som faktaböcker (se ex; North 2003, 2010).

241 amerikanska liv (Ranstorp 1996:passim). Han var därför angelägen om att frita gisslan och föra hem dem i säkerhet. I hopp om ett utbyte av gisslan började Reagan därför göra vapenaffärer med Iranska regeringen. Det rådde delade meningar inom olika råd (*National Intelligence Estimate*, SNIE, *National Security Decision Directive*, NSDD) huruvida USA borde sälja vapen överhuvudtaget men de som förespråkade handel gick segrande ur diskussionerna. Även Israel skickade med USA:s godkännande, vid tre tillfällen vapen till Iran som man fått från USA. USA levererade vapen i form av missiler till Iran vid fem tillfällen 1986. Samtidigt träffade McFarlane och Michael Leeden (konsult vid NSC och en erkänt hängiven zionist) Israels premiärminister Shimon Peres för att försöka få israelisk information om Iran (Parsi 2007:117). Iran hade också frågat efter möjligheten att handla krigsmateriel av Israel som meddelade att de var beredda att acceptera detta om USA gav sitt godkännande. Betalningen som USA skulle få genom sina vapenaffärer med Iran skulle oavkortat gå till Contras i Nicaragua. Summan uppgick till 48 miljoner dollar.

Iran-Contrasaffären uppdagas

Reagan godkände att en rad större affärer genomfördes i augusti 1985 efter löften om att gisslan skulle släppas. Israels Försvarsministern Yitzhak Rabin kom till Washington och träffade Casey och McFarlane och bad om amerikanskt stöd att sälja fler HAWK-missiler till Iran. De båda gav Reagan och Bush rådet att stödja Israels projekt då vapnen skulle gå till element i Iran som hade för avsikt att störta regimen där. Affären stötte av flera olika anledningar på hinder (Final Report Iran/Contras Matters Volym I: Part I). Det hela slutade med att endast 18 HAWK:s levererades till Iran (mot 80+40 i avtalet) och dessutom var dessa inte utrustade med den kapacitet som Iran trodde. De var därutöver märkta med davidstjärnan vilket retade upp iranierna och ingen gisslanfrisläppning realiserades (Parsi 2007:120). Nya förhandlingar tog sin början och Reagan som såg det som sin uppgift att frita gisslan var på nytt beredd att låta sina rådgivare få fram ett vapenavtal. 18 februari 1986 skeppades så 500 TOW till Iran och pengarna fördes över på ett bankkonto i Schweiz. Den 27 februari sändes ytterligare 500 stycken missiler men någon gisslan frisläpptes aldrig.¹⁸⁰ I sina slutsatser gör utredningen som följde på Iran-Contras affären följande utlåtande:

[t]he investigation and the prosecutions arising out of it have provided a much more accurate picture of how two secret Administration policies -- keeping the contras alive

¹⁸⁰ För en noggrann redogörelse av händelserna som omgav dessa affären, gisslantagningen och de olika individer som på olika sätt var inblandade i detta (se Parsis 2007:97-135).

“body and soul” during the Boland cut-off period and seeking the release of Americans held hostage by selling arms to Iran -- veered off into criminality. Evidence obtained by Independent Counsel establishes that the Iran/contra affair was not an aberrational scheme carried out by a “cabal of zealots” on the National Security Council staff, as the congressional Select Committees concluded in their majority report.¹ Instead, it was the product of two foreign policy directives by President Reagan which skirted the law and which were executed by the NSC staff with the knowledge and support of high officials in the CIA, State and Defense departments, and to a lesser extent, officials in other agencies.

Final Report Iran/Contras Matters Volym I: Part XI

I rapporten fastställdes att kongressen körts över och undanhållits, för rikets säkerhet väsentlig information, samt att detta är första kända tillfället sedan president Nixons Watergateaffär. Bland dem som utreddes och anklagades för brott i samband med Iran-Contras affären hittar man utöver, Ronald Reagan, George H. W. Bush, CIA-chefen Casey men även försvarsminister (fram till 1 juli 2011) Robert Gates, vars inblandning var otydlig och inte ledde till någon fällande dom. Mycket pekade dock i riktning mot att han i sin ställning vid CIA hade en tydlig inblandning. “[G]iven the complex nature of the activities and Gates's apparent lack of direct participation, a jury could find the evidence left a reasonable doubt that Gates either obstructed official inquiries or that his two demonstrably incorrect statements were deliberate lies” (Final Report Iran/Contras Matters Volym I: Part VI). Det fastslogs att det hade använts iransk vapenförsäljning för att finansiera sina egna mål snarare än den amerikanska regeringens och de hade därigenom äventyrat amerikaners liv.

Världens nya monster – Saddam Hussein och Gulfkriget

Reaganadministrationen hade samtidigt som dessa affärer skedde, kontakt med den sekulära Saddam Hussein i Irak som av olika historiska anledningar uppfattade Iran som en fiende. Washington hade tillsammans med Kuwait och Saudiarabien uppmuntrat Hussein att invadera Iran 1980. Som en del av Carters frustration över gisslandramat i Teheran hade han gett ett ”grönt ljus” åt Irak att invadera genom sina kontakter med Sudiska ledare. Något som bekräftades 1992 av Reagans utrikesminister i tidigare hemligstämplade anteckningar (Haig 1992). Länderna stödde också Irak med vapen från 1982 när kriget utvecklades i en riktning som innebar att Iran såg ut att vinna. Hussein fick pengar och utrustning till uppbyggnad av en starkare

militär inklusive biologiska och kemiska stridsvapen (Kolko 2006:51), trots att man visste att Iran var militärt utrustat med amerikanska vapen. Således gav man Irak falsk underrättelseinformation som framställde Iran som svagt. USA var egentligen ute efter att Irak segrade i denna konflikt men det förelåg en ambivalens då Iran och Irak på olika sätt, genom det pågående kriget, båda hindrade tänkbart otrevliga scenarior att uppstå för amerikansk del. Ett stärkt Iran skulle skapa ett omfattande inflytande för islamisterna i regionen och ett stärkt Irak skulle möjligen dra in Sovjetunionens intresse mot oljan igen (Haley 2006:30). Just då uppfattades det ändå som en välsignelse att de båda länderna utmattade varandra i ett långt krig. Utfallet skulle däremot bli problematiskt för USA självt. Kriget mellan länderna upphörde inte förrän 1988 och då med mellan 350 000 -1 miljon dödsoffer och USA valde att knyta sina band till Saddam Hussein efter detta (Klare 2003:6ff). Kriget hade däremot resulterat i en stor frustration i Bagdad som lämnats med stora ekonomiska underskott som riskerade sociala upplopp, vilket gav Saddam Hussein incitament att rikta sin uppmärksamhet utåt, framtvunga en panarabisk kamp mot islamismen och försöka förmå arabstaterna att tillmötesgå hans ekonomiska behov (Klare 2003: passim). Slutet på kriget innebar på flera sätt upprinnelsen till nästa krig i Gulfen ett par år senare, som i den nya kontext detta skedde samtidigt skulle ge Amerika möjligheten att på sikt etablera ett Pax Americana.

Min fiendes fiende är min vän

Hela logiken beskriven ovan handlade primärt om att min fiendes fiende måste vara min vän och att USA främst allierade sig med den kraft (Irak) som kunde stå upp emot risken för ett utvidgat Iran (Hess 2001:156; Smith 2005:101). Relationen till Irak under 1980-talet byggde även på att Irak utmärkte sig som ett arabland av en mer sekulär natur, en ”civiliserad” nation mer präglad av social progression än sina grannländer. Därför hade Reagan gett stora jordbruksunderstöd och tillgång till vapenteknologi under sin presidentperiod (Hess 2001:156; Smith 2005:102). De olika brott som Saddam Hussein begick i kriget mot Iran och mot sina egna minoriteter var man inte omedveten om men man var beredd att se förbi dem och till och med att medfinansiera dem (Klare 2003:18f). Man var, enligt en rapport från 1984, mest oroad över vad man uppfattade var Irans sponsring av terrorism och dess inhumana taktiker i kriget och avsåg se till att hindra att Irak kollapsade (National Security Decision 139). I denna rapport går det även att utläsa att man från amerikanskt håll uppfattade att Hussein var en hänsynslös men pragmatiskt ledare, att han lyckats underminera de kommunistiska elementen i Irak genom att påvisa hur dessa stödde Iran och därmed förrådde den arabiska nationalismen. Det framgår också att kriget

var ekonomiskt mycket påfrestande för den irakiska ekonomin och att olika grannländer därför behövde stötta landet genom en rad ekonomiska överrensommelser. Man var även väl medveten om Saddam Husseins vilja att utveckla kärnvapen, men man uttryckte samtidigt att det var högst osannolikt att han skulle komma att rikta någon aggression mot exempelvis Israel i framtiden eftersom han visste att Israel inte skulle tveka att slå till mångfald tillbaka (Defense Intelligence Agency Report 25 sept 1984). Från ett möte mellan Donald Rumsfeld och Saddam Hussein den 21 december 1983 som till vissa delar blivit officiellt, framkommer det att USA och Irak delade ett intresse av att hindra Iran och Syrien från att expandera. Rumsfeld menade under mötet att USA framgångsrikt hade lyckats hindra vapenförsäljning från andra länder till Iran och att man i utbyte var intresserade av att Irak ökade sin oljeexport och medverkade till att bygga nya pipeliners genom Jordanien till Aqaba. Saddam Hussein menade att Israel utgjorde ett hot mot en sådan uppgörelse vilket Rumsfeld lovade hantera (Summury of Meeting Hussein-Rumsfeld 21 dec 1983). Iran-Irakkriget pågick fram till 1988 och USA stöttade båda parter med vapen under denna period (Klare 2003:6ff).

När Iran-Irak kriget avslutades efter åtta år var Irak utmattat ekonomisk. En omedelbar återhämtning var därför avgörande för Saddam Hussein eftersom Iraks inrikespolitiska sårbarhet samtidigt hade vuxit och man hade förvandlats från ett välmående till fattigt land (Finlan 2003:13; Gardner 2008:68; Klare 2003:4; Smith 2005:99). Hussein räknade nu med stöd från olika länder och då inte minst från USA som hade uppmuntrat eller rent av pressat fram kriget mot Iran och gett signaler om samarbete under kriget (Freedman/Karsh 1993:45). Han hoppades delvis kunna stärka ekonomin med hjälp av olja. Eftersom priset på oljan höll på att falla kände han sig tvingad att ändra denna trend och få upp priserna igen. Ett sätt är då att dra ner på reserverna och på produktionen. Saudiarabien som är världens största oljeproducent hade bäst möjligheter till detta men hade blivit väldigt återhållsamt med sådana insatser då man hade relativt billiga produktionskostnader (Klare 2003:12ff; Freedman/Karsh 1993:40). Kuwait å sin sida följde gärna marknadsregleringarna men vägrade samtidigt att hålla nere sin produktionsnivå enligt de kvoter man tilldelats och pressade på för att detta system skulle tas bort. Irak som hade stora skulder till Kuwait från krigsåren mot Iran blev allt mer pressat. Hussein väddade även till arabförbundet att uppmärksamma hur oljepriserna slog mot landet samt att Kuwait ytterligare provocerade Irak genom att man under Iran-Irak kriget hade satt upp militära baser och oljeborrningsstationer på vad man i Baghdad ansåg var irakiskt territorium och därmed expanderat på Iraks bekostnad (Klare 2003:14). Man ville av dessa skäl att man skulle få skriva av lånen och Iraks oljeminister al-

Chalabi pressade på för detta liksom för att grannländerna skulle beakta sina kvoter för att Irak skulle kunna återhämta sig. Men länderna ökade istället sin produktion, dumpade priserna och ignorerade lånekraven (Finlan 2003:16). Hussein försökte under ett möte med arabförbundet i Jordanien att få till en avskrivning av sina lån. När han nekades detta var det en enorm förödmjukelse och uppfattades i det närmaste som en krigsförklaring mot Irak från de berörda arabstaterna, något som man möjligen inte förstod helt och fullt i väst (Finlan 2003:25; Freedman/Karsh 1993:46f; Hess 2001:156; Klare 2003:15). I ett uttalande i irakisk radio 18 juli 1990 menade Hussein att man med krig bör mena inte bara militära attacker utan även ekonomisk krigföring mot ett försvagat land. Kuwait förblev emellertid oberört. För att lösa konflikten som bör förstås som en ekonomisk och territoriell konflikt, satte Arabförbundet ihop en delegation och utsåg Egyptens Husni Murbarak som medlare. Under förhandlingarna menade Murbarak, hade Hussein gett honom ett klart intryck av att vilja förhandla och menat att han inte tänkte använda något våld tills alla möjligheter var uttömda. Enligt den egyptiske ledaren stod det klart att det Irak behövde var pengar (Freedman/Karsh 1993:50).

Bakom och framför kulisserna

Tonläget och konflikten i Gulfregionen trappades alltså upp under våren 1990 då läget blivit akut för Saddam Hussein. Oron spred sig också i västvärlden över vad som höll på att hända, inte minst eftersom en eventuell konflikt riskerade att påverka oljemarknaden. Hussein skärpte tonläget och lät (eller i vart fall framställdes som) allt mer hotfull vilket initierade upprörda känslor bland många både i Europa och i Washington. Men mediebevakningen i väst under våren var onyanserad och skapade en rad problem. Där framställdes Saddam Hussein som ett aggressivt monster som provocerat hotade sina grannar och som också utgjorde hotfulla utfästelser mot Israel. Även den amerikanska mediala hållningen var ensidig och oproblematiserad. Något som rimmade illa med de olika möten Saddam Hussein hade med kongressledamöter och andra sändebud från Washington, vilket skapade förvirring och ilska. I ett tal den 1 april 1990 hävdade Hussein att det pågick ett propagandakrig mot Irak och att israeler, amerikaner och briter ville få det att framstå som att Irak försökte tillförskaffa sig kärnvapen trots att det var de själva som hade försökt sälja anrikat uran till Irak i flera år men att man tackat nej eftersom man hade kemiska vapen som var tillräckligt kraftfulla för att trygga den egna säkerheten. Han menade vidare, angående det han upplevde som en pågående provokation mot Irak, att:

[t]he objectives are a life of happiness and prosperity for the Iraqis and for Iraq to become a strong support for the Arab nation in defense of its rights, security, and sacities [...] We have not and we will not commit aggression against anyone, but everybody is looking at the Iraqi borders as they are now drawn. The drone which dares to approach these borders or commits aggression on Iraq, will have its sting cut off from behind and its head cut off from the front [...] [At] present-day America is a great nation – a great nation by material standards not by moral standards. A great person is judge by his manners. The United States is a superpower in accordance with material yardstick. It is not a superpower in accordance with moral and ethical yardstick. [...] They may think that Saddam Hussein is upset by their propaganda, but I am not.

Saddam Hussein 1 apr 1990

Att det de facto pågick en onyanserad framställning av Saddam Hussein fick medgivande från olika kretsar i Washington med insyn i Baghdad. När Saddam, under ett möte med en amerikansk delegation under ledning av Sen Dole den 12 apr, uttryckte bestörtning över hur man i väst valde att propagera emot honom och medvetet valde att misstolka hans uttalanden, möttes han av erkännande. I detta möte uttryckte Sen Dole visserligen Amerikas oro över att Saddam Hussein höll på att utveckla olika massförstörelsevapen och att detta allvarligt hotade ländernas relation, men han försäkrade samtidigt att det var president Bush fulla vilja att försöka åter skapa en god relation och diskutera framtidens samarbete. Saddam Hussein menade att han tacksamt tog emot denna invit men påpekade att tonläget i Amerika och hur amerikanska medier hindrade helheten från att komma fram i ljuset bekymrade honom. Han gick så långt som att till och med ifrågasätta den amerikanska demokratin och yttrandefriheten. Han framhöll också att medierna och vissa politiker i USA medvetet hade lyft ut delar ur hans tal och exempelvis påstått att han hotade Israel trots att det klart och tydligt framhölls att detta var en respons på hot som funnits från Israel gentemot Irak sedan 1981 och att den pågående kampanjen gentemot Irak uppfattades som en täckmantel för Israel att fortsätta sina attacker mot dem. Sen Dole försäkrade då att: *“the U.S. Government is not the cause of the campaign”* (Hussein & Dole 12 apr 1990). Hussein upprepade under mötet flera gånger att han i sitt tal 1 april sagt att om Israel anfaller Irak så kommer man att slå tillbaka och ifall de använder kärnvapen så kommer Irak att använda sina kemiska vapen. Han menade vidare att han inte hade för avsikt att ändra den ståndpunkten utan ansåg att det var en rimlig hållning och att det var arabländernas fulla rätt att ha tillgång till de vapen som deras fiender hade. Irak ville ha fred men insåg att man inte kan avstå från att

rusta när ett land som Israel backas upp av världens största vapenmakt. Han menade också att han inte drevs av någon vilja att massförstörelsevapen ska spridas men om ett sådant mål är västvärldens verkliga intention så måste man se till att *alla* sådana vapen försvinner från regionen, inklusive Israels (Hussein 12 apr 1990). Dole konfronterade Hussein med uppgifter om att han utvecklade biologiska vapen i en fabrik söder om Baghdad och att detta oroade Washington. Han påstod att han bara hade kemiska vapen. Han ville också veta om USA ställde samma frågor till Israel och ifall man var säker på att de inte hade biologiska vapen. Sen McClure svarade då att man inte hade någon sådan information men att de avsåg fråga president Bush om detta. Hussein gav under mötet inga garantier för att forskning om biologiska stridsmedel inte pågick (snarare var undertonen sådan att det indikerade att man gjorde det) men han ansåg att han inte kunde medverka i några samtal om detta förän man enats om att *alla* massförstörelsevapen hotar freden och att man bör verka för att alla sådana vapen försvinner genom inspektioner i alla länder. Han sade sig vilja verka för att Gulffregionen skulle kunna bli en frizon för WMD:s. Sen Dole erkände under detta samtal att det fanns en kapacitet i Israel för WMD:s och att han hade för avsikt att försöka verka för en form av deklaration av det slag Saddam Hussein åsyftade. Samtalet återkom hela tiden till hur han porträtterades i västerländska medier och de amerikanska delegaterna höll med Hussein om att bilden var ensidig och ej rättvisande:

Your Excellency the President, you are portrayed in the Western media in a very negative way. [...] After listening to you for about an hour, I realized you are strong and an intelligent man, and that you want peace. But I also believe you are concerned over what has happened in the past in connection with the United States, Israel, or anyone else.

Sen Metzenbaum 12 apr 1990

Ansträngningarna från delagaterna från kongressen att söka ett bättre samförstånd kring Husseins situation i hemmaopinionen misslyckades emellertid. Andra krafter hade annorlunda visioner om USA:s framtida roll i Gulffregionen och dessa skulle komma att vinna kampen om opinionen, kongressen och presidenten. Det råder ingen tvekan om att Saddam Hussein begick ohyggliga brott, framför allt mot kurderna under Iran-Irakkriget. Men dessa brott översteg däremot inte andra brott som olika diktatorer begått *med stöd från USA* i andra delar av världen och Hussein var, sina avskyvärda handlingar till trots, den mest sekulära kraft i regionen och som

också hade intentioner att skapa en samhällsmodell mer i enlighet med västerländska idéer än många andra regimer i området som fått USA:s stöd.

CIA uppfattar stora risker och Saddam Hussein blir allt mer pressad

Under våren 1990 fortsatte Bush att delvis samarbeta med Hussein och fortsatte att ge honom underrättelseinformation och teknologisk utrustning (Hess 2001:157). Trots en (officiellt) mer aggressiv retorik från Hussein ansåg Bush inte att det fanns skäl att eskalera tonläget, troligen grundat på de signaler som olika utsända i Bagdad gav honom.¹⁸¹ Han hindrade en vädjan från finans- och försvarsdepartementen att dra tillbaka jordbruksunderstödet som utgick till Irak vilket skapade frustration i departementen som vände sig till utrikesdepartementet för att gemensamt formulera en tydlig oro för Saddam Husseins politik. Man skickade ett memo till Vita huset om att man borde inrätta striktare kontroller eftersom man hade uppgifter om att Saddam Hussein utvecklade biologiska och kemiska stridsvapen (uppgifterna grundade sig på att det framkommit att USA självt sålt sjuttio tre exportlicenser för just sådana varor). Informationer av detta slag fick utrikesminister James Baker att ändra kursriktning och han hävdade nu att Iraks extraordinära aggression gjorde situationen brådskande (Unger 2004:131). Den amerikanska underrättelseinformationen påstod samtidigt att Hussein ljög när han lovade att inte invadera Kuwait utan att han trappade upp sina gränstrupper med en uppenbar intention att invadera. Ett sådant scenario var Bush värsta mardröm då det skulle innebära att Irak skulle få tillgång till enorma oljereserver, och att man skulle kunna manipulera oljepriserna och även hota att ta Saudiarabien (op.cit:132). Bush ändrade därför också tonläge. På en direkt fråga från Kuwait i mitten av juli om situationen, gav man det mycket diffusa svaret från Washington att USA avsåg försvara sina vänner.

Som en följd av detta uttalande skedde något som förmodligen var av avgörande vikt för händelseutvecklingen som följde (Freedman/Karsh 1993:53; Hess 2001:160f; Smith 2005:105; Unger 2004:132). Vid ett oplanerat möte mellan Hussein och den amerikanske ambassadören i Bagdad, April Glaspie, den 25 juli undrade Hussein vad man menat med att man hade avsikten att försvara sina vänner. Han kunde bara uttolka det som en fördomsfullhet och ett hot mot Irak och att USA nu stödde Kuwaits ekonomiska krig mot Irak i ett läge när man borde vara tacksam över att Irak fört ett krig för att inhägna en fundamentalistisk islamism. Hussein sa också att han uppfattade att USA ville skada deras stolthet och ta bort irakiernas rätt att leva i välstånd. Glaspie hävdade att det var en missuppfattning och att det inte

¹⁸¹ Detta är mitt antagande då inga intervjuer eller dokument finns som talar om varför Bush till en början höll en annan linje än CIA och de mer hårdförda krafterna i sin administration.

fanns några konspirationer mot Irak utan att hennes instruktioner från presidenten hade varit att förbättra relationerna till ledningen i Baghdad och att det inte fanns några intentioner att starta ett ekonomiskt krig mot Irak. Hon hävdade också att USA inte hade någon avsikt att lägga sig i den regionala dispyt som nu fanns och även hon återkopplade till de amerikanska mediernas ensidiga hetskampanj mot Hussein som hon ansåg försvårade president Bushs ambitioner att hitta en fredlig lösning (Glaspie och Hussein 25 jul 1990). Glaspie hävdade att det fanns flera personer i Washington som förstod att Saddam Hussein var pressad och att man också hade ett eget intresse av att oljepriserna steg. Hussein tolkade Glaspies uttalande som att USA erbjöd honom fortsatt vänskaprelation men att han behövde spela sina kort väl. Glaspie har också hävdad att hon ett tag efter mötet blev uppringd av Murbarak som hade haft ett samtal med Hussein och att han nu uppfattade att läget var mer avspänt och att man kommit överrens om att kuwaitiska och irakiska delegater skulle mötas i Jeddah för förhandlingar (ett möte som genomfördes utan medlare på grund av förvecklingar). Detta rapporterade Glaspie till Washington och Irak tonade ner tonläget mot Kuwait i sina medier (Freedman/Karsh 1993:54). Arabländerna lyckades emellertid inte lösa problemen mellan länderna, mycket på grund av att man hade sina egna intressen och lojaliteter (op.cit:67ff). Som en motvikt till detta kom det dessutom in rapporter från CIA om att Irak trappade upp sin militära närvaro mot gränsen till Saudiarabien. Information som senare ifrågasattes som falsk.

Vem lurar vem – vilka är de egentliga säkerhetsintressena?

Hårt pressad av det ekonomiska läget, provocerad, förnedrad och förmodligen övertygad om president Bushs (outtalade) stöd¹⁸² lät Saddam Hussein sina irakiska trupper gå över gränsen till Kuwait den 2 augusti 1990.¹⁸³ Bush påstås ha blivit chockerad över Iraks anfall på Kuwait när han nåddes av beskedet i Vita huset (Hess 2001:153).¹⁸⁴ Han upplevde att han stod inför den största allvarliga situationen i världen inom ramen för den nya kontext som post-Kalla Kriget innebar och han var, liksom Truman hade varit 40 år tidigare, övertygad om att den internatio-

¹⁸² Det går givetvis inte att fastställa vad som föregick i Saddams tankar inför denna attack men det råder en bred konsensus bland forskare om att han knappast skulle sätta så mycket på spel om han inte uppfattade att han hade fått grönt ljus eller om han visste vilka enorma kostnader ett anfall skulle komma att innebära (se exempelvis: Gardner 2008:73ff Klare 2003:16).

¹⁸³ För en redogörelse av händelseutvecklingen under hösten 1990 i kronologisk tidsföljd (se: Auerswald 2009:67ff). Anfallet var en vattendelare i mellanösterns historia – att ett arabland försökte eliminera en systerstat var något helt nytt även om olika dispyter och militära konfrontationer skett mellan andra parter tidigare. Anfallet skapade oro över Iraks militära potential och målsättningar i arabvärlden. Det öppnade således upp för andra arabländer att acceptera eller önska en amerikansk inblandning i regionen (Bacevich/Inbar 2003:ix).

¹⁸⁴ Vid en fråga av en reporter den 2 aug dementerar han dock detta och menar att man har haft god underrättelseinformation som pekat i den riktningen som hade oroit honom sedan en tid tillbaka (Bush 2 aug 1990).

nella ordningen stod på spel (Ibid). I Washington möttes presidentens säkerhetsråd samma kväll för överläggningar. Frågorna som berördes var att Saddam Hussein nu besatt 20 procent av världens oljeresurser och att hans aggression möjligen skulle riktas vidare mot Saudiarabien (vilket egentligen var ytterst osannolikt). Man diskuterade genast möjligheterna att inrätta militära styrkor i Saudiarabien för att säkra amerikanska intressen där även om ingenting bestämdes (Freedman/Karsh 1993:74). Attacken uppfattades av omvärlden som en feg handling av ett stort land mot ett litet och som att Hussein svikit sina löften (Hess 2001:162). Vid nästa möte med nationella säkerhetsrådet dagen därpå hade Bush nationelle säkerhetsrådgivare Brent Scowcroft och försvarsminister Dick Cheney ambitionen att de skulle komma fram till ett fast beslut i frågan. De fick igenom att man skulle definiera Saddams invasion av Kuwait som en oprovocerad aggressionshandling, vilket måste ses som problematiskt utifrån vad som idag är känt (Bacevich 2003:149f). Man menade vidare att detta beteende även skulle betraktas som att det riskerade att etablera en farlig standard för post-Kalla Kriget om det inte hindrades (Freedman/Karsh 1993:76). Om Irak fick hållas skulle det ge signaler för lokala diktatorer att spelreglerna hade förändrats och att det var möjligt att komma undan med aggression. Inga små länder skulle längre kunna känna sig säkra om man lät detta ske. En uppfattning som också stöttades av Margret Thatcher när hon mötte pressen tillsammans med Bush samma dag som invasionen skedde (Thatcher 2 aug 1990). Bush lät sig övertalas av Scowcroft och talet han höll efter Iraks invasion skulle därför komma att rikta in sig på Amerikas säkerhet i den nya omvärldsmiljön och att den brutala aggression som Hussein riktat gjorde världen till en farlig och hotfull plats där det förelåg omfattande hot mot amerikanska säkerhetsintressen (Hess 2001:164).

In the life of a nation, we are called upon to define who we are and what we believe [...] I ask for your support in the decision I have made to stand up for what is wrong and condemn what is wrong all in the cause of peace. [...] No one commits America's armed forces to a dangerous mission lightly. But after perhaps unparalleled international consultation and exhausting every alternative, it became necessary to take this action [att sända trupper till Saudiarabien, min not]. Let me tell you why. Less than a week ago in the early morning hours of august 2nd, Iraqi armed forces, without provocation or warning, invaded a peaceful Kuwait. [...] Iraq's tanks stormed in blitzkrieg fashion through Kuwait in a few short hours. [...] There is no justification whatsoever for this outrageous and brutal act of aggression. A puppet regime imposed from the outside is unacceptable. The acquisition of territory by force is unacceptable. [...] my administration, as has been the case with every President from President Roosevelt to President Reagan, is committed to

the security and stability of the Persian Gulf. [...] The stakes are high. Iraq is already a rich and powerful country. It possesses the world's second largest reserves of oil and over a million men under arms. It's the fourth largest army in the world. Our country now imports nearly half of the oil it consumes and could face a major threat to its economic independence. [...] Iraq has amassed an enormous war machine on the Saudi border capable of initiating hostilities with little or no additional preparations. Given the Iraqi governments history of aggression against its own citizens as well as its neighbors, to assume Iraq will not attack again would be unwise and unrealistic. [...] America does not seek conflict. Nor do we seek to chart the destiny of other nations. But America will stay by her friends.

George H.W. Bush 8 aug 1990

Hotet mot Saudiarabien kom även upp på NSC mötet den 4 augusti och Powell och Schwarzkopf fick uppdraget att se över möjligheterna för amerikanska trupper att agera. Bush talade också med Kung Fahd och menade att saudiernas säkerhet var av vitalt intresse för USA (Hess 2001:166). Under den följande veckan rapporterade och visade sedan amerikanska företrädare bilder för saudierna om hur irakiska trupper närmade sig den saudiska gränsen och Amerikas engagemang för Saudiarabien annonserades den 8 augusti i ett TV-tal (op.cit:168). Man krävde där genast och ovillkorligt tillbakadragande från Iraks sida och påbörjade arbetet med att hitta allierade för en kursriktning om hur man skulle handla.

Falska informationer och överdrivna hotbilder?

Schwarzkopf hade dock redan under Iraks militära upptrappning vid Kuwaits gräns i juli fått uppdraget att undersöka militära möjligheter. Det handlade då om hur man skulle kunna agera med allierade genom att sända taktiska militära installationer till länder som Saudiarabien som en solidaritetshandling. Enligt en upprättad plan skulle man kunna tänka sig att skicka en trupp på 200 000 amerikanska soldater till Saudiarabien. På grund av den mycket komplicerade situationen där, mellan moderata västvänliga element i kungahuset och de radikala anti-västliga krafterna som fanns var man emellertid avvaktande till detta i Riyadh. Antingen behövde man försöka tillmötesgå Saddam Hussein eller förlita sig på USA:s stöd. Washington uppfattade därför att det fanns anledning att övertyga Saudierna om att man var seriösa med sin vilja att hjälpa samt att påvisa att de var hotade av Saddam Hussein. Colin Powell och Dick Cheney såg därför till att införliva förtroende för amerikanskt stöd till Saudierna under samtal med Saudiernas USA-ambassadör Prins Bandar, bl.a. genom att visa honom sina senaste satellitbilder över hur Hussein rustade för ytterligare of-

fensiv (Freedman/Karsh 1993:88; Hess 2001:173; Unger 2004:134). Om Bandar var frågande till Husseins intentioner tidigare så blev han oroad av att se hur 140 000 man närmade sig Kuwaits gränser eftersom han visste att hans egen militär var svagare än den irakiska. När han frågade vad USA tänkt sig för stöd och Powell svarade mellan 100 – 200 000 man blev han förvissad om Amerikas allvar. Dock var han och kungen i Saudiarabien inte helt övertygade, eftersom deras egna underrättelser inte kunde se några utökade irakiska trupper. Den 5 augusti bad man därför om att få tillgång till bättre amerikanskt underrättelseinformation. Cheney diskuterade då frågan med Bandar igen i sällskap med Robert Gates och Norman Schwarzkopf som hade den senaste informationen med sig som visade hur *ytterligare* 70 000 man närmade sig Saudiska gränser understödda av hundratals stridsvagnar och scudmissiler som pekade mot Saudiarabien (Freedman/Karsh 1993:90). Irak fortsatte hävda att deras invasion av Kuwait var ett svar på landets ekonomiska krigföring mot Irak och försäkrade amerikanska utsända om att man inte hade den minsta intention att attackera Saudiarabien och att rapporterna om truppnärvaro vid saudiska gränsen var påhittade. Inga bevis för sådana planer har heller påträffats efter kriget. Det var ändå president Bushs fulla fokus, att förlora Saudiarabien skulle vara en extrem säkerhetsstrategisk förlust för USA (op.cit:91). För att inte missa några möjligheter eller riskera att förvärpa situationen i Gulfen åkte Cheney och hans team till Riyadh den 6 aug. Förutom sina satellitbilder lade man fram korten med tänkbara scenarior för Iraks agerande om man inte hanterade den uppkomna situationen (Unger 2004:134). På detta sätt lyckades USA alltså (med falska ”bevis”) övertyga Saudierna till att tro att Irak skulle invadera landet för att på så sätt legitimera sina egna trupper och militära baser i landet. Baser som sedan har permanentats. Centralt är att just dessa baser och USA:s bestående närvaro i landet även har skapat grogrund för bin Ladens ökade aggression mot USA. Genom detta och agerandet i Afghanistan hade man skapat sig mäktiga fiender.

Under hösten nåddes inga diplomatiska framgångar. Delvis berodde detta på den fortsatta oviljan i arabförbundet att lösa dispyten på grund av sina egna inre motsättningar. Det fanns många parter som inte ville ge Saddam Hussein chansen att bibehålla eller utöka sin makt eftersom ett av hans mål var att verka för en anti-islamisering och pan-arabisk nationalism (Gause 2003:34ff). En allt mer desperat Saddam Hussein pressade upp tonläget med hotfulla uttalanden om Israel och om att göra Kuwait till en massgrav samtidigt. Han blev sedan sin egen värsta fiende när han tog brittiska medborgare som gisslan och visade upp dem i TV. I mitten av september gick Pentagon ut med uppgifter om att Irak nu ytterligare samlat 250 000 man in i Kuwait och att det fanns övertygande bevis för att man var på väg mot

Saudiarabien (Hess 2001:173). Detta trots att andra uppgifter hade dykt upp som motsade detta. sovjetiska satellitbilder hittade ingen sådan aktivitet, uppgifter som visades för tidigare experter på försvarsdepartementet som bekräftade att det inte fanns några synliga tecken på trupper (Gardner 2008:90). Andra medier började diskutera huruvida hotbilden var överdriven och flera bedömare var överraskade över vad man (inte) såg på de bilder som nu framkommit. Det enda som syntes var USA:s egen militära uppbyggnad i området. Pentagon kontrade med att tidningarna bara haft tillgång till en del bilder och negligerat över trettio mil landremsa där irakiska trupper förmodades gömma sig. En reporter lyckades däremot få fram bilder även över denna del av Kuwait vilket inte heller dem visade någon militär upp-trappning eller hot riktat mot Saudiarabien (Unger 2004:140). Ändå lyckades man övertyga saudierna om att de var hotade av Irak men stötte nu istället på problem på hemmaplan.

Att vinna opinionen och kongressens medgivande

Trots den ensidigt negativa bild som publicerats under våren och sommaren av Saddam Hussein så sviktade opinionsstödet i USA. För många var det oklart vad det amerikanska uppdraget i Gulfen egentligen gick ut på. För flertalet amerikaner var Hussein visserligen en otrevlig person (en sådan bild hade ju tydligt propagerats ut) men han var ändå ett bättre alternativ att hålla sig vänskaplig med än det iranska ledarskapet som amerikanerna, efter förödmjukelsen i Teheran och utvecklingen därefter, såg som det största hotet. Den amerikanska allmänheten hade svårt att förlika sig med att det fanns några konkreta hot mot USA från irakiskt håll. Kuwait var dessutom ett land med en liten population och ett extremt statskick i form av en familjediktatur som inte gav kvinnor några politiska rättigheter och som man uppfattade hade anti-semitiska tendenser (Unger 2004:135). Washington blev därav tvingat att satsa på massiva propagandakampanjer för att övertyga amerikanerna om nödvändigheten med en militär konfrontation. Vilka argument man skulle använda var inte helt självklart eftersom man tidigare hävdade att enbart demokratier åtnjuter rätten att skyddas mot aggression. I Kuwait stod inte någon demokrati på spel. Att hävda rätten till nationellt självbestämmande som skäl var också problematiskt p.g.a. palestinafrågan. Samtidigt varnade Bush rådgivare honom för att det fanns för många konkurrerande åsikter ”där ute”, varpå han måste förklara allvaret och hitta möjliga verktyg att använda. Hans låga profil lämnade fältet öppet för de som var fast beslutade om att en militär invasion var nödvändig. Richard Perle menade exempelvis att Hussein observerade Bushs tveksamhet och att det såg mycket negativt

ut om han inte var bestämd i sin ambition att hindra dennes aggression (Freedman/Karsh 1993:241).

I Bushs samtal med omvärldens politiska ledare stod det också klart under inledningen av hösten att man i andra länder var angelägna om att söka en diplomatisk lösning och uttömma sanktionsmöjligheterna (Hess 2001:174). Samtal mellan Bush, Cheney, Scowcroft och Powell vittnar om att man var medveten om att det var svårt att erhålla stöd för ett militärt ingripande och att man såg det som ett bekymmer att särskilt ryssarna och fransmännen hade invändningar (op.cit:178). I kongressen fanns också flera hårda motståndare som fortsatt reste frågor om Amerikas intresse i Gulfen. Pat Buchanan riktade under hösten 1990 kritik mot det upp-trappade tonläget och mot de personer han uppfattade underblåste konflikten såsom Richard Pearle, Abe Roosenenthal liksom kolumnister som Charles Krauthamer som krävde konfrontation. Han menade att Saddam Hussein inte var något direkt hot mot USA (Buchanan 25 aug 1990). Gary Milhollin vittnade för senatens *Armed Services Committee* och ifrågasatte där president Bush och hans militära rådgivare som framhärddade i att Irak hade möjlighet att producera kärnvapen inom sex månader till ett år och att USA måste hindra (prevent) detta från att ske. Milhollin var upprörd över att presidenten hade sagt till sina trupper i Saudiarabien att Hussein, varje dag som passerar, tar ett steg närmare att realisera sitt mål om en kärnvapenarsenal och att det var en anledning för varför Amerikas uppdrag kännetecknas av en verklig känsla av brådska. Han var också kritiskt till att Brent Scowcroft hävdade att om man bara låter de internationella sanktionerna ha sin gång så skulle det skapa risker för att: *“we could face an Iraq with nuclear weapons”* liksom till att försvarsminister Cheney direkt påstått att det bara var: *“a matter of time untill he acquires nuclear weapons and the capability to deliver them”*. De här uttalandena baserades, enligt Milhollin, på nyligen inkomna uppgifter från NIE som inte var trovärdiga (Milhollin 30 nov 1990). Saddam Hussein hade visserligen kunnat köpa och få tillgång till olika faciliteter och uran för att på sikt kunna utveckla kärnvapen på grund av att Amerika delvis har sålt dessa till honom, men han menade att det inte fanns någon verklig risk för att Irak skulle kunna utveckla kärnvapen på kort sikt. Han ansåg därför att administrationen borde skämmas för att de missledde allmänheten om Iraks eventuella bomb och att det borde finnas en rimlig gräns för hur långt man kan gå med desinformation när det står så mycket på spel. Milhollin var däremot övertygad om att Irak på sikt skulle kunna utveckla kärnvapen oavsett sanktioner men att det krävdes en annan strategi för att hindra detta (Ibid). Sen Tom Harkin var även han i ett tal 4 januari 1991 mycket kritisk över hur lite debatt som föregått presidentens beslut att ta landet ut i krig och menade att han när man lämnat senaten under hösten hade haft

intrycket att presidenten avsåg att använda alla diplomatiska och ekonomiska styrmedel för att lösa situationen. Det hade alltför snabbt ändrats tongångar från Vita huset vilket skapat förvirring (Harkin 4 jan 1991).

Men många andra var inriktade på att svara Saddam Hussein med hårdare tag än bara sanktioner. Henry Kissinger vittnade 28 nov 1990 inför senatens *Armed Services Committee* och varnade för att en framgångsrik diplomatisk lösning skulle vara svår att få till stånd då en hel rad aspekter måste uppnås för att det inte skulle hota stabiliteten. Han hade inte varit så orolig på flera decennier och menade att en kompromiss i det här läget skulle vara förödande. Han menade också att ett amerikanskt misslyckande skulle skaka om den internationella stabiliteten och allvarligt hota flera Gulfstater (Kissinger 28 nov 1990). Även många andra menade att Hussein utgjorde ett klart hot mot stabiliteten i hela regionen och att det var ett säkerhetsintresse för USA att hindra detta. Det hävdades att det fanns all anledning att tro att Saddam Hussein med sina ondskefulla baktankar skulle expandera sina intressen om han inte motarbetades. Det var också tydligt att man var mitt i brytpunkten för en ny världsordning och att det var oerhört viktigt att sätta agendan för denna genom att hindra den typ av aggressionshandlingar som Hussein ägnade sig åt att löna sig. Att förhandla fram en lösning som förändrade olika geostrategiska principer i och kring persiska viken i enlighet med Saddam Husseins önskemål vore att ge efter för aggression (Solarz 7 jan 1991). Det var dessa röster som skulle gå segrande ur dispyten om huruvida USA skulle agera kraftfullt och etablera sig i Gulfregionen.

Att de senare rösterna vann kampen om dagordningen grundade sig till största delen på den massiva kampanj som initierades och till vilken medierna var nästan helt okritiska. Snart var Saddam Hussein och hans ondskefulla visioner förstasidesnyhet överallt. Man frågade sig om det verkligen var så att han skulle få använda sin råa makt till att skaka världen. *Time* hade visserligen redan 13 augusti 1990 ställt frågan om Amerika verkligen ville låta Saddam Hussein forma den nya världsordningen efter Kalla Krigets slut, men det var först senare på hösten frågan på ett bredare plan uppstod om världen skulle vara säker så länge Irak fick behålla sin militärmakt intakt eller tilläts bygga upp den ännu mer. Hussein påstods vara bara några år ifrån att ha tillgång till kärnvapenbomber och höll därtill på att få tillgång till världens största oljereserver. Bush valde att göra problemet till en ren aggressionsfråga och var noga med att inte blanda in olja eller några andra frågor utan framställa Hussein som ett extremt hot mot världsfreden. Han använde andravärldskrigsmetaforer och utmålade Saddam Hussein som den nya Hitler, den farligaste personen i hela världen, vid vissa tillfällen beskrevs han till och med som värre än Hitler (Gardner 2008:78; Smith 2005:105ff). Bush refererade även kontinuerligt till Sad-

dam Hussein med ord som ”våldtäktsman” ”galning” och ”ondska” i samma mening (Smith 2005:109) Värt att notera är att denna bild inte var kompatibel med vad som tidigare lett Washingtons politik då man hävdade nödvändigheten av att samarbeta med Hussein för att Irak var ett utvecklat och progressivt land. Viktigt är också att han framställdes som ett nytt hot, men inte som ett globalt hot, vilket höll i sig också under Clintoneran men utvigades till ett hot för hela världsfreden efter 2001 (op.cit:157f). Den propagandakampanj som pågick under hösten 1990 måste därför anses vara en av de mest lyckade någonsin eftersom man till slut lyckades vända opinionen. Saddam Hussein gick på detta sätt från att vara en person som medverkade till att bekämpa islamismen i Iran till en demon på bara några få månader (Finlan 2003:9; Secunda/Moran 2007:140). Under hösten 1990 var det samtidigt väldigt lite intresse i amerikanska medier för *irakiernas* uppfattning av läget. Jesse Jackson som samtalat med Hussein och Aziz under flera tillfällen fick inte visa något av sina bandupptagningar i amerikansk press och detta var bara en undermålighet bland många (Schiller 1992:24f). Mediernas bevakning var extremt kontrollerat och utgjorde ett övergrepp över demokratins funktioner där människor medvetet vilseledades, undanhölls viktig information och där rapporteringen innehöll element av rasism och arrogans mot irakierna (Frank 1992; Secunda/Moran 2007; Taylor 1992). Inget krig i historien hade tidigare varit så dominerat av marknadsföring och strategiska PR-metoder som Gulfkriget, vilket otvetydigt hjälpte Vita huset att övertyga både allmänheten och kongressen om vikten av att stödja en militär intervention. När James Baker den 29 oktober hävdade att det var viktigt för världsordningen att aggressorer som Hussein stoppades för att man skulle kunna behålla stabiliteten i världen var opinionen dock fortfarande inte helt övertygad utan mistänkte fortfarande att det hela handlade mer om olja än något annat (Freedman/Karsh 1993:223f). En PR-firma anlätades för att sälja idén om att befria Kuwait från aggression. De efterföljande veckorna rapporterades om ondskefulla handlingar från Husseins sida och de stora tidningarna följde okritiskt med (Unger 2004:136f). Problemet var att historierna var lögnar som de amerikanska medierna (god)troget publicerade utan att verifiera sanningshalten i berättelserna. En grupp som kallade sig för Citizens for a Free Kuwait formades av personer från Kuwait som levde i USA och som tillsammans med Hill & Knowlton (med den amerikanska regeringens insyn) bl.a. iscensatte en historia om att irakiska soldater dödade prematura spädbarn

(Nordlund 2000:130; Findahl 2000:224; Unger 2004:136f).¹⁸⁵ På detta sätt skapades samtidigt en omöjlig situation eftersom man därefter valde att inte ge sig in i Bagdad och avsätta Saddam Hussein. Man hade skapat ett monster och allt som han framöver skulle göra kunde inte tolkas på annat sätt än som aggressioner och kompromisser var för alltid omöjliggjorda.

Militär kirurgi och en manifestation i överlägsenhet

För den politiska trovärdigheten krävdes däremot att USA kunde bygga upp en internationell koalition för ett anfall mot Irak. De efterföljande månaderna efter Iraks invasion innebar därför också omfattande aktivitet för att få igenom en FN resolution med krav på irakisk reträtt. Den 29 nov 1990 gav FN:s säkerhetsråd sitt godkännande att använda militär makt mot Irak om Hussein inte villkorslöst dragit sig ur Kuwait före den 15 januari 1991 (Hess 2001:183). Delar av kongressen fortsatte däremot att vara skeptisk (utifrån tillgången till annan information än den officiella) vilket oroade Bush. Han kunde dock glädja sig åt att CIA:s underrättelserapporter påvisade att sanktionerna inte hade någon effekt liksom att Hussein själv blev mer och mer ovillig till kompromisser (op.cit:186). I den resolution som sedan antogs av både senaten och representanthuset den 12 januari 1991 fastslogs att Irak oprovocerat invaderat Kuwait, att Irak demonstrerat sin beredvillighet att använda kemiska, biologiska och nukleära vapen, utgjorde ett hot mot världsfreden samt att Saddam Hussein visat en brutal aggression mot Kuwait. Förbehållet var att presidenten före ett krig skulle vidta alla tillgängliga fredliga åtgärder (Joint U.S. Congressional Resolution 12 jan 1991). Bush underströk också i ett tal samma dag att det faktum att man lyckats enas om en resolution visade på styrkan i en demokrati. Han menade också att det var ett bevis på en lång amerikansk tradition att ställa upp där saker går fel. *“Throughout our history we’ve been resolute in our support of justice, freedom, and human dignity [...] We did not plan for war, nor do we seek war. But if conflict is thrust upon us we are ready and we are determined. We’ve worked long and hard [...] to achieve a peaceful solution”* (Bush 12 jan 1991).

¹⁸⁵ PR-firman Hill & Knowlton gjorde ett 50-tal ”nyhetsvideor” av vilka många sändes i TV-kanaler världen över. Inför senatsutskottet berättade en sjuksköterska från ett sjukhus i Kuwait om hur Saddam Husseins soldater tagit sig in på sjukhuset på avdelningen för för tidigt födda barn och ryckt ut slangar ur kuvöserna. Snyftande förklarade hon hur soldaterna tagit bebisarna *“and left [them] to die on the cold floor”*. (Findahl 2000:229; Gardner 2008:84; Nohrstedt/Ottosen 2001:15ff). Detta vittnesmål användes upprepade gånger av President Bush för att motivera ett krig. I efterhand vet man att händelsen var uppbyggd och att flickan som ”spelade” sjuksköterska i själva verket var dotter till Kuwaits ambassadör i USA.

USA anföll Irak den 16 januari 1991 efter ett antal varningar och inledde ett krig som inte bara skulle driva Irak ut ur Kuwait utan som skulle manifesteras en ny era i amerikansk krigföring och position i världspolitiken. Hökarna hade vunnit kampen om både Vita huset, kongressen och om opinionen i USA. Trots en tydlig medvetenhet hos administrationen i Washington om komplexiteten i Gulfen och konfliktupptrappingens egentliga innehåll så hade man kommit till slutsatsen att Saddam Hussein hotade stabiliteten i världen och måste stoppas.

This military action [...] follows months of constant and virtually endless diplomatic activity [...] Now, the 28 countries with forces in the Gulf area have exhausted all reasonable efforts to reach a peaceful resolution, and have no choice but to drive Saddam from Kuwait by force. [...] We are determined to knock out Saddam Hussein's nuclear bomb potential. We will also destroy his chemical weapons facilities. [...] While the world waited, Saddam Hussein raped, pillaged, and plundered, a tiny nation no threat to his own. He subjected the people of Kuwait to unspeakable atrocities, and among those maimed and murdered, innocent children. [...] Thomas Paine wrote many years ago; "These are the times that try mans souls" those well known words are so very true today. [...] The terrible crimes and tortures committed by Saddams henchmen against the innocent people of Kuwait are an affront to mankind and a challenge to the freedom of all.

George H.W. Bush 16 jan 1991

Operation "ökenstorm" pågick enbart i lite drygt fem veckor men under denna tid förelåg en intensiv bombkampanj av Irak med över 100 000 inflygningar som mötte väldigt lite motstånd (Smith 2005:100). Förödelsen i Irak var omfattande. Den 15 februari gjordes ett radiouttalande från Baghdad där man höll ett högt tonläge mot USA och de allierade och anklagade dem för att använda en omfattande aggression riktad mot civila mål såväl som militära med förödande lidande för det irakiska folket. Man menade vidare att man för att dra sig tillbaka från Kuwait krävde att en rad mål uppfylldes däribland att de allierade skulle dra tillbaka alla sina militära styrkor som man inrättat före och efter 2 augusti 1990, att Israel skulle dra sig tillbaka från Palestina samt att man skulle erkänna Iraks historiska rätt till de land- och havsområden som från början inlett konflikten (Iraqi Statement 15 feb 1991). President Bush svarade på detta att Saddam Hussein inte bara ljög utan att han nu hade ökat sina krav på ett oacceptabelt sätt och att de allierades styrkor inte skulle upphöra med sitt uppdrag förrän Hussein åttlytt samtliga resolutionspunkter och helt dragit sig tillbaka från Kuwait helt utan villkor (Bush 15 feb 1991). Den 27 februari utro-

pade Bush Kuwait befriat, kriget avslutat och att de allierades mål hade uppnåtts. Amerika hade stått upp för sitt ord att hindra Saddam Husseins aggression. En rad villkor utfästes sedan mot Irak som fick fyrtioåtta timmar på sig att uppfylla dessa.

Kriget blev inledningen av en ny era för modern krigföring och dess inverkan på det internationella systemet kan knappast underskattas. Det markerade den första krisen efter Kalla Kriget och visade på en enastående militär överlägsenhet från världens enda kvarvarande supermakt. Den nya sofistikerade teknologin lovade också att man nu gick in i kirurgiska krig med ”smarta bomber” samt visioner och praktiker som liknade videospel (Finlan 2003:7). Man hade skapat en ny internationell ordning där provokationer mot amerikanska intressen nu officiellt var förevändning för regelrätta krig. Om det inte var helt klart vad som egentligen hotat Amerikas säkerhet så gav Bush delvis ett svar på detta vid en middag till minne av Richard Nixon den 11 mars 1992. Bush sade där att om USA inte befriat Kuwait och segrat över Iraks invasionsarmé så skulle de ekonomiska konsekvenserna ha blivit uppenbara och en djup recession varit ett faktum. Detta eftersom Hussein då haft kontroll över majoriteten av världens olja (Gardner 2008:64). Olja var och är visserligen inte USA:s enda mål med kriget (det är det aldrig) men invasionen av Irak gav tillfälle att lösa ett problem man haft sedan lång tid, nämligen att kunna etablera militära trupper/baser i området och säkra upp strategiskt viktiga inflytandesfärer och säkra oljetillförsel till USA. Den öppna dörrens princip och amerikansk säkerhet hade fortsatt ett symbiotiskt förhållande som nu lett till nya dimensioner. Men en supermakt kan inte bibehålla sin särställning utan en klar fiende. Nya hotbilder var tvungna att formuleras för att se till att USA inte tappade fart. PNAC-dokumentet blev svaret på vilken ställning USA borde etablera sig i en ny värld där nya hot förelåg mot dess politiska system och stabilitet. Som vi såg i prologen formulerade man en vision för ett Pax Americana eller t.o.m ett Imperium Americana. Hoten mot detta skulle realiseras genom terrorattackerna den 11 september 2001 och USA fick då den fiende som krävdes för att mobilisera för nya krig.

Sammanfattning

Under hela den amerikanska historien har drivande filosofer, ideologer och politiska makthavare formulerat idén med Amerika och vilka mål och medel som ska styra utvecklingen. Vid särskilt viktiga brytpunkter har krafter mobiliserats där man vässat sina argument för varför USA bör ta initiativet och ledningen i utvecklingen och öka sina makt- och inflytandesfärer. Det har givetvis alltid förelegat en diskursiv

kamp, men de personer som effektivt har kunnat presentera tydliga hotbilder mot det Amerika står för och representerar har vunnit kampen om dagordningen genom att framställa hot mot den amerikanska existensen. Överdrifter, dolda agendor eller t.o.m. lögner har ofta legat bakom såväl de policydokument som har mynnat ut ur dessa debatter samt de politiska initiativ som realpolitiskt genomdrivits. USA har, som vi sett genomgående i den historiska syntesen, drivit krig av skäl som är väl förknippade med landets grundläggande idékärna, dess strävan efter absolut säkerhet och för att upprätthålla den amerikanska drömmen eftersom man sett detta som nära sammanvävt med säkerheten. Dessa krig har därtill överträtt andra människors frihet och rättigheter och har därför behövt lindas in i en rättfärdigande retorik vilket man genomgående lyckats med på ett skickligt sätt. Trots att lögner vid många tillfällen uppdragats för omvärlden har det även kunnat upprepas vid flera tillfällen.

Passus:

Med en genomgång av olika delar av den amerikanska historien och de olika aspekter som drivit landets utrikes- och säkerhetspolitik framåt och format dess agerande internationellt, blir det nu möjligt att rikta fokus mot vilka *logiker* som skapats av detta. Syntesens olika delar tillåter nu en systemkritisk analys där det blir möjligt att väva samman de olika aspekterna för att urskilja *mönster* i landets utrikespolitik. Allt för att skapa bättre förståelse för de drivande logiker som finns i bakgrunden av olika presidentadministrationers överväganden och policyutformningar, vilket möjliggör att synliggöra olika paradoxer och innebörder som vid första anblicken inte är uppenbara.

George W. Bush - en (r)evolution?

*We intervene not for conquest, not for aggrandizement,
not because of the Monroe Doctrine. We intervene for
humanity's sake, to aid a people who have suffered every form
of tyranny and who have made a desperate struggle to be free*

Sen John C Spooner, 1898

*Our purpose in Vietnam is to prevent
the success of aggression. It is not conquest,
it is not empire, it is not foreign bases, it is
not domination*

Lyndon B. Johnson 1966

*We exercise power without conquest, and we sacrifice
for the liberty of strangers // ...// The liberty we prize
is not America's gift to the world, it is
God's gift to humanity*

George W. Bush 2003

Syftet med avhandlingen och syntesen som formulerats i tidigare kapitel är att bidra till diskussionen om huruvida George W. Bush utgjorde en anomali eller en kontinuitet i amerikansk historia, men främst till hur amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik generellt kan förstås. Meningen är att den inledande prologen om Bushadministrationens politik mellan 2001-2009 i ljuset av den historiska syntesen nu ska ge möjlighet att svara på en rad frågor och problematisera den amerikanska utrikespolitiken på ett mer övergripande sätt. De vägledande frågorna för arbetet och som i detta kapitel kommer att behandla i tre olika delar var dels att: (1) avgöra om Bushs politik bör förstås som en anomali eller om det finns skäl att se den som en konti-

nuitet av tidigare politik och avgöra vari kontinuiteterna och/eller anomalierna i så fall består. Denna fråga kommer att besvaras i den inledande delen av detta kapitel genom en kort analys av kontinuiteterna som identifierats inom de olika områden som de olika synteskapitlen utgjort och vilka avvikelser man kan se. Avsnittet har fått rubriken *1. Identifierade kontinuiteter och avvikelser*. Dels handlade syftet om att: (2) problematisera vad olika kontinuiteter betyder för den amerikanska utrikes- och säkerhetspolitiska utformningen och analysera förekomsten av mönster och logiker som går bortom kontinuiteternas enskilda betydelser. Detta mynnar ut i möjligheten att också diskutera frågan om det finns tillräckligt mycket avvikelser för att påståenden om Bush som en revolution i amerikansk utrikespolitik trots allt blir giltiga. Detta kommer att behandlas i en andra del i detta kapitel under rubriken *2. Progressiv kontinuitet*. Som en sista del handlade syftet om att: (3) besvara frågan om eventuella kontinuiteter och mönster som hittats motiverar en mer genomgripande systemkritik, vad det i så fall leder till för resultat och vilka följdfrågor som detta kan initiera. Några väsentliga paradoxer som framträder och vad dessa betyder för amerikansk säkerhet kommer då att diskuteras. Detta presenteras i ett avsnitt som fått rubriken *3. Amerikas inre fiende*. Därefter följer en avslutande diskussion om varför det är viktigt att uppmärksamma de resultat som presenterats samt en diskussion om var eventuella öppningar till förändringar kan skönjas.

1. Identifierade kontinuiteter och avvikelser

There is a degree of continuity – about being a model for change! Not even Iraq was a discontinuity – we’ve been there before even since 1980.

Intervju Washington feb 2010

I think there is a broad pattern of consistencies that, I would say, even goes back before the founding of the country [...] there are these core political principles that shape what Americans do.

Thomas Donnelly 24 feb 2010

Som svar på första frågeställningen om vilka kontinuiteter som går att identifiera kommer nedan varje kapitel från syntesen att behandlas var för sig för att summera

några av de likheter som går att skönja över tid. De exempel som lyfts fram är begränsade utdrag ur syntesen som innehåller långt fler beskrivningar av de fenomen som tas upp. För vidare fördjupning hänvisas till de olika kapitel där detta behandlas mer ingående. Rubrikerna nedan följer varje synteskapitel.

USA och (om)världen

Bush kritiserades som vi beskrevs i kapitel två (Passus: misstagen och fördömandena) för sin konfrontativa och onyanserade framställning av hot och för att han delade in världen i ond och god och manipulerade det amerikanska medvetandet. Han frekventa användande av Gud som sin bundsförvant och att han gjorde det amerikanska kriget till en kamp mellan gott och ont med religiösa undertoner skapade starka reaktioner främst i omvärlden, liksom hans definitiva och exkluderande uppdelning i ”med eller emot USA”. Även det faktum att han valde att se det som sin mission att invadera Irak och befria den irakiska befolkningen rönt negativ uppmärksamhet. Kritiken mot den neokonservativa ideologin har därtill gjort gällande att man med sådana ideologiska utgångspunkter överträdde amerikanska ideal och vad USA representerar samt vilka politiska målsättningar och medel som är legitima.

Denna kritik mot Bushs retorik och framtoning är problematisk eftersom utfästelserna från Washington i alla tider varit tydligt dikotomiserande och burit på bestämda budskap om amerikansk överlägsenhet. Alla presidenter har, utan undantag, åberopat Amerikas exceptionalism och särskilda roll som osjälvisk garant för fred och frihet, vilket också förstärkts i tider av konflikt. Man har ständigt gjort tydliga anspråk på att representera den goda kraften i kampen mot ondskan, samt legitimerat olika krigshandlingar på detta sätt. Wilson menade exempelvis att: *“the force of America is the force of moral principle”* och att: *“the idea of America is to serve Humanity”* (Wilson 1914). Carter hävdade att: *“human rights are part of the American consciousness. [...] make[s] it almost inevitable that our country will be a leader in the world standing up for the same principles on which our Nation was founded”* (Carter 1977). Clinton tog det kalla krigets slut som ett tecken på att Amerikanska idéer nu blivit universellt giltiga och hävdade att: *“America must continue to lead the world we did so much to make”* (Clinton 1992). Bush följde gamla anor i amerikansk politik i sin retoriska framställan om såväl USA:s roll i världen, hotbilden, samt målen och rättfärdigande av medlen. Eftersom den amerikanska nationalismen innefattar idén om en mission av världshistorisk signifikans utan några determinerade gränser formades tidigt en speciell och mäktigt nationalism som konstituerar sig själv inte bara som profetisk utan som en *universell* nationalism (Stephanson 1995). Det anses därför inte finnas några skäl att vara återhållsam i sina utfästelser eftersom det måste (med tanke på att USA är ex-

ceptionellt) vara alla människors vilja och rättighet att få bli en del av detta enastående (universellt giltiga) politiska/ekonomiska system och slippa det tyranni eller barbari som konkurrerande system utgör. En idé som alla presidenter utgått ifrån i sin retorik även om republikanska presidenter mer än demokrater tenderar använda ”stora idéer”, moral och tradition i sina tal (Kazin 2010:282). Däremot har olika kontexter tillåtit lite olika tolkningar av exceptionalismens gränser. I takt med att USA:s roll i världen utvidgats har möjligheterna för vad som blir tänkbart att tillskriva exceptionalismen förändrats. Jeffersons, Lincolns, Roosevelts, och Wilsons tolkningar är därför inte precis desamma som Bushs. Det handlar om hur man i olika kontexter och med olika stort mått av makt och möjligheter har använt begreppet och knutit det till att legitimera olika praktiker. *Tonen* i retoriken har också varierat över tid och i vissa perioder har en mer samarbetsinriktad eller mer överseende (med andra system) betoning varit i centrum. Avspänningsperioden med Nixon/Kissinger i inledningen av 1970-talet är ett sådant exempel. Men detta har som vi också kunnat se främst handlat om retorik och inte åtföljts av praktik (se vidare nedan). Samtiden har framtvingat ett varierade tonfall kring USA:s mål och medel. Dock har aldrig en mjukare framtoning frångått undertonen om att USA:s villkor är överordnade och att landet är världens mest enastående, med vissa överordnade rättigheter. USA:s exceptionalism har inte ifrågasatts, liksom inte heller den övriga idékärnan eller vad man har rätt att göra om man anser det nödvändigt.

Gud har också varit närvarande i de allra flesta presidenters retorik och idévärld och det har rått en tämligen stor konsensus om att USA är givet ett särskilt uppdrag från ovan och att detta utgör en legitim grund för landet att också avgöra andra länders framtid och riktning. Tocqueville observerade redan 1831 att även om det i konstitutionen förhöll sig så att religionen inte var direkt delaktig i politiken så måste det ändå förstås som den främsta av politiska institutioner (Holl 2007:123). Såväl Washington, Jefferson, Madison som Monroe framhärjade under de första decennierna en stark religiös övertygelse som de dessutom sammanvävde med ett rasistiskt drag som baserades på överordning och en värld indelad i ondska och godhet. Men egentligen har alla presidenter funnit det politiskt passande att visa sina religiösa övertygelser eftersom amerikanerna är ett religiöst folk och det därför finns betydande politiska poäng att hämta. Perioden runt 1800-talets slut var den religiösa imperialismens höjdpunkt och McKinley uppfattade sig ha ett uppdrag av Gud att definiera den amerikanska nationella karaktären. Woodrow Wilson såg sig själv, ett par decennier senare, göra samma sak på ett internationellt plan och ingen president har mer tydligt än Wilson ansett att USA har ett särskilt uppdrag och en given rätt att leda världen ut ur mörkret (Wood 1990:222). Under efterkrigstiden har det kan-

ske kommit allra starkast till uttryck då exempelvis Eisenhower baserade sin dialektik på en kamp mellan det gudomliga och det demoniska onda (Holl 2007:131). Likaså hade Trumans kristna tro stort inflytande över hans sätt att uppfatta konflikten med Sovjet som en manikeisk kamp mellan ont och gott. Enligt honom var också nyckelgrupperna för att lösa konflikten religiösa institutioner snarare än politiska eftersom skiljelinjen enligt honom gick mellan den ateistiska kommunismen och den troende världen och Amerika hade ålagts ansvaret att skapa fred i världen (Edwards Spalding 2007:95ff). Presidentadministrationerna har nästan utan undantag förvaltat de religiösa elementen i Amerika och institutionaliserat kristna värderingar på olika sätt. Carter definierade sig som pånyttfödd kristen (Sherry 1995:342). Ronald Reagan återopade Gud i sin retorik angående USA:s uppgift. Bushs många gånger exkluderande retorik passar väl in i den amerikanska traditionen och kan vid direkta jämförelser enbart betraktas som en kontinuitet av andra presidenters uttryckssätt. Sådana religiösa innehåll i politiken är dock problematiska eftersom de bygger på dikotomier som är absoluta och inte förhandlingsbara. Konsekvenserna av en sådan hållning blir att det ofta inte finns utrymme för kompromisser eller dialog. När kampen gäller ondska mot godhet finns inga alternativ annat än att vinna allt. Ett sådant förhållningsätt kan sägas ha haft ett olyckligt inflytande över den allmänna diskursen och även fråntagit det amerikanska folket möjligheten att förstå människor och kulturer långt bortanför dem själva (Hunt 1987; Kolko 2006). Människors (o)likheter och erfarenheter blir osynliga när kampen ständigt beskrivs som ondska mot godhet (Salaita 2006). I detta större narrativ ligger också en tendens att uppfatta den internationella strukturen som ett globalt schackbräde som kan kontrolleras. Även om världen naturligtvis är mer komplex än så tenderar den amerikanska diskursen att införliva varje konflikt i en sådan beskrivning och den amerikanska befolkningen tenderar att bli lätt att manipulera till att ge sitt godkännande för våldsanvändning mot andra (Hunt 1987).

Eftersom det kan förstås som själva nerven i amerikansk politik och självbildningen att man är en exceptionell nation, att man har ett öde och ett uppdrag att fylla och att det finns en mission att uträtta i namnet av frihet, demokrati och rättvisa får inte detta hotas av något. Det anses oftast kräva kraftfulla handlingar från Vita huset när något inträffar vilket legitimeras genom återopandet av ödet och uppdraget. Bush använde därför de historiska ödesmättade idéerna mycket påtagligt som ett svar på 11.9 vilket en majoritet av amerikanerna förväntade sig eftersom man delar detta narrativ om sig själv och andra. I varje sammanhang av nationellt trauma har det mycket effektivt verbaliserats av olika presidenter. Theodore Roosevelt menade exempelvis som ett svar på hot från europeiska stater i Latinamerika att:

Chronic wrongdoing, or an impotence which results in a general loosening of the ties of civilized society, may in America, as elsewhere, ultimately require intervention by some civilized nation, and in the Western Hemisphere the adherence of the United States [may force us], however reluctantly, in flagrant cases of such wrongdoing or impotence, to the exercise of an international police power

Theodore Roosevelt 6 dec 1904

Så gott som alla militära interventioner har också rättfärdigats med att man avser hjälpa andra och sprida världens ljus. Att man har en uppgift i världen eller ett förutbestämt öde att vägleda andra länder till demokrati och utveckling i enlighet med amerikanska ideal eftersom dessa är universellt giltiga och eftersträvansvärda. Bush överträdde inte några amerikanska traditioner genom sina svart-vita utspel och kraftfulla svar på 11.9 utan följde helt sina föregångare i sin ödesretorik och praktik. Amerikanska administrationer har ofta framställt situationer som ödesdigra val mellan civilisationens utveckling eller förfall. I syntesen har vi sett att budskapet också återkommande har varit att andra länder har att välja på att vara med eller emot USA. Inte heller detta är någon ny princip även om Bush möjligen verbaliserade det mer explicit än sina föregångare. Hela Kalla Kriget utfäste den grundläggande idén om att man antingen accepterade amerikanskt intrång och styrning i interna angelägenheter eller att man utgjorde en potentiell fiende som riskerade att angripas. Det fanns inga valmöjligheter för länder att implementera en socialistisk/kommunistisk politik utan att man då fick USA som motståndare. Detta hade varit en princip även under fördrivningen av indianer då ursprungsbefolkningar hade att välja mellan att assimileras in i det amerikanska värdesystemet och acceptera deras sätt att organisera sitt samhälle eller utplånas. Samma princip hade gällt i förhållningssättet till länderna i Latinamerika under 1800-talet och 1900-talets inledning då man antingen accepterade att bli integrerad i amerikanska ekonomiska och politiska förhållanden och öppna sina samhällen för amerikanska intressen, eller så betraktades man som landets fiende och riskerade att invaderas och ”läras att välja rätt styre”. Med eller emot USA är snarare en bärande princip i landets hållning gentemot omvärlden.

Att Bush uppfattades avvika i sin retorik kan ha en rad förklaringar. Till viss del kan det sägas stämma att han ibland ingav ett något ointellektuellt intryck och gjorde ogenomtänkta utspel som också blev en börda för honom och hans administration. Bush beskriver själv i sin självbiografi hur han ibland uttalade sig lite för oöverlagt och hur människor runt om honom fick hjälpa till att formulera konflikten bättre (Bush 2010:140). Ett exempel är när han talade om ett *korståg* dagarna ef-

ter 11.9. Hans uttryckssätt och bristande erfarenhet av utrikespolitik skilde delvis ut honom från en rad tidigare presidenter och det är rimligt att kritisera honom för ett problematiskt språkbruk i olika ömtåliga sammanhang. Men Bushs popularitet i USA vittnar samtidigt om att hans jargong och utspel passade många amerikaners behov och förväntningar efter 11.9 och att han hade känsla för vad medborgarna i USA ville höra. Att mediasamhället förändrats så påtagligt under senare år och gjort spridning av olika (förhastade) uttalanden mer lättillgängliga liksom förlöjliganden av detta påverkar bilden av Bush negativt utan att det för den sakens skull är självklart att han mer frekvent än andra presidenter har uttryckt sig okänsligt. Möjligen fick snarare den nya medietekniken honom att framstå som mer avvikande än han var liksom enklare för andra att kritisera.

Den neokonservativa agenda som till viss del låg bakom Bushs politik utgjorde också delvis en ny ideologisk framtoning. Aldrig tidigare hade dessa neokonservativa idéer om målsättningen för upprättandet av Imperium Americana, unilaterala villkorlösa utfästelser eller målen att demokratisera regioner som Mellanöstern och leda världen i riktning mot en amerikansk avbild uttalats så explicit. Däremot var vare sig essensen i Bushs retorik eller dessa idéer nya. De neokonservativa visionerna har tidigare dolts eller lindats in i annan retorik och mer funnits i bakgrunden av olika politiska utfästelser. Det har då varit en del av en annan kontext. Som vi sett i syntesen har dessutom just nykonservativa och senare neokonservativa företrädare (eller personer som skriver under på neokonservativa idéer) funnits med i policyutformningen på olika sätt under årtionden. Delar av deras politiska idéer har successivt vävts in i Washington och de representeras av såväl demokrater som republikaner. Många av de idéer som formulerats av personer med neokonservativ slagsida har också vunnit allmängiltigt genomslag såväl i opinionen som bland andra politiker och utgör en sammanblandning mellan olika politiska läger av personer som delar en gemensam föresats att USA ska inta en tydligare ledarroll i världen. Redan 1983 uppfattade Norman Podhoretz att vissa av de nykonservativas idéer omfattades, respekterades och på flera sätt till och med betraktades som konventionell visdom (Podhoretz 1983). Detta går visserligen i vågor. Liberala och konservativa vindar blåser olika hårt vid olika tider men något revolutionerande med de neokonservativa inslagen var det inte. I vart fall inte så revolutionerande som många låtit göra gällande och det bör inte knyts till en så specifik grupp. PNAC-dokumentet från 1997 undertecknades dessutom av en lång rad, över 200, personer med bred erfarenhet som var hemmahörande i olika politiska falanger (PNAC A) varav exem-

pelvis femton personer var knutna direkt till Clintonadministrationen (PNAC B).¹⁸⁶ Att framhålla neokonservatismen som en extrem ideologi är dessutom onyanserat av flera skäl då uppfattningen att det på ett eller annat sätt är nödvändigt att reformera Mellanöstern, *förebygga* och agera mot *potentiella* hot mot USA, samt en ambivalent inställning till internationella organisationer och FN är en väl etablerad uppfattning i Amerikansk politik. I alla samhällen och inte minst det amerikanska bygger samtiden på vad historien skapat åt den och i USA är kontinuiteterna i en ideologisk grundföreställning oerhört framträdande. Historien vilar på grundläggande idéer om det egna självet som har skapat ett ”kollektivt medvetande” eller ”kollektiv visdom” kring säkerhetspolitik och de utrikespolitiska målen och medlen (Haley 2006) som beskrivits i syntesen. Den uppsättning av idéer som har allmänt genomslag i den amerikanska diskursen, där känslan av exceptionalism och ett revolutionärt messiansk etos återkommande kommit upp till ytan, har inte sällan lett USA in i global interventionism i namnet av frihet. I detta ligger en historiskt accepterad politisk tanke som nästan inte ifrågasätts om att amerikanska liberala värden och institutioner konstituerar en generaliserbar modell som understödjer mänskliga rättigheter och välbefinnande (Selden 2004:2). Att det förvånar och blir föremål för kritik kan vara för att man ibland bortser ifrån eller har bristande kunskap om i vilken utsträckning dessa uppfattningar utgör *fundament* i den amerikanska självförståelsen och hur de stärks under olika former av upplevda eller verkliga hot mot den egna säkerheten. Det *förstärktes* möjligen av neokonservativa explicita element men var inga revolutionerande tankegångar (se nedan). Några konspirationsteorier behövs därför inte för att förklara riktningen i amerikansk politik mellan åren 2001-2009. Snarare än att vrida USA i en ny riktning har Bushadministrationen följt gamla utrikespolitiska (expansionistiska) traditioner i bl.a. Jeffersons, Hamiltons, Jacksons, Wilsons och Reagans anda (Mead 2001:6). Det som hände var att kontexten förändrades. Bush agerade inom ramen för en ny fas i amerikansk politik där man tilläts tala med en ny röst och utfästa uttryckliga målsättningar om ett Imperium Americana. 11.9 fördjupade känslan om sårbarhet samtidigt som landets nyvunna position efter Kalla Kriget hade fått exceptionalismen och ödesberättelsen att också förstärkas. Detta skapade möjligheter för USA att anta och explicitgöra en utvidgad politisk målsättning. Vi återkommer till detta i den andra delen av detta kapitel men viktigt är att beakta att efter Kalla Krigets slut och efter 11.9 i synnerhet, hade de mekanismer som tidigare hållit tillbaka globala maktambitioner i enlighet med Imperium Americana försvunnit. Man behövde inte längre dölja användandet av politiskt obekväma metoder för

¹⁸⁶ Antalet knutna till Clintonadministrationen låter kanske inte så anmärkningsvärt men det är fler än vad som fanns i Bushadministrationen 2001-2009. De politiska preferenserna för de olika personer som har kopplingar till PNAC är också i övrigt väldigt varierade även om en majoritet är republikaner.

att uppnå sina mål. Men det hade inte varit möjligt för en så radikal politisk idé att få fäste utan tidigare historiska steg. Att USA kunde ta steget att utmana globala institutioner såsom FN på ett så uttryckligt sätt som Bush gjorde, har all tidigare historia lagt grunden till. Det har skett en kontinuerlig utveckling över tid som vi kommer att återkomma till.

Absolut säkerhet och (il)legitima medel

Den kanske mest uppmärksammade och kritiserade delen av Bushadministrationens politik var dess policystrategi eller säkerhetspolitiska doktrin som utfäste möjligheten för den amerikanska militären att agera med *förebyggande krig*. Något som helt strider mot internationell rätt, som understryker att krig enbart är tillåtet som medel mot ett nära förestående hot eller som ett direkt svar på ett angrepp mot den egna nationen. Bushs utvidgning av krigslogiken till att inkludera förebyggande krig har därför ansetts skada, inte bara Amerikas moral och riskera att vara kontraproduktivt för dem själva, utan även uppfattats som ett allvarligt slag mot hela den internationella rätten. Många har talat om Bushdoktrinen som en omformulering av hela den amerikanska utrikespolitiken och betecknat det som det mest kontroversiella dokumentet i historien. Bush har också fått omfattande kritik för att han överträtt olika demokratiska fri- och rättigheter genom inrättandet av Patriot Act, fånglägret på Guantanamo och en tillåtande attityd gentemot tortyr.

Med en historisk bild över amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik har vi sett att principen om att föregripa och förhindra olika *tänkbara* hot emellertid har utgjort en central del av amerikansk praktik. Snarare än att vara ett undantag har det funnits med som explicit strategi ändå från landets tillblivelse. Det har utgjort en grund för hur amerikanska administrationer agerar och tillsammans med idén om exceptionalism och känslan av sårbarhet har detta införlivats i hela förhållningssättet till hot, mål och legitima medel för att försvara detta unika. Det har blivit en kärna, en princip som väglett administrationerna och kan endast med få undantag sägas vara den strategi som ansetts mest lämplig för utrikespolitiska överväganden. En ständig känsla av sårbarhet och att andra hotar det unika amerikanska systemet och därför måste hindras i sina onda uppsåt, har föranlett detta förhållningssätt. Med absolut säkerhet som mål kan man inte förhandla utan bara vinna allt och då gäller det också att föregripa olika systemhotande element. Under hela 1800-talet var som vi sett användandet av föregripande strategier vägledande för att expandera över kontinenten. När USA senare blev en världsnation och med imperialistiska ögon blickade ut över haven uppfattades det som nödvändigt att föregripa tyskarnas, japanernas eller spanjorernas eventuella (ny)etablering i Latinamerika (Gaddis 2005; Kagan 2007).

Man invaderade, annekterade eller styrde den politiska riktningen i en rad länder i den västra hemisfären för att se till att inte någon skulle utmana amerikanska intressen. Säkerhet kopplades samman med tillgång till marknader vilket skapade en mäktig idé om expansion och att styra utvecklingen på ett sätt som garanterade amerikanska företag tillgång till andra länders marknader (se vidare nedan). Expansionen har ständigt påståtts ske genom s.k. defensiv aggression, alltså att expansionismen har gällt självförsvar mot omedelbara säkerhetshot och strävan efter evig absolut säkerhet. Det har således ofta motiverats, legitimerats och försvarats genom att sägas vara reaktioner på tidigare aggressioner (Karlsson 1996:20). Verkligheten har däremot ofta varit en annan. Självförsvar har åberopats för att rättfärdiga faktiska eller *föväntade* expansionistiska handlingar från andra stater, *möjliga* attacker av fiender, *möjliga* framtida dispyter med mäktiga grannstater eller *riskan* att förlora andelar på marknaden o.s.v. (Weinberg 1958:407). Theodore Roosevelt menade exempelvis att intervention var legitimt vid alla tillfällen och tillstånd till vilka USA misstycker och påstod att sådana genomfördes för civilisationens främjande och mot barbari (Weston 1972:40). Man kunde därav motivera interventioner utan att uttryckligen definiera dem som förebyggande eftersom det var för allas bästa. Såväl Roosevelts Corollary som Tafts dollardiplomati innebar att man involverade sig utrikespolitiskt genom att sända krigsfartyg och trupper till länder i den västra hemisfären vid upprepade tillfällen för att undvika hot som för Washington uppfattades som ovälkomna politiska förändringar, vilket var en form av “preemptive-policy” (Kolko 2006:11). Washington tillät inte omgivande länders politiska utveckling att ske på egen hand då eller senare varpå att föregripa hot mot dem själva blev en kärna i dess policy även på 1900-talet. Tydligast har denna föregripande strategi möjligen kommit till uttryck i Wilsons politik gentemot Latinamerika. Även om han utlovade att USA aldrig skulle söka erövra någon mark igen så blev hans politik inget annat än en period av föregripande insatser i hans ambition att lära sydamerikanerna hur de skulle organisera sina samhällen. Genom att göra en åtskillnad mellan militära aktioner och formella krig skapade han en utvidgad idé för amerikanskt beteende mot andra suveräna stater. Detta blev en stor paradox i Wilsons utrikespolitik som därefter styrte Washington. Bara genom att aktivt lägga sig i andra länders affärer kan USA styrka sitt hävdande av alla folks rätt till självbestämmande (Wolfensberger 2004), och dessutom utan att kalla det för förebyggande krigsinsatser. Skillnaden mellan exempelvis Wilson och Bush var främst diskrepansen mellan retorik och praktik. Wilson sa en sak och gjorde en annan, medan Bush sa vad han ämnade göra. Skillnaden var att Wilson agerade inom ramen för en annan fas som inte tillät honom att vara ex-

plicit med sina intentioner eller visioner. Bush däremot behövde inte göra skillnad mellan ord och handling.

Det kanske viktigaste är däremot att det under hela Kalla Kriget var just förebyggande strategier att avvärja eventuella hot som blev en styrande princip och att det på flera sätt byggde upp legitimiteten för Kalla Krigets kamp mellan kommunism och liberalism. Endast genom att föregripa och hindra stater från att falla i händerna på Sovjet skulle kampen om världen kunna vinnas. Det blev en så rationaliserad idé att den i stort sett blev osynlig. Uttalandet: *“we had to destroy the village in order to save it”*, som en amerikansk officer gjorde till en journalist under Vietnamkriget, talar sitt tydliga språk (Arnett 8 feb 1968). Man allierade sig även med olika diktatorer i världen i kampen mot kommunismen och överträdde en rad demokratiska fri- och rättigheter för vad man menade den goda saken. Utveckling ansågs kräva (under en övergångsperiod) ett handfast styre och i kampen om att förebygga kommunismens spridning blev allt tillåtet (NSC 1959). Ett oändligt antal militära operationer bedrevs för att förhindra kommunismens spridning. Bara mellan 1955-61 sände man utrustning till minst 38 länder och många människor från dessa länder skickades till USA för att få militär träning. Än mer påtagligt var den omfattande expansion som skedde av hemliga aktiviteter utförda av CIA. Ett mycket flexibelt system som tillät USA att intervensera i oräkneliga krig i oräkneliga länder, med otydliga medel utan ansvar för konsekvenserna (Blum 1998; Kolko 2006:7; Harvey 2005). Att detta stred mot internationella konventioner, var oetiskt och på andra sätt problematiskt var i Washington av underordnat intresse. Det bör inte underskattas eller glömmas bort vilka omfattande intrång/interventioner som USA gjorde i andra främmande länder under hela Kalla Kriget och vilka metoder man var beredd att använda för att nå sina mål om att hindra socialism/kommunism från att spridas eller vilka oegentligheter man förbisåg bland de politiska ledare man stöttade. Genom modern krigföring, förbättrad underrättelsetjänst och nya kommunikationer samt USA:s växande ekonomiska särställning tog USA sin exceptionalism, strävan efter absolut säkerhet, unilaterala policy och förebyggande krigföring till nya dimensioner. Förutom de ovan nämnda ingreppen i andra länder etablerades privilegierade handelsrelationer, beskyddarverksamheter och andra olagliga medel som kontrollvapen (Harvey 2005:54). Amerikansk utrikespolitik gentemot tredje världen fortsatte långt in på 1980-talet att formas utifrån föreställningen att icke-vita människor var politiskt omogna och inkapabla till självstyre. På grund av det stöttade USA provästerländska diktatorer som man uppfattade kunde erbjuda stabilitet och som stärkte Amerikas kallakrigspolicy genom att vara vänligt inställda till amerikanska affärsintressen (Schmitz 2006:10). Resultatet blev att USA erbjöd ekonomiskt och mi-

litärt skydd till de ekonomiska och militära eliterna i utbyte mot att dessa implementerade en pro-amerikansk kursriktning. Allt för att förebygga hoten från områden som ännu inte hamnat under sovjetiskt inflytande. Vietnam, Kambodja, Angola, och Nicaragua är alla exempel på länder där USA överträtt olika lagar och regler för att förhindra (förebygga) eventuella hot mot USA (dock mot dess *system* och aldrig mot dess faktiska territoriella säkerhet: se vidare nedan). Därtill följde inblandningen i utvecklingen i Gulfgregionen och dess närområde och utfästelser om att USA hade rätten att agera mot länder som hotade landets oljeförsörjning (Carter 1980; Bush 1991). Reagans stöd till alla ”frihetskämpar” som förde krig mot kommunismen stred mot internationell rätt och utgjorde en förebyggande strategi. Hela upprinnelsen till Gulfriget har som vi sett i syntesen också sin tydliga inriktning av att föregripa en utveckling i regionen som hotade Amerikas inflytande och ekonomiska intresse, något som explicitgjordes av George H. W Bush själv vid en middag 1992 (Gardner 2008).

Kritiken mot Bushadministrationen angående förebyggande krig har varit viktig och spelat en stor roll för att uppmärksamma olika överträdelser mot internationell rätt. Liksom dess brott mot mänskliga och demokratiska fri- och rättigheter. Men den har samtidigt, i sin ambition att granska den specifika politiken, på vissa sätt varit historielös och osynliggjort en praktik som ständigt förekommit. Kritiken har därför (oavsiktligt) blivit *systembevarande* istället för *systemutmanande* eftersom den isolerat problemen till Bushadministrationens specifika kränkningar av internationell rätt trots att detta utgjort en del av den amerikanska utrikespolitiska logiken. Bushs överträdelser var som vi sett i syntesen inte unika. Snarare har så många brott begåtts i namnet av frihetssträvan att retoriken och förevändningarna att kriga för fred och demokrati kan uppfattas ha tappat sin verkan. Med förevändningen att rädda andra, befria och verka för frihet och demokrati har Washington givit sig själv rätten att intervensera i andra länders/människors livsvärld och implementera det system man själva anser lämpligt. Inte minst Vietnamkriget visade vad man var beredd att göra för att hindra människor från att själva definiera sin politiska utveckling och krigsbrotten i samband med detta krig är väl dokumenterade, men även Angola, Nicaragua, Afghanistan och Irak utgör exempel på omfattande brott mot internationell rätt. Centralt är därför att ställa sig frågan hur detta kunnat upprepas och hur det egentligen ska tolkas vilket ska diskuteras i nästa del av detta kapitel.

Kritiken mot Bushdoktrinen och strategin med förebyggande krig har emellertid varit korrekt på det sätt att förebyggande krig genom denna doktrin *formaliserades* och gjordes *rättsligt legitima* (för USA själv) vilket kunde uppfattas som en avvikelse, eller t.o.m en revolution, i förhållande till tidigare administrationer. Aldrig tidigare

har det legitimerats i officiella policydokument att USA har rätt att agera förebyggande. Detta underminerade, precis som kritiker mycket riktigt påpekat, den internationella rätten och öppnade en Pandoras ask för vilka skäl som är möjliga att ange för stater som förevändning för att starta krig. Därtill var återinförandet av och legaliserandet av tortyr en formalisering som avvek från den utveckling man sett under årtionden efter Vietnamkriget. Bush avvek inte minst från den självbild amerikaner har (om att landet inte agerar utanför olika grundläggande principer) när han öppet deklarerade USA:s användning av tortyr som legitim och nödvändig. “*When I grew up I really thought we were better and different from other powers that used torture and other bad things – it’s a hard awakening to learn that we now use torture*” (Intervju Washington 2010). Att *principen* alltid gällt även om sådana handlingar ofta lagts ut på entreprenad försvinner ofta i diskussionerna. Principiellt avvek däremot inte så mycket i Bushs utformning av kriget mot terrorismen mer än att han utmanade den amerikanska självbilden och den internationella krigslagstiftningen när han legaliserade tortyr och talade om dess nödvändighet så öppet. Men detta kunde effektivt rationaliseras genom de hotbilder som lades fram. *Logiken* (som en inneboende del av innehållet i politiken) och konsekvenserna av detta kommer att analyseras och problematiseras mer nedan. Men även i detta sammanhang innebär bristen på vidare systemkritiska analyser att man i Washington, trots ofta hård kritik, har kunnat återupprepa såväl förebyggande militära insatser som olika övergrepp över mänskliga rättigheter eftersom systemet inte ifrågasatts utan kritiken riktats mot enskilda överträdelser. Enskilda beslut har inte satts in i ett vidare sammanhang utan har kritiserats som enskilda problem och kränkningar av det regelverk som finns. Varje utredning om brott från pentagon eller kongressen har också uppfattats som avvikelser från den amerikanska traditionen (se exempelvis: Fulbright hearings 1971, Final Report of the Independent Counsel for Iran/Contra Matters). Enskildheter har framträtt som olika *individens* missbruk av makten snarare än att se till övergripande systemfel eller inneboende logiker. En jämförelse mellan diskussionerna som var före, under och i efterdyningarna av Vietnam, Irak 1990-91 och nu senast Irak 2003 ter sig i många avseenden helt identiska (jmf exempelvis: Kerry 1971; Hagel 2007 & 2008).

Ekonomiska drivkrafter

En ytterligare viktig och allvarlig kritik som riktats mot Bushadministrationen och dess invasion av Irak är de misstankar som förelegat om att det var oljeintressen och andra affärsintressen som låg bakom kriget. Det har även funnits misstankar om direkta intressen bland personer i Bushadministrationen att driva krig för att säkerställa affärsintressen i olje- och militärindustrin. De egentliga skälen att invadera Irak

har påståtts gälla att garantera att landets oljetillgångar skulle öppnas för amerikanska intressen och säkra tillförsel av nödvändig olja. Hoten om massförstörelsevapen har påståtts vara en täckmantel för de egentliga förevändningarna om att stärka USA:s position i regionen.

Det är som tidigare påtalats svårt att avgöra sanningshalten i sådana påståenden angående processer som ligger så nära i tid. Väsentligt är istället att avgöra om detta vore något som bröt mot tidigare politik ifall det är sant. Inte heller här medger en historisk jämförelse någon annan slutsats än att eventuella ekonomiska intressen och kopplingar mellan den politiska administrationen och ekonomiska intressen inte vore någon avvikelse från tidigare. Även vad gäller detta har det inte bara varit en återkommande anledning för USA att ge sig in i krig utan *en drivande logik* att för ekonomiska skäl använda militärt våld. Därtill har landet sedan det grundades haft en nära sammankoppling mellan de politiska, ekonomiska och militära eliterna där ekonomiska intressen tillåtits ha inflytande över politiken (Mills 1971). George Washington var ensam dessa tre makteliters högste representant när nationen grundades och de ekonomiska eliterna spelade en framträdande roll i politiken såväl före som efter den andra industrirevolutionen när de också öppet skröt om sitt politiska inflytande (Chace/Carr 1988; Gamble 2003). Eisenhower varnade i sitt avskedstal 1961 för det militärindustriella komplexets tilltagande makt. Kopplingarna mellan olika intresseorganisationer och den politiska administrationen är noga kartlagd och erkänd, liksom det faktum att det finns omfattande ekonomiska intressen kopplade till krigsindustrin som alla verkar för ett upprätthållande av en militariserad samhällsstruktur (Abelson 2002; Haass 1994; Plischke 1997; Turse 2008).

USA har också sedan landet grundades bedrivit krig för tillgång till marknader, för att öppna upp för amerikanskt ekonomiskt intrång, säkerställa tillgång till olika resurser och styra länder i marknadsekonomisk riktning. Något som inte heller är unikt för USA. Intressant är däremot att det ligger inbyggt i den amerikanska expansionismen och idégrunden om ekonomisk utveckling och allas möjligheter till ekonomisk frihet. Det är en livsnerv som ständigt har krävt att man bedrivit krig för att säkerställa det amerikanska projektets fortlevnad. Expansionen över kontinenten inbegrep till stora delar krig för ekonomiska intressen som också skedde på ursprungsbefolkningen bekostnad och rätt till de tillgångar som egentligen tillhörde dem. När USA tog sig vidare ut över haven var det för att säkra möjligheten till att etablera baser på olika strategiskt viktiga öar för att kunna expandera och för att säkerställa sina affärsintressen i mellan- och Latinamerika. Under hela den koloniala eran och utvecklingen därefter bedrevs krig för att säkerställa att amerikanska företag kunde befästa sina intressen i länder som utgjorde viktiga avsättningsmarknader

eller hade naturtillgångar som man behövde tillgång till. McKinleys politik gentemot Filippinerna och Kuba var en del av att säkra USA:s ekonomiska intressen och position. Tafts dollardiplomati var inriktat på ekonomiskt samarbete (många skulle kalla det beroende) men inbegrep militärt våld när olika stater motsatte sig inbladning utifrån eller var avogt inställda till de amerikanska villkoren. Wilson var sedan den president som på allvar knöt ekonomiska aspekter till fred och stabilitet och utvecklade en förställning om amerikanska interventioner som gjorde det giltigt att intervensera av ekonomiska skäl eftersom marknadsekonomi kopplades samman med fred. I Washington blev man ”tvingad” att förhandla med sina demokratiska grundvärden för att implementera ekonomiska villkor som skulle garantera *framtida* stabilitet. Wilson tillhandahöll så de intellektuella grunderna för en interventionistisk utrikespolitik men lyckades retoriskt framställa dessa som humanitära och demokratiska (Johnson 2005:61; Hunt 1987:129). Wilson var övertygad om att en öppen ekonomisk tillgänglighet, en växande amerikansk ekonomisk kraft och internationellt samarbete *under vägledning av USA* skulle frammana välstånd och utveckling, fred och demokrati till nästan alla människor. De liberala internationalisterna runt Wilson och efter honom uppfattade att det nationella intresset som intimt sammankopplat med bevarandet av den liberala världsordningen som i sin tur vilade på den öppna dörrens princip (Rosenberg 1982:113).

Målet har därefter fortsatt vara att upprätthålla en värld som präglas av en ”öppen dörr”, ett internationellt system eller en världsordning uppbyggd kring stater som är öppna (har öppna marknader) och som samtidigt underställer sig en öppenhet för amerikanskt ekonomiskt intrång. Denna världsordning baseras på två grunder: (a) den *ekonomiskt* öppna dörren som är till för att bevara och upprätthålla ett öppet internationellt ekonomiskt system och (b) den *politiskt* öppna dörren, som syftar till att sprida demokrati och liberalism i omvärlden. De idébärande elementen här gör gällande att den politiska och ekonomiska liberalismen inte heller kan verka på hemmaplan om den inte samtidigt säkras också utomlands (Layne 2006:32). USA har därför ansett sig beroende av tillgången till andra länders marknader, investeringsmöjligheter och råmaterial för att bevara den egna säkerheten. Den öppna dörrens politik har suddat ut linjen som avgränsar inrikes från utrikespolitik eftersom säkerheten uppfattats som fast sammankopplat med, inte bara maktfördelningen i det internationella systemet, utan än mer med en ekonomisk expansion utomlands och med omvärldens öppenhet till den amerikanska marknadsliberala ideologin. Den öppna dörrens politik föreskriver att den amerikanska ekonomiska makten ska användas med utgångspunkt i och med målet att omstrukturera det internationella politiska systemet i linje med vad som passar med denna. En sorts ”*imperialism av*

idealism” såväl som ”*frihandelsimperialism*”. På så sätt gifter sig den öppna dörren väl med de två dominanta teman i amerikansk historia, arvet av expansionism och övertygelsen av att ha en mission i världen (op.cit:33). Eftersom all instabilitet i omvärlden efter hand har kommit att betraktas som negativ för marknaden och därmed även för den amerikanska säkerheten så har USA tagit på sig uppgiften av hegemonisk stabilisator i regioner där det funnits viktiga ekonomiska intressen att försvara. Av samma anledningar har man, för att den öppna dörren ska förbli öppen, också utgått ifrån idén att andra länder med nödvändighet måste vara stabila för att handeln inte ska störas och för att amerikanska investeringar etcetera inte ska äventyras. På det sättet har man förädlat Wilsons idéer och lindat in krig för ekonomiska intressen i en retorik om demokrati och frihet. USA:s realpolitik har styrts av att andra länder ska ha ”rätt sorts regeringar”, d.v.s. regeringar som varit öppna för handel och integration på en Amerikanskt dominerad världsmarknad. Med den öppna dörrens politik för ögonen har Washington då också uppfattat alla länder som har utmanat eller begränsat USA:s ekonomiska expansion som ett hot (Blum 1998:16, Layne 2006:34) och agerat mot dessa. Kalla Kriget var dessutom en era som definierades helt utifrån möjligheten att kunna säkerställa det marknadskapitalistiska systemet och se till att inget hindrade den amerikanska livsstilen (masskonsumtionssamhället) att hållas vid liv vilket därmed föranledde militär inblandning i områden med mycket olja.

Olja blev under första världskriget dessutom ett uppenbart säkerhetsintresse som vävdes samman med öppna dörrens princip och som vägledde Washingtons utrikespolitik därefter och föranledde en rad interventioner i andra länders inre angelägenheter. Eisenhowerdoktrinen definierade explicit detta och deklarerade att USA skulle assistera alla länder i Mellanöstern som stod upp för sin självständighet och oberoende från kommunism och samarbetade med USA (Eisenhower 5 jan 1957). Varje president efter honom har sedan fördjupat och förstärkt denna logik och tydliggjort att ingenting får hota detta. Carterdoktrinen gjorde det allra mest uttryckligt när han explicitgjorde att alla försök av andra länder att ta kontroll över olja i Mellanöstern skulle mötas med amerikanska militära medel (Carter 23 jan 1980). George H. W. Bush krig mot Saddam Hussein 1990 har som vi sett i syntesen klara bakomliggande argument att hindra honom från att tillförskaffa sig mer olja och stärka sin position och därmed minska Amerikas inflytande i regionen (även om detta sällan framgår i den offentliga diskursen trots omfattande dokumenterat material). Hela politiken gentemot arabländerna har (utifrån olja som säkerhetsintresse) haft som övergripande mål att säkerställa tillgången till olja och att se till att ländernas regeringar är öppna för amerikanska intressen. En rad militära officiella och in-

officiella inblandningar har gjorts under hela efterkrigstiden i dessa länder för att upprätthålla amerikansk dominans.

Vi har kunnat se i tidigare hemligstämplade dokument från 1950/60- och 70-talen (NSSM-39, NSSM-15) att det funnits explicita mål att militärt involvera sig eller med hjälp av underrättelseoperationer säkerställa även andra viktiga tillgångar främst i Afrika och Latinamerika. Det förödande kriget i Vietnam motiverades, som olika granskningar har visat, med att säkra olika tillgångar samt för att hindra andra från att tillförskaffa sig sådant som amerikanerna hade intresse av (Pentagon Papers 1973). Efter det kalla krigets slut bekräftades den då *vidöppna* dörrens princip inte minst av Clintons säkerhetsrådgivare Anthony Lake 1993 när han sa att:

[...] these dynamics lay at the heart of Woodrow Wilson's most profound insights; [...] he understood that our own security is shaped by the character of foreign regimes. [...] we must promote democracy and market economics in the world – because it protects our interests and security and because it reflects values that are both American and universal. [...] The successor to a doctrine of containment must [now] be a strategy of enlargement

Anthony Lake 21 sep 1993

1995 bekräftade Warren Christopher på samma sätt ekonomins betydelse för säkerheten när han sa att: *“I make no apologies for putting economics at the top of our foreign policy agenda”* (Dumbrell 2009:181). Givetvis finns det flera som hävdar att det är orimligt att påstå att USA skulle ge sig in i krig för att konkret få tillgång till utländsk olja och att det inte handlade om det i det senaste Irakkriget. John McCains tidigare säkerhetsrådgivare som var med i den innersta kretsen när det begav sig uppfattar sådana påståenden som nonsens:

If we really wanted oil we would have gone to Saudi or other places. Maintaining stable flow of oil is of course an essential interest in American foreign policy, but oil was not the motive for going into Iraq. We could have bought their oil for less than the cost, or the money we spent on the war. And it does not make sense to me that someone like Dick Cheney or persons at Exxon sitting down and say and calculating that if you make the case for Iraq we can go in and take over their oil – it's not working that way. I can't see how that would be addressed [pause] or implemented

Richard Fontaine 25 feb 2010

Vad han förnekar här, eller väljer att bortse ifrån, är att olja och andra ekonomiska intressen är inbyggda i det amerikanska förhållningssättet till säkerhet och utrikespolitik vilket innebär att hans påstående om att man inte sitter ner och kalkylerar för en invasion för konkreta ekonomiska projekt (aktievinster) möjligen kan vara sant. Det fråntar dock inte risken att det förblindar möjligheterna att se på problemen med andra glasögon. Visserligen är det helt korrekt att USA hade kunnat köpa olja billigare men det hade på sikt krävt att man givit upp sin konfrontativa hållning gentemot Saddam Hussein. Det hade i princip varit omöjligt eftersom man då delvis fått erkänna att man haft fel under 90-talet när man hävdat att han hotade världsfreden och agerat utifrån denna analys. Vad man väljer att bortse ifrån i ett sådant här påstående är att en demokratisering (tidigare hindrande av socialism) har ett högre säkerhetspolitiskt värde för USA genom att det garanterar en fortsatt oljetillgång på längre sikt. Något som erkänns av andra som på direkta frågor hävdar att USA har *“a core security interest in the balance of power in the Persian Gulf, and by extension throughout the region, and we’re going, sort of, planning and, you know, acting in accordance with that”* (Donnelly 24 feb 2010). Detta inbegriper möjligheten till krig för att säkerställa detta helt i enlighet med de olika säkerhetsdoktriner som formulerats under hela efterkrigstiden. Om olja var ett specifikt skäl att invadera Irak 2003 är inte ännu fastställt, men *om* det var ett skäl så utgjorde det inte någon avvikelse från tidigare politik. Snarare ligger det helt i linje med vad den amerikanska utrikespolitiken bygger på, som vi ska problematisera mer ingående i nästa avsnitt. Med den öppna dörrens princip för ögonen var alla andra alternativ nästan att betrakta som otänkbara. Några avvikelser från normen har således inte gått att finna angående detta.

Drivande ideologer, hot- och fiendebildsformuleringar

En ytterligare omfattande och högljudd kritik mot Bushadministrationen har handlat om att en liten grupp ska ha haft ett osedvanligt påtagligt inflytande över regeringen och fått sin agenda implementerad utan omsvep. Kritiken har gjort gällande att de neokonservativa utgjort en liten sektliknande grupp av radikala ideologer utan verklig förankring i Washington. Många har hävdat att gruppen kidnappade 11.9 och att man använde händelsen till sin egen fördel för att frammana en kraftig militarisering. Flertalet kritiker har menat att Bushadministrationen inte bara var vilseledd av dålig information utan att man *medvetet* ljög för att erhålla stöd för det krig man avsåg bedriva. Man har då fått det att framstå som att eventuella lögnar bröt mot en hederskodex i amerikansk politik. Lögnerna eller de kraftiga överdrifterna gällande förekomsten av massförstörelsevapen i Irak och landets kopplingar till al-

Qaida väckte bestörtning också bland kända senatorer som menade att man överträtt sina maktbefogenheter och fört kongressen bakom ljuset.

Eventuella lögner, de kraftigt överdrivna hotbilderna och krav på en ökad militarisering för att möta framtidens hotbild, framstår i historisk jämförelse däremot inte heller som något anmärkningsvärt. Det stora flertalet länder har i alla tider överdrivit eller använt direkta lögner för att mobilisera för eller legitimera olika krig. USA har inte avvikit i detta avseende utan genom historien uppvisat flera exempel på att överdrivna hotbilder eller konkreta lögner legat till grund för krigsinblandningar. Mindre grupperingar av framträdande ideologer har också ständigt vunnit genomslag i opinionen och framför allt så i tider av förändring och upplevda/reella hot. Deras hotbildanalyser har byggt på enskilda dokument och analyser av samtiden som oftast utgjort spekulativa analyser av olika konfliktsituationer men som haft synnerligen stor inverkan på den politiska utformningen (se exempelvis: Willett 1946, NSC 68 1947; Wohlstetter 1974; Team B 1976 m.fl.). Tillblivelsen av Amerika formulerades av starka ideologer med klara visioner om Amerikas roll, uppdrag och medel. Detta förvaltades under hela 1800-talet av olika personer som gav innehåll till idén om Amerika men också belyste konfliktbilder och underströk hot som rättfärdigade olika krigshandlingar. När USA en kort period övergick till att bli en imperiemakt i slutet av 1800-talet var det *med hjälp av* några få starka mäns inflytande över dagordningen och förmåga att utmåla en tydlig hotbild och målbild för landet (Beveridge, Seward, Strong, Platt m.fl.). I detta skede var motståndet hårt (Jennings Bryan 1900, Twain, Carnegie m.fl.) men de som avsåg isolera USA eller låta landet vara ett exempel för andra och inte en aggressiv och expansiv kraft fick ge vika. Lögner låg också bakom själva det triggande startskottet för att gå i krig med Spanien 1898 och händelsen med slagskeppet Maine utanför Kuba (liksom president Polks attack mot Texas hade gjort). När man följer vidare genom den amerikanska historien uppdragas mängder av tillfällen då hotbilder överdrivits och lögner legat till grund för militär våldsanvändning. De mest framträdande exemplen under efterkrigstiden hittar vi i Vietnam där många missbedömningar gjordes som också tyder på att vissa specifika krafter avsåg driva konflikten till en konfrontation. Incidenten i Tonkinbukten var möjligen en missuppfattning men utvecklades till en lögn och händelsen användes oavsett vad som hände fortsättningsvis för att beskriva vietnamesiskt våld, trots att det ifrågasattes av utredare i Pentagon. Flera andra lögner användes sedan av president Johnson under kriget liksom olika strategier för att vilseleda den amerikanska befolkningen. Motståndet mot USA:s krigsinblandning var omfattande men motkrafter mobiliserades för att hindra USA att välja en mjukare väg. Det inrättades därefter dessutom ett speciellt center i Pentagon för

(des)information under konflikter för att kontrollera opinionen, vilket senare praktiserades effektivt i Grenada, Panama och Gulfkriget. Men även kring det tidigare Koreakriget 1950-54 finns alternativa tolkningar om händelseförloppet som måste anses ge underlag för att ifrågasätta giltigheten i de skäl som angavs för att driva krig. Det visar att konfliktupptrappningen kan ha iscensatts eller förstärkts för att driva igenom NSC 68 och den kraftiga militarisering och kalla krigslogik som så många s.k. hökar (ideologer) ville ha i Washington. Detta, liksom otydliga händelser i Turkiet och Grekland skulle då ha legat till grund för att initiera Kalla Kriget med allt som följde på detta. Direkta lögner framkom också rörande Reagans affärer i Iran-Contrasskandalen som blev föremål för en omfattande utredning och några fällande domar under 1980-talet. Däremot har det trots direkta vittnesmål och tydlig dokumentation talats mindre om det faktum att Carteradministrationen ljög angående Sovjets aggression mot Afghanistan 1979 och i själva verket själva medverkade till att provocera fram denna (Brzezinski 1998; Gates 1996). Detta trots att det ledde till en långdragen och förödande konflikt som vi ännu inte sett slutet på. Det har inte heller problematiserats hur Irak hanterades efter kriget mot Iran och hur USA och andra arabstater själva förvärrade läget och drev en propagandakampanj mot Saddam Hussein som i historiens ljus förefaller ytterligt problematisk. Händelseförloppet var fullt av överdrivna hotbilder, lögner och personer som starkt drev för en militär invasion. Inför Bush attack mot Irak 2003 lös en verklig kritisk granskning av fullt tillgängliga dokument med sin frånvaro och medierna var istället i flera fall drivande för krig (Iskandar 2005; Jensen 2005; Mian 2007). Det finns härav uppenbara skäl att aktivt granska och kritiskt förhålla sig till hela dynamiken i Irakkonflikten, som presenterats i den sista delen av syntesen mer ingående.

Kalla Krigets hela upprinnelse är också i övrigt ett tydligt exempel på när ideologer med en mer hårdför agenda vinner genomslag i Vita huset. En liten klick radikal anti-kommunister (Acheson, Willett m.fl.) drev policyutformningen. Det utfästes strategier för hur Sovjetunionen skulle hanteras som blev upprinnelsen till hela dominoteorin och den praktik som följde på detta vilket förblindade USA att se några alternativ annat än konfrontation. Något som i historiens ljus utgjorde en problematisk svart-vit bild som föranledde en onödig ängslighet och konfrontativ hållning även enligt personer från insidan (McNamara 1996; Pentagon Papers). Vid varje tillfälle då en viss avspänning i relationen till Sovjetunionen tycktes inträda, har sedan små grupper tagit upp kampen om, och vunnit genomslag för, olika hotbilder och krav på tydligare militarisering och konfrontativ politik (se exempelvis: Schlesinger, Wohlstetter, Nitze, Team B). I en historisk jämförelse tenderar det vara så att de element som verkar för en mer återhållsam politik och utmanar de onyanserade

hotbilderna har oerhört svårt att få någon inverkan på policyutformningen mer än i kortare perioder. Känslan av sårbarhet och upplevelsen av hot mot vad Amerika står för tenderar hämma möjligheterna att våga vara återhållsamma. Om de s.k. hökarna initialt inte vinner genomslag i opinionen eller i Vita huset och kongressen så ser man till att presentera information som kräver handling (se exempelvis: Wohls-tetter 1950-talet och igen 1974; Team B 1976; Micheal Leeden och William Casey 1981). Avspänningstendenser tenderar initiera kraftfulla motåtgärder från etablerade ideologer som inte kan acceptera något annat än amerikansk dominans i världen.

Konkret har också just de neokonservativa funnits med på olika sätt i Wash-ington under lång tid. Dess idéer har varit mer implicita men man fick konkret infly-tande redan över Reaganadministrationen och påverkade också Clinton vad gällde hur han skulle agera gentemot Saddam Hussein 1998. Därtill har, som beskrivits i tidigare avsnitt, personer med neokonservativ slagsida haft inflytande på politiken sedan 1970-talet och kunde exempelvis 1974 få Donald Rumsfeldt att vrida rikt-ningen mot en mer konfrontativ politik gentemot Sovjet och initiera Team B för att påvisa hotbilden och behovet av tydligt amerikanskt ledarskap. Det eventuella neo-konservativa inflytandet över de hotbilder som presenterades efter 11.9 och de lögner som eventuellt låg till grund för invasionen av Irak är av dessa skäl inte an-märkningsvärt. En neokonservativ sekt har inte mer än andra tidigare små gruppe-ringar (hökar) kidnappat en händelse och gjort den till ett tillfälle att implementera sin agenda. Varje konfliktsituation präglas av en kamp om dagordningen. De hot-bilder och strategier som förevisades i PNAC:s dokument och det som presentera-des i Bushdoktrinen var till stora delar likt det som exempelvis presenterades i NSC 68 angående det kommunistiska hotet i inledningen av Kalla Kriget och som sedan mynnade ut i Trumandoktrinen. Skillnaden var egentligen enbart att då var det Sov-jetunionen medan det nu var *terrorismen* som utgjorde ett stort hot mot den fria vär-lden som skulle komma att ta över och dominera om inte USA agerade och rustade upp sin militära styrka. Jämförelserna mellan dokumentens hotbildsbeskrivningar, åtgärdsförslag och inflytande över presidenters doktriner tyder på att likheterna är påfallande i alla avseenden. Det återfanns inte i NSC 68/Trumandoktrinen eller i PNAC/Bush-doktrinen någon adekvat presentation av verkliga hotbilder utan det mesta byggde på antaganden och förväntningar. Konfliktbilden handlade både då och nu om risken för att hoten skulle kunna bli endemiska. Beskrivningarna av kon-fliktens natur gjorde gällande att angreppen på de fria institutionerna var världsom-spännande och att varje förlust för de fria institutionerna också skulle bli ett neder-lag för hela den fria världen. Problemen var därav tvingade att bekämpas *överallt* ef-tersom det hängde samman (lite olika slutsatser dras om vad som är nödvändigt

inom ramen för detta). Slutsatserna har också gjort gällande att USA varit tvingat att öka sin egen militära styrka, leda och bygga framgångsrika och funktionella politiska och ekonomiska system i den fria världen och stödja en fundamental förändring i det hotande systemet. I både NSC 68, Trumandoktrinen, PNAC och Bushdoktrinen slogs det även fast att USA var tvunget att agera för att stärka och uppmuntra liberala institutioner liksom att konflikten hade blivit *pålagd/påtvingad* USA utan att man hade velat ha en konflikt. Amerikanerna (medborgarna) ansågs däremot varken då (1950) eller 2001 vara medvetna om allvaret i denna ideologiska kamp utan behövde *övertygas* om hotbilderna och förstå att man måste ställa sig bakom denna politik oavsett vad som skulle komma att krävas. I NSC 68 går explicit att läsa att ”*befolkningen behövde övertygas om det kommunistiska hotet*” (NSC 68:1). Det innebär att antingen var personerna som formade Containmentpolitiken även de färgade av Strauss idéer om ”nobla lögnar” eller så är detta en föreställning som lever i bredare politiska läger än vad kritikerna av neokonservativa velat se.

Vad gäller PNAC-dokumentets konkreta inflytande över Bushdoktrinen är det inte möjligt att entydigt klargöra detta. Vid mina intervjuer med grundarna av PNAC och det berömda dokument pekar de själva på några viktiga aspekter som däremot är värda att beakta både vad gäller dokumentets konkreta och indirekta betydelse för utvecklingen efter 11.9. Deras svar speglar även det som ovan diskuteras rörande hur det sett ut i andra liknande sammanhang samt tvetydigheten mellan vad som är en neokonservativ och en allmän uppfattning om USA:s roll i världen:

What we did do is, in the late nineties, resurrect what we thought was a foreign policy vision that had started to disappear because the Republicans had got very narrow, and the Democrats were all over the map. We put back on the debate table, smorgasbord, (laughs), a plate, that said; ‘Here, you might want to think about foreign policy, and defense policy, in this way’. The Bush people weren’t particularly interested in that, and, Wolfowitz, you know, was not even a cabinet official, and he wasn’t particularly friendly to us either. And, what really happened is, 9.11 forced them to rethink a lot of things about how they had been thinking about foreign and defense policy. And when they looked around then they sort of, picked up elements [...] Remember these people, that made these arguments inside the administration, people like Dick Cheney, was not a neo-conservative, or George Bush. I mean, yes, we help, helped keep alive a certain kind of vision, but it wasn’t something that, you know, they said: Oh!, Here’s a road map, let’s do it!. It just didn’t work that way. Personally we just weren’t that close to them [...].

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

[It's] like the PNAC document and, and the behavior of the Bush administration share a common ancestor. You know, a hominid-chimpanzee-like common ancestor (laughs), and so there are many characteristics that are similar, but the directive fact between, you know, both the project as an organization and the document and the behavior of the Bush administration was really quite indirect, and, and, I think, [...] the influence is far less than people say [...] What we do is, sort of, belabor in the vineyard until the moment is right. [...] When [politicians] are in a situation where something new has happened, or they're off their own, they don't have the answer to the problems that they faced they start, you know, groping about in the dark for an explanation of what happened and what to do. That's how I would explain what happened after 9.11. [...] We had a theory of why that was and what to do about it [...] just, kind of, in the right place at the right time. [...] So it really was anything, you know, more than that, that I think anybody, who thought their way through the logic of the situation could easily, just as easily have written, it wasn't really a partisan or a political thing. And it's also been [...] a pretty consistent case, not only in American history, but in human history. [but] I wish we'd had more influence than we did ... (laughs).

Thomas Donnelly 24 feb 2010

Detta liknar således tidigare händelser då Vita huset (troligen av rädsla) tenderat att lyssna på dem med tuffast och mest hårdförda/militariserade agenda. Med utgångspunkt i de idéelement som jag menar styr amerikansk politik (framför allt exceptionalism, sårbarhet och strävan efter absolut säkerhet) blir administrationerna "tvingade" att agera tufft mot det som utmanar systemet. Gary J. Schmitt uppfattar att det är verkligheten som tvingar fram ett mer konfrontativt beteende men bortser då ifrån att historien visat att detta lett USA in i en rad oklara och onödiga konflikter och att detta möjligen varit kontraproduktivt.

På frågan om dokumentets inverkan på Bushadministrationen konstaterar Schmitt vidare att flertalet av dem som undertecknat och ställt sig bakom denna ideologiska inriktning tillhör demokraterna och har jobbat i andra administrationer än Bushs:

They worked in the Clinton administration and now they are ... These are democrats. (laughs) And I think it gives you a very, it gives a very fair account of, you know, where PNAC came from, and the project came from, and what it did. The other thing I would say is that people overlook, there are more senior Obama officials who sign PNAC letters, project letters, than there were Bush administration officials. [...] My own view is

that, for example, when the congress voted for the Iraq war, public opinion was overwhelmingly in favor of going to war. It's not because the neo-Cons were doing something special [...].

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

De idéer som presenterades efter 11.9 hade en form av allmängiltighet över sig vid tiden efter katastrofen. Det torde vara svårt att kidnappa en händelse och göra något som det inte finns ett medborgerligt stöd för. Det kräver att det finns ett historiskt arv att luta sig mot, ett delat narrativ om USA:s roll i världen. Även om det bygger på överdrivna hot och lögner så måste dessa förankras och få genomslag. Vare sig förekomsten av överdrivna hotbilder eller lögner för att mobilisera för krig är något nytt i historien. Inte heller att en liten gruppering med tydligt uppställda konfliktbilder, mål och medel får konkret och omfattande inflytande över policyutformningen. Några avvikelser i detta avseende har inte gått att hitta vad gäller Bushs politik.

Kontinuiteter och likheter

När man ställer Bushadministrationens politik i ett historiskt ljus framträder en rad kontinuiteter, men också några avvikelser. Avvikelserna handlar däremot mer om att Bush formaliserat och legaliserat praktiker som tidigare varit dolda för allmänheten som en del av underrättelsetjänstens militära operationer. Bush gavs efter de spektakulära och plötsliga attackerna 11.9 möjligheter att explicitgöra olika policyprinciper som tidigare inte varit en officiell politik och praktik eftersom händelserna tog bort alla restriktioner i det kaos som följde. Men det hade även att göra med att Bushs presidentskap var en del av en ny tidsera. Återhållande krafter i det internationella systemet fanns inte längre. Med Amerikas självbild och konfliktbild för ögonen fanns inga alternativ annat än att utvidga och explicitgöra ambitioner om ett Imperium Americana. Vi återkommer till detta senare men kan konstatera att avvikelserna alltså mer handlade om att olika gränser försvunnit och att det inte fanns något som hindrade Bushs ödesretorik att landa i så uttalade idéer som att driva förebyggande krig och använda tydliga och onyanserade utfästelser mot alla som satte sig emot USA:s rätt att agera. Bush var möjligen en president som, i vart fall i förhållande till omvärlden och sina politiska motståndare, inte hade fingertoppskänslighet i sin framtoning och använde ordval som även i de egna leden väckte bestörtning och misstro. Men innebörden var inget nytt utan förtydligade enbart det amerikanska uppdraget i världen, de mål och medel som man alltid uppfattat som rättfärdiga att använda i kampen mot ondskan.

Innebörden av de här kontinuiteterna ska nedan problematiseras. Frågan blir vad kontinuiteter synliggör för mönster och logiker i amerikansk utrikespolitik som inte är direkt synliga vid en första anblick. Den berättelse som framträtt i syntesen är som beskrevs i metodkapitlet min tolkning av allt material jag gått igenom och som skapat en sammantagen bild av politiken i ett historiskt perspektiv där också enskilda händelser placerats in i denna helhet. På det sättet framträder implicit ett mönster och en logik i syntesen som jag nu ämnar diskutera och explicitgöra.

2. Progressiv kontinuitet

Som svar på den andra frågeställningen om vad olika kontinuiteter betyder för den amerikanska utrikes- och säkerhetspolitiken och om det finns mönster och logiker som går bortanför kontinuiteternas enskilda betydelse följer här mina slutsatser av USA:s historia utifrån syntesens innehåll. En diskussion om huruvida tesen angående Bush som en revolution i amerikansk utrikespolitik verkligen kan ifrågasättas bara för att kontinuiteter och eventuella mönster påvisas kommer också att föras.

Exceptionalism och självägarskap som bärande idéelement

Om man tittar närmare på vad som beskrivits i den historiska syntesen och analyserar denna så ser man att det bortanför enskilda kontinuiteter och vägledande idéer, framträder ett mönster, en logik som har etablerat vägledande normer (strukturer) för olika administrationer som delvis även begränsat det utrikespolitiska handlingsutrymmet. I själva verket införlivades landets kommande utrikespolitik och säkerhetspolitiska tankestruktur redan i de idéer som formade konstitutionen och den amerikanska nationalismen. Det handlar då om en idékärna med två bärande idéer till vilket efterhand även andra idéelement införlivats. Det jag menar utgör de två *grundfundamenten* i idékärnan är känslan av *exceptionalism* (från vilket sedan Manifest Destiny och mission växte fram) och *självägarskap* (som senare utvecklas till den amerikanska drömmen). Dessa två grundläggande idéelementen knöt sedan snabbt till sig en rad andra idéer/principer såsom känslan av sårbarhet, strävan efter absolut säkerhet och att USA var sig själva närmast vilket krävde ett unilateralt förhållningssätt till omvärlden och begränsade viljan till samarbete (dessa kom sedan ständigt att interagera med grundelementen och stärka varandras relevans vilket kommer att förklaras närmare vid figur 1). Säkerheten knöts också ganska omgående till expan-

sion vilket väl sammanföll med dessa ekonomiska krafter, nybyggarnas entreprenörssanda och optimismen som de väldiga tillgångarna på kontinenten skapade.

Den första av de två grundfundamenten i den amerikanska idékärnan är idén om *exceptionalism*. Genom bildandet av den amerikanska nationen skapades ett enastående nytt politiskt system, ett styre baserat på folkvilja och inte på nedärvd makt som var unikt för sin tid. Med den amerikanska konstitutionen lade man grunden för världens första verkliga demokrati och känslan grundlades omgående att detta enastående nya var av historisk unik signifikans som skapade ett fritt samhälle för alla människor (även om *republikanismen* som var grunden för konstitutionen och dess företrädare, inte krävde och i många fall inte ens önskade demokrati). Som lyfts fram i syntesen så uppfattades man skapa ett universellt giltigt system som var överförbart till alla överallt, vilket var en mäktig idé som lade grunden för den efterföljande expansionen. Det finns inte skäl att gå igenom dess innehåll och innebörd ytterligare en gång men viktigt är att exceptionalismen blev en livsnerv i amerikansk politik och amerikansk identitet. Dess betydelse kan inte underskattas utan *genomsyrrar* självbilden av vad USA är och vilken roll man spelar i världen. Det är en ständigt närvarande känsla i hela det amerikanska samhället som påverkat utrikespolitiken på ett påtagligt sätt. Idén om exceptionalism har däremot kontinuerligt utvidgats till sin innebörd allteftersom tiden gått. När man inskränkte andra människors frihet krävdes att man utvecklade exceptionalismen till att rättfärdiga handlingar som stred mot det definierade frihetsidealet. Detta gjordes genom att man knöt exceptionalismen till föreställningen om ett *förutbestämt öde* och *en mission*. Därmed utökades även möjligheterna att expandera på andras bekostnad och förstärka och utvidga USA:s makt och inflytandesfär. Exceptionalismen har alltså varit beständig men *förstärkts* och *utvidgats* i sin innebörd över tid. Amerikanerna har aldrig behövt ompröva relevansen av dess betydelse, delvis för att den faktiska utvecklingen bekräftade känslan av överlägsenhet, men också för att dess idéfundament innefattar en upplevd överordning över alla andra. Med ett överlägset politiskt system, som även uppfattats som sanktionerat av Gud, har man aldrig behövt ifrågasätta dess tillämplighet.

När det gäller det andra grundfundamentet i Amerikas idékärna (*självvägarskapet*) är dess beständighet som en drivande kraft inte lika tydlig men likväl lika verklig och viktig. Själva konceptet har däremot behövt omformuleras för att anpassas till kapitalismens utveckling och till det moderna samhällets förändrade villkor. Detta har dock inte inneburit att själva idékärnan försvunnit, bara att den blivit mer diffus och innefattar en komplicerad relation mellan ekonomisk frihet, ägande, den amerikanska drömmen och den kapitalistiska ekonomin. Självvägarskapet handlar i botten om alla människors jämlika rätt/möjlighet att äga medlen för sin egen försörjning.

Möjligheten till detta har varit en myt, en vision om ”möjligheternas land” som varje amerikan uppfattar utgör verklig frihet och som tagits som intäkt för individualismens betydande kraft. Som expansiv kraft har det varit omistligt mäktigt, eftersom drömmen om att äga din egen försörjning, inte vara beroende av någon annan kraft än din egen (och därmed inte beroende av eller underordnad någon annan människa och alltså fri), och att ständigt kunna öka dina tillgångar håller den amerikanska drömmen och ekonomin igång. Även detta en livsnerv, en absolut essens i den amerikanska identiteten och som jag menar har fått långtgående konsekvenser för utrikespolitiken som formats. Självvägarskapet har i realiteten aldrig gällt ens en majoritet av Amerikas befolkning, ändå har det varit en bestående kraft för drömmen om allas möjlighet att lyckas och äga sin egen försörjning. När självvägarskapet och jämlikhetstanken (equality), genom Lincoln omformuleras till ett mer neutralt koncept om den amerikanska drömmen och allas lika möjligheter till att skapa sig framgång (equal opportunity), befestes och stärktes myten om varje individs möjligheter. Men nu skulle alla genom hårt arbete kunna nå framgång och så småningom äga sin egen försörjning, bli självständig och oberoende. Det kom att utgöra en kraft som senare kom att betecknas som den amerikanska drömmen. Så även om Lincolns omformulering handlade om att också kunna sälja din arbetskraft (och i praktiken bli beroende av andra) så försvann inte självvägarskapsidéen eller myten om denna som drivkraft. Den förändrades bara till att varje individ *på sikt*, genom flit och att förvalta sina inkomster rätt, skapar möjligheter att äga och bli fri. Självvägarskapet fortsätter så även efter Lincolns omformulering att vara själva drivkraften som också påverkar expansionismen. Frihet förknippas då med *möjligheten* att skapa dig en förmögenhet, förverkliga dina drömmar genom hårt arbete och erhålla egendom. Essensen, att (på sikt kunna) äga egendom och sin egen försörjning fortsätter att vara del av den amerikanska drömmen som helt förknippas med frihetsidealet. Det är den amerikanska livsstilens innersta nerv (i kombination med och som en del av exceptionalismen), *det som formar det amerikanska*. Omformuleringen från equality till equal opportunity skedde när USA tog sina första steg mot att bli en ekonomisk världsnation, när kontextuella förändringar krävde detta och det samtidigt fanns förutsättningar för idéerna och praktikerna att förstärka varandra i en ny riktning. När man hittat guld, olja och andra tillgångar samt fått i gång teknikutveckling och nya företagsintressen var Jeffersons idé om varje mans rätt att äga sin försörjning via eget jordbruk/företagande inte längre tillämpligt. Industrin och storföretagandet krävde något annat. Jämlik spridning av egendom var inte förenlig med kapitalismen som tog fart i mitten av 1800-talet. Att kunna resa sig från ingenting blev däremot en lika mäktig drivkraft som uppehöll visionen om självvägarskap men den krävde en stän-

dig ekonomisk tillväxt för att kunna garanteras tillräckligt många för att upprätthållas. Den motsägelse som uppstod genom expansionen och kapitalismen (kapitalismens struktur slår ut de små till förmån för de stora godsen/industrierna) fordrade därför samtidigt att självägarskapstanken och den amerikanska drömmen *mytologiserades*. Det krävdes att det skapades föreställningar om att detta fortfarande kunde gälla alla och att det fanns lika möjligheter att på sikt, via förvärvat kapital även genom anställning, kunna starta och driva sin egen verksamhet och sålunda bli fri. Marknadsutvecklingen fick inte då och har inte heller senare fått avstanna, varpå man ständigt blickade efter nya områden att inbegripa i den amerikanska ekonomin. Viktigt är att detta i slutet av 1800-talet kunde kopplas samman med exceptionalismen och ödet och formas till den öppna dörrens princip. En modern amerikansk form av imperialism. Att skapa möjligheter för den amerikanska drömmen hemma, blev när det sammanfördes med exceptionalismen, en del av att sprida världens ljus och ekonomisk utveckling också till andra. Det rättfärdigade således en interventivistisk utrikespolitik som baserades på ekonomiska intressen vilket Tafts och Wilsons effektivt kunde använda och utveckla. Det centrala är alltså att detta är en motor för landets utrikespolitiska agerande. Att upprätthållandet av föreställningen om självägande och den amerikanska drömmen *kräver* en expansiv politik för att garantera dess fortlevnad och att det går att legitimera genom att dess unika system (exceptionalismen) är något eftersträvänsvärt för alla. När den öppna dörrens politik formas är det alltså ur detta och det kommer även fortsättningsvis att driva den amerikanska utrikespolitiken framåt och koppla säkerheten till ekonomisk tillväxt. Den nationella säkerheten handlar under 1900-talet senare hälft om att upprätthålla den inrikespolitiska stabiliteten (tron på den amerikanska drömmen) genom att garantera ekonomisk tillväxt vilket man gjorde genom att försöka omforma världen i enlighet med amerikanska intressen för att landet skulle kunna säkra och behålla sin status som världsekonomisk supermakt. En logik som bestod därefter.

Under hela 1900-talet utvecklades alltså det som sattes i rörelse under 1800-talet till nya dimensioner. Den amerikanska drömmen införlivade den nya amerikanska livsstilen som sattes i rullning genom det nya masskonsumtionssamhället till en del av sin idé. Amerikansk kultur och amerikanska varor vävdes ihop med hela den utvecklings-ism som det tidigare 1900-talet lagt grunden till (den amerikanska liberala ekonomin ansågs inte vara inte ideologisk utan allmängiltig, inte något som tvingades på andra utan som alltid hjälpte alla överallt och som var något som alla eftersträvade). Känslan av exceptionalism öde och misson upprätthöll således den öppna dörren princip oavsett medlen som krävdes. Att den amerikanska livsstilen under efterkrigstiden sedan byggdes upp kring en låneekonomi gjorde självägar-

skapsidén och den amerikanska drömmen allt mer till en myt men också hela systemet allt skörare. Amerikaner ägde varken då eller idag så stor andel av sina tillgångar, men upplever det som en del av den ekonomiska frihet som självvägarsskapets idéer bygger på. Låneekonomin krävde samtidigt ännu tydligare att man bibehöll sin status som ekonomisk stormakt och att omvärlden öppnades upp för amerikanska ekonomiska intressen. Något som varit bärande för den amerikanska utrikespolitiken därefter. Här skapas också en växelverkan. Den amerikanska ekonomin hänger på att upprätthålla framgångssagornas relevans samtidigt som myten om allas lika möjligheter kräver en ständig tillväxt. Därtill kräver hela denna idé att man kan bemästra olika externa hot mot detta för att kunna fortleva. På så sätt är idékärnan en mycket mäktig drivkraft för den amerikanska utrikespolitiken. Att införliva myterna och den amerikanska livsstilen med exceptionalismen efter andra världskriget var inte svårt. Genom narrativet att man räddat Europa undan mörkret samtidigt som den amerikanska kulturen nådde nya höjder kunde man validera sin egen historia som en exempellös framgång som bekräftade exceptionalismen. Därför blev det heller inga egentliga problem för Washington att komma till slutsatsen att USA borde leda utvecklingen i världen och genomdriva sitt politisk- och ekonomiska system i hela omvärlden. Inrättandet av Bretton Woodsinstitutionerna och den politiska doktrin som låg bakom det kalla kriget visar hur olika intressen återigen stärkte varandra och *utvidgade* såväl exceptionalismen som (den mytologiserade) självvägarsskapstanken. Detta legitimerade en rad krigsinsatser för att garantera Amerikas säkerhet och stabila utveckling (bevarandet av dess position) som var ytterst tveksamma men logiska. Samtidigt kunde även övriga element tydligare kopplas till detta såsom strävan efter absolut säkerhet, förebyggande militära strategier, unilateralism (leda utvecklingen på Amerikas villkor) och befästa en med oss eller emot oss logik. När det kalla kriget sedan upphörde kunde man än en gång validera sin historia som en väldig framgång och den amerikanska livsstilen ansågs inte längre förhandlingsbar vilket också inte bara krävde utan rättfärdigade en rad inblandningar i omvärlden för att styra utvecklingen i rätt riktning. De amerikanska idéerna hade segrat.

Ömsesidigt förstärkande element

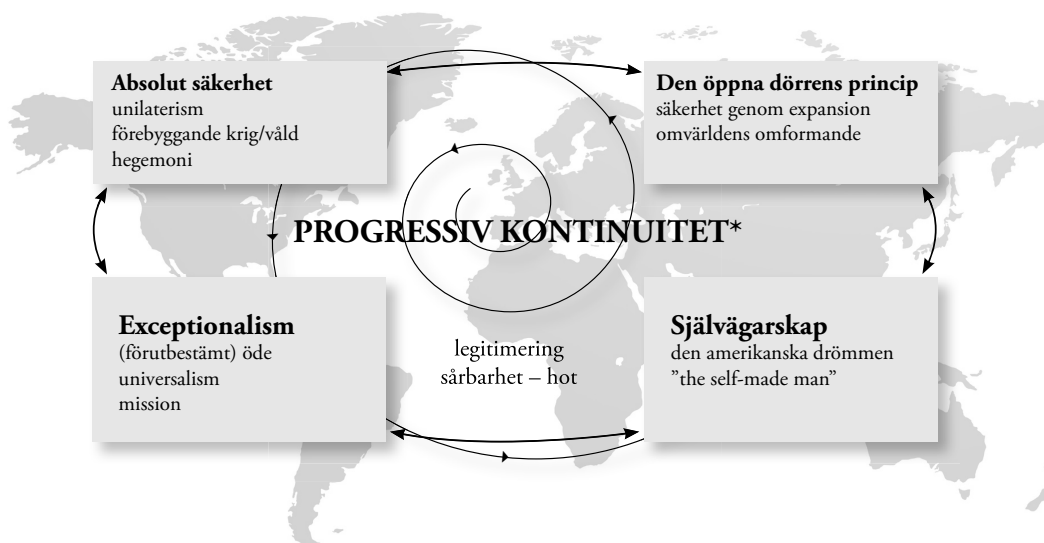
Jag menar alltså att känslan av exceptionalism och självvägarsskapstanken tillsammans har bildat en stomme i amerikansk politik som genomsyrat denna under hela landets historia, att detta har påverkat och drivit amerikansk utrikespolitik och fått långtgående konsekvenser. De båda idéelementen har kontinuerligt förstärkt varandras varande och bildat en logik för ständig expansion och hur man ska förhålla sig till omvärlden. Tillsammans skapade de förutsättningar för en säkerhetspolitisk strategi att

etableras som handlar om hegemoni, unilateralism, förebyggande krig och att öppna andra länder för amerikanska intressen samt att omforma andras politiska praktik i enlighet med Amerikas system. Principer och idéer som när de tagit form också förstärkt exceptionalismen och självvägarsskapidéerna i en ständig växelverkan. Eftersom exceptionalismen i sig själv innebär en överordning mot andra rättfärdigade det även en rad praktiker. Genom att knyta det till sårbarhet och strävan efter absolut säkerhet hade man redan vid grundandet av nationen skapat incitament för att expandera (på andras bekostnad), agera unilateralt, föregripa olika hot samt intervensera i andra människors suveräna angelägenheter. Idén om ekonomisk frihet och jämlikhet (självvägarsskapet), utvecklingspotentialen i den amerikanska drömmen innefattade i sig självt en expansiv motor som genast krävde att man blickade mot nya mål och så småningom införlivade den öppna dörrrens princip och sökte säkerhet genom expansion av makt- och inflytandesfärer. När dessa båda grundprinciper sammanvävdes blev det således en oerhört mäktig och expansiv doktrin för utvidgning utan några egentliga gränser.¹⁸⁷ Den ekonomiska expansionen rättfärdigades med hjälp av de politiska idéerna om exceptionalism. Samtidigt kunde de politiska förevändningarna för att införliva allt fler områden stärkas av de ekonomiska idéerna och drivkrafterna. En viktig slutsats är således att det omedelbart skapades en *ömsesidigt förstärkande logik* mellan de politiska och ekonomiska idédoktrinerna som kontinuerligt validerade varandra, gjorde varandra giltiga men också ständigt utvidgade varandras innehåll. Till idén om självvägarsskap (ekonomisk frihet) ska läggas de ”faktiska” ekonomiska drivkrafterna i form av företagsintressen, nybyggarnas visioner och entreprenörsanda som levde sitt eget expansiva liv men som betraktades och hittade sin näring i konceptet om människors lika rätt till sin egen försörjning och att förverkliga sina drömmar samt på de för sin tid nya tankarna om individens frihet.

Det intressanta med amerikansk historia är alltså att de olika idégrunderna är djupt rotade samtidigt som det kontinuerligt och ömsesidigt har förstärkt varandras varande och därmed även sin egen relevans, men att de även utvidgats och delvis fått nya innehåll. Detta leder till slutsatsen att det föreligger en *expansiv rörelse*, en *logik av ständig utvidgning*. Denna rörelse har på flera sätt varit icke-intentionell, d.v.s ingen *“master-mind conspiracy”* har avgjort landets politiska riktning utan det har skapats en process som *kontinuerligt utvidgat de amerikanska makt- och inflytandesfäerna*. Detta är dock inte detsamma som att inte vissa maktintressen vid olika tidpunkter påverkat processen och valt riktning i utrikespolitiken. Men det centrala är att logi-

¹⁸⁷ Detta handlar i realiteten inte om självvägarsskapet såsom Jefferson formulerat det då denna grundidé inte är kompartibel med den amerikanska drömmen/livsstilen utan tar avstånd från jämlikhetstanken i Jeffersons anda. Men myten om allas möjligheter och självvägarsskap är likväl levande och införlivad som en del av de drivande idéerna i amerikansk politik som har omförhandlats till den amerikanska drömmen.

ken med ständig expansion av makt- och inflytandesfärer är inneboende i de normativa(idé)strukturer som skapats och som blivit väldigt svåra att frångå även om det ändrar form över tid. De grundläggande idéerna har skapat en logik i form av en kontinuerlig expansiv riktning rörande Amerikas utrikespolitik som ständigt förstärkts i en på många sätt självgående spiral. Återhållsamma krafter har inte i grunden haft möjlighet att utmana denna process. Det har givetvis emellanåt bromsats upp, tagit sig olika uttryck och från tid till annan begränsats eller påverkats av politiska beslut, men den grundläggande processen framåt, rörelseriktningen har kännetecknats av en *progressiv kontinuitet*. Detta har medverkat till att olika politiska administrationer också *begränsats i sitt manöverutrymme*. Manöverutrymmet har däremot förändrats över tid och det har givetvis funnits tydliga skillnader i olika administrations politik. Men detta utrymme har vissa ramar vilka det tenderar att vara oerhört svårt att gå bortom även om de utvidgats över tid. Det finns alltså variationer på den politiska kartan men det finns samtidigt tydligt begränsande ramar för hur långt ifrån kärnan det är möjligt att föra politiken och dessa är grundade i idékärnans innehåll. Detta är däremot inte detsamma som att säga att det nödvändigtvis hade behövt utvecklas i den riktningen, utan enbart att det i själva idékärnan finns en sådan expansiv dynamik. De olika idéelementen och hur de kontinuerligt förstärker varandra och bildar en progressiv dynamik illustreras i figuren nedan.

*Ömsidigt förstärkande element som skapat en expansiv logik och kontinuerlig utvidgning av Amerikas inflytandesfärer och som fått vissa konsekvenser.

Figur 2.

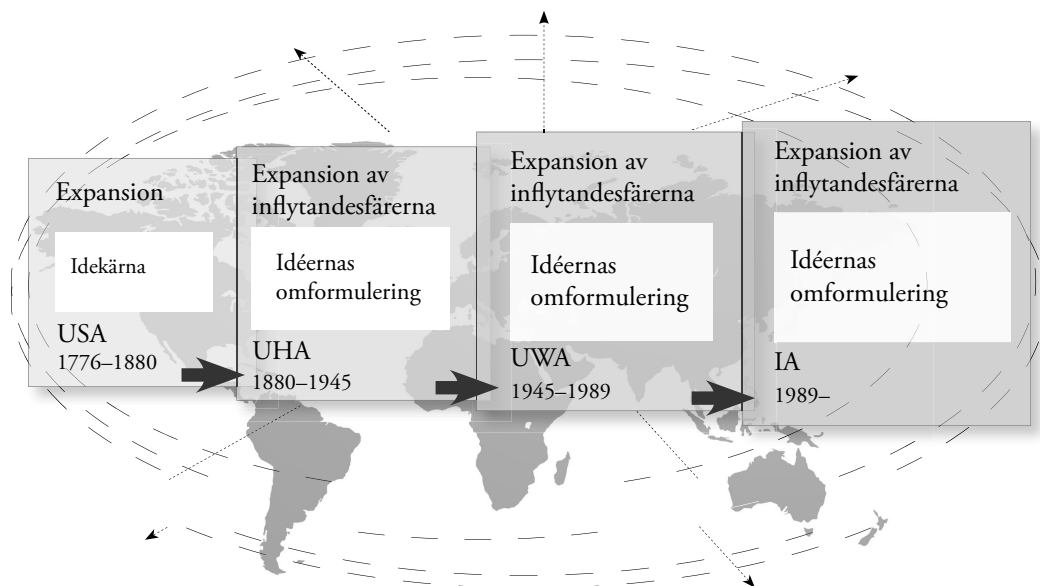
Genom hela historien har vi kunnat se att figurens *samliga delar* ständigt förstärkt varandra och skapat utrymme för att också fördjupa och utvidga såväl dess respektive som dess sammantagna innebörd. En mycket viktig sak att inbegripa i analysen av amerikansk politik är därför enligt min mening inte bara att identifiera de grundläggande idékärnorna, utan se dessa som *ömsesidigt förstärkande* vilket gör att dessa sammantagna kontinuerligt har skapat nya förutsättningar för att *expandera och utvidga Amerikas makt- och inflytandesfärer*. Det har, i sina respektive delar men ännu tydligare när de sammanvävts, ständigt skapat nya argument och incitament för att vidga det amerikanska inflytandet över omvärlden vilket mynnat ut i att inta rollen som världspolis och t.o.m. efter 11.9 rättfärdiga ett Imperium Americana. Jag menar alltså att det formades en mäktig idédoktrin redan vid etablerandet av den amerikanska staten som sedan kontinuerligt har omformulerats men utvidgats till att inkludera allt vidlyftigare föreställningar om makt, mål och medel. Allt i en *progressiv kontinuitet*. Att det i den innersta kärnan av den amerikanska självbilden och identiteten finns en inneboende logik som påverkar dess utrikespolitiska agerande och begränsar hur man tolkar omvärlden och sig själv. Denna ömsesidigt förstärkande process framgår av den historiska syntes som presenterats i denna avhandling. Det går där att se hur de olika idéerna och praktikerna följer på varandra och sedan också utvecklas och utvidgas i sin innebörd i ömsesidig samverkan. Föreställningarna om *exceptionalism* och *självvägarskapet* gifte sig, i inledningen av Amerikas tillblivelse, således på ett enastående sätt och skapade grunden och förutsättningen för all efterföljande expansion. Dessa två bildar en resonansbotten i vilken övriga idéer införlivas och omformuleras efter hand. Amerika har kontinuerligt för att upprätthålla sitt system gått i krig med olika länder för att säkra fortlevanden av vad man definierar som ekonomisk och politisk frihet. Idékärnan om självvägarskap har explicit och direkt styrt Amerikas utrikespolitik och legitimerats och hittat sin näring i exceptionalismen. Att omforma världen i enlighet med sina egna intressen har utifrån dessa grundfundament blivit ett rationellt, logiskt och moraliskt lämpligt mål som rättfärdigar alla nödvändiga medel. Det har däremot även skapat flera problematiska inneboende paradoxer som kommer att behandlas nedan. Samtidigt har det gjort att olika presidentadministrationer vid olika brytperioder, när kontexten förändrats och nya möjligheter skapats till att ytterligare förstärka Amerikas maktställning har gripit dessa tillfällen och för sin tid revolutionerat politiken.

Fyra faser där USA:s makt- och inflytandesfärer utvidgas

En annan viktig slutsats man kan dra när man analyserar den amerikanska utrikespolitiken över tid och tittar närmare på de ömsesidigt förstärkande element som

presenterats ovan, är att dessa kan placeras in i olika expansiva *faser* och viktiga *brytperioder* inom vilka olika omformuleringar av de grundläggande begreppen ägt rum för att anpassa idén om Amerika till nya kontexter. Jag använder benämningen *faser* istället för *paradigm* då jag uppfattar att de av mig identifierade perioderna följer på varandra och bygger vidare på varandras innehåll, ärver varandras grundläggande essens, men *utvidgas*. På en och samma gång revolutionerar de sin samtid och följer logiskt på varandra. De behåller själva kärnan av de amerikanska idégrunderna men tar revolutionerande nya steg där dessas innebörd utvidgas till att inkludera nya expansiva tema. På så sätt finns det både en konstant och en progression. Det viktiga med att dela in den amerikanska utrikespolitiska historien i olika *faser* på detta sätt är att det möjliggör placeringen av George W. Bush och dennes administration (de neokonservativa idéerna) i ett större sammanhang och se dem som en del av den progressiva kontinuiteten, och som en utvidgning och *förlängning av tidigare politik*. Det innebär närmare bestämt att vi kan förstå den politik som förts som en tydlig del av den senaste expansiva fasen i amerikansk historia vilket hjälper oss att nyansera bilden av Bushadministrationens politik och förstå den som en del av en sammanhängande helhet. Det ger också möjligheten att förstå att Bush grep det tillfälle som gavs att ytterligare förstärka och utvidga den amerikanska makten men att sådana tillfällen även i tidigare *faser* gripits av andra presidenter. Med hjälp av de idéer som man vägletts av och den faktiska ekonomiska utveckling man erhållit i olika steg, har det också blivit logiskt att gripa tillfällen som givits. Genom att synliggöra olika expansiva *faser* ser vi att Bush säkerhetspolitiska doktrin delvis revolutionerade den utrikespolitiska praktiken, liksom de neokonservativa influenserna var revolutionerande expansiva steg när de blev explicita. Men vi ser också att sådana för sin tid revolutionerande åtgärder (avstamp från tidigare praktiker), för att stärka och utvidga Amerikas makt- och inflytandesfärer, infunnit sig i varje ny fas. Det finns således en kontinuitet även i de avvikande, revolutionära stegen som tas när tillfällen ges att göra så. *Det sker i perioder när idéernas omformulering skapat legitimitet och incitament för vidgade politiska ambitioner, faktiskt ekonomisk utveckling och externa kontextuella förändringar sammanfaller.* När Bush utvidgade det amerikanska uppdraget efter 11.9 och synliggjorde en ambition att inrätta ett Imperium Americana samt överträdde internationell rätt följde det logiskt den progressiva kontinuitet och utvidgning av inflytande vi sett genom hela historien. Det kan jämföras med tidigare administrationers sätt att gripa tillfällen som givits när kontexten förändrats. Hans administration var dock en del av en redan påbörjad ny fas (Pax/Imperium Americana) som inleddes med Gulfkriget 1990 men där 11.9 ändrade förutsättningarna för vilka mål som blev legitima.

Med hjälp av syntesen (historien) blir det möjligt att definiera några brytperioder samt administrationer som utnyttjat förändrade möjligheter till USA:s fördel på ett expansivt sätt. Faserna är inte statiska eller entydiga och utvecklingen avstannar aldrig emellan brytperioderna, men var och en av de framträdande faserna kännetecknas av vissa grundläggande logiker som under en brytperiod sedan omformuleras och utvidgas. Det mest intressanta är inte heller att avgöra exakt till vilka årtal de kan dateras (några sådana finns inte), utan under ungefärligen vilka perioder systemet förändras och vad det är som styr utvecklingen i den riktningen.

Figur 3

Vidare har *brytperioderna* (övergångsfaserna) alltid utgjorts av en kamp om Amerikas vägval där progressiva krafter för expansion och konfrontation gentemot olika hot ständigt gått segrande ur striden om den politiska riktningen. Brytperioderna har infallit under perioder där idéerna och praktiken/intressen (från figur 1) stärkt varandra på ett sätt som gör att nya expansiva steg blivit möjliga, rimliga och ”nödvändiga”, samtidigt som den omgivande kontexten skapat tillfällen för nya expansiva steg (världsekonomiska systemet, teknikutveckling etcetera). I brytperioderna har de externa materiella omständigheterna förändrats på ett sätt som möjliggjort för USA att utvidga sin maktsfär. Men de har även blivit möjliga p.g.a. att de olika idéelementen omformulerats och förstärkts till att passa in i dessa nya omständigheter. De har

då samtidigt legitimerat olika presidentadministrationer att ta, för sin tid, revolutionära steg i den amerikanska utrikespolitiken. *Inom* varje fas har dock detta ytterligare förstärkts i en progressionsprocess som aldrig vilat eller avstannat. Idéernas omformulering och utvidgning har snarare skett under hela historien. Av det skälet ska faser uppfattas representera ”logiker” i Amerikas historia, inom vilka man utgår i sitt utrikespolitiska handlande, inte som fixerade perioder. Det som hänt i brytperioderna är att det skapats nya förutsättningar att utvidga de amerikanska makt- och inflytandesfärerna. På flera sätt bör det, som tidigare nämdes, uppfattas som en *icke-intentionell process* där en rad element visserligen samverkat och haft ett gemensamt intresse av att USA stärkt sin maktposition, men detta har skett utan en bakomliggande agenda eller ett givet mål (även om intentionen vid de gripna tillfällena givetvis är att öka Amerikas makt). Grunden är dock att det har skapats en progressiv egendynamik som lett olika presidentadministrationer att uppfatta det som logiskt att gripa tillfällen att utvidga Amerikas maktställning och vilka mål och medel som är rimliga.

1:a fasen: The United States of America [USA] - 1776 till 1880-talet

Genom självständighetsförklaringen från England startades genast den första fasen i Amerikas utrikespolitiska historia som varade fram till efter inbördeskriget och den andra industrirevolutionens genombrott. Eftersom landets grundläggande idéer i sig själva utgjorde expansiva teman som drev utvecklingen framåt så släpptes genast krafter lösa som drev på utvecklingen. Genom att knyta sårbarhet och strävan efter absolut säkerhet till de grundläggande koncepten hade det omedelbart formats en logik för hur USA skulle komma att se på sig själv och på omvärlden och definiera konfliktytorna. Den första presidenten att gripa tillfället att omfattande utvidga Amerikas makt- och inflytandesfär och som öppnade upp för drivkrafterna att ta verklig fart var Jefferson som genom sitt köp av Louisiana samtidigt bröt mot sitt eget motstånd mot varje handlingskraftig maktutövning från presidentämbetet som han uppfattade som en kunglig (förkastlig) handling. Trots hans egen hållning fattades nämligen beslutet utan kongressens medgivande och han grep det tillfälle som gavs att expandera territoriet och formulera stora planer för framväxten av ett frihetens imperium (Ellis 2007:207f; Boot 2002:12). Något som inte var självklart för den unga nationen vars tvister om sitt eget varande och federationens makt i förhållande till delstaternas autonomi inte var avgjort bara för att konstitutionen undertecknats några år tidigare. Det kunde göras för att idéerna om självvägarskap och exceptionalism hade formulerats och skapat förutsättningar för att se en expansion västerut som naturlig och nödvändig. Genom förvärvet av Louisiana skapades en riktning

som grundlade hela processen att erövra kontinenten och exploatera de tillgångar som fanns och också göra Amerika som nation starkare och skapa möjligheter för självägarskapet att förverkligas för ett tillräckligt stort antal. Med hjälp av de grundläggande idéerna kom Monroe att definiera ett amerikanskt system som handlade om unilateralism och nödvändigheten av att föregripa olika hot mot amerikanska intressen. Med Manifest Destiny idén skulle denna första period etablera en logik som förutsatte rätten för amerikaner att säkerställa tillgångarna på den egna kontinenten. Jeffersons självägarskapstanke hölls levande vilket möjliggjorde för nybyggarna att bli sin egen lyckas smed samt att expandera på andra människors bekostnad och föra fram frihetens ljus till de underordnade och ociviliserade folken som levde på kontinenten. Allt för att befästa idén om att Amerika var möjligheternas land inom vilket allt var möjligt.

Det på flera sätt omoderna och problematiska slavarbetet som bar upp söderns ekonomiska system hämmade efterhand den ekonomiska utvecklingen på den amerikanska kontinenten och skapade stora motsättningar mellan nord- och sydstaterna. När frågan ”löstes” genom utfallet av inbördeskriget 1861-65 öppnades det upp för en kapitalistisk utveckling att ta fart och en ny ekonomisk struktur att formas. Bland annat som en konsekvens av att unionen nu garanterades och hölls samman (vilket var ekonomiskt gynnsamt för kapitalismen) och för att det gav upphov till en modernisering av jordbruksekonomin i södern och lade grunden för en ”hel” industrikapitalistisk struktur. När man under 1870- och 80-talen drabbades av olika ekonomiska kriser föranledde det ekonomiska aktörer att förändra sina strategier för att garantera ekonomisk tillväxt. När återuppbyggnadsprocessen framgångsrikt så var ”avslutad” under 1880-talet riktades därför blickarna utåt mot vidare expansion och nya avsättningsmarknader. Omformandet av den amerikanska ekonomin och Lincolns omformulering av självägarskapet hade således lagt grunden för Amerika att gå in i en ny expansiv fas och för presidentadministrationerna i slutet av 1800-talet att gripa tillfället att utvidga Amerikas makt- och inflytandesfärer.

2:a fasen: The United Hemisphere of America [UHA] - 1880-talet till 1945

Övergången till den andra fasen eller den brytperiod som kan sägas finnas mellan första och andra fasen var således ganska lång och är svår att fixera i tid. Lincolns omformulering av idén om självägarskapet till idén om lika möjligheter på en ny form av arbetsmarknad spelade en central roll. Alla möjligheter påstods finnas i Amerika för den som ville arbeta hårt och verklig frihet knöts till denna möjlighet och idén om the self-made man. Genom denna skulle Amerika efter de ekonomiska depressioner man drabbades av (främst den som inföll 1893) däremot bli nödgat att

upprätthålla denna dröm genom att blicka utåt mot nya marknader och utvidga tanken om exceptionalism till att handla om mission och att sprida välstånd för att dölja de ekonomiska intressen som låg bakom. Processen att omformulera och utvidga logiken (Amerikas uppgift och vilket utrikespolitiskt förhållningssätt som var nödvändigt) tog alltså ett par decennier. Det krävdes även några tydliga ideologer som skulle normalisera tanken på att USA inte var en kontinent som skulle vara sig själv nog, till att inbegripa att man även bli en makt på haven som tilläts annektera och invadera områden också långt utanför sig självt. Men förändringen i det ekonomiska systemet som tagit sin början efter inbördeskriget gav upphov till de kontextuella förändringar som krävde att idéerna omformulerades och att utrikespraktiken mer aktivt blickade utåt. Konkret var denna ekonomiska förändring av avgörande betydelse för att McKinley så småningom skulle välja att gå i krig mot Spanien och kolonialisera Filippinerna. De ekonomiska drivkrafterna knöts effektivt samman med Manifest Destinytanken men också en (kristen) mission att sprida de amerikanska värdena till andra, mindre utvecklade folk. Här sammanföll således en rad element som skapade förutsättningar för Amerika att gå in i en ny fas av vidare expansion. Självvägarskapet och exceptionalismen hade ömsesidigt förstärkt varandra samtidigt som omgivande faktorer skapat incitament och villkor för en förändring. De omgivande villkoren förändrades under 1880-talet genom depressionen som också skapade ett allt livligare motstånd från arbetarklassen, och som utmanade den amerikanska idén. Den öppna dörrens princip etablerades utifrån detta och skulle bli en mäktig doktrin som styrte Washington allt sedan dess. När en rad omständigheter sammanfallit kunde alltså president McKinleys gripa tillfället att kolonialisera Filippinerna och ta andra imperialistiska steg, vilket revolutionerade den utrikespolitiska praktiken för sin tid. Roosevelt fortsatte denna utvidgning när han gjorde ett tillägg till Monroedoktrinen som utfäste att USA numera skulle ha rätt att intervensera *i omgivande länder* för att garantera stabilitet och utveckling i enlighet med Amerikas intressen. Även om man hade gjort så även tidigare så hade det inte formaliserats på det sättet. En ny logik tog alltså form där kolonialism och imperialism blev en del av strategin för att bevara Amerikas säkerhet och bevara/säkerställa dess ekonomiska position för att hålla drömmen om lika möjligheter levande. Samtidigt sammanfogades det på ett raffinerat sätt med exceptionalismen och ödet. McKinley och Roosevelt revolutionerade alltså för sin tid amerikansk politik genom att omförhandla de amerikanska grundvärdena till att inkludera kolonialism/imperialism men detta följde logiskt på den expansion som kännetecknat hela 1800-talet och de idéer som knutits till den amerikanska exceptionalismen. Tafts dollardiplomati förfinade och anpassade denna expansion till att passa in i en ny tid och Wilson utvecklade det till

nya dimensioner genom att knyta ekonomisk utveckling och ”rätt sorts regeringar” till regional och global stabilitet och att en sådan utveckling var avhängig av Amerikas goda vilja att säkerställa detta. Wilsons idéer påbörjade så övergångsperioden till nästa fas men någon ny logik skulle inte komma att skapas förrän efter andra världskriget då förutsättningarna återigen förändrats till fördel för en ny utvidgning av Amerikas makt- och inflytandesfärer. Wilson hade banat väg för USA att uppfatta sig själv som en världsmakt och de olika elementen skulle än en gång ömsesidigt förstärka varandra samtidigt som den omgivande kontexten skulle lämna nya möjligheter att utvidga det amerikanska uppdraget.

3:e fasen: The United World of America [UWA] – 1945 till 1989

Efter andra världskriget uppstod så ett nytt tillfälle att gripa för de presidentadministrationer som installerades. Till stor del följde utvecklingen Wilsons idéer om att USA skulle bli en världsledande aktör, en supermakt som fick möjligheten att styra villkoren för den globala ordningen och därmed inleda en tredje expansiv fas i amerikansk utrikespolitik. Förutsättningarna för denna fas hade formats genom hela inledningen av 1900-talet men villkoren förändrades ganska dramatiskt efter världskriget och brytperioden mellan dessa faser är därför mer tydlig och något mer dramatisk än vad övergången mellan den första och andra fasen var. Den amerikanska drömmen blev nu detsamma som masskonsumismen och ”den amerikanska livsstilen” blev en universell (i praktiken amerikansk) rättighet, vilket blev en utvidgning av innebörden men framför allt en omformulering av den amerikanska praktiken vilket krävde att öppna dörren på vid gavel. När drömmen därtill skulle hållas levande genom en låneekonomi, *krävdes* nämligen att omvärlden utvecklades i marknadsekonomisk riktning och öppnade sig för amerikanska affärsintressens intervention. Säkerhetspolitiken knöts nu helt samman med upprätthållandet av det amerikanska politisk-ekonomiska systemet och skulle definiera hela efterkrigstidens logik. Den tredje fasens etablering innebar däremot på samma sätt som McKinleys revolutionerande expansion till imperialism, ett nytt dramatiskt steg i amerikansk historia, som inte var självklart och inte gillades av alla men där de mest expansiva och konfrontativa krafterna på nytt vann kampen om dagordningen. Eftersom den amerikanska livsstilen blivit universellt giltig och USA hade räddat världen genom sina insatser i andra världskriget och visat sina globala ledaregenskaper ansågs det 20:e århundradet tillhöra Amerika och de amerikanska idéerna. Genom Bretton Woods och med hjälp av atomvapnet kunde man utvidga idén om exceptionalism och gripa tillfället att etablera sig som supermakt och med den rollen forma omvärlden till att passa in i Amerikas ekonomiska och politiska system. President Truman skulle göra

detta (och Eisenhower fortsätta det) genom att på ett omvälvande sätt skapa en ny säkerhetsstruktur och genom denna etablera en ny världsordning. Med sin övertygelse om den amerikanska exceptionalismen som utgångspunkt, att landet hade en av Gud angiven uppgift att följa, formulerade Truman ett världsomfattande program för frihet. Kampen mot ondskan blev nu global och USA skulle komma att intervensera i områden långt utan för sin tidigare intressesfär. Det skulle däremot krävas ett par dramatiska utvecklingar i omvärlden innan man var mogen att acceptera detta från kongressen. Kalla Kriget (som USA delvis själv frammanade) skapade sedan en självgående logik inom vilken de amerikanska idéerna kunde stärkas och fortsätta att utvidgas till att tillåta en rad interventioner och brott mot andra länders suveränitet. Centralt är däremot att förändringarna skedde inom ett system som byggde på multipolaritet där respektive stater agerade inom ramen för en internationell struktur som innebar en kombination av maktkamp och samarbete. Visserligen utvecklades en bipolär överbyggnad men FN inrättades som hade en formell betydelse att reglera de ingående staternas beteende och även USA gav FN-systemet en åtminstone formell betydelse som man ställde sig bakom.

Den öppna dörrens princip kunde befästas och utvidgas eftersom den amerikanska livsstilen nu blivit detsamma som allas möjligheter till villkorlös ekonomisk tillväxt som krävde nya marknader för att upprätthållas. Den amerikanska livsstilen tjänade som idé för frihet och då handlade det till stora delar om rätten att konsumera även om detta skedde med lånade medel. Jeffersons självägarskapstanke var givetvis i grunden övergiven men *föreställningen* om att vara sin egen, äga sin försörjning (via anställning som skulle kunna övergå till att bli sin egen) och definiera självständighet via ägande levde vidare i stärkt form. Något som alltså också skulle kräva ökad tillgång till omvärldens marknader för att kunna upprätthållas. De ingående elementen i den amerikanska idégrunden och praktiken hade ömsesidigt förstärkt varandra och bildat nya förutsättningar för att låta USA inta en ny roll i världen och etablera ett politiskt system som skulle utvidgas under hela Kalla Kriget. Under denna period blev förvändningarna för en ny form av expansion allt tydligare genom att Amerikas säkerhet knöts nära tillgången till olja eftersom olja krävs för att hålla det ekonomiska hjulet igång. I takt med att omvärldens länder införlivats i den marknadsekonomiska logiken har däremot konkurrensen om tillgången till denna världsekonomi och till olika råvaror som krävs för att upprätthålla en ständig tillväxt uppkommit som också skapat nya konfliktytor som man behövt konfrontera.

4:e fasen: *Imperium Americana* [IA] – 1989 och framåt

Den fjärde fasen i amerikansk historia inleddes genom det kalla krigets slut och är därför i stort sett lika konkret som den tredje fasens inledning blev efter världskriget. Även om det följde på en sedan länge pågående ekonomisk utveckling och ökad styrkeposition gentemot Sovjetunionen, så var brytperioden här ganska kort och förändringarna från en supermakt i ett bipolärt system till ensam supermakt, ganska dramatisk. Vid det kalla krigets slut uppkom ett nytt gyllene läge, denna gång för president George H. W. Bush att gripa tillfället och befästa och utvidga amerikanska makt- och inflytandesfärerna. Han skulle göra detta genom att gå i krig med Saddam Hussein 1990 och etablera baser i Mellanöstern. Med hjälp av den nya rollen som ensam supermakt markerades landets status och beredvillighet att använda sin militärmakt för att stävja uppror mot marknadsdominansen. Detta följde logiskt på det som olika presidenter under efterkrigstiden definierat som säkerhetsintressen och på olika sätt betonat att USA avsåg skydda med olika medel. Men utan en klar fiende (det fanns ingen sådan direkt efter Kalla Krigets slut) hade Bush inte behövt framhålla USA:s styrka så tydligt. Om det inte hade varit för behovet av att upprätthålla den öppna dörren och motverka att något skulle komma att hindra dess position att fortsätta utvidgas hade man kunnat välja en annan väg. Bush utfäste också att den amerikanska livsstilen (konsumismen) inte var förhandlingsbar, vilket konkret innebär att han utvidgade innehållet av att den amerikanska konsumismen (den amerikanska drömmen) till att vara universellt giltig, stå över alla andra överväganden och vara en garant för Amerikas säkerhet. Washington konsensus tydliggjorde de ekonomiska institutionernas garanti för Amerikas ledarskap och grunden hade lagts till att USA skulle inta rollen som världspolis. Med en ständigt tilltagandeföreställning om exceptionalismens giltighet blev ett ledarskap i världen inte främmande och neokonservativa idéströmningar kunde vinna genklang i Washington. Med den särställning man hade vid denna tid fanns möjligheter att inrätta ett *Pax Americana* och erhålla ett brett internationellt stöd för sin ställning vilket man initialt också framgångsrikt gjorde (vilket även många i USA förordade). Men drivkrafterna framåt, idéelementens utvidgningslogik och nya dramatiska händelser i omvärlden skulle istället utveckla politiken i en riktning mot ett *Imperium Americana*. För Clinton kom det att handla om att ytterligare vidareutveckla den politik som Bush påbörjat med den ökade makt USA besatt. Han gjorde det genom att bekräfta den öppna dörrens princip och se till att USA fördjupade sin ledarroll i världen. När 11.9 inträffade lyftes gränserna sedan bort för all form av utrikespolitisk återhållsamhet. George W. Bush kunde nu bortse ifrån juridiska restriktioner och man behövde inte längre vara återhållsam i sin framtoning. Bushdoktrinen var ett maktuttryck som formellt utma-

nade de globala institutionerna, men kan förstås som ett led i den historiska utvecklingen och den fas inom vilken man befann sig. Det följde logiskt och rationellt på den uppfattning som utvecklats över tid om den egna rollen i världen. Man kunde nu officiellt explicitgöra idéer om amerikansk global dominans och målet att omforma världen efter sitt eget system. George W. Bush kunde fullfölja de möjligheter som hade givits genom det kalla krigets avveckling och ytterligare befästa ett amerikanskt ledarskap i enlighet med de (neokonservativa) föreställningarna om landets roll i världen. Intressant är att kombinationen av maktkamp och samarbete som kännetecknat Kalla Kriget var borta till förmån för USA att enbart se till sina maktambitioner. Genom att se tillbaka på sin egen historia och förlita sig på idéerna om exceptionalism, förutbestämt öde och en mission i världen blev det mest logiska svaret på attackerna att USA nu ledde kampen mot ondskan och mot de ociviliserade (underlägsna) folken. Det behövdes ingen självvranssakan eller problematisering av konfliktens uppkomst eftersom USA alltid enligt sina egna föreställningar handlat med utgångspunkt i andras bästa och att dess politiska system är överlägset alla andra.

George W. Bush – en r-evolution!

Samtliga brytperioder har alltså delvis revolutionerat policyprinciperna och praktiken för sin tid och utgjort tydliga avvikelser från tidigare politik. Men det är då samtidigt viktigt att synliggöra att de enbart avvikit i den meningen att de *utvidgat* de politiska idéerna och praktikerna och omformat idékärnan till att passa in i en ny kontext och att man gripit tillfället att expandera Amerikas makt- och inflytandesfärer. Det finns således en kontinuitet även i ”revolutionerna”. Varje administration som givits möjlighet att inta en starkare position och utvidga Amerikas makt har gjort så. På det sättet är Bushadministrationen 2001-2009 inte något som bryter mot amerikanska traditioner eller mönster. Även de ”revolutionära stegen” blir de facto en del av den progressiva kontinuiteten och en naturlig utveckling på den logik som de bärande elementen i amerikansk politik vilar på. Det har i idékärnan om exceptionalitet funnits inbegripit att Amerika och dess politiska system är menat att leda världen framåt och därför har varje president uttolkat nya möjligheter att utvidga och stärka Amerikas roll som helt rättmätiga i förhållande till landets unika system och dess mission och öde. När dessa idéer utmanats har det blivit särskilt viktigt att värna dem och befästa deras relevans vilket återkommande har gjorts av olika ”hökar”. Idékärnan om självägarskap och upprätthållandet av den amerikanska drömmen har samtidigt nödvändiggjort en sådan expansion av makt- och inflytandesfärer för att säkra marknader eller öppna dem för amerikanskt intrång. Dessa logiker har då öm-

sesidigt förstärkt varandra och rationaliserat bort alla eventuella moraliska hinder att intervensera i andra länders angelägenheter. Samtidigt har landets faktiska ekonomiska utveckling ständigt låtit alla administrationer validera historien i ljuset av framgång vilket givit ett reellt innehåll åt exceptionaliteten. När kontexten förändrats, idéerna anpassats till nya tider och på så sätt inre och yttre omständigheter sammanfallit har man gripit tillfällen att utvidga det amerikanska politiska projektet och uppdraget. Det har således varit en logisk och rationell process som vid tider av förändring uppfattats gynna Amerikas intressen och säkerhet. Manöverutrymmet har givetvis sett olika ut inom ramen för varje fas, presidentadministrationernas förut-sättningar förändras av omgivande kontext och således även deras idémässiga ramar över tid. Men idékärnan är intakt och rörelseriktningen likaså, vilket fått betydande konsekvenser.

Av detta följer att Busheran både är en revolution *och* en evolution i amerikansk politik. Han tog steg som explicit gjorde USA till världspolis och överordnat det internationella rättssystemet genom att formalisera förebyggande krig och dela in omvärlden i länder med eller emot USA. Med hjälp av neokonservativa influenser gjordes det fullt legitimt att ha som mål att demokratisera länder som Afghanistan och Irak och explicitgöra maktambitioner som tidigare dolts. Men samtidigt var hans revolutionerande utvidgning av olika principer bara en *förlängning av tidigare administrationer och en del av en kontinuerlig progressiv rörelseriktning* som aldrig avstannat utan som följt den amerikanska politiken sedan landet bildades, alltså: en revolution!

3. USA:s inre fiende

Our biggest problems are 'within' [but] there is a tendency among policymakers and among many Americans to think that the problems we face are problems that are 'out there' somewhere, beyond our borders, and if we can fix those problems then we will be able to continue the American way of life [...] I think it's fundamentally wrong – our major problems are at home. You [must] begin to heal yourself by looking at yourself in the mirror and see yourself as you really are

Andrew J. Bacevich 15 aug 2008

En sista del i avhandlingens syfte var frågan om de kontinuiteter och mönster som hittats genom analysen av syntesen nödvändiggör en mer genomgripande systemkri-

tik och vilka följdfrågor som detta kan initiera. Som en tredje del i detta kapitel kommer här en sådan systemkritisk diskussion att följa. De paradoxer som framträder har blivit synliga under arbetet med syntesen och är därför primärt en del av en fördjupad analys av syntesens innehåll. Dessa systemkritiska iakttagelser har jag sedan konfronterat mina respondenter i Washington med för att validera resultaten ytterligare.

Paradox I - exceptionalism – överordning över andra skapar motstånd

Idén om exceptionalism markerar såväl implicit som explicit en överordning gentemot andra. Det gör den kompromisslös och omöjlig att överge. Om man skulle erkänna sina egna brister skulle hela grundfundamentet på vilket den amerikanska självbilden vilar ifrågasättas och därmed förlora giltighet. Paradoxen som exceptionalismen skapar handlar om att USA med utgångspunkt i sitt unika system om politisk frihet och oberoende gett sig själv rätten att inskränka och kränka andra människors självständighet, frihet och oberoende. Det har blivit logiskt möjligt att påtvinga andra människor det amerikanska livssystemet som en följd av att det anses överordnat alla andras. Den amerikanska exceptionalismen vilar som vi sett på de politiska fri- och rättigheter som formulerades vid nationens grundande och är något som i stort sett varje amerikan bär inom sig som en del av sin identitet. Det är en särskilt närvarande och explicit känsla som är svår att ifrågasätta och som lyfts fram av ”alla” oavsett social bakgrund. Vid direkta frågor hävdas inte sällan att: *“the idea of exceptionalism is huge, it’s the absolute core idea – every American has a sense of exception – we are taught that from early age”* (Intervju Washington feb 2010). Det är en föreställning som kan sägas ha fått amerikaner att inte känna några begränsningar och ta de chanser man givits, en dynamisk kraft som hjälpt landet att utvecklas till världens största ekonomi och mäktigaste nation. Men det innefattar också en rad inbyggda problem som är viktiga att beakta. Inte minst eftersom idén om exceptionalism är så definitiv, att den övergripande samhällsdiskursen inte ifrågasätter eller går bortom dess grundpremiss om att man är unik och har en uppgift att fullfölja. Det är något man aldrig kompromissar med utan som är så självklart att dem man talar med inte kan förstå sig att någon skulle kunna ifrågasätta det:

I think, if you step back and look at the broad swath of history since the World War II – on the whole, it’s been a pretty good ride [...] The exceptionalism is true, it’s just that it’s a narrow one, and yes we think that we’ve got a better idea about how the world should govern itself, and we think it’s got a better idea about how economics, sort of, should be. But we do that not because, you know, not simply because we think we have the better

idea. It's also because it seems to have worked out pretty good for ourselves, and others, for a number of years. So it's exceptionalism but it's also one that is rooted, you know, in a great deal of practical success.

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

Att så många människor genom hela landets historia har valt att komma till USA och velat och vill bli amerikanska medborgare (för att fly undan andra system) har kontinuerligt validerat denna känsla vilket också tas som intäkt för dess relevans:

America's exceptionalism [sic], is reinforced by unusual geography, its distance from the world, and it's reinforced by immigration – we assimilate people. In general we take people in and they get it better here, and many have wanted to come to America which also reinforces the notion of exceptionalism.

Intervju Washington feb 2010

Eftersom USA:s politiska grund anses *universellt giltig*, baserat på *naturliga rättigheter* och eftersträvansvärt överallt blir det oerhört svårt att kompromissa med. Det är så ideologiskt befast, att det blir osynligt för amerikaner själva och går vid olika försök att problematisera inte att komma runt. Det tas som en mäktig sanning att det system som USA representerar är något som alla människor överallt vill inneslutas i (även om de inte alltid själva är politiskt mogna att se det). När man konfronterar amerikaner med detta blir det tydligt att man är blind för såväl den begränsning som exceptionalismen innebär i den egna omvärldsanalysen som för överordningens implicita konsekvenser:

The American proposition is that this is a vision of a just society that should be available to everybody automatically, period. These are unalienable rights; these are natural rights that obtain to every human being, regardless of cultural background, regardless of national origin [...] that is an apparent contradiction that I think is resolved by a deeper understanding of what American exceptionalism really means. It is a prescription for all human beings in all times and all places. That every, you know, that there is a fundamental set of human political rights that everybody should be able to exercise, and that it is the purpose of a just government to make it so. To secure the practice of political freedom and create the conditions for economic opportunity.

Thomas Donnelly 24 feb 2010

Historien har också, som nämnts ovan, visat exceptionalismens relevans vilket för-
anlett amerikaner att ta den som intäkt till att bedriva en utrikespolitik som tillåter
landet att inskränka andra länders frihet och till att omforma världen i enlighet med
det egna systemet. Till vilket *pris* detta sker har blivit underordnat. Exceptionalismen
som idé begränsar då det politiska manöverutrymmet eftersom det låser föreställ-
ningarna om konfliktbilder, relevanta målsättningar och möjliga medel att använda
mot andra. Eftersom själva idén om exceptionalism implicerar en överordning och
placerar Amerika överst i hierarkin gör det saker möjliga som annars varit mycket
svåra att rättfärdiga. Det skapar föreställningar om politiska och moraliska rättighe-
ter gentemot andra människor som motsäger en av dess egna mest centrala bygg-
stenar, den om politisk *frihet* och *oberoende*. Genom att vara överordnade andra in-
skränker man automatiskt andra människors oberoende och rätt till en egen politisk
utveckling. Det egna systemets överordning har bildat en oerhörd sprängkraft sam-
tidigt som den överträder den egna idékärnan. Målet om oberoende och politisk fri-
het från förtryck helgar medlen, att ta ifrån samma människor deras valfrihet. Ex-
ceptionalismen gör implicit och explicit andras intressen mindre värda och gör det
därför möjligt att rättfärdiga att *påtvinga* andra de egna värderingarna eller att införliv-
as i ett system de inte själva valt. Det har således efterhand legitimerat ingrepp i
andra människors frihet och oberoende vilket gör den till en av de största politiska
och filosofiska paradoxerna. Det egna unika systemet har ansetts vara beroende av
att omvärlden förändras till dess egen fördel, och *bara genom att inskränka andras frihet
har man kunnat garantera sin egen utveckling och sin egen frihet*. Idén blir på så sätt ofören-
lig med sig själv och skapar dubbla standarder för vad USA får och kan göra och
vad andra får och kan göra. Något man inte själva har förmågan eller möjligheten
att se eller erkänna.

Politicians and statesmen always have to balance of variety of principles and interests, and
so for example, you know, during parts of, security crises, like World War II, parts of the
Cold War, yes, we talk about wanting democracy but we work with, you know, autocrats,
sometimes we get that judgment right, but the reason why we're working with autocrats
isn't because it's a double standard, but it's a desire to eventually succeed for democracy.

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

Den amerikanska revolutionen som var startskottet för detta unika har också upp-
fattas, utifrån föreställningen om exceptionalism, som den enda sanna och riktiga
revolutionen i kampen för självständighet och utveckling. *Andra* människors själv-

ständigskamp kan aldrig uppfattas som rättmätig om den inte kan införlivas i det liberala marknadskapitalistiska systemet eller om det inte är mottagligt för amerikansk infiltration och öppnar sig för amerikanska intressen eftersom dessa är unika och överordnade. Trots att den amerikanska revolutionen och expansionen som formade landets politiska innehåll innebar en mängd erövrade krig, folkmord på ursprungsbefolkningen och kostade miljontals människors liv har ingen annan revolution som krävt sådana uppoffringar ansetts rättmätig. Sådana självständighetskamper har istället involverat USA i en rad krig mot människors rätt att uttrycka sig och välja sin egen politiska riktning. *Andras* självständighetskamp (nationalistiska revolutioner mot tidigare kolonialmakter med en socialistisk prägel eller vanliga människors revolutionära uppror mot storföretagens inflytande) har sällan fått kosta ett enda liv utan betraktats som ett barbari som måste bekämpas (med militära medel). Det är en problematisk logik som är svår att rättfärdiga även om den västerländska idévärlden tycks ha införlivat detta sätt att förhålla sig till omvärlden som en rättmätighet som inte kan ifrågasättas. Men det är inte bara svårt att rättfärdiga moraliskt, det är också en källa till att skapa fiender vars livsrum begränsas av Amerikas självbild och den politik som följer med denna. De som inte uppfattar att Amerikas villkor är legitima etablerar en anti-amerikanism som fördjupas varje gång Amerika agerar utifrån sina egna premisser utan hänsyn till att det beskär andra människors självbestämmande. På detta sätt blir idén om den amerikanska exceptionalismen inte bara ett hinder för och en fiende till dem som vill välja ett annat livsmönster utan också *Amerikas egen inre fiende*. En förbannelse om man så vill då det har rättfärdigat en allt mer oresonlig politik som har lett till en ständig konfrontation mot allt som anses stå emot amerikanernas sätt att leva. Det försvårar för amerikanska administrationer att erkänna andra människors idévärldar och rättmätiga längtan efter att styra sin egen utveckling. Med exceptionalismen som prism hindras man att se hela bilden och förblindas istället av sin egen överordning. Genom att höja sig själv över allt annat och ge sig själv inte bara rätten utan *skyldigheten* att införliva sitt eget system i områden långt utanför de egna gränserna har man gett sig in i en rad konflikter som äventyrar den amerikanska säkerheten i dag. Man har genom att använda odemokratiska medel också underminerat demokratins trovärdighet på många håll i omvärlden.

Paradox II – strävan efter absolut säkerhet skapar osäkerhet

Till känslan av exceptionalism har det, som vi sett, knutits en rad andra element som varit vägledande och avgörande för den amerikanska politiska utvecklingen och som utvidgats och omformats över tid i en ständig progression. Strävan efter abso-

lut säkerhet var en sådan, att skydda och bevara det exceptionella. Paradoxen som utvecklats ur denna idé handlar om att i sin strävan efter absolut säkerhet har amerikanerna kommit att bedriva en utrikespolitik som gjort dem mer *osäkra*. Men det är också en paradox att man med hjälp av olika medel i jakten på systemhotande verksamheter har skapat ett system som inskränkt människors frihet på ett sätt som i sig själv blivit systemhotande.

För att nå målet om absolut säkerhet har amerikaner ofta svarat på hot med offensiva föregripande strategier, genom att bli mer misstänksamma och genom att konfrontera och eliminera källorna till fara snarare än förhandla med dem. Denna princip har delvis fått sin näring i en ständigt närvarande känsla av sårbarhet och utsatthet i en värld av fientligt sinnade aktörer som velat underminera USA. En känsla som levt kvar trots landets ökade maktställning och ständigt har föranlett president-administrationerna att hålla fast vid och stärka målet om absolut säkerhet: “[t]he sense of vulnerability goes back to the founding’s for sure and the war of 1812 [...]. And then things happen throughout history that increase this sense” (Fontaine 25 feb 2010). Paradoxalt nog har detta gjort amerikaner inte mer säkra utan mer *osäkra*. Inte bara har man skapat sig en rad fiender genom sättet på vilket man eftersträvat säkerhet, man har därtill byggt upp ett säkerhetssystem som på senare år har inskränkt olika rättssäkerhetsaspekter för att kunna bekämpa hot vilket gjort individen mer *ofri*. Helt i motsättning till grundfundamentet för exceptionalismen som rör frihet.

Hela tankesättet om sårbarhet, säkerhet och expansion lade grunden till en svartvit och onyanserad bild av världen och konfliktmönstren i denna. Andra länder har ständigt kommit att betraktas som med eller emot den amerikanska livsstilen, det amerikanska samhällssystemet och Amerikas utrikespolitiska mål. Har man inte delat USA:s mål har man betraktats som fiende och detta utgår alltså ifrån känslan av sårbarhet. Som Thomas Donnelly uttrycker det: “[it] hasn’t compelled us every time and every place to, go slay foreign dragons, but, we tend to do it more frequently than others might do” (Donnelly 24 feb 2010). Det har sällan funnits något mittemellan, några variationer eftersom allt som inte kan placeras inom ramen för den amerikanska ordningen ansetts systemhotande, ideologiskt utmanande och som något som därför måste konfronteras och kontrolleras. Sårbarheten man upplevt och den *osäkerhet* som skapas utifrån en sådan världssyn, har mynnat ut i föreställningen om att USA är utsatt för ständiga hot och riskerar att undermineras, om man inte föregriper dessa eller *sprider* sitt politiska system. Gary J. Schmitt menar att frågan om: “why so many concerns that are even paranoia’s – the truth is that it is a product of the fact that we are out there on a daily basis [and the fact that power relations are important]” (Schmitt 24 feb 2010). Vad han väljer att bortse ifrån är att det faktum att man är involverad i hela världen

möjligan medverkar till att försätta USA i en rad problemsituationer som kan öka osäkerheten och att rädslan för allt systemhotande och strävan efter absolut säkerhet förblindar kopplingarna mellan mål och kontraproduktiva medel. Idébasen gör att man inte har svårt att våga möta framtiden på något annat sätt än att föregripa eventuella hot, vilket underlättar för personer med tydliga hotbilder och strategier att få genomslag liksom det försvårar alternativa tolkningar. Gränserna suddas ut för vad som är säkerhetspolitiskt relevant och vad som överträder detta. Något som kommer till uttryck i uttalanden som: *“Panama, you know, wasn’t a threat to the United States. It just was a threat to, sort of, doing orderly buisness in this hempisphere”* (Ibid).

Eftersom man kunnat koppla denna sårbarhet samman med exceptionalismens dynamik och att man har ett ”uppdrag” har det inte varit svårt för de utvidgande tankegångarna att vinna gehör och påverka den politiska riktningen vid olika kritiska historiska skeenden.

I think that expansion of the parameter, the underlying, sort of, frame of mind is that the, newly settled, newly liberated territories, which remain at risk because they are, sort of, on the frontier, that becomes the frame through which Americans tend to see the world. The outpost, the frontiers of freedom, all that kind of rhetoric from the Cold War, I think reflects actually something that’s pretty, deeply intuited or deeply held.

Thomas Donnelly 24 feb 2010

Resultatet är att man i sin strävan efter absolut säkerhet i flera fall frångått sina egna rättsliga och moraliska principer vilket tillsammans med idén om exceptionalism underminerat gränserna för vad som blir möjligt att göra i namnet av frihet, säkerhet och demokrati. Både gentemot andra men nu på senare år också mot sig själva genom bl.a. Patriot Act och hela det säkerhetssystem som skapats i terroristbekämpningens spår. Att man gett sig själv möjligheten att använda medel som strider mot internationell rätt hotar paradoxalt nog politisk frihet och mänskliga rättigheter för andra, men numera även för amerikanerna själva. Föreställningen om det rättmätiga i att sträva efter absolut säkerhet genom att förebygga framtida hot har gjort många saker möjliga som strider mot dessa principer. Den faktiska politiken i jakten på absolut säkerhet har emellertid ifrågasatts många gånger. 1967 varnade exempelvis Jim Garrison, åklagaren som utredde Kennedymordet, för Amerikas valda väg när han menade att: *“Huey Long ones said ‘fascism will come to America in the name of anti-fascism’. I’m afraid, based on my own experience that fascism will come to America in the name of national security”* (Jim Garrison 10 okt 1967). Med antidemokratiska medel har man

motarbetat andra länder en politisk utveckling som inte legat i linje med Amerikas gillande. Detta ledde inte minst till interventioner i utvecklingsländerna under 1960/70-talet som fick förödande konsekvenser för länderna och människorna där. Strävan efter total säkerhet och en paranoid skräck för att det egna politiska systemet var hotat fick omfattande konsekvenser:

I think it was in the mid 80's when I coined this phrase "the third world war" because I realized through my research that we were not attacking the Soviet Union in the CIA's activities – we were attacking people in the third world. [CIA] undertook and ran operations in every corner of the globe - they also undertook the license of operating just totally above and beyond U.S law [...] We have massive documentation which is called "the secret wars of the CIA" - we don't have to guess or speculate – we have the Church Committee that investigated them in the 1970 which gave us a powerful insight to these activities – they found [during a fourteen years period] 900 major operations and 3000 minor operations - if you stretch that over the hole 48 years that we have had the CIA you come up with more than 3000 major operations and over 10 000 minor operations. Every one of them illegal, every one of them disruptive of the lives and the societies of other peoples – and many of them bloody and gooey and beyond comprehension almost. Extensively we manipulated and organized the overthrow of functional constitutional democracies in other countries.

John Stockwell 13 feb 2008

Paradoxen ligger alltså dels i att man i strävan efter absolut säkerhet agerat på sätt som skapat mer osäkerhet (för andra men även för sig själv), dels i att åtgärderna även underminerar amerikaners individuella rättssäkerhet. Men det handlar även om att man i jakten på systemhotande verksamhet, använder metoder som i sig själva är systemhotande. Det vill säga, de metoder man använder för att nå absolut säkerhet och sprida amerikanska värdesystem bryter mot de grundläggande principer man vill implementera hos andra och därmed underminerar man den idékärna som man byggt hela sin nationella identitet kring. Efterhand som tiden gått, har man nämligen tagit till allt mer drastiska åtgärder för att motverka allting som kan hota landets säkerhet. Det har blivit så införlivat i föreställningsvärlden och i systemet att man har svårt att svara "mjukt" mot något hot, vilket gör att man bygger upp en allt mer omfattande säkerhetsapparat också på hemmaplan. Redan under Kalla Kriget var inrättandet av COINTELPRO ett uttryck för detta. FBI avsatte enorma summor för att infiltrera, störa och marginalisera grupper som man ansåg var systemhotande och bland dem fanns och bland dem fanns både kvinnorörelser och fredsrörelser

(se del fyra i syntesen). Av rädsla för olika vänsterinriktade organisationers arbete begränsade man således amerikaners yttrandefrihet och politiska frihet trots att konstitutionen bygger på dessa principer. Efter terrorattackerna 11.9 2001 har vi sett hur jakten på den absoluta säkerheten har föranlett inskränkningar i olika demokratiska fri- och rättigheter på ett sätt som nu på allvar hotar det amerikanska fundamentet/systemet som bygger på yttrandefrihet och andra demokratiska frihetliga principer (Washington Post 20 jul 2010; Wikileaks 26 jul 2010). Alltså just sådant som man avser implementera hos andra genom sina olika krig. Strävan efter absolut säkerhet har dessutom skapat fiender som gjort landet mer osäkert. På så sätt blir *även strävan efter absolut säkerhet Amerikas egen inre fiende* eftersom man i jakten på denna överträder olika frihetliga principer för andra och för sig själva som gör strategierna kontraproduktiva. Man är inte beredd eller kapabel att se hur Amerikas eget agerande bidrar till kontraproduktivt *fiendeskapande*. På så sätt hotar eller undergräver man sitt eget unika system i jakten på en absolut säkerhet som aldrig kan uppnås.

Paradox III – den amerikanska drömmen som drivkraft underminerar ekonomin

Att upprätthålla myten om den amerikanska drömmen, den amerikanska livsstilen och the self-made man är, som vi sett, helt centralt i amerikansk politik. Dessa håller den ekonomiska dynamiken igång och skapar inrikespolitisk stabilitet. Om den amerikanska drömmen inte gick att upprätthålla eller om en större mängd människor skulle börja ifrågasätta dess relevans och uppleva att deras verkliga (o)jämlighet inte korrelerar med föreställningen om allas lika möjligheter skulle systemets stabilitet alltså försvagas. Det ekonomiska hjulet måste därför hållas igång och nya möjligheter kontinuerligt skapas. Med Amerikas enastående historia och ekonomiska utveckling ter sig detta inte som ett direkt problem men skapar de facto också det en besvärlig paradox. Med en utrikespolitik som garanterar att amerikanska ekonomiska intressen upprätthålls och expanderar, och som är helt sammanvävt med den inrikespolitiska stabiliteten skapas en inneboende problematik. Med idén om den amerikanska drömmens upprätthållande försätts amerikanska administrationer i situationer där tillgång till marknader blir ett överordnat mål som leder till en rad kostsamma konflikter. Staten har blivit ”intvingad” att ta på sig ansvaret att garantera en tillräckligt hög tillväxt och välstånd genom att bedriva en utrikespolitik som garanterar att ekonomin inte avstannar utan kan fortsätta expandera (ständig ekonomisk tillväxt). På så sätt har det blivit nödvändigt att vid tillfällen då denna tillväxtlogik hotas driva krig för tillgången till marknader för att upprätthålla den amerikanska drömmen (vilket egentligen också strider mot de politiska idéerna). En omskrivning av marknadsimperialism som döljer en rationaliserad idé om att implicit eller explicit

styra över andra länders ekonomiska politik (Johnson 2005:39f). För att den öppna dörren ska förbli öppen, har man, som vi sett i syntesen, utgått ifrån idén att andra länder med nödvändighet måste vara stabila för att handeln inte ska störas och för att amerikanska investeringar inte ska äventyras. Länder som har utmanat eller begränsat USA:s ekonomiska expansion har man sett som ett hot och agerat mot dessa. USA:s realpolitik kom därför tidigt att styras allt mer utifrån principen att andra länder bör ha ”rätt sorts regeringar”, d.v.s. regeringar som varit/är öppna för handel och integration på en amerikanskt dominerad världsmarknad. Vilket inte i alla lägen har ökat säkerheten eller gynnat ekonomin utan har blivit oerhört kostsamt, skadat Amerikas egen ekonomi och skapat nya fiender.

För amerikaner tenderar sambanden, mellan deras ekonomisk-politiska idégrund och risken att man för krig som blir allt för kostsamma och kontraproduktiva, att te sig oklara. Företrädare jag talat med håller inte med om grundpremisen, men det är här som det blir tydligt att det finns en motsägelse som man paketerar i exceptionalistiska termer och att man sammanblandar idealism med marknadsdrivna krigshandlingar. Det tenderar att vara svårt för många att se hur de egna krigen påtvingar andra marknadslösningar vilket jag också vill mena är en av de främsta anledningarna till att man gör kontraproduktiva analyser och strategier.

We do well by doing good. Or so it appears to us. So, over the course of time there has not appeared to be a contradiction between the exercise of American power and the spread of American political ideals. And, again, actually I think they are, sort of, intertwined in a way that it is almost impossible to pick apart.

Thomas Donnelly 24 feb 2010

America has never fought a war in intention to impose democracy on another country. We have tried to stop genocide and promote or defend human rights like in Bosnia but the idea that US continually goes to war to impose democracy or our way of living our system on others it's just false – to overthrow leaders in the Middle East or Salvadore Alende and others was not to install democracy. US does not intervene to impose anything on others – in our history we have tried to turn other countries to democracy's by encouraging them and help the – give them stabilizing opportunities – [...] we do not want to make the world in our own image – that is not true [...] We had to deter the Soviets from getting closer to our backyard [in the 1970 and 1980] or to create a system that would destabilize the international system – to hinder them from creating instability in the system that would make us more vulnerable – it was our own safety it was all about – the

fact that we helped to install regimes that were not acting in accordance with international law or who abused human rights was not good of course – it went against our own values from time to time – but that can be measured as necessary to guarantee us our own safety – its problematic and we have to be careful but that was what was making us act.

Richard Fontaine 25 feb 2010

Å ena sidan håller man med om att en del av den amerikanska säkerheten är beroende av att stärka och sprida amerikanska värdesystem och institutioner (demokrati) till andra delar av världen. Detta uppfattas däremot inte vara detsamma som en konkret expansion av amerikanska värden som *påtvingas* andra.

The American idea of expansion now is, is probably the most liberal idea of expansion ever, which is to say: 'we like, where we can, to work with allies, and if we can't - create democratic allies [pause] but it's not market driven. I mean, again, it's just a fact of life that people do better typically, not always, and they're less likely to cause problems, if there's, from the American perspective, if there's more democracies than less, it's a strategic rationale, that works, but it's not one where we are sovereign [...] But, I mean, you know ... it creates a fairly pacific world that is to our advantage, but it's not one in which we [pause] expansion per se. I mean, we're not, I mean, nobody would, when they were, for example NATO expansion [...] I can't remember a single time that anyone, sort of said, 'well, the key to NATO expansion is; we'd like to be able to expand our markets' [...].

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

I resonemanget synliggörs en motsägelse. Vid en motfråga om han inte håller med om att USA:s säkerhet är beroende av att omvärlden utvecklas till dess egen avbild blir svaret också dubbeltydigt:

No, it does but [...] but it's not one where we are consciously trying to expand. Basically trying to argue that we are trying to expand our, you know, commercial markets, it's not. It's just more rudimentary, which is other democracies are less likely to be a problem for us than not. And so when the opportunity arises to consolidate democratic gains we will. It's a pragmatic judgment, sort of, about like-minded regimes tend to get along. [...] [But that is not imposing capitalism or an empire] It's actually a very economical way of expansion, [...]. What you are doing is, sort of, often gaining some strategic advantages because they're under your security umbrella. [...] But you're not, you don't have to rule them,

you don't have to, sort of, govern them. They provide some modicum of capability that, sort of, your security is well. So, it's actually a very cheap way of creating a security environment that's not imperial, in the sense of governing [...] I mean, it's a head gemmating, but it's not an empire.

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

I ett annat sammanhang säger han däremot, i motsats till påståendet om att en värld med fler demokratier troligare är en fredligare värld, som ett svar på om inte USA provocerar andra länder som exempelvis Kina med sin militära närvaro överallt, att:

When China looks to the US it sees a power that is surrounding it. It sees, you know, sort of, the only power that can possible frustrate its ambitions, vis-à-vis Taiwan. It sees a power [who's ideological legitimacy] is something quite different than theirs, and so, we are provoking them all the time, and plus, we have a history of, you know, since the end of the Cold War we've not stopped going to war (laugh), we've been going to war more often! [...] Our reaction [towards China's new position/strength] is a sort of an international, hmm, sort of, policemen, is to, sort of, worry about.

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

Systemets ständiga jakt på ekonomisk utveckling har "tvingat" amerikansk militär att etablera sig i snart sagt hela världen för att säkra tillgången till råvaror och garantera Amerikas säkerhet via den expansion av inflytandesfärer som anses nödvändig. I kampen att motverka vissa politiska system har man understött och beväpnat radikala grupper som sympatiserar med allt annat än liberaldemokratiska/marknadskapitalistiska system och som nu därför har kraft att motverka marknadskapitalismen från flera håll. Man förblindades exempelvis av jakten på kommunism på ett sätt som blev kontraproduktivt. Istället för att låta tidigare kolonier i Afrika och Mellanöstern etablera socialistiska regeringar för att skapa någon form av social rättvisa och (långsam) ekonomisk utveckling såg man till att underblåsa islamistiska fundamentalister så att någon pan-arabism inte skulle utvecklas som hotade eller ifrågasatte Amerikas närvaro i regionen. Detta ständiga sökande efter att etablera baser och säkerställa den politiska utvecklingen i omvärlden har tänjt på gränserna där Amerika i sin ambition att rusta sig själv starkare och tryggare både skapar sina egna fiender och får en minskad förmåga att skydda det egna territoriet. Genom sitt ständiga sökande efter nya marknader och att omforma världen (utifrån idén om att upprätthålla den amerikanska drömmen) har man dragit på sig så omfattande kostnader att den egna ekonomin hotas och därmed grundvalen för idén om Amerika.

När man diskuterar detta med företrädare i Washington så visar det sig vara ett angeläget ämne:

It is extremely politically incorrect here in Washington to say that, but I think there is a lot into it. Wars in distant lands, occupation, internal economic issues, entitlements. We are over-extended, we are spending more than we are taking in [...] We are in trouble, we didn't fund the wars, they are off budgets and have given us an enormous deficit. I think in those terms, the economic decline of empire, that we are seeing now as the book written by Paul Kennedy assumes. But it is not a common thought here – or at least not an outspoken one.

Intervju Washington feb 2010

Någon annan beskriver oron över att man tagit in på en väg som lett inte bara till en kostsam överetablering av militära baser utan att man redan nått toppen [eng: peak] av sin makt och att USA:s storhetstid är på väg att dala. Andra vill efter en stunds diskussion ändå hävda att risken finns men att USA ännu inte kommit till en sådan punkt och kopplar då samman det med att ett lands försvarsbudget måste överstiga 20 procent av BNP. Vad man i de fallen inte tar hänsyn till är, att största delen av USA:s försvarskostnader finns utanför den vanliga budgeten och till stora delar är ofinansierad. Ett faktum som ett par av dem jag pratade med också uttrycker mycket stark oro över. En uppenbar rädsla som artikuleras var dock vad som kommer att hända om/när USA av olika skäl tvingas ta tillbaka sina trupper och baser. Fler-talet av dem jag samtalat med var medvetna om att det finns faror med att vara för mycket involverad utomlands och att det också kan innebära kontraproduktiva och mycket kostsamma effekter, men det uppfattas inte finnas några alternativ. Inget land anses kunna fylla det gap som skulle bli i någon region i världen utan det skulle skapa kaos eller så skulle någon göra anspråk på regional hegemoni som agerar på ett sätt som skapar osäkerhet för USA, vilket inte kan tillåtas. På detta sätt kan USA sägas vara fast i sin egen fälla. Genom att ha byggt sin säkerhet kring att etablera sig överallt och inrätta sin säkerhetspolitik genom att ha tillgång till resurser och andra länders öppenhet med militär närvaro, våld eller hot om våld, har man gjort det omöjligt att dra sig tillbaka, enbart skydda sin egen hemisfär och lämna över kontrollen till andra aktörer på andra ställen. Det har blivit ett allt mer orimligt system som också riskerar att försvaga USA snarare än stärka dess säkerhet. Möjligen innebär det också en ekonomisk utarmning av landet vilket skulle innebära en säkerhetspolitisk försvagning som kanske är lika viktig som den faktiskt militära.

I takt med att man avsett göra världen till sin egen avbild eller omforma systemet mot mer marknadskapitalistiska principer har man på vissa sätt överutnyttjat sina ekonomiska instrument och drivit oerhört kostsamma krig samtidigt som man skapat motstånd mot just den marknadskapitalistiska modellen. Följden har även blivit att en stor del av den terrorism som riktas mot USA handlar om att destabilisera USA:s ekonomi. Al-Qaida har som ett av sina mål att skrämma USA till ett läge där de utvecklar ett så kostsamt säkerhetssystem och dras in i ett så omfattande krig att landets ekonomi kollapsar (Johnson 21 nov 2010). I detta avseende är terrororganisationen framgångsrik i sin taktik. Jakten på nya marknader och att omvända andra länder till den marknadskapitalistiska principen med hjälp av militära medel, kan därtill vara det som i sig självt kommit att bli så kostsamt för USA:s ekonomi att man i slutändan inte kan upprätthålla sin ekonomiska särställning. *Även självvägarskapet, den amerikanska drömmen och livsstilen har på detta sätt blivit Amerikas egen inre fiende*, eftersom dess upprätthållande ständigt kräver att man tillförskaffar sig nya marknadsfördelar och förändrar andra länders politiska riktning till USA:s fördel.

Eventuella öppningar till förändring

Att vara medveten om kontinuiteter, mönster och handlingsutrymmets ramar innebär inte nödvändigtvis att man utesluter möjligheterna till förändring av dessa. Det system eller de logiker som skapats är inte förutbestämda att fortleva. Ett *erkännande* av de logiker som faktiskt existerar öppnar däremot upp just för att se olika möjligheter till förändring. Den korta diskussionen nedan om sådana möjliga öppningar, är inte en del av resultaten av denna avhandling. Förekomsten av och förutsättningarna för förändring har inte studerats eller analyserats. Med flera års arbete och en fördjupning i förståelsen för amerikansk politik är det däremot rimligt att spekulera kring vad som *skulle kunna* medverka till en förändring. Det kan däremot inte uppfattas som något annat än en tentativ men en förhoppningsvis välinformerad tolkning av den amerikanska politikens villkor, en form av disciplinerad spekulering. Något som ibland fyller sin funktion och utgör en viktig del av samhällsvetenskapens uppgifter (Rothstein 1994).

De tydligaste exemplen på att manöverutrymmet är begränsat för amerikanska presidentadministrationer har varit president Carter men även nuvarande president Obama som båda inledningsvis haft ett visst självkritiskt förhållningssätt till USA:s politik som man sedan fått ge upp för att olika krafter inte tillät ett sådant förhållningssätt att vinna politiskt genomslag (se vidare epilög). Man kan givetvis hävda att

verkligheten kom ikapp ex Carter och att detta tvingade honom att inse sina egna felslut, men då har man inte problematiserat det som föregick gisslantagningen i Teheran eller utvecklingen i Afghanistan och hur detta frammanade motreaktioner. Interna röster eller krafter för förändring verkar de facto ha mycket svårt att få reellt genomslag i politiken. Därav kan man dra slutsatsen att det förmodligen kommer att krävas *externt tryck* (från omvärlden) för att förändra amerikansk säkerhetspolitisk logik. Detta skulle kunna ske med hjälp av ökad press från inte minst Europa vars stöd USA behöver vid en mängd tillfällen liksom från övriga NATO-medlemmar som tydligare bör ifrågasätta bakgrunder till krig och olika militärbasers rättfärdighet, intention och mål.¹⁸⁸ När man konfronterar personer i Washington med frågor om Europas hållning och möjligheter att påverka möts man av svar som gör gällande både att Europa ofta stödjer Washingtons beslut men också att det finns ett utrymme att agera annorlunda:

[...] if the Europeans were really upset [about American foreign policy] they'd behave differently than they do. They would do things to throw off American rule, like they would, you know, both politically and military they would for themselves more than they do.

Thomas Donnelly 24 feb 2010

Europe doesn't do exactly what we want them to do [automatically or because we tell them to], it does sometimes, but it does it because it ultimately, thinks it is the right thing to do.

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

Det är rimligt att anta att omvärldens tryck på USA, även under fredstid, kan komma att kräva en förändring i landets utrikespolitik. Inte minst nu när man försvagats ekonomiskt och är i större behov av samarbete än kanske någonsin tidigare.

Externa *materiella* omständigheter kan också komma att spela en avgörande betydelse, för att en förändring ska ske. Med en ekonomiskt starkare balans mellan USA och andra ekonomier kommer möjligen en ökad interdependens att växa fram som på allvar skapar de förutsättningar som liberala teorier (utan tvångsmekanis-

¹⁸⁸ Visserligen kan europeiska stater ibland fälla kritik mot USA:s olika krig och vid den senaste invasionen av Irak 2003 var kritiken från vissa länder påfallande skarp. Så skarp att några länder valde att inte ge sitt erkännande till eller delta i kriget. Men generellt sett är konsensusen kring USA:s berättigande att inneha omfattande antal militärbaser runt om i världen, kärnvapenstridspetsar riktade mot olika destinationer och deras förhållanden i krig inte föremål för någon grundläggande kritik som kräver någon större förändring.

mer) så länge hävdad kan skapa stabilitet. Ett ökat ömsesidigt beroende där USA inte dominerar världsmarknaden på samma sätt som tidigare utan är mer skört och mer beroende av andra länders agerande och välvilja kan komma att förändra hur man förhåller sig till andra och påverka dynamiken i det internationella systemet på ett gynnsamt sätt. Detta kräver givetvis att konkurrerande länder själva har intentionen att inte agera konfrontativt utan samarbeta i säkerhetsfrågor och att de då samtidigt sätter nödvändig press på USA att inte lösa konfliktdynamiker med militära medel. Att länder som Kina, Indien och nya starka ekonomier i Latinamerika skulle föra en aggressiv upprustningspolitik eller ha expansiva militära planer förefaller dock osannolikt med tanke på USA:s helt överlägsna militära styrka. En upprustning med ambitionen att möta USA:s militära kapacitet skulle vara såväl dumdristig som kostsam när man ekonomiskt växer sig allt starkare och ekonomisk tillväxt i sig själv är ett effektivt säkerhetsinstrument idag. Däremot måste USA nu respektera Kina som en stormakt i sitt eget närområde för att inte vara med att initiera en ny kapprustning. Kinas ökande marknadsandelar är däremot givetvis en expansion av intresse- och maktsfärer och innehåller en rad andra problem som måste hanteras.

Interna materiella omständigheter kan också komma att skapa ett tryck för förändring men då i mer negativ riktning. Vid en fortsatt ekonomisk nedgång med ökad arbetslöshet och större inkomstklyftor mellan rika och fattiga med ökad social oro som följd, kan de första utmaningarna mot den amerikanska drömmen följa. Om man når till en punkt där idén om den amerikanska drömmen och the self-made man ifrågasätts på ett bredare plan och människor börjar uppfatta att allas lika möjligheter är en myt kan systemet hotas inifrån USA självt. Ett sådant scenario skulle möjligen innebära att USA likt andra imperier före dem blir än mer aggressiva utåt och mobiliserar hemmaopinionen mot en extern fiende. Det som jag här diskuterat som den fjärde fasen i amerikansk politik och som öppnade möjligheten att etablera ett Imperium Americana kan därför också bli början till slutet för en amerikansk enastående historia. Möjligen var Bush svar på 11.9 attackerna och det förda kriget mot terrorismen genom sina enorma moraliska och finansiella kostnader (budgetunderskott) ett spadatag till den egna graven som supermakt. Hade man hanterat situationen som en legitim hegemon som varit mer öppen för andra problemlösningar än krigsinsatser och mer ödmjuk till världens komplexitet och kulturella olikheter hade man kunnat förvalta en enastående maktposition på ett gynnsamt sätt för sig själva och världen. Då hade USA kunnat utnyttja händelsen till att bli en legitim ledare i världen som inte skapade ökat motstånd utan samförstånd. Sättet på vilket man svarade på terrorattackerna blev det motsatta vilket lämnade en situation som kräver av den nya administrationen att fortsatt agera med krafttag, eftersom man nu

har ännu fler fiender. Det är också ett tecken på att ledningen i Washington är fast i sin historia och inte förmår att självkritiskt analysera situationen och tänkbara vägar. Inbundet i sitt historiska arv, sina idéer och logiker valde man en konfrontativ väg.

Med det tänkbara framtidsscenarioet att nya stormakter nu växer fram som kan utmana den amerikanska hegemonin måste de som vill se USA i rollen som stabilisator och som en kraft för demokratiska värderingar våga konfrontera det som blivit fel. Att ställa krav och synliggöra olika kontraproduktiva element är inte bara viktigt utan nödvändigt om man har som mål att värna demokrati och verklig frihet, också för USA:s egen skull. Det är också det enda hederliga alternativet om vi i väst menar allvar i våra föresatser att skapa demokratiska system i omvärlden i respekt för alla människors fri- och rättigheter.

Avslutande diskussion

Forskningen kring hur vi ska förstå Bushadministrationens politik mellan 2001-2009 har företrädesvis varit indelad i att uppfatta denna som, antingen en anomali/revolution i amerikansk utrikespolitisk historia, eller som en kontinuitet av tidigare politik. Det dominerande perspektivet har då varit att betrakta Bush som en tydlig avvikelse eller revolution, om än detta framställts på lite olika grunder. Resultatet i denna avhandling visar att Bush främst utgjorde en kontinuitet av tidigare politik, men även att det finns anledning att modifiera indelningen i revolution kontra kontinuitet och att Bush istället bör uppfattas som en kombination av båda samt att detta måste placeras in i en helhet och förstås i ett vidare mönster.

Den historiska syntesen som presenterats i denna avhandling visar således att *stora delar* av Bushs politik utgjorde en kontinuitet i amerikansk utrikespolitisk historia. Detta leder till slutsatsen att den forskning som fokuserat på likheter och historiska förklaringar till Bushs agerande till stora delar kunnat valideras. De element som i olika tidigare studier lyfts fram som kontinuiteter och som analyserats i denna studie, har på olika sätt visat sig ha relevans för hur vi kan förstå Bushadministrationens tid i Vita huset (se exempelvis: Bacevich 2005; Gaddis: 2005; Haley 2006; Hietala 1997; Kolko 2006; Selden 2004). Denna tidigare forskning har emellertid i denna studie sammanförts till en helhet som visar ett mönster och en logik i amerikansk utrikespolitik som inte tidigare varit synlig. Syntesen har bekräftat innebörden av en rad centrala element men samtidigt kunnat synliggöra en drivande ideologisk kärna som förklarar vilka föreställningar om såväl USA:s roll, mål och medel som olika presidentadministrationer agerar utifrån och som Bush bekräftade genom sin politik. Resultatet stödjer således också tidigare forskning som hävdar att det finns

en framträdande ideologi i amerikansk utrikespolitik som vi måste beakta för att förstå landets agerande internationellt (Hunt 1987 & 2007), liksom att denna idékärna begränsar handlingsutrymmet för olika presidenter. Den ideologiska kärna som presenterats skiljer sig däremot till viss del från hur den framställts i andra studier då tidigare forskning främst fokuserat på politisk-filosofiska element i innehållet av denna. Exempelvis brukar *exceptionalism*, ”manifest destiny” och rasism lyftas fram som centrala och drivande element (Hunt 1987; Stephanson 1996; Weinberg 1958 m.fl.). Det finns även studier som har framhållit *ekonomiska* idéelement (kopplat till säkerhet) som del av en utrikespolitisk ideologisk kärna (Williams 1969; Layne 2006 m.fl.). I föreliggande avhandling har politiska och ekonomiska idéelement sammanförts. Framträtt har en bild av hur dessa respektive delar spelat en lika viktig roll för den utrikespolitiska utvecklingen över tid, samt hur dessa (i samklang med faktiska ekonomiska intressen) *ömsesidigt förstärkt varandra* och bildat en *progressiv kontinuitet*, en expansiv logik som aldrig avstannat. Den historiska syntesen har därtill visat hur den ekonomiska idégrunden om självägarskap som formades redan vid landets tillblivelse (och sedan utvecklades) varit *ett lika centralt element för den säkerhetspolitiska utvecklingen*, som de politiska frihetliga ideal som formulerades genom konstitutionen. Att denna ekonomiska idé varit en del av den säkerhetspolitiska idékärnan. På detta sätt har de ekonomiska aspekterna även daterats tidigare än i många andra studier vad gäller drivkrafter för olika *säkerhetspolitiska* överväganden och praktiker. Tidigare forskning har istället betonat den öppna dörrens politik i slutet av 1800-talet som inledningen till att koppla säkerhet till ekonomisk expansion. Sammantaget identifierar resultatet att vi bör bredda innehållet i den ideologiska kärna som utgör amerikansk utrikes- och säkerhetspolitik och förståelsen av *vilka* olika mekanismer som samverkar och skapar en sammantagen expansiv rörelse.

Syntesen visar däremot även att det finns element i Bushs politik som avviker och t.o.m. revolutionerar politiken. Att *formalisera* förebyggande krig avvek tydligt från tidigare principer och omkullkastade en rad viktiga principer. Dock följde detta logiskt på tidigare politik (utvidgning av en tidigare icke-formaliserad praktik). Genom syntesen som presenterats här har det blivit synligt hur denna avvikelse kan placeras in i den expansiva logik som mynnar ur idékärnan och vars element och praktiker sammantaget skapat en utvidgningslogik och dynamik som kan delas in i fyra olika faser. Bush ska då förstås som en *del av en fjärde fas*. Syntesen visar att även tidigare administrationer vid olika tidpunkter, på samma sätt som Bush, har gripit tillfällen att revolutionera politiken för att öka USA:s makt- och inflytandesfär och att detta kan förstås utifrån den drivande ideologiska kärna som utgör amerikansk utrikespolitik. Bushs politik har på så sätt till viss del varit revolutionerande, men

detta har samtidigt utgjort *steg* i en ständigt pågående utvidgning av Amerikas roll i världen. Det omvälvande ”revolutionära steg” som Bush tog bör därav förstås som en del av en helhet och kan inte, såsom den forskning som entydigt pekat ut Bush som en anomali/revolution, lösgöras från detta sammanhang. Beskrivningen av denna logik utmanar följaktligen den etablerade föreställningen att USA drivs av en isolationistisk idétradition och understryker istället relevansen av den forskning som hävdar att det enbart handlar om en *unilateral* hållning och att USA aldrig i *praktiken* bedrivit en isolationistisk politik (Kagan 2006; McDougall 1997; Mead 2001).

Resultatet gör därav även gällande att det finns skäl att inte bara definiera och diskutera kontinuiteter- och/eller revolutioner i amerikansk utrikespolitik, utan att istället understryka de *evolutionära* aspekterna, *rörelseriktningen* i amerikansk politik och den utveckling som skett och sker av idéerna och praktikerna över tid. Idékärnan frammanar (eller möjliggör) således en ständig process av utvidgning, inom vilken det ibland uppträder öppningar att revolutionera politiken och inta nya expansiva steg som utmanar tidigare begränsningar. George W. Bush grep det tillfälle som gavs att ytterligare expandera USA:s maktsfär. Forskning som pekar ut entydiga avvikelser eller beskriver Bush som en anomali/revolution per se, utan att sätta in detta i ett historiskt sammanhang, stöds alltså inte av resultatet i denna avhandling. Sammantaget leder detta fram till slutsatsen att de historiska strukturerna i många avseenden tenderar vara överordnade aktörers autonomi. Däremot har olika aktörer visat sig ha en framträdande position i kritiska brytpunkter i historien och att idéerna inte är statiska (inte heller praktiken) utan har ständigt omformulerats med hjälp av aktörers aktiva inflytande. Inom de olika faserna finns även alltid en livlig diskussion och kortare perioder av återhållsamhet, ifrågasättande och inåtblickande. Likväl är det de aktörer som använder sig av de idémässiga grundstrukturerna som vinner kampen om den politiska utvecklingen i ett längre perspektiv. Idékärnan i amerikansk politik är uppenbart väldigt svår att utmana. Drivande ideologer har snarare visat sig ha stort utrymme att med hjälp av idémässiga arv/strukturer förstärka de expansiva tendenserna.

Ur ett fredsforskningsperspektiv utmanar resultaten i avhandlingen de diskurser om USA, som gör gällande att landet är en garant för stabilitet och ordning. Här synliggörs nämligen att USA inte bara *reagerar* mot, utan återkommande också själva *frammanar* konflikter och konfrontationer med andra. Att så är fallet är visserligen ingen ny tanke (se exempelvis: Johnson 2002; Layne 2006), men syntesen som presenterats bekräftar detta och visar att det i USA:s idékärna finns inneboende drivkrafter för en ständigt expansiv riktning, som i sig själv kontinuerligt utmanar och konfronterar andra samhällssystem. Resultaten riktar uppmärksamheten mot att de

politiskfilosofiska- och ekonomiska idéerna som drivit amerikansk utrikespolitik utmynnat i en rad viktiga paradoxer som även skapar fiender, och i vissa fall hindrar möjligheterna till varaktig stabilitet, säkerhet och fred. Samt att idéelementen blivit systemhotande för USA självt och till delar, deras egen inre fiende. Genom sättet på vilket man uppfattar sig själv och förhåller sig till andra har man lagt grunden för vad Gore Vidal kallat ett evigt krig för evig fred (Vidal 2004).

Erkännas bör givetvis även att USA i flera fall är, eller kan vara, en garant för konfliktreducering. En supermakt som denna har de facto en stabiliserande effekt inom internationell politik när konflikter uppstår som måste hanteras. USA är det land som för överskådlig framtid har kapaciteten att upprätthålla balans, där inget annat land har förmågan att göra så. Att man enbart skulle driva en altruistisk politik, vore därtill en naiv vision i en värld där friktion mellan olika levnadssätt ständigt uppkommer. Det är givetvis även USA:s, liksom varje annat lands skyldighet, att garantera sina medborgares säkerhet. För att bevara sin ställning så finns det också egna rationella skäl att ibland t.o.m. gör avsteg mot sina egna principer. Ingenting av detta *rättfärdigar* däremot överträdelser av demokratiska fri- och rättigheter eller av internationell rätt. Ej heller att övriga (väst)makter, som generellt stöder och samarbetar med USA, bortser från fakta som belyser en tydlig problematik.

Världen tenderar idag att gå mot en allt mer konfrontativ konflikt mellan olika livsvärldar. Detta skylls ofta på ociviliserade samhällssystem, individuell galenskap eller orättfärdigt motstånd. Sammantaget nödvändiggör resultatet i denna avhandling istället en diskussion som erkänner att även liberala demokratier själva medverkar till många av vår tids konflikter. Framhårdandet om att demokratier är inblandade i färre krig, inte är aggressorer eller att krig alltid motiveras på andra grunder än för icke-demokratier, är inte bara överdrivna utan direkt felaktiga (Waltz 2010). Ändå förefaller utrymmet att kritiskt problematisera demokratiers agerande vara påfallande lågt, vilket försvårar våra möjligheter att hitta nödvändiga vägar till fred. Föreställningen om att den västerländska liberalismen, marknadsekonomin och spridningen av dessa principer är det enda verkningsfulla verktyget för att nå fred liksom att demokratier är bäst lämpade att avgöra, och på sitt sätt leda världen in i en mer fredlig struktur, måste mer djuplodande problematiseras. När svensk militär trupp numera är direkt involverad i insatser under ledning av USA, bör man därför också ta ansvar för att inkludera en helhetsanalys av USA:s intressen i de konflikter man är en del av. Om inte, äventyrar man den egna säkerheten.

Epilog

*Obama came to Washington to change:
but Washington changed Obama*

Ahmad Majidiyar, AEI

*Every time there is a new administration everybody always thinks that things are
going to change in a large way – and they rarely do*

Gary J. Schmitt 24 feb 2010

*For most parts – they are the same [Bush and Obama]. There is
more continuity than discontinuity*

Richard Fontaine 25 feb 2010

När Obama vann valet i november 2008 hade han drivit sin kampanj byggd på budskapet om förändring [eng: change]. Efter åtta år av Bushadministrationens krig mot terrorism och de övergrepp mot mänskliga rättigheter som detta inneburit och som skadat USA:s moraliska legitimitet, ansågs politiken nu behöva en ny inriktning. Ett av Obamas mest framträdande vallöften hade också varit att USA skulle återgå till de rättsprinciper man alltid försvarat världen över och till praktiker som var ”värdiga en sann demokrati”. När Obama blev vald, befann jag mig i Washington DC och bevittnade en segernatt full av förväntansfulla människor som inte visste några gränser för sin glädje och sina förhoppningar över en ny och bättre framtid. Överallt kunde man läsa budskapet “change” och höra människors upprymdhet komma till uttryck genom sång, dans, tal och tårar. Det kändes som om hela världen drog en lättadens suck och när Bush släckte lampan i sitt sovrum den kvällen steg jublet framför Vita huset och alla enades i känslan av att det symboliserade att en epok nu var över. Själv var mina tankar, utöver att vara inriktade på att registrera vad folk sa och gjorde, däremot upptagna med att fundera över vad det skulle innebära för min

framskridna tes om att amerikansk politik främst kännetecknas av kontinuitet och att en ny administration inte innebär någon större förändring. Obamaadministrationens politik skulle visserligen inte bli underlag för någon analys i denna avhandling men inte desto mindre skulle hans första två år vid makten bli avgörande prövning för de resultat jag ämnade presentera. Om Bush var en anomali skulle Obama bli något annat. Nu stod jag där i Washington och Obama gav verkligen uttryck för något nytt, för en ny ton och en ny medvetenhet om Amerikas utrikespolitiska gränser. I hans självbiografiska böcker hade jag dessutom kunnat läsa att han på ett tämligen unikt sätt (för att vara amerikansk presidentkandidat) även problematiserade den amerikanska exceptionalismen och förmådde föra en kritisk diskussion om baksidorna av den politik som förts genom åren. I hans tal fanns också öppningar till att lyssna till andra, till att erkänna omvärldens historia och bidrag till mänsklighe- tens utveckling. Efter hans installation som president utlovades genast (och under- tecknades lagar om) att Guantanamo skulle stängas, Irak och Afghanistankrigen skulle ansvarsfullt men bestämt avslutas, inga människor skulle längre kunna hållas frihetsberövade utan rättslig prövning, ej heller torteras. Kriget mot terrorismen (som förändrades till kriget mot al-Qaida) skulle utkämpas med lämpliga medel. I juni 2009 höll Obama ett historiskt tal på ett universitet i Kairo som fick titeln “*A new beginning*”. En symboliskt väl vald plats och med ett innehåll som öppnade fam- nen gentemot den islamska världen och som underströk den muslimska civilisatio- nens egna enastående historia (Obama 4 jun 2009). Allt vittnade om att en föränd- ring inte bara verbaliserats under presidentvalsrörelsen utan att den faktiskt också skulle realiseras.

I bakgrunden fanns däremot redan under själva installationen en relativt om- fattande misstro mot Obama i konservativa republikanska läger. Denna misstro fick inte någon plats i den mediala yra som omfamnade Obama. För personer med insikt i amerikansk politik var detta motstånd däremot inte något man kunde underskatta och det backades dessutom upp av starka ekonomiska intressen som såg Obamas politik som en vänsterorienterad och farlig inriktning som riskerade att dra USA mot socialism. Han anklagades nästan omedelbart i dessa kretsar därtill för och hålla en allt för mjuk linje mot fienden som ansågs rent farlig för USA:s säkerhet (se ex- empelvis: Frum 6 jun 2009; Pletka 31 maj 2009; Wolfowitz 3 jun 2009). När Obama under en intervju i april 2009 fick frågan om han bekände sig till idén om Amerikas exceptionalism och han svarade att han visst gjorde det men – på samma sätt som människor i andra länder uppfattar sina länders historia och politiska idéer som ex-

ceptionella – väckte detta omedelbara reaktioner (Scherer 4 apr 2009).¹⁸⁹ Talet i Kairo blev sedan en bekräftelse på att han var beredd att vända sig till andra på ett sätt som stred mot det mest fundamentala i amerikansk politik, nämligen den amerikanska exceptionalismen. Trycket mot honom hårdnade då från inflytelserika kretsar i Washington vilket också påtagligt påverkade Obamas politiska framtoning.

It's maybe too early to say, but it seems, from my perspective – quite remarkable how he [Obama] has been sucked back into the center, so to speak. Despite what I think was a genuine desire not to have that happen. And so there is, I mean, there still may be a conflict between what he would prefer to do [...] To begin with, escaping the whole, just to use the term American exceptionalism as a short hand term, that's a very real thing. And so it is very hard to escape. It's also very hard to escape the structural the, sort of, security responsibilities that the United States has across the globe, because there isn't an obvious substitute for them [...] I think adapting to reality and understanding, or feeling, the tug, or the pull, or the weight of the legacy of the past, both, sort of, as a matter of principle and ideology but also just as a matter of power and responsibility.

Thomas Donnelly 24 feb 2010

Möjligen var det en kombination av att Obama avsåg driva igenom några kontroversiella inrikespolitiska förändringar (sjukvårdsreform och regeländringar för finansmarknaden) och ett växande opinionstryck från inflytelserika grupper och oppositionen om att inte vika för terrorhotet, som gjorde att kursriktningen väldigt snart förändrades. Obama fick givetvis samtidigt insyn i den amerikanska underrättelse- och försvarspolitikens innersta kärna med den komplexitet denna innefattar. Oavsett vad som påverkade Obama mest under hans första år i Vita huset så förändrade det ovillkorligen hans ambitioner, retorik och praktiska politik på i stort sett alla punkter. Redan när han mottog Nobels fredspris i Oslo höll han ett tal som plötsligt utfäste nödvändigheten av amerikansk militär styrka, krigets oundviklighet och möjligheten att använda våld/krig förebyggande (Obama 10 dec 2009). Ett tal som mottogs med öppna armar bland annat av de neokonservativa företrädarna på AEI (Kagan 13 dec 2009; Schmitt 11 dec 2009).

There was a fair amount for Bush Doctrine-supporters, American-exceptionalist patriots, and neocon warmongers to like in Obama's Oslo speech. He sounded hardheaded and pro-

¹⁸⁹ På den amerikanska tankesmedjan AEI:s hemsida kan man hitta inte mindre än 66 artiklar som hänvisar till detta uttalande och starkt kritiserar det och ifrågasätter vad han menar med det.

American, certainly by contrast with his previous rhetorical forays abroad — his utopian world-without-nuclear-weapons remarks in Prague in April or his apologetic speech to the Muslim world in Cairo two months later [...] The instruments of war may even have a preemptive role to play. For, Obama explained, an American President "cannot stand idle in the face of threats to the American people." Indeed, Obama repeated the 'standing idle' image later in the speech: 'Those who seek peace cannot stand idly by as nations arm themselves for nuclear war.' Threats matter, and we can't wait to be attacked.

William Kristol 21 dec 2009

Utöver denna retoriska förändring utökade Obama därtill kriget i Afghanistan med 30 000 man liksom han ökade antalet obemannade inflygningar och bombningar över länder som Pakistan, Afghanistan, Syrien och Jemen. Både New York Times och The Wall Street Journal har rapporterat om hemliga program som initierades av tidigare vicepresident Dick Cheney. Dessa handlade om att antingen döda misstänkta terrorister med hjälp av drönare, alternativt i hemlighet fångsla dem utomlands och hålla dem inlåsta på obestämd tid.¹⁹⁰ Obama har enligt uppgifter inte bara fortsatt denna verksamhet utan utökat antalet avrättningar (Scahill 15 jul 2009).¹⁹¹ Vittnen från olika länder berättar idag om otaliga nattliga räder med lågflygande farkoster som attackerar utan urskiljning på civila och militära mål. Antalet misslyckade bombningar som drabbat civila har man ingen överblick över men flera sådana anfall rapporteras varje månad och siffran tenderar, när man studerar inkommande rapporter, att vara omfattande (Kelly/Brollier 19 maj 2010; Perlez/Shah 4 apr 2010; Wikileaks 26 jul 2010). Vittnen på marken sa redan under våren 2009 att antalet attacker hade *ökat* efter Obamas tillträde (Khattakin/Lamb 5 apr 2009). Den 30 september 2009 formulerades enligt uppgifter en officiell order av General David Petraeus som inte bara tillåter fortsatta hemliga/nattliga bombningar med förarlösa och hemliga bombplan utanför angivna krigszoner, utan att dessa ska bli mer systematiska och användas som långsiktiga strategier mot al-Qaidamål (Childs 25 maj 2010; Al Jazeera 25 maj 2010).¹⁹² Även de respondenter jag samtalat med i Washing-

¹⁹⁰ Kongressen har påbörjat en utredning om detta eftersom det strider emot exekutiv order 11905 som undertecknades av Ford 1976 med utfästelsen att USA inte skulle avrätta eller ingå i konspirationer av politiska mord.

¹⁹¹ Denna olagliga verksamhet försvaras enligt Vita husets jurister med att det inte ska betecknas som avrättningar utan en del av krig. Detta trots att antalet civila dödsoffer är omfattande. FN-expert i frågor rörande MR har officiellt vädjat om att dessa bombningar ska upphöra, bett om information om dess omfattning/konsekvenser men nekats detta med hänvisning till att CIA inte behöver stå till svars/rapportera till någon annan än Presidenten (Jordans 28 maj 2010).

¹⁹² Sådana här aktiviteter (som utgår ifrån utländska baser) skulle kunna skapa problem i länder som Jemen och Saudiarabien som möjligen tillåter operationerna att genomföras men som har svårt att erkänna sitt samarbete då det skapar stor vrede i andra länder.

ton påpekade att det nu är republikaner, som i vanliga fall stödjer en tuff hållning i säkerhetsfrågor, som varnar för konsekvenserna av Obamas policy (Fontaine 25 feb 2010). Om detta är effektiva sätt att eliminera fiender är också synnerligen osäkert. När Faisal Shahzad, nyligen ställdes inför rätta för misstanke om att han placerat ut bomber på Manhattan i New York, var hans försvar för att döda oskyldiga civila att de bombningar som sker i hans hemland inte heller ser eller gör någon skillnad mellan militära eller civila offer. Den enda skillnaden är att USA väljer att kalla dem för icke-intentionella konsekvenser medan man väljer att kalla hämnaden för sådana handlingar för terrorism/massmord (Deen 30 jun 2010).

Även på flera andra sätt visade sig skillnaderna mellan Obamas valkampanj och första tid i Vita huset och hans politik ett år senare vara stora. Två dagar efter sin installation undertecknade Obama tre olika exekutiva lagar med avsikten att förändra riktningen i kampen mot terrorismen och de hot som fans mot USA. Det handlade om att stänga Guantanamo inom ett år och förbjuda användningen av tortyr.

This morning, I signed three executive orders. First, I can say without exception or equivocation that the United States will not torture. Second, we will close the Guantánamo Bay detention camp and determine how to deal with those who have been held there. And third, we will immediately undertake a comprehensive review to determine how to hold and try terrorism suspects to best protect our nation and the rule of law (Obama i Madden 23 jan 2009) [...] The orders I signed today will send another unmistakable message – our actions in defence of liberty will be just as our cause. Once again, America's moral example must be the bedrock and the beacon of our global leadership.

Barack Obama 22 jan 2009

Obama återopade samtidigt det amerikanska ledarskapet och att USA var symbolen för moral i världen. Som sin närmaste juridiska rådgivare valde han Greg Craig som skulle arbeta för att stärka rättsäkerheten i kampen mot terrorismen. Under överlämningsperioden mellan presidentadministrationerna hade Craig ombetts inleda arbetet med att korrigerade de extraordinära åtgärder som Bush hade institutionaliserat (Calabresi/Weisskopf 19 nov 2009). Under sin valkampanj hade Obama återkommande talat om att Amerika skulle använda rättfärdiga medel i sin kamp mot al-Qaida och att verka för demokrati med demokratiska medel. Det var också Craigs målmedvetna arbete under övergångsperioden, som gjorde det möjligt för den nya presidenten att underteckna de nya lagarna redan de första dagarna.

Bara elva månader senare lämnade dock Craig sitt arbete och ersattes av Fred F. Fielding som tidigare arbetat för både Ronald Reagan och George H. W. Bush.

Denna förändring var ett tydligt tecken på att den nya mjukare linjen, på mindre än ett år, hade nått vägs ände och bytts ut mot en mer hårdför inriktning. Bedömare har hävdad att det dels var en högljudd kampanj från allmänheten mot frisläppandet av två ugrurier från Guantanamo, dels en offensiv kampanj från delar av CIA angående förbudet mot att använda vissa extraordinära förhörsmetoder, som resulterade i en u-sväng från Obamaadministrationen. Oavsett bakgrund så beslutade man sig för att dra tillbaka Craigs *Guantanamo Plan* och fortsätta att använda militärtribunaler samt hålla fångar frihetsberövade utan rättslig prövning på obestämd tid (Calabresi/Weisskopf 19 nov 2009). Den 21 maj 2010 beslutades att den fångbas i Afghanistan – *Bagram* – som ligger under USA:s befäl men inte är underställd amerikansk lag skulle användas och förstärkas. Detta innebär att fångarna fråntas möjligheten till rättslig prövning i amerikansk domstol och kan hållas på obestämd tid (Yost 21 maj 2010; Svergies Radio 22 maj 2010). Appellationsdomstolen i Washington har prövat detta och gått på president Obamas linje som därmed följt sin föregångares policy. USA kan på så sätt hålla fångar inlåsta var som helst i världen hur länge som helst utan rättegång. Uppgifter har läckt ut från officiella källor till bland annat Los Angeles Times att man i detta fångläger också håller icke-afghanska fångar som är tillfångatagna långt utanför Afghanistans gränser. I december 2010 undertecknade Obama även en överrenskommelse med kongressen (republikanerna) om att det fortsatta kriget mot terrorismen skulle inkludera bibehållandet av Guantanamo (Greenberg 22 dec 2010). Kritiken har också ökat gentemot de signaler som finns om att Obama även försöker föra över problemet med Guantanamo till Afghanistan och att de människor som sitter där kommer att lyda under Afghanisk lag den dag USA drar tillbaka sina trupper (Barnes 9 jun 2010). Även sk. ”specialoperationer” har ökat både till antal och till budget sedan Obama tillträdde makten och utförs nu i 75 länder (60 under George W. Bush). Man tillåter dessutom mer saker än den förra administrationen och genomför en rad attacker utanför Afghanistan som inte har någonting med 11.9 att göra (De Young/Jaffe 4 jun 2010).

Den 26 juli 2010 publicerade Wikileaks över 90 000 hemliga dokument från kriget i Afghanistan på Internet. Ett avslöjande som på många sätt liknar Daniel Ellsbergs avslöjande i Pentagon Papers i samband med Vietnamkriget (Norton-Taylor 27 jul 2020). Även om det inte framkom så många informationer från kriget som inte redan delvis varit kända så riktar det ändå ljuset mot en rad problem om krigets baksidor som skapat en ny debatt i USA. Historiens upprepning inte bara vad gäller misslyckanden i kriget utan också i den framväxande kritiken är påtaglig. Dagen efter WikiLeaksavslöjandena, den 27 jul, röstade kongressen med siffrorna 308-104

(efter en hård debatt med flera kritiker) igenom ett godkännande av 59 miljarder dollar ytterligare till kriget i Afghanistan och Irak (Bumiller/Hulse 27 jul 2010).

Obama har alltså blivit en del av Washingtons politiska miljö och på många sätt anammat den utrikespolitik som förts före honom. De variationer som finns håller sig inom ramen för den nya tidens Imperium Americana logik – den idégrund och den fas som inleddes efter det kalla krigets slut. Obama hade onekligen andra visioner med sig in i Vita huset. Han har också gjort vissa genombrott i sina försök att närma sig Ryssland och genomföra olika nedrustningsavtal i antalet kärnvapen. Vad som är viktigt att notera när det gäller kärnvapen är däremot att ingen tjänar mer på en kärnvapenedrustning idag än USA. Med världens i särklass starkaste armé skulle man genom att få bort kärnvapnen kunna bibehålla sin dominerande position för mycket lång tid framöver och till och med stärka denna. Kärnvapen i händerna på terrorister eller nya stater med fientlig inställning till USA, skulle dramatiskt förändra maktförhållandena i världen till USA:s nackdel. Det ligger därför i USA:s egenintresse att nedrusta i detta avseende.

När vi blickar tillbaka i historien har det funnits liknande politiska visioner om en kursändring i Amerikas utrikespolitik som den Obama artikulera under 2008. Det har också funnits dem som, väl i Vita huset, försökt utmana etablerade diskurser. Det främsta exemplet på detta är Jimmy Carter som med sitt *Crises of Confidence* tal egentligen för första gången (möjligen med undantag av Eisenhowers avskedsstal och kritiken mot det militärindustriella komplexets makt) riktade fokus mot USA:s egna inrikespolitiska problem. Han tillskrev interna aktörer/principer en egen skuld och problematiserade den amerikanska livsstilen och de amerikanska företagens intressen. Men också Carter blev tvungen att göra en dramatisk kursändring och likt Obama kan man tolka hans politiska förändring som att Washington förändrade Carter mer än Carter lyckades förändra Washington. På samma sätt har Obamas försök att utmana systemet än så länge misslyckats.

Strävan efter absolut säkerhet har också än en gång visat sig vara en paradox. Den 19 juli 2010 avslöjade Washington Post i en första del av en serie artiklar "*Top Secret America*" att USA:s nationella säkerhetsorganisation kring terrorism har vuxit sig så stor att ingen har någon egentlig överblick över dess verksamhet. Över 850 000 människor beräknas arbeta inom detta fält utspritt över landet och bland dessa beräknas över 250 000 vara kontrakterade via privata företag. De rapporter och de slutsatser som dras inom organisationen är dold för allmänhetens granskning, brister i möjligheter till översyn och dess effektivitet är omöjlig att fastställa. Systemet med kontrakterade underrättelse- och säkerhetsaktörer anses inte bara ha urholkat de demokratiska rättsstatsaspekterna utan det är också en kostsam organi-

sation eftersom de ofta har höga löner och en drivkraft att söka karriär, snarare än att verka för sitt lands bästa. Detta gör det riskfyllt och ineffektivt. En av de värsta konsekvenserna med detta är att det kommer in så mycket information (ca 50 000 rapporter årligen) att ingen har möjlighet att värdera eller sammanställa informationen till en tillförlitlig helhet. I konkurrensen mellan olika säkerhetsföretag finns därtill stora risker att man inte delar med sig av information direkt eftersom man vill göra genombrott själv. Därtill är det svårt att veta med vem/vilka man ska prata eller samarbeta. En allvarlig aspekt är att ingen har någon riktig kontroll över vad de privata säkerhetsagenterna gör. Man vet emellertid att de har skadat trovärdigheten för de amerikanska insatserna i Afghanistan och Irak bland annat i Abu Ghraib och att de har gett felaktig information vid flera tillfällen (Washington Post Investigation 20 jul 2010). Så i jakten på den absoluta säkerheten bygger man system som är så komplexa att man inte själv har överblick över dem och vad som görs i dess namn. Något som tenderar att generera nya fiender. I takt med att man försöker skapa en total trygghet inskränker man dessutom olika demokratiska fri- och rättigheter som det tagit lång tid att bygga upp.

Som vi kunnat se i vår samtidshistoria har olika visionsdokument och hotbildsanalyser presenterats ungefär vart tionde år eller i samband med att någon administration visat antydan till att mjuka upp Amerikas hållning eller nedrusta. Framträdande ideologer, har presenterat nödvändigheten med ett starkt USA och visat på de påtagliga risker som framträder i horisonten. De har, genom att spela på rädsla och sårbarhet, ständigt lyckats strama åt Amerikas utrikes- och säkerhetspolitiska hållning. Det är nu drygt ett decennium sedan *Project for a New American Century* lanserade det dokument som låg till grund för Bushdoktrinen och nu kommer nya rapporter som på nytt påvisar en omvärld fylld av risker och som ropar efter starkare och tydligare ledning från Vita huset mot de nya hotbilderna. På arenan har på senare år Kina tonat upp sig som en framtida fara. Företrädare för AEI menar nu att frågan om Kina knappast kan undervärderas och att det är nödvändigt att USA nu formulerar en strategi för sin policy gentemot Asien (Blumenthal/Friedberg 2009:1). I ett dokument *An American Strategy for Asia*, som kompletteras av en rad olika artiklar från olika företrädare från AEI, understryks den nya faran med en ”oreglerad utveckling” i Asien. Rapporten eller policyvisionen slår fast att Asienregionen växer i en takt som gör att man kommer att dominera internationell ekonomi före 2030 och att med sådan ekonomisk styrka följer förmågan till militär makt (op.cit:3). USA behöver därför förhindra att Asien domineras av “*a hostile power or coalition*” eftersom det skulle kunna leda till att man i framtiden hindrar amerikansk närvaro i regionen, liksom använder ekonomiska styrmedel för att blockera Ameri-

kas utveckling (op.cit:4). Författarna uppfattar att Kina kommer att ha många interna problem framöver och att risken är stor att man vänder intern oro till att bli externt aggressiv. De närmaste åren kommer Kina att vara återhållsamma men frågan är *när* de uppfattar att de har tillräckligt stark ställning för att de ska försöka nå geopolitisk dominans (op.cit:7). Även om författarna medger att det inte finns någon automatik i en sådan utveckling så finns det alla skäl för Washington att utgå ifrån detta och man finner det sannolikt att Kina med en ökad ekonomisk maktställning också kommer att försöka hindra USA:s närvaro i regionen. "*China's inclination to resist U.S. policy is likely to grow along with its national power. The regime's desire to diminish American influence while establishing itself as the preponderant regional power*"(op.cit:7). Oavsett om man gillar det eller inte så är USA enligt AEI involverade i en geopolitisk kamp med Kina. Ett militärt starkare Kina kräver att USA satsar mer pengar på att kunna bibehålla maktbalansen och USA behöver nu göra vad man kan för att förbereda för alla eventualiteter, utveckla underrättelseinformation, fortsätta sin dialog med andra länder i regionen samt utvidga sina planer för olika scenarior (op.cit:10). Ryssland frammålas också som ett "återuppstående" hot och en eventuell utveckling av relationen mellan dem och Kina blir därför ytterst problematisk. Det finns tecken på att de utmanar Amerikas hegemoni genom vapen, olje- och andra affärer.

Eftersom Kina under senare år har tagit steg i riktning mot att öka sin militära styrka måste USA enligt dokumentet rusta sig starkare för att kunna följa med och hindra Kina från att i framtiden kunna dominera. På grund av sitt globala ansvar måste framför allt flottan utvecklas eftersom Kina satsar på ubåtsflotta som rustas med de "*deadliest ship-killing weapons from Russia's arsenal, including extremely high-speed torpedoes and hypersonic, surface-skimming cruise missiles*" (op.cit:25). Kina har också utvecklat sina kryssningsmissiler och kan nu förgöra mål som flygplatser, hamnar och andra faciliteter på långa avstånd. De vill också utmana USA:s rymdkapacitet och cyberrymden och det finns enligt dokumentet tecken på att Peking har stort intresse av att få kapacitet att förstöra olika kommunikationscentraler och satelliter för att kunna svara mot långdistansattacker (op.cit:26).¹⁹³ USA måste därför ta militariseringen i Kina på största allvar och möta detta genom att själva bygga upp ett starkare militärt försvar inriktat på att kunna möta detta nya hot. Vad som krävs är bl.a. att öka närvaron i regionen med nya baser, minska sårbarheten i amerikanska militära faciliteter, revitalisera sin ubåtsflotta, förbättra sitt missilförsvar och förhindra Kinas förmåga att utmana USA i rymden (op.cit:26f). Kostnaden för detta medges vara stor men är nödvändig. Författarna medger att många kritiker kommer att häv-

¹⁹³ Det finns däremot inga referenser i texten som styrker dessa påståenden och på många sätt blir det därför lika grundlöst som NSC-68 eller Team B:s rapport om Sovjetunionen på 1970-talet.

da att detta är att sätta igång en ny och onödig “arms-race” men anser att man då bortser ifrån att Kina redan påbörjat en sådan och att maktbalansen i Asien redan håller på att skifta. Målet i Asien kan inte vara att USA ska bli älskade utan respekterade. Det viktigaste USA kan göra vad gäller mjukare frågor är enligt utredarna att upprätthålla den öppna marknaden, fria idéer, kapitalflöde och människors rörlighet (op.cit:27).

Historien upprepar sig. Hotbilderna tonar fram. Framträdande ideologer beskriver nya scenarior som hotar USA och mobiliserar den politiska opinionen för att landet inte ska tappa fart i sitt militära övertag. USA måste möta nya fiender men man är även sårbart och måste därför föregripa olika hot att slå rot. Men USA:s ekonomi är också de facto på nedgång och den amerikanska drömmen är hotad vilket föranleder många företrädare att känna ängslan inför framtiden och får många i Washington att skärpa tonläget mot omvärlden. Konservativa krafter som tepartyrörelsen får i och med detta också möjligheter att vinna politiskt genomslag i opinionen. En av de mest karismatiska, intellektuella och retoriskt skickliga presidenterna i modern tid ser således inte ut att lyckas bryta riktningen i amerikansk politik. President Obama har, efter en inledande nedtoning återtagit idén om Amerikas överlägsna moral, exempellösa historia och exceptionalism. I sitt årliga tal till nationen 20 januari 2011 artikulera han såväl exceptionalismen, landets öde som den amerikanska drömmens giltighet och samlade med detta återigen amerikanerna i upplevelsen av att man är världens mest enastående land med ett uppdrag att fullfölja:

[A]s contentious and frustrating and messy as our democracy can sometimes be, I know there isn't a person here who would trade places with any other nation on Earth. We may have differences in policy, but we all believe in the rights enshrined in our Constitution. We may have different opinions, but we believe in the same promise that says this is a place where you can make it if you try. We may have different backgrounds, but we believe in the same dream that says this is a country where anything is possible. No matter who you are. No matter where you come from. That dream is why I can stand here before you tonight [...] in the greatest nation on Earth. That dream, that American Dream [...] From the earliest days of our founding, America has been the story of ordinary people who dare to dream. That's how we win the future. [...] We do big things. The idea of America endures. Our destiny remains our choice. And tonight, more than two centuries later, it's because of our people that our future is hopeful, our journey goes forward, and the state of our union is strong. Thank you. God bless you, and may God bless the United States of America.

Barack Obama 25 jan 2011

Bibliografi

Nedan följer en kortfattad beskrivning av ett antal, för denna avhandling, framträdande forskares övergripande bidrag till kunskapsfältet kring amerikansk utrikespolitik, men även av deras bakgrund, teoretiska, ideologiska och ämnesspecifika hemvist. Tanken är att ge läsaren möjlighet att orientera sig om dessa forskare för att skapa mer transparens kring analysen i denna avhandling. Detta eftersom mina slutsatser på olika sätt har validerat deras forskning och kommit att positionera mig i närheten av dem. Kritik som riktats mot dessa forskares bidrag kommer att behandlas kort som ett komplement till metoddiskussionen angående styrkor och svagheter med historiska synteser. Att särskilt lyfta fram nedanstående innebär inte att jag nödvändigtvis delar respektive författares teoretiska eller ideologiska preferenser. Intressant är snarare att de representerar ett väldigt varierat ideologiskt, teoretiskt och ämnesspecifikt fält, som när de lagts samman har visat sig innehålla sammanlänkande element som givit underlag för mig att dra nya slutsatser om amerikansk politik. Det är inte heller så att jag inledningsvis av mitt arbete utgick ifrån deras perspektiv eller avsåg pröva dessa specifika teoretiska utgångspunkter, att jag håller med dem i alla deras slutsatser eller är okritisk till deras forskning. Författarna presenteras i bokstavsordning.

Bacevich, Andrew J.

Bacevich har en doktorsexamen i amerikansk historia från Princeton University, men är numera professor i internationella relationer vid Boston University. Före sin akademiska karriär var han överste i den amerikanska armén där han tjänstgjorde i bl.a. Vietnamkriget och var stationerad i Persiska viken till sin avgång 1990. Han beskriver sig själv som katolsk konservativ, har varit uttalad politisk republikan men tenderar, om jag tolkar honom rätt, att vara influerad av libertarianismens filosofiska traditioner. I 2008 års val stödde han däremot öppet presidentkandidat Obama. Han har skrivit en rad böcker om amerikansk *militarism* som han menar utmanar Amerikas säkerhet snarare än stärker den. Akademiskt bör han placeras in i den neo-realistiska skolan utifrån vilken han riktar sin kritik mot att den amerikanska idealismen som han menar döljer en egentlig imperialism.

I sin bok *The New American Militarism : How Americans are Seduced by War* (2005) hävdar Bacevich att det amerikanska folket har blivit vilselett av politiker i Washington och införlivade i föreställningen om nödvändigheten att använda militärt våld i olika sammanhang. En alltför okritisk media har samtidigt medverkat till att skapa föreställningen att omgivande världen antingen är med eller emot USA. Han menar även att de senaste krigen, främst i Irak, är katastrofala misräkningar från Washingtons sida, men att dessa, som utgör en förlängning av en rad politiska beslut under hela Kalla Kriget, har medverkat till att skapa ett militaristiskt fundament i amerikansk politik. Denna militarism

har utvecklats genom att framträdande personer såsom ex Albert Wohlstetter och Andrew Marshall har haft ett betydande inflytande över politiken och p.g.a. att deras idéer sammanvävts med militära intressen som av andra skäl vill driva ett öppet och ändlöst krig i global skala. Samtidigt har den religiösa högern uppmuntrat militära ingripanden och gjort militarismen till en del av den kristna teologin och sammanvävt detta med patriotism. En konsekvens av detta är, enligt Bacevich, att det etablerats en hybris bland amerikaner och en förkärlek för att använda militärt våld när man känner sig hotat. Han för även fram kritik mot vad han menar är en ”national-security elite” som blivit som ett högre prästerskap där olika tankesmedjor delar intressen med Pentagon och säkerhetsrådet i att bibehålla och stärka militarismens principer. En tes som han även utvecklar i sin bok från 2010, *Washington Rules*. Han menar att det funnits en ganska tydlig konsensus mellan demokrater och republikaner om hur utrikes- och säkerhetspolitiken bör föras som har befäst och fördjupat militarismen, utan att den utmanats idémässigt. Det finns en blind tro på det universella med amerikanska värden som aldrig ifrågasätts. Men, övertron på vad militär styrka kan uträtta för Amerikas säkerhet innebär samtidigt att man blir blind för hur detta kan bli kontraproduktivt. Bacevich menar att amerikanerna måste börja med att titta sig i spegeln och se konsekvenserna av den egna politiken innan man ger sig ut för att förändra omvärlden.

Bacevich styrka ligger i att han har både en akademisk och militär karriär som gett honom värdefulla insikter i realpolitiken och hans böcker är väl underbyggda empiriskt där även hans slutledningar och tolkningar är lätta att följa. Trots detta har det riktats kritik mot att hans forskning enbart angriper problematiken på ett idémässigt plan och inte speglar de realpolitiska intressena som de facto finns i regioner såsom Mellanöstern. Precis som andra (neo)realister får Bacevich kritik för att han inte problematiserar att USA de facto har strategiska intressen i regioner långt utanför det egna territoriet och att andra aktörer framtvingar USA att agera. Enligt kritiker från den politiska mitten innebär Bacevich slutsatser om att USA måste tona ner sina globala ambitioner att USA:s säkerhet äventyras då nya aktörer är rörliga och har intressen att underminera USA:s starka roll i världen. Som i alla böcker av de slag som Bacevich presenterar så tolkas historien av författaren och enskildheter placeras i ett sammanhang på ett sätt som kan diskuteras och kritiserar. Bacevich är dock öppen med sina egna preferenser, sina ideologiska och teoretiska utgångspunkter och noga med att underbygga hur han gör sina tolkningar.

Kagan, Robert

Kagan är fil.dr i historia från American University i Washington D.C. och numera adj professor i historia vid Georgetown University i Washington D.C. Han är även verksam vid *Brookings Institution*, en av de mest ansedda och inflytelserika tankesmedjorna i Washington. Han har tidigare varit säkerhetsrådgivare och arbetat på utrikesdepartementet bl.a. som talskrivare åt utrikesminister George P. Shultz 1984-1986. Kagan var en av grundarna av den berömda tankesmedjan *Project for a New American Century* liksom en av dem som undertecknade det öppna brevet till president Clinton 1997 med

en begäran om att försöka avsätta Saddam Hussein. Han är kolumnist i *Washington Post* och bidrar ofta med artiklar i bl.a. *Weekly Standard*, *Foreign Affairs*, *Wall Street Journal* och det neokonservativa magasinet *Commentary*. 2004 skrev Kagan en uppmärksamman men också starkt kritiserad bok, *Paradise And Power : America And Europe in The New World Order*, i vilken han hävdade att amerikaner är från Mars och européer från Venus och att det är hög tid att politiker inser att amerikaner och européer inte delar världssyn. Kagan uppfattats som en av neokonservatismens frontfigurer.

I boken *Dangerous Nation – America's Foreign Policy from Its Earliest Days to the Dawn of the Twentieth Century* (2006) belyser Kagan vad han menar är en myt i amerikansk historieskrivning, nämligen att Amerikansk utrikespolitik har kännetecknats av en isolationistisk idétradition. Han menar istället att politiken karaktäriserats av en ständig och handfast utveckling, där amerikanerna från begynnelsen av sin historia har uppfattat sig vara predestinerade för globalt ledarskap. Bakom dess ambitioner har det funnits en uppsättning idéer som drivit landet framåt: övertygelsen om att hela mänskligheten har omistliga rättigheter och uppfattningen att de grundläggande idéerna som byggde den amerikanska nationen bör spridas. Det är också dessa idéer, som har gjort expansionismen möjlig att försvara. Kagan visar med omfattande dokumentation hur omvärlden också från USA:s tillblivelse har uppfattat landet som en ”farlig” nation som aldrig vilar och som inte räds det som står i dess väg. Någon realism har inte styrt realpolitiken utan de drivande temana har varit att kontinuerligt öka USA:s maktställning och inflytande i världen.

Kagans bok har kritiserats av andra historiker för att främst vila på sekundärkällor samt att författaren sammanblandar primärkällor med sekundärkällors tolkningar på ett sätt som gör analyserna något otydliga. Kagan liksom författare av andra omfångsrika synteser kritiserats även för att gripa efter för mycket samtidigt som många viktiga delar av historien tagits bort. Samtidigt hävdas att ett viktigt bidrag med boken är att författaren konsistent håller fast och beskriver att man inte bör göra någon åtskillnad mellan inrikes- och utrikespolitiken i amerikansk politik och visar varför. Kritik kan även riktas mot att Kagan drar för långtgående slutsatser rörande hur neokonservativa grundelement spelat en central roll i amerikansk historia och att boken är något för mycket av en polemik mot realismen till förmån för neokonservatismen. Bokens uppenbara försvar för den expansionistiska politik som förts och som innefattar en tämligen oproblematiserad bild av Amerika som världspolis och garant för global stabilitet är en svaghet.

Hunt, Michael H.

Hunt är professor emeritus vid universitetet i North Carolina. Sin doktorexamen erhöll han i historia 1971 vid Yale University. Han har aktiv akademisk karriär bakom sig med en rad böcker, som rönt stor framgång och erkännande. Exempel på sådana är: *The Making of a Special Relationship – The United States and China to 1914* (1995), *Lyndon Johnson's War : America's Cold War Crusade in Vietnam 1945-1968* (1996) *Ideology and U.S. Foreign Policy* (1987) samt *The American Ascendancy: How the United States gained & wielded global dominance* (2007). Han har suttit i en rad redaktionsstyrelser såsom exem-

pelvis *Diplomatic History*, *International History Review* och *American Diplomacy*. Hunt har även skrivit en omfattande mängd artiklar i tidskrifter såsom *Foreign Affairs*, *Political Science Quarterly*, *Journal of Asian Studies* m.fl. Han har inga uttalade politiska preferenser men utifrån sina publikationer skulle jag vilja placera honom som liberal demokrat.

Till skillnad från flera övriga forskare som presenteras här, hävdar Hunt inte att USA:s projekt har varit eller är att bygga ett imperium, men väl att medborgarnas nationalism och föreställningar om sig själv och sitt land som överordnat andra, skapar en hierarki i den globala världsordningen som ständigt påverkar politiken i riktning mot imperialism. Hunt har i sin bok *Ideology and U.S. Foreign Policy* uppmärksammat tre centrala delar i det amerikanska medvetandet som han menar bildar en informell men högst potent utrikespolitisk ideologi som pekar ut riktningen för Washingtons agerande. De kärnidéer som han lyfter fram menar han har erbjudit de politiska administrationerna en klar och sammanhållen vision om världen och Amerikas plats i denna som de agerat utifrån och som är svår att frigöra sig ifrån. Dessa tre är: *upplevelsen av nationell storhet* (exceptionalism), *rasismen* (överordning), och en ängslan över *alla former av revolutioner* (utöver den amerikanska). Genom den polisroll man åtog sig i den egna hemisfären i slutet av 1800-talet tog man på sig uppgiften att avgöra vilka revolutioner som var lämpliga, något som sprang ur den upplevda rasmässiga överlägsenheten. En logik som enligt Hunt fortsatt driva politiken under 1900-talet. Ideologin som styr har testats, omformats och vävts in som en tråd genom den amerikanska samhällskroppen och gjort den till en del av den internationella politiken och konfliktytorna. Hunt understryker vikten av att förstå hur de historiska arven präglar politiken idag och att mekanismer såsom över- och underordning byggd på känslan av nationell storhet fortfarande sätter en tydlig prägel på de politiska beslut som fattas.

Kritik har och kan riktas mot att Hunt försöker sig på att definiera en *specifik* utrikespolitisk ideologi. Han menar själv att han är medveten om riskerna med denna ambition men att historiska analyser av ett sådant slag är oerhört viktiga även om de inte är enkla. Det lämnar däremot öppet för kritik när man fixerar en ideologisk botten såsom Hunt gör, eftersom han riskerar att missa det mångfacetterade och komplexa. Likväl blir slutsatserna väsentliga bidrag till en bredare förståelse av en komplex helhet. Eftersom ambitionen just är att förtydliga och lyfta fram annars osynliga samband, är det rimligt att lägga fokus på specifika aspekter på det sätt som görs. Hunt har i sina böcker ett rikt empiriskt underlag för sina analyser och inte minst i sin bok *The American Ascendancy* (2007) har han gjort ett viktigt arbete med att bl.a. studera Wilsons tankar och idéer (som präglar mycket av politiken idag) och synliggöra dess rasistiska element. Han har även kritiserats för att fokusera för mycket på en ideologisk kärna på bekostnad av exempelvis ekonomiska intressen.

Johnson, Chalmers

Johnson, var när han avled hösten 2010, professor emeritus vid University of California, San Diego, samma universitet där han erhöll sin doktorsexamen 1961 i statsvetenskap. Johnson var grundare av *Japan Policy Research Institute* vars målsättning är att erbjuda bättre kunskaper om Asien och främst Ja-

pan. Johnson har skrivit flertalet böcker som rönt stor internationell framgång och nått en bred publik, även utanför akademien. En av dessa, *Imperiedrömmar* (2005), är också översatt till svenska. Boken är en del av en triologi om det amerikanska imperiets fall där de övriga två titlarna är: *Blowback: The Costs and Consequences of American Empire* (2000) och *Nemesis – The Last Days of the American Republic* (2007). *Dismantling the Empire – America's Last Best Hope* är hans senaste bok som utkom efter hans död (2011). Utöver sin akademiska karriär var Chalmers Johnson officer i den amerikanska marinen under Koreakriget och rådgivare inom CIA 1967-1973. Senare har han gjort sig känd som en av de främsta kritikerna av amerikansk imperialism, där han främst har ägnat fokus åt hur den militära strukturen har utvecklats och hur den amerikanska militära dominansen de facto ser ut i världen och vad detta innebär.

Johnson har i sina många böcker kartlagt och skapat en samlad bild över Amerikas militära engagemang och baser världen över. I den kritik mot den amerikanska imperialismen, som detta mynnat ut i, har Johnson pekat på problemen med såväl den officiella politiken som de många hemliga och olagliga operationer som man har utfört men undanhållit för det amerikanska folket. Okunskapen bland den amerikanska befolkningen om CIA:s operationer har enligt Johnson bidragit till att amerikaner och även många i omvärlden är oförmögna att sätta händelser såsom 11.9 i en korrekt kontext. Självförnekelsen bland det politiska etablissemangen kring hur USA historiskt de facto har agerat leder också ständigt till nya felslut enligt Johnson. I sin triologi om det amerikanska imperiets nedgång (decline), belyses sambanden mellan CIA:s olika operationer utomlands och det terrorvåld som nu drabbar USA. Johnson har även jämfört med tidigare imperier och lyft fram historiska fakta om vad som gör att man nu riskerar en s.k. overstretch och ekonomisk recession som äventyrar USA:s säkerhet på sikt. Detta även om USA:s *intentioner* med sin globala hegemoni är bättre än tidigare imperiers. Demokratin i USA är även hotad p.g.a. att den militära strukturen i landet har vuxit okontrollerat, blivit så mäktig och genomsyrar alla delar i samhället att det har blivit som en stat i staten enligt Johnson. Han har även belyst hur den amerikanska kongressen genomsyras av en förödande korruption som gör den osjälvständig och i händerna på militära intressen. Eftersom man genom åren också har medverkat till att avsätta demokratiska element och stöttat odemokratiska despoter ex i Iran på 1950-70-talet och varit en krigisk nation så har man agerat på ett sätt som nu slår tillbaka.

Johnsons böcker bygger på omfattande dokumentation och egen erfarenhet av den amerikanska militären och CIA. Hans arbete med att kartlägga Amerikas militära närvaro runt om i världen och problematisera hur CIA:s hemliga operationer måste ingå i en analys av ex terrorvåld som riktas mot USA har varit viktigt för att sätta saker i ett större sammanhang. Johnson har fått kritik på samma grunder som övriga forskare här som försöker beskriva stora skeenden över tid, men också för att hans slutledningar inte lämnar öppningar för förändring utan ser USA som determinerat att möta sitt eget imperiums sammanbrott.

Kolko, Gabriel

Kolko är professor emeritus i historia vid York University i Toronto. Han har sin doktorsexamen från Harvard University 1962. Hans forskning har i huvudsak rört amerikansk utrikespolitik under 1900-talet. Han är en uttalad kritiker av marknadsintressenas inflytande, makt över och marginalisering av medelklassens- och arbetarklassens välfärdsintressen. Han har skrivit uppmärksammade böcker om Vietnamkriget, det kalla krigets containmentprincip och dess betydelse för Amerikas utveckling. Han betraktas som en av de ledande forskarna i den tidiga ”nya vänstern” under 1960/70-talens Amerika, tillsammans med personer som William Appelman Williams. Kolko beskriver sig själv som anti-kapitalist samtidigt som han varit en hård kritiker av auktoritär socialism, Lenin, Stalin och Mao. På senare år har han riktat uppmärksamhet mot vad han menar är Amerikas minskande globala makt och begränsningarna som dess militära styrka innebär i en förändrad global kontext.

I sina böcker har Kolko lyft kritik mot vad han menar är en rad inneboende problematiker i det kapitalistiska systemet. Den ständiga expansiva dynamiken och behovet av tillväxt och finansiella system, som i första hand tillgodoser kapitalets fortsatta utveckling, har enligt Kolko skapat en rad problem. Historiskt har det skapats en konsensus bland kapitalistiska stater om att alla sociala revolutioner i utvecklingsländerna måste bekämpas, vilket har präglat amerikansk utrikespolitik och fått förödande konsekvenser. I *The age of war : United States confronts the world* (2006) belyser Kolko att USA inte har lärt sig av de misstag man begått i jakten på att öppna upp andra länder för kapitalistiska och liberaldemokratiska system, utan fortfarande ständigt kommer till slutsatsen att alla konflikter måste lösas genom militär seger. Han delar uppfattning bland dem som framhåller att USA med denna utgångspunkt har blivit ”overstretched” och involverat sig i så många andra länder att man inte längre kan hantera det. Kolko framhåller att Bushs förebyggande krigsprincip inte var något nytt i amerikansk politik och menar att det formaliserades redan genom Carterdoktrinen, men att det också har varit en informell logik under hela Kalla Kriget. Kolko har även, genom sina analyser av hur den *faktiska* utrikespolitiken sett ut under Kalla Kriget, och då särskilt CIA:s operationer, kommit till slutsatsen att USA när motståndet mot dem växer, nu skördar frukten av sin egen politik.

Kritik som har riktats mot Kolkos slutsatser är att han inte diskuterar den utmaning som kommunismen eller östblocket utgjorde under Kalla Kriget. När han hävdar att kommunismen inte hade någon intellektuellt sammanhållen idé som kunde utmana liberalismen så hävdar försvarare av Amerikas förhållningssätt till kommunismen att detta är spekulativt och inte går att visa. I övrigt se kritik som riktats mot övriga forskare som beskrivs.

Layne, Christopher

Layne har sin doktorsexamen i statsvetenskap från Berkeley University i Kalifornien och är numera professor i internationella relationer vid George Bush School of Government and Public Service vid Texas A&M. Han är en ofta återkommande debattör och artikelförfattare i tidskrifter och tidningar såsom exempelvis *Security Studies*, *Journal of Strategic Studies*, *The National Interest*, *Foreign Policy*, *The Wash-*

ington Quarterly, *The Nation*, *New York Times* och *Washington Post*. Han är också medlem i *Council on Foreign Relations*, en av de mest framstående och betydande tankesmedjorna i USA. Han är politiskt konservativ, tillhör den neorealistiska skolan inom ämnet internationella relationer och är uttalad kritiker av liberal internationalism och till att USA tagit på sig rollen som internationell världspolis.

Som defensiv realist är Layne kritisk till att USA driver en ”*grand strategy*”, d.v.s. att man har maktambitioner som sträcker sig vidare än till att enbart garantera stabiliteten i närområdet, eller för vad som rör mer än den territoriella säkerheten. I sin bok *Peace of Illusions – American Grand Strategy from 1940 to the Present* (2006) hävdar Layne att amerikansk utrikespolitik har präglats av en konsekvent (och ensidig) politik de senaste 60 åren. Denna har drivits av den öppna dörrens logik som kräver ett omfattande internationellt engagemang och skapar en ”imperial overstretch”. Då politiken kännetecknats av imperialistiska ambitioner som genererat starkt motstånd mot USA i andra delar av världen har den snarare skapat mer osäkerhet än säkerhet för USA. Layne menar att den utrikespolitik som utformats har får sitt bränsle genom amerikaners egen självbild och idéernas inre drivkrafter. Alltså är det inte externa faktorer som framtingat ett militärt agerande, utan att det är *inrikespolitiska* logiker och idéer som skapat ett tryck för att USA bör leda världen. Övertygelse bland politiska och ekonomiska eliten i USA om att landets säkerhet hemma är beroende av att dörren hålls öppen till andra marknader och att andra länders regeringar är välvilligt inställda till amerikanskt politiskt och ekonomiskt inflytande, har drivit och förblindat utrikespolitiken. Layne har med omfattande dokumentation visat hur ekonomiska incitament och inte något faktiskt säkerhetsshot från Sovjetunionen, styrde USA under inledningen av Kalla Kriget.

Historiker riktar särskild kritik mot Layne för att han, handskas med historien på ett, enligt dem, problematiskt sätt och att han använder den historia som passar bäst med den tes han avser driva. Att enbart lyfta fram den öppna dörrens princip som en anledning till hur USA formulerar sin utrikespolitik från andra världskriget och framåt kritiseras för att vara en alltför enkel och ensidig förklaringsfaktor som reducerar komplexiteten. Laynes antaganden om att USA skulle sett till att etablera NATO och stärka sin position på den europeiska kontinenten (som han använder som bevis för att intentionerna att bli en global hegemon) är ett exempel på en händelseprocess som varken går att bevisa eller motbevisa. Detta till trots har Layne samtidigt erkänts för sina gedigna empiriska studier som väl underbygger att ekonomiska drivkrafter varit framträdande i utrikespolitiken och hur säkerhet kopplats samman med inrikespolitisk stabilitet.

Zinn, Howard

Zinn var vid sin död i januari 2010 professor i statsvetenskap vid Boston University. Under sin långa karriär har han skrivit en rad böcker om amerikansk politik, främst om arbetarrörelser och motståndsrörelser, varav hans mest kända och spridda verk är *A People's History of the United States : 1492 - Present* (1980) som också är översatt till svenska. Zinn har själv beskrivit sig som ”*something of an anarchist, something of a socialist. Maybe a democratic socialist*” (Zinn i intervju med Glavin/Morse våren 2003).

Zinn har blivit känd för sitt tydliga samhällsengagemang och deltog själv aktivt i medborgarrättsrörelsen under 1950/60-talen. Han vittnade till förmån för Daniel Ellsberg i rättegången rörande Pentagon Papers och han var uttalad motståndare till Vietnamkriget. Han förknippas av många som en del av anti-krigsrörelsen och ett starkt socialt engagemang för människors möjligheter att mobilisera sig för social förändring utan vapen. Under andra världskriget var han däremot soldat i det amerikanska flygvapnet och deltog aktivt i kriget. Han reste också i Vietnam under kriget där, vilket gjorde att han hade egen erfarenhet från krigets verklighet.

I sin bok *Det amerikanska folkets historia* porträtterar Zinn en bild av amerikansk historia som inte så ofta har beskrivits eller analyserats. Här lyfter han fram effekterna av olika inrikespolitiska policyprinciper bland fattiga, kvinnor och svarta i det amerikanska samhället. Fokus ligger även på arbetarrörelsernas och människorättsrörelsernas organisering, genomslag och motgångar över tid. Boken är en skildring av människor vars vardag och livsvillkor sällan beskrivs och som placerats i ett större politiskt sammanhang som också visar ett mönster över tid. Zinn belyser i boken flertalet betydande utmanande fakta gentemot olika tämligen diskursivt slutna föreställningar såsom vilka ekonomiska drivkrafter som drev grundfäderna och att Lincoln höll kampanjtal till försvar av slaveriet. Han har också beskrivit motstånd mot den politiska utvecklingen i olika kritiska faser. Hans empiriska data ansetts ha gett starka skäl att ompröva en del som tagits som givna sanningar om amerikanska politiker och processer. Detta är också förmodligen det främsta skälet till att boken och Zinns övriga verk ofta beskrivs som viktig läsning om man vill förstå amerikansk politik på djupet.

Boken har kritiserats för att vara färgad av normativa idéer utifrån Zinns eget samhällsengagemang. Ett problem som han i boken själv har valt att redovisa och försvara eftersom så mycket är gjort om stater och politiker att vanliga människors vardagliga kamp behöver beskrivas. Samma kritik riktas mot Zinn som mot andra forskare som skriver historiska synteser som gör anspråk på att förklara långa historiska processer och innebörder. Zinn påstås fokusera på händelser som är relevanta för hans intensioner medan han glömmer annat. Resultatet blir möjligen inte balanserat men däremot fyller boken en balanserande funktion genom att den bringar jämvikt en i övrigt ganska konventionell historieforskning. Trots kritiken så beskrivs ofta ”A Peoples history...” som en av de mest innehållsrika och detaljerade beskrivningarna som författats om amerikansk historia, full av primärkällor och detaljer.

Summary

The initial extensive support for the war on terror turned into a growing critique against the Bush administration during the spring of 2003. This was due to the premises for the invasion mounted on Iraq in March of that year becoming all the more unclear, lies being exposed and oil interests appearing as a conceivable incentive for war. There was also a growing criticism toward how the war was being conducted. Guantanamo prison camp and the U.S. treatment of prisoners of war around the world contradicted international law and other democratic legal principles the war was supposedly being fought to defend. The neoconservatives around Bush were accused of having hijacked the president's foreign policy agenda and of having succeeded in implementing their "radical" ideas. In aggregate the critique claims that Bush's war on terror and the ideas that fueled it stood in contradiction to American ideals and traditions, and constituted a notable as well as deplorable deviation in the history of the country's foreign policy.

Aim

Influenced by this image I approached American foreign policy and the war on terror with the point of departure that Bush and his security doctrine were a clear divergence from earlier policies, even a revolution in American politics (see eg.; Daalder/Lindsay 2009; Halper/Clarke 2004). As I got deeper into American foreign policy, however, the question arose of how much of Bush's politics actually was an anomaly and what could instead be seen as part of the continuum of earlier politics. A *counter-discourse* to the dominant perspectives started appearing, which became more and more crucial to understand as it also bore witness to a serious asymmetry in debate and research. A one-sided view of the Bush administration risked contributing to the formation of an unbalanced and uncritical approach to the whole picture, and focusing on agency risked distorting reality and becoming *ahistorical* in a manner that precluded a valid picture of a serious problem. Discussing Bush as a separate entity opens up for interpreting each administration's politics as free from structural considerations or constraints. When the critique focuses on individual agents and detaches presidential periods from the whole, it becomes *system-maintaining* since no consideration is taken of contingent (preservative) structures. One does not, so to speak, look up in order to discern patterns, but gets stuck in the particulars. When this is the case, the ability to handle various problems is also hampered, and the election of a new administration creates naïve expectations of thorough change.

Somewhat later in the process, new research emerged that supported the idea of Bush's politics as a continuity of earlier politics (see e.g. Gaddis 2005; Selden 2004). However, it focused on specific parts and on structures in American politics and did not place the continuities in a wider context.

Therefore, an important overall aim became to contribute to the *nuancing and broadening* of the debate through analyzing what had been divergences and what had been part of the continuum from earlier politics. This was done in order to be able to determine and discuss whether Bush had revolutionized American foreign policy or if he should be understood as an extension (evolution) of earlier politics and what, in this case, this *means* and how it can be *explained*. Attention is thus directed toward agents and institutions as well as structures, as I believe these are parts of a whole in a continuous interactive process (Baaz 2002:224ff; Lundquist: 1984, 1987, 1993; Rothstein 1988), where above all the conceptual structures sometimes are undervalued in relation to the autonomy of agents.

Method

The thesis is a qualitative analysis and an idea-critical examination of the history of American foreign and security policy. Its questions are answered by the formulation of a *historical synthesis* and through a *system-critical discussion about its results*. This historical story (*synthesis*) is based on the substantial and compiled knowledge that exists about American foreign policy (see ex p. 53) in combination with my own empirical data in the form of policy documents, speeches, investigations, and interviews. The historical-theoretical parts are thus to a large extent based on other research, and yet the thesis becomes more than the sum of its parts since it contains my own interpretations of the signification of the material in combination with my own empirical data. Through the work with this historical synthesis it becomes possible to point out contingent patterns that have evolved over time and to do a system-critical analysis, and to highlight interesting contradictions/paradoxes as well as security policy problems that go beyond the politics of the Bush administration. The ambition rests on the conviction that solid historical explanations are necessary to test international relation theories and that we with well-founded historical syntheses better can understand the present and the influential logics in our societal systems that concern various conflict areas (Bain 2009; Hunt 1987; Layne 2006; Mills 1971; Rystad 1992; Skocpol 1984; Thompson 1966; Weinberg 1958; Walt 1996:viii). The real world is complex, and rather than being preoccupied by austerity and uncompromising scientific rules, the study of a world power's exercise of power demands that one carefully considers historical contexts and the characteristic features that run through history. There is no possible escape from the complexity concerning American politics (Leffler 1995). However, one cannot have the ambition to point out *exact* historical events, concepts or political ideas as the unequivocal cause of the country's foreign policy in the past, present, or in the future. This thesis cannot, any more than any other text on the subject, make claims to unequivocally presenting a complete picture and neither is it the ambition.

A historical synthesis concretely means that the researcher makes an attempt to bring together other researchers' results, analyses and views to a comprehensive idea that reaches beyond the observations it is founded on (Jarrick 2003:225; Baaz 2009:11). It is about making history useful to us, drawing more understanding from it and seeing the role of specific events/parts in a new whole. The

synthesis should thus out of a multiplexity create a new whole and summarize and organize knowledge within a wide field (Myrdal 2003:260). By necessity, thus, the synthesis must become something else and larger than just a summary of earlier research and/or a sketch of the conflict areas and dividing lines within research (op.cit:259). The purpose of a historical synthesis is in fact to launch one's own theoretical viewpoints. As the researcher alone selects the material and determines the setup of the synthesis, critique is often aimed at the risk of the synthesis not being "objective" (Magnusson 2003:248). Naturally, a one-sided and subjectively formulated synthesis would be lacking as well as unscientific. The same application of rules as for other research applies to the formulation of historical syntheses. The researcher must also be able to answer questions on the connection between various social phenomena, what the relationship between change and stability has been, and how one can determine when an important social change actually occurs/has occurred and when it is not just a reconstruction after the event. A synthesis must thus systematically and on principle discuss the influence of economical, social and cultural as well as political factors (Magnusson 2003:250). How scientific the synthesis is, is also judged by how the researcher handles various concepts, how advanced the analysis of the material is, and how it is shown that the researcher is able to interpret the content and meaning in a qualified manner.

Especially salient points of critique against the Bush administration have been identified and form the focus of the synthesis. The foundation of Bush's ideas, security doctrine and course of action has then been analyzed by describing history and making comparisons over time. Those parts/aspects that are addressed and make up four different chapters of the synthesis are: *USA and the (surrounding) world*, *Absolute security and (il)legitimate means*, *Economic driving forces*, and *Influential ideologues – formulations of threats and enemies*. The first part describes and analyzes the ideas that have shaped American foreign policy over time and how Bush's rhetoric (e.g. "with or against USA") and the neoconservative ideas can be understood in a historical perspective. The "preemptive war" of the Bush doctrine is addressed in part two by a description of how earlier administrations have perceived security and acted to guarantee this over time. As regards economic driving forces, part three discusses the connection between economy and security throughout American history. In the last part, the influence of prominent ideologues at various critical points in American history is addressed, as well as if and how one has portrayed different threats and enemies in order to justify military interventions.

Results

A core idea of mutually reinforcing elements

The result of the synthesis, or the presented historical account, shows that the continuities outweigh the divergences within all studied areas. Not only the ideas that Bush put forward in his destiny rhetoric and conflict description, but also the preemptive military interventions as well as economic

driving forces for war, have been guiding principles and practices in American politics. Influential ideologues have also always been given precedence in the formulation of threats and enemies and how to act against them. However, even more important is that in the description of these continuities a *pattern* emerges in American foreign policy, within which the Bush administration needs to be understood. This pattern emanates from a core idea where the feeling of *exceptionalism* (Paine, Locke) and *the idea of self ownership* (Jefferson) together have formed a basis permeating American politics throughout its history. Both idea elements have continually reinforced each other's existence and formed a logic for perpetual expansion and how to relate to the surrounding world and various threats. Together these two created the foundation for a security policy strategy to be established that was all about hegemony, unilateralism, preemptive war, and opening up the world around to American interests as well as reshaping other countries' political practice in accordance with the American system. Since exceptionalism in itself entails superiority over others, it was already at the founding of the nation justified to expand (at the cost of others), act unilaterally, preempt various threats, and intervene in other peoples' sovereign affairs. The idea of economic freedom and equality (self ownership), the development potential in the American dream, also included in itself an expansive force that immediately demanded that one took new aim and eventually incorporated the open door policy and sought security through expansion. When these two basic principles were joined together and further tied to vulnerability and the quest for absolute security, it became an immensely powerful and sweeping doctrine for expansion without any real limits. The economic expansion could be justified with the help of the political ideas about exceptionalism. At the same time the political pretexts for expansion could be fortified by the economic ideas. An important conclusion is that a *mutual reinforcement logic* was immediately created between the political and economical doctrines that continually both validated each other and expanded each other's content. Add to the idea of self ownership (which is about there being true freedom in economical independence and owning one's own subsistence) the "real" economical driving forces in the form of business interests, the settlers' visions and entrepreneurship, which led an expansive life of their own. This was viewed as part of and found its nourishment in the concept of the right to one's own subsistence and to pursue one's dreams, as well as the, for the times, new thoughts on individual freedom. The interesting thing about American history is, therefore, that the different core ideas are deeply rooted while continuously and mutually reinforcing each other's existence and thus also their own relevance, but also that they have been expanded and partially given new content. This leads to the conclusion that there exists in American politics an *expansive movement, a logic of constant expansion*. In many ways, this movement has been unintentional, i.e. no "*master-mind conspiracy*" has determined the political direction of the country. Instead, a process has been created that has *continuously expanded the American spheres of power and influence*. Central to the issue is that the logic of constant expansion of spheres of power and influence is inherent in the normative (idea) structures that have been created and that have become very difficult to abandon even if they change shape over time. Moderate forces have in essence not

had the possibility to challenge this process. It has, of course, at times slowed down, manifested itself in different ways, and occasionally been restricted or influenced by political decisions, but the basic process forward, the direction of movement has been characterized by a *progressive continuity*. This has contributed to a *limited room to maneuver* for the various political administrations.

The results, in other words, confirm earlier research that argues the existence of various continuities, but also those who claim there is a prominent ideology in American foreign policy (Hunt 1987 & 2007). The ideological core that has been presented does, however, differ to a certain extent from how it has been described in other studies. It has proven important to broaden the content in the ideological core and to bring together economic and political idea elements.

Four phases of expansion of America's spheres of power and influence

Another important conclusion, when one looks closer at the mutually reinforcing elements presented, is that these can be placed in different expansive *phases* and important *transition periods* within which various reformulations of the core ideas have taken place in order to adapt the idea of America to new contexts. The identified periods succeed each other and build upon each other's content, inherit each other's basic essence, but are continually *expanding*. They keep the essence of the American core ideas, but take revolutionary new steps where the purport is extended to include new expansive themes. In this way there is both a constant and a progression. The important thing about separating American foreign policy history into different phases, is that it makes it possible to place George W. Bush and his administration (the neoconservative ideas) into a larger context and to see them as part of the progressive continuity and as an expansion and *extension of earlier policies*. More exactly it means that we can understand the pursued politics as an unmistakable part of the latest expansive phase in American history. The four phases I have identified and described in the thesis and labeled by the expansion that has taken place are: (I) *The United States of America 1776-1880*, (II) *The United Hemisphere of America 1880-1945*, (III) *The United World of America 1945-1989* and (IV) *Imperium Americana 1989-*

The analysis shows that Bush seized the opportunity to further reinforce and expand American power, but also that such opportunities in earlier phases have been equally seized by other presidents. With the help of the guiding ideas and the actual economic development attained in various steps, it has become logical to seize those opportunities that have presented themselves. By highlighting various expansive phases, we see that Bush's security doctrine partly revolutionized foreign policy practice, as the neoconservative influences were revolutionary expansive steps when they became explicit. But we also see that such for their times revolutionary steps, to strengthen and extend Americas spheres of power and influence, have appeared in every new phase. Thus there is continuity even in the divergent, revolutionary steps taken when the opportunity to do so arises. *This has occurred during periods when the reformulation of the core ideas has created legitimacy, and incentive for broadened political ambitions, actual economic development and external contextual changes have coincided, and when there have been*

political advisors who, based on this, have drafted a new role for USA. In other words, it has taken place during periods when new expansive steps have become possible, reasonable and “necessary”, at the same time as the surrounding context has created opportunities for new expansive steps (the world economic system, development of technology, etc.) parallel to the reformulation of the core ideas. Thus when Bush broadened the American mission after 9.11 and clarified an ambition to establish an Imperium Americana, it logically followed the progressive continuity and expansion of influence we have seen throughout history. The *transition periods* have, on the other hand, always amounted to a battle for America’s choice of political direction, but forces for expansion and confrontation with various threats have always won that battle. *Within* every phase, however, the ideas and practices have been further reinforced in a process of progression that never rests or ceases. Both expansion and the reformulation of the core ideas have occurred throughout history. For that reason the phases should be seen to represent “logics” in American history, within which one bases one’s foreign policy actions, not as fixed periods.

This challenges the established notion that USA is powered by an isolationist philosophical tradition and instead stresses the relevance of that research which maintains the *unilateral* bearing and claims that USA never *in practice* has conducted isolationist politics (Kagan 2006; McDougall 1997; Mead 2001). The division into continuities and/or revolutions in American foreign policy is also problematic as in fact it is rather an *evolutionary* movement. Research that describes Bush as a revolution per se, without putting this into a historical context, is thus not supported by the result here. The historical structures tend in many ways to be superior to the autonomy of agents. On the other hand various agents have been shown to have a prominent position at critical points in history, and ideas are not static (nor is practice) but have constantly been reformulated with the help of the active influence of individuals.

Paradoxes

An important conclusion is also that this logic has led to a number of paradoxes in American politics that we need to pay more attention to. The idea of exceptionalism indicates both implicitly and explicitly a superiority toward others, where USA on the basis of its unique system of political freedom and independence circumscribes and violates *other peoples’* freedom and independence. With exceptionalism as the prism, one is prevented from seeing the whole picture and is instead blinded by one’s own superiority, which in turn leads one to perceive not only the right but the *duty* to intervene in areas far from the home borders. This has led to involvement in a number of conflicts that now put USA’s own security in jeopardy. In this way the idea of American exceptionalism becomes not only an obstacle for and an enemy to those who would choose a different life pattern, but also from time to time America’s own inner enemy. Similarly, the quest for absolute security has caused a paradox. In the hunt for system-threatening activities one has in fact created a system and used methods that curtail individual freedom in a way that has in itself become system-threatening and undermines

those core ideas the whole national identity is built upon (Patriot Act). In order to reach the objective of absolute security, Americans have often responded to threats with offensive preemptive strategies, by becoming more suspicious, and by confronting and eliminating the sources of danger rather than negotiating with them. This principle has partly been nourished by a constant feeling of vulnerability and exposure in a world of hostile parties who would undermine USA. The paradox is thus also that one in striving for absolute security has acted in ways that have generated more insecurity for the Americans inasmuch as a number of enemies that threaten national security have been created. Sustaining the American dream and the American lifestyle creates a further paradox, since they compel USA to pursue a foreign policy that guarantees the expansion of American economic interests. Access to markets has become an overarching objective and Washington has been forced to pursue a foreign policy that guarantees the economy does not come to a standstill, but continues to expand (constant economic growth). This has led to involvement in a number of costly conflicts and to establishing American armed forces in practically the whole world in order to secure access to raw materials and to expand the American sphere of influence in a manner deemed necessary for national security. At the same time as intending to reshape the system toward more market capitalist principles, intensely costly wars have been fought while creating opposition to that very market capitalist model. The hunt for new markets and converting other countries to the market capitalist principle by military means (which compelled USA during the cold war, and which in part has created the conflict situation we see today, since pro-Islamic groups were supported then) can moreover be what in itself has become so costly to the US economy that it in the end cannot uphold its exceptional economic position.

From the perspective of peace studies, the results challenge those discourses on USA that claim that USA is a guarantee for stability and order. In fact, the results reveal that USA not only *reacts against*, but also repeatedly *evokes* conflicts. The way in which one perceives oneself and relates to others has laid the foundation for what Gore Vidal has called a perpetual war for a perpetual peace (Vidal 2004). It should of course be admitted that USA in several cases is, or can be, a guarantor for conflict reduction and stability. USA is the one country that for the foreseeable future has the capacity to maintain balance where no other country has the ability to do so, and a duty toward its own citizens to secure their safety. None of this, however, justifies infringements of international law or that other (Western) powers, that generally support and cooperate with USA, disregard facts that highlight a clear problematic. The world today tends toward an evermore confrontational conflict between different lifeworlds. This is often blamed on uncivilized societal systems, individual madness or unjustified resistance. Altogether the results of this thesis rather necessitate a discussion that admits that even liberal democracies themselves contribute to many of the conflicts of our time. The insistence that democracies are involved in fewer wars, are not aggressors, or that war is motivated on other grounds than for example dictatorships, is not only exaggerated but in fact wrong (Waltz 2010). And yet the liberty to critically problematize the actions of democracies appears remarkably

limited, which reduces our possibilities to find necessary paths to peace. The notion that Western liberalism, market economy and the spread of these principles are the only effective tools for obtaining peace, and that democracies are best suited for decision-making and for, in their way, leading the world toward a more peaceful structure, must be better and more deeply problematized.

Referenser

Litteratur

- ABELSON, D. E., (2002) *Do think tanks matter? : assessing the impact of public policy institutes*, Montreal: London, McGill-Queen's University Press.
- ABRAHAMSSON, H. (2003) *Det gyllene tillfället : teori och strategi för global rättvisa*, Stockholm: Leopard Förlag.
- ACKERMAN, B. A., (2006) *Before the Next Attack – Emergency Powers in an Age of Terrorism*, London: Yale University Press.
- ALPEROVITZ, G. (1973) *Atomdiplomati - Hiroshima och Potsdam : atombomben och USA:s konfrontation med Sovjetunionen*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- ALPEROVITZ, G. & TREE, S. (1995) *The decision to use the atomic bomb and the architecture of an American myth*, New York: Knopf.
- ALVESSON, M. & DEETZ, S. (2000) *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur.
- AMBROSE, S. E., & BRINKLEY, D. (1997) *Rise to globalism : American foreign policy since 1938*, New York: Penguin Books.
- ANDERSON, B. (1993) *Den föreställda gemenskapen – reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, Stockholm: Bokförlaget Daidalos.
- APPELBY J. & BALL T. (1999) *Thomas Jefferson Political Writings*, Cambridge: Cambridge University Press.
- AUERSWALD, P. E., (2009) *Iraq, 1990-2006 : a diplomatic history through documents*, Vol I-III, Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- BAAZ, M. (2002) *A meta-theoretical foundation for the study of international relations in a global era : a social constructivist approach*, Göteborg: Padrigu Papers.
- BAAZ, M. (2009) *The Use of Force and International Society*, Stockholm: Jure Förlag.
- BAAZ, M. (2010) *Rätt och politik i det internationella samhället – essäer och artiklar*, Stockholm: Jure Förlag.
- BACEVICH, A. J., (2005) *The new American militarism : how Americans are seduced by war*, New York: Oxford University Press.
- BACEVICH, A. J., (2007) *The long war : a new history of U.S. national security policy since World War II*, New York: Columbia University Press.
- BACEVICH, A. J., (2010) *Washington rules : America's path to permanent war*, New York: Metropolitan Books.

- BACEVICH, A. J., (2003) *The Middle East and the Gulf War : A Decade Later*, i BACEVICH, A. J., INBAR, E, (ed) *The Gulf War of 1991 reconsidered*, London: Portland, OR, Frank Cass.
- BAIN, W. (2009) *The English School and the Activity of Being an Historian*, i NAVARI, C, (ed) *Theorising International Society – English School Methods*, New York: PALGRAVE MACMILLAN.
- BARRETT, J. (2004) *Big Bush lies : 20 essays and a list of the most telling lies of George W. Bush*, Ashland: Ore., RiverWood Books.
- BEEDE, B. R., (1994) *The War of 1898 and U.S. interventions, 1898-1934 : an encyclopedia*, New York: Garland.
- BEEAMAN, R. R., (2009) *Plain, honest men : the making of the American Constitution*, New York: Random House.
- BELOHLAVEK, J. M., (1997) *Race, Progress, and Destiny : Caleb Cushing and the Quest for American Empire* i HAYNES, S, W., & MORRIS C, (ed) *Manifest Destiny and Empire – American Antebellum Expansionism*, Texas: Texas A&M University Press.
- BEMIS, S. F., (1949) *John Quincy Adams and the Foundations of American Foreign Policy*, New York: A.A. Knopf.
- BENNETT, W. L., LAWRENCE, R. G. & LIVINGSTON, S. (2007) *When the press fails : political power and the news media from Iraq to Katrina*, Chicago: University of Chicago Press.
- BERLOWITZ, L. & DONOGHUE, D. & MENAND, L. (1988) *America in theory*, New York: Oxford University Press.
- BERNARD, H. R., (2000) *Social research methods – Qualitative and Quantitative Approaches*, London: Sage Publications, Inc.
- BJÖRK, N. (2008) *Fria själar : ideologi och verklighet hos Locke, Mill och Benedictsson*. Sverige: Wahlström & Widstrand.
- BLOOM, W. (1990) *Personal Identity, National Identity and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- BLUM, W. & LINDHOLM, J. (1998) *CIA och USA:s verkliga utrikespolitik*, Göteborg: Epsilon Press.
- BOGUE, A. G., (1994) *From prairie to corn belt : farming on the Illinois and Iowa prairies in the nineteenth century*, Ames, Iowa: Iowa State University Press.
- BOOT, M. (2002) *The savage wars of peace : small wars and the rise of American power*, New York: Basic Books.
- BORITT, G. S., (1978) *Lincoln and the economics of the American dream*, Memphis, Tenn: Memphis State University Press.
- BROWN, D. & EKEGREN, L. & OHLSSON, L. (2009) *Begrav mitt hjärta vid Wounded Knee : erövringen av vilda västern ur indianernas perspektiv*, Stockholm: Karneval.

- BROWN, S. (1994) *The faces of power : constancy and change in United States foreign policy from Truman to Clinton*, New York: Columbia University Press.
- BROWN, S. (2003) *The illusion of control : force and foreign policy in the twenty-first century*, Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- BRYANT, Jr., K. L., (1994) Entering the Global Economy, i MILNER, C. A., & O'CONNOR, C. A., & SANDWEISS, M. A., ed. *The Oxford History of the American West*, Oxford: Oxford University Press.
- BUCHANAN, P. J., (2005) *Where the right went wrong : how neoconservatives subverted the Reagan revolution and hijacked the Bush presidency*, New York: Thomas Dunne Books.
- BUCHANAN, P. J., (2005). Whose War? i O'HUALLACHAIN, D. L. & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! : just war principles : a condemnation of war in Iraq*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- BULL, H. (1977) *The Anarchical Society – A Study of Order in World Politics*, New York: PALGRAVE.
- BUSH, G. W., (2010) *Decision Points*, New York: Crown Publishers.
- BUTTERFIELD, H. (1952) *History and human relations*, New York: Mcmillan.
- CALHOUN, F. S., (1993) *Uses of force and Wilsonian foreign policy*, Kent, Ohio: Kent State University Press.
- CAMPBELL, D. (1998) *Writing security : United States foreign policy and the politics of identity*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- CANNON, L. (1991) *President Reagan – The Role of a Lifetime*, New York: Touchstone/Simon & Schuster.
- CHACE, J. & CARR, C. (1988) *America invulnerable : the quest for absolute security from 1812 to Star Wars*, New York: Summit Books.
- CHUA, A. (2007) *Day of empire : how hyperpowers rise to global dominance - and why they fall*, New York: Doubleday.
- CIRINCIONE, J. (2005) The Greatest Con of Our History i O'HUALLACHAIN, D. L. & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! : just war principles : a condemnation of war in Iraq*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- CLARK, W. K., (2003) *Winning modern wars : Iraq, terrorism, and the American empire*, New York: PublicAffairs.
- CLARKE, R. A., & AHLSTRÖM, L. (2005) *Fiender överallt : Amerikas krig mot terrorism - en skildring från Vita huset*, Stockholm: Natur och kultur.
- COCKBURN, A. & ST. CLAIR, J. (2004) *Imperial crusades : Iraq, Afghanistan and Yugoslavia : a diary of three wars*, New York: Verso.

- COOLEY, J. K., (2002) *Oheliga krig – Afghanistan, USA och den internationella terrorismen*, Stockholm: Ordfront.
- COOPER, J. F., (1852) *The last of the Mohicans - A narrative of 1757*, New York: Stringer and Townsend.
- COOPER, J.M., (1983) *The Warrior and the Priest*, Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- CRAWFORD, N. (2002) *Argument and Change in World Politics – Ethics, Decolonization, and Humanitarian Intervention*, Port Chester, NY: Cambridge University Press.
- DAALDER, I. H., & LINDSAY, J. M., (2005) *America unbound : the Bush revolution in foreign policy*, Hoboken, N.J.: Wiley.
- DIGGINS, J.P., (1984) *The Lost Soul of American Politics – Virtue, Self-interest and the Foundations of Liberalism*, New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- DOWD, D. F., (1974) *The twisted dream : capitalist development in the United States since 1776*, Cambridge, Mass.: Winthrop Publishers.
- DOYLE, M. W., & MACEDO, S. (2008) *Striking first : preemption and prevention in international conflict*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- DREYFUSS, R. (2005) *Devil's game : how the United States helped unleash fundamentalist Islam*, New York: Metropolitan Books.
- DUBOSE, L., & BERNSTEIN, J. (2006) *Vice - Dick Cheney and the hijacking of the American presidency*, New York: Random House.
- DUMBRELL, J. (2009) *Clinton's foreign policy : between the Bushes, 1992-2000*, London New York: Routledge/Taylor & Francis.
- EDDINGTON, P. G., (1997) *Gassed in the Gulf : the inside story of the Pentagon-CIA cover-up of Gulf War Syndrome*, Washington, D.C.: Insignia Pub. Co.
- EDWARDS SPALDING, E. 2007. 'We Must Put on the Armor of God' : Harry Truman and the Cold War i ROZELL, M. J., & WHITNEY, G. (ed) *Religion and the American presidency*, New York: NY, Palgrave.
- EHRMAN, J. (1995) *The rise of neoconservatism : intellectuals and foreign affairs, 1945-1994*, New Haven: Yale University Press.
- EISENDRATH, C. R., & GOODMAN, M. A., (2004) *Bush league diplomacy : how the neo-conservatives are putting the world at risk*, Amherst, N.Y.: Prometheus Books.
- ELLIS, J. J., (2007) *American creation : triumphs and tragedies at the founding of the republic*, New York: A. A. Knopf.
- ELLSBERG, D. (2002) *Secrets : a memoir of Vietnam and the Pentagon papers*, New York: Viking.
- ENGDAHL, W. (2004) *A century of war : Anglo-American oil politics and the new world order*, London: Ann Arbor, MI, Pluto Press .

- ESIASSON, P., & GILLJAM, M., & OSCARSSON, H., & WÄNGERUD, L. (2005) ed. *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- ETZOLD, T. H., & GADDIS, J. L., (1978) *Containment : documents on American policy and strategy, 1945-1950*, New York: Columbia University Press.
- FALK, R. A., ed. (1976) *The Vietnam War and International Law: Volume 4: The Concluding Phase*, Princeton N.J: Princeton University Press.
- FEINBERG, R. E., (1983) *The Intemperate Zone : The Third World Challenge to U.S. Foreign Policy*, New York: Norton
- FINDAHL, O. (2000) Kan vi lita på medierna? Om medierapporteringen i krigsliknande situationer, i LIDSKOG, R. & NOHRSTEDT, S. A., & WARG, L-E. (ed) *Risker, kommunikation och medier*, Lund: Studentlitteratur.
- FINLAN, A. (2003) *The Gulf War 1991*, New York: Routledge.
- FINLAN, A. (2006) International Security i BUCKLEY, M. & SING, R. (ed) *The Bush Doctrine and the War on Terrorism – Global Responses, Global Consequences*, London: Routledge.
- FISHER, L. (2005) *Military Tribunals and Presidential Powers – American Revolution to the War on Terrorism*, Kansas: University Press of Kansas.
- FISK, R. (2007) *Det stora kriget för mänskligheten – kampen om Mellanöstern*, Stockholm: Nordstedts.
- FOGLESONG, D. S., (2007) *The American mission and the "Evil Empire" : the crusade for a "Free Russia" since 1881*, New York: Cambridge University Press.
- FOUSKAS, V. K., (2003) *Zones of conflict : US foreign policy in the Balkans and the greater Middle East*, London: Sterling, Va., Pluto Press.
- FRANK, A. G., (1992) A Third-World War : A Political Economy of the Persian Gulf War and the New World Order, i MOWLANA, H. & GERBNER, G. & SCHILLER, H. L., (ed) *Triumph of the Image - The Media's War in the Persian Gulf – A Global Perspective*, Boulder: Westview Press.
- FREEDMAN, L. & KARSH, E. (1993) *The Gulf conflict, 1990-1991 : diplomacy and war in the new world order*, Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- FRIEDMAN, M. (2005) *The neoconservative revolution : Jewish intellectuals and the shaping of public policy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- FUKUYAMA, F. (1992) *The End of History and the Last Man*, New York: The Free Press.
- FUKUYAMA, F. (2007) *After the neocons : America at the crossroads*, London: Profile.
- FULBRIGHT, J. W., (1967) *The arrogance of power*, New York: Random House.
- GADAMER, H. (1975) *Truth and method*. New York: Crossroad Publishing Company.

- GADDIS, J. L., (1972) *The United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947*, New York: Columbia University Press.
- GADDIS, J. L., (1987) *The long peace : inquiries into the history of the cold war*, New York: Oxford University Press.
- GADDIS, J. L., (1997) *We now know : rethinking Cold War history*, Oxford New York: Clarendon Press, Oxford University Press.
- GADDIS, J. L., (2005) *Surprise, security, and the American experience*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- GALBRAITH, J. K., MURRAY, M. & SJÖSTRÖM, H. O., (1996) *Min ekonomiska historia : världens ekonomi från första världskriget till våra dagar*, Stockholm: Ordfront.
- GALTUNG, J. & HEIESTAD, T. & RUGE, E. (1979) *On the decline and fall of empires : the Roman Empire and Western imperialism compared*, Tokyo: United Nations University.
- GALTUNG, J. & INTERNATIONAL PEACE RESEARCH, I. (1996) *Peace by peaceful means : peace and conflict, development and civilization*, London: SAGE.
- GAMBLE, R. M., (2003) *The war for righteousness : progressive Christianity, the Great War, and the rise of the messianic nation*, Wilmington, Del.: ISI Books.
- GARDNER, L. C., (2008) *The long road to Baghdad : a history of U.S. foreign policy from the 1970s to the present*, New York: NY, New Press.
- GARDNER, L. C., (2009) *Three kings : the rise of an American empire in the Middle East after World War II*, New York: New Press.
- GATES, R. M., (1996) *From the shadows : the ultimate insider's story of five presidents and how they won the Cold War*, New York: NY, Simon & Schuster.
- GAUSE, G. F., (2003) *The Gulf War as Arab Civil War*, i BACEVICH, A. J., INBAR, E. (ed) *The Gulf War of 1991 reconsidered*, London: Portland, OR, Frank Cass.
- GEERTZ, C. (1973) *The interpretation of cultures : selected essays*, New York: Basic Books.
- GERSON, M. (1997) *Neoconservative Vision – From the Cold War to the Culture Wars*, Lanham: Madison Books, Inc.
- GILJE, N. & GRIMEN, H. (2007) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Uddevalla: Daidalos.
- GLAD, B. & DOLAN, C. J., (2004) *Striking first : the preventive war doctrine and the reshaping of U.S. foreign policy*, New York: Palgrave Macmillan.
- GOLDSTEIN, J. & KEOHANE, R. O., (1993) *Ideas and foreign policy : beliefs, institutions, and political change*, Ithaca: Cornell University Press.
- GOLDSTEIN, J. S., & PEVEHOUSE, J. C., (2009) *International relations*, Harlow: Pearson Education.

- GOULD, L. L., (1991) *The presidency of Theodore Roosevelt*, Lawrence, Kan.: University Press of Kansas.
- GRAEBNER, N. A., (1955) *Empire on the Pacific : a study in American continental expansion*, New York: Ronald Press Co.
- GRAEBNER, N. A., (1968) *Manifest destiny*, Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- GRANDIN, G. (2007) *Empire's workshop : Latin America, the United States, and the rise of the new imperialism*, New York: Owl Books.
- GREENWALD, G. (2008) *A tragic legacy : how a good vs. evil mentality destroyed the Bush presidency*, New York: Three Rivers Press.
- GUELZO, A. C., (2003) *Abraham Lincoln – Redeemer President*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- HAASS, R. (1994) *The power to persuade*, Boston: Houghton Mifflin.
- HAASS, R. (2009) *War of necessity : war of choice*, New York: Simon & Schuster.
- HAGEL, C. (2008) *America Our Next Chapter – Tough Questions, Straight Answers*, New York: HalperCollins Publishers.
- HALEY, P. E., (2006) *Strategies of dominance: the misdirection of U.S. foreign policy*, Washington, D.C. Baltimore, Md., Woodrow Wilson Center Press: Johns Hopkins University Press.
- HALPER, S. A., & CLARKE, J. (2004) *America alone : the neo-conservatives and the global order*, Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- HART II, W. B., & HASSENCAHL, F, 2007 *Culture as Persuasion : Metaphor as Weapon*, i ARTZ, L. & KAMALIPOUR, Y. R., (ed) *Bring 'em on : media and politics in the Iraq War*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers.
- HARTZ, L. (1991) *The liberal tradition in America : an interpretation of American political thought since the Revolution*, San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- HARVEY, D. (2005) *The new imperialism*, Oxford: New York, Oxford University Press.
- HEALY, D. (1970) *US expansionism : the imperialist urge in the 1890s*, Madison: University of Wisconsin Press.
- HELENIUS, R. (1990) *Förstå och bättre veta : om hermeneutiken i samhällsvetenskaperna*, Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- HENRIKSEN, T. H., (1996) *Clinton's foreign policy in Somalia, Bosnia, Haiti, and North Korea*, Stanford, Calif.: Hoover Institution on War, Revolution, and Peace, Stanford University.
- HERRING, G. C., (1996) *America's longest war : the United States and Vietnam, 1950-1975*, New York: McGraw-Hill.
- HESS, G. R., (2001) *Presidential decisions for war : Korea, Vietnam, and the Persian Gulf*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

- HESSING CAHN, A. (1998) *Killing Detente – The Right Attacks the CIA*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- HETTNE, B. (1991) *Att studera internationella relationer*, Göteborg: Padrigu Papers.
- HETTNE, B. (1996) *Internationella relationer*, Lund: Studentlitteratur.
- HIETALA, T. R., (1985) *Manifest design : anxious aggrandizement in late Jacksonian America*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- HIETALA, T. R., (1997) "This Splendid Juggernaut" : Westward a Nation and Its People, i HAYNES, S. W., & MORRIS C. (ed) *Manifest Destiny and Empire – American Antebellum Expansionism*, Texas: Texas A&M University Press.
- HINDS, L. B., & WINDT, T. O., (1991) *The cold war as rhetoric : the beginnings, 1945-1950*, New York: Praeger.
- HIRSH, M. (2004) *At war with ourselves : why America is squandering its chance to build a better world*, Oxford: New York, Oxford University Press.
- HOFF, J. (1974) *Ideology and economics; U.S. relations with the Soviet Union, 1918-1933*, Columbia: University of Missouri Press.
- HOGAN, M. J., (1995) *America in the world : the historiography of American foreign relations since 1941*, Cambridge New York: Cambridge University Press.
- HOGAN, M. J., & PATERSON, T. G., (2004) *Explaining the history of American foreign relations*, Cambridge, UK: New York, Cambridge University Press.
- HOLL, J. M., (2007) Dwight Eisenhower : Civil Religion and the Cold War i ROZELL, M. J., & WHITNEY, G., (ed) *Religion and the American presidency*, New York: NY, Palgrave.
- HORSMAN, R. (1981) *Race and manifest destiny : the origins of American racial anglo-saxonism*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- HUNT, M. H., (1987) *Ideology and U.S. foreign policy*, New Haven: Yale University Press.
- HUNT, M. H., (2007) *The American ascendancy : how the United States gained and wielded global dominance*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- HURRELL, A. (2002) Norms and Ethics in International Relations, i CARLSNAES, W. & RISSE, T. & SIMMONS, B. (ed) *Handbook Of International Relations*, London: SAGE Publications Ltd.
- HUTSON, J. (2005) Postscript - A Voice in the Wilderness for the Rule of Law, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq: the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- HYLAND, W. G., (1999) *Clinton's world : remaking American foreign policy*, Westport, Conn: Praeger.
- HYLLAND ERIKSEN, T. (1996) *Historia, myt och identitet*, Värnamo: Bonnier Alba Essä.

- ISCARA, J.C., (2005) *Might Is Not Right : Why 'Preventive War' Is Immoral*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! : just war principles: a condemnation of war in Iraq*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- ISIKOFF, M. & CORN, D. (2006) *Hubris : the inside story of spin, scandal, and the selling of the Iraq War*, New York: Crown Publishers.
- ISKANDAR, A. (2005) 'The Great American Bubble' : Fox News Channel, the 'Mirage' of Objectivity, and the Isolation of American Public Opinion, i ARTZ, L. & KAMALIPOUR, Y. R., (ed) *Bring 'em on : media and politics in the Iraq War*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers.
- JARRICK, A. (2003) *Kulturens natur : några utgångspunkter för en syntes om långsiktig kulturell förändring*, Historisk Tidskrift, Tema: Synteser, 123:2.
- JENSEN, R. (2005) *The Problem with Patriotism : Steps toward the Redemption of American Journalism and Democracy*, i ARTZ, L. & KAMALIPOUR, Y. R., (ed) *Bring 'em on : media and politics in the Iraq War*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers.
- JOHANNSEN, R. W., (1997) *The Meaning of Manifest Destiny*, i HAYNES, S. W., & MORRIS, C. (ed) *Manifest Destiny and Empire – American Antebellum Expansionism*, Texas: Texas A&M University Press.
- JOHNSON, C. (2002) *Blowback : the costs and consequences of American empire*, New York: Henry Holt.
- JOHNSON, C. (2005) *Imperiedrömmar*, Stockholm: Leopard Förlag.
- JOHNSON, C. (2008) *Nemesis : the last days of the American Republic*, New York: Metropolitan Books.
- JOSEPHSON, M. (1962) *The robber barons ; the great American capitalists, 1861-1901*, London: Eyre & Spottiswoode.
- JUHASZ, A. (2006) *The Bush agenda : invading the world, one economy at a time*, New York: ReganBooks.
- JUHASZ, A. (2008) *The tyranny of oil : the world's most powerful industry -- and what we must do to stop it*, New York, NY: William Morrow.
- KAGAN, R. (2006) *Dangerous nation : America's place in the world from its earliest days to the dawn of the twentieth century*, New York: Knopf.
- KAPLAN, E. (2004) *With God on their side : how Christian fundamentalists trampled science, policy, and democracy in George W. Bush's White House*, New York: New Press: Distributed by W.W. Norton.
- KARLSSON, S. (1992) *USA, oljan och världsordningen*, Göteborg: Padrigu Papers.
- KARLSSON, S. (1995) *Från Jalta till Mandela : internationella relationer efter 1945*, Stockholm: Nerenius & Santérus.

- KARLSSON, S. (1996) *Amerikas bakgård - Om USA:s utrikespolitik i Karibien*, Stockholm: Nerenius och Santérus Förlag.
- KIRKPATRICK, J. (2007) *Making war to keep peace*, New York: HC/HarperCollins.
- KLARE, M.T., (2003), Arms Transfers to Iran and Iraq during the Iran-Iraq War of 1980-1988 and the Origins of the Gulf War, i BACEVICH, A. J., INBAR, E. (ed) *The Gulf War of 1991 reconsidered*, London: Portland, OR, Frank Cass.
- KLARE, M. T., (2004) *Blood and oil : the dangers and consequences of America's growing petroleum dependency*, New York: Metropolitan Books/Henry Holt & Co.
- KLEIN, N. (2005) Risky Business : The Perils of Profitmongering in Iraq, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq: the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- KOLKO, G. (1963) *The triumph of conservatism ; a re-interpretation of American history, 1900-1916*, New York: Free Press of Glencoe.
- KOLKO, G. (1969) *The Roots Of American Foreign Policy*, Boston: Beacon Press.
- KOLKO, G. (2006) *The age of war : the United States confronts the world*, Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers.
- KRATOCHWIL, F. W., (1989) *Rules, norms and decisions : on the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs*, Cambridge: Cambridge University Press.
- KRISTOL, I. (1995) *Neoconservatism : the autobiography of an idea*, New York: Free Press.
- KUMM, B. (2002) *Terrorismens historia*, Lund: Historiska media.
- LABOULAYE, E. & ÅLUND, O. W., (1867) *Förenade Staternas historia : från de första kolonisationsförsöken till unionsförfattningens antagande. D. 3, Konstitutionens historia*, Stockholm: L. J. Hiertas Förlag.
- LANG, W. P., (2005) Drinking Cool-Aid : Making Case for War with Compromised Integrity and Intelligence, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again: hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq: the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- LAYNE, C. (2006) *The Peace of Illusions - American Grand Strategy from 1940 to the Present*, London: Cornell University Press.
- LEFFLER, M. P., (1992) *A preponderance of power : national security, the Truman administration, and the Cold War*, Stanford, Calif: Stanford University Press.
- LEFFLER, M. P., (1995) New Approaches, Old Interpretations, and Prospective Reconfigurations, i HOGAN, M. J., (ed) *America in the world: the historiography of American foreign relations since 1941*. Cambridge: Cambridge University Press.

- LEFFLER, M. P., (2007) *For the soul of mankind : the United States, the Soviet Union, and the Cold War*, New York: Hill and Wang.
- LINK, A. S., ed. (1994) *The Papers of Woodrow Wilson in 69 volumes*, Princeton: Princeton University Press.
- LINKLATER, A. & SUGANAMI, H. (2006) *The English School of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- LIPPMANN, W. (1943) *U.S. foreign policy : shield of the republic*, Boston: Little, Brown and company.
- LUNDQUIST, L. (1987) *Implementation Steering : An Actor-Structure Approach*, Bromley: Chartwell-Bratt.
- LUNDQUIST, L. (1993) *Det vetenskapliga studiet av politik*, Lund: Studentlitteratur.
- LUTZ, D. W., (2005) *Unjust-War Theory : Christian Zionism and the Road to Jerusalem*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again: hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq : the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- LYNCH, T. J., & SINGH, R. (2008) *After Bush : the case for continuity in American foreign policy*, Cambridge New York: Cambridge University Press.
- MAGDOFF, H. (1969) *Age of Imperialism – Economics of United States Foreign Policy*, New York: Monthly Review Press, U.S.
- MAGDOFF, H. (1978) *Imperialism : from the colonial age to the present: essays*, New York: Monthly Review Press.
- MAGNUSSON, L. (2003) *Finns det minimikrav och optimumnormer också när det gäller den historiska syntesen?*, i *Historisk Tidskrift*, Tema: Synteser, 123:2.
- MANSFIELD, S. (2004) *The Faith of George W. Bush*, New York: Jeremy P.Tarcher /Penguin.
- MARCUS, B. A., (1999) *Freemasonry and the Illuminati as Archetypes of Fear in America*, i LUSIGNAN SCHULTZ, N. (ed) *Fear Itself – Enemies Real & Emagined in American Culture*, Indiana: Purdue University Press.
- MARGULIES, J. (2005) *A Prison Beyond Law*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again: hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq: the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- MARGULIES, P. (2006) *Strategic defence systems of the future*, New York: Rosen Pub., Group.
- MAY, E. R., (1975) *The making of the Monroe doctrine*, Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press.

- MCCLELLAN, S. (2008) *What happened : inside the Bush White House and Washington's culture of deception*, New York: Public Affairs.
- MCCRISKEN, T. B., (2003) *American exceptionalism and the legacy of Vietnam : US foreign policy since 1974*, Basingstoke, Hampshire: New York, Palgrave Macmillan.
- MCDOUGALL, W. A., (1997) *Promised land, crusader state : the American encounter with the world since 1776*, Boston: Houghton Mifflin.
- MCGOVERN, R. (2005) *Sham Dunk : Cooking Intelligence for the President*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again: hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq: the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- MCNAMARA, R. S., & VANDEMARK, B. (1996) *In retrospect : the tragedy and lessons of Vietnam*, New York: Times Books.
- MEAD, W. R., (2001) *Special providence : American foreign policy and how it changed the world*, New York: Knopf.
- MELANSON, R. A., (2005) *American foreign policy since the Vietnam War : the search for consensus from Richard Nixon to George W. Bush*, Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe.
- MERK, F. (1963) *Manifest destiny and mission in American history ; a reinterpretation*, New York: Knopf.
- MERK, F. (1966) *The Monroe doctrine and American expansionism, 1843-1849*, New York: Knopf.
- MIAN, Z. (2007) *The Empire of Fear*, i VANAIK, A. (ed) *Selling US Wars*, Northampton, Mass.: Olive Branch Press.
- MILLER, A. D., (1980) *Search for security : Saudi Arabian oil and American foreign policy, 1939-1949*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- MILLS, C. W., (1971) *Makteliten*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- MJÖBERG, J. (2003) *Amerikansk gryning : politik och kultur i Nordamerika från 1500-talet till Lincoln*, Stockholm: Carlsson.
- MOLWANA, H. & GERBNER, G. & SCHILLER, H. I., (1992) *Triumph of the Image : the Media's War in the Persian Gulf : a Global Perspective*, Boulder: Westview Press.
- MYRDAL, J. (2003) *Syntesens roll och världshistorien : samhällslig komplexitet och imperiernas historia*, i *Historisk Tidskrift*, Tema: Synteser, 123:2.
- NATIONAL COMMISSION ON TERRORIST ATTACKS UPON THE UNITED STATES, (2004) *The 9/11 Commission report : final report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States*, New York: Norton.
- NEVINS, A. (1940) *John D. Rockefeller : the heroic age of American enterprise*, New York: Scribner.

- NINKOVICH, F. A., (1994) *Modernity and power : a history of the domino theory in the twentieth century*, Chicago: University of Chicago Press.
- NORDLUND, R. (2000) Risk- och kriskommunikation, Myndigheter-medier-medborgare, i LIDSKOG, R. & NOHRSTEDT, S. A., & WARG, L-E. (ed) *Risker, kommunikation och medier*, Lund: Studentlitteratur.
- NOHRSTEDT, S. A., & OTTOSEN, R. (2001) Studying the media gulf war, i NOHRSTEDT, S. A., & OTTOSEN, R. (ed) *Journalism and the new world order Gulf War, national news discourses and Globalisation*, Göteborg: Nordicom.
- NORTH, O. (2003) *War Stories - Victory in Iraq*, Washington DC: Regnery Publishing Inc.
- NORTH, O. (2010) *American Heroes in Special Operations*, USA: Fidelis Books.
- O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (2005) *Neo-conned! : just war principles : a condemnation of war in Iraq*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (2005) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq : the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- O'LEARY, C. E., (2000) *To die for : the paradox of American patriotism*, Princeton, N.J: Princeton University Press.
- PAINE, T. & WARBURTON, T. & HELLMARK, C. (1986) *Sunt förnuft*, Stockholm: Ordfronts Förlag.
- PAINE, T. & WARBURTON, T. & ERICSSON, L. (1992) *Människans rättigheter*, Stockholm: Ordfronts Förlag.
- PAINTER, D. S., (1986) *Oil and the American Century : the political economy of U.S. foreign oil policy, 1941 - 1954*, London: I B Tauris & Co Ltd.
- PARSI, T. (2007) *Treacherous alliance : the secret dealings of Israel, Iran, and the United States*, New Haven: Yale University Press.
- PATTERSON, R. (2003) *Dereliction of duty : an eyewitness account of how Bill Clinton compromised America's national security*, Washington, D.C.: Regnery Pub.
- PAUST, J. J., (2007) *Beyond the law : the Bush Administration's unlawful responses in the "War" on Terror*, Cambridge: New York, Cambridge University Press.
- PELEG, I. (2009) *The legacy of George W. Bush's foreign policy : moving beyond neoconservatism*, Boulder, CO: Westview Press.
- PODHORETZ, N. (1979) *Breaking ranks : a political memoir*, New York: Harper & Row.
- POSNER, R. A., (2006) *Not a suicide pact : the constitution in a time of national emergency*, New York: Oxford, Oxford University Press.

- PRATHER, G. (2005) *Neocons & Loose Nukes*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq: the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- RAIMONDO, J. (2005) *A Real Hijacking : The Neoconservative Fifth Column and the War in Iraq*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq : the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- RANDALL, S. J., (2007) *United States Foreign Oil Policy Since World War I – For Profits and Security*, Montreal: McGill-Queen's University Press.
- RANSTORP, M. (1996) *Hizb' Allah In Lebanon – The Politics of the Western Hostage Crises*, London/Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- RAVENAL, E. C., (1978) *Never again : Learning from America's foreign policy failures*, Philadelphia: Temple University Press.
- REMINI, R. V., (2009) *A Short History of the United States – From the Arrival of Native American Tribes to the Obama Presidency*, New York: Harper Perennial Publ.
- RENSHON, S. A., & SUEDFELD, P. (2007) *Understanding the Bush doctrine : psychology and strategy in an age of terrorism*, New York: Routledge.
- RIDER, C. & LIUNGMAN, C. G., (1998) *En introduktion till ekonomisk historia: kapitalismens bakgrund och utveckling i främst Västeuropa, USA och Japan*, Malmö: Liber ekonomi.
- RITTER, S. (2005) *Iraq confidential : the untold story of the intelligence conspiracy to undermine the UN and overthrow Saddam Hussein*, New York, N.Y: Nation Books.
- RITTER, S. (2005) *Oil, War, and Things Worth Fighting For*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq : the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- ROOSEVELT, T., & LODGE, H. C., (1925) *Selections from the correspondence of Theodore Roosevelt and Henry Cabot Lodge, 1884-1918*, New York: C. Scribner's Sons.
- ROSENBERG, E. S., & FONER, E. (1982) *Spreading the American dream : American economic and cultural expansion, 1890-1945*, New York: Hill and Wang.
- ROTHSTEIN, B. (1994) *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*, Stockholm: SNS Förlag.
- RYN, C. G., (2005) *The Ideology of American Empire*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq : the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.

- RYSTAD, G. (1972) *Amerika 2, Första världskriget. New Deal. Pearl Harbor*, Lund: Studentlitteratur.
- SALAITA, S. G., (2006) *Anti-Arab racism in the USA: where it comes from and what it means for politics today*, London: Ann Arbor, MI, Pluto Press.
- SANDWEISS, M. A., & O'CONNOR, C. A., & MILNER, C. A., (1994) *The Oxford history of the American West*, New York: Oxford University Press.
- SCHAMA, S. (2008) *The American future : a history*, London: Bodley Head.
- SCHILLER, H. I., (1992) *Manipulating Hearts and Minds*, i MOWLANA, H. & GERBNER, G. & SCHILLER, H. I., (ed) *Triumph of the Image - The Media's War in the Persian Gulf – A Global Perspective*, Boulder: Westview Press.
- SCHLESINGER, A. (1949) *The Vital Center : The Politics of Freedom*, Boston: Houghton Mifflin Co.
- SCHMITZ, D. F., (1999) *Thank God they're on our side : the United States and right-wing dictatorships, 1921-1965*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- SCHMITZ, D. F., (2006) *The United States and right-wing dictatorships, 1965-1989*, Cambridge: New York, Cambridge University Press.
- SCHOTT, J. L., (1975) *No left turns*, New York: Praeger.
- SCOCPOL, T. ed. (1984) *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- SECUNDA, E. & MORAN, T. P., (2007) *Selling war to America : from the Spanish American War to the global war on terror*, Westport, Conn: Praeger Security International.
- SEARLE WHITE, J. (2001) *The Psychology of Nationalism*. New York: Palgrave.
- SERRA, N. S., & STIGLITZ, J. E., (2008) *The Washington Consensus reconsidered : towards a new global governance*, Oxford: Oxford University Press.
- SHERRY, M. S., (1987) *The Rise of American air power : the creation of Armageddon*, New Haven: Yale University Press.
- SHERRY, M. S., (1995) *In the shadow of war : the United States since the 1930s*, New Haven: Yale University Press.
- SICKER, M. (2002) *The Geopolitics of Security in the Americas – Hemispheric Denial from Monroe to Clinton*, Westport: Praeger Publishers.
- SIFRY, M. L., & CERF, C. (1991) *The Gulf War reader : history, documents, opinions*, New York: NY, Times Books.
- SILVERSTONE, S. A., (2007) *Preventive war and American democracy*, New York: Routledge.
- SINGER, P. (2004) *President of Good and Evil - Taking George W. Bush Seriously*, London: Granta Books.

- SMITH, G. (1994) *The last years of the Monroe doctrine, 1945-1993*, New York: Hill and Wang.
- SMITH, J. (1994) *The Spanish-American War : conflict in the Caribbean and the Pacific, 1895-1902*, London: New York, Longman.
- SMITH, P. (2005) *Why war? : the cultural logic of Iraq, the Gulf War, and Suez*, Chicago: University of Chicago Press.
- SNIEGOSKI, S. J., (2008) *The transparent cabal : the neoconservative agenda, war in the Middle East, and the national interest of Israel*, Norfolk, Va: Enigma Editions.
- SOLOMON, N. (2005) *War made easy – how presidents and pundits keep spinning us to death*, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- SOROS, G. (2004) *The bubble of American supremacy : correcting the misuse of American power*, New York: Public Affairs.
- SPILLER, J. (2005) *The United States, 1763-2001*, London, New York: Routledge.
- SPIVAK, G. C., (1988) *In Other Worlds – Essays in Cultural Politics*, New York: Routledge.
- STEINFELS, P. (1980) *The neoconservatives : the men who are changing America's politics*, New York: Simon and Schuster.
- STEPHANSON, A. (1995) *Manifest destiny : American expansionism and the empire of right*, New York: Hill and Wang.
- STOCKWELL, J. (1979) *In Search of Enemies – A CIA Story*, London: W.W. Norton & Company Ltd.
- SUSKIND, R. (2004) *The price of loyalty : George W. Bush, the White House, and the education of Paul O'Neill*, New York: Simon & Schuster.
- SYLVAN, D. & MAJESKI, S. (2009) *US Foreign Policy In Perspective – Clients, Enemies and Empire*, London: Taylor & Francis Ltd.
- TAYLOR, P. M., (1992) *War and the media : propaganda and persuasion in the Gulf War*, Manchester: New York, Manchester University Press: Distributed exclusively in the USA and Canada by St. Martin's Press.
- THEOHARIS, A. G., & COX, J. S., (1988) *The boss : J. Edgar Hoover and the Great American Inquisition*, Philadelphia: Temple University Press.
- THOMPSON, E. P., (1966) *The making of the English working class*, New York: Vintage Books.
- TURSE, N. (2008) *The complex : how the military invades our everyday lives*, New York: Metropolitan Books.
- UNGER, C. (2004) *House of Bush, House of Saud : the secret relationship between the world's two most powerful dynasties*, New York: Scribner.
- URBAS, A. (2009) *Den svenska valforskningen – Vetenskapande, demokrati och medborgerlig upplysning*, Källered: Intellecta Infolog, Örebro Universitet.

- WALKER III, W. O., (2009) *National security and core values in American history*, Cambridge: New York, Cambridge University Press.
- WALLERSTEIN, I. (2005) *In Her Death Throes : The Neoconservative Attempt to Arrest the Decline of American Hegemony*, i O'HUALLACHAIN, D. L., & SHARPE, J. F., (ed) *Neo-conned! again : hypocrisy, lawlessness, and the rape of Iraq : the illegality and the injustice of the Second Gulf War*, Vienna, VA: Light in the Darkness Publications.
- WALT, S. M., (1996) *Revolution and War*, Ithaca: Cornell University Press.
- VANAİK, A. (2007) *Selling US wars*, Northampton, Mass: Olive Branch Press.
- WASHINGTON, G. (1836) *The Writings of George Washington ; being his Correspondence, Addresses, messages, and Other Papers, Official and Private – Selected and Published from the Original Manuscripts*, i Sparks, J., (ed) Volume XI, Boston: Russell, Shattuck, and Williams and Hilliard, Gray, and Co.
- WATSON, R. P.. & GLEEK, C. & GRILLO, M. (2003) *Presidential doctrines : national security from Woodrow Wilson to George W. Bush*, New York: Nova Science Publishers.
- WEINBERG, A. K., (1958) *Manifest destiny ; a study of nationalist expansionism in American history*, Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- WESTON, R. F., (1972) *Racism in U.S. imperialism ; the influence of racial assumptions on American foreign policy, 1893-1946*, Columbia: University of South Carolina Press.
- WHITAKER, A. P., (1954) *The Western Hemisphere idea : its rise and decline*, Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- VIDAL, G. (2002) *Dreaming war : blood for oil and the Cheney-Bush junta*, New York: Thunder's Mouth Press/Nation Books.
- VIDAL, G. & LINDGREN, S. & WENNERBERG, T. (2005) *Evigt krig för evig fred*, Stockholm: Ordfront.
- WILLIAMS, W. A., (1961) *The contours of American History*, Cleveland: World Pub. Co.
- WILLIAMS, W. A., (1969) *The roots of the modern American empire*, New York: Random House.
- WILLIAMS, W. A., (1972) *The tragedy of American diplomacy*, New York: Dell Pub. Co.
- WILLIAMS, W. A., ed. (1989) *America in Vietnam : a documentary history*, Garden City, N.Y: Anchor Press/Doubleday.
- WILSON, J. (2001) *Jorden skall gråta : historien om Nordamerikas indianer*, Stockholm: Ordfront.
- WILSON, W. (1970) *The politics of Woodrow Wilson ; selections from his speeches and writings*, Freeport, N.Y: Books for Libraries Press.
- WOOD, F. G., (1990) *The arrogance of faith : Christianity and race in America from the colonial era to the twentieth century*, New York: Knopf.

- WOODWARD, B. (2002) *Bush at War*, New York: Simon & Schuster.
- WOODWARD, B. (2004) *Plan of attack*, New York: Simon & Schuster.
- WOODWARD, B. (2008) *The War within : a secret White House history 2006-2008*, New York: Simon & Schuster.
- WRIGHT, R. (2009) *Vad är Amerika? : femhundra år av erövring och upplysning*, Sundbyberg: Optimal.
- YOO, J. (2005) *The powers of war and peace : the constitution and foreign affairs after 9/11*, Chicago: University of Chicago Press.
- YOO, J. (2006) *War by other means : an insider's account of the war on terror*, New York: Atlantic Monthly Press : Distributed by Publishers Group West.
- YOO, J. (2010) *Crises And Command – A History of Executive Power from George Washington to George W. Bush*, Chicago: Kaplan Aec Education.
- YARMOLINSKY, A. (1971) *The military establishment : its impacts on American society*, Bloomington: Indiana University Press.
- YARMOLINSKY, A. (1983) *Paradoxes of Power : the military establishment in the eighties*, Bloomington: Indiana University Press.
- YOUNG, M. B., (1991) *The Vietnam wars, 1945-1990*, New York: HarperCollins.
- ZELIZER, J. E., ed. (2010) *The Presidency of George W. Bush – A First Historical Assessment*, Princeton: Princeton University Press.
- ZINN, H. (1995) *Det amerikanska folkets historia - Makten och medborgarna, från Columbus till Clinton*, Stockholm: Ordfront.

Artiklar

- Al Jazeera News, 25 maj, 2010, "U.S. 'to expand covert operations' Report says Petraeus backs attacks on al-Qaeda in friendly and hostile nations". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://english.aljazeera.net/news/americas/2010/05/201052591659287362.html>
- Arnett, P. 8 feb, 1968, "Major Describes Move", New York Times.
- Baaz, M. 2010-11. "The Bush doctrine and the repudiation of international law, regimes and organisations", Juridisk Tidskrift, nr 2, s. 783-819.
- Baaz, M. & Stranne, F. (2010) "The Bush Doctrine: Continuation or Revolution of American Foreign Policy", Paper presented as ISA's 51th ANNUAL CONVENTION, New Orleans, USA, 2/17/2010- 2/20/2010. www.isanet.org/paperarchive.
- Barnes, J. E., 9 jun, 2010, "U.S. hopes to share prison with Afghanistan - The plan would give the Obama administration a place to interrogate terrorism suspects from other countries even after control of the Bagram prison is transferred to Afghanistan next year", Los Angeles Times.

- BBC News, 17 feb, 2003, "Millions Join Anti-War Protests". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2765215.stm>
- Bell, D & Kristol, I. "What is the Public Interest?", National Interest Issue Number 1, Fall 1965. Senast besökt 23 jun 2011.
http://www.nationalaffairs.com/doclib/20080514_issue1whatisthepublic.pdf
- Bildt, Carl, 25 maj, 2010. TV Nyheterna, "Rödgröna: USA måste avveckla militärbaser".
http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/nyheterna?title=rodgrona_usa_maste_avveckla_militarbaser&videoid=1017223
- Blumenthal, S. 6 sep, 2007, "Bush knew Saddam had no weapons of mass destruction". Senast besökt 23 juni 2011.
http://www.salon.com/news/opinion/blumenthal/2007/09/06/bush_wmd
- Brzezinski, Z. 15-21 jan, 1998, "The CIA's Intervention in Afghanistan", i Le Nouvel Observateur, Paris. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.globalresearch.ca/articles/BRZ110A.html>
- Bucklin, S. 2006, "Can We Teach Them to Elect Good Men"? The Application of Military Force in Mexico and Iraq", The Forum on Public Policy. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.forumonpublicpolicy.com/archive07/bucklin.pdf>
- Bumiller, E. & Hulse, C. 27 jul, 2010, "Democrats Split as House Backs War Funds". NY Times. Senast besökt 23 jun 2011.
http://www.nytimes.com/2010/07/28/world/28prexy.html?_r=1&hp
- Calabresi, M. & Weisskopf, M. 19 nov, 2009, "The Fall of Greg Craig, Obama's Top Lawyer", Time Magazine. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.time.com/time/politics/article/0,8599,1940537-3,00.html>
- Carnegie, A. jun 1889, "Wealth", North American Review, No. CCCXCI. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.swarthmore.edu/SocSci/rbannis1/AIH19th/Carnegie.html>
- Carroll, J. 20 sep, 2004, "Bush Crusade", först publicerad i The Nation. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.commondreams.org/views04/0902-06.htm>
- Chatterjee, P. 2 maj, 2002, "Dick Cheney : Soldier of Fortune", CorpWatch. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.corpwatch.org/article.php?id=2469>
- Childs, N. 25 maj, 2010, "Pentagon 'to boost covert missions in Middle East'", BBC News. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.bbc.co.uk/news/10154696>
- CNN, 13 jan, 2005, "Official: U.S. calls off search for Iraqi WMDs Bush stands by decision to go to war, spokesman say". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://edition.cnn.com/2005/US/01/12/wmd.search/>
- CNN, 19 jan, 2003, "Anti-war demonstrators rally around the world Organizers put turnout in Washington at 200,000". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://edition.cnn.com/2003/US/01/18/sproject.irq.us.protests/>

- Cockburn, A. 14 jan, 2004, "*Bush, Oil & Iraq: Some Truth at Last*", Counterpunch. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.counterpunch.org/cockburn01142004.html>
- Cornwell, R. 7 okt, 2005, "*Bush: God told me to invade Iraq. President 'revealed reasons for war in private meeting*", The Independent. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/bush-god-told-me-to-invade-iraq-509925.html>
- CorpWatch, 25 jul, 2000, "*USA: Dick Cheney's Oil Connections*". Senast besökt 23 jun 2011 <http://www.corpwatch.org/article.php?id=713>
- Dao, J & Schmitt, E. 19 feb, 2002, "*Pentagon Readies Efforts to Sway Sentiment Abroad*", New York Times. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.commondreams.org/headlines02/0219-01.htm>
- De Young, K. 20 jul, 2002, "*Bush to Create Formal Office to Shape U.S. Image Abroad*", Washington Post.
- Deen, T. 30 jun, 2010, "*Unmanned Drones: Targeted Killing or Collateral Murder?*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://original.antiwar.com/deen/2010/06/29/unmanned-drones/>
- DeYoung, K. & Jaffe G. 4 jun, 2010, "*US 'Secret War' Expands Globally as Special Operations Forces Take larger Role*", Washington Post.
- Drutman, L. & Cray, C. 3 apr, 2003, "*Halliburton, Dick Cheney, and Wartime Spoils*", CommonDreams. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.commondreams.org/views03/0403-10.htm>
- Flint, C. R., 25 jan, 1897, "*American Export Trade – Manufacturing Must be Encourage, that We May Remain a Seller in the World's Market*", NY Times.
- Fraser, T. G., 14 okt, 2008, "*Eisenhower and Europe*", Lecture delivered at the Residence of the American Ambassador, Phoenix Park, Dublin, 14 Oct 2008, First Eisenhower Day of Fellowship. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.incore.ulst.ac.uk/publications/pdf/EISENHOWER.pdf>
- Frum, D. 6 jun, 2009, "*Obama's Risky Concession*", National Post, även publicerat: American Enterprise Institute for Public Policy, Articles & Commentary. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.aei.org/article/100592>
- Garrison, J. 10 okt, 1967, "*Jim Garrison's Playboy Interview*", Vol 14. No. 10. Oct 1967. Part 3 of 3. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.jfkclancer.com/Garrison4.html>
- Gellman, B. & Pincus, W. 10 aug, 2003, "*Depiction of Threat Outgrew Supporting Evidence*", Washington Post Staff Writers.

- Greenberg, K. 22 dec, 2010, "*Obama Walks Back on Guantánamo The president's order for indefinite detention of 'war on terror' suspects marks continuity with Bush-era disdain for legal norms.* Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.commondreams.org/view/2010/12/22-7>
- Haass, R. nov 2002, "*Think Tanks and U.S. Foreign Policy: a Policy-Maker's Perspective*", U.S. Department of State.
- Hartmann, T. 7 dec, 2004, "*Hyping Terror for Fun, Profit – And Power*", Common Dreams, Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.commondreams.org/views04/1207-26.htm>
- Holt, J. 18 okt, 2007, "*It's the Oil Stupid*", London Review of Books, Vol. 29 Issue 20 s, 3-4.
- Hurwitz, M. 12 nov, 2008, "*Bush Regrets 'Mission Accomplished' Banner*". The Telegraph. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/3447776/Bush-Regrets-Mission-Accomplished-Banner.html>
- Isikoff, M. 12 maj, 2009, "*Death in Libya*", Newsweek Web Exclusive. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.newsweek.com/id/196818>
- Jensen, R. 17 sep, 2004, "*Hijacking Catastrophe" fills a void left by journalists' failures*". Senast besökt 23 jun 2011 <http://uts.cc.utexas.edu/~rjensen/freelance/attack82.htm>
- Johnson, C. 21 nov, 2010, "*The Lessons of Blowback. Even carefully planned actions can have unintended consequences. Let's not do something that ultimately benefits terrorists*". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.commondreams.org/view/2010/11/21-3>
- Johnson, P. 14 sep 2003, "*Amanpour : CNN practiced self-censorship*", USA Today. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.usatoday.com/life/columnist/mediamix/2003-09-14-media-mix_x.htm
- Jordans, F. 28 maj, 2010, "*UN expert urges US to rethink use of lethal drones UN human rights expert calls for new rules on use of lethal drones, cites CIA accountability*". Senast besökt nov 2010. <http://wire.antiwar.com>
- Kagan R. & Kristol W. 1 apr, 2002, "*Cheney Trips Up - The vice president's Middle East expedition didn't help the war on terror*", Volume 7, Issue 28.
- Kagan, R. 13 dec, 2009, "*Armed for Reality – The President's foreign policy shift*", The Washington Post.
- Kaplan, F. 9 jul, 2004, "*Red herrings – can the CIA be Saved?*", NY Times. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.slate.com/id/2103650/>
- Keen, J. 23 jul, 2003, "*Questions dog White House days*", News Analysis, USA Today. Senast besökt 23 jun 2011.
http://www.usatoday.com/news/washington/2003-07-23-questions-usat_x.htm

- Kelly, K. & Broilier, J. 19 maj, 2010, "*Drones and Democracy*". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://original.antiwar.com/kelly/2010/05/18/drones-and-democracy/>
- Kennan, G. 1947, "*The Sources of Soviet Conduct*", First Published in Foreign Affairs 1947.
Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.historyguide.org/Europe/kennan.html>
- Khattakin, D. & Lamb, C. 5 apr, 2009, "*Thousands Flee Bomb Attacks by US Drones*".
Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.commondreams.org/headline/2009/04/05-0>
- Krauthammer, C. 1 apr, 1985, "*Essay: The Reagan Doctrine*", Time Magazine. Senast
Besökt 23 jun 2011. <http://www.time.com/time/printout/0,8816,964873,00.html>
- Kristol, W. 21 dec, 2009, "*A Nobel War Speech? – Did Obama lay the groundwork for an eventual strike against Iran?*", WeekleyStandard, Vol 15, No.14. Senast besökt 23 jun
2011. [http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/017/
324jeods.asp](http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/017/324jeods.asp)
- Kubursi, A. A., Mansur, S. 1993, "*Oil and the Gulf War: An 'American century' or a 'new world order'*", Arab Studies Quarterly, 02713519, Fall93, Vol. 15, Issue 4.
- Leffler, M. P., sep/okt 2004, "*Bush's Foreign Policy*", Foreign Policy Issue 144, s. 22.
- Leupp, G. 25 feb, 2003, "*The Weekend the World Said No to War – Notes on the Numbers*",
Senast besökt 23 jun 2011.
CounterPunch. <http://www.counterpunch.org/leupp02252003.html>
- Life Magazine, 20 aug, 1945, "*U.S. and the World: Awful Responsibility' & 'Impact'*".
- Luce, H. 17 feb, 1941, "*The American Century*", Life Magazine, Vol. 10, 1941.
- Lundquist, L. 1984, "*Aktörer och strukturer*", Statsvetenskaplig tidskrift, no. 1, s. 1-23.
- Madden, M. 23 jan, 2009, "*The power of the pen - On Day 2 of his administration, President Obama reverses key Bush 'war on terror' policies, signing orders that end torture, close the CIA's black sites and phase out Guantanamo*". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.salon.com/news/feature/2009/01/23/obama/>
- Marx, K. 25 okt, 1861, "*The North American Civil War*", Die Presse No. 293.
<http://www.marxists.org/archive/marx/works/1861/10/25.htm>
- MediaMatters, 29 okt, 2004, "*Phil Donahue on his 2003 MSNBC firing: 'We had to have two conservatives on for every liberal. I was counted as two liberals'*". Senast besökt 23 jun
2011. <http://mediamatters.org/research/200410290004>
- Miller, J. 20 dec, 2001, "*A Nation Challenged : Secret Sites ; Iraqi Tells of Renovations at Sites For Chemical and Nuclear Arms*", NY Times. Senast besökt 23 jun 2011.
[http://www.nytimes.com/2001/12/20/world/nation-challenged-secret-sites-
iraqi-tells-renovations-sites-for-chemical.html?src=pm](http://www.nytimes.com/2001/12/20/world/nation-challenged-secret-sites-iraqi-tells-renovations-sites-for-chemical.html?src=pm)

- Moynihan, D. P., 1973, "Peace" – some thoughts on the 1960's and 1970's", From Issue No 32, Summer 1973. National Affairs. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/peace-some-thoughts-on-the-1960s-and-1970s
- Norton-Tyler, R. 27 jul, 2010, "Daniel Ellsberg describes Afghan war logs as on a par with 'Pentagon Papers' - Former US military analyst leaked documents in 1971 revealing how The American public was misled about the Vietnam war", The Guardian. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.guardian.co.uk/world/2010/jul/27/daniel-ellsberg-war-logs-pentagon-papers>
- Packalert Press, 29 sep, 2009, "The Safari Club – An Alternate Super Intelligence Agency". Senast besökt dec 2009. <http://pakalert.wordpress.com/2009/09/29/the-safari-club-an-alternate-super-intelligence-agency/>
- Palast, G. 17 mar, 2005, "Secret US Plans for Iraq's Oil", BBC Newsnight . Senast besökt 23 jun 2011. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/newsnight/4354269.stm>
- Perlez, J. & Shah, P. Z., 4 apr, 2010, "Drones Batter Al Qaeda and Its Allies Within Pakistan". NY Times. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.nytimes.com/2010/04/05/world/asia/05drones.html?_r=2&ref=global-home
- Pletka, D. 31 maj, 2009, "Obama in the Muslim World", Washington Post, även publicerad : American Enterprise Institute for Public Policy, Articles & Commentary. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.aei.org/article/100554>
- Plischke, E. 1997, "United States: Foreign Policy and National Security" Perspectives on Political Science Summer 1997. Vol. 26 Issue 3, p.171. Reviews the Book, "American Think Tanks and Their Role in U.S Foreign Policy" av Donald E Abelson
- Pollack, K. M., 2002, "After Saddam – Assessing The Reconstruction of Iraq". Foreign Affairs Mar/Apr 2002, Vol. 81, Issue 2.
- Rengger, N. sep, 2008, "The greatest treason? On the subtle temptations of preventive war", International Affairs, vol. 84, issue 5, p. 949-961.
- Roberts, J. 30 apr, 2004, "'Mission Accomplished' Revisited- CBS' Kuhn On The Anniversary Of Bush's Aircraft Carrier Speech", CBS News. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.cbsnews.com/stories/2004/04/30/politics/main614998.shtml>
- Roston, A. 3 apr, 2008, "Chalabi's Lobby", The Nation.
- Rotchild, M. 12 okt, 2006, "So Now Iraq Is For Oil, Bush Admits", The Progressive. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.progressive.org/mag_wx101206
- Rothstein, B. 1988, "Aktör-strukturansatsen : Ett metodiskt dilemma", Statsvetenskaplig tidskrift, no. 1, s. 27-40.
- Rutenberg, J. 10 dec, 2001, "A Nation Challenged : The News Media; Noting 'Shortcomings' Pentagon Says It Will Remove Some Obstacles to Covering War", New York Times.

- Scahill, J. 15 jul, 2009, "Is Obama Continuing the Bush-Cheney Assassination Program?".
Senast besökt 23 jun 2011.
<http://original.antiwar.com/scahill/2009/07/14/is-obama-continuing/>
- Scherer, M. 4 apr, 2009, "Obama Too Is An American Exceptionalist", Time Magazine.
Senast besökt 23 jun 2011. <http://swampland.blogs.time.com/2009/04/04/obama-too-is-an-american-exceptionalist/>
- Schmitt, G. J., 29 okt, 2001, "Why Iraq? - If Saddam stays in power, the war on terrorism will have failed", Weekley Standard, October 29, 2001, Vol. 7, No. 07. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/000/392gszzm.asp>
- Schmitt, G. J., 11 dec, 2009, "Obama in Oslo", American Enterprise Institute for Public policy Research. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.aei.org/article/101420>
- Selden, Z. apr, 2004, "What Europe Doesn't Understand - Neoconservatism is neither neo nor Conservative, It's just American", Policy Review.
- Singer, M. jul, 1986, "Loosing Central America", Commentary, s, 1-11.
- Tyler, P. E., 8 mar, 1992, "U.S. Strategy Plan Calls for Insuring No Rivals Develop a One-Superpower World - Pentagon's Document Outlines Ways to Thwart Challenges to Primacy of America", New York Times. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://homepage.newschool.edu/~quigleyt/dpg94-99.html>
- Washington Post Investigation, 20 jul, 2010, "Top Secret America", Washington Post.
Senast besökt 23 jun 2011. <http://projects.washingtonpost.com/top-secret-america/articles/national-security-inc/>
- Williamson, J. apr, 1990, "What Washington Means by Policy Reform, Peterson Institute for International Economics. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?researchid=486>
- Winnerstig, M, 24 maj, 2010, i Holmström, M, SvD "Reträtt av USA rödgrönt krav".
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/retratt-av-usa-rodgront-krav_4764037.svd
- Wolfensberger, D. 17 maj, 2004, "Congress and Woodrow Wilson's Military Forays Into Mexico", An Introductory Essay, Congress Project Seminar On Congress and U.S. Military. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.wilsoncenter.org/events/docs/ACF18F1.pdf>
- Wolfowitz, P. 9 maj, 2003, "Deputy Secretary Wolfowitz Interview with Sam Tannenhaus", Vanity Fair, U.S. Department of Defense Office of the Assistant Secretary of Defense, News Transcript. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=2594>

- Wolfowitz, P. 3 jun, 2009, "Obama and the Freedom Agenda", Wall Street Journal, även publicerat : American Enterprise Institute for Public Policy, Articles & Commentary. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.aei.org/article/100563>
- Yoon, M. Y., 1997, "Explaining U.S. Interventions in Third World Internal Wars, 1945-1989", Journal of Conflict Resolution, Vol. 41. No. 4, August 1997, s. 580-602.
- Yost, P. 21 maj, 2010, "Appeals Court Rules Against Bagram Detainees". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.commondreams.org/headline/2010/05/21-5>
- Zakaria, F. 16 jun, 2003, "Exaggerating The Threats", Newsweek, U.S. Edition.

Dokument

- Adams, J. 1786, "A Defense of the Constitution of Government of the United States of America". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=789>
- Adams, J. 1776, "Foundation of Government Letter" (excerpt). Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=180>
- Blix, H. & ElBardei, M. 27 jan, 2003, "Remarks by UNMOVIC Chairman Blix and IAEA Director General ElBaradai, Before the United Nations Security Council", i Auerswald, P, ed, 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume II, s. 892-905. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blumenthal, D. & Friedberg, A. jan 2009, "An American Strategy for Asia", A Report of the Asia Strategy Working Group, American Enterprise Institute. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.aei.org/docLib/20090106_AsiaStrategyReport.pdf
- Brzezinski, Z. 27 mar, 1975, "Not Revolution but Decomposition", Confidential Memorandum for Discussion to Avverell, Harriman, Library of Congress, W. Avverell Harriman, Box 1050 Folder 13.
- Bushdoktrinen, sep, 2002, "National Security Strategy of the United States of America". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>
- Bushdoktrinen, mar, 2006, "National Security Strategy of the United States of America". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/>
- Bush Education Reform, 2002. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/education/>
- Butler, Smedley. "On Interventionism - Excerpt from a speech delivered in 1933, by Major General Smedley Butler, USMC. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.fas.org/man/smedley.htm>

- Presidential Directive/NSC-63, 15 jan, 1981. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.jimmycarterlibrary.org/documents/pd63.pdf>
- Clinton, W. J., 31 okt, 1998, "*Statement on Signing the Iraq Liberation Act of 1998*".
Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=55205>
- Clinton, W. J., 16 dec, 1998, "*Transcript: President Clinton Explains Iraq Strike*".
Senast besökt 23 jun 2011.
<http://edition.cnn.com/ALLPOLITICS/stories/1998/12/16/transcripts/clinton.html>
- COINTELPRO, 23 apr, 1976, "*Supplementary Detailed Staff Reports on Intelligence Activities and the Rights of Americans*", Book III, Final Report of the Selected Committee to Study Governmental Operations with Respect to Intelligence Activities, United States Senate, Under authority of the order of April 14, 1976.
Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.icdc.com/~paulwolf/cointelpro/churchfinalreportIIIA.htm>
- Combating Terrorism, sep, 2006, "*National Security Strategy for Combating Terrorism*".
Senast besökt 23 jun 2011.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nsct/2006/>
- Connecticut Compromise Mural, 1787, United States Senate Official website. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.senate.gov/artandhistory/art/common/generic/Connecticut_Compromise_Unveiling.htm
- Defense Intelligence Agency Intelligence Report, 25 sep, 1984, "*Defense Estimative Brief: Prospects for Iraq*", i Auerswald, P, ed, 2009. *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 14-17, Cambridge: Cambridge University Press.
- Defense Intelligence Agency Intelligence Report, sep 25, 1984, "*Defense Estimative Brief: Prospects for Iraq*", i Auerswald, P, ed, 2009. *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 131. Cambridge: Cambridge University Press.
- Douglass, F. (1872) "*Address Before the Students of the Indian Industrial School*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://memory.loc.gov/ammem/doughtml/dougFolder5.html>
- Ellis, C. feb, 1848, U.S. Senate (NY), i Campbell/Kean, 1997, *American Culture Studies – An Introduction to American Culture*. New York: Routledge.
- Eisenhower Doctrine, 5 jan, 1957, "*Public Papers of the Presidents, Dwight D. Special Message to the Congress on the Situation in the Middle East*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://coursesa.matrix.msu.edu/~hst306/documents/eisen.html>
- Executive Order, 29 jan, 2001. Senast besökt 23 jun 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/01/20010123-1.html>
- Federalist Papers, Hamilton/Madison/Jay, 1777-1778, i *The Federalist Papers*, 2003, Bantam Book. Foreword by Wills, Gary.

- Final Report of the Independent Counsel for Iran/Contra Matters, Volume I: Investigations and Prosecutions Lawrence E. Walsh Independent Counsel August 4, 1993 Washington D.C. United States Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, Division for the Purpose of Appointing Independent Counsel, Division No. 86-6, Part I, Iran-Contra the Underlying Facts. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.fas.org/irp/offdocs/walsh/>
- Final Report of the Independent Counsel for Iran/Contra Matters. Volume I: Investigations and Prosecutions Lawrence E. Walsh Independent Counsel August 4, 1993 Washington D.C. United States Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, Division for the Purpose of Appointing Independent Counsel, Division No. 86-6, Part VI, Chapter 16 Robert M Gates. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.fas.org/irp/offdocs/walsh/>
- Final Report of the Independent Counsel for Iran/Contra Matters. Volume I: Investigations and Prosecutions Lawrence E. Walsh Independent Counsel August 4, 1993 Washington D.C. United States Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, Division for the Purpose of Appointing Independent Counsel, Division No. 86-6, Part XI, Concluding Observations. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.fas.org/irp/offdocs/walsh/>
- FN-resolution 1441, S/RES/1441, 2002, Adopted by the Security Council at its 4644th meeting, 8 nov, 2002. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.un.org/Depts/unmovic/new/documents/resolutions/s-res-1441.pdf>
- Ford, G. R., Reorganization of Cabinet, Presidential Library. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.ford.utexas.edu/grf/timeline.asp#President>
- Frontline, 27 dec, 2009, "*The Evolution of the Bush Doctrine*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/cron.html>
- Fulbright Hearings, United States Senate, Committee on Foreign Relations, Impact of the Vietnam War, 1971.
- Glaspie, A. & Hussein, S. 25 jul, 1990, "*Excerpts From Iraqi Document on Meeting with U.S. Envoy*", i Auerswald, P, ed, 2009. *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 58-65. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gordon, M. sep-okt 1971, "*What The Pentagon Papers Tell Us*", Vista Magazine. Senast besökt 23 juni 2011. www.nnn.se/vietnam/pentpapers.pdf
- Gravel Edition of the Pentagon Papers. 1971, Chapter I, "*Background to the Crises, 1940-50*", Boston: Beacon Press. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/pentagon/pent1.html>

- Hay, J. 6 sep, 1899, "First Open Door Note", Department of State, Washington. AMDOCS: Documents for the Study of American History. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.vlib.us/amdocs/texts/opendoor.html>
- Hammond, P. Y., 1962, NSC-68 : "Prologue to Rearmament", i Warner W, R., & Schilling, P. Y., & Snyder, G. *Strategy, Politics, and Defense Budgets*. Columbia University Press: pp. 267-378. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/hammond.htm>
- Information Sharing, okt, 2007, "National Security Strategy for Information Sharing". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/infosharing/index.html>.
- Innovations in Compassion, dec, 2008, "The Faith-Based and Community Initiative : A Final Report to the Armies of Compassion", Seal of the President of The United States. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/government/fbci/>
- Intelligence Report on the U.S. Intelligence Community's Prewar Intelligence Assessments on Iraq, 26 apr, 2005, Table of Contents II. Niger, B. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.globalsecurity.org/intell/library/congress/2004_rpt/iraq-wmd-intell_toc.htm
- Iraqi Statement, 15 feb, 1991, "Excerpt from Iraqi Statement Concerning Withdrawal of Troops from Kuwait", i Auerswald, P, ed, 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume I, s. 407-409, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jefferson, T. "Political Writings" i Appelby/Ball (1999), *Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Joint U.S. Congressional Resolution, 12 jan, 1991, i Auerswald, P, ed, 2009. *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 348-349. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kerry, J. 22 apr, 1971, "Vietnam War Veteran John Kerry's Testimony Before the Senate Foreign Relations Committee". Senast besökt 23 jun 2011.
http://en.wikisource.org/wiki/John_Kerry%27s_testimony_before_the_House_Foreign_Relations_Committee#What_Was_Found_and_Learned_in_Vietnam
- Litvinov M. & Roosevelt F. D., 16 nov, 1933, Skriftlig korrespondens. The George Washington University Archive. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/coldwar/documents/episode-1/fdr-ml.htm>

- McNamara, R. 22 jan, 1968, "Statement of Secretary of Defense Robert S. McNamara Before the House Subcommittee on Department of Defense", Appropriations on the Fiscal Year 1969-73 Defense Program and 1969 Defense Budget. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.paperlessarchives.com/vw_mcnamara_testimony.html
- Memorandum for NSC, 22 maj, 1959, "Memo on political implications of Afro-Asian military takeovers", University of Western Ontario Library – 0791 Mill Paper 206, May 22, 1959. WorldCat Desc: 3 microfilm reels: Type Book.
- Merrill, T. (ed), Nicaragua : A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress, 1993. rubrik: "United States Intervention, 1909-33". Senast besökt 23 jun 2011. <http://countrystudies.us/nicaragua/>
- NIE, Central Intelligence Agency, The Making of NIE. Officiell Website. Senast besökt 23 jun 2011. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/sherman-kent-and-the-board-of-national-estimates-collected-essays/making.html>
- National Security Decision Directive 139, 5 apr, 1984, "Measures to Improve U.S. Posture Readiness to Respond to Developments in the Iran-Iraq War", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 12-13. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bush, G. H. W., mar, 1990, "National Security Strategy of the United States". Senast besökt 23 juni 2011.
http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/national_security_strategy_90.pdf
- Nixon, R. M., 3 feb, 1969, NSC (NSSM 15) "Review of U.S. Foreign Policy Towards Latin America". Senast besökt 23 juni 2011.
http://nixon.archives.gov/virtuallibrary/documents/nssm/nssm_015.pdf
- NSC 68: 14 apr, 1950, "United States Objectives and Programs for National Security, - A Report to the President Pursuant to the President's Directive of January 31, 1950". Senast besökt 23 juni 2011. <http://www.fas.org/irp/offdocs/nsc-hst/nsc-68.htm>
- NSSM 39, 1969, "The Kissinger Study of Southern Africa", i El-Khawas/Cohen (ed) 1976, The Kissinger study of Southern Africa: National security study memorandum 39.
- Pentagon Papers. 1971. "Report of the Office of the Secretary of Defense Vietnam Task Force", initiated by McNamara, R. 1967. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.archives.gov/research/pentagon-papers/>
- Team B Report, dec 1976, "Intelligence Community Experiment in Competitive Analysis – Soviet Strategic Objectives an Alternative View, Report of Team 'B'". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB139/nitze10.pdf>

- Project for a New American Century (PNAC), sep, 2000, *“Rebuilding America’s Defenses – Strategy, Forces and Resources For a New Century - A Report of The Project for the New American Century”*. Senast besökt 23 juni 2011.
<http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>
- PNAC A, A Complete List of PNAC Signatories and Contributing Writers. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.publiceye.org/pnac_chart/pnac.html
- PNAC B, PNAC Contributors and Signatories from the Clinton Administration. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.publiceye.org/pnac_chart/pnac_contributors_signatories_clinton_administration.html
- PNAC C, 26 jan, 1998, Open Letter to The Honorable William J. Clinton President of the United States Washington, DC. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.newamericancentury.org/iraqlintonletter.htm>
- Public Law 107–243, 16 okt, 2002, Authorization for Use of Military Force Against Iraq Resolution of 2002. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.gpo.gov>
- Public Law 105–338, 31 okt, 1998, 112 STAT. 3178. 105th Congress. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.gpo.gov>
- Removal of the Indians, 19 maj, 1830, *“Debate in Congress”*. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://books.google.se/books?id=WFQWAAAAYAAJ&pg=PA1125&lpg=PA1125&dq=Energy>
- Rockefeller Report of a U.S. Presidential Mission for the Western Hemisphere, 8 dec, 1969, The Department of State Bulletin, Vol. LXI, No. 1680. Senast 23 jun 2011.
<http://www.archive.org/stream/departmentofstat6169unit#page/n1/mode/2up>
- SIPRI Yearbook, 2009, *“Armaments, Disarmament and International Security”*. svenska. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.sipri.org/yearbook/2009/files/SIPRIYB09summarySV.pdf>
- St Jean de Crevecoeur, H. 1781, Letter III, *“What is an American?”*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.civics-online.org/library/formatted/texts/crevecoeur.html>
- Summary of Meeting between Iraqi President Saddam Hussein and Donald Rumsfeld, 21 dec, 1983, i Auerswald, P, ed, 2009. *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 8-12. Cambridge: Cambridge University Press.
- The Articles of Confederation and Perpetual Union, 1783, Appearing in a book entitled *The Constitutions of the Several Independent States of America*, printed in London. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.earlyamerica.com/earlyamerica/milestones/articles/text.html>
- Thiessen, M. A., (ed) 2009, *“A Charge Kept – The Record of the Bush Presidency 2001-2009”*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/charge-kept.pdf>

- Treaty of Peace Between the United States and Spain, 10 dec, 1898, The Avalon Project – Documents in Law, History and Diplomacy, Yale Law School. Senast besökt 23 jun 2011. http://avalon.law.yale.edu/19th_century/sp1898.asp
- Washington, G. 17 sep, 1787, "*The Making of the U.S. Constitution - Transcription of the Introduction and the U.S. Constitution from the First Volume of the Annals of Congress*". Library of Congress – American Memory. Senast besökt 23 jun 2011. <http://memory.loc.gov/ammem/amlaw/ac001/lawpres.html>
- WikiLeaks, 26 jul, 2010, "*Afghan War Diary, 2004-2010*", Summary. Senast besökt 31 aug 2010. http://wikileaks.org/wiki/Afghan_War_Diary,_2004-2010
- Willett, E. F., 14 jan, 1946, "*Dialectical Materialism And Russian Objectives*", Report, President's Secretary's File, Truman Papers. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/index.php?pagenumber=2&documentdate=1946-01-14&documentid=1-3&studycollectionid=coldwar
- Zarate, R. & Sokolski, H. (ed) 2009, "*Nuclear Heuristics: Selected Writings of Albert and Roberta Wohlstetter*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB893.pdf#pagemode=bookmarks&page=1>

Tal, offentliga uttalanden

- Albright, M. 16 dec, 1998, "*Albright Satisfied with World Support for U.S. Action in IRAQ*", Transcript : Global Security.org. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/1998/98121658_tlt.html
- Albright, M. 16 dec, 1998, II, "*Albright Briefing on Iraq Air Strikes*", Transcript : Global Security.org. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/1998/98121657_tlt.html
- Buchanan, P. 25 aug, 1990, "Have the Neocons thought this trough?", i Sifry, M. L., & Cerf, C. (ed) 1991, *The Gulf War Reader – History Documents Opinions*, s. 213-215.
- Bush, G. H. W., 2 aug, 1990, "Remarks by President and an Exchange With Reporters on the Iraqi Invasion of Kuwait", i Auerswald, P, (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents Volume I*, s. 70-72, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bush, G. H. W., 8 aug, 1990, "President Bush's Address to the Nation Announcing the Deployment of United States Armed Forces to Saudi Arabia", i Auerswald, P, (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents Volume I*, s. 92-94, Cambridge: Cambridge University Press.

- Bush, G. H. W., 12 jan, 1991, "Excerpts from News Conference by President Bush", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 349-356, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bush, G. H. W., 16 jan, 1991, "President Bush's Address to the Nation Announcing Allied Military Action in the Persian Gulf", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 362-362, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bush, G. H. W., 15 feb, 1991, "President Bush's Comments on Iraqi Statement", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 409, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bush, G. H. W., 15 dec, 1992, "Remarks at Texas A&M University". Senast besökt 23 jun 2011. <http://millercenter.org/scripps/archive/speeches/detail/3432>
- Bush, G. W., 3 okt, 2000, "*The First Bush-Gore Presidential Debate*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.debates.org/index.php?page=october-3-2000-transcript>
- Bush, G. W., 11 okt, 2000, "*The Second Bush-Gore Presidential Debate*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.debates.org/index.php?page=october-11-2000-debate-transcript>
- Bush, G. W., 8 feb, 2001, "*Remarks by the President on Tax Cut Proposal* Office of the Press Secretary". Senast besökt 23 jun 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/20010208.html>
- Bush, G. W., 27 feb, 2001, "*Address to the Joint Session of the 107th Congress*", The United States Congress, Washington DC.
- Bush, G. W., 20 sep, 2001, "*Addresses the Joint Session of the 107th Congress*". Senast besökt 30 jun, 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov>
- Bush, G. W., 7 okt, 2001, "*Address to the Nation on Operation in Afghanistan*". Senast besökt 30 jun, 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov>
- Bush, G. W., 29 jan, 2002, "*State of the Union Address to the 107th Congress*", The United States Capitol, Washington DC.
- Bush, G. W., 30 apr, 2002, "*Promoting Compassionate Conservatism*", Parkside Hall, California.
- Bush, G. W., 1 jun, 2002, "*West Point Commencement*", U.S Military Academy New York.
- Bush, G. W., 12 sep, 2002, "*Address to the United Nations General Assembly*" United Nations Headquarters, New York.
- Bush, G. W., 14 sep, 2002, "*Radio Address. President Discusses Growing Danger posed by Saddam Hussein's Regime*".
- Bush, G. W., 7 okt, 2002, "*Cincinnati Speech*". Återgivet i fulltext i Guardian. Senast besökt 30 jun, 2011. <http://www.guardian.co.uk/world/2002/oct/07/usa.iraq>

- Bush, G. W., 7 dec, 2002, "Remarks by President Bush", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume II, s. 717-718. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bush, G. W., 28 jan, 2003, "State of the Union Address to the 108th Congress". The United States Capitol, Washington DC.
- Bush, G. W., 1 maj, 2003, "President Bush Announces Major Combat Operations in Iraq Have Ended", Remarks by the President from the USS Abraham Lincoln at Sea Off the Coast of San Diego, California.
- Bush, G. W., 20 jan, 2004, "State of the Union Address to the 108th Congress", Second Session. United States Capitol, Washington DC.
- Bush, G. W., 2 sep, 2004, "Address to the Republican National Convention". Madison Square Garden, New York.
- Bush, G. W., 20 jan, 2005, "The Second Inaugural Address", From West Front, The United States Capitol, Washington DC.
- Bush, L. 17 nov, 2001, "Radio Address by Mrs Bush".
- Beveridge, A. J., 9 jan 1900, "Maiden Speech", Congressional Record, Senate, 56th Congress, Federal Government. Senast besökt 23 jun 2011.
http://en.wikisource.org/wiki/Albert_J._Beveridge%27s_maiden_speech
- Carter, J. 15 jul, 1979, "Energy and the National Goals – A Crises of Confidence". American Rhetoric. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.americanrhetoric.com/speeches/jimmycartercrisisofconfidence.htm>
- Carter, J. 21 jul, 1977, "Remarks and a Question-and-answer Session at a Public Meeting", Yazoo City, Mississippi. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=7854&st=paine&st1=human+rights#axzz1OUF7fP3X>
- Carter, J. 6 dec, 1978, "Universal Declaration of Human Rights Remarks at a White House Meeting Commemorating the 30th Anniversary of the Declaration's Signing, Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=30264#axzz1OL3G90NU>
- Carter, J. 23 jan, 1980, "The State of the Union Address". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=33079#axzz1OUF7fP3X>
- Cheney, R. 26 aug, 2002, "Remarks by the Vice President to the Veterans of Foreign Wars 103rd National Convention 1st Session", Vice President Speaks at VFW 103rd National Convention. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/08/20020826.html>

- Cheney, R. 27 jan, 2002, Vice President Appears in Fox News Sunday. Senast besökt 23 jan 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/vicepresident/news-speeches/speeches/vp20020127-1.html>
- Clinton, W. J., 20 jan, 1993, "*First Inaugural Address of President Clinton*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.law.ou.edu/ushistory/clinton.shtml>
- Clinton, W. J., 27 sep, 1993, "Globalism and Interdependence", Address to the Forty-Eight Session of the United Nations General Assembly NY, New York, i Rubinstein, A. Z., & Shayevich, A. & Zlotnikov, B. (ed) 2000, *The Clinton Foreign Policy Reader*, s14.
- Clinton, W. J., jul, 1994, "Advancing Our Interests Through Engagement and Enlargement", A National Security Strategy of Engagement and Enlargement, The White House i Rubinstein, A. Z., & Shayevich, A. & Zlotnikov, B. (ed) 2000, *The Clinton Foreign Policy Reader*, s.28.
- Clinton, W. J., 31 maj, 1997, "Justifying NATO Enlargement", Remarks at the U.S. Military Academy Commencement Ceremony West Point, New York, i Rubinstein, A. Z., & Shayevich, A. & Zlotnikov, B. (ed) 2000, *The Clinton Foreign Policy Reader*, s.95.
- Clinton, W. J., 17 feb, 1998, "*Clinton Statement On Iraq*", All Politics CNN. Senast besökt 23 jan 2011. <http://edition.cnn.com/ALLPOLITICS/1998/02/17/transcripts/clinton.iraq>
- Clinton, W. J., 26 feb, 1999, "*On the Eve of the Millennium*", Speech on Foreign Policy San Francisco, California, i Rubinstein, A. Z., & Shayevich, A. & Zlotnikov, B. (ed) 2000, *The Clinton Foreign Policy Reader*, s.36.
- Dole, R. 12 apr 1990, "*Remarks by Iraqi President Saddam Hussein during a Meeting with a Delegation of U.S. Senators led by Robert Dole in Mosul, Iraq*", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents Volume I*, s. 33-49, Cambridge: Cambridge University Press.
- Eisenhower, D. D., 21 jan, 1957, "*Second Inaugural Address*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.bartleby.com/124/pres55.html>
- Eisenhower, D. D., 9 jan, 1958, "*State of the Union*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=11162#axzz1GHMIPZSd>
- Eisenhower, D. D., 1961, "*Military-Industrial Complex Speech*", Dwight D. Eisenhower. Public Papers of the Presidents, Dwight D. Eisenhower, 1960, p. 1035- 1040. Senast besökt 23 jun 2011. <http://coursesa.matrix.msu.edu/~hst306/documents/indust.html>

- Harkin, T. 4 jan, 1991, "The obligation to debate", i Sifry, M. L., & Cerf, C. (ed) 1991, *The Gulf War Reader – History Documents Opinions*, s. 260-264.
- Hussein, S. 1 apr, 1990, "Speech by Iraqi President Saddam Hussein", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume I, s. 26-33, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hussein, S. 12 apr, 1990, "Remarks by Iraqi President Saddam Hussein during a Meeting With a Delegation of U.S. Senators led by Robert Dole in Mosul, Iraq", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume I, s. 33-49, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kennedy, J. F., 1 aug 1956, "America's Stake in Vietnam", *Vital Speeches*, 22: 617-619
- Kennedy, J. F., 20 jan, 1961, "Inaugural Address". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.bartleby.com/124/pres56.html>
- Kissinger, H. A., 28 nov, 1990, "How to cut Iraq down to size" i Sifry, M. L., & Cerf, C. (ed) 1991, *The Gulf War Reader – History Documents Opinions*, s. 238-242.
- Lake, A. 21 sep, 1993, "Speech of Assistant to the President for National Security Affairs Anthony Lake at John Hopkins University Washington DC", i Rubinstein, A. Z., & Shayevich, A. & Zlotnikov, B. (ed) 2000, *The Clinton Foreign Policy Reader*.
- Metzenbaum, H. 12 apr, 1990, "Remarks by Iraqi President Saddam Hussein during a Meeting with a Delegation of U.S. Senators led by Robert Dole in Mosul, Iraq", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 33-49, Cambridge: Cambridge University Press.
- Milhollin, G. 30 nov, 1990, "How close is Iraq to the bomb?", i Sifry, M. L., & Cerf, C. (ed) 1991, *The Gulf War Reader – History Documents Opinions*, s. 243-259.
- Nixon, R. M., 20 jan, 1969, "First Inaugural Address". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.bartleby.com/124/pres58.html>
- Nixon, R. M., 20 jan, 1973, "Second Inaugural Address". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.bartleby.com/124/pres59.html>
- Nixon, R. M., 1 jun, 1972, i BBC documentary "The Power of Nightmares", Feb 2008 Part I: 24:40. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://video.google.com/videoplay?docid=2798679275960015727#>
- Nixon, R. M., 23 jan, 1973, "Peace with Honor". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=725>
- Obama, B. 4 jun, 2009, "The President's Speech in Cairo – A New Beginning". Senast besökt 23 juni 2011. <http://www.whitehouse.gov/blog/NewBeginning/>
- Obama, B. 10 dec, 2009, "Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize". <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>

- Obama, B. 25 jan, 2011, "Remarks by the President in State of Union Address". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/25/remarks-president-state-union-address>
- Powell, C. 19 dec, 2002, "Remarks by Secretary of State Powell", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume II, s. 760-765. Cambridge: Cambridge University Press.
- Powell, C. 5 feb, 2003, "Secretary of State Powell Brings the Case Against Saddam Hussein to the U.N. Security Council", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume I, s. 941-944, Cambridge: Cambridge University Press.
- Reagan, R. 18 aug, 1980, "Peace: Restoring the Margin of Safety", Veterans of Foreign Wars Convention, Chicago, Illinois. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/8.18.80.html>
- Reagan, R. 20 jan, 1981, "Inaugural Address". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=43130&st=american&st1=heroic#axzz1OUF7fP3X>
- Reagan, R. 24 sep, 1981, "Address to the Nation on the Program for Economic Recovery". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1981/92481d.htm>
- Reagan, R. 1 okt, 1981, "Address to the Nation on the President's News Conference". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=44327&st=saudi&st1=shut#axzz1OUF7fP3X>
- Reagan, R. 15 okt, 1981, "Remarks at a Luncheon of the World Affairs Council of Philadelphia", Philadelphia, Pennsylvania. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=43139&st=land&st1=wonders#axzz1OUF7fP3X>
- Reagan, R. 8 jun, 1982, "The Evil Empire", President Reagan's Speech to the House of Commons. Senast besökt 23 jun 2011. http://reagan2020.us/speeches/the_evil_empire_2.asp
- Reagan, R. 29 nov, 1982, "Remarks at the Annual Convention of the National League of Cities", Los Angeles, California. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=42041&st=city&st1=upon#axzz1OUF7fP3X>
- Reagan, R. 18 feb, 1983, "Remarks at the Conservative Political Action Conference Dinner". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=40948&st=sacred&st1=trust#axzz1OUF7fP3X>

- Ronald, R. 23 mar, 1983, "Defense and National Security". Senast besökt 23 jun 2011.
http://reagan2020.us/speeches/Defense_and_Security.asp
- Reagan, R. 25 jan, 1984, "State of the Union Address". Senast besökt 23 jun 2011.
http://reagan2020.us/speeches/state_of_the_union_1984.asp
- Roosevelt, F. D., 11 jan, 1944, "State of the Union Address". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.youtube.com/watch?v=UwUL9tJmypi>
- Roosevelt, T. 6 dec, 1904, "Annual Message Before Congress - Corollary to the Monroe Doctrine". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=671>
- Rumsfeld, D. 18 sep, 2002, "Statement by Secretary of Defense Rumsfeld", i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume II, s. 301-318, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rumsfeld, D. 23 mar, 2003, "Remarks by Secretary of Defense Rumsfeld", Secretary Donald Rumsfeld was Interviewed by Tim Russert on NBC's Meet the Press, i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents*, Volume III, s.47-58, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rumsfeld, D. & Myers, R. 28 mar, 2003, "Remarks by Secretary of Defense Rumsfeld And Chairman of the Joint Chief of Staff Myers, i Auerswald, P. (ed) 2009, *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume III, s. 130-142, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rumsfeld, D. 6-7 jul, 2006. "Secretary of Defense Donald Rumsfeld Interviews with Mr. Bob Woodward – July 6 and 7 2006". U.S Department of Defense. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.defense.gov/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=3744>
- Solarz, S. J., 7 jan, 1991, "The case for intervention" i Sifry, M. L., & Cerf, C. (ed) 1991, *The Gulf War Reader – History Documents Opinions*, s. 269-283.
- Thatcher, M. 2 aug, 1990, "President Bush's Remarks and Session with Reporters Following a Meeting with Prime Minister Thatcher", Aspen, Colorado, i Auerswald, P. (ed) 2009. *Iraq 1990-2006 – A Diplomatic History Through Documents* Volume I, s. 75-80, Cambridge: Cambridge University Press.
- Truman, H. S., 12 mar, 1947, "Address before a Joint Session of Congress". Senast besökt 23 jun 2011. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp
- Weinberger, C. W., 28 nov, 1984, "The Uses of Military Power", The National Press Club, Washington D.C. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/military/force/weinberger.html>

- Wilson, W. 27 okt, 1913, "President Wilson on the United States and Latin America", Address before the Southern Commercial Congress at Mobile, Alabama. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.archive.org/stream/presidentwilsono00wilsrich/presidentwilsono00wilsrich_djvu.txt
- Wilson, W. 5 jun, 1914, "A Commencement Address", i Lind, A. S., (ed) 1989, The Papers of Woodrow Wilson, Vol 30, 146-148.
- Washington, G. 19 okt, 1796, "Farwell Address". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.teachingamericanhistory.org/library/index.asp?document=82>

Övriga källor

- Albright, M. 19 feb, 1998, *Albright Interview on NBC-TV*. Senast besökt 23 jun 2011. http://www.fas.org/news/iraq/1998/02/19/98021907_tpo.html
- Bacevich, A. J., 15 aug, 2008, *Interview at Bill Moyers Journal*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.pbs.org/moyers/journal/08152008/watch.html>
- BBC documentary, *The Power of Nightmares*, Feb 2008 Part I & II. Senast besökt 23 Juni 2011. <http://video.google.com/videoplay?docid=2798679275960015727#>
- Bondine, B. 30 jan, 2010, *Interju i Sveriges Radio P1, "Konflikt"*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=1300&grupp=8989&artikel=3404028>
- Bush, G. W., 3 okt, 2000, "Presidential Debate", in Boston. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29418>
- Bush, G. W., 11 okt, 2000, "Presidential Debate", in Winston-Salem, North Carolina. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29419&st=&st1=>
- Bush, G. W., 16 sep, 2001, "Bush talks about crusade on Sep 16 2001". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=NsjjM56HRw&feature=related>
- Hagel, C. 24 jan, 2007, "White House Originally Wanted 2002 Iraq War Resolution to Cover Entire Middle East", Think Progress. Senast besökt 23 jun 2011. <http://thinkprogress.org/2007/01/24/hagel-iraq-resolution/>
- Hagel, C. 25 jan, 2007, "Hagel On Fire". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=6ilneYTD5vE&NR=1>
- Layne, C. 20 feb, 2010, "International Hegemony and Balancing", 51th Annual Convention, New Orleans, USA. Seminar – Sat 20th 3.45.
- Loose Change, 2007. <http://video.google.com/videoplay?docid=94448691996878155>
- McNamara, R. *Bandupptagningar, intervjuer*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.videodetective.com/titledetails.aspx?PublishedID=846203>
- Moore, M. 2004, *Fahrenheit 9/11*. Lions Gate Films, IFC Films.

- Nixon-Haig, *Bandupptagningar om Watergate och Pentagon Papers*. Senast 23 jun 2011.
<http://www.youtube.com/watch?v=W6dytU1gJM8&feature=related>
<http://www.youtube.com/watch?v=VNUGgBm24UY&feature=related>
http://www.youtube.com/watch?v=_9DhsmHGYzI&feature=related
<http://www.youtube.com/watch?v=CSdI7MeYqPs&feature=related>
- Obama, B. 22 jan, 2009, *Bandupptagning i Sveriges Radio P1, Konflikt*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.sr.se/sida/artikel.aspx?programid=1300&Artikel=3404028>
- O'Neill, P. 14 jun, 2006, "*Paul O'Neill Speaks Out*", CBS 60 Minutes. Senast 23 jun 2011.
<http://www.cbsnews.com/video/watch/?id=592691n&tag=related;photovideo>
- PollingReport, Sökresultat : *Bush, 9.11 War on Terrorism February-March 2002*, 8 sidor.
Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.pollingreport.com/terror8.htm>
- PollingReport, Sökresultat : *Bush, 9.11 War on Terrorism November 2002*, 7 sidor.
Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.pollingreport.com/terror7.htm>
- Reid, H. 12 feb, 2007, "*GOP Blocks Senate Debate*". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.youtube.com/watch?v=4TgKaY1xBYc>
- Rumsfeld, D. 1976, i *The Power of Nightmares*, BBC documentary Feb 2008 Part I: 26:08.
Senast besökt 23 jun 2011.
<http://video.google.com/videoplay?docid=2798679275960015727#>
- Stockwell, J. I. "*CIA Secret Wars w/ Col. John Stockwell: Gross Millions Dead*". Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=W1Z0CLD0kfi>
- Stockwell, J. II. 13 feb, 2008, "*Former CIA Station Chief on the role of NSC – CIA's War on Humans*". Senast besökt 23 jun 2011.
<http://www.youtube.com/watch?v=m3ioJGMCr-Y&feature=related>
- Sveriges Radio, 22 maj, 2010, *Afghanistanfångar får inte sin sak prövad*, Ekot, Ginna Lindberg. Senast besökt 23 jun 2011.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3715658>
- Sveriges Radio, 30 maj, 2010, "*Godmorgon världen*", *Samtal mellan P.J. Anders Linder - Johan Hammarqvist och Katrin Kielos om Amerikanska militärbaser*.
http://static.sr.se/laddahem/podradio/SR_p1_GMV_100530015803.mp3
- U.S. Department of Defense, *Iraq 55 Most Wanted, Deck of Cards*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://www.defendamerica.mil/iraq/iraqi55/>
- White House Press Secretary, 21 maj, 2007, *Notice: Continuation of the National Emergency Protecting the Development Fund for Iraq and Certain Other Property in Which Iraq Has An Interest*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/05/20070521-2.html>

White House Press Secretary, 30 nov, 2007, *Text of a Letter from the President to the Speaker of the House of Representatives and the President of the Senate*. Senast besökt 23 jun 2011. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/11/20041130-9.html>

Intervjuer/ samtal

Donnelly, T. American Enterprise Institute, director of the Center for Defense Studies at AEI, Founder of *Project for a New American Century*, 1150 Seventeenth Street, N.W, 24 feb, 11.00.

Fontaine, R. Center for a New American Security, Former security Advisor to Sen. John McCain, NSC staff, assitant to Richard Armitage, 1301 Pennsylvania Avenue, NW Suite, 403, 25 feb, 9.30.

Parasiliti, A. Executive Director, IISS-US, former security advisor for Sen. Chuck Hagel, 1850 K Street NW, Suite 300, 23 feb 2010, 11.00.

Schmitt, G. J., American Enterprise Institute, director of Advanced Strategic Studies at AEI, Founder of *Project for a New American Century*, 1150 Seventeenth Street, N.W, 24 feb, 9.00.